ÖNSÖZÜMÜZ

Muhterem okuyucularım, Aziz Müslümanlar!

Himmetleri varolsun bir çok münevver din adamlarımız bu memleketin yarım asra yaklaşan dini ilimlerdeki aksayan ve gerileyen bilgileri telâfi etmek için bir çok faydalı eserleri telif ve terceme ederek tarihi boyunca Allah'ına, Resulüne ve vatanına devletine kalben bağlı ulan müstakbel ve dindar Türk gençliğinin hizmetine vermiş bulunmaktadır. Şu nokta iyice bilinmeliki Allah'sız ve imansız bir kütle hiç bir zaman payidar olamaz. Vatanın yükselmesi, yaşaması, ve payidar olması ancak sağlam bir akide kalpte yaşatılan kuvvetli bir iman ve Allah aşkiyle mümkün olur.

Bilhassa dinimizin getirdiği İlahi kanunlar ve hükümler, yalnız müslümanlar için değil bütün dünya için bir nur ve rahmet olmuştur. Bilhassa Türkler bu dine bütün varlıklarıyle sarıldıklarından, ve ahkamını amel ettiklerinden dolayı vatan tesis etmişler ve büyük bir imparatorluk ve medeniyyet kurmuşlardır.

Resulüllah efendimizin hayırlı ümmetlerinden ve en başta gelen fedakâr bir kütle olmuşlardır. Şu cihet açıkça biliniyor ki İslâmiyet çalışmayı emreder, İslâmiyet güzel ahlâkı emreder, İslâmiyet ataleti, tenbelliği, manâsız ham taassubu red eder. İslâmiyet dünya ve ahiret huzuru ve Mutluluğunu temin eder. İslâmiyet tecavüzü (yerine göre) red eder, İslâmiyet barışı sever, İslâmiyet her türlü ilim ve fende ilerlemeyi emreder, İslâmiyet bid'at ve hurafeleri kabul etmez, İslâmiyet zulüm ve zorbalığı şiddetle red eder. İslâm'da adalet ve hukuk vardır, İslâm'da kölelik yoktur.

Bütün bunlardan anladığımıza göre İslâmiyet dört başı mamur bir dindir. İşte bu zayıf ve naçiz arkadaşınız da içleri

imanla dolu memleket çocuklarının hizmetine İslâm'ın en büyük mutasavvıflarından Şeyh Mühiddin-i bin Arabinin Müellefatından olan Fütuhatı Mekkiyeyi terceme edip sunmakla şeref duyar.

Muhterem okuyucularım! Sizlere sunduğumuz bu eser hakkında biraz bilgi verelim. Bu muhterem zatın hayat hikâyesini tafsilatiyle kitabımızın sonunda bulacaksınız. Kendisi İspanya kıtasının Endülüs'ünde dünyaya gelmiş hicaz araplarının en Asil bir ailesine intisabı vardır. Bu Aile cömertliğiyle, söz ve ahitleriyle, şairliğiyle ün almış bir aile idi. Abbasi Devletinin kurulmasiyle Şam Emeviye devletinin yıkılması takibata uğrayanlardan bazı kütleler, mağribe iltica ederek oradan İspanya'ya geçmişler Endülüs Emeviye devletini kurmuşlardı.

Tarık bin Zeyyad, Musa bin Naşir gibi İslâm kahramanları, cebelüt-tarık boğazını geçtikten sonra gemilerini yakarak maiyyetlerine ya ölüm veya yasamak için mücadele ruhunu alevlendirmiş ve İslâm'ın İspanya'ya tutunup kalmasına ve yayılmasına sebep olmuşlardır.

İşte İslâm fütuhatı İspanya'da genişlemiş Abdürahman Gafiki kumandasındaki İslâm orduları Pireneleri aşarak Fransa'yı dahi tehdit ederek, Puvatya'ya kadar varmışlardır.

İşte bu Muazzam fütuhatı Batı'dan Araplar, Doğudan da Türkler tamamlamış olsalardı, bugün için bütün Avrupa İslâm ülkesi haline gelirdi. İşte bu olay, İspanya'da kurulan Endülüs İslâm devletinin sekiz buçuk asra yakın payidar olmasına sebep olmuş muazzam İslâm medeniyetinin doğmasına amil olmuştu.

Avrupa o devirlerde cehalet içinde ve şövalyelik yaşantısını yaşarken İspanya'da şehirler kuruluyor, kütüphaneler tesis ediliyor, alimler yetişiyor, saraylar, hastahaneler, imaret haneler, camiler, mescidler, hamam. lar, yollar yapılıyor. İlme susamış binlerce talebe Avrupa'dan, Afrika'dan, Asya'dan oraya akın ediyor, ve feyizlerini alıyorlardı... Tıb, Astronomi, yapı ilimleri tarih coğrafya, edebiyat, ve bilhassa dinî ilimler, fıkıh,

hadis, felsefe, mantık, gibi ilimler oldukça gelişmiş, ve büyük alimler yetişmiş, bunların yazdıkları binlerce eser, kütüphane raflarını doldurmuştu.

Esefle arz edeyim ki, bu gün için bu İslâm diyarında, tarihi bir kaç kalıntıdan ve o muazzam medeniyetin cansız yapılarından başka bir şey kalmamıştır, Avrupa'da Rönesansın doğmasının birinci amillerinden biri Endülüs İslâm medeniyyetidir. Bin bir terceme ve telif eserlerle dolu kütüphaneler, yağma edilmiş yıkılmış ve yakılmış, İslâm halkı da kılıçtan geçirilmiş, ve son olarak sahillere doğru kaçışan Müslümanları da Barbaros Hayrettin paşa kurtararak Cezayir'e götürüp yerleştirmiş, ve böylece Endülüs İslâm devleti de bunca asırdan sonra, düştüğü sefahat ve Ahlâksızlığın, bir birini çekememezliğin cezasını ağırca ödemişti. Son hükümdarlarından üçüncü Abdürrahman bu muazzam İslâm diyarının parçalanması ve yok olması acısiyle ağlarken, faziletli annesi oğluna şöyle hitap etmiştir:

Ağla gözüm ağla hicran yaraşır

Vatansız erkeğe zindan yaraşır

Böylece İslâm'ın arasına nifak, adaletsizlik, zulüm tefrika, girmesi Allah, Kur'an ve Peygamberi yolundan ayrıldığı için bu azamet çökmeye başlamış, ve bilhassa ilimden uzaklaşma keyif ve sefaya, sefahate meyletme koca Endülüs İslâm medeniyetinin yok olmasına sebep olmuştur, Bu bizler için bir ders olmalı, seciye ve ahlâkımızı sağlam tutmalı, örf ve adetlerimizi bin yıllık tarihimizi sarsacak, ahlâki düşkünlüklerden uzak kalmalıyız, tarih bir dersi ibrettir, koca İmparatorluğumuzdan bize emanet kalan anadolu, ancak kuvvetli bir seciye ve ahlâk, sağlam bir akide ve iman, ve durmadan çalışmak, ve ilme fenne bağlanmakla bu vatanı ve şüheda diyarını koruyabiliriz.

Muhterem okuyucularım! İşte bu kitabın yazarı böyle bir diyarda doğmuş yetişmiş, zamanının büyük mutasavvıflarından biriydi. Hayatı boyunca eser yazmış, talebe yetiştirmiş doğu ve batıyı dolaşmış, adı bütün cihana ve İslâm ülkelerine yayılmış ve itibar görmüştü.

Fütuhatı mekkiyesini hicazda yazmış, ve hocasına ithaf etmişti. Tahminen 2800 sahife tutan bu muazzam eser, gayet kapalı, zor bir dil ve lisan üzerine ve üslubu ile yazılmıştır. Cümleler arası, başlangıç ve sonu hiç bir şekilde noktalanmamış ve ayrılmamıştı. Ağır tasavvufi fikir ve münakaşalarla lebaleb doludur.

Mana ve fikir bakımından bu eserde üç yön görülmektedir,

1 — Kendi şahsiyyeti ve ermişliği ve fikirleri,

2 — Şeriat ve Ahkâm yönünden düşünceleri ve tavsiyeleri,

3 — Tasavvufi şiirleri.

Çaşadığımız günlerin, zorluğu, hayatın ağır olması, bir insanın vakit bulup üç bine yakın Ağır manâlı, ve herkesin hazım edemiyeceği, bu eseri okumaya vakit bulmaması yönünden ve Ahkam şeriat kısımlarında, İslâmda oturmuş ve yerleşmiş olması bakımından, bizler bu büyük zatın tasavvufi düşüncelerini, yani Allah ahiret ve din telakkisini, nazara alarak, bu eserin faydalı ve en önemli muğlak kısımlarını nıüslüman kardeşlerimize yarayacak ve anlayacak bir dille terceme etmeye karar verdik, ve arz ettiğim gibi diğer kısımlarının tercemesinden sarfı nazar ettik. Gayemiz bu şahsiyetin büyüklüğünü, ermişliğini, müslüman halkımıza anlatmak ve tanıtmaktır.

Çok kıymetli okuyucularım! Geceli gündüzlü çalışarak mümkün mertebe yanlış yapmadan bu şahsiyyetin fikriyyat mümkün mertebe yanlış yapmadan bu şahsiyetin fikriyat kısmını çıkarmak için, beş ay uğraştım, şairliğim olmadığı halde, bazan şeyhin ruhaniyetinden ilham alarak bir kaç kıymetli şiirini yerine göre ve kendi şiirine sadık kalarak, türkçeye çevirdim, bunda hece veya aruz vezni diye bir sanat yokur, yalnız aslına uygun bir mana vardır.

Tam kemal sahibi Hazreti Allah olduğu için benimde muhakkak bir çok kusur ve noksanlarım vardır ve olacaktır. Terceme sırasında yegâne dikkat ettiğim nokta ifadenin aslına sadık kalmak olmuştur. Çünkü bu eser bir biriyle çelişen fikirleri

kapsadığı için bunları bugünkü saçma terimlerle ve uydurma kökü olmayan kelimelerle bu günkü türkçemizde ifade etmek imkansızdır. Bu sebeple biraz eski birazda yeni türkçedeki oturmuş ve yerini bulmuş terim ve kelimeler kullanarak maksadımızı anlatmaya çalıştık. Kitabımızın sonunda burada geçen bazı kelime ve istilahların türkçe olarak kısa bir lûgatcesini koydum.

Bu kitabın tercemesine başlamadan evvel uzun uzun düşümdüm, daha doğrusu cesaretim yoktu, büyük şeyhin ruhaniyetinden çekiniyordum. Hata yapmaktan korkuyordum. Fakat Allah'ın inayeti bana yetişti, rüyamda bu ulu zatın bana seslenerek beni anadolu çocuklarına ve halkına tanıt, ben onları severim, vaktiyle o diyarları da ziyaret etmiştim. Mevlâna gibi bir talebem vardır, diye seslenmesi bana bu kitabı tereceme etmeme, ve bilhassa beni tanıyan Allah sever vatandaşlarımın ve hususiyle Şakir Hoca Kitabevi'nin maddî ve manevî teşvik ve desteğiyle bu eserin tercme ve tabına tevessül edilmiştir. Zatın rizasını kazanmış isek ne mutlu bizlere.

Muhterem kardeşlerim! Bu kitabı okurken bir masal veya uydurma bir hikâye veya bir vehim mahsulü ve maksadiyle yazıldığını zan etmeyin, bu zat gerçek olarak miraç sahibi bir evliyadır. Allahü teâlânm, Evliyaları için Kuranında zikrettidiği gibi onları hiç bir korku ve endişe tutmaz, buyururlar. Bütün imbatlarını Kur'an âyetlerinden, hadislerden ve kendisinin manen olan Esrasından almış, gördüğünü bildiğini, duyduğunu yazmış ve anlatmıştır. Hadisleri iyi bilenler ve büyük zatların başta Peygamberimiz olduğu halde naklettikleri rivayet ve hadislerden bu zatın doğru ve gerçekçi olduğunu anlar ve tasdik ederler.

İşte bu sebeple zamanının ham düşüncelileri, bu zatı zındıklıkla, veya peygamberlik iddiasiyle linç etmeye kalkmış Hak tealâ onu her defasında korumuştur. Kendisi su katılmadık bir gerçekçi idi. Ve hatta Nasihat babası idi. Bildiklerini, duyduklarını cesaretle söyler etrafını uyarırdı.

Sizlerde bu kitabı okurken ilk önce hayrete düşeceksiniz, okudukça bu zatı benimseyeceksiniz, ve bu zatın ruhuna indikçe hakikati görmüş olacaksınız, sakın aklınızdan bir şey geçmesin, ben bu ön sözümdeki yazımla onun Propogandasını yapmıyorum, yalnız hakikatleri ifade ediyorum. Şeyh Mühiddin hazretleri her şeyden münezzeh temiz ve pak, ilahi Aşkın bir sembolüdür.

Mevlâna Celâleddin Rumî Harretterine de vaktiyle hücum edilmiş ve bin bir itham altında tutulmuştu. Her büyük kişinin mutlak çekemeyenleri ve düşmanları olduğu gibi bu zatında mevki ve yüceliğini çekemeyen ham kafalar vardı. Bu sebeple kendisine yakışmayan adlar takılmış, ve bir takım kimseler ileri giderek ona (Evliyayı küfür) adını takmışlardı. Bu ne denaet, bu ne bayağılık, bir kerre evliyadan kafir nasıl olur. Bu açıkça Kuranla alay ve istiskal değilmidir?

Muhterem okuyucularım! Bu zat Kur'an ahkâmından, tefsirinden, hadislerden ve kendine vahiy olunandan başka bir şey ifade etmemiş ve söylememiştir. İşte felsefesi, ilahi anlayışı böyle idi, hiç bir noktasında ne küfür, ve nede bir hezeyana, rastlanamaz, düşünceleri tasavvufidir, tasavvufun ne olduğunu bilenler, bu zata hayrandır ve onu anlarlar ve doğrularlar.

Dikkat edilecek olursa bütün hayatı boyunca ilim ve fenne karşı gelenlere karşı koymuş ve onlarla uzun mücadeleler etmişti.

Fenayı fena, iyiyi iyi olarak göstermiştir. Bundan dolayı sevilmiş ve takdir edilmiş, maddiyattan uzak ve fakir, ruhan zengin olarak yaşamıştır.

Gerek suriye Selçuklarının ve gerekse anadolu Selçuk Padişahlarının takdir ve sevgisini kazanmıştır. Ne yazıkki ömrü pek uzun sürmemiş 76 yaşının en verimli zamanında göçüp gitmiş doğduğu ve yetiştiği vatanından uzakta ve yine tarihi bir İslâm ülkesinde gözlerini hayata yummuştu. Vatan hasreti gerek şiirlerinde gerekse fikir ve yazılarında açıkça sezilir.

Okuyucularımı daha çok tatmin için bu zatın o devirdeki vatanı olan Endülüste yetişen ulema ve günümüze kadar gelmiş ve dillerde destan olan yapılariyle kütüphanelerini anlatan ve tarafımdan yazılan, bir yazıyı da kitabımızın hitamında bulacaksınız.

Bu kitabı sizlere terceme edenin Hayat hiyayesini gelince: Kısaca, sabık hicaz hattı kumandanlarından ve askeri mühendislerinden şehit Erzurumlu Osman Feyzi bey mahdumu aslen İstanbullu, ve rumelili Türk bir babadan 1326-1910 da Medinei Münevverede doğdum, şamda nüfusa kayd oldum. Çok küçük yaşta Şamda çalık mahallesindeki Şeyh Abdullah tekkesine devamlı Kuran tilavetini öğrendim. Daha sonra. Şeyh Hamit ettaki Elnakışbendi hocamdan, arapça sarf ve nahiv, inşa imla, kitabet ve hat, ile Kuran tefsiri, mana ve hadisleri öğrenip yüksek derecede icazet aldım, bu meyanda arapçadan gayri yabancı bir dile de merak edip öğrendim. Cumhuriyetin ilanından sonra, İzmir havalisinde, yunan işgal ve katliamından sonra hayatta kalanlarla, İstanbula gelerek, üsküdarda yerleştik, ve kuleli askeri idadisine 1925 senesinde girerek ve orayıda 1931 1932 senesinde harp okuluna ve daha sonra, 1934 senesinde bir muvazzaf subay olarak şerefli ordumuzun sıralarına katıldım. 15 sene hizmetten sonra, İkinci Dünya Harbinin hitamında, 946 senesi sonunda yetiştiğim bu şanlı ordu ocağından ayrılmak mecburiyetinde kaldım. Tekrar hicaza döndüm yüksek okullarda İslâm tarihi, astronomi, topografya okuttum ve bir hayli talebe yetiştirdim, on iki sene memleketim olan İstanbula döndüm. Baki kalan hoş bir sedadır.

Bu eserin tercemesi Allah'ın inayetiyle 15/haziran/1971 günü temamlamış oldum.

Selâhaddin ALPAY

ÖNSÖZ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ

عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ خَاتَمِ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ

وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِينَ

Bismillahirrahmanirrahim

"Elhamdü lillahi RabbıTâlemin. Vessalâtü ves-selâmü alâ seyyidinâ Muhammedi'n hâtemil enbiyâi vel mürselîn. Ve alâ âühi ve sahbihi ecmain."

Hamd, alemlerin Rabbi, Rahman ve Rahim, Din gününün sahibi olan Allahu Teâlâ (c.c.)'ya; salat ve selam; Alemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimiz Aleyhissalatu ve's-selam'a, temiz ehli beytine, ashabına ve bütün ehli islâm ve bütün mümin kullarına olsun.

Yaratıcı ve yaratılmışların arasındaki ilişkiyi, bağı, his ve duyguları, sevgi muhabbet ve aşkların ifadesi ne iledir? Yaratılmışların canlı olanlarından bitkilere dek baktığımızda her an, her lahza yaratıcısına şükretmenin hazzını zikrederek yaşadığını duymaktayız ve hissetmekteyiz. Hatta öyle anları olur ki bitki, nebatat âleminin gözyaşlarını ta toprağa kadar ulaştırır, toprakta bu gözyaşların ne için aktığını bütün benliğiyle Rabbine olan aşkın ifadesindeki hazzı duyar.

Allahü Zülcelâl, göründü ve gösterdi. Lâkin bu sırrı sonradan gizledi. Ve örttü. Kuldaki göz ve görüş, ilk olarak onun isim ve yüceliğini isbat etti. Çünkü bu müşahede ve görüş,

Onun yüce mevcudiyetinin kat i bir subut delilidir. Yani Birinci Adın subutiyetidir. İkinci Adile, bizlere yokluğun ve Mahviyetin, tahdir müşahadesinin subutına imkân verdi. Çünkü bundan evvel var oluşunu bizlere isbatlamıştır. Şayet asrımız ve asrımızdakiler olmasaydı, yani Alim ve cahiller omasaydı, hiç bir kişi bu yüceliğin ne birinci ve nede ikinci adını bilip ve öğrenemezlerdi. Ne Batın ve ne de Zahir bulunabilirdi. Ve ne de Hak Teâlâ'nın (Esmaül Hüsna) yani güzel adlarını ve nede yüceliğe giden yolu göremezler ve bulamazlardı. Şu varki, bu yol menzillerde yani konaklarda bir tebayün görülür bu hususa Hülul *[İnceden inceye bir şeye nüfuz etmek]* edildiğinde her şey zahir olur ve görülür.

Mesela: Abdülhalim - abdülkerim olamaz, Anlamdada eşitlik yoktur. na bakımdan sakin ve uysal kula, cömert eli açık kul diyebilir miyiz? Sunun tersi de böyledir. Ve yine Abdülgafur Abdüşşekur olur mu? Tabiatile cevabı olmaz. Her şey sıfatile müsemmadır*[Adlandırma isimlendirme]* Her Abd*[Kul - köle]* ile bezenmiş ad ol kimsenin rabbıdır. O bir cisim adı ise O cismin kalbidir.

O her şeyi bilir ve öğretir O öyle bir yargıçtırki, yargılar ve yargılatır. O öyle bir kuvvet ve azametdir ki, kudretine, büyüklüğüne, erişilmesi imkansızdır. O öyle bir kahirdir ki kahreder ve kahrettirir. O öyle bir Bakidirki, Ezelden var olan, sonsuzluğu olmayan bir varlıktır. O her menzil ve durakta temiz ve pâkdır. Fakat bir kul, karar kılacak bir menzilde Onu tenzihe hakkı yoktur. Çünkü Süphanehu ve Taalayi o parlak Azametli mevkiinde kendisine benzetmiş olur ki, haddi zatında onun benzeri olması gerek. Aksi halde o kulda yönler değişir zülcelala nazar ettiğinde, o İlahi mültefit bakışlar yok olup gider.

İzzet ve Azametinin hicap perdesi kendisinden gayrisine kapanmış olur. Bana hibe ettiği ilmi, başına bahş ettiği güzel sıfat ve İlahi terbiye ve göstermeyi lütf ettiği celal çehresinden dolayı yüce Tanrıya Hamd ve senalar olsun. O Tanrı ki Zâtını bilme yolları kapalı ve kilitlidir. O bir kula hitap ettiğinde, em-

rini duyurur ve işittirir. Şayet o kul onun emir ve isteğiyle hareket ederse, O kul terbiyeli ve itaatlidir. Bu hakikat belli olduğuudan, hayretimi mucip olmuş, bu hikmete göre irticalen şu şiirimi söyledim.

Allah Haktır kulda haktır   bu şirimle zorlanmasaydam
kul der isem o fanidir   Allah der isem ne zorluğu vardır

Allahü Teala kendi nefsine itaati, kendi güzel Hulkile kendi nefsinde icra eder. Kendi Azameti Hakkaniyetine göre insaf hakkına sahiptir. Bunun aksi ise damları yıkılan hayal kaşanelerinin çıkardığı hoş bir gürültüden başka bir şey olamaz. Bunlar öyle sırlar ki, ancak hidayet yolunda yürüyüp, doğruya erişenler bunu duyar ve bu gizliliği bilir. Allah'a şükürler olsunki bu yolda Mahviyetle, sabırla güçlükle araştırma ve incelemelerin neticesinde Allahın yüce ismi bana zahir ve beyan oldu.

(La havle vela kuvvete illa Billah) manayı celili ile O ulu varlığın seha ve kerametinin cömertliğinin Hakikat ölçüsü zuhur etmiştir. Aksi halde Cenneti amel mükâfatı olarak kullarına verseydi, o İlâhi kerem ve cömertlik nasıl düşünülürdü.

Kişiliğine göre ilim sana ondan bir bağıştır. Bu yöne göre nefsin yani kişiliğin utangaç ve gizlidir. Eğer sana ait olmayan bir ceza veya mükafatı istemiş olsan, kendi esas gayeni veya amelini nasıl görürsün? Öyle ise Halikı ve seninle halk ettiği şeyleri bırak rızıklarla rızıkların sahibini unut?... Bıkmadan usanmadan kuluna hibe ve ihsanda bulunan, Ata ve kerem vasfile herkese sonsuz bol bol veren, ancak O dur. İzzet ve Saltanatının celali kendindedir. Kullarının her yaptığını bilen ve onlara karşı daima iyi olan, güzellik sıfatının sahibi ancak odur. O duyar ve görür. Hiç bir benzeri yoktur.

Kainatin gizliliklerine ve inceliklerine, Alemin istek ve arzularına, elleri Allah'a doğru uzanan, veçhesi rabbına doğru yönelen, ve yedi yolu aşan kalbi mükaşefe ve bir gaybet anında huzur-u süphaniyesine kabul eden yüce bariye selât ve selâmlar olsun.

Bu hutbeyi yazarken âlemi hakikatte, ve huzuru celâlide o yaradanın gaybetinde kalbi mükaşefe anında büyük Efendimiz Sallallahü Aleyhi ve Sellem i o lemde hâkim, maksatları masum, müşahedeleri yazılı ve mahfuz, ve harekatile muzaffer ve galip gördüm. Bütün Peygamberler elleri arasında sıralanmış duruyorlardı. Onun sevdiği hayırlı ümmetide etrafını çevirmişti. Göz kamaştıran vazifeli Melekler etrafında dönüyorlar, diğer melâikeler de emrine amade olarak bekliyorlardı.

Hazret-i Sıddık sağında, hazret-i Faruk ise sol tarafı kudsilerinde idi. Elinde mührü nübüvveti taşıyordu! Hazret-i Ali ise bu mührün dilile tercümanlığını yapıyordu. Zinnureyn*[Hazreti Osman]* ise haya ve hicap dolu halile ona yönelmiş duruyordu. O sırada Nur ve keşif sahibi, zerafet ve güzellik sahibi, temizlik ve paklığın bir timsali olan o en büyük Efendimiz beni bu hatmin arkasında gördü. Benim oradaki mevcudiyetim, her ikimiz arasında müşterek bir karar ve hükme varmak ve kendilerile istişarede bulunmak içindi.

Bu sırada Hatim*[Mühür, yüzük]* e işaret ederek ve beni göstererek: Bu efendi senin bacanağın ve eşindir. Oğlun ve dostundur. Ona ılgın ağacından bir minder kur? önümde ve ellerimin arasında olsun. Sonra bana işaret ederek: kalk ya Muhammed*[Şeyh Muhittin-i İbn-i Arabî'nin esas adı]* ona doğru yürü seni bana göstereni bana getir. Sende benim saçımdan bir kıl var! Benden ayrılmak istemez işte o senin sultanlığının işaretidir. Bana dönecek olursan bu kilye*[Tac, zinetli kanat, süs]* ile dön. İlerdede mutlak döneceksin. Bu dönüş zor ve sıkıntılı olmayacaktır. İşte benim için bu müjde bir seâdet oldu. Buna şükürler ettim. Bu sırada minber kuruldu bu azamet bütün heybetile göründü. Minberin cephesinde nurla yazılı parlak bir yazı vardı. Bu yazı şöyle idi: «Bu minber Muhammedin makamıdır, buna kim çıkarsa onlar Muhammedin varisleri dirler. Şeriat-ı İlâhiyyeyi yaymaya ve hakları korumaya memurdurlar». O vakit bu Hikmet ve hitabın azameti bana Cenab-ı Allah'tan bir lütfü ilâhi ve bağış olarak verildiğini his ettim. Allah'a hamd ve şükür ederek minberin en yüksek yerine çıktım. Yüce

Peygamberle karşılaştım. O Allah'ına yakın ben de ona yaklaşmıştım. Benim bulunduğum son basamakların birinde bana beyaz birkaç örtü vererek bulunduğum basamağa yaydım. Ve üstünde durdum. Bunun sebep ve manası yerimi bilmek ve onun bulunduğu dereceyi aşmamak idi. Ve bizleredc bir tenbih ve ihtar idi. Allah'ın vechini görmek ve ona bakmak için ve kendisinin gördüğünü görmek, biz Varisleri için ancak ve ancak onun elbisesi arkasından bu imkâna kavuşa bilirdik. Bizlerde bu hakikati ayan beyan görür ve keşf ederdik. Onun bildiğini de bilirdik.

Onun izi üzerinde yürüyenleri görmüyor, musunuz? Onun izlerini bizler görmüyor, onun sıfatlarını, çalıp nasıl haber verip anlatacaksın? meselâ O sıfatı olmayan bir toprak parçası gördü ve üstünde ilerledi. Sen onun kendisini değil ancak ayak izlerini görürsün. Burada öyle bir sırrı ilahi *[Gizlilik]* hafi hali vardır ki eğer bundan konuşacak olursam ve açıklarsam, sen de bu sırrı vakıf olursun. O hidayetten beri önder olduğu için en önder oldu Ve ilerledi. Hiç bir izi görmez ve bilmezdi ' ben Onun keşf etmediğini keşf ettim?... İşte bu makam Hazret-i Musanın inkarıile zahir oldu. Ona, peygamberlere ve Hızır Aleyhisselâm'a selâm ve salât. olsun, İşte bir gaybet haline o Esra *[Miraç - huzuru ilâhiye çıkış]* gecesi huzur-u celâlde ve onun elleri arasında ondan Kabe Kavseyn *[İki yay uzaklığı]* ve Edna mevkiine vardığımda bana bir hal gelerek kendimden utandım. Bu kudsî Ruhu Teyit ederek irticalen şunları söyledim:

يا منزل الآيات والأنباء
انزل علي معالم الأسماء
حتى أكون لحمد ذاتك جامعاً
بمحامد السراء والضراء

Yâ münezzile el âyati vel enbiya
Enzil âleyye meâlimi il esmaî
Hâtta ekûne lihamdi zatike camiân
Bi ma hamide esserrai vel zerrai

Manası: Ey Âyetlerin ve Haberlerin münezzili, banada isim ve sıfatını öğret ki, senin iyiliklerinin, ve iyiliklerinin tümüne hamd ve senada bulunayım. Bundan sonra efendimize dönerek şunları söyledim:

وَيَكُونُ هَذَا السَيِّدُ العَلَمُ الَّذِى
حَرَدْتَهُ مِنْ دَوْرَةِ الخُلَفَاءِ
وَجَعَلْتَهُ الاصلَ الكَرِيمَ وَآدَمُ
مَا بَيْنَ طِينَةِ خَلْقِهِ وَالمَاءِ
ونقلته حتى استدار زمانه
وعطفت اخره على الابداء
واقمته عبداً ذليلاً خاضعاً
وهراً يناجيكم بغار حراء
حتى اتاه مبشراً من عندكم
جبريل المخصوص بالانباء
قال السلام عليك انت محمد
سر العباد وخاتم النباء

يا سيدي حقاً اقول فقال لي

صدقاً نطقت فانت ظل ردائي

فاحمد وزد في حمد ربك جاهداً

فلقد وهبت حقائق الاشياء

واشر لنا من شأن ربك ما انجلى

لفؤادك المحفوظ في الظلماء

من كل حق قائم بحقيقة

ياتيك مملوكاً بغير شراء

Ve yekûne haza esseyyidü el ilmi ellezi
Cerredethû min devreti el hulefai
Vecaltehû el aslu elkerimi ve ademe
Mabeyne tineti helkihi velmai
Ve nekaltehu hattâ estedare zemanihi
Ve ateftû ahirihi alâ elibdai
Ve ekimtuhu abden zelilen hadıan
Ve hırren binacikûm bigari harra
Hattâ atahu mubeşşiren min indekum
Cibrile elmahsusi bil embai
Kâle esselâmu aleyke ente muhammeden
Surru el ibadi ve hatime elenbiyai
Ya seyyidi hakken akûlu ve kâle li
Sıdkan netaktü ve ente velle zidai
Fahmid vezid fî hamdi rabbike cahiden

Felaked vehebtü hakaiki el eşyai
Ve esirlena min minşeni rabbike maencelâ
Li fuadike elmahfudi fî el zulema
Min kullî hakkın kaimin bi hakikatihi
Yetike memlûken bigayri şirain

Bu Şiirin Türkçe Mana ve Karşılığı Şöyledir.
Odur İlmin Efendisi Onu Hülefalardan ayırdın
Cömertlikle Ona Hulk verdin çamur ve suyla yarattın
Zamanı gelince onu gönderdin bize kurremize
Başlangıcına bağladın sonunu öyle bize
Onu öyle İtaatli bir kul yaptın ki, bulunmaz
Senelerce gözleri Hara de yüce Bâriden ayrılmaz
Sizlerden ona bir müjdeci geldi sevindirdi
O haber Eltisinin adı Hazret-i Cibril idi
Va Muhammed Selâmlar olsun sana seslenerek
Sen bu i bâdın sırrı elçilerin hatimisin diyerek
Ey efendim sana doğruyu söyledim ne dersin
Doğruyu söyledin Sen Benim örtümün gölgesisin
Hamdet Allah'ına duaların artsın ve yağsın bana
Ben sana Bahş ettiğim hak esrarım öğrettim ya
Hak ve tecelli için bizlere şirinle devam et
O temiz kalpte saklanan esrarı bize İfşa et
Her Hakkın Hakikatim bizlere böylece söyle
Bunları alacak, parasız köleler gelecektir bekle

* * *

Bundan sonra öğretenin dilile konuşmaya başladım, Yüce Peygamberimize hitaben Temiz olanların ancak tutabileceği Kur'anı sana indirene Hamd ve senalar olsun. O kitap senin güzel hulk ve tabiatından ötürü sana gönderildi. Seni her türlü şer ve kötülükten korur, ve muhafaza eder. Nun da Cenab-ı Hakka dediki:

Bismillahirrahmanirrahim, Nun velkâ-lemi vemâ yasturun, Ma Ente bi nimeti Rabbike bi Mecnun, ve Enne leke leecren gayre Memnun, ve inneke lealâ Huluken Azim, Fesetubsiru ve yubsirun?... Manası şöyledir: Levhi Mahfuzu yazan Kaleme yemin ederim ki, sana Rabbinin verdiği nimetlerden delirmezsin, senin için bir çok mükâfat vardır, sen bir ahlak timsalisin, az bir süre sonra hanginizin delireceği sizler ve onlar de göreceklerdir. Sonra irâde kalemini alarak sonsuz ilminin hokkasına daldırarak kudretinin sağında bulunan Levhi Mahfuz'a yazdı.

Görünen ne varsa aslında yoktu. Onun için olmayacakta olur. O isterse yaratır, isterse yaratmaz. Bu onun sonsuz ilminin en tartılı kudretinden başka türlü nasıl olabilir? (ve sü'phane Rabbike ve Kabbil İzzeti Amma yasifun) O Allah ki bir tektir. Birin Biridir. Müşrikler O Ahadiyyet sıfatından dolayı şirke kapıldılar, işte Cenab-ı Hakkın isim kalemi şu adı yazdı. O Ya Muhammed ben sana Mülk olacak bir Âlem yaratacağım buyurdular. Ve yarattı.

İşte ilk olarak su Cevherini halk etti. Ve bunu yarattı. Bu sanadır dedi O yine O anda görmemezlik ve yapamaz, diye bir şey yoktur.

Hak Teâlâ suyu katı ve soğuk olarak bir mücevher ve yuvarlak bir şekilde yaratmıştır. Ve parıldamaktadır. Bunun içine bütün kuvvetile Cismi Zatları ve bunun zıtlarını yerleştirdi. Sonra Arşı *[Allah'ın makamı]* yaratıp Rahman *[Allah'ın ikinci adı]* adile üstüne yerleşti sonra kürsüyü vücuda getirerek iki ayağını üstüne sarkıttı.

Sonradan o ilâhi bakışla yarattığı o su cevherine bakınca, O mücevher utancından derhal eridi. Zerreleri birbirinden ayrıla-

rak su oldu. O vakitler henüz bu arzımız ve gökümüz mevcut değildi, işte Rabbinin Arşı o eriyen suyun üstünde idi. Burada ancak gerçekler tezahür ediyor. Kendisi suya üflediğine su titreyerek dalgalandı. Arşın sahilinde bulunan saka çarptı. Sak titredi ve seslendi: Ben Ahmedim dedi. Su utanıp ters yüz ederek kardı. Ve çekildi. Bu çekilme ile sahilde bir tortu bıraktı. Her çalkalanan suyun bıraktığı tortu ve öz gibi.

İşte Haliki mutlak bu özden yuvarlak dünyamızı vücuda getirdi. Yerin sürtüşmesinden hasıl olan ateş ve duman semâları yararak göklere yükseldi. Yükselen bu duman gök sakinlerinin evi olan bir ışım merkezi oldu. Bu merkezin çevresini yıldızlarla süsledi. Çünkü dünyamızda bitki ve çiçeklerle süslü olduğu gibi, ondan sonra Âdemle iki çocuğunu hazırladı. Burada cesedi bir varlık vücuda getirerek iki eşit parçaya ayırdı Birincisi kendi cesediyetinin zevali, ikincisi ise bekâsının kabulü idi.

Bu cesedi neşetin meskenini vücud yuvarlağı içinde bulundurdu. Yalnız göz ve basiretini gizledi. Ve ibâdına dönerek! Bu yaptığım yapıya bakın. Ne direği vardır ve ne de bir dayanağı buyurdular. İnsan evlâdı hayat Berzahından *[İlâhi geçit - boğaz]* geçerken gökler yarılır akıcı yağlı bir ateş gibi geçer. Bu izafi hakikatleri anlayan, haber verdiğimiz bu işaretleri de anlamış olur.

Katiyyetle bilinen bir şey var ki, bir dam direksiz ve mesnetsiz *[Direk - dayak - tutucu]* inşa edilemez. Meselâ: Baba olmayınca çocuk olur mu?. Olmayacağı bellidir. Direkten mana ve kasdımız kubbeyi tutan demektir. Eğer elleriyle tutan insan olduğunu kabul etmiyorsan, o tutanı kudretin sahibi olduğunu kabul et! Bundan da bu kubbeyi tutanın kim olduğu anlaşılır. Bir mal ve mülk olurda sahibi olmaz mı? Akıl hangisine yatarsa işte o damın tutucusu demektir. İyi ve kötülerin demle beka anı, yani kudrete doğru intikal vaktini düşünüyorum. Bu sonsuzluğa intikal eden yapıların çürük veya sağlam oldukları düşünüldüğünde Saadet ve bahtiyarlık suratla vücud bulmaya Mihnet ve şekavet sahiplerinde de inkâr görülür.

Hak Teâlâ bahtiyarlar hakkında bizleri ikaz edip neticeden haberdar etti ve dedi ki:

أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ

"Ülâike yüsâriûne fiyhayrâtive hüm lehâ sâbikûn."

bunun medlulü ve manası sürattir, iyilik yapmada doğru olmada tezliğin subutudur. Şekavet için Hak Teâlâ şöyle buyuruyorlar, işte buda atalet ve Şekâveti doğuran ve gerilemeye bir ikaz ve tenbihdir. Dünyaya mahsus o güzel kokular vücutlara temas edip esmeseydi, bu Âlemde ne bir Âlim ve ne de bir cahil bulunmazdı.

فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ

"Feseyyetehüm ve kîlaküdû kagalkâidîne."

Yüce Peygamberimiz sürat ve Atalet hakkında bizlere şöyle bir haberde bulundu.

إِنَّ رَحْمَةَ اللهِ سَبَقَتْ غَضَبَهُ

"İnne rahmetallâhi sebakat gadabehu."

mânâsı: Allah'ın Rahmeti gazabını geçer veya önündedir.

Sonra Hak Teâlâ hakikatleri kendi Hakkaniyet isimleri sayısınca vücuda getirdi. Kendi sıfat ve hulkuna göre ve bu hulkun sayısınca Teshir Melâikesini yarattı. Ayrıca her bir hakikate kendi yüce isimlerinden bir isim vererek, bunlar O isimle onu tanır bilir ve ibâdet eder. Ayrıca her biri Sırrı Rabbanisine göre hizmet edecek bir melek yarattı, işte bu hakikatlerden biri de kendi nefsinin gizli ve ismi zatisi tarafından görülmemesidir. İşte bu, kendi teklif ve hükmünden çıkarak Rabbına karşı inkâra sapmıştır. Bunlardan inkâra sapmayanların kademlerini tesbit ederek isimlerini kendi isminin önüne aldığından,

bunlar bundan dolayı Rab-lerine daimi secdededirler. Böylelikle görülen birinci yoldan kutupların nurunu çıkardı. Bunlar öyle güneşlerdi ki, İlâhi makamatta ve boşlukta yüzüyorlardı. Sonradan kerem ve sehâ sıfatı taşıyan ve kainat boşluğunda yüzen Nüceba *[Cömert - iyi ahlâklı - eli açık cemi nücebadır]* nurunu yarattı. Sonradan 4 esas rüknü yerleştirdi. Bunlarla üns ve cin korundu. Arzımızın sarsıntılarını yok edip sakinleştirdi. Böylelikle dünyamız ağaç, çiçek ve bitkilerle süslendi. Bunlarla arzımız bereketlendi. Gözler bu iç açıcı görünüşlerden, burunlar o ıtır misâli kokuları koklamaktan, ağızlar ise bu iştah açıcı nimetlerden faydalandı.

Sonradan O bilen ve düşünen 7 salih kişiyi gönderdi. Bunlardan her biri o memleketin sahibi veya önde giden kutupların veziri ve tabiî oldular.

îmam Ebû Hamid'in dediği gibi: Hak Teâlâ dünyamızı, bütün zerafet ve inceliğiyle ve artık bundan daha güzel olamayacak bir şekil ve görünüşte yaratmıştır. Mevcudiyetini belli etmiştir. Bunları nakleden der ki: Bir gün bulunduğum bir toplantıda bizlere: Allah vardı ve beraberinde bir şey yoktu, işte o öyle bir mevcudiyyettir demişti. Allah'ın selâtı ona olsun?.

Kâinatın Hakikati bu haktır. Başka hakikatları ilâve edemeyiz. Bu şeyin olmaması o şeyin vücut bulmaması demektir. Bu hakikatlar ilimden ayrı, başka türlü olsaydı, buradaki düşünce ve hükümde ayrılık ve fark hemen belirirdi. Bundan dolayı hükümde, kararda, hakikatları arayıp, ve buna erişmek ancak ilim yoliyle olur.

Faraza diyelim ki, O hakikat vardı! Vücut bulması için bir sebep yoktur! Fakat O Allah'ını tanımada eskiden olduğu gibidir. İşte bütün yaratıklarda hak ve hakikat böylece belli olur, ve isim alır. Buna başka türlü bir sebep aramak imâda bulunmak, isim ve sıfattan dolayı sende bir şüphe ve tereddüt doğurur.

Anlattığımız bu hakikatlerin mânâsına erişmek ve bunu kavramak güç ve türlü türlüdür. Şayet başlangıçla sonsuzlu-

ğun sebebi ve birbiriyle bağlantısını bilmeseydik, bizler birbirimizi tanıyamazdık. Ve ilk hükmümüzle bunu isbatlayamazdık. O vakit kısaca Allah ve kul vardı deyip geçerdik. Her kim nefsinin mevcudiyetini ve şifâsını arzularsa, terennüm *[Şarkı söyleme]* ettiğim, bu nağmeleri dinlemelidir.

Her şeyin sonu o şeyin başlangıcı olduğunu görmüyor musun? En doğrusu budur. Ne için insan cahil ve kör olsun? ve neden karanlıkta yürüsün ne bir su ve ne de bir gölge görmesin? En doğru haber insanın anlayış ve düşüncesidir. Mürekkep ve basit olan bu kainat çevresinin varlığı, güneşte ışıkta görülen toz zerreleri gibidir. İşte bu görülen ve görülmeyen zerreler vücudun (var olmanın) bizatihi aslı olduğuna göre, Rabbani ışık böylece tecelli etmiş olur. Tecelli eden bu ışık, şekil ve çehre, senden bir parçadır. Görüşleri ayni, tabiatı gaybi, Cenneti Adeni, duygusu kalemle yazılı, bilgileri sağcı, gizlilikleri uzuncu, ruhları vahyi, yapısı beşeri olan senin mevcudiyyetini anladım ve kabul ettim?

Sen Ruhaniyette eskiden olduğu gibi bizim velimizsin Âdem Aleyhisselâmı da o toplulukta bizlere cismani bir peder olarak işaret ettin; işte bu unsurların ebeveyni vardır. Görülmeyen bir zerrenin asıl ve esasta bir olduğu gibi, bu husus bir şey veya bir neticeden olmayıp, iki sebepten neşet eder. Senin mevcudiyetinin beka ve kudreti, Alim bu sıfatla hükümlerinin doğruluğunu, başkasının yardımı olmadan kazandığın bu hususları kimden alıyorsun? demek sen Mürid*[Talebe - istekli - O yolun yolcusu - (İlâhi yolda giden)]* sin, isteklisin, onun için çırpınıyorsun, demek bir hakikati görüyorsun ki ondan faydalanmaya çalışıyorsun?

Bir mevcudiyetin teferrüdü doğru olamaz. Ve imkânsızdır, o şeyin zatiyetini araştırmak bizleri yorar. Bu yorgunluğun nedenini bilemez ve keşf edemez isek o hakikatlara karşı körüz demektir. Bir sıfatla vasf edeceğin bir şeyi kavramak ve öğrenmekle bu yorgunluğun hakikati o anda belli olur. Yoğunlaşan bu Âlemleri meydana getirip, ve bunların yeşilliklerini, yatak-

larını ve şerefli basamak ve mertebelerini hazırladıktan sonra, ilk devrede kendisinin mümessili halife olarak bakireyi nuzül ettirdi. Bundan dolayı Hak Teâlâ dünyada olan vaktimizi 7 bin sene olarak emir buyurdu. Bu müddet sonunda uyku ve uyanıklık arasında kalarak yokluğa mahkûm oluruz. Ve yolların birleştiği bir Berzaha geçmiş olur. Uçar ve hayali hakikatler diğer hakikatları yener, izzet ve devlet ruhlara geri döner, onun halifesi de o esnada 600 kanatlı bir kuş olur ve uçar. O sırada Ruhlara tabiî olan bir çok hayaletleri görmüş olursun, o esmada insan arzuladığı, bir şekil ve surete girebilir ki, Haşır günü kabirlerinden doğrulanlar ve Cennete şevkini bekleyenler, o minnettarlık çarşısını görür ve doğrularlar.

Adem Aleyhisselâmı kasd ederek bakınız dedim, Allah'ın Rahmeti üzerinire olsun Rahman olan Hak Teâlâ onu Cismanî olarak babaların ilkini yarattı, bizleri Müslümanlıkla isimlendiren şu görünen nura bakın! (yani ikinci pederi) kasd ederek, sağır ve dilsizleri beyaz ak saçlıları ihlasla avaz ederek iyi edene bakın! Kitapta da yazıldığı gibi, düşük bir paha ile satılan şu güzellik timsali nefis yakutuna bakın? Onun hulk ve sıfatı olanı göstererek şu kırmızı altına bakın dedim.

Sonra Faziletle konuşanları göstererek: Şu karanlıkta parıldayan sarı Yakuta bakın, dedim.

İşle kim ki bu ışıklara doğru yönelirse İlâhi gizliliklere varmış olurlar yeter ki bulunduğu mertebe ve dereceyi iyice anlamış ve kavramış olsun. O vakit öyle bir makam sahibi olur ki, şükranla Allah'a yönelir ve secdeye varmış olur. İşte o an Rab Merbubuna, Aşıkta Maşukuna kavuşmuş olur? Böylelikle sizlere Sır'larımdan ve Hikâyelerimden daha bilgi verecek olursam, zaman ve imkân buna müsaade etmeyeceği gibi, halkında bu buluşları kavramayacağım, ve bilmeyeceği, cihetle bu kadarla iktifa ediyorum. Korkarım ki bu hikmetin manâsını anlamayanla, mevzu dışına çıkmış olmasınlar. Hak Teâlâ'ya hamdile hamd ve senadan sonra! Onu o yüceliklere eriştirene selât ve selâmım tam olsun.

Ey Allah'ın dostu ey akıl ve edep sahibi insan hikmet ve sır sahibi olan kişi, evinden ve dostlarından uzaklaşmak zorunda olsa dahi, orada olup bitenleri Gaybeti esnasında muhakkak bilir ve görür. Şu bilinmeli ki, Allah'ın dostu (Veli) görünüşte onlardan uzaktır, hakikatte O oradadır. Hakkında iyi veya kötü konuşanları bilir ve görür.

İşte bu Allah'ın dostu, Allah onu korusun 590 senci hicriyesinde dost ve yakınlarından ayrılarak ilk sefere yani ilk yolculuğa çıkmıştı. Benim bu ayrılığıma kimse aldırmadı ve iltifat edilmedi. Benim maksatlarıma, düşüncelerime karşı bir hoşnutsuzluk uyanmıştı. Bunların başında benim bir dostum vardı, Allah'ın rızası üstüne olsun. Aleyhimde beyan olunan ve gaybetim de hakkımda serd edilen mülahaza ve mazeretleri sezince, hali zahir ve nassı şahit olarak, batını duygularımı benden alıp ona verdi. Çünkü ben o dostumdan ve ailesinden ve yakınlarından yolculuğumun sebebini gizlemiş bulunuyordum. Ve kendilerini bazan uyarıyordum. Bunlardan biri dahi kem güzle bana bakmaya Allah razı değildi. O dostumun bir gün meclisinde kulakları çınlamaya başlamıştı. Fakat Allah'ın bu dostu o meclisin baş köşesinde oturmasına Allah tarafından emr edildi. Bizim Esra kitabımıza şu şiirleri yazarak ve terennüm ederek tevdi ettim

انا القران والسبع المثانى

وروح الروح لا روح الاوانى

فؤادى عند معلومى مقيم

يشاهده وعندكم لسانى

فلا تنظر بطرفك نحو جسمى

وعد عن التنعم بالمعانى
وغص فى بحر ذات الذات تبصر
عجائب ما تبدت للعيان
واسرارا تراءت مبهمات
مسترة بارواح المعانى

Enâ el kur'anu velseb'i elmesani
Ve ruhu erruhu li erihi elevani
Fuadi inde mâlumi mukimun
Yüşahidehu ve inde kemmi lisâni
Efelâ tentezure bi tarafike nahve cemi
Ve idde an ettenaumi bilmaâni
Ve gussa fî bahri zate elzati tabassurun
Acaibe mâ tebedded lîl âyani
Ve esraren teraetu mübhimatun
Müsterretün bi ervahi el maani

Manâsı: Ben Furkanım ben Kur'an'ım şey ruhu değil ruhun tâ kendisiyim Kalbim malumumda dilim sizlerde görünür malumumla kalbim mukim Cismime'yan gözle bakma sakın sayısız nimetlerle dolu bir manâyım Zatının zat ummanına dalarsan şayet görürsün acayipleri aşikâr Sana mübhem görünür bundakiler manâların ruhile dolu kapalı Esrar

Şuna yemin ederim ki, bu manzumeden henüz bir satır okumamıştım, bir an kendimi ölmüş gördüm. Okuduğumu duyuyordum. Söyleyen sanki ben değildim. Bu hikmetin îlâhi bir rızayı arzulamaktan başka bir gayesi yoktu. Bu güzide topluluk ve Ehlullah hakkında kanaat ve duygularım bundan ibaretti.

İleri bir makam sahibi ve önder olan Ebû Abdullah bin Murabit bana zıt bazı düşünce ve duygularını ve benim işime mü-

dahale hususunu, diğer ileri yaşta merhum olan Şeyh Cerrah'ın bulunduğu bir mecliste onun huzurunda alenen tartışmıştık.

Hattâ ondan ayrıldıktan sonra dahi, ona karşı daima minnettarlık hissettim. Onun meziyetlerini ve menkibelerini andım. Yüksek ahlâk ve edebini herkese anlatarak oyaladım. Ona karşı bu duygularımı dahi kalemimle yol boyunca kitaplarıma yazdım. Bir ay böylece bir çok şehirlerde onu düşünerek avundum.

Bütün bunlara o Allah'ın dostu vukufu olmuş ve kendi iç âleminde bunları görmüş ve bilmişti. Dostluğumun kıymet ve sedakâtini ben göstermeden, evvel onda malûm olmuştu. İşte uzaktan uzağa olan mükaşefei kalbiyye ve rabıtamız, *[Rabıta, Bağ veya bağlantı demektir]* bir kaç sene sonra mahallinde buluşarak tahakkuk etmişti. Onunla ikâmetimiz tam dokuz ay bulmuştu. Bu esnada ikimizden her biri karşılıklı olarak anlaşıp anlaşamadığımız hususlarda birbirimizi boş görerek vaktimizi geçirdik. Benim bir dostum ve onunda bir dostu vardı. Her iki dostta vefakar sıdık sahibi idi. Arkadaşımın dostu bilgili her hususu kavramış akıllı bir şeyh olan ve yukarda ismi geçen Ebû Abdullah bin Murabit idi.

İzzeti nefs, mütevaizi, vakur, yüksek ahlâk meziyetine sahip şöhretli bir kişi idi. Hak Teâlânın daimi zikrinden boş kalmaz, bu zikir bazan gizli ve bazen aşikâr olurdu. Geceleri sabahlara kadar tesbih çeker ve Kur'an okurdu. O bir Âmel kahramanı, hak ve hukuk koruyan ulu bir kişi idi.

Benim dostum ise nur saçan öz bir ışık idi. Kendi aslen Habeşli isminde Abdullah Bedir Elhabeşiy Elyemeniy idi. Onda hiç bir şey gizli kalmaz ileri görüşlü, her hakkı bulup sahibine teslim eden, haksızı da durdurup başkasına tecâvüz ettirmeyen meziyetlere sahip makam sahibi bir kişi idi. Kırmızı altın gibi saf, sözü özü doğru, vaitlerine sadık Ulu bir şahsiyet idi. İşte bizler dört kişi olarak dört temel teşkil ediyorduk.

Bu buluşma ve tanışma ve sevişmeden sonra birbirimizden ayrıldık bunun sebebi benim Hacca niyet etmiş olmamdır. Bütün arzum Hac ve Umreyi yapıp Allah'a olan borcumu ödeyip tekrar dönüp o Ulu olan dostlarımın meclislerine katılmak, îlâhi aşk ve cezbeye kavuşmaktı. Bu suretle şehir ve köylerin anası olan Kudüs'ü şerife vardım. Mescidil*[Kudüs'teki Ömer camiî olup Peygamberimizin miraca çıktığı yer]* Aksa'yi ziyaretim sırasında, Hak Teâlâ bana O Allah'ın dostu, Ulu Veliyi hatırlattı. Ona yeni bildiklerimden ve öğrendiklerimden haber vermeyi ve kazandığım ilim cevherinden bir hediye göndermeyi düşündüm. Ve yazabildiğim bu öksüz risaleyi, hakiki temiz ve su gibi berrak ve saf, olan ve eşsiz bir sofi olan sevgili dostum, zeki kardeşim, rıza cevheri sahibi oğlumuz Abdullah*[Bu zat (Ebülganaim ibin ebil fütüh Elharani) nin azadlı kölesi]* el bedir'e ithaf ettim.

İşte böylelikle bu saf ve berrak îlâhi sudan içip şerefli bir gayeye varmak, îlâhi kudret ve varlığının ruhaniyetine erişmek, sonsuz ve inhayetsiz Rabbani ilim denizlerine dalıp bir mücevher bulup çıkarmak gayesiyle, Haremi*[Kâbe-i Muazzama'dır.]* şerifi tavafım sırasında Murakabeye Dalıp bu risaleyi yazdım. Arifler için bir çok sırları çözecek kıymette olan ve yukarda zikr ettiğim dostuma hediye olan bu naçiz risalemin adını Mâlik ve müklten kinaye olarak Elfütuhatül Mekkiyye koydum...

Allahü Teâlâ Hak'dır, kolaylık ihsan eder kusurumuzu bağışlar. Sallâllahü Alâ Muhammedin ve Alâ Alihittahirin

PEYGAMBERİMİZİN HAKİMİYET HAKKINDA BİLGİ DEVRİ

Allah seni teyit etsin!

Ey ilmin talibi şunu bil ki! Cenab-ı lem-Yezel ve takaddes Hazretleri, cesetlerdeki mahsur olan ruhları, yerin devranına ve kendisinin ona bağışladığı, zamanın bitimine kadar o cesetlerde kalmak üzere yaratmıştır. Evvelâ zamanın hareketini halk edip ondan sonra tedbirli olan ve kendini bilir ruhu yaratmıştır. İşte bu Ruh Efendimiz Muhammed Sallallahü Aleyhi ve sellemin Ruhudur. Sonra bir çok ruhlar Feleğin hareket ve devranile sudur etmiştir. Bu ruhların Alemi gaypta mevcudiyetleri varolup, Alem şehâdette saklı olanlar idi. Hak Teâlâ Nübüvveti kendisine müjdeleyerek bildirdi. İnsanı da su ve çamurdan ol diyerek vücuda getirdi.

Artık Peygamber Efendimizin batını olan zamanı bitmiş, cismanî mevcudiyeti ve Ruhi bağlantıları zamanın hükmüne ve akımına intikal etmiş, bu da zahiri bilinen cismine ve ismine tahavvül etmiştir. İşte Yüce Peygamberimiz böylelikle cismen ve ruhan zuhur etmiş kendi karar hükmü (diğer peygamberlerde olduğu gibi) kendinde gizli ve batını kalmıştır. Hepsine selât ve selâm olsun.

Fakat sonradan bu hüküm, onda batından zahire dönmüştür. Bu değişme ile bütün batını hükümler ve bu iki hüküm adının arasındaki anlaşmamazlık böylelikle zahiri hükümlere intikal etmiştir. Şeriatı getiren bir kişi ise sahibi de o demektir. Cenab-ı Peygamber: Ben bir peygamber idim buyurmuşlar. Ben insan idim, mevcudiyetim yoktu dememişlerdir. Peygamberlik Allah'ın emriyle getirilen şeriatla başlar öyle değil mi? Bu başka türlü olamaz! Ve kendileri bizlere diğer enbiyanın vücud bulmasından evvel vücud bulduğunu nübüvvetin esas sahibi olduğunu, diğerleri onun bu dünyada mebusları murekkipleri olduklarını beyan etmiştir.

Yukarıda beyan ettiğimiz gibi yüce Peygamber hissen, cismen ve ruhan zahiri ismiyle çıkıp, kendisiyle beraber getirdiği şeriattan Allah'ın emir ve isteğiyle değiştireceği kadarını değiştirdi. Geri kalanı kendi emirlerine bırakıldı.

Ben terk ve tebdil işi Ahkâmı Şeriyyeden olup usulden değildi. Onun terazi ile gelmesi adaleti, hulk ve tabiatının sıcak ve serin yani mülayim olması da ahiret hükmüne işaret idi. Fakat terazinin hareketi cennet ve Cehenneme girmenin bir ölçüsü ve işareti idi. İşte şimdi bu Ümmetteki ilim eskiden daha fazladır ve daha ileri gitmiştir? İlim daima ilerlemeli ve inkişaf etmelidir.

Çünkü Yüce Peygamberi Zişânımız ilmi daha evvelkilere ve hem de sonrakilere vermiştir. Bu bâbta çok şeyler söylemiştir. Hakikatte terazi ve adalet bizlere bu ilmi vermiştir. Velevki eski Alimler daha akıllı ve zeki olsalar dahi, şimdiki Alimlerin ilmi keşfi eskiden daha süratli olarak ilerlemektedir.

Bu Ümmetin bilginleri diğer milletlerin bilginlerini Terceme ederek kendi diline aktardığını görmüyor musunuz?.. Bu İlimleri terceme eden alimler olmasaydı demiş olsak, diğer milletlerin İleri ilim sonuçlarını nasıl öğrenebilirdik ve nasıl faydalanırdık?

Tercümanda bilgi ve nakil kabiliyeti olmasa! Nasıl milletlerin eserlerini terceme eder ve bizlere bu ilimlerden haber verir? Bu hususta Peygamberimiz şöyle buyurmuştur.

فعلمت علم الاولين وهم الذين تقدموه ثم قال والاخرين

Fealimte ilme elevveline vehüm ellezine tükaddimuhu sümme kâle vel aherine

Bu sözün sonundaki Aharin demek kendisinden sonra kıyamete kadar öğrenilecek ilimler olduğunu yukarıdaki haberile bize bildirdi. Peygamber Efendimizin bu sözü bizler için bir Şehadettir. Ve doğru bir isbattır. İşte yüce Efendimiz dünyada iken Hükmün ve İlmin Efendiliğini temsil ediyor ve bir yerinde şöyle diyorlardı: Şayet bugün Musa sağ olsaydı, benim tabiim

olur peşimden gelirdi. Bu kelâmı peygamberden anlaşılan ve İsa'nın bizlere getirdiği hükümlerden anlaşıldığına göre o Dünyaya her yöniyle bir Efendi ve Hakim olarak gelmiştir. İşte böylelikle kıyamet gününde kendi şefaat kapısının açılmasına, ve çok insanların bundan faydalanmasına Allah'ın bu hakimiyeti ancak ve ancak yüce Peygamberimize verdiğini Öğrenmiş bulunuyoruz.

Bir Soru?

Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve sellem sair Enbiyaya ve Melaikeye Şefaat edip, Onlara da Şefaat Hakkı Tanıdım? Cevabı ise Evet'dir. Melâike, Enbiya ve Mümin Kullarına bu Hakkı verdiğinden o Hakkı onarda kullanacaklardır. Mübarek Mevcudiyetinde Allah'ın iznile şefaatçıların öncüsü ve hem de Artıcısı olacak, İyilerle birlikte bir iyilik ve hayırda bulunmayan kindarları dahi ve ateşte yanmaya mahkûm olanları Ateşten çıkarıp şefaatına nail edecektir.

Bu öyle çizilen bir şeref Halkasıdır, başı onunla başlar, sonunda onun merhamet ile nihayet bulur.

Başlangıcı ona bağlı olup, sonunda onun yüceliği ve kemalile nihayetlenen hangi şeref dairesi bundan daha Azametli ve Şerefli olabilir.

Eşyayı Zatiyye onunla başlar onunla kemal bulur. Şefaatkâr bir Mümin kul için ne azametli şerefdir ki, kendisinin de şefaatçi olarak Peygamberimizin safında olmasıdır. Bundan daha büyük bir şeref payesi olur mu? İman sahibi olan, Allahü Tealâ ile peygamberler arasındadır.

İlim ise yaratılan mahluka aittir. Bunun büyük bir mevkii ve şerefi varsa da, bu derunî saadet İlâhi huzuru getirmez, Saadeti ebediyye ancak ve ancak tam imanla elde edilmiş olur. Bundan da şu hakikata varıyoruzki İnsanda İman nurunun mevkii, imansız İlim nurunun mevkiinden daha şereflidir. Eğer bir imanlıdan ilim çıkıyorsa, bu çıkan ilim ışığı, Alim olmayan bir müminden daha faziletli ve imtiyazlıdır. Cenabı Hakda kendi yönünde, müminlerden İlmi getiren Alimleri ilmi olmayan müminlerin üstünde tutar, onlara rütbe ve derece verir.

Burada Resulullah Sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz Esbabına: Dünya işlerinde sizler benden daha bilgilisiniz derdi. Yüce Allah ona Ümmeti hakkında öyle geniş bir anlayış ve İhata kudreti vermiştir ki, hiç bir felek Onun feleğinden daha geniş olamaz ve değildir.

Bu sebeple diğer milletler ve ümmetler Hakkında Tabiyyete göre malûmat ve vukufumuz olması icab eder. Allahü teâlâ ona vahyile bütün Semavatın emirlerini vermiştir ki, bu hiç bir kimseye verilmemiştir. İlk emir birinci kat semada olup Kur'an'da ne bir kelime ve ne de bir harf değiştirmiştir. Şeytan dahi tilavetinde eksik veya bir fazlalık yapamamıştır.

İşte bu ulviyyet ve ismettir ki Muhammed'in Şeriatı başka şeriatla değiştirilmesine imkân olmamıştır. Bunun istikrarını göklerde ve semalarda bilhassa ikinci semada olan bütün taifeler emri mahsusla şehadet ederler. İşte bundan

يَعْلَمُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ

"Ya'lemülevvelîne ve'l-âhirîn."

ilk bilenler ve son bilenler keyfiyeti meydana çıkar ki bu da rikkati kalbi, yumuşaklık ve mülayemeti doğurur. İşte bu sıfatla Muhammed (S.A.V.)'in ruhu bezenmiştir. Allah'da bundan dolayı müminlere karşı daima Rahimdir. Şayet Peygamberimizden bir kabalık görülmüş ise, oda mutlak emri ilâhiyle olmuştur.

Ona Hak Teâlâ şu emri verdi

جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ

"Câhidilküffâre ve'l-münâfikîne va'luz a'leyhim"

Manâsı: Ey Muhammedi Küffar ve münafıklarla cihad et Döğüş ve onlara karşı sert davran.

Kendi nefsine kızmak veya nefsini af ettirmek hususiyyeti insanda bulunmasına rağmen bunu yapmak Peygamberimizin

tabına uymaydı. İşte bizim belirtmek istediğimiz ilâç budur. Acaba o hiddetin içinde hissetmediği ve duymadığı bir riza ve merhamet var mıdır? ve bu hiddeti riza ve merhamete çevirmez mi? İşte bu hal ve and öyle bir esrar ve ilahi gizlilikler var ki bunu ancak bizler ve bizlerden olan Allah'ın dostları bilir.

Bu yönden onun yüce Efendiliği alemlere hakim olmuştur. Ümmetinden olmayanlarda onun bu yönünü ve Hakikatleri iyice bildikleri halde tahrif ettikleri söylenir. Allahü teâlâ onları sapıklık ve ilim yoksunluğuna ve bizleri de onun zikri uluhiyetini korumamızı emir buyururlar. Ve Kur'an'ı keriminde der ki.

Kulların işitme, görme, konuşma, tutma (lemis) gibi hassalara sahip olması bu kitabın dünyada muhafaza edilmesine sebep olmuştur.

Bu ümmetten gayri ümmetler bunu tahrif ettiklerinden, emri mahsusu ile 3'cü semadan vahiy ile gönderilen kılınç Melaikelerle birlikte muharebeye girmiştir. Bu 3'cü gök melaikeleri Bedir muharebesinde müslümanlar ve peygamberimizin sıralarında ve onlarla birlikte muharebeye girmişlerdir. Şayet bütün bu ayrı ayrı olan semalardaki olan ve biteni daha geniş ve açık anlatacak olursam, Rasat ilmile uğraşanlardan bazılarının nazarında bu anlatacaklarımın acaip görünüp inkâra gitmelerini önlemek ve doğru görüş ve insaf sahiplerinde hayret tereddütde olmamaları için açıklamamı bu kadarla yetiniyorum.

4'cü semada olan ilâhi vahyi memuru Peygamberimizden evvel gelen peygamberlerin şeriatlarını ve dinlerini ve daha evvel nazil olan kitapları, tüm ile şeriatı muhammediyeye (Dinleri ve kitaplarını dahil) tebdil ederek Allah'ın hükmünü yerine getirmiştir. Bunda da daha evvelki dinlerden hiç bir dinin Allah katında hükmünün kalmadığı anlaşılır. Baki kalacak tek din Hz. Muhammed'in dini ve şeriatıdır. Bunun güneşi de Hazreti Muhammed (S.A.V.)'dir.

الم ترى ان الله اعطاك سورة
ترى كل ملك بها يتذبذب
بانك شمس والملوك كوكب
اذا طلعت لم يبد منهن كوكب

"Elem terâ inne allahû atake sureten
Terâ kullî melikin biha yetezebzebu
Bi ennike şemsün velmüluki kevkebün
İzâ talaât lemyebdi minhünne kevkebün"

Manâsı: Sana ol sureti veren Bari Hüdadır -sensiz görülen her Mülk bizlere ezadır Çünkü sen bir güneşsin mülkler yjıdızsen doğunca o yıldızlar hepten kaçışır.

İşte Peygamberimizin ulaştığı basamak, işte onun getirdiği şeriatla diğer enbiyanın şeriatları, hepsine Allah'ın selâmı olsun. Gökte parıldayan ve ziyasını güneşten alan yıldızlar, gündüzler bizler için geceler ise elleriyle cizye veren zillete ve küçüklüğe razı olan kitap sahiplerinedir.

Daha evvel semaların birbirleriyle bağlantısını ve burada her birine düşen vazifeyi öğretmiş ve anlatmıştık. Bunlardan emri vahy ile Hazreti Muhammede bağlı olan 5'ci semadan bahs edeceği?,. Burada kadınları sevmek emrini vermiştir ki, hiç bir peygambere böyle bir paye katiyyen verilmemiştir. Yukarda açıkladığımız gibi O Allah yönünden bir Elçi ve insan olarak da su ve çamurdan yaratılmıştı. O kendisini ancak Allah'ına bağlamış ve adamıştı. Allah ile meşguliyeti o kadar çok idi ki, başka şeylere bakmak fırsatını bulamazdı. O sırf Allah'ın emir ve telâkkilerini almak, edebini muhafazadan başka bir şey düşünmezdi. Bu sebeple Allah ona kadın muhabbetini emretti. O da bu emri ilâhiye imtisalen kadınları sevdi. O bütün kadınları severdi sebebi Allahü Teâlâ bütün kadınlara onu sevdirmişti.

Müslimin ihraç ettiği sahihindeki iman kapılarındaki yazıda: Adamın biri Resulü ekreme gelerek «Ya Resulullah ben güzel ayakkabı ve elbiseye meraklıyım ve bunları severim» deyince, (Resulullah da: Allah güzeldir, güzelleri sever buyurdular.

İşte bu beşinci gökün vahyi de iyiyi ve güzeli sevmektir, işte nikâhta onun sünnetidir. Uzlet, inziva ve ruhbaniyyet sünnet-i şerifeye girmez ve şeriatı Muhammediyeye aykırıdır.

O Nikâhı kendisine emanet edilen bir sırrı İlâhi olarak getirmiştir, Beşinci semadaki emrü Vahyi ise: Kendisine buradan nüzul eden, kelime ve mânâ itibariyle inen bütün kitaplardan daha belagatli, taklidi imkânsız olan, Kur'an'ı azimüşşandır. Ondan evvel gelen hiç bir peygambere böylesi verilmemiştir. Kendileri şöyle buyuruyorlar: Bana Cenabı Hakdan altı şey verilmişdir ki benden evvel hiç bir Peygambere bunlar verilmemiştir. Bütün bunlardan şunu anlıyoruz ki: Her Sema katının Mahlukat ve dünyamız yararına tatbik edilecek yönleri vardır. Sonuç olarak Allah'ın dördüncü semadaki vahy buyuruş ile o yalnız başına bütün beşerriyeti hidayet yoluna getirmek için gönderildi. Onun muzafferiyeti üçüncü gök katından beslendi.

Hak tealâ, ganaimden helâl kıldıklarım ve dünyamızı da yüce elçisine temiz bir mescid olarak yapılıp verilmesini ikinci gök emrü vahyine vermiştir. Yedinci gök emrü vahy ilâhisiyle kendisine verilen, ve bütün kemaliyle görünen dünyamız semasıdır ki, her şey onunla tamamlanarak, şeriatlar'da bununla kemal bulup kendisinin de son peygamber olarak gelmesidir. Bu misallerle diyebiliriz ki O, toplumun şeref tacı olmuştur.

Meselâ: Onun doğumunda Hak teâlâ bu yedi kat gökte neler olduğunu bize hatırlatmıştır. O daima sene ve ay gibi zamanı ayırmamış, vakte seman demiştir. Bunun anlamı da ölçek (Mizan) ve tartıdır. Çünkü zaman ile mizanı inceleyecek olursak bu kelimedeki mizanın Y harfini Z harfi takip ettiğini görürüz. Z sayısını da zaman içinde hafifletmişdir ki, bunun içinde Z de gunneli bir harf vardır ki, bu da ilk önce zamanın mizanın içinde bulunması ve yer alması, ruhani adaletin vücut bulması de-

mektir. Bu da Peygamberimizin İsmi batını devresi veya zamanıdır. Çünkü kendileri şöyle buyururlar: Ben bir Peygamber'dim, insan olarak da su ve çamur arasında idim.

İşte böylelikle zaman devresi işlemiş aradan 78 bin sene bitmiş, ikinci zaman devresi başlamıştı ki buna da ismi Zahir devresi deriz. Bunda kendisi zuhur ederek şeriatı, kinaye olarak değil bütün sarahat ve tam bir açıklıkla meydana çıkmıştır.

Artık burada Cenabı Hak, hükmünü ahirete bağlayarak der ki: Ben bu tartıları kıstas olarak kıyamete bıraktım.

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Ve nadau'lmevâzînelkısta liyevmil kıyameti"

Ve bizlere hitap ederek:

وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ

"Ve akîmülvezne bilkısti velâ tühsiru'l-mîzâne"

İşte yine bizlere:

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ

"Vessemâerefea'ha ve veda'almîzâne"

Mizan demek: Her semaya emr olunan vahy ilâhinin, aramızdaki her şeyin muayyen bir müddet içinde emr olunan hususatın ve olacakların neticeleridir.

Hak Teâlâ, (Mizan)'ı alemler için muayyen bir yere asmıştır, (O yeri yalnız O bilir).« Herşeyde ölçü ve tartı vardır. Bunlar manevî ve hissi tartılardır. Bu iki ölçek hiç bir şekilde hata etmez, eksik veya fazla tartmazlar. Kusur ve hatadan temizdir-

ler. Söze, Sanata, düşünceye de, mânâya da terazi girmiştir. Meselâ: Bazı ecramı semaviyye ve bazı cisimlerin mevcudiyeti ve bunların mizan hükmünün yanında taşıdıkları mânâlar, terazinin ilahi vezin olan zamandan evvel mevcudiyeti, İlâhi adaletin görünmesidir ki:

لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

" Lâ ilâhe illâ hüve"

Bu teraziden de isimlendirilen **(Akrep-Elkavs-Elcedi-ed-delu vel hüt-vel Hamel-vessevr-vel Cevza-vesseratan-vel Esed-vessünbüle)** dir ki, bunlarla terazinin yani mizanın zaman devresi nihayet bulmuştur.

Terazinin ikinci zeman devresinde Peygamberimiz zuhur etmiştir ki, zemanın her kısmından bir kısmında onun hükmü vardır. İşte yukarda sayılı oniki ad (Terazi-Mizan ile birlikte) Allah'ın var ettiği Melaike adlarıdır. Bunların ayrı ayrı görevleri, yetkileri, ve mertebeleri vardır. Hak tealânın çevresinde o sonsuz boşlukta görevlerini yaparlar. Dünyamız ise bunlardan ayırt edilmiştir. Bununda bir hikmet ve sebebi vardır.

İşte Muhammed Aleyhisselâtü vesselam'ın ruhaniyetidir ki, zemanın her devresinde ve hareketinde, İlâhi emre istinaden cismaniyetinin zuhuruna kadar O'nun yüksek ve beğenilir bir sıfat ve ahlâkla gelmesiyle, Allah katında nekadar sevildiğine ve itibar gördüğüne bir delilidir. Hak tealâ, O'na şöyle sesleniyor:

وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ

"Ve inneke lealâ hulukin a'zîmin"

Manâsı: O daima sert değil, tatlı, gülümser bir yüze ve yumuşak bir ahlâka sahipti. Bu bakımından Şeriatlar insanların hangi ahlâkla bezeneceklerini göstermek amaciyle gönderil-

miştir. Buna misal olarak en başta, Ana ve Babayı ele alarak, bizlere sesleniyor.

وَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ

"Ve lâ tekul lehümâ üffin."

Manâsı: Kavli şerifile insan ahlâk ve mizacına yakışıp yakışmayacak yönlerle, menettiği yani yasakladığı mizacı anlatmak istiyor.

Ve yine Hak Teâlâ:

أُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ـ وَلَا تَخَافُوهُمْ

"Üffin leküm velimâ ta'büdûne min dûnillâhi felâ tehâfûhüm."

Kavl-i Kerimiyle de Üffen *[Sözü kesmek, «yazıklar olsun, of yeter artık!» gibi]* kelimesinin korkmadan, nerede ve ne zaman kullanılacağını bizlere açıklamaktadır. (Bunu daha önce yasaklamıştı).

Ve yine Hak Teâlâ şöyle buyurdu: Hâfûnî— yani benden korkun ve çekinin. Burada da insanlara bu sıfat ve hulkla, nerede bezeneceklerini ve ne sebeple korkacaklarını anlatmıştır.

Keşif ehli olup, îlimle uğraşanlar hakiki alimlerdir. Bizlerin canlı, cansız, taş ve bitki gibi isim verdiğimiz şeylerinde ruhları vardır. Bunlar bizler gibi duyar ve hisseder. Bunları ancak keşif ehli görür ve bilir. Bankaları bunları hissetmez, ve görmez.

Keşif ehline göre, bu cansızlar ve canlıların tümü, birer konuşkan yaratıktır ve canlıdır. İşte bu yaratıklardan özel bir mizaca, şekle, hulk ve sıfat sahibi olan ve konuşan bu canlı yaratığa insan denmiştir. Bu sebeple yaratıklar arasındaki farklar ve mümeyyiz vasıflar mizaca göre ayrıldı. Bizler yani gizli keşif sahipleri, başkalarının görmediği ancak bizlerin görmüş oldu-

ğu gizli keşifleri, inancımıza ilâve ettik. Yukarıda belirttiğimiz canlı ve cansızların taş ve bitkinin, Hak Teâlâyı bildiğimiz dille zikr ettiğini gördük ve kulaklarımızla işittik. Bunlar arifler gibi, Hak Tealâya seslendiklerini duyduk.

Bu ciheti her insan aklı idrak edemez ve bilemez. Cenabı Allah'ın halk ettiği her nesne, sıfata ne olursa olsun, âlemlerden bir âlemdir. Bir kez hayvanlara bakalım: Hayvanlarda bazı vasıflar vardır ki, bunlar insanların bilginlerini dahi şaşırtır. Bir otlakta otlayan hayvanlar, ayni renk yeşilliklerin içinden kendine yararlı olanlarını seçer ve yer, kendine zarar vereceklerden uzaklaşır. Bu hal onların fıtratından ve yaratılışlarının sıfatlarından ileri gelmektedir. İşte bu saydığımız canlı ve cansız yaratıkların zikrini ve konuşmasını, Hak Teâlâ kullarından gizlemiş ancak keşif ehline bu yönü açık tutmuştur. Onlar her an ve saatta, bir ehli keşif ile konuşmaktadırlar. İşte bu bir esrarı İlâhiyyedir.

Yüce Peygamberimiz bu keşiflerin tümüne ve tamamına sahiptir. Onun gördüklerini bizler dahi göremez ve keşf edemeyiz. Onun amel etmek üzere verdiği emirleri ehlullah, doğru ve yerinde bulmuşlardır. Bir yerinde der ki: Şayet konuşmalarınızdaki fazlalık ve kalplerinizdeki eksiklik olmasaydı, gördüklerinizi görmeyecek, duyduklarınızı duyamayacaktım.

İşte bu yüksek ahlâk ve sıfatlar hayatı boyunca ona rehber olmuş, iğlerinde, düşüncelerinde ve ibâdetlerinde kemal derecesine varmıştır.

Bu yüce varlığı ile şahsında rabbâniyeti iddia ve his etmemiş olduğu için, şahsi hakimiyetini kurmuş, şeref ve mevkiini muhafaza etmiştir. Zevcesi hazreti Aişe: Resûlullah bütün vakitlerini, Allah'ın zikriyle geçirirdi, demiştir. Evet Ondan bizlere çok miraslar kaldı, bunlarda insanın Batını Alemine mahsustur. Bunun böyle bilinmesi lâzımdır. Cenabı Allah, hakkı söyler ve doğru yolu gösterir...

ARŞ VE ARŞIN TAŞIYICILARI HAKKINDA BİLGİLER

Arap dilinde arş kelimesinden murat (Mülk) dür. Ayrıca karyola ve hususî bir beşik mânâsınada gelir. Arş bir mülk ise, onu koruyan sahibidir.Bu sahibi yabancıdan olmaz, kendilerinden olur ve o mülke tahakkümederek, idare eder.

Şayet Arşa, karyola veya beşik dersek, bunlar muntazam köşeli olup, omuz arasında ellerile tutarak taşıyan memurları olması icab eder. Bu Taşıyıcıların kadrosu ve sayısı vardır. Yüce Peygamberimiz arşı taşıyanların dünya hükmünde 4, kıyamette ise 8 olduğunu haber vermiştir. Bu hususta diyorlarki: Rabbinizin Arşını üzerlerinde taşıyanlar sekizdir. Bunuda sonradan şu şekilde izah etmiştir: Bugün için dünyada 4 hamili vardır. Onun daha evvel 8 demesi de ahiret gününde taşıyıcılarının sayısının sekiz olacağı anlamına gelir. Tarikat ve büyük keşif ehli eshabından, İbni Meserret el cebeli'den rivayet olunurki : Taşınan arşdan murad ve mana (Mülktür. Bu da (Cisim, Ruh, Gıda, Mertebe) içinde münhasırdır.

Adem ile İsrafil şekil ve suretlere-Cebrail ile Muhammed, ruhlara-Mikail ile İbrahim, erzak ve gıdaya-Malik ve Rıdvan ise, vait mertebelere memurdur. İşte hakikat, bu zikr ettiğimiz gibidir.

Gıdalar demiştik, bunun anlamı; duygu yani his, bu da manevi erzaktır. Şimdi bu bapta zikr etmek istediğimiz yegâne Arş, mânâsının mülk oluşudur ki bunun taşıyıcılarınında, kendi arzu ve tedbirlerile bu işi yaptıklarıdır. Bu tedbirler iki türlüdür: Unsurî-veya nurî bir suretle akıl edilir ve düşünülür. Bunuda tedbirli, basiretli ruhî ışık olarak düşünüp ve canladırmak lazımdır. Gıdalanmak unsurî bir şekilde olur. İlim ve marifet ise ruhidir. His ve Mertebeler ise Cennete girme Saadetile-Cehenneme girme felâketidir.

Ruhi ve İlmi Mertebeler, dört temel ve esas üzerine kurulmuştur. Bunlardan: Birinci mesele Suret, ikinci mesele Ruh, üçüncü mesele Gıda, dördüncü mesele ise, Makam ve mertebe'dir ki, hedefimiz de budur. Her mesele iki kısma ayrılır Bunların toplamı sekizdir. Bunlarda Hameletül Arş dediğimiz mülkün taşıyıcılarıdır. Bunların sekizi birden zuhur edecek olursa, Mülk doğrulup kalkacak. Bu mülkün melikide (hakimi) kalkıp, yükselerek arşın üzerine çıkıp, oturacak demektir.

Birinci mesele de iki kısımdır: 1– Cismi şekil ve surettir. Bunun tazammum ettiği manada hayali bir ceset şeklidir. 2– Cismi ve miri şekil ve surettir.

Biz burada Cismi Nuriyi ele alalım! Diye bilirizki Cenab-ı lem yezel ve takaddes hazretleri, ilk olarak kendisinin emirlerini ifa edecek hüsün ve cemal sahibi Meleki, cisimlerin ruhlarını yaratmıştır. İlk olarak, bu meleklerden (Birinci akıl ve nefsin tamamı)nı halk etmiştir. Böylelikle Allahın nurundan yaratılmış olan ecsamı nuriyyedirki, onda nihayet bulur.

İşte yukarda açıkladığımız melâikelerden sonra, halk edilen Melâikeler ki, onlar hangi kainat ve eflakte yaratıldı iseler, o feleğin hüküm, tabiat, ve hakimiyetindedirler. Ve o feleğin cins ve terkibinden yaratılmışlardır. Ve onun düzeni ile vazifelidir. Mesela bunlardan Unsurlar Melâikesi, kulların amel ve nefeslerinden halk olan en son çeşit melâikelerdir. Bunları da sizlere kısım kısım anlatalım! Allahü Teâlâ ciheti ve yönü olmayan, Zaman içinde halk edeceği şeyleri halk etmeden Önce, altı boş, üstü boş, sonsuz bir ummanda gizli idi. Onun ilk görünüşünde, onda Zatının İlâhî nuru yükseldi, kitabında dediği gibi.

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ

"Allâhü nurüssemâvâti."

Manası: Allah, Semavatın ve dünyamızın nurudur. Bu gizlilik, karanlıktan nura boyanınca, ilk olarak tabii cisimlerin ve bütün alemlerin fevkinde bulunacak ve yukarıda anlattığımız

Hak tealanın emirlerine amade, sâdık zerafet-incelik, güzellik sahibi sekiz Melâikeyi yarattı, ilâhi arştan ve bunlardan daha ileri ne bir arş ve ne de bir Melâike vardır. Bunları vücûda getirip onlara göründü. Bu görünüşten onlarda gaybet hasıl oldu. İşte bu gaybet onlara ruh oldu. Cenabı Allah'ın güzelliği karşısında kendilerinden geçip bayılıp kaldılar ve uyanamadılar. Vaktaki, Hak Teâlâ yazı ve çizgi Alemini yaratmak istediğinde, kendisine yakın olan melâikelerden birini bu işle vazifelendirdi. (Ehnelâiketül*[Allah'a yakın melâike - gam ve sakıntı mânasına gelir.]* elkerubiyyin.) İşte bu melek, nurdan yaratılan ilk melektir. Bunun adını da Akıl ve kalem koymuşdurki, öğretmek için neye lüzum varsa ve ne yapacaksa, kendinde o kudreti bulur ve zatında ilim hazineleri bulunan bir melektir.

Hak Teâlânın ilâhi isimlerinden ve Alemi halkı yi çıkarmak için bu akıl meleğinden diğer bir şey vücûda getirdi. Buna da Levha ismini verdi ve kaleme bu levhaya sarkmasını ve kıyamete kadar olacakların, bu levhaya yazılması emir edildi. Ve bu kaleme 360 sene yaş verdi. Tekevvünü yani oluşu bakımından akıl olduğu için ona, 360 incelikle tecelli*[Doğması - görünme - belli olma - gizlilikten çıkma]* ettirmiştir. Her tecelli ve incelik, 360 çeşit icmali ilimlerden nasibini alır, doldurur ve tamamlar. Mezkur levhaya açıklığı ile yazar. İşte kalem mahfuz levhaya, bu yazıyı emanet ederki, bunun manası ilmin kıyamete kadar korunacağıdır.

Dünyadaki ilimlerden biri de, tabiat ilmidirki, Hak tealanın arzuladığı ve yaratmak istediği bu levhaya yazdığı ilk ilimdir. Bu tabiat ilmi, nefsimizdirki bunun temamı nur alemindedir. Sonra Hak teala, koyu karanlık olan zulmeti, bu nura karşı zıt olarak yaratmıştır. Buda Ademi*[Kat'i yokluk]* mutlakın, vücûdu*[Kati varlık ve var olmak]* mutlaka işaretidir.

Bu karanlığı yarattıktan sonra, tabiatın yardımı ve zati tavsiye ile nuru zulmete ısmarladı. İşte bu nur, bu karanlığı aydınlatınca, bundan arş tabir ettiğimiz cisim zuhur ederek, İsmi Rahman-İsmi Zahir ile görünerek, çıkıp arşa kuruldu. Bu key-

fiyyet, halk (yaratılış) aleminin ilk görüntüsüdür. Bundanda imtizaçlı nuru yarattı. Meselâ, arşın etrafını çevreleyen melâikenin Seher vakti nuru gibi, bir vakitte Kur'anda yazılı ayette olduğu gibi.

وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

"Ve terelmelâikete hâffîne min havlil ar'şi yüsebbihûne bihamdi Rabbihim"

İşte bu melâikelerin görevleri, arşın çevresinde dönerek, kalblerini zikir ve tahmit etmekten ibarettir.

Biz âlemin yaratılışını (Akliyetül Müstevfez) yani korkanın ilticagahı adlı kitabımızda açıklamıştık. Bu kitabımızın bir kaç yerini inceleyelim. Oradada anlattığımız gibi yaratılan bu arşın bağrında Kürsüyi Muallayı vücûda getirerek, kendi hulku ve tab'ına göre melâike yarattı. Nasılki ademi topraktan yaratıp, arzımızı ona ve çocuklarına imar ettirdiği gibi, yaratılan her felek ve alem kendi bünyesinde ve terkibinden var olarak kendine bir düzen vermiştir.

Bu kudsi kürside, Kelime; haber ve hüküm olarak ikiye bölünmüştür. Allahın arştan sarkan iki kademi (ayak) olduğunu, gerek Kur'an-ı kerim ve gerekse Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz bizlere bildirmiştir. Sonradan kürsüyi muallanın bağrındaki boşlukta, alemler içinde alemler yarattı. Her bir alemin imarı ve işlerinin görülebilmesi için, O alemde Melâike denilen elçiler var etti. Bu alemlerin göğünü, diğer gezegenlerle süsleyip, emirlerinin yapılmasını istedi. Ve yaratılacakların suretlerinin halk olunmasını buyurdu.

Hak teâla cansız ve ruhsuz olarak gıyaben vücuda getirdiği, bu nur ve unsuri şekilleri tamamadıktan sonra, her çeşit unsurda şekli bir tekevvün*[Tekevvün, vücut bulma]* vücut buldu ki, bu unsurlarda tecelli eden şekillerin ruhlarıdır. Azze ve cel burada ruhları halk edip suretin emrine vermiştir. Bunu Ayrıntılı yapmayıp bir tutmuştur. Yalnız bazılarını diğerlerinden

ayırmış ve üstün tutmuştur. Buda suretin oluşuna göre olmuştur. Hakikatte bu suretler, ruhlarla kaynaşmazlar kendilerini büyümserler, halbuki bunlar ruhların mülküdür. Tasarruf ve hakimiyyet ruhdadır.

Bundan sonra Hak teala, güzel ve ince şekillerle hayali cesedleri vücuda getirdi. Bu sureti ceseddiyyede aşikar görünen nur şekillerile, ateş şekillerini meydana çıkardı. Bu sureti cesediyyede (Uyku hali, ölüm hali, bais) halinde manevî şekil ve suretlerin, hissi şekiller tarafından yüklenildiğini görürüz. İşte bu intikal ve geçiş bir berzahdır. Bu geçit nurdandır. Üstü geniş ve altı dardır. Üst kısmı sema, alt kısmı yerimizdir. Cesedi suretlerde, insanın batınında melâikelerin ve cinnilerin ve cennet çarşısının göründüğü yerler, sureti şekli olarak uyku esnasında görülür.

Sözümüzün başlangıcında dediğimiz gibi hakikatta bu görüşler dünyamıza imar eder ve yeniler?

Üçüncü mesele olarak; Hak teala bu suret ve ruhlara, erzak ve gıda hazırladı, bununla bekalarını temin etti. Buda, hissi Rızık ve Manevi Rızık olarak ikidir. Manevi Rızık, hallerin tecellisi ve ilimle gıdalanmaktır. Hissi Rızık ise bu bellidir. Ruhani manalardan olan yiyecek ve içecek şekilleridir. Bunun neticesinde de Kuvvettir yani bu bir gıdadır... Hissi şekillerde dediğimiz gibi gıda almak umumiyetle manevidir.

Sureti Nuriyye, Sureti Hayvaniyye, veya sureti cesediyye bunlardan hangisi olursa olsun, kendi gıdasını münasip bir şekilde alır ve beslenir. Bunun açıklanması, incelenmesi uzun olacağından sarfı nazar ediyoruz. Şu bilinsinki Hak teala her yarattığı alemde, Saadet ve Bedbahtlık (şekavet) ın yer ve basamağını tesbit etmiştir. Bunun tafsilatı geniştir. Saadette yerine göredir. Bunlardan Saadeti Garadıyye yani İş Bahtiyarlığı ve diğerleri Saadeti Kemaliyye-Saadeti Mülaime- Saadeti Vaziyyedirki yani seri saadettir. Bedbahtlık da, saadette olduğu gibidir. Yani zıddı ve aksileridir. Şekavet veya Bedbahtlık ne iş, ne de kemal ve ne de mizaca ve ne de şeriatla imtizaç edip anlaşamaz, bunların hepsi his edilir ve düşünülür.

Bunlardan, his edilenler, bedbahtlık meskeni olan dünya ve ahiret iztıraplarından duyulan üzüntülerle, bahtiyarlık evi olan dünya ve ahiret lezzetlerinden duyulanlardır. Burada bu iki lezzet, temiz olarak birbirile imtizaç etmişlerdir. Bu temizlik ve haslık ahiret eviyle alakalıdır. Ve imtizaçlı olanlar ise dünya eviyle alakalı olanlardır. Bu hükümle bahtiyar olanlar, bedbaht görünürler. Bedbahtlar da, bahtiyarlar suretinde çıkarlar. Bu suretle, bunların arasındaki fark, ahirette anlaşılır. Şekavet, dünyada bedbahtlığiyle görülürki, ahiret bedbahtlığına kendini bağlamış olur. Burada, bahtiyarda ayni iz üzerindedir. Fakat bunlar Mechulatdadır ve bilinmezler, öteki dünyada farkları anlaşılacaktır. Ayeti celilede

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ

"Vemtâzül yevme eyyühel mücrimûne"

işte burada mertebe ve dereceler, sahiplerine göre tesbit edilecek, demektir.. İşte izahımızla koruyucu ve taşıyıcı melâikelerin 8 olduğunu, bu da arş tabirini ve ismini teşkil eden melâikeler olduğunu öğrenmiş oluruz. Bu makamda Hak tealanın sıfatı şunlardır : 1– Hayat ?– ilim 3– Kudret 4– İrade 5– Kelam 6– İşitme 7– Görme 8– İdrakdirki bu yenileni, Koklanılan Lemsi kendi sıfatı zatiyyesine göre idrak etmesidir. Bu idrakin işitilecek hususta işitilmesiyle, görülecek hususta görülmesiyle alakası vardır. İşte böylelikle bu arşı teşkil eden Melekler 8 hususta birleşmiş ve arşı vücuda getirmişlerdir. Bunlardan dünyada zahir olanlar ve bilinenler 4'dür. Kıyamette ise 8'i toplu olarak görünürler. Kavli keriminde de

وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ

"Ve yahmilu arşe rabbike fevkahüm yevmeizin semâniyetün"

buyururlar. Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz, Onlar bu gün için 4'dür. Bu arşın melâike cephesinden tefsiridir, fakat beşik, veya karyola olan arş içinde: Allahü tealanın melâikeleri vardırki, onu göğüsleri ve omuzları üzerinde taşırlar, bunlar bugün için 4, yarın için 8 dir, buyurmuşlardır. İbin Meserret'in kavline göre, bu dört hamelei arştan biri, İnsan, biri Aslan, üçüncüsü Kartal, dördüncüsü Öküz, şekliyle görülür ve şekillenir. İşte Essamiri, bunu böyle görüp onu, Musa'nın Allahı olarak tanıyıp, kendi kavmine bu inek yavrusunu göstererek: İşte bu gördüğünüz sizlerin ve Musa'nın İlâhıdır demiştir. Hikâye bunu böylece anlatır. Hak Teala ise, doğruyu gösterir....

ENBİYANIN SIRLARI HAKKINDA BİLGİ

Yukardaki başlıktan kasdım, veli olan enbiya hakkındadır. Tekâmül etmiş milleterin kutupları, Adem Aleyhisselâmdan, son Peygamber Hz. Muhammed (Sallallahü aleyhi ve selleme) kadar gelenlerden hiç birinin ölmediğine göre acaba meskenleri nerededir?

Enbiyanın evliyası birbirlerinin (Varisleridir
Bunları gönderip ilgilenen, ta kendisidir
Dururlar önünde Onun, dehşetle, titreyerek
Bir sır kapmak, onların bir tek gayesidir
Sonra ihsan olunur, onlara Allah tarafından
Hulkune zerk edilmiş olan, ta Makesidir
Şükür olsun, onu izzeti ikbal ile gönderene
Ona kalbiyle şükürde bulunan tâbileridir
O kutupların Meskeni, nerede hangi diyarlarda
Bunu bilen, ancak Onların Sır varisleridir.

Allah seni teyit etsin!

Şunu bil ki: Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) e gelen Melek yüce Allah'ın emri vahyile gelmiştir. Bu vahyi ilâhi, şeriatı kendi nefsinde toplar. Şayet Peygamberden başkası gönderilmiş ise, O bir elçidir, yani resuldür. Bu suretle, bu melek ona iki türlü gelir ve sokulur. Birincisi vaziyyet-i ahvale göre, ya kalbine Bizar veya iner. ikincisi kendi izniyle cesedi surete gelir. Söyleyeceğini yani evamir-i İlâhiyyeyi, gözüne görünerek veya kulağına söyleyerek tebliğ eder. O da, onu görür, işidir ve his eder. Bu kapı ve bu keyfiyet, yüce Peygamberimizle son bulup kapanmıştır.

Hak Teala, hiç bir zaman şeriatı Muhammediyeden başka bir şeriatla, kendine ibadeti istemez ve kabul etmez?

İsa Aleyhisselam dahi, dünyaya dönüp hükm etmeye gelse, ancak şeriatı Muhammediye ile hüküm edebilir. Artık O velilerin hatimidir. Yani sonudur. Peygamber efendimizin şeref payelerinden biri de, kendi ümmetinin Allah tarafından velayetinin sona ermesidir. Kıyamet günü, haşır esnasında, Peygamberlerle bir peygamber olarak, evliyalar ile bir evliya ilarak, İlyas peygamberle birlikte haşre katılacaktır. Selat selamımız onlara olsun.

Fakat bu Ümmetten olan evliya Enbiyasının durumu ise: Hak teala her şahsı kendi tecelliyatından bir tecelli*[Görünmek - Aşikâr olmak]* ile getirir. Bunları da Muhammed (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizin ve Cebrail aleyhisselamın yardım ve desteğine kavuşturur. Bu ruhani yardım ve destek, o kimsede arzulanan peygamber tarafından bildirilen ve doğruluğunda şüphe olmayan ahkamın hitabını duyurur. Bu hitabın Ümmeti Muhammediyye hakkında nelerle yüklü olduğunu bilmiş olur. Bu emir ve tebligat kesilince o vakit veli olan zat, bu ruhaniyetle kendine duyurulan bu sesle bildirilen ve doğruluğunda hiç bir şüphe ve tereddüt olmayan ve kalbiylede tasdik ettiği bu Peygamberin hükümlerini alıp, onun üzerine amel ederek, Allahını memnun etmiş olur.

Böylelikle ruhu Muhammed ile veli arasında bir irtibat veya bağ kurulmuş olur. Bazı nakil edilen hadislerin şüpheli ve eksik olması sebebiyle Veli, bunu amel etmekten vaz geçer ve red eder.

Veli bir hadisden tereddüdü varsa, bu hadisi yazanla, manen ve ruhan buluşur ve tartışır ve daha katiyyete ve doğru bir neticeye varmak için, Peygamberin ruhundan bunu sorar ve öğrenir. (Nasıl ki günün birinde Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) bir meclisde sahabeyle toplu olarak otururlarken Peygamberimizle Cebrail Aleyhisselâmın İslâm, İman, İhsan hakkında konuştuklarını ve birbirlerini tasdik ettiklerini işittikleri gibi).

Eğer Veli, bu hadisi kendisi gibi, yumuşak ve pak bir muhaddisin*[Hadisleri nakl veya hikâye eden kişi]* ruhaniyetinden duyar ve işidirse, bunu tıpkı Peygamber efendimizin ağzından işitmiş gibi sayar, artık bu hadisin doğruluğunda şüphesi kalmamış olur.

Belkide nakil edilen hadis, nakiller tarafından doğru söylenmiş hissini verir. İşte bunu keşf eden kâşif (Veli), bu ciheti muayene eder ve Peygamber Efendimizden bu hadisin doğruluğunu sorar. Alınan cevap, ya inkar veya tasdiktir. Alınan cevap inkar ise Ben böyle bir şey söylemedim, bununla bir hüküm yürütmedim buyurulur. İşte bunun üzerine veli, o hadisi terkeder ve onun üzerinde amel etmez. Velevki bu hadisleri nakil edenler ve bunun doğruluğuna inananlar bununla amel etmiş olsalar dahi, ol veli tarafından bu mükaşefeden sonra bu hadisle artık amel edilmez. Bu hususta Allahın da kat'î beyanı vardır.

Sahih-i Müslim ismindeki kitabında şöyle anlatır: Veli veya mükaşif bazı kimselerce doğruluğuna inanılan bir hadisin, doğruluk derecesini muhakkak bilir. Ruhani bir mazhariyyetle bu hadisin doğruluğu kendisine, bunu nakil eden şahsın sureti ismiyle birlikte bildirilir ve gösterilir, işte bu gibiler enbiyanın evliyasıdır. Bunların ayrı ayrı şeriatları yoktur. Bu şeriatdede fazla bir söz hakları yoktur. Ancak bunu anlatıp, Muhammedin şeriatı olduğunu bildirirler. Bu şeriatın sahibini şahit gösterirler.

İnsanların uykuda idrak edemediği hususları, veliler bir Yakaza*[Uyku ile uyanıklık arasındaki hal veya dalgınlık]* anında Peygamberle buluşup, o hususu idrak edebilirler, işte bu paye ve makam, bu yolda yürüyen evliyalar için tesbit edilmiştir. Allahtan başka hiç bir kimseden yardım görmeyen, hiç bir hocadan faydalanmadan, kendi kabiliyyet ve himmetleriyle çalışıp, doğruluk ve bilhassa ilmi elde eden ve kendilerini insanlık meziyyetleriyle süslemiş olanlar, bu makama sahip olmuşlardır.

Bu ilimlerden bir ilimde (bitki ve yeşillik) ilmidir. Allahü teala bu ilmi bu şeriatta kendisine Muhammed (Sallallahü aley-

hi ve sellem) diliyle ibâdet edilmesi için getirmiştir. Bunların aracıları fakihler ve yazı ve çizgi alimleridir. Bu ilimler Ledünni*[İndi - kendi tarafını iltizam eden]* ilimleridir. Bu ümmetin Peygamberlerinden çıkan ilimler olmadığı gibi, Peygamberlerin varisi olan evliyalarında ilmi değildir. Bu ilim İndi dir ve insan şahsiyetile alakası vardır.

Bunlarla varılan netice şudurki, bütün topluluklar Allaha tam bir şuur ve idrak ile dua etmelidir. Allahü tealanın Peygamberine söylemesini emr ettiği gibi.

أدعوا إلى الله على بصيرة أنا ومن اتبعني وهم أهل هذا المقام فهم في هذه الأمة مثل أنبياء بني إسرائيل

"Üd'û ilâllâhi a'lâ basîretin enâ ve menittabea'ni ve hüm ehle hâzel mekâme fihim fî hâzihil ümmihi misle enbiyâi benî israîl."

Manası: Bana ve benim yolumda yürüyenler için Basiretle Allaha düa edin, Onlar bu makamın sahibidirler. Onlar bu ümmet içinde İsrail oğullarının veya kavminin, Musânın şeriatiyle Hânına ibadet eden israil peygamberleri gibidirler, (ki burada Hânın aleyhisselam bir peygamber olup, Hak tealada onun peygamberliğini tasdik etmiştir) Bu cihet, Kur'anlada açıklanmıştır. İşte bunlar gibiler, hiç şüphesiz hakiki Şeriatı Muhafaza edenlerdir. Ve en çok bilgi sahibidirler. Fakat fukeha buna pek iltifat, itibar etmez ve inanmazlar. Onlar bunların doğruluğunu aramaya lüzum görmezler, onlarca arzulanan tek şey makamlarını korumak ve hakikatleri gizlemektir, öyleki kendilerince doğru olarak bilinen cihetleri dahi, yazı ve çizgi bilginlerine bildirmezler.

Bu hal tıbkı içtihat ve hüküm sahibi bir kimsenin, çalışmadığı ve delaili ile uğraşmadığı halde bir hüküm vermesine benzer, şayet bir hüküm verirse yanlış vermiş olur ki burada hüküm hilafına bir hükümde bulunması edep ve ahlak icabıdır. Müşahede ve görüşleri hatalı olmalıdır. Peygamber efendimizin verdiği bir haberde: Bu ümmetin alimleri de İsrâil peygam-

berleriyle birdir, demesi İsrail peygamberleri elçilerle gönderilen şeriatları ezberler ve onunla görevlerini yaparlardı.

İşte bu ümmetin alimleri ve imaijıları da kendi peygamberlerinin ahkamını korur ve ezberler ve onunla amel etmeyi kendilerine şiar edinmişlerdir.

Eshabın ulemasından, tabii ve onların etbaı gibi. Meselâ: Süfyanüs-sevri ve İbni lyne ve ibni Sirîn, Hasan, Mali ve İbni Ebi rebah ve Ebi Hanife ve yine bu et'badan İmam Şafiî ve İmam Hanbel gibi bu yol ve izde yürüyenler ahkamın koruyucusu olmuşlardır.

Ayrıca ve yine bu Ümmetin ulemasından bir gurup taife vardırki, Peygamber efendimizin halve tavırları ve ilmmin esrarını ezberlemeye ve öğrenmeye çalışmışlardır. Bunlar sırasıyle: Ali, İbni Abbas, Selman, ve Ebü Hüreyre, ve Hazife gibi ve bunları izleyen Hasan Elbasrî, ve Malik bin dîdar, ve Benan elhal, Eyyub elsahtiyani ve bunları zamanla izleyen, Şiban Er'raî ve Ferec El'esved Elmuammer. Adil bin İyas. Zinnun Elmısri ve bunların izleyicisi olan Cüneyd, Eltesteri gibi ve daha bunlara mümasil bir çokları Peygamberi halin hıfzına ve Ledünni ilimlerle uğraşıp Sırrı İlâhiyi çözmeye çalışanlardır.

Hüküm Muhafızlarının koruyucuların esrarı ise: Arşın altındaki Rab kademinin bulunduğu Kürsüde bulunmaktadır. Onlarda bir peygamberi hal bulunmadığı için seslenerek veya hitap ederek Ledünni ilimleri ifşa etsinler, hali Nebeviyi Ledünnî ilmi hıfz edenlerin ve hüküm muhafızları esrarı ve benzerleri arşın yanındadır, orada durup yürüdüğü görülmez, bunların makamı olup olmadığı bilinmez. Şayet makamları olsaydı, bunların derece ve farkları belli olurdu. Şayet izler arasında bir izi olsaydı o iz en güzel bir belirti olurdu ki, bu da ancak veraseti Muhammediyye tam kemaliyle bağlanmış olanlarda görülürdü.

Bu ümmetten gayri ümmetteki kemale erişmiş ve yaşadıkları zamana göre daha evvel gelen kutupları bir cemaat bana arapça dille isimlerini söylemişdi. Onları toplu olarak bir gay-

bet esnasında ve Kurtubada bulunduğum bir sırada bir berzahte gördüm. Ve bu kudsi bir müşahede idi. Bulunduğum yerde **Meşhedi Akdes** ismindeki yerdi. Bu gördüklerimi ve bana arapça söylenen isimlerini sırayla yazıyorum: **El müferrek, Müdavilkelum, Velbuka, Elmürtefi, Elşifa, Elmahek, Elmenhur, Şahrülma, Unsur elhayat, Elşerit, 'Elraci, Essene, Ettayyar, Esselem Elhalife, Elmaksum, Elhay, Elvasi, Ebahiır, Elmulsak, Elhadi, Elmusleh, Elbaki.** Hazret-i Âdemden, Muhammed Aleyhisselâma kadar bizlere bu isimleri başka ümmetlerin kemale gelmiş alimleri vermiştir. (Burada başka veya diğer ümmet demek arap olmayan müslüman ümmet kast edilmektedir).

Fakat Tek kutup olan Muhammed (Aleyhissalâtü vesselamın) ruhaniyetidir ki, bu ruh bütün enbiyalara ve kutuplara insanın neşetinden kıyamete kadar ondan intikal etmiş veya onun tarafından verilmiştir. Allahın selâmı üzerlerine olsun.

Yukarıda yazılı isimlerin yanlış telaffuz edilmemesi için Arâpçası şöyledir:

المفرق مداوي الكلوم والبكاء والمرتفع والشفاء والماحق
والمشهور وشجر الماء وعنصر الحياة والشريد والراجع والصانع
والطيار والسالم والخليفة والمقسوم والحي والرابي والواسع
والبحر والملص والهادي والمصلح والباقي

"El mefraku müdavil kulumi velbikai vel mürtafau veşşifai vel mahiki vel meshuri ve şerhulmai ve unsurul hayati ve eşşeridi verracii vessanii vettayyari ve elsalimi vel halifeti vel maksumi velhayyü verrabi velvasii vel bahru vel malas vel hadi vel muslahi velbaki."

Bunların türkçe anlamı da sırasiyle: **Ayıran– Yara tedavi eden– Ağlayan– yükselen– şifâ bulan?– Yok eden– İzleyen– kemlini öldüren– Şu sakıntısı– Hayat Unsuru– Aylak– gerileyen– Sanatçı– Uçan Güçlü Olan– Halife– Bölünen– Yaşayan– Ok atan– Enli olan– Deniz– Bitişik– sakin– Barıştırıcı– Baki olan.** Peygamber efendimize sormuşlar; Ne vakitten beri Peygambersin? O da: Ben çamur ve su arasında insandım, buyurmuşlardır. Ona Mudavilkelum ismi verilmiştir. Manası yarayı iyi eden demektir. Bilgi, fikir, dünya Ahiret ve şeytanı ve nefsi bilen bütün peygamberin velayetine sahip olan ve dillerini kusursuz bilen bir mutahassıs idi.

Onda Mekke ve Şamda cismaniyyetinin doğuşuna ait bir müşahede vardı. Sonradan bu müşahededen vaz geçerek kimsenin tahammül edemeyeceği bir yere baktı. Fakat bazı kimseler onun bakışlarını Mekkede yerinde gördüler. Bu ruhaniyetli bakışı ile, o çorak yerlerin suyla dolduğunu gördüler. Bizler ondan bir çok ilim ve malumat aldık, dolayısile ruhi Muhammedinin âlimlerde bir belirtisi vardır ki kendisinin teferrüdü, zamanın kutbu olmasının en büyük belirtisi velayeti Muhammedinin, umumi velayetin onda son bulmasıdır. Umumi velayetin hatmi İsâ aleyhisselâmdır. Bundan sonraki beyanlarımda sırası gelince anlatacağım. O yara ve bere ve daha bir çok marazların sırlarını bilir bir hekim idi. Ve bu bâbta doğan bir takım ilimlerin sahibi ve âlimi idi. Ondan sonra bu hekimlik sırrı kaza ve kadere teslim olan ismiyle başka birinde görüldü. Sonra bu hüküm Vadii isminde birisine intikal etti. Ondan da Haic (yani taşkın)e, Ondan da Hakem Vazii isminde birine intikal etmişdir. Zan edersem o da Lokmani Hekimdir. Allah doğrusunu bilir. Çünkü bu zat Davut Peygamber zamanında gelmişdirki katiyetle onun olduğu anlaşılmaktadır. Sonra ondan Kasibe. Kasibeden de hükmün toplayıcısına geçmiş ve bundan sonra da kime geçtiğini bilip öğrenemedim. Allah doğruyu söyler ve hidayete eriştirir.

NEFESLER VE BUNLARIN KUTUPLARI HAKKINDA BİLGİLER VE İLÂHİ GİZLİLİKLER

Peygamberimiz, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz şöyle buyurdular ki:

إن نفس الرحمن يأتين من قبل اليمن.

"İnne nefsurrahmani yetine min kabli elyemini."

Manâsı: «Allahın nefesi, kokusu bana Yemenden doğru geliyor» denirki: Ensar (Peygamberimizi küffâr ve müşriklerin yaptıkları kötülüklere karşı koruduğundan) yani Hak Teâlânın Peygambere kanat germiş nefesidir. İşte bu nefesler İlâhi kokulardır.

Arifler burnuna bu koku ve esinti geldiğinden, bunları tanı ve bu koku ve nefesin nereden geldiğini araştırır ve bulur. Bunların Sabit Kadem olan bir mevcudiyyetten geldiğini ve manasının mevcut olduğunu, o gizli makamdan gelen bu nefesin içinde bir çok gizli ilimlerin gizlendiğini araştırır ve bulur. Netice derin araştırmalardan sonra, kendilerinin arzuladığı ve araştırdıkları ilim ve gizliliğin bir zatta bulunduğunu öğrenirler, Hak Teâlâ o zatı bunların içinde bir kutup*[Manâsı en yüksek ve - En ileri bigin]* olarak getirmiştir. Kendi semaları ve felekleri onunla birlikte dönmektedirler.

Bu kutubun adı da **(Müdavilkelum)** dur. Bahsi ve ismi daha evvel geçmişdi. Bir çok ilimler, hikmetler ve gizlilikler onun sayesinde yayıldı ve öğrenildiği. Bu ilimler o kadar çok idi ki, kitaplar yazılsa tükenmez ve bitmez bir vaziyettedir. İşte ilk gizlilik yani sır, birinci zamandan bir çok zamanların ve devirlerin tekevvünü olmuştur. Burada ilk yapılan yedinci gök katının yani arzımız dünyasının semasına Allah tarafından verilen

veya emanet edilen İlâhi ruhaniyettir. Burada büyük bir dikkat ve tedbir ile (tedbir sanatı) demir gümüş olmaktadır. Ve yine hususî bir tedbir sanatiyle demir altın almaktadır. Hiç şüphesiz bu acaip bir sır idi. Bu hale ve bu iş san'atına pek rağbet olmadı. Fakat Asıl merak ve arzu bunların değişikliği üzerinde manada idi ki, bu hal tekevvün sırasında olmakta idi. Birinci derecedeki tekevvün sırasında, madeni buharlaşmalar ve boşluktaki kainat hareketleri ve tabii hararetin tesiriyle Cıva ve Asit kibrit gibi maddelerin tesiriyle madenler tekevvün etmiş ve kemal gayesine ulaşmıştır. Bunlardan biride altındır. Bu madeninde bir çok istihalelerden geçerek yani bir çok hastalıklar geçirerek altun olabilme şekline gelmesidir. Meselâ maden cevherlerindeki kuruluk ve onu izleyen şiddetli ve aşırı rutubet, sıcaklık ve soğukluk gibi onu itidalden yani ortamdan çıkarmış ve bu madenlerden demir, bakır ve emsali gibisine sirayet eden hastalıkların sonunda bunların birbiriyle karışmasından altun madeni çıkmıştır.

İşte yukarıda ismi geçen bu hekim veya doktor! Bu hastalıkları yok edecek, tıbbi ilâçları talebesine verince altını bu hastalıklardan kurtarmış oldu. Ve kendi de bu san'atta kemali bulmuştur. Bu bâbta, bu olgunlukta yeterli değildir. İşte bir cisme hastalık girdimi, kolayca bundan sıyrılamaz, hastada keder ve üzüntü başlar, bütün gücüyle bu afetten kurtulmaya çalışır. **Yahya** ve **Adem** Aleyhisselâm gibi.

Asıl gaye insanlık kemâlidirki o da Halika yönelmekle olur. Başka, türlü kemâle erişilmez.

خلق الإنسان في أحسن تقويم ثم رددناه أسفل السافلين إلا الذين آمنوا وعملوا الصالحات

"Halkulinsâne fî ahsene takvîmi sümme reddehu esfelessâfilîne illellezîne âmenû ve amilussâlihâti."

Manâsı: Hak Teâlâ insanı en güzel bir şekilde yarattı, sonra en alt dereceye attı. Fakat İman edip iyilik yapanları kendi güzel ve sıhhatli şekilleri üzerine bıraktığını bizlere haber veriyor.

Tabiî olarak insan cismine bir çok illet ve marazlar ariz oldu. Bu hekim hastalanan cismi eski sıhhatına kavuşturmak için kimya denilen bu ilmi san'atı ele aldı ve bununla elde ettiği ilaçlarla cismi eski sıhhatına. koymaya çalıştı.

Hak Teâlâ insanı. Âdem (A.S.) *[İnsan demektir]* olarak yarattı, bu keyfiyet insanî doğuşun ve yaradılışın temeli idi, bu yaradılış tabii ve cismi teşekkülün vücut bulması için dört karışımın mevcudiyetine ihtiyaç vardır. Bunlar: Sıcaktan-soğuğa ve Rutubetten-kuruluğa sonradan bunun tersi olarak Soğuktan-sıcağa ve Sıcaktan-nemliliğe tahavvülü insanın bünye unsurunda, dört hayatî unsurun doğmasına sebep olmuştur. Bunlar Morarma (siyahlık) - Balgam - Kan - Saradır. Dikkat•edilecek olursa bu karışımda dört şeyden ibarettir. Ateş - Hava - Su - Toprakdır ki bu da büyük hekimin bulduğu karışımdır. Hak Teâlâ insanın cismini çamurdan yaratmışdırki bu keyfiyyet su ve toprağın karışımı demektir. Sonra bu çamurdan var ettiği cisme, bir nefes etti (üfledi), bu nefesle o yapıya ruh verdi, bu keyfiyet daha evvel inen ve beni israil peygamberlerinden bir peygambere inzal edilen bazı kitaplarda yazıldığı bilinir, bunun nassını şimdilik sizlere söylemeyip ancak hatırlatma yönünden bildiriyorum. Çünkü bu dersimizle ilgili olduğu için bunu açıkladım.

Hak Teâlânın en doğru haberini bize nakil eden ve elinde senedi olan bir Allah ehl-i olan Kurtuba'lı Mesleme bin Vaddah diyorki: Beni İsrail Peygamberine indirilen bazı kitaplarda Allah diyor ki: Ben Ademi su ve topraktan yarattım, ona nefesimle ruh verdim, cesedini topraktan, nemliliğini sudan, ısısını da nefesten, soğukluğu da ruhdan yaptım. Sonra devamla: Cesette 4 türlü şey vücuda getirdimki birbiriyle bağı vardır. İki Acı ödle, kan ve Balgamdır. Bunları birbirleriyle tokuşturdum, Kuruluğun meskenini siyah öd kesesinde, hararetin meskenini sarı öd kebesinde rutubet ve nemliliğin meskenini de kanda, soğukluğun meskenini de balgamda yaptım.

Sonra Azze ve celle diyorki bu cesetlerden hangisinde bir sıhhat ortamı olursa, o cesette sıhhat var demektir, bunlardan biri artar, diğerlerini rahatsız ederse, o cesede hastalık girmiş demektir. Bunun akside, her hangi birinde bir eksilme olursa mukavemet azalacağından, sıhhat ortamı sarsılır ve hastalıkta cesede girmiş olur. İşte Tıp ilmi çoğalmada eksiltmeyi, eksilmede de çoğalmayı âmirdir. Burada da ölçü ve denge. vardır. Vücut daima itidal ve ortamı arar. Ve hekim de bu ortamı arar.

İşte bunları bize nakil eden imam, tabiî neş'et ve tekevvünün en güzide âlimlerinden biri idi: Yukarıda âlemlerde yüzen ve parlayan yıldız; ve uyduların gidip gelmesi ve inip çıkması ve bu sonsuz boşluktaki hareketleri, Hak Teâlâ'nın emir ve vahyile olduğunu söylerdi.

وَأَوْحٰى فِى كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا

"Ve evhâ fî külli semâin emrehâ."

ve yine kitabında dünyamız içinde

وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا

"Ve kaddere fîha akvâtehâ"

yani dünyamız içinde ölçülü nimetler verdiğini Kur'anla bize bildirmektedir. İşte bu zatta geniş bir bilgi, kudretli ve kabiliyetli bir kavrayış vardı. Bütün bu bildikleriyle zevk ve hal bakımından 7. ci semanın hudutlarını aşamamıştır. Ancak bu derin görüş ve ilhamla, bu kainat boşluğunda neler olduğunu ve neler döndüğünü görür ve bilirdi.

Özet olarak diye biliriz ki bu zat fikir, düşünce ve klirasala birlikte ruhaniyetiyle yüzerdi. Onda ölüleri diriltmek için gizli sırlar vardı. Sonra Hak Teâlâ onu hangi yere misafir etse, orada nimet ve bereketler taşardı. Peygamber efendimizden nak-

len Hızır hakkında rivayet olunur ki: Hızır'a ismini sorunca, oturduğu post veya deri titrer ve altı yeşillenirdi.

İşte bu imamın zatî marifet ve kuvveti zatiyede de derin bir bilgisi olan bir talebesi vardı. Daima yakınlarına onu tavsiye ederdi. Ve onu çekemeyenlere karşı da onu her bakımdan korurdu. İşte bunun için kendisine ad olarak **(Müdavilkelum)** denmişti. Yakub'un Yusuf'u kardeşlerinden koruduğu gibi, bu ulu zatta, bu talebesini böylece sever ve korur, onun o ismi alması iftiharını mucip olurdu.

İşte bu talebe, bütün eshap ve yakınlarına ilim tedbiri ve bunun gibi ilim fenninin ilgili olduğu ruhların cesetlere iadesi cesetlerin tahlili ve ruhlarla imtizacı gibi şeyleri öğretir, bu ilâhi yapının ne olduğunu öğrenmeye ve öğretmeye çalışırdı.

İşte bu kutubun çalışmalarından Alemler ilmi çıkmıştır. Bu kitaba yazıp emanet ettiğim şeyleri, o ruh bana haber vermiş ve bildirmişti. Günün birinde dostlarını bir yere toplar bütün mehabbetiyle onlara şunlan söyler: Şu makamımdan sizlere ne işarette bulunduğumu ve ne demek istediğimi bulup çıkarın. Bu sözü işidenler, düşündüler. Hazinesiyle birlikte hangi âlemde olduğunu ve zamanının vuslatını bulup meydana çıkardılar. Ve kendisine bildirdiler. O da cevap olarak: Size nasihatim şudur ki, benim bu söylediklerimi duyanlar bunu yaymasınlar. Çünkü her ilimde olduğu gibi, bunda da mutahassıs kimseler bulunur ki, bunda infirad edemezler. Çünkü bu ihtisası yapmak için infirat etmek, buna ne zaman ve ne de vakit kâfi gelmez. Bu ancak toplulukla daha çabuk öğrenilir. Çünkü bir toplulukta, her türlü fikir sahibi bulunur. Birbiriyle anlaşan fikirler olduğu gibi, anlaşamayan ve imtizaç etmeyen fikirlerde bulunur. Topluluk demekten meramın bunların içinden birisi yetişir ki, benim işaret ettiğimi yani anahtarı bulur ve onunla ilim hazinelerini açar.

Her makamın bir dili vardır, her ilmin adı vardır, her geleceğin bir hali vardır, işittiklerinizi bırakın, ne demek istediğimi anlayın, nurunun nuruna yemin ederim ki, hayatın ruhiyle ve

ruh hayatiyle imtizaç edemedim. Ben sizden ayrılıyorum, nereden geldimse ve mevcudiyyetim ne ise, asla rucu ediyorum. Bu karanlıkta oturmam bir hayli uzadı, böylelikle nefsim daraldı, artık sizden uzaklaşmayı niyyet ettim. O da bana yola çıkma ve uzaklaşma iznini verdi. Yalnız benim sözlerime sâdık kalın, o vakit dediklerimi anlarsınız. Kararlaştığım ayrılık süresi bitmeden ve ben avdet etmeden yerinizden ayrılmayın. Çünkü ben kararlaştığım süre bitince döneceğim, şayet içinizden ayrılan varsa döndüğümde o da tekrar dönsün, demişti. Ve gitmişti.

Bu sözlerin mana ve nağmesi çok ince ve yumuşak idi, harfe mananın yenilmesi gibi. Hakikat hakikattir. Yol yoldur. Burada cennetle dünya, tıbkı kerpiçle yapılan bina gibidir. Bunlardan biri çamur ve samandan, diğeri de inci ve gümüşten olsa dahi; aralarında iştirak vardır, işte o zat, kendi çocuklarına ve dostlarına bunu tavsiye etmişti. Bu cihet çok önemli ve büyük olduğu kadar, ağır bir problemdir, izi ve işaretini bulmak zordur, bunu bilen rahata kavuşur.

Bir gün Kurtuba Kadısı Ebilvelid bin Rüşd'ün huzuruna girdim. Pederim, beni ona göndermişti. Bir halvet esnasında, Hak Teâlânın bana ne gizli sırlar açtığını duymuştu. Bu cihetle pederimden bir mülakat istemişti. Ve o da pederimin yakın bir dostu idi.

Bu davetle huzuruna girdiğim vakit, ayağa kalkıp beni kemâli tazimle ve muhabbetle karşıladı. Boynuma sarılarak beni öptü. Ve bana hitaben, Evet dedi. Ben de ona cevaben, Evet diyerek karşılık verdim. Bu kısa konuşmadan sonra bana karşı iltifat ve sevinci arttı. Bunun tek sebebi ise kendisini bir tek kelime ile anlamış olmamdır. Ben de bu sevincin neden olduğunu sezince ona Hayır cevabını verdim. Bunun üzerine yüzü takallus etti ve rengi değişti, kendinden şüphelenerek şöyle dedi: Feyiz ve keşfi ilâhi ile emrimizi nasıl buluyorsunuz? Acaba nazarımız mı bunu bize verdi? dedi. Ona Evet ve Hayır diye cevap verdim. İşte bu evet ve hayır arasında Ruhlar, madelerrin-

den ve Boyunlarda, cesetlerinden uçarlar deyince, İbn-i Rüşdün rengi sararmış, kendisini bir düşünce alarak oturmuştu. Çünkü ne demek istediğimi anlamıştı. Bu da tıbkı imam, kutup olan Müdavilkelum meselesine benzer bir mesele olmuştu. Bu hadiseden sonra pederimden tekrar buluşmak için bir mülakat istemişti. Burada bizlere söyleyeceği şeyler vardı. Bu söyleyeceklerine benim muvafakat veya muhalefet edeceğimi anlamak istiyordu. Çünkü bu kadının akıl ve fikri nazari erbabından idi. Ve kendisi der ki: Onun halvetine cahil girip, bir ders veya mütalaa görmeden ve okumadan âlim çıktığımdan, Allaha şükürler olsun. Ve yine derki: İşte bu hal erbabım görmeden, bu hali isbat ettiğimizden, Allaha hamd ve senalar olsun, çok şükür ki, ben fetih erbaba zamanında oldum ve yüce Allaha hamitler olsun ki, onu gözlerimle gördüm demişti.

Sonradan ikinci defa onunla buluşmayı arzuladım! Allah rahmet eylesin onunla çarpı işareti gibi bir perde ile ayrılan, bir hücrede buluştuk. Bu ince tül gibi perdeden ona bakıyordum ve onu görüyordum. Fakat o beni görmüyordu, hatta oturduğum yeri dahi kestiremiyordu. Nefesiyle benimle uğraşıp durdu, ona dedim ki, bu vaziyetle bizler anlaşamayız ve arzularımız da olmaz ve ayrıldık. Aradan yıllar geçtikten sonra 595 şenei hicriyesinde, onunla tekrar Fasın Merakeş'inde buluştuk. Orada rahmete kavuşarak, cismaniyeti Kurtubaya getirildi, kabri de oradadır. Bizde Kurtuba'da bu haberi almıştık. Hayvana yüklenen tabutu önümüzden geçerken, tabutu bir tarafta, amelleri de diğer taraftan sarkıyordu, bu ağırlık denk gelmişti. Ben de bu manzaranın şahidi idim. Ve yanımda da fukahadan ve üdebbadan Ebû Sait Efendinin kâtibi Ebul Hüseyn Muhammed bin Cübeyr ve aziz dostum, Ebulhikem Amru İbin Serrac Ennasih bulunuyordu. Ebülhikem bize dönerek: İmam Ebû Rüşt kime benzer, bir bakınız. İşte imam bir tarafta, amelleri de diğeri tarafında olarak gidiyor ve yükte bir muadelet vardır dedi. Oradan İbni Cübeyr şöyle seslendi: Bu görüşün doğrudur dediklerini defterime yazdım dedi. Bunların hepsi rahmete ka-

vuşarak o vakitler benden başka kimse kalmamıştı. Şu beyti söylemişti:

هٰذَا الإِمَامُ وَهٰذِهِ أَعْمَالُهُ يَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَتَتْ آمَالُه

"Hâzel imâmü ve hâzihi a'mâlühü
ya leyte şi'ri hel etet âmâlehu"

İşte bu imam, işte ameli
Şi'ıimle tahakkuk etti mi ameli.

İşte bu ilmin kutbu **Müdavilkelum** idi. Bizlere Kâinatın hareket halinin sırrını verdi ve gösterdi. Eğer kâinat bu şekliyle olmamış olsaydı, hiç bir şey var olamazdı. Hikmeti İlâhiyyeyi gösterdiki kalpler, Allahın ilmi de eşyasiyle bezensin.

لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

"Lâ İlâhe illâ hüvelalîmül hakîmü"

Manası: O bir tek Allah'tır, hikmet sahibidir ve her şeyi bilir. Zat ve sıfatı öğrenmek için bu kutbun işareti öğrenildi. Eğer dairevî bir yol üzerinde hareket etmeseydi, bu boşluk kâinat olamazdı. Ancak bu hareket boşlukta bir iz olarak kalırdı. Ve bu şekildeki hareketle bir emrin tamamı tekevvün edemezdi. Eksilirdi.

Bu kutbun haberinde: Alemin mevcudiyyeti, çevresi (muhiti) ile orta noktası yani (merkezi) arasında bulunduğunu işaret eder. Bunlarda sıralamış mertebelerine enli veya dar olduklarına göre yerlerini alırlar. Bunlardan dairenin kenarına doğru olanlar daha büyük ve daha geniş. İçe doğru olanlar ise, daha küçüktür. Bunlarda da hacim ve vüsatına göre, günler daha uzun ve mekân itibariyle kapladıkları yüzey daha geniş, lisanı daha sarih, kuvvet tahakkuku bakımından safiyeti daha belli. İşte bu ve bu mevkilere göre diğerleri de aynı tarzda ve bu nis-

betle teşekkül ederler. Küçülüp ufaldıkça, aşağıya iner, arzımıza dahi düşerler. Mihver üzerinde muhitteki her parça üstündeki ve altındaki parçaya denktir. Hiç biri diğerinden fazla veya eksik değildir. Çünkü birinin yeri genişlerse, diğerinin yeri daralır. Bu da büyüklerin küçüklere veya kuvvetlinin zayıfı turnesine benzer ki, bu kanun tabiat-ı ilâhiyyeye mugayirdir. Nasıl dar ve küçük bir şey, enli ve büyük olamaz ise, enli de daralıp küçülemez. Bütün bu kâinat kalabalığı bir noktaya bakmaktadır. Nokta en küçük bir cüz olduğu halde, muhitindeki parçaları bizzat kollar ve görür. Muhitin kısaltılmışı noktaların, muhitten (çevreden) kaldırılmış olması demektir. Bunun aksine bakın! Bu unsurlar küçülüp alçaldıkça, sonu arzımızda nihayet buluyor, arzımız da bulandırıyor. Suya düşen bir cemin, suyu bulandırdığı gibi. Her sulu madde indi olarak, dibe bir tortu bırakır, üstü ise temizliğini ve safiyetini muhafaza eder. Bundan mana şudur ki, tabiat âlimleri de bu nurların mahiyeti ve görülmesine mani olan şeyleri, bir takım şehvet hırsiyle ve kötü şüphelerin tahtında idrak edemediklerini, o lisanda ve görüşte, işitmede, yemede, içmede, giyinmede, binmede, helâl dahi olsa nikâhlanmada, şehvet tortularının, üstlerine kusması ve dökülmesinden olduğunu zan ederler.

Hakikatte, ahirette de şehvete kimse mani olamaz. Oradaki şehvet hırsı, dünyadakinden daha azametlidir. Çünkü bu bir ilâhi tecellidir. Buna kim mani olabilir. Orada tecelli gözlerdedir, görünür. Dünyada ise, bu görüş ve bakış şehveti görmez ancak his eder, dünyadaki şehvet tecelli mekânı değildir. Buradaki tecelli, zahiri olmayıp bâtanidir. Bâtın ise, sehvet mahallidir ki, tecelli ile şehvet bir yerde birleşemez. Bunun için arif ve zahitler, dünya şehvetlerinden kendilerine düşen payı azaltmaya ve onu ağaç doğrar gibi yıkmaya ve parçalamaya çalışırlar.

İşte bu İmam, yakın dostlarına şunları öğretmiştir: Kâinatta bulunan yedi semanın veya 7 iklimin idarecisi ve koruyucusu olarak yedi zat vardır ki, bunlara (Ebdal) denilir. Bunlarla, Hak Teâlâ yedi iklimi korur. Bu Ebdalden her biri bir sema ik-

limine sahiptir. Sonsuz yetkileri vardır. Bu yedi Ebdal, yedi iklim ve semavâtın ruhaniyetiyle uğraşır. Ve her biri kendi semasında bulunan peygamberlerin ruhaniyetinden kuvvet alır. Bu peygamberlerden sırasiyle: İbrahimelhalil onuda Musa - Harun -İdris - Yûsuf, bundan sonra da İsâ ve en sonra da Âdem gelir. Hepsine Allahın Selâmı olsun.

Yahya peygambere gelince, onun yeri İsâ ile Harun arasındadır. Onun hakkında bir tereddüt vardır. Bu peygamberlerin hakikat görüşleri, bu yedi Ebdal'ın kalplerine girer ve yerleşir. Bu kâinat fezasında ve sonsuzluğunda Allahın emir ve kudretiyle yüzen ve bu yedi iklime, Hak Teâlânın verdiği hareket, ve buralara hâkim *esrarı ilâhiyye* ve *ilimler, ulvî ve süfli izlerle* lebâleb dolu, bu iklimler bu koruyucular ilâhi nazarla bakarlar. Allahü Teâlâ şöyle buyurur:

وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا فَلَهُمْ فِي قُلُوبِهِمْ فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَفِي كُلِّ يَوْمٍ

"Ve evhâ fî külli semâin emrehâ felehüm fî kulûbihim fî külli sâa'tin ve fî külli yevmin"

Manası: O yerin, o günün ve o saatin sultanı, ne emir ederse, bu ruhani emirler Ebdal'ın kalbine indirilir.

İlim babında verilen emirler, İdris aleyhiaselâmın ilmi maddelerinden alınarak Pazar günü verilir veya gönderilir. Böylece her ulvî eser, hava ve ateş unsuruna o gün verilir. Misal olarak bundan, Hak Teâlânın ilâhi nazariyle güneşin bu boşlukta yüzmesi, bununla su, hava ve toprak unsurlarına te'sir etmesi gösterilebilir.

4, iklimin hareketinden ve içinde muhafaza ettiği zâtın Ebdallerle ne gibi bir netice vereceği durumuna gelince! Bu iklimden şu ilimler verilir ve gönderilir. Ruhâniyyetin esrarı - Nûr ve ziya - Şimşek ve alev -Işıklayan cisimler ve sebepleri - ve bunların mizaçları hakkındaki ilimlerdir. Meselâ, yuvarlak dane şekli hayvanlar (böcek ve müstehaseler), bitkilerden incir

ağacı, menevşe ve usulü, taşlardan billur taşı, inci ve yakut gibi ve bazı hayvan etleri, Melâikelerde ve insan, hayvan ve emsalinde görülen kemâl ve olgunluk ilmi ile hayvan ve bitkilerde görülen düz istikâmet, hareket ilmi gibi ilimlerdir.

Yerleşme veya temerküz ilmi, nûrların nefesleri ilmi, tedbirli ruhların çıkarılıp atılması ilmi, anlaşılmayan gizli ve hali zor olan meselelerdir. Boşluktaki hareket halinde bulunan ve dönen cisimlerin seslerini alma ve musiki aletlerindeki tellerden çıkan sesler ve bunlarla, hayvan ve bitki mizaç ve tabiatlarının arasındaki mukayese ilmi ve içgüdü ile sonuçlanan ilimlerden hoş esanslı kokuların menşei ve bu kokuların neden olduğu, havanın bunları nasıl bir yerden bir yere sürüklediği ve nasıl burun yoliyle koku idrâkine intikali gibi ilimler, pazar ve onu takip eden günlerin belli 4 saatlerinde, o iklimin hükmiyle, oradaki peygamberin ruhaniyetinden faydalanarak, o iklimin sahibi olan Ebdal tarafından cuma günü devresi gelinceye kadar alınır ve öğretilir.

Hava ve ateş unsurundan olan her ulvî eser ve ilmi emir, Âdem aleyhisselâmın ruhaniyyetinden alınarak, Ebdal tarafından pazartesi günü verilir,

Ay kürresinin boşlukta yüzmesi, toprak ve su unsurunda bulunan her süslü eser, dünya semamızın yani 7 nci iklimin sahibine aittir. Bu yedinci iklimin Ebdali orada bulunan Peygamberin ruhaniyyetinden kendi nefsinde neleri toplar ve pazartesi ile cuma günü ve bu belli iki gün arasındaki saatlerde ne gibi ilimler hâsil eder, bunları inceleyelim.

İşte bu yedinci iklimden ve salı günü verilen ilimler şunlardır: Bahtiyarlık ve bedbahtlık, İsim veya ad ilmi ve bunların hususiyetleri, Med ve cezir ilmi, Artma ve eksilme ilmi ve buna benzer ilimlerdir ki Hânın aleyhisselâmın ruhaniyyetinden alınarak verilir. Ateş ve hava unsurundaki her ulvî eser kırmızının ruhaniyetinden verilir. Toprak ve su unsurunun içindeki her süflî eserdeki hareket, 5 sema ikliminde bulunan Bedelden ve yine bunun 3 ncü sema ikliminden aldığı emirle, şu ilimler

verilir. Bir mülkin idarî ve siyasî ilmi, himaye ve kahramanlık ilmi, ordular teşkili ve harp ilmi, inşa ilmi, kurbanlar ilmi, hayvan kesmek ilmi, nahir günleri esrarı ilmi, ve diğer yerlere sirayet ilmi, doğru yol görme ilmi delalete düşme ilmi gibi ilimlerdir.

Çarşamba günü verilen ilmi emirler ise, İsa aleyhisselâmın ruhaniyetindendir. O gün nûr ve ışık günüdür. Bu ışık yoluna girip girmediğimizi kollar ve bizlere nazar eder. Ateş ve hava unsurundaki her iz ve eser, o semada yüzen kâtibin ruhaniyyetinden, toprak ve suda bulunan her suflî eser, 2 nci semanın hareketinden ve şu ilimlerde o gün ve saatlarda 6 ncı iklimin sahibi ebdalden çıkar. İlham ve vehimler ilmi, Vahî ilmi, Fikir ve Mukayese İlimleri, Rüya ve İbâdet İlmi, Sanayi Keşifleti İlmi, kokular ilmi ve karışık ilimler ki anlayış, yazı, edep, işkence, kehânet, sihir, tılsım gibi ilimlerdir ki, bu ilimler Musa aleyhisselâmın ruhaniyyetinden perşembe günü verilir. Burada ve bugünde görülen hava ve ateş rüknünde olan ulvî *[Ulvî eser demek dünyaya göre gözle yıkarıda görülen]* eserler Müşteri yıldızının boşlukda yüzmesinden, su ve toprağın unsurunda bulunan süflî iz ve eserler de ikinci semadaki hareketten ve oranın sahibi Bedel'den neş'et eder.

Yine bu günün ve gelecek saatlerinde de bitkiler, namus, ahlâk, kerem ve hayır ilmi, Allah'a yaklaşma ilmi, iş ve amel ilmi ve buna benzer ilimler, Cuma günü verilir. Beşinci semadaki Allah'ın koruduğu zat olan, Yûsuf aleyhisselâmdan çıkar.

Ve her ateş ve havada bulunan ulvî iz ve eser Zühre yıldızının bakışından su ve yer unsurunda bulunan suflî *[Süfli eser ise bize oranla ayağımız altındaki su ve topraktır]* iz ve eserlerde, yine zühre yıldızının hareketinden olur. İşte bütün bunları halk ettiği sema ve iklimlerine, kendi kudsî zatiyyetinden vermiştir. Bu ilâhi emirler dünyamızla, göğümüz arasında inerek hükmünü icra eder. Nasıl ki insan tekevvünü için dişi yaratık suyu erkekten alıp, kendi rahmine akıttığı gibi ayni hal hayvanlarda da bu şekilde hükmünü icra eder. Hak Teâlâ, Kur'an-ı Kerimiyle bizlere diyor ki:

خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Halaka seb'a semâvâtin ve minelardi mislehünne yetenezzelülemre beynehünne litaglemû ennellâhe a'lâ külli şey'in kadîrün"

Manası: Kudretin ancak icatla, yani yaratma ve mevcudiyetle alakası vardır. Bu emirlerin inişinden murad, yaratma ve tekvindir.

İşte bugün ve saatlerinde verilen ilimler şunlardır: İnsan ve güzelliklerini gösteren tasvir veya resim ilmi, hal ve durum ilmidir ki, bunlar cumartesi günleri verilir, birinci sema veya iklimindeki Bodel'den gönderilir ki bu ilimler, İbrahim Elhalil'in ruhaniyyetinden çıkar. Buradaki ateş ve hava rüknündeki ulvî eserler, Kivan ismindeki yıldızın kendi semasındaki hareketinden ve burada görülen yer ve su unsurundaki süflî eserler ise, mezkur yıldızın mensub olduğu semanın hareketinden ileri gelir. Hak Teâlâ yarattığı semaların hareketi hakkında şöyle buyururlar:

كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

"Küllün fî felekin yesbehûn"
ve yine

وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ

"Ve binnecmi hüm yehtedûne"
yani yıldızlara bakarak yollarını bulurlar. Yine bu gün ve o geri kalan saatlerde gönderilen ilimler şunlardır: Sebat ve temkin, yaş ama ve beka ilmi, ilimleridir ki bu da yukarda bahsi geçen imamın ilminden çıkarki bu imamın hulk ve tabiatı semalarındaki Ebdal gibidir. Hak Teâlâ ona bu mazhariyyeti vermiştir.

Ve kendisi derki: Birinci makam hulk ve âdeti hiç bir şeye benzemez bunun sebebi başlangıcın tekevvünüdir ki, şayet bunu yaşamak isterse veya fırsat bulursa bu hulk ve âdetten kendi makamına alır ki, bunun ikinci makam hulk ve âdetine münasip olduğunu zikir eder.

لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي

"Lenefidelbahru kable en tenfede kelimâtü Rabbî"

Bunun manası, denizin suyu tükenir Allahın kelâmı bitmez. İşte burada mana, ilki ilâhi ilmin makamı ve onunla ilgili olan sonsuzlukta, onun ikinci vasfıdır.

Birinci vasıf hayattır, bunu ilim takib eder ve üçüncü zatın hulk ve âdeti ve makamı nefsimizin içindedir bunu görmüyormusunuz? İşte bu üçüncü vasıf mertebedir yani makam basamağıdır.

Birinci âyetler o ilâhi adlardır, ikincileri ise yükseklerdedir, bunu izleyenler ise zati nefislerimizin içindedir.

Hak Teâlâ:

سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ

"Senurîhim âyâtinâ fil âfâki ve fi enfüsihim"

onun için, üçüncü hulk ve âdetin Bedeli bu işe tahsis edilmiştir.

4 ncü hulk ve âdet makamı.

يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا

"Ya leytenî küntü türâben"

Mânâsı: Keşke toprak olaydım. Bunu söyleyen için mihver merkezinin istediği 4 ncü rükün/*Temel - direk - kök - dayak da-*

yamadan] olmuş olur ki, bu söz, bu nokta için değil, yere yakın bir büyüklükte olan bir kürre içindir. İşte o noktadır ki çevrenin olmasına sebep olmuştur. O nokta eşyaların daimi mucidi ve Hak Teâlâ'ya yakın olmayı arzular. Bu yakınlık arzusu ancak tevazu ile elde edilir. İşte bu tevazu nehirlerin kendiliğinden taşması ve tazyik ve baskı neticesi inen ve akan sular gibi ilmin menbaıdır. Arzdan yükselen nem ve buharlaşmanın neticesi olarak, su menbalarının patlaması ve nehir olarak akması ve bu akıntı ile yine buharlaşarak göklere yükselmesi, su olarak tekrar inmesi, dördüncü makam ihtisas ve esaslarına girer.

5 nci makam ise bunu bilmiyorsanız zikir ehline sorun! Burada ancak doğmuş olan bilinir. Çünkü o, henüz çocukluk devresindedir. Ancak seslenilirse anlar ve ses verir, fikir meram edemez.

أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا

"Ahreceküm min butûni ümmehatiküm lâ taglemûne şey'en."

Bu Ayetin Manası, sizleri analarınızın karnından bir şey bilmeyerek çıkardı. Evet hiç bir şey bilmez, ancak sual edilirse cevap vermeye çalışır. İşte çocukluk hali beşinci basamaktadır. Çünkü anaları dörttür, bunlar o tıfıllığın esas ve temelleridir. Bu da beşinci makamın hulk ve âdetidir.

6 ncı makam hulk ve âdeti ise

وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللّٰهِ

"Ve üfevvizü emrî ilâllâhi"

gibi, yani emir ve arzumu Allaha bıraktım manasındadır. Bu keyfiyyet altıncı mertebenin, altıncı basamağıdır ki o tıfla aidiyeti vardır. Çünkü, beşinci mertebede çocuk seslenir ve hiç bir şey bilmezdi. Fakat seslendiği şeye karşılık verilirse, o şeyi bi-

lir ve öğrenir ki, böylece Allahını bilir ve tanır, o çocuğun hal emridir ki Allahını kendine vekil ettirir. Çünkü kendi emri elinde olmadığını böylelikle bir şey yapamayacağını, ancak Allahın her arzuladığı şeyi yapacağını öğrenir. Burada tevkil veya tefviz daha tercihli olduğundan bu hulk ve âdet olarak kabullenir.

7 nci makam ise, emanettir. Bununda basamağı yedinci basamaktır ki Âdem dediğimiz insanın tekevvünüdür. İnsanın tekevvünü şunlardan olur: Akıl - Nefes - Mahviyyet*[Yok olma veya kendini manen yok olmuş görme. Tevazuun son basamağına inmedir.]* Felek - ve iki amel, toplamı altıdır. İnsanın vücudu sünbüle denilen seyyarede olduğu ve zamandan da kendisine yedibin sene verildiğinden, kendisinin zaman ve müddet bakımından 7 nci basamakta olduğu anlaşılır. Yukarda zikir ettiğimiz bu emâneti, bu basamakta olduğundan yüklenmiştir. Buda doğurucunun yedincisidir ki, hulk ve âdetini bu zikir ettiğim âyetten almışdır.

Böylelikle sana doğurucuların makam ve basamaklarını açıkladık ve şunu da sizlere bildirdim ki, kâinatta ki Müdavilkelum dediğimiz bu kutup, velayeti kendi heykeli içinde hapis edildiği zaman ayağa kalkıp dursaydı, onun bu duruşuna yetmiş kabile ve aşiret ayağa kalkardı. Bunlarda da mevcudiyyetin esrarı ve ilâhi anlayışlar çıkar ve onun bildiğinden fazla bir şey bilemezlerdi.

İşte bu zat dostlarının yanında uzun müddet kaldı, bu dostlardan kendisine en yakın olanlardan biri de Elmüsteslim isimdeki kişi idi. Bu zat Kutbiyyet makamına çıkınca, kendini zaman ilmine vermişti, Çünkü onun bütün bilgi ve kudreti, zaman ilminde idi. Bu çok şerefli bir ilimdir. Bu ilimden Ezeli *[Başlangıcı olmayan]* kavradığından ve bildiğinden şunları söylerdi:

كَانَ اللّٰهُ وَلَا شَيْءَ مَعَهُ

"Kânallâhü ve lâ şey'e maa'hu."

Allah var idi ve yanında bir şey yok idi. Geçmiş zamanlarda insanlardan bu ilmi öğretenler çok azdı, tek tük idi. İşte bu ezelden zaman ve dehir bulundu. Onun için Allaha zaman ve dehir adı veridi. Allahın selâmı ona olsun, derdi ki: Dehre, küfür etmeyiniz. Çünkü, dehir demek, Allah demektir. Bu cihetin Sahih'de kati senedi ve isbatı vardır. Kimki zaman ilmiyle uğraşırsa kendine ancak Hak ilmini görür. Çünkü çok geniş bir ilimdir.

İşte bu ilimle Allah hakkında bir çok söz ve makale yazıldı. Bu sebeble akideler değişti. Bu ilimle uğraşan, bu ilmi bütün hakikatlariyle kabullenmesi lâzımdır. Bu umumi bir ilimdir. Bu ilâhi kapalı bir zarfa benzer. Esrarı da acaiptir. Gözü olmadan her şeye hâkimdir. Hakikâti, hakkın nisbetine göre, tekevvünü de kendi nisbetine göre kabul eder. O bizlerce görünen ve görünmeyen isimlerin Sultan'ıdır.

Bu imamda ki eller beyazdır. Kendi insanlarına dünya hikmetinin oynadığı oyunu bilirdi. Kendi bu oyunun içinde idi. Ona oyun hakkında bir şey sorulduğunda: Şöyle cevap verirdi! Allah oyunu icad etti, ekseriyyetle oyun zamana nisbet edilerek denilir ki: zaman kendi ehliyle oynadı. Ehlinden murad, insanlariyle demektir. Bunun ezel ile alakası olmakla sonuca da tahakküm ettiği görülür.

İşte bu imam hikmeti bildiğinden, kazancı zam eder duyurur ve ağzına almazdı. Onun için bu meziyetiyle yükselir ve ilerlerdi.

Haberim oldu ki, bu imam, Hak Teâlânın kendi hulkuna hediye ve emânet ettiği eserlerden 36 000 ilim, ulvî âlemler ilminden de 500 ilim öğrenmeden ölmemişti.

Allah rahmeteylesin. Onu fazıl bir şahsiyyet takip etti. Onun da issi Mazharulhak idi. 150 sene yaşadı ve öldü. Ondan

sonra yerine Hale geldi. Bu zat ismiyle şöhret bulmuştu. Kılınçla ortalığa çıkmışdı. 140 sene sonra bir muhaberede şehit oldu. Onu mağlup ederek öldürende ilâhi isimlerden Elkahhar idi. Ondan sonra bir şahıs gelir ki ismi Lokmandır? Bu zat hikmetlerin mucidi diye lakap almıştı. 120 sene yaşadı ve öldü. Bu zatın ilimlerin tertibinde büyük bir bilgisi vardı. Bilhassa matematik bilumum riyaziye ilimleri, tabiat ve ilâhi ilimlerde de yekta idi. Bu ilimleri yakınlarına ve sevdiklerine ve bu ilmi arzu etmiş olanlara öğretmek isterdi. Eğer kitapta zikir edilen bu lokman ise, Hak Teâlâ bu zatın oğluna ettiği vasiyyetini bize bildirmiştir. Bununla o zatın ne derece ilâhi ilimlerle uğraştığı ve bunları ne kadar iyi bildiğini bizlere öğretmektedr.

Oğluna daima soğukkanlılık ve itidali tavsiye etmiş, kast ve tecavüzden uzak kalmasını istemişti. Bu zat, Davut aleyhisselâmın zamanında ölmüştür Ondan sonra yerine Elkasip geçti. Bu zat, iki âlem arasındaki münasebet ile, ilâhi münasebet ilminde ileri di Bu imam vücut bulmayan bir eseri göstermek istediği vakit, kendi nefsine tesir eden müessirleri düşünerek, kendi nefsine o anda beliren bir tartı ile baktığında, o eser ve iz derhal doğruca hiylesiz meydana çıkardı. O derdi ki: Hak Teâlâ ilmi, sema iklimi olan feleklerine emanet etmiştir ve insanı da bu alemlerin kölesi veya yumuşak ince kaygan bir yaprak olarak yapmıştır. İşte bu incelik ve yumuşaklık ve mahviyyet, bilen Arif kişiyi istediği anda harekete getirir. Alemde bir şey yoktur ki, onda insanın izi veya eseri bulunmasın, demek âlemin her izi insanda var olduğu anlaşılır. Bunlardan nurun ziyası gibi. İşte bu imam da 80 sene yaşayıp ölmüştü. Ondan sonra onun makamına Camiulhikem isminde biri vâris oldu. O da 120 sene yaşadı ki, bu zatın 7 doğurucuların yani Ebdal halikında ve hoca ile talebesi arasındaki münasebet ve bitkilerdeki esrarda ve bunlar üzerinde geniş ve derin bilgilen vardı.

İşte bu bilgileri sizlere geniş ve zengin olarak açıkladım. Allah daha doğruyu bilir ve hidâyete erdirir...

KEVNÎ VE SÜFLÎ İLİMLER, ALLAH'I BİLMENİN BAŞLANGICI EBDAL VE EVTAD, BUNLARDAKİ ULVÎ RUHLAR, BULUNDUKLARI İKLİMİN TERTİBİ HAKKINDA BİLGİLER

Allah seni teyin etsin, şunu bilki Ebdal'ın makamları ve basamakları ve bunlardaki ulvî ruhların kendi feleklerini idare etmesi, bunların nûrlarda bıraktığı izler hakkında, bundan evvel size geniş malumat vermiştim Şimdi sizlere Süflî eserler hakkında bilgi verelim. Buradaki süflî basamaklar ve eserler dört yönde başka bir şey değildir. Çünkü bu dört yönden şeytan insana sokulur. Bu meleği süflî deriz, sebebi bu şeytan melaikeler arasında Allah'a âsi en süflî olanıdır İnsana münasip olan bir zamanda, münasip bir yönden yani sağdan, soldan arkadan, önden sokulur ve yapacağını yapmaya çalışır.

Hak Teâlâ bu bâbta diyor ki:

ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ

"Sümme leâtiyennehüm min beyni eydîhim ve min halfihim ve an îmânihim ve an şemâihim."

Manası: O insanın bir yardıma muhtaç olduğu bir anda sözde yardıma gelir, bilhassa onun yardıma gelişi, insandaki şehvet hislerinin uyanması anında olur. İşte insana yakışanı da bu şeytanla dört yönde döğüşmektir. Veya şeytanın girmemesi için dört yönünü tahkim etmesidir Meselâ, şeytan ellerinin arasından sokulmaya çalışırsa, bunu hissettiğin anda onu kovarsın, bu hareketinle sana nûr ilmi görünmeye başlar ki, yaptığın hareketin Allah tarafından sana gönderilmiş bir armağanı olmuş olur. Hak Teâlâ senin kabiliyyet ve gücüne göre bu ilmi sana verir Bu ilim ikiye ayrılır 1 - Keşif ilmi, 2 - Burhan il-

midir. Korkunç sapıklığı ve şüpheleri yüzgeri ederek, Burhan yolu ile Allahın var olduğunu isbat ve onun tevhit etmek, yüce adlarını bilmek, Burhan ve ibâdet ilmiyle mümkündür. Bu burhan ve isbatla buna inanmayanların karşısına çıkılır. Çünkü bunlar, yani şirk ehli Allah'a, daimi bir Allah ortak arar ve bunun böyle olduğunu söylerler.

Allah ne sebeple tevhid edilir? Cevab; Bir tek olduğu için tevhid edilir İlâhi adları bunların hikmetini ve kâinattaki kafi ve doğru izlerini kabul etmeyenlere mana, akıl isbatı yolu ve vasıtasiyle ve Burhanı Sem'i yoliyle karşı çıkılır ve isbatlanır. İşte bu fikri taşıyan feylesoflarada bu yolla cevap verilir. Bundan şu çıkar ki: Hak Teâlâ Fail'dir, Mefûlat da onu taakkul ve işitme keyfiyyetidir.

Keşif ilimlerine gelince, bunlar Tecelliyat ve Mazhariyyette İlâhi bilgilerden hasıl olur. Eğer şeytan sana arkandan sokulur bir şeye buyur ederse, ona senin bildiğini Allah bilmektedir, dersin. Allah'ın sana vahy ettiği burhanın mektubunu sorarsın. Hatta istersin Çünkü Şeytan her ümmette yoldan çıkanları ve Allahı inkâr edenleri görür ve bilir. Dolayısiyle senin de bu kötü yola gitmeni ister, sana eğriyi doğru göstermeye çalışır. Allah'ı tevhit ve tahmitte sana karşı gelir, seni çelmeye çalışır. Sendeki süflî olmayan ulvî melekler ise, bunun tersi olarak senin elinden tutup iyi olanın yapılmasına ve kötü amelden seni alıkoymaya çalışır ve senden bunu ister. Salih amele yönelirsen, o arkana sokulanı koğmuşsun demektir. Hak Teâlâ bunun mükâfatını sana Doğruluk ilmini vermekle, senin cehdine iştirak eder. Hak Teâlâ'nın buyurduğu gibi:

فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ

"Fî mak'adi sıdkin"

Yani Hak Teâlâ seni sıdık ve doğruluk koltuğuna oturtmuş olur. Ve yine:

عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ

"İ'nde melîkin muktedirin."

Seni oturttuğu sandalya ise, iktidar sahibi bir sultanın yanındadır, iktidar ile sıdık birbiriyle imtizaç eder ve birbirine yakışır manasıda kuvvet demektir Meselâ hedefe isabet eden oka, sadık ok denir ve yine birşey hakkında konuşulurken çok katı ve sert dendiği gibi. Demek burada kuvvet sadıkın sıfatı olunca, nefis güçlenerek onun süsü olur Başka süs arzulamaz. Hak Teâlâ daima kendi kavlinde, hallerinde ve fiillerinde hakkı iltizam eder ki sıdık ile süsleneni, muktedir bir sultanın yanında sandalyaya oturtur, sıdkına karşılık kendisine kuvvet veren ilâhi kuvveti göstermiş olur Bir muharebede bir kuvvet gösterisi için bir şâirin söylediği:

ملكت بها كفي فانهرت فتقها يرى قائم من دونها ما وراءها

"Melektu bihâ keffeyye feen hertu fetekaha
Yara kaimûn min duniha mavaraiha"

Manası: Bir darbe vurdum yara deşildi Ayaktadır hala destekleyen kimdi.

Bunu yine avuçta sıkılan hamura benzetiriz. Yoğurma aralıksız olur. Şiddetlenirse hamur tavına gelir, bu yoğurma gevşek olursa, hamur tavına gelmemiş demektir. Burada: ilâhi kuvvetle icadın yekdiğeriyle alaka, ilmi belirir Hakikat ehli olan dostlarımız arasında bu noktada bir anlaşamamazlık vardır. Bundan da İsmet, Hıfzı ilâhi ilmi çıkar ki, vehim ve şüpheler sana ve onlara etkisi olmaz O vakit sen Allahına hulus etmiş olursun.

Şayet şeytan sana sağdan sokulursa, ona karşı kuvvetlisin demektir. Onu kovarsın. Şeytan kuvvet vasfı olan bu yönden sana gelirse, senin imanını zayıflatmak için gelir ve senin bur-

han ve isbatını ve keşfini şüpheli göstermeye çalışır. Allah'ın sana gösterdiği her keşifde, gölge âleminden bir emri vardır. Bu hayal âlemini senin için ve sana benzeterek bulunduğun hal içinde sana gösterir. Hakikatle, hayali ayıracak bir ilmin yoksa, senin makamın Musevî Makamı olur ki, o anda bu çeşit emir elbisesini giymiş olursun. (Sihirbazlar gibi)

Umumiyetle bütün sihirbazların ip ve değneklerinin yılan olacağını hayal ettikleri gibi. Hakikatte bunlar yılan olmayıp, tabii cisimlerdir.

Hazreti Musa elindeki asayı atınca yılan olmuştu ve kendisi de bundan korkmuştu Bu işin esasını ve ma'rif etini Hak Teâlâ ona sihirbazlarla karşılaşmadan evvel ona göstermişti. Bunun bir âyet olduğunu ve kendisine bundan bir zarar gelmeyeceğini bildirmişti.

Onun ikinci korkusu da, sihirbazlar ip ve değneklerini attıkları vakit bunlar halkın gözünde hayalinde hep yılan olarak görünmesi, iple değneği fark edemeyecekleri korkusu idi

İşte bu iki korkunun giderilmesi için Allah'ına dua etti, Hak Teâlâ ona hitâb ederek.

خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى

"Huz hâ ve lâ tehaf senüîdü hâ sîretehâl ûlâ"

Manâsı: Sen o yılanı elinle tut ve korkma! Onu eski haline getireceğiz, demesiyle onu yakalamış, o yılan da Musa'nın elinde bir âsa haline gelmiştir Hak Teâlâ yılanın berzaha benzeyen dar ve uzun gövdesinde, kendi ruhâniyyetiyle asayı saklamıştı.

Musa'nın bu yılanı, sihirbazların mevhum hayali yılanlarını, bunu seyredenlerin gözleri önünde yutmuş. Artık sihirbazların ip ve değneklerinin zahiri görünüşü kalmadığından, kendi hüccetinin doğruluğu görülünce, orada bulunanlar bu ip ve değneklerin, ip ve değnek olarak yerde durduğunu gördüler. Musa'nın yılanı bu ip ve değnekleri yutarak ortada bir şey bırak-

masaydı, Musa şüpheyi davet eder ve hüccetini isbat edemezdi. Sonradan sihirbazlar ve orada bulunanlar Musa'nın yılanı tuttuğunda değnek olduğunu, sihirbazların attığı ip ve değneklerin yerli yerinde bulunduğunu görünce, ruho hınç ve kin kuvvetinin, tabii hınç ve kini desteklemesinde olduğunu anladılar.

Orada Hz. Musa (A.S.)'nın asası, sihirbazların ip ve değneklerinin yılana benzi yen hayat şekil ve suretlerini yutmuştu. Haksız yere konuşan bir kişinin susması, karşı taraf için bir hüccet olurki, susma keyfiyeti karşı taraf iddiasının doğruluğunu isbatlamış olur.

Sihirbazlar Musa hüccetinin kuvvetini görünce ve kendi zayıf hüccetlerine benzememiş olması, Musa'nın da o an için görülen korkusunun kendi içinden olmayıp Allahdan geldiğini, bu korku kendi içinden olsaydı çekinmeden ve korkmadan onu tutabileceğine kanaat getirdiler.

İşte Musa'nın sihirbazlara karşı yegâne burhanı ve isbatı, bu korku olmuştur. Seyredenler de bu korkunun diğerlerini yutmadan ileri geldiğini sanmışlardı. Bu hadise üzerine bütün sihirbazlar onun Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu kabul ederek ona iman ettiler. Bir rivayete göre bu sihirbazlar kalabalığı 80 bin kişi idi.

Buradaki en büyük beyyine, kalabalığın gözü önünde bu şekil ve suretlerin yutulması, ve Musa (A.S.) asasının şekli bunların ve sıdkı onları ne re retlerin yutulması, ve Musa (A.S.) asasının şekli bunların gözlerinde yılan olarak görünmesiydi. O vakit Musa'nın doğruluk ve sıdkı onları nereye ve ne için davet ettiğini anlamışlardı. Bu olayın sihir olmayıp ilâhi bir emirle ona verildiği, onun için bu beyyine ile karşılarına çıkdığını anlayarak Peygamberliğine inanmış oldular. Firavn'ın işkencelerini Hak Teâlânın azabına ve ahireti de dünyaya tercih ettiler ve Allah'ın yüce ilmini doğruladılar ve Allah'ın her şeye kadir olduğuna inanmış oldular.

İşte hakikatler hiç bir zaman değişmez, Musa'nın sihirbazlara gösterdiği bu beyyine ilâhi bir ilimdir, Musa'da bundan faydalanmıştır.

Allah'ın ortaklığı hakkında sende şüphe yaratmak, seni işinden gücünden etmek maksadiyle şeytan sana tepeden sokulursa onu derhal kovmalısın? Bunu yaparsan Hak Teâlâ sana tevhit delâili ve nazari ilmi ile bu yönden kuvvet verir.

İnsanın zayıf yönü arkasıdır ve âtıl kılma yönüdür. Şeytan buradan sana sokulursa, bunu Allah'ın mevcudiyyetini bildiren ilimle ve bilgiyle ona karşı koyar ve kova bilirsin.

Böylelikle arka yön, iş bozma, yukarı yön, şirk ve küfre, sağ yön, hastalık ve zâfa, eller arası yönü ise, duygularda şüphe yaratmaya, yarayacak şeytanın geliş yol ve yönleridir.

İşte burada, sende uydurma ve işe yaramaz duygu doğar ki görüş ve nazar ehli buna beyyinelerin sıhhati ve istinadı derler.

İşte Musa (A.S.) onların yanlış fikirlerini, onlara gösterdiğinden ve onların da buna cevap olarak evet bu gösterdiğin şey ilmin azizliğidir, dediler. Musa (A.S.) da bu bir ilimdir, elinizde bunun ilmin azizliği olduğunu isbat edecek bir beyyineniz var mıdır? Onlar da evet dediler, yine deriz ki bu bir ilim değil bir takım uydurmalardır. Musa (A.S.) bu ısrarlı cevap üzerine: Bu sözlerinizle bunun bir ilim olmadığını, bir takım uydurma ve yanlış görüsler olup ilmin azizliği olduğunu söylüyorsunuz ki, bu ifadelerinizle bunun bir ilim olduğunu isbatlamış oluyorsunuz, diyerek onların içine bir şüphe ve tereddüt sokmuştu.

Hak Teâlâ ismetimizi korudu, duygumuzda bir yanlışlık yoktu. Bir kelime ile diyebilirizki, hissin idraki haktır. Bu hak bir bağlantıdır. Hâkim değil şahittir. Akıl ise hâkimdir. Hükümde hata ve yapmak, hâkimle ilgilidir. Ve ona aittir. Buna bazıları idrak ve his hatası, bazıları da görüşü kötü ise, akıl hatası derler. Böylelikle görüş iki kısımdır, Doğru görüş ve kötü görüş. Bunlar insanın elindedir.

Şunu bilki: Hak Teâlâ insanı kendi bedenî kuruluşundan ötürü iki kısımdan yapmıştır. Kalbi de iki bölümün arasına yerleştirilmiştir. Kalbin bulunduğu yer, bedenin iki kısmı arasında bir hudut çizgisidir.

Birinci bölümün yukarı kısmında ve başın bulunduğu yerde, hissi ve ruhani kuvvetler toplanmıştır. Diğer ikinci kısımda ise, hissi kuvvetlerden ancak lemis hissini yerleştirmiştir. Bu lemis duygusiyle sıcak-soğuk, ince-kaba yumuşak-sert, kuru veya serin olduğunu tanır his eder. ikinci kısım beden yapısının üzerine bu his hâkimdir.

Tabiat kuvvetinin vücudun idaresi yönünden alâkası ise cazibe kuvvetidir. Bununla karaciğer gibi organlara yaramayacak olan hayvanı nefisleri, cezb ederek onlardan kendi yararını alıncaya kadar orada kalmasıdır.

Bu faydalanma mıdır derseniz? Peki hastalık bedene nereden girmiştir? Şunu bilinki, hastalık bedenin ihtiyaçtan fazla veya eksik gıda almasından doğar. Artı ve eksi olan bu iki kuvvetin yanında bir terazi yokturki tartıp, ölçü ile ihtiyacı versin. Demek bu hal bir terazi işi olmayıp, bir cazibe işi olduğu anlaşılır.

Şayet bu gıdayı tam ölçü ile alırsan, bunun anlayış hükmiyle diğer müessir bir kuvvetten olduğunu, kast hükmünde olmadığını bu ilmi öğreten bilmelidir.

إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ

"İnnallâhe yefa'lu mâ yürîdü."

Allah istediğini yapar. Keza bedende, bir itici kuvvet vardırki bununla insan terler, tabiat itici değildir, tartı ve ölçüsü de yoktur. O başka bir emrin hükmü altındadırki, fuzuli olarak mizaca te'sir ederek insanda şehvet kuvvetini doğurur. İşte bütüniyle insan vücudunu yukardan aşağıya etkileyen şeyler bunlardır.

Diğer kuvvetlere gelince onlar, ikinci yarı bedende en şerefli bir yer olan iki hayatın bulunduğu yerdedir. Biri kalptir. Bu kan hayatı yeridir. Diğeri ciğerler nefes hayatı yeri. Bu organ-

lardan hangi birisi ölürse yaşaması için onda bulunması lazım olan kuvvet yok olmuştur, demektir. Bir organ bir arıza veyahut bütüniyle kuvvetle bir yere çarpmadan ve sarsıntı geçirmeden yok olursa, onun hükmü düşer ve bozulur, doğru bir bilgi vermez Tıpkı bir hayale bir illet ariz olduğu gibi. Hayal bırakılmaz kalır, ilmen doğruluğunun kayıp olduğu görülür. Akıl ve bütün ruhani kuvvetlerde böyledir. Her hangi bir organda, hissi kuvvetler ile idrak arasına bir mania girer. Gözlere inen su gibi. O sırada bütün kuvvetler kendi yerlerindedir ve ayrılmamışlardır. Aradaki barikat yüzünden birbirini görememektedirler. İşte bunu kör olan kişi bu perdeyi görür, onu karanlık bulur İşte bu perdenin karanlığıdır. Kendisinin baktığı ve gördüğü de bu perdedir. Meselâ, bal ve şekerdeki acılığı his eden dil organı, bunun safra kesesinden geldiğini anlar, his der ki, ben acılık duydum, hâkim yanılırsa bu şeker acıdır der. Eğer doğruya hükmederse hastalığı bilir ve şekeri acılıkla ittiham etmez. İdrak kuvvetini bilir ve hissi de şahit olarak kabul eder.

Bu cihetle gerek kadılar ve gerekse hâkimler, doğru ve hatalı işler yaparlar. Bu yönden Hakkı tanımak için şunu bilmek lâzımdır: Kâinatın, zatı ilimle ilgisi yoktur. İlim mertebe ile alakalıdır ki O da Allah'tır.

Bu ilâhi tanımada, isimlerini bilmede, Celâl sıfatını öğrenmede ve bu kâinatın hangi hakikatle bu sıfatlardan çıkdığını bilmek ve gözle görülmeyen bir keyfiyeti tanımak için yegâne izlerdir.

Şüphe yoktur ki bu keyfiyyet bizce bilinmez, buna Naut yani sıfatlar sahibi denir. Onun daha evvelden ve ezelden mevcudiyyeti dolayisiyle onu Hades'den tenzih için bu ad verilmiştir. Bunlar öyle isimlerdir ki, onun ezelliğine ve sonsuzluğuna inanmayanlar ve ona bu sıfatları yakıştırmayanlar için konan adlardır.

Bizlerle konuşan bazı şairler arasında bu noktadan anlaşamamazlığımız vardır. Onlar Hak Teâlâdan zati sıfatı resmiyye öğrendiklerini zan ederler yazık ki bu sanatın kendilerinde bu-

lunduğunu bilirler. Sonra bir takım konuşmacılar, bunlardan Ebû Abdullah elkittani ve Ebil Abbasil Eşkar ve Cevza'nın sahibi ve ilmi kelâm mutahassısı Eddarir Esselavi ve Ali Ebi Sait elharraz ye Ebi Hâmit ve emsali gibiler Allahı, ancak Allah bilirlerdi ve şöyle derlerdi:

لا يعرف الله إلا الله

"Lâ ya'arifullâhe illallâh."

Dostlarımız arasında Allah görüşü hakkında fikir ihtilâfı vardı. Ahirette onu gözlerimizle gördük. Fakat ne görmüştük bu hususta onların gözü açıktır. Bizler bu fikirleri, ayrı ayrı olan bu mevzuları bu kitabımıza açıklığiyle değil, imâ olarak getirdik ve yazdık. Çünkü bu bizler için dar ve sıkıntılı bir mevzudur.

Bütün isbat ve delilleriyle açıkça görüneni reddetmek Peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizin bu yönden söylediklerini nakız etmek bizlerce hayretle karşılanır ve bunun karşısında akıllar da durur.

Evtad*[Mesned - temel - direk - mıh mânâsına gelir.]* ve bu bahisle ilgili olan cihete gelince: Hak Teâlâ'nın bu kâinatı tutan, koruyan evtâd, beş değil dörttür. Ebdâl, iki imam ve kutup olandan daha başkaca hususiyetleri vardır. Bazıları, bunların 40 olduğunu ve bazıları da 7 olduğunu söyler. Yedi ebdâli evdat haricinde farklı olarak tutarlar. Bizlerden de dört ebdâlın, aslen dört evtâd olduğunu söyleyenler vardır.

Hakikatte ebdâl yedidir, bunlardan dördü evtâd'dır. Diğer iki bedel iki imamdır. Yedincisi de Kutup'dur.

İşte bu heyeti umumiyyeye ebdâl denir ki, manâ bakımından yerine kâim olan demektir. Meselâ bunlardan yani yediden biri ölünce, onun yerini 40'dan biri doldurur. Bundan eksilenini de 300'den biri doldurur. Bundan eksileni de Hak Teâlânın emirleriyle sâlih amel ve mümin kullarından birini seçerek bu

açığı onunla kapatır. Böyle olmasaydı o makamlara sahip olamazlardı.

İşte bu dört evtâd da ebdâl da olduğu gibi zâti ve ilâhî ruhaniyet vardır. Bu evtâddan biri Âdem'in kalbine, diğeri İbrahim'in kalbine ve bir diğeri İsa'nın kalbine, dördüncüsü de Muhammed (aleyhissalatü ve Sellem)in kalbine dayanır veyahut kalbine girer.

Bunlardaki ruhâniyyet ise: Bir Veted-i İsrafil aleyhisselâmın ruhaniyyeti, ikincisini Mikâil aleyhisselâmın ruhâniyyeti, üçüncüsünü Cibril aleyhisselâmın ruhâniyyeti, dördüncüsünü de Azrail aleyhisselâmın ruhâniyyetleri takviye eder.

Her bir Veted'in bir meskende yeri ve rüknü,*[Esas yer]* vardır. Âdem'in kalbinde olan yere Şam Rüknü, İbrahim'in kalbindeki yere Irak rüknü, İsa'nın kalbindeki yere Yemen rüknü, Peygamberimizin kalbindeki yer de Kâbe'de bulunan Siyah taş rüknü, denir ki Allah'a şükürler olsun bu da bizim rüknümüzdür.

Bizim zamanımızın kuvvetli şahsiyetlerinden ve rükünlerinden Elrebi bin Mahmut Elmardini elhattab adındaki zat öldükten sonra, yerine birisi geçmişti. Ebû Ali Elhavariyye o şahsiyetleri görmeden ve tanımadan Hak Teâlâ tarafından ona keşif ettirmiş ve göstermişti ve kendisi de ölmeden evvel onlardan üçüncü his âleminde görmüş ve tanımıştı. Bu üç kişiden biri hamd olsun bizdik. 599 sene-i hicriyyesinde ölmüştü. Bana verdiği haberde dedi ki: 4 üncüyü göremedim. O bir habeşli olsa gerek, demişti.

Şunu bil ki, bu Evtâd kendilerine yakışan ve lüzumlu ilimlerle bezenmişlerdi. Bu ilimler kendilerine bir mesned ve dayanak olduğundan bu ismi alırlar. Bunlardan bazısı 15 ilim sahibidir. Bazıları da 18 ilim sahibidirler. Bunlardan bir kısmı 21 ilim ve bir kısmı, da 24 ilim sahibidirler. Bunlardan biri veya hepsi fazla olarak cemaatın ilmini toplar. Bunların hususiyetleri de, her biri o ilmi diğeri ölçüsünde almalarıdır. Her birinin bir yönü vardır, bunlardan İblise Karşı olanlar hakkında Hak Teâlânın kelâmını bu mevzuun başında zikr etmiştik.

Bir kimseye İblis hangi yönden girmiş ise, âhiret gününde o yönden şefaatçisi bir veted vardır.

İblisin sokulduğu ilmi yönler: ön cephedeki ilimlere sokulur ki, bunlar: Ekin biçme ve kesme ilmi, Vecit, Heves, devk, aşk, gizli mesele, görüş, beden terbiyesi, tabiat, ilâhî ilim, tartı ve terazi, nurlar ilmi, zahiri yügme, müşahede, yokluk ve mahviyyet, ruhları kullanma, ulu ruhâniyyetin nuzûl ilmi, haraket, iblis ilmi, mücahede, haşır, neşir, amel ve iş tartıları, cehennem, sırat, ilimleridir.

Sağ yön ilimler: Sırlar, gayp, hazineler, bitkiler, madenî, hayvanı, gizli emirler, sular, tekvin, boyama, kökleşme, sebat makamı ûlâ, eskilik ve kıdem, mevsimler, zahiri ilimler, sükûnet, ûlâ, cennet, ulvî beka, bu ve buna benzer ilimlerdir.

Sol yön ilimleri: Berzahlar ilmi, berzahi ervah, uçuş mantıki, rüzgârların dili, iniş, istihale, işkence ve üzme, zatî müşahede, nüfus hareketlendirme, meyil, mi'rac, yazı, kelâm, nefesler, ahval, işitme, hayret, havailik ve buna benzer ilimlerdir.

Arka yön ilimleri ise: Hayat ilmi, akaide bağlı haller ilmi, nefis tanıma ilmi, tecelli, nikâh, manassat, rahmet, atifet, sedaket, dostluk, zevk, içme ve sulama, Kur'an cevheri, furkan incileri nefsi emmâre gibi her kişinin bildiği ilimlerdir. İşte gerek ebdâl gerek evtâd hakkında ve iki imam ve kutup yönünde size geniş açıklamalarda bulundum, Allah doğruyu söyler ve hidayete erdirir

SONSUZ VE TÜKENMEYEN İLHAHİ İLİMLERİN KEVNİ İLİMLERE İNTİKALİ HAKKINDA BİLGİLER

Allah seni doğrulasın. Şunu bil ki: Âlemde görülen ve görülmeyen ne varsa, bir halden bir hale geçmektedir. Zamanın kevnide böyle hareket halindedir. Nefis âlemi de her nefiste değişir. Tecelli âlemi de ke*a iiHt kal halindedir. Hareket ve intikal kesilmez daimidir. Hak Teâîâ der ki:

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

"Külle yevmin hüve fî şe'nin."

Ve yine bu sözünü Hak Teâlâ şu cümle ile teyid etmiştir:

سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلَانِ

"Senefrugu leküm eyyühessekalâni"

Her insan kendi nefsinin çalışmasında, hareketlerinde, kalbinde çeşitli hatıralar olur.

Ulvî ve Süflî âlemde bir devrim yoktur ki Allah'ın nazarı onu görmez olsun, veya kendine has tecellisi olmasın. Şu bilinmeli ki bütün kevni ilimler ondandır. Bunlar da kevinlerden alınmış bilgilerdir ki, bu bilgiler de kevinlidir.

Yine kevinlerden alınan ilimler vardır ki bunlar kevni ilimler olmayıp Hakkın zatiyyetini bildirir ve yine Hakdan alınan ilimler vardır ki, bu da kevinleri bildirir. İşte bu çeşit yollarla bilinen ilimler kevni ilimlerdir.

Bunlar, hareket ve değişmelerine göre adlandırılır. Kişi daima bu kevni ilimlerden birini öğrenmeye çalışır. Veyahut kendi isteğine bir rehber olması için bu kevinlerden bir kevni seçer. Eğer bunda muvaffak olmuşsa Hakkın çehresi ona görünmüştür demektir. Bu tecelli ile diğer şeyleri bırakır, bu çehrede onun tasavvuru değildir. Çünkü kendisi araştırmalarla onu bulmuştur. Ona asılmıştır. Bundan dolayı o ilk arzusunu bırakmış, o çehreden ilme intikal ederek istediğini almaya başlamıştır. Bunlardan bildiği olduğu gibi bilmediği de vardır. Kendisinden de gideni bilmediği gibi geleni de bilmez.

Bazı hal ve tarikat yolcuları derler ki: Bir insanı kırk gün ayni hal içinde görürseniz, o kişinin acaip bir Murâi*[İki yüzlü - yalancı - hilekâr]* olduğunu biliniz.

İki nefisten birisinin veya iki zamandan bir zamanın bir şekil ve hal üzerinde kalacağını hakikatler bize isbatlayabilir mi? Kalırsa, Uluhiyyet'in Kevni hakkında fiili veya ameli bozulmuştur demektir. Bundan anlaşılır ki, o bilgin intikalin ne olduğunu bilmiyor demektir. Çünkü intikal emsalleriyle olur. Bu intikal nefislerle birlikte bir şeyden bir şeye geçmiş olmasıdır. Yani o nefsin sureti diğer bir nefis suretine elbise gibi giydirilmiş olur.

Meselâ şöyle denir: Filân hâlâ yürümektedir. Yani henüz oturmamıştır, hareket halindedir. Yürüyüş demek bir çok hareketleri içine alır, her hareket şekli bir ötekine benzemez, bir ölçüde olsa dahi. İşte senin bilgin ve ilmin de değişmektedir ve hareket halindedir.

Şöyle konuşulur: Hal onda bir değişiklik yapmadı amma, nice intikaller onda nice haller yarattı, denir.

İlâhi İlimlerin intikali ise: Ebulmaalinin İstirsal ve Muhammed bin Ömer bin elhatibürrazi'nin Taallukat'a gidişi gibi, bu köklü ulu kişiler ve bizim yolda olanlar intikal hakkında bir şey söylemezler. Eşyanın hali kendi malûm olan şekilleriyle Hakkın gözünde görünür ve bilinir. Bunlardan gözleri sonsuz görenler varsa İbn-i Hatibin mezhebiyle alâkası yoktur ve ne

de Hara meyn İmamının İstirsal mezhebine girer. Allah onlardan hoşnud olsun?... En doğru akli isbat bizim gidişimizdir. Bizim de onayladığımız Ehlullah'ın zikridir ki, akli tavır ye hareketin arkasında bulunan makamdan insana keşif ve buluş keyfiyyetinin verilmesidir ve bunun böyle olacağını bunlar doğrular ve tasdik ederler.

Hak Teâlâ görüşü temin için, gözleri kendisi için değil, yarattığı şeyde bulundurur. Çünkü o olduğu gibi zamanlariyle mekanlariyle olduğu yerdedir. Zaman ve mekan intikallerinde ona bu haleri yani olanları gösterir. Bunu da sıra ile bir halden bir hale intikal ettirerek ona gösterir.

Hak Teâlâya nisbeten bu ayni işdir ve birdir. Onun dediği gibi;

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ

"Ve mâ emrünâ illâ vâhidetün."

bunun süreside göz kapağının açılıp kapanması kadardır. Bu ilâhi emirle meseleyi çözmüş ve istediğimiz olmuş demektir. Yeter ki bizde yanlış bir görüş ve düşünce olmasın!

Ekseriyetle emirler de birdir, ne yok olur ve ne de kaybolur. Bunun tadını alanlar bu hali böyle görüp, kendilerinin türlü hali olan bir kişi gibi olduğunu anlar, onun her hal ve suretindeki intikali, kendilerinde de aynen görürler. Şimdi, seninle bu suretler arasındaki perde açıldı, senin bu perdede bir suretin vardı, sen bir düşünce ve görüşle bunu hatırlarsın. Hak Teâlâ o perdedeki şekil ve suretinden dolayı bunu kapalı tutmadı, aksine bunu açıp kaldırdı. Ve ona Oluş yani var oluş suretini giydirdi. Bununla ebedi nefsinin ebediyyetinin ne şekilde olduğunu mülahaza ve muayene etti. Hakta bir nazar yoktur. Hak ne mazi ve ne de müstakbeldir. Bütün bu emir suretleriyle sayesiyle, basamaklariyle bellidir ve sayısızdır. Sonu yoktur ki duraklayasın? İşte bunlar ademiyle, varlığiyle ve mümküniyle

Hak Teâlânın azametli idrakidir. Bu sebeple hayal ve haller değişir, yoksa bunları bilmemekle değil keşfinden bilerek istifade etmiştir ki onda hal diye bir şey yoktur. Bu, bir sırdır, kapalıdır. Kader sırriyle ilgisi vardır. Dostlarımızdan pek azı bunu bulmuştur.

Allah Teâlâ hakkındaki bilgimize gelince: Bu iki kısımdır, Zatı ilâhiyyeyi tanımak kuvvetli ve çevreli bir görüş ve müşahede ile tahakkuk eder. İkinci kısım ise, bilgimizdeki Allah tasavvuru ile tahakkuk eder ki, bu da iki emre dayanır. Bunun birisi Ata ikincisi ise Nazar ve istidlal'dir.

İşte kazanılmış bilgi budur. İlim serbest olduğundan bu serbestlik Hakka nisbetle sıfatlandırılırsa Ahadiyyet'in mevcudiyeti ona karşı gelir. Hak Teâlâ der ki:

أَفَمَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ

"Efemen hakkat aleyhi keliketülazâbi."

Ve yine derki:

وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي

"Ve lâkin hakkalkevlü minnî."

bu âyetle tamamladığı söz. ne güzeldir.

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ

"Ma yübeddilülkavle ledeyye."

işte burada kader sırrına işaret etmektedir. Allah'ın kendi hulkuna en büyük hücceti budur. Allaha da yakışanı budur.

وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

"Ve mâ ene bizallâmin lilabîd."

Hak Teâlâ'nın kevne ait olanı da

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا

"Ve lev şi'nâ leâteynâ külle nefsin hedâhâ."

Manâsı: Arzularsak her nefse doğruluğunu getiririz, demektir. O istemeden bunu idrake bağlamış olduğunu, idrakle doğru yolun bulunması imkânını anlatıyor ve işaret ediyor.

Hakikat halde bu nokta üzerinde duralım ve bunu inceleyelim! Bu emrin içinde Hak Teâlâ'nın yalnız emri ve isteği vardır. Hal imkânı nisbetinde Allahca da bilinir,

Meselâ: Belli, aşikâr ve makul olan ve düşünülen bir ihtirasın şahidi, göreni Olmazsa bu keşfin doğruluğu nasıl tahakkuk eder?

Hak Teâlânın bir tek sıfatı subutiyyesi vardır. Bunun iki veya daha fazla olması doğru olmaz, sıfatı subutiyyesi fazla olsaydı, Zati Subutiyyesi mürekkeb olurdu, ilâhi sıfatı için Terkib imkânsızdır. Bundan dolayı bunun birden fazlasının isbatı zordur ve olamaz.

Bazıları şöyle düşünür ve söyler: Hak Teâlâ madem ki evliliği ve nikahı şer'an getirmiştir. Acaba kendisi evlenir mi?

Bu söz ve anlayışla bunu ifade etmek Hak Teâlâya karşı terbiyesizlik yapılmış olur!. Bunun söylenmesi ve yapılması imkân olan şeyler üzerinde düşünülüp söylenirse daha doğru olur. Çünkü şeriat evlenmeyi koymuştur, yasaklamamıştır. Akıl da bunu kabul eder, bu kabul etme keyfiyeti Allaha isnad edilmemelidir.

İlâhi ilimler bunlardan daha geniştir. Anlatmakla bitmez. Bu söylediklerim kısacasıdır, şimdilik bu kadarla iktifa ediyorum. Allah doğruyu söyler ve hidâyete erdirir...

MASUNİYETİ OLAN KUTUPLAR; BUNLARDA Kİ SIRLAR HAKKINDA BİLGİLER

Allah seni teyit etsin şunu bil ki:

Bu mevzuumuzu Hak Teâlânın Melâmi kullarına tahsis ettik. Bunlar velayetin en üst basamaklarına varan kişilerdir ki bunların üstünde ancak nübüvvet basamağı bulunur. Buna velayette Kurbiyyet Makamı derler.

Kur'an-ı Kerim'deki buna temas eden âyetlerden:

حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ

"Hûrün maksûrâtün filhiyâmi."

bundan murat Hak Teâlâya son derece bağlı kişilerin korunması veya mükâfatlanması için Firdevsdeki Cennet kadınlarının sıfatiyle ve bunları bu köşk ve maksurelerde neden habs edip gözden sakladığını Ehlullah ile ilgisini anlatmak istiyor.

İşte bu Melâmilerin Allah katında yerleri bu ilâhî çardak ve maksurelerdedir. Onlarla ancak huriler ilgilenir.

Bunlar halkın gözünden saklıdırlar. Halkın elinde bu gibilere yarayacak hizmet veya bunlara tahsis edilecek bir makam olmadığı cihetle, bu ulu kişilere ne gibi bir hizmette bulunacaklarını ve bunların da ne gibi bir isteği olacağını bilemezler ve bulamazlar.

Bunların zahirî görünüşü bu çardak ve maksurelerde hapis edildiği, burada ibâdetle meşgul oldukları ve yine burada farzlarla, nafile namazlarına devam gibi zahiri işlerle uğraştıkları bilinir. Bunlar adetlerini bozmazlar. Onların herkesin iyi bildiği şeyleri yapmaya davet edilmeleri lüzumu yoktur. Çünkü bunlar fesat ve kötülük bilmeyen kişilerdir. Bunlar gizliliğe sahiptir. Bunlar her türlü ithamdan temiz ve uzaktırlar. Bunlar son derece emindirler. Gözleri dünyaya ve insanlara kapalıdır.

Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) bu noktayı işaret ederek dedi ki: Korkusu seri olan, kıldığı namazdan zevk alıp Allah'ının ibâdetini iyice başaran, gizli ve açık işlerde rabbına itaatli olan, büyük görünmemek, bilinmemek, ibadetlerini göstermemek için gözden saklayan, mahremiyietlere gizli veya aşikâr tecavüz etmeyenler benim nazarımda en çok sevdiklerim bunlardır ve bunlar benim evliyamdır.

Bunlara benzer bazı kişiler onlardan bu kişilerin zatiyyeti sorulduğunda bu gibiler dünya ve ahirette çehreleri siyahtır, derler. Bundan gaye bu Melâmi taifenin yukarda zikr ettığimiz sıfatlarından dolayı söylenmişse yüz kararmasından maksatları dünya ve ahirette geçirecekleri vakitlerin Hak Teâlâ tarafından kendilerine verilmiş bir tecelli olmasındandır.

Hak aynasında, Allah'ın tecelisi, kendi nefis ve makamında tecelli etmezse bir insan bu tecelliyi göremez.

Çünkü o da varlıklardan bir varlıktır. Hak nurunun varlığı da zulmettir. Ancak onun karanlığını görür. Çünkü her şeyin yüzü, o şeylerin ta kendisidir ve hakikatidir.

İşte İlâhî tecellinin devamı ancak bu taifeye inhisar eder ki, bu olaylar ve olanlar dünya ve ahirette Hakla birliktedirler. Onlar diğer kişilerden ayrılmış olurlar.

Yoksa yukardaki sözden maksat onların büyüklüğünü lekelemek içinse o siyah çehreyi insanın hakiki zati çehresi demek istemiş olur...

Dünya ve ahirette bunların hâkimiyyetleri vardır denmiş ise, belkide vardır. Belki bu hâkimiyet özellikle ancak Allah'ın elçilerine verilmiştir.

Çünkü evliyaların kemâli Peygamberlere nisbeten eksiktir.

Peygamberler ilâhî şeriatı yürütmek için zuhur etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Evliyalarda ise bu mecburiyet yoktur.

Görmüyor musun? Hak Teâlâ dini nasıl ikmâl ettirdi ve bunu kime ve ne sebeple indirdi.

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ

"İzâcâe nasrullâhi vel fethu ve reeytennase yedhulûne fî dînillâhi efvâcen fesebbih bihamdi rabbike vestag'firhu."

Bunun mânâsı: Nefsini Allahı tenzih için çalıştır, onu sena et, tahmit et, çünkü, O senaya hak kazanmıştır.

Bu suretle ona son emrini vererek âlemden ayırdı. Bundan demek istediğim, bu risalenin tebliğiyle her şeyin tamamlanmış olduğunu, kendi hulkunun maneviyyetiyle örtünmesi içinde ancak ondan tövbe ve istiğfar istemekle tahakkuk edeceğidir. Bu istiğfar perdesiyle kendini hulkundan ayırıp infirada çekmiş olmasıdır.

Çünkü o çok zorlu bir zamanda geldi. Görevi bu çetin tabiatlı halkı uyarma ve onlara yaradanı bildirme ve risalenin onlar üzerinde tatbiki ve ifası idi. Bütün bunları vakti ve zamanı içine alamıyordu. Ancak rabbı, o vakit ve zaman içinde idi. Diğer vakitlerini halkın işlerine yöneltirdi. Hak Teâlâ sûreyi kerimeyi şöylece ikmal etti.

إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

"İnnehu kâne tevvâben."

Yani senin tövbe ve istiğfarlarının neticesine karşılık Hak sana dönecektir. Yüce Peygamberimiz bu sûreyi bitirdiği vakit, meclisinde bulunan sahabelerden yalnız Ebû Bekir essıddîk «Radiyallahü anh» hazretleri ağlamıştı. Çünkü Azze ve cel, resulüne sıfatı ilâhiyyesini bildirmişti ki, mümtaz şahsiyyet Peygamberimizi en çok ve en iyi tanıyanlardan birisi idi. Oradaki

Cemaat, Ebû Bekir hazretlerine hayret etmişlerdi. Ve sebebini bilmiyorlardı.

Büyük ve ulu veliler nefislerini terk ettikleri vakit, bu yoldan artık hiç bir şekilde ayrılamazlar, çünkü onlar bilirler ki Hak Teâlâ onları hiç bir kimse için halk etmemiş, ancak kendi için halk etmiştir. Bu sebeple nefisleri gayri ihtiyari ve ancak Allah için çalışır.

Şayet Hak Teâlâ onlara halkın gözünde büyütmek için kendi arzulariyle bu yola girmiş olduklarını göstermek isteseydi, Onu yapardı. Kim mani olabilirdi?. Fakat bunları gizleyip, kapamakla bu ululuğu örtmüştü.

Bunlar umumiyetle halkın gözünden saklanmayı ve Allah'a yönelmeyi tercih, ederlerdi.

Bu hal ve tesettür ile kendi nefislerinden dahi ulaştıkları basamakları saklarlardı ki, bunu başkasına nasıl gösterebilselerdi?

Şimdi bizlere bunların aldıkları Masûniyyet duraklarını bildirmek kalıyor. Bu masuniyyet duraklarından biri, o şehrin insanlariyle ve beraberce ve o kıyafette, farzları edâ etmek, cami ve mescitlerde kendine belli bir yer ayırmamak, Cuma namazının edasında bir köşede ve cemaat arasında bulunur ki gözleri bu kalabalık arasında kap olsun kimseyi görmesin.

Halk onunla konuşursa o da konuşur. Çünkü Hak Teâlâ'nın daima kendini kolladığını bilir. Halktan kendisine bir şey duyurulursa kendi de bildiğini onlara duyurur.

İnsanlarla ve kalabalıkla ünsiyeti azdır, onlarla düşmez kalkmaz, ancak komşulariyle sık görüşür ki, onlar kendisinin ne işe meşgul olduğunu bilmesinler. Küçüklerin gönlünü alır, dulların hayrına koşar, çocuklariyle ailesiyle Allah'ın rıza gösterdiği şekilde onlarla meşgul olur hatta oynar ve onları oyalar, onlarla mizah eder, ancak hak ve hakikati konuşur.

Kendisinden çıkma bir mevzuu başkalarından duyarsa o mevzuu terk ederek başka bir mevzuu ele alır, bunu yapamaz-

sa bildiği bir mevzu üzerinde konuşur. Kendine rağbet edilmesi için ve daha çok iyilik yapmak için bilhassa insanların ihtiyacının temininde bunların payları büyüktür. Suretinde ve makamında bir değişiklik ve tahavvül varsa, insanlardaki ruhani değişiklikler gibi kendi de değişerek kendini bir melek görmeyip beyaz bir odun veya bir tutkal ağacı çubuğu gibi görür. Böylelikle Hak Teâlâ'nın emir ve rızalariyle şöhret sahibi olmamaya çalışır. Ve böyle görünür. Fakat o bunu hissetmez.

Çünkü bunlar kalpleriyle Allah'tan başka bir mefhumla uğraşmadıklarından ve bununla kendilerini korudukları için bu ilâhî basamaklara varmışlardır. Onlar ancak manen Hak Teâlâ ile otururlar, konuşmaları Allah'ladır. Onlar, Hak Teâlâ'nın yanında ayaktadırlar. Yalnız Allah'a bakarlar. Daimi olarak onlar Allah istikâmetinde hicrettedirler.

Ağızları, nutukları lafzu celâldir. Allah'tan alırlar, ona verirler. Ve ona tevekkül ederler. Allah'ın nezdinde ikâmet ederler. Kendi nefislerinin dahi nerede bulunduğunu bilmezler, onlar gaybın içinde saklıdırlar. Onlar Hak Teâlâ'nın kuzularıdır. Peygamberlerin bulunduğu sahada yemek yerler ve bunlar peygamberlerin âlimleridir, tâbileridir ve onlara bağlıdırlar. Onların çarşısının yegâne müşterisidirler.

İşte bu ulu kişiler peygamberlerin bulundukları durak ve basamaklarını, bilir ve halleri de böyedir. Allah doğruyu söyler ve hidâyet yolunu kuluna gösterir.

KEVNİ İLİMLERDEN GELEN VE ACAİP HUSUSİYETLERİ OLAN İKİ ŞERİAT ARASINDAKİ İŞTİRAK VE KALPLERİN AŞIKI OLDUĞU NEFS ÂLEMİ, BUNLARIN BASAMAKLARI HAKKINDA BİLGİLER

Hak Teâlâ der ki: Beni davet edin ki davetinizi icabet edeyim! Sen bunun manasını bilirsen, Hak Teâlâ'nın her şeyin rabbi olduğunu bilmiş olursun. Allah'tan başka herşey bu rab içindir. Her mülk, mülk sahibi olanındır, yani Allah'ındır.

Kâinatın, âlemin Allah'ın mülkiyyetinin içine sokulmasının mânâsı yoktur. Ve bunu ona tensip etmek doğru değildir. Ancak onun bu mülkte istediği gibi tasarrufu vardır. Mülkü etkileyen efendisidir. O da Cel ve Âlâdır.

Böylelikle burada bir ihtilâf vardır, bu da türlü türlüdür. Meselâmülk üzerindeki tasarrufu gibi.

Hak Teâlâ derki:

كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ

"Ketebe rabbüküm a'lâ nefsihirrahmete."

Manâsı: Rabbiniz, nefsini rahmetle süsledi veya yazdı. Hak Teâlâ bu kavliyle kendi nefsi ilâhisi arasında vücubu olan bir iştirak çıkıyor. Bunu kendi nefsine vücup etti ise olur. Söylediği doğrudur. Vaidleri de bir haktır. Buda insanın kendi nefsine Allah vücup kılmadan, vacip kıldığı adağa benzer.

Hak Teâlâ kendi nefsindeki ahde sadık olduğundan, kuluna da nezir ve vaitlerinde vefa ve sıdkı emir eder.

Burada bakıyoruz ki, Hak Teâlâ sıkılan bir kulun davetini, bu davet fiili' olduktan sonra kabul eder. Burada kulda davet

edilmeden Hakka icabet etmez Ta ki Hak onu davet ede. Bu sebeple Hak Teâlâ der ki:

فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي

"Felyestecîbû lî."

Bundan Allah'ın mülkü olan kul ve kâinatta, Hak Teâlâ'nın kuvvetli bir yan tasarrufu görülür.

Bu tasarrufta şeriatın icabı olmayan yalnız âlemin arzuladığı ve zati talep muktazasından Hak Teâlâ bu daveti kabul eder.

Hak Teâlâ'nın kevni hakkında bu söylediklerimizle sual edildiğinde veya çağrıldığında, kulun bu isticabetine memnunlukla icabet eder.

Burada kulda Allah'ın emri üzerine ona icabet eder. Hak Teâlâ'nın kitabında dediği gibi:

وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ

"Ve evfû biahdî ûfi biahdiküm"

Bu âyetle yapılacak işlerde de bir iştirak görülür. Buradaki mânâ şudur: Benim ahdimi yapıp öder seniz, ben de sizin istediğinizi yerine getiririm demektir.

Şayet Hak Teâlâ zatı İlâhiyyesi muktazası, koyup koymadığı bazı mecburiyetlerden dolayı kuluna yalvaracaksa, vaz ettiği mecburiyetlerin yapılıp yapılmamasında kul gibi hareket etmesi iktiza eder.

Madem ki kuluna yapılacak bir takım meşru ameller koymuştur, bu meşruiyetin ifasiyle kula bir mükâfat verinek ister, çünkü bu talep kendindendir, yapılmasını kuldan istemiştir. Böylelikle bu ululuk kendi mülkü olan ibadına mülk oldu demektir. Çünkü bu mülkü içinde akıl vasfı olan kulda vardır. Bu mülahazadan şu çıkar, anlaşılan vasıf ta şu olur: Mülkün mül-

küdür... Hak Teâlâ ismi fail olan Mâliktir. Mülk ise mefulunbihdir yani bütün kâinat ve ibada verdiği emirlerdir ki, tek kuluna da o emri kendisi vermektedir. Kuluna verdiği emirde öğrettiği gibi kul da bu emre imtisalen der ki:

رَبِّي اغْفِرْ لِي

"Rabbiğfirlî."

Manâsı: Allah'ım senden mağfiret istiyorum demektir.

Ve yine Hak Teâlâ'nın kuluna dediği gibi:

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

"Ekimissalâte lizikrî."

Beni hatırlaman için namaza dur. İşte Hak Teâlâ kulundan bunları istemektedir.

Bazıları buna: Hak Teâlâ kulundan istediği bu değildir derler ve yine Hak Teâlâ'dan istenilen ilâhî bir dua olamaz denir.

Hakikati halde bu ilâhi bir emridir, bunun iki emirle ilgisi vardır, ilk olarak bu yönden benim ilmimi kabul eden Muhammed bin Ali ettirmizî'den başka bu lafzı kullanan ve konuşanı görmedik ve işitmedik, belki ondan evvelkilerden bu lafz ve istilahlarla konuşanlar olmuştur.

Burada bildiğimiz şudur ki, bu bir emirdir ve doğrudur, ne bir istilah ve ne de bir isim ve duadır...

Nazar ehli ve konuşmacılara akıl voliyle Hak Teâlâ'ya vücup isnat etmek ve bu gibi fikir sahipleri arasında bir ayrılık vardır. Kimi böyledir der, kimi değildir der. Vücubu seriyi ancak imanı olmayanlar inkâr ederler. Buna bir çok misaller gösterebiliriz, zikir etmeye lüzum yoktur. Yüce Peygamberimiz, bir gün efendisinden dayak yiyen siyahi bir köle kadına sorar: Allah nerdedir? Siyahi eliyle gökü göstererek işaret eder. Bu işareti Resulullah doğru bulur ve kabul eder, bu kölenin efendisi-

ne dönerek: Bu kadını azat et çünkü iman sahibidir der. Allahı iyi tanıyanlar böyle bir halde iken tanırlar, bunların başında yüce Peygamberimiz gelir, demek Hak Teâlâyı en çok tanıyan odur.

Baza resim âlimleri kadının eliyle yaptığı işareti ve peygamberimizin de bunu kabul etmesini tevil ederler, peygamberimizin bu tasdikini kadın tarafından kabullendirildiği zehabında idiler.

Kendilerince o zaman için, devri cahiliyette, halkın ilâhları semâda olmayıp yerde bulunuyordu. Kadının semâyı işaret ederek göstermesi doğru mu idi? İşte bu gibi tevilde bulunanlar cahil cühela alayı idi, ilimle irfanla alâkası olmayan kişilerdir.

Malûmdur ki daha eski devirlerde araplar Eşşü'ra ismindeki yıldıza ibâdet ederlerdi. Bunu da onlara Ebû Kebşe ismindeki zat öğretmişti. İşte bu yıldız ilâhların ilâhı olarak telâkki edilir ve ona tapılır ve yalvarılırdı.

Bu sebeple Hak Teâlâ işte o Eşşü'ra'nın rabbı benim dedi. Şayet gökteki bir cürme ibadet edilmeseydi belki bu kişilerin tevili doğru olabilirdi.

Ebû kebşe bu yıldıza ibadetin meşruiyetini araplara kabul ettirmişti. Kendiside peygamber efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve sellem) in ana tarafından ve ecdadından idi. Araplar bundan dolayı ekseriyetle onu bu soydan gelen ceddine intisap ettirirlerdi ve derlerdi ki: Ebû kebşenin torunu bir tek Allah'a ibadeti getirmiştir tıpkı dedesinin Eşşü'ra'ya getirdiği ibadet gibi. Bu söz araplar arasında yayılmıştı.

İşte bizlerden evvel gelen kutuplardan biri Muhammed bin Ali Ettirmizî el hâkim ve şeyhlerimizden de Ebû Medyen ki, Allah'ın rahmeti üzererine olsun. Kendisi ulvî âlemde ruhâniyetcilerin tesmiye ettikleri Ebin necavibe diye anılırdı. Mânâsı (neciblerin babası)... Allah'ın rızası üstüne olsun derdi ki: Benim Kur'an'daki suretim budur:

تَبَارَكَ الَّذِى بِيَدِهِ الْمُلْكُ

"Tebarekellezî biyedihilmülkü."

Bundan dolayı geçen bahislerde kendisine iki imamdan biri demiştik, işte imamın menzil ve makamı budur.

Ve yine diyelim: Madem ki Hak Teâlâ ihtiyacı olan bir şeyden dolayı kuluna icabetle ondan istediğini sormuştur? Öyle ise mutasarrıf gibi olmuştur. Bundan dolayı Ebû medyen Hak Teâlâ'ya, mülkün mülküdür der ve işaret ederdi? Bu sözün sebebi ve doğruluğu, her nefis ve kulun bizatihi yani kendisinin, Allah'ın mülkü olduğunu bilmeseydi. Bu fikri sarsmadan ve bozmadan kabullenmesi idi...

İki şeriat arasındaki sırlara gelince: Hak Teâlâ der ki:

اَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِى

"Akimissalâte lizikrî."

İşte bu makam evliyalarla bu gün için kendi adamları olan Hızır ve İlyas'ın makamıdır. İlerleyen ve gerileyenler için yararlı olsun diye, bu birincinin isbat ettiği, subutiyyetin zamanla değişen ikinci takriridir.

Birincide olduğu gibi burada ne mekâa ve ne de hal değişmiştir. Demek yukardaki hitap ikinci teklife aittir. Her iki veçhe zamana ve ondan almaya bağlanmamış olması cihetiyle iki şahıs arasında iştirak şeriatce caiz olur. Burada ibarenin dili ve zamanı birbirini tutmamaktadır. Ayrı ayrıdır. Çünkü bu söz ayni lisan ve ayni anda söylenmemiştir. Musa ve Hâruna denildiği gibi:

اِذْهَبَا اِلَى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغَى

"İzhebe ilâ fir'avne innehu tagâ."

Bununla beraber hepsi budur ve yine onlara denildi ki:

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا

"Fekûlâ lehu kavlen leyyinen."

Burada Hak Teâlâ'nın kavliyle onlarda inkâr görülür.

Musa, Hârun için der ki: Kardeşim benden fazla fasahatı lisaniyyeya sahipti. Bir kişiye gönderilen.bu risaleden ve ruzi kıyamette bulunacakları aynı makam ve mecliste bu ibareden dolayı, aralarında bir anlaşmamazlık zuhur edebilirdi. Faraza diyelim ki bu gibi dostlarımız ve şeyhlerimiz Ebû Talip el Mekki gibi cemaatın mevcudiyeti men edilmiş olsa deseler, bizde, deriz ki: Ebâ Talip El Mekki ne söylemiş ise, o söz bizler için doğrudur ve katidir.

Hak Teâlâ bir şahıs için tecellisini tekrarlamaz, kendi ilâhi vüsatini genişletmek için ve iki şahıs arasındaki ortaklığına iştirak için ortaklık kabul etmez.

Bütün bu misaller ve teşbihler arasında bunu işiden ve görende ilâhi büyüklüğü kavramada zorluk ve kendilerinde de vehim yaratır.

Hak Teâlâ her yerdedir ve en büyüktür. Zatiyyetinin genişlemesine ve yayılıp büyümesine ihtiyaç hissetmez. O her şeyi kendi ibadına ve halk ettiğine vermiştir. Bu emirlerle her şeyin birbirinden ayrı şey olduğunu belli etmiştir. Her şeyin biri ve ahadiyeti odur. İki şey bir mizaçta içtima etmez. Ebulatahiye'nin dediği gibi:

Her şeyde O'nun bir âyeti görünür. Bu işaret O'nun bir tek olduğudur.

Bir şeyin ahadiyeti olmazsa aralarında iştirak dahi olsa, birbirine benzediğinden ötürü iki şey bir araya gelemezdi ve imtiyazlı olan belli olmazdı. Bunlardan ve imtiyaz sahibi kişiler, bu kitabda yazdığımız gibi aklen ve keşfen farklı olanlardır.

Yine bu kitapta yazılan ve işaret edilen konaklarda anlatıldığı gibi büyüğün küçüğe, genişin - dara etkisi gibi yani enlinin

daralmadan ve darın da genişlemeden birbirine etkisi gibi... O şeyin zatiyyetinde ve halinde bir şey değişdirmeden te'sir etmektir.

Görüş ehli ve hükema! Kendi aralarında bu noktada, o şeyin cismiyetinde veya cürmüyetinde değil hakikatında birleşmişlerdir. O şeyin büyümesi veya küçülmesi onların vardıkları hakikate etkisi yoktur.

Bu nokta Ebû Said Elharraz, iki zıt şeyin bir araya gelmesinden dolayı Hak Teâlâ'nın tarifini yaptı ve sonra şunları okudu:

هُوَالْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ

"Hüvelevvelü velâhiru vezzâhiru velbâtinu."

Yani: O evveliyette vardı, sonda var, aşikârdır ve gizlidir, mânâsına gelir. Başka neseb ve nisbetlerden değil onu bir yönden bilmek istiyor, tıpkı görüş ehli olan resim âlimleri gibi.

Ey ilmin isteklisi şunu bil ki! İsa aleyhisselâm, mutlak inecektir. Peygamber efendimizin getirdiği şeriatı Muhammediyye ile bizlere hüküm edecektir. Peygamber olduğundan bu olay ilâhî vahy ile olacaktır. Çünkü Peygamberler şeriatı kendine verenden alır, yoksa başka bir kimseden almaz.

Ona bir Melâike gelip Muhammed'in getirdiği şeriatı haber verecektir. O da bununla inip, hiç bir şey değiştirmeden tahrim ve tahlil dahi yapmadan, hükmünü yürütecektir.

İşte onun nüzulü ile içtihat sahiplerinin, bütün içtihatları kalkmış olacaktır. O vaktiyle getirdiği şeriatla bizlere hüküm etmeyecektir. Kendisi Peygamber olduğundan bu noktayı inmeden evvel ilâhî bir vahy ile öğrenmiştir. O bu vahy ile kendisinin tabiî olduğu şeriatı Muhammediyyeyi de bilmektedir. Kendisi Peygamber efendimizin rıhâniyyetine keşfen bilgi sahibi olduğunu ve oradan bu şeriatı alarak Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizin ümmetine bu şeriatla hüküm edecektir.

Burada İsâ aleyhisselâm, Peygamberimizin bir dostu, onun bir tabiî ve evliyaların da en sonuncusu olacaktır. Bununla daha evvel kendi ümmetinde hatimi evliya olan Peygamberimiz için bir şeref olacaktır.

Çünkü kendi ümmetinin evliyalık hatmi, ikram sahibi peygamber olan İsâ aleyhisselâmla tamamlanır.. O bu ümmet-i Muhammediyyenin en faziletlisidir. Tirmizi'nin Hatmül Evliya kitabında şu noktaları bizlere bildirir: O İsâ aleyhisselâmın, Ebû Bekir Essıddık hazretleri ve emsaline göre üstünlüğünü görmüştür.

Ebû Bekir, ümmet ve milleti Muhammediyyenin bir velisi ise, İsâ aleyhisselâm, hem Peygamber ve hem de elçi olarak iki vasıfla Hak Teâlâ tarafından gönderilmiştir. Onun kıyamet gününde iki haşri vardır.

1— Kendi Peygamberlik livasiyle ve kitabiyle, kendi eshap ve tabileriyle, diğer peygamberler saffında bir metbu olarak; haşr olur.

2— Bizlerle yani Evliyalarla beraber, Âdem aleyhisselâmdan son evliyaya kadar, gelmiş geçmiş evliyaların başında Livayı Muhammedinin altında ve ona tabiî olarak haşr olur.

Kıyamet gününde hiç bir Peygamberin tabiî olacağı bir Peygamber yoktur, ancak bu istisna ve temayüz Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz hazretlerine ki, ona tabiî olan İsâ ve İlyas aleyhisselâmla birlikte haşır olacaklardır.

Zaten o durakta Âdem'den kendisine kadar olanların bütünü, kendi bayrağının altında bulunacaklardır. Bu onun Umumi Livasi'dır.

Bizler ve her birimizde ayrıca özel bayrağının altında toplanacağız. Bundan anlaşılıyor ki ahiret gününde hasırda yüce peygamberimizin iki sancağı görülecek, biri Livayı Umumî, diğeri Livayi Hususî'dir.

Sözümüz; ümmetine ait olan ve hususî bir hatimle ona indirilen velayeti Muhammediyye ve şeriati içindir ki, Peygamberi-

mize inzal olunan bu hususî hatim, tsâ aleyhisselâmdan bir rütbe aşağıdır. Çünkü îsâ re'-sen Allah'ın Elçisi idi. İşte bizim bulunduğumuz asırda, bu hatim doğdu. Bende onu gözlerimle gördüm. Onunla buluştum. Bundan sonra veli yoktur. O hatim de ona dönecektir. Peygamberimizden sonra bir Peygamber olamayacağı, olursa da ona döneceği gibi, İsâ da inse yine ona dönecektir.

Bu hatimden sonra gelecek her evliyanın, ahirete nisbeti, Peygamberimizden sonra bu ümmete gelecek İsâ ve Hızır, İlyas Peygamberlerin nübüvveti nisbeti gibi olacaktır.

Böylece size İsâ aleyhisselâm'ın makam ve menzilini göstermiş oluyorum. Şayet o inerse ne söylemek istersen söyle! İster iki *şeriat gelmiştir de!* İstersen *ayni şeriat gelmiştir de!* Hepsi birdir ve bu da böyledir.

Nefeslere Gönül Bağlamış Kalplere gelince: Hayvan! ruhların hazinesi, İlâhi Nefes'lere gönül bağlar. Bu yönden Peygamberimiz şöyle buyurur. Allah'ın Nefesi bana sağdan veya Yemen cihetinden geliyor.

Demektir ki, Hayvanî ruh bir Nefes'tir. Bu nefeslerin hakikisi rahmani Nefese âşık olan kalplerde olup, uzaklarda Yemen gibi diyarlardan esip, kendi vatanını evini bırakarak, bu hicrete katlanıp, uzun mesafeler kat ederek gelen nefesi almaktır. İşte böyle uzaklardan terki diyar edip gelen nefesin, mutlak faydası vardır. Sıkıntı ve kederi sayar, insana neş'e ve ferah verir. Peygamberimiz diyor ki:

إنَّ لله نفحاتٍ

"İnnallâhe nefehâtün."

Mânâsı: Hak Teâlâ Nefeslerdir. Rabbınızın nefeslerini karşılayın ve koklayın?

Bu nefeslerin menzilleri: Sayı itibariyle her menzilde 330 nefes olmak üzere 330 menzili vardır. Yani 330 x 330 = 108,

910 Allah'ın nefesleri bu sayıdadır ve bu rakamı bulmuş olursunuz.

Bu sayılar Hakkın nefesleri olduğu gibi, beşerî âlemde bilinen rahman isminden olduğudur.

Benim tahkikatıma göre, bu menzillerin sayısı bu miktardan 200 menzil fazla olduğuna kaniim, o vakit bu nisbet, 330.200.500x330 165.000 olur ki hakiki Rahman nefeslerinin sayısı çıkmış olur. Bu rakamlar rahman nefesinin insanî âlemdeki bulunan ve bilinen sayılarıdır.

Bu nefeslerden her biri kendi menzillerinde Allah'ın tecellisi ile müstakil bir ilmi ilâhidir ve o menzillere mahsustur.

Kim ki, bu güzel kokulardan birini koklamış olursa, bu ilâhî nefeslerin sayısını bilir.

Burada ve bu diyarda bu nefesleri tanıyan ve bilen kişilere rastlamadım. Ancak bu kokuları koklayıp tanıyanlar Endülüslü idiler.

Bunlardan birisini Kudüsü Şerifte ve sonra da Mekke'de tanıdım ve onunla buluştum. Bir gün, bir mesele hakkında konuşurken bana dedi ki: Bir şey kokluyor musun. Bu söziyle, bu zatın o makam ehlinden olduğunu anladım. Bir zamanlar bana hizmet etti.. Benim babamın bir kardeşi vardı, yani Amucam ismi de Abdullah Bin Muhammed bin El arabî idi. Hissen ve manen bu makama sahipti.

Cahillik yaşımızda yani gençlik çağımızda ve bu yola girmeden evvel, bunu ondan gördük ve işittik...

Allah doğruyu söyler ve hidâyete erdirir..

ÖZEL VE UZUN ÖMÜRLÜ BİR VETED - DÖRT BASAMAKLI İLİM - MENZİLLER, GİZLİLİĞİN SAHİBİ OLAN UZMAN KUTAPLAR HAKKINDA BİLGİLER

Ey dost veli, Allah seni teyid etsin. Şunu bil ki: Bu temelli uzun ömürlü Veted, Musa'nın dostu Hızır'dır. Kendisi şu ana kadar yaşıyor ve yaşayacaktır. Onu görenleri bizler gördük, onun hakkında acayip şeyler işittik. Allah rahmet eylesin, hocamız ve şeyhimiz olan Ebâ El Abbas El Ureybi ile benim aramda, bir şahıs yüzünden bir hadise geçmişti.

Bu hadiseye sebebiyet veren zat, Hızır aleyhisselâmın, günün birinde peygamberimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) şeklinde zuhur edeceğini iddia etmişti. Ve bana da ismini açıkladı. Bana böylelikle adını duyduğum ve şahsiyetini tanıdığım birini anlatmıştı. Ailesini görmüş ve tanımıştım. Bunun üzerine bu mesele üzerinde durdum. Onun sözlerini nazarı itibara almadım. Çünkü onun durumundan da haberim vardı. Benim tereddüdümü şeyhim sezmiş, okunu o konuşulan zata çevirip atmış, böylelikle onu bu manevî okla rahatsız edip keyfiyyetten haberdar etmişti.

Henüz ben kendi düşünce ve duygularımın başlangıcında idim. Bu konuşmadan sonra evime dönüyordum. Yolda tanımadığım bir kişi tatlı ve dostane bir şekilde selâm vererek bana sokuldu ve şöyle konuştu: Filan hakkında sana bilgi veren Şeyh Ebul Abbas doğruyu söyler, o sözü geçen zatta filândır. Bizzat şeyhin tarif ve tasvif ettiği zatı söyledi, ona evet dedim. Çünkü ne kast ettiğini anlamıştım. Geri gerisiye dönerek şeyhe vardım. Olandan bitenden, onu haberdar edeyim, dedim.

Yanına girdiğimde henüz selâm vermeden: Bana, Ya Eba Abdullah, bir şahıs hakkında bir mesele üzerinde aramızda geçen

münakaşayı, biliyorsun? Hızır için filânın, söylediğini kabul etmemişdin, darılmazsan söyleyeyim: Senin yolunu kesip te, aramızdaki münakaşanın doğruluğunu ve benim sözümün âşikârlığını tasdik eden kimdi?

Bunun üzerine şeyhe dönerek! Tövbe kapısı açıktır dedim. O da bana tövbenin kabulü vaki'dir, demişti. Hocanın bahis ettiği ve benim rastladığım şahsın Hızır olduğunu katiyyetle anlamıştım. Ayrıca keyfiyyeti şeyhten sordum. Evet, ta kendisidir, demişti.

Bundan başka günün birinde Tunus sahilinde bir gemi ile yolcu idim, bir ara karnımda bir sancı peydah oldu, ne yapayım diye düşündüm, yolcular ve gemi tayfası yatmışlardı. Güvertede kenara gelip durdum, denize baktım pırıl, pırıl parlıyordu, ay bedir halinde idi. Bu sırada ve ay ışığı altında bir mesafeden, bir kişinin gemiye doğru yaklaştığım gördüm, deniz üstünde bize doğru yaklaşıyordu, geldi ve benimle beraber durdu, bir ayağını kaldırarak diğer ayağı üzerinde kaldı. Sonra ayni hareketi öteki ayağiyle tekrarladı. O anda bir şeyim kalmadığı gibi, o ayak kaldırmadan da giydiği kisvenin iç kısmının ıslaklığını gördüm. Kendine mahsus sözle konuştuktan sonra, selâm verip deniz kenarında ve bizden iki mil uzakta ve bir tepe üzerinde bulunan bir minare istikâmetinde uzaklaştı. Bu mesafeyi iki adımda almıştı ki minareden sesini duyuyordum. Kendisi Allah'ı zikir ve teşbih ediyordu. Belki de oradan da şeyhimiz Cerrah bin Hâmis Elkittanî ye gidecektir. Bu zat İydun denilen deniz kasabasının ileri gelenlerinden idi. Orada idim, daha geçenlerde oradan gelmiştim. Gemiden ayrılıp şehre vardıktan sonra, bir salih kişiye rastladım. Bana: Senin dün gece Hızarla birlikte gemideki durumun nasıldı? Sana neler söyledi? Sen ona ne cevaplar verdin? diye sormuştu.

Bu tarihten bir zaman sonra Atlas denizi sahilinde seyahate çıkmıştım. Yanımda da salih kişilerin hal ve hareketlerini tenkîd ve inkâr eden bir yol arkadaşım vardı.

Öğle namazını kılmak için orada bulunan, harap bir mescide beraberce girmiştim.

Biz içerde iken yolda kalmış bir seyyah kafilesinin mescide girdiğini gördük, onlar da bizim gibi namaz kılmak için gelmişlerdi.

Birde baktım ki vaktiyle gemide gördüğüm ve deniz üzerinde korkmadan yürüyen kişi yani Hızır'ın onlar arasında olduğunu müşahede ettim.

Ayrıca içlerinde ondan daha kadir ve menzil sahibi ve bir derece üstün bir zat vardı ki eskiden onunla aramızda derin bir dostluğumuz vardı. Kalktım kendisine selâm verdim. Selâmımı bir gönül hoşnutluğiyle iade etti. Önümüze geçerek bizlere imamlık yapıp namaz kıldırdı.

Namaz bitince imam çıkınca, peşi sıra biz de çıktık, kendisi kapıya doğru gidiyordu. Kapıda mescidin batı tarafında, denize nazır Bekke denilen bir yere karşı idi.

İmamla kapıda konuşurken Hızır dediğimiz zat mihrapta bulunan bir hasırı alarak yedi arşın yüksekliğinde havaya yaydı, üstüne çıkarak nafile namazı kılmaya başladı.

Dostum imama onu göstererek: Bu ne yapıyor? diye sordum. Bana Şöyle cevap verdi: Onun yanına git ve ne yaptığını ondan sor?

Dostumu orada bırakarak Hızır'ın yanına ben de çıkmış oldum. Namazı bittikten sonra kendisine selâm verdim ve hatır sordum. Bana dedi ki: Ey kişi ne yaptım, ne ettim ise, seninle beraber seyahat eden bu münkir için yaptım? Diyerek yoldaşım bulunan ve mescidin sahanlığında oturan arkadaşımı işaret ederek ona bakıyordu.

Allah'ın her şeye kadir ve istediğini yapacağını ve yaptıracağını görüp ve inansın diye bunu yaptırmıştı.

Yüzümü münkire çevirerek dedim ki: Buna ne dersin? Göz gördükten sonra artık ne denir, diye cevap vermişti ve tuttuğu yoldan dönmüştü...

Sonradan beni mescidin kapısında bekleyen o büyük imama dönerek bir saate yakın şuradan buradan konuştuk, bir ara kendimi bilmez yaparak kendisine: Hasır üzerinde yedi arşın havada namaz kılan bu zat kimdi? Diye sordum, bana: Bu Hızır'dır dedi ve sustu. Onu tanıdığımı kendisine söylememiştim. Sonradan biz de yolumuza koyulduk, sâlih kişilerin gideceği bir mevkiye yöneldik. Bu yer Atlas denizi sahilinde Beşkinsar denilen yere yakındı.

İşte bu esas Veted ile aramızda geçen hadiseler bunlardı. Onu görmekle Hak Teâlâ bizi faydalândırdı. Allah tarafından ona bağışlanmış Ledünni bir ilim vardır ki bu ehline ve lâyık olanlara verilir.

Ve yine şeyhlerimizden birisi onunla buluşmuştu. Bu şeyhin adı da Ali bin Abdullah bin Cami'dir ki bu da Ali El Mütevekkil ile Ebi Abdullah Kadip Elban'nın maiyyetinden idi. Bu zat, Musul kenti dışında Makalla denilen yerde bir bahçe içinde sakindi.

İşte Hızır bu zata, şeyh Abdullah Kadip Elban'nın huzurunda hırka giydirmişti. Bu şeyhte Hızır'ın o zata giydirdiği hırkayı bahçesinde ve ayni yerde bana giydirmişti. Bu keyfiyyet, ayni hal ve ayni vech içinde bulunduğumuz sırada olmuştu.

Yine ayni hırkayı çok daha uzun bir yoldan dostum olan Takiyyeddin Abdurrahman bin Ali bin Meymun bin Ebelvezeri'den ve eliyle giymiştim. O da bu Hırkayı Mısır diyarının baş şeyhi olan Sadreddin bin Hamaviyye'den giymişti. Bu zatın dedesi de o hırkayı Hızır'ın eliyle giymişti.

İşte o tarihden beri hırka diliyle konuştum, lâyık olanına giydirdim. Çünkü Hızır bu yaptığımı beğeniyor ve itibar gösteriyordu. Şimdilik bilinen bu hırka üzerinde daha evvel konuşmamıştım.

Bizler için Hırka, dostluk, edep, ahlâk ve üstün hulk elbisesi ve mefhumudur? Bunda Peygamberimizin hırkasiyle bir alâkası yoktur. Fakat bu edep ve takva sohbeti olarak tabir edilir.

İşte hal sahiplerinin adetlerince dostlarının birisinde, bir yönden eksiklik görülünce, bu eksiklik doldurmaya çalışılır, bu şeyh o eksik taraflı dostla birleşir yani bir araya gelir. Bu buluşmada kendi hali üzerindeki elbiseyi alır, yani kendi hırkasını çıkararak ayni hal üzerinde bulunan o eksik zata giydirilir. Bu ameliyye ile şeyhin hali, o zata geçer o zatta noksanını doldurmuş olur. İşte bu keyfiyet bizlerce ve muhakkikin ve şeyhlerce bilinen elbise yani hırkadır.

Şunu bil ki Allah'ın ulu kişileri dört mertebe üzerindedirler:

1 — Zahirî olan kişiler

2 — Batınî olan kişiler

3 — Araf denilen kişiler

4 — Nazar sahibi (Elmuttali) kişiler

Şimdi bunları ayrı ayrı mütalâa edelim, ne olduklarını öğrenelim:

Hak Teâlâ nübüvvet ve risalet kapısını kapayınca, mü'min kullarına hulk ve ilâhi anlayış kapısını açık bıraktı.

Ali bin Ebu Talip (Radiyallahü anhü) bu bapta der ki: Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) den sonra hiç bir vahy gelmedi ve kesilmiştir. Elimizde ancak kullarına ilâhî bir rızık olan Kur'anı kerimi bıraktı. Bu dört mertebeden her mertebenin kişileri vardır. Bu taifelerden her bir taifenin bir Kutbu vardır. O kutup, bir semânın keşfini idare eder.

595 sene-i hicriyesinde Endülüs ülkesinin Gırnata kentinin en ileri hal ve keşif ehl-i kullarından olan emektar şeyhim Ebi Muhammed Abdullah Eşekkaz'ı ziyaret etmiştim. Kendisi bu yolun en ileri ictihatçısı idi. Bana dedi ki: Dört türlü kişi vardır:

1 — Kendisini Tasdik edip ahitlerinde Allah'a söz vermeyenler;

İşte bunlar zahiri kişilerdir.

2 — Satış ve ticaretle oyalanmayıp Allah'ın zikrinden vazgeçmeyn kişiler;

Bunlar batınî kişiler ki Hak Teâlâ katında ve meclisinde meşveret için oturanlardır.

3 — Araf kişiler, sınır kişileridir; Cennet'le, Cehennem arasında sınır çizgisinde yüksek bir yerde oturanlardır. Hak Teâlâ der ki: Arafta kişiler bulunur. Bunlar yalnız iyi sıfatı olmayanları temyiz eder ve azaptan kurtarır. Bu arif kullarından biri de Ebû Yezit Elbistamî'dir

4 — Huruş Ehlidir; Bu zümre, Hak Teâlâ'nın çağırışında, bu çağırıya bir vasıtaya binmeden süratle gelenlerdir.

Keşif ve zahir ehl-i kişilerin mülk ve görgü âleminde tasarruf hakları vardır. Bunlardan biri de akıllı Şeyh Ebussuud bin Şebli Bağdadi'dir. Bu makamı Allah'a karşı teeddüben terk ettiğini Bağdatlı şeyh Etralbedir ettemaşiki bana haber vermiş ve demişti ki: Ebussuudun müritlerinden olan Şeyh Muhammed Elevanî arasında ve bir toplantıda şeyhine hitaben: Hak Teâlâ memleketimizi seninle benim aramda ikiye ayırdı, ben kendi payımda tasarrufta bulunuyorum, sen ne için kendi payında tasarrufta bulunmuyorsun?

Ebussuud Hazretleri onun bu sorusu üzerine şöyle cevap verdi: Ey Muhammed Bin Kaidül Evani' Hak Teâlâ'nın bu baptaki kavlile seni vekil ta'yin ettim kendi payımı da ehalisiyle sana hediye ettim, bundan sonra kendimi Hakkın tasarrufuna bıraktım dediğini Şeyh Evani Şeyh Temaşikiye bildirmiştir.

Ebul Bedir bana anlatmıştı. O Ebussuut Şebli Şeyh Elevani için Ben ona kendi payımın tasarrufunu vereli onbeş sene olmuştur ki, bu süre içinde bana bir şey zuhur etmedi. Demişti.

Batınî kişilere gelince: İşte bu gibiler Gayp ve Melekut âleminde tasarruf sahibidirler. Kendi iç güdülerine göre ulvî ruhları kendilerine arzuettikleri şekilde indirtirler.

Ulvi ruhlar dedim bununla anlatmak istediğim Ecram ve Kevakibin ruhlarıdır. Melâike ruhları değildir. Çünkü bunlarda kuvvetli ilâhi bir yasak vardır.

Bu bapta Hak Teâlâ'nın emriyle Cibril aleyhisselâm Peygamberimiz Muhammed (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimize: Biz ancak Rabbinin emirleriyle ineriz, buyurmuşlardır.

Ecram ve Kevakibin ruhlarının Nüzulüne gelince, bunlar Bahurat ve adlarla ve buna benzeyenlerle iner. Çünkü bu manevî iniştir, bunda hayali şekiller görünür, hakikatte o cürüm ve kevkepler yerlerindedir ve ayrılamazlar. Hak Teâlâ bu ecram ve Kevakibin ışıklarını Kevin ve Fesat âlemlerine etki yapmak için indirmiştir. Bunu ancak Arifler bilir, doyarak su içmek doyarak yemek yemek gibidir.

Yere atılan bir danenin mevsimi gelip yağmur yağınca nebat olup canlanması gibi. İşte bunu her şeyi bilen ve hikmet sahibi olan Hak Teâlâ bağışlamıştır.

Yüce Bari Tarafından indirilen kitapların temiz sahifelerinde, bütün âlemin kelâmını, harf ve adlarının manaca tertip ve tanzimini, bir başkasına vermeden sırf bu zatlara ilâhî bir ihsisas olarak verilmiştir.

Araf veya sinir ehli ise: Berzah Alemi olan ateşli ruhlarda onların tasarrufu vardır.

Bunlar bu gibi ateş cinsinden olan ruhları indirtir. Bunların tertip ve hazırlığiyle uğraşırlar. Bu araf ehl-i Sûra benzeyen bir maniada olup Cennet ve Cehennem sınırı üzerinde bir yerde otururlar.

Bu öyle bir berzah ve geçitdir ki: geçidin içinde rahmet, dışında ise azap vardır. Bu araf ehli, bahtiyarlık evi ile bedbinlik nevi ve görüş evi ile gizlilik evi arasıda bir sınır çizgisi veya bir kaledir.

Bu kişiler bu sınır duvarını bilen ve tanıyan bahtiyarlardır. Bunlar bir birine zıt olan bu sınır izini görürler Kur'an-ı Kerim'de yazılı olduğu gibi:

بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ

"Beynehümâ berzehu lâ yebgiyâni."

Bunlar bu sınır çizgisini aşamazlar, Hak Teâlâ bunları iç genişliğine ve geniş rahmete sahip etmiştir.

Bunlar bu rahmet alanına her an için girip çıkarlar. Bunlar aklı vahyi, imtiyazları olanları birbirinden ayırabilirler.

Çıkış ehli veya diğer ismiyle Ricalül Elmatla'a gelince: Bunlar ilâhî adlarda tasarruf sahibi kişilerdir. Bu adlardan arzuladıklarını Allah'ın rıza ve tasvibiyle kendilerine indirirler. Bir başkasına indiremezler.

Ve yine üç tasarruf sahibi olan Araf, Batın ve Zahir ehli kişilerin tasarrufunda olanları da indirtirler.

Bunlar Melâmi dediğimiz en büyük kişilerdir. Kendileri de bu anlattığım güçtedir. Bunlar Ebussuud Şebli ve Emsali gibi olan zatlardır. Bunlarda düşünce ve anlayışda aciz diye bir şey yoktur. İşte Ebussuud böyle kişiler arasındaki farkı bilirdi. O bu yüceliğe ermişti.

Şeyh Ebulbedir ondan şu sözleri nakleder: Allah ehlinden kişiler vardır ki hatır üzere konuşur, fakat hatırlamaz değildir, sahibinden haberi yoktur onu da tarif edemez. Der...

Şeyh Ömer Elbezzaz ile şeyh Ebulbedir bu şeyhin halini ve sıfatını bizlere anlattığı vakit onun Allah katında ne yüce makama dahil olduğunu anlamışdık. Demişlerdi.

Onlar yine Mezkur şeyh hakkında derler ki: O ancak beş vakit namazı ve ölümü bekleyen bir ermişti. Bu sözün altında büyük mânâ yattığını anlamıştık. O daima Allah ile beraber, sanki uçan bir kuş ağırlığı nisbetinde ağzı zikri ilâhiyle söyler ve yürür, işte büyük insanların Allahla beraberlik hali böyledir, bunlar her mekân ve yere göre hak ettiği makamda bulunurlar. Hepsi bu kadardır.

Bir araştırıcı bu dünyanın yerini ve amelini bulamaz ve bilemez, ancak bu Şeyhin bilgi ve sözü bunu başarır ve bilir. Meselâ: Bir evde bir kişiden muhalif bir iş çıkarsa bu muhalefetin o kişinin nefsinden olduğu bilinir.

Peygamber ve elçilerinin varislerinden ve o evin sakinlerinden bir muhalif çıkarsa ve verilen emri yerine getirmezse bu bir ihanet ve inkâr olur ki, yaratılan insanın Halikine kulluk yapmak ve tapmaktan uzaklaşmasıdır. Unutulmamalı ki bir Rab vardır dönülecek ve hesap verilecek yer orasıdır.

Menzil ve Menzillerin gizliliğine gelince: Her şekil ve surette yarattığı gibi Hakkın Tecelli ile çıkmasıdır.

Bu Tecelli olmasaydı hiç bir şeyden bir şey çıkmazdı. Hak Teâlâ kitabında der ki:

إِنَّمَا قَوْلُنَا إِذَا أَرَدْنَاهُ
أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

"İnnemâ kavlünâ izâ eradenâhu
En yekûlelehu kün feyekûn."

(1)sayılı cümlenin mânâsı: «Arzularsak veya ister isek» mânâsını taşırki bu bir şeyin icadı için ilâhî bir teveccühtür.

(2)sayı ile işaretlenen yazının mânâsı: O şeye emrinin duyurulmasıdır. Bu bir rakamlı yazı mânâsının adet menzillerine sirayetidir. Bundan da nihayetsiz sayılara gidilir.

Bu menzillerdeki bir sayısının (yani Vahidin) bulunması sonsuzluğa yol açar şayet bu bir sayısı olmasaydı rakamları seçemezdik, ve bunlara bir isim veremiyeceğimiz gibi, bunun ayniyyeti ve ismi hiç bir zaman olamazdı. O vakit sayılara şöyle başlardık: İki, Üç, Dört, Beş, gibi derdik.. Bu saydığımız sayının her birinden bir sayısını çıkarırsak, sayının hakikatı ve ismi yok olur. Bundan dolayı bir sayısı sayıların ayniyetini ve vücudiyle kemmiyetini muhafaza eder. Ve ismiyle yok eder. Şöyle dediğimiz gibi: Eski yeniyi yok etti veya Allah Alemi yok etti. gibi.

Şayet Alemden Hak Teâlânın korunması ve Hıfzını kaldırır isek, Alemde varlık ve yokluk diye bir şey olmazdı ve kalmazdı.

Allah'ın Hıfzı devam ettiği sürece, Alem ve Mevcudat var demektir bu tecelli ve bu ilâhî çıkış ve görüşle Alem Alem olarak kalır. İşte dostlarımızın yolu Peygamberler yoludur. Her nefis kendi içinde Allah'ın var olmasına muhtaçtır. Allah doğruyu söyler ve hidâyete erdirir.

İŞARET VE RUMUZ EHLİNİN KUTUPLARI VE BUNLARDAKİ HALLER VE GİZLİLİKLERİ HAKKINDA BİLGİLER

Ey evliya dostum Şunu bilki Hak Teâlâ seni Kudsî ruhla te'yit etmiştir. Bu rumuz ve işaretlerin mânâsının kendi zati nefislerinde olmadığını sana göstermiştir.

Bu rumuz ve işaretlerden murad Kur'an Azimuşşanın Ayetlerinde bulunan bu harf ve işaretlerin mânâ ve gizliliğidir, yoksa maksadımız o işaretin ayniyyeti değildir.

Hak Teâlâ der ki:

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ

"Ve tilkel emsâlü nadribühâ linnâsi."
Buradaki Emsal kelimesini kendi zati nefsi için koyup söylememiştir. Bu Emsalden öğreneceğimiz ne gibi şeylere müessir olacağıdır.

Ve yine Hak Teâlâ'nın dediği gibi: Göklerden indirilen sular, indirilen ölçü kadar vadilerde akar bir sel halini alır. Bu sel ise ateşde yakıp ve seyrine duyamadığınız özleri taşır.

Keza Hak Teâlâ, Hakla batılı çarpıştırır, batılı yener ve yok eder, bu batılın özü ise cefadır... Hak Teâlâ'nın dediği gibi

وَزَهَقَ الْبَاطِلُ

"Ve zehakalbâtılü"
Hakkaniyyeti olmayan bir şeyin yok olmasını kast eder, ve yine: İnsanlara yarayacak şeylerin daima yerde bulunacağını bizlere bildirir. Bundan murat ta Hakkaniyyet'dir.

Ve yine Emsalleri birbiriyle çarpıştırarak der ki:

كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ

"Kezâlike yadribüllâhülemsâlü."

ve yine:

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ

"Fağtebirû yâ ülilebsâr"

demiştir. Bu söylenenden ne mânâ çıkaracaksınız ve ne bulacaksınız düşünün.

وَإِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ

"Ve inne fî zâlike lei'breten liülilebsâr."

Bulduğunuz sondan hayrette kalacaksınız, işte bulacağınız veya bulduğunuz netice basiret sahipleri için, (Vadiyi geçen kazanır, kabilinden) bir ibret dersi olacaktır.

Burada bir ima ve işaret seziliyor, Hak Teâlâ Zekeriyya Peygambere hitaben:

زَكَرِيَّا أَنْ لَا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا

"Zekeriyâ en lâ tükellimennâse selâsete eyyâmin illâ remzen"

Mânâsı: Ey Zekeriya üç gün süre ile halka dilinle değil; işaret ve rumuzla konuş, emrini vermiştir. Burada yine rumuz işaret görülür. Ve yine Kur'an'da Meryem Hikâyesinde bu işaretten bahisle, Hazret-i Meryemin kimse ile konuşmaması için Rabbına verdiği söz misali örnek olarak gösterilebilir.

İşte bu işaretleri bilen ve remizleri anlayan büyük kişiler vardır. Bunların büyüklüğü bu gizlilikleri bilmelerindendir.

Bu gizlilikler, Edeb ve Ezel —Hal ve hayal— Rüya ve Berzahlar gibi kudret-i ilâhiyyeye intisabı olan ilimlerdir.

Âlem-i Tabiatta ne varsa tek veya mürekkep harf ve isim gibi hassalara malik olan ilimlerdendir.

Tabiat bu bilinmeyen gizliliklerle leba leb doludur.

Ezeliyyet sırrını bilme ilmi ise: En evvelâ ezel nedir bunu bilelim, Ezel demek başlangıcı red etmek demektir. Allah olduğundan vasfı da budur. Çünkü ona bir başlangıç yapılamaz.

Allah olduğundan ondan başlangıcı çıkarır isek o kendine Ezelden beri koyduğu isimlerle anılır. Bu isimlerden, Yaşayan Alim, İsteyen, Kudretli, İşiden, Duyan, Gören, Konuşan, Halk eden, Mülkü şekillendiren, zevali olmayan gibi isimlerle çağrılır ki başlangıcı bu isimlerle red edilmiş olunur. Çünkü o konuşulanı işidir, gözetleyeni görür. Ondaki görgü ve duygu hassaları bizde yoktur. Biz var olduğumuz günden itibaren görürüz. O ise ezelden beri görür, biz gördüğümüz şeyi biliriz. O, o şeyin ezelden bilir; olan ve biten hakkında ezelden beri temyiz (seçme ve ayırt etme) kudreti vardır.

Nefsi vücudu ilâhiyyede göz olmadan bunlar Hak Teâlâ tarafından sabit ve muayyen gözlerle imkân mertebelerinde görünür ve bilinir.

Bu imkânların mevcudiyeti kendi nefsinden vacip olarak gelmemektedir.

Bu imkânlar Ezelden beri onda mevcut olduğu gibi ebediyen sonsuzluğa kadar onda mevcuttur.

Hak Teâlânın Zatı, vücud-u vücubu Ezeldendir. Bundan dolayı Âleme olan imkân vücubu da Ezelî olmuş olur.

Hak Teâlâ'nın Mertebeleri Esmaül Hüsna iledir. Bu sıfatla çağırılır ve anılır, ona ilk ve son nisbeti verir. Zahirde de batında da böyledir.

Ona, en evvelâ şu nisbet ve sonra da şu nisbet verilir denemez! Bu imkânlar olması ve olmaması hali vücud-u vacibe bağlıdır. Buna ihtiyacı vardır, şayet bir şey vücuda getirirse demek imkân kendisindedir ve bu imkân devam etmektedir. Şayet bu imkân yok olursa bu imkânları var edemez vücuda getiremez demektir ki, burada da yok olduktan sonra mümküne de vücud giremez, ve yine Âlemi Halk etmede vücudu vacip olan Halika Nefsinin vücudi vücup olan sıfatının izalesi giremez. Hak Teâlâ ancak böyle bilinir ve imkânlar da böyle anlaşılır.

Şayet bu söylediklerimi anlamış olursanız? Hudus ve kıdemin ne olduğunu anlamış olursunuz.

Bundan sonra ne istersen söyle, şayet sonu varsa alemin başlangıç ve sonu bir emri izafîdir dersin geçersin?

Âlemin vücud bulmasında ise her zaman içinde bir son vardır. Erbâ-keşif bu sonsuzluğu red ve Hüsbaniyeti Muvafık buldular, bunlarda bazı şairler fikren iltihak ettiler. Bu görünüş ve bu düşünce iki zaman alarak kalmaz. Birincisi Âlemden sonra halk olacağı bir nisbettir. İkincisi de Âlemden evvel halk olanın nisbetine aittir ki: Allah'ın isimlerini, evveliyet ve sonsuzluğa, zahir ve batın gibi isimlerden birine isnad etmek akıl kârı değildir.

Çünkü âlemler çoğalıyor, hak ise bir olarak kalıyor, sayısı artmıyor. Bizler için onu başlangıç olarak kabul etmek doğru değildir. Çünkü bizim rütbemizle O'nun rütbesi arası kıyas kabul olunmaz. Öyle ki rütbemiz onun başlangıcını kabul etmez. Şayet rütbe ve mevkiimiz onun eweliyetini kabul etmiş olsa dahi evveliyet isminin değişmesi icab eder.

O vakit onun evveliyetinin ikinci Adını başlangıç olarak kullanmak mecburiyetinde kalırdık.

Bizler ise Hak Teâlâ'nın ikinci adiyle başlangıcını kabul etmeyiz. O bizim içjn ilk evvel olan da değildir. Eğer evveliyetini tesbit edersek, sonunu da tesbit etmiş oluruz! Böyle idrâk ve muhakeme sahibi bir kişi, Hak Teâlânın tecellisiyle verilen ilâhi ilimlerden ve doğru müşahedelerden haberi olmadığı anlaşı-

lır. Şeyh Ebu Sait Elharraz'ın işaret ettiği ve söylediği gibi: İki zıd şeyi cem etmekle Allah'ı tamdım der. Bu aöz-1den sonra ağzından şu kelimeler duyulurdu. O ilk ve son, Batın ve zahiridir, derdi. İşte böylelikle size Ezel sırrını açıklamış oldum.

Sonsuzluk yani Ebed sırrına gelince buralarda akıl son bulmayı reddeder. Bu red keyfiyetiyle mümkün olan da şeran red olmuş olur ki Cennet'te ikâmette sonsuzdur.

Nasıl ki Hak Teâlâ'nın evveliyyeti olduğunu kabul etmiyorsak, sonu olduğunu da kabul edemeyiz.

Yukarıdaki evveliyet hakkındaki açıklamamız, ilâhî sonsuzlukta da aynidir değişmez.

Hal sırrına gelince —Bu her an olana hal derler. O her mevcudun vücudu gibidir. Bunun ne evveli ve ne de sonu yoktur.

İşaret ve remiz sırlarını bilen kişilerden bazılarını size tanıttım. Bu çok geniş kapılı bir mevzudur, ilâhî nisbetler ilmi olan rüya ve berzahla alâkalıdır. Bunlarla sözü uzatmak doğru-değildir, yalnız bunların Rumuzları bilme yönüne gelince: Şunu bil ki! Harflerin kendine göre bir hassası vardır. Bu üç türlüdür:

1 — Sayı Harfleri.

2 — Lafız harfleri

3 — İstihzan Harfler (dır ki, insanın vehim, tahayyül, ve tasavvurile vücut bulmuş harflerdir.) Harflerin rütbe ve vazifeleri vardır ki, hazırlıkla uğraşırlar. Bu hazırlık yazı veya Telaffuzda olur. Telâffuzdaki harfler ancak isimlendirilmiş harflerdir ki bu isimlendirilmiş harflerin hususiyetidir. Burada tamamlandırılmış harfler isim olamazlar. İşte bu ilimde çalışanlar bunun fiili olur mu olmaz mı diye ihtilâfa düştüler, bu ihtilâf bir harfinde idi. Bunlardan bir Cemaatın bu rakamı yasakladıklarını gördüm, onların arasına girip bu anlaşmazlığı gidermek için bu işi ele alınca onları düştükleri yanlışlıklardan kurtardım. Eksiklerini tamamladım.

Bunlardan bir cemaat Vahidin fiilini isbat etmişlerdi. Diğerleri ise Vahidin fiilini kabul etmemişlerdi. En nihayet bunlara yanlışlığın nereden geldiğini gösterdim, öğrettim. Bunun üzeri-

ne her iki cemaatta yanıldıklarını itiraf ettiler, her iki tarafa da bu gösterdiğim usul üzre tecrübe yapmalarını tavsiye ettim. Kabul ettiler ve tecrübeler yapıldı, netice benim iddiamın doğruluğu anlaşılınca çok sevindiler.

Şunu bil ki bir harf ister sayılansın veya lafızla söylensin onu rakamla hazırlamaya ve muhayilesiyle onu lafza sokmayı uğraşıp amel eden bir kimsenin çalışması beyhudedir.

Şayet kendisinde hazırlıklı çalışma varsa, yani bu istihzar nutuk ve rakamla mürekkeb olur.

İki cemaatın iddiasından istihzarın şekli bir harf ile kayıp olmuştur ki, bu istihzar bir harfile anlaşılır bir iş görürse, O istihzardan gaflet edip bir harfine bu işi intisap ettirir.

Kim ki telâffuzu ve rakamı bir harfile istihzarsız imtizaç ettirirse, harf burada bir iş görmez bu da dolayısıyle kabul olunmaz. Bunlardan hiç biri istihzarın mânâsını düşünmez, işte bunlar emsali mürekkebe harfleri olan çift vav ve bunun benzerleridir.

Bizler bu iki cemaata bunun tecrübesi için tavsiyede bulunmuştuk, bu tecrübe yapılmış ve doğru olduğu kendilerince anlaşılmıştır. Bu aklen ve şeran tesbit edilen bir ilimdir.

Lafzi Harflere gelince: Bunları kullanma esasında mertebeleri vardır. Bunlardan bazıları diğerlerinden fazla iş yapar ve kullanılır. Burada en çok Vav harfi kullanılır. Çünkü bu harfte diğer bütün harflerin kuvveti bulunur.

Her harfi ise en az kulanılan ve iş gören bir harfdir. İşte anlattığımız bu iki harf arasını mertebelerine göre diğer harfler doldurur, işte bu ilim Evliyalar ilmi diye anılır. Bu ilimle Kainata bakılır. Bu yönden Hak Teâlâ'nın uyarmasını görmüyor musunuz? Ol diyince Arzuladığı şey oluyor.

كُنْ فَيَكُونُ

"Kün fe yekûn."

Yani burada kevin veya tekvin harflerden zuhur ediyor ki Tirmizi bu sebeple bu ilme Evliyalar ilmi olarak Ad koymuştur.

Bundan dolayı bir Harfini kullanmayı men eden men etmiştir. Çünkü bunu iktidar İlâhiyle birlikte görmüştür ki yalnız bir harfini icâdla gelmemiştir. O üç harfle gelmiştir biri Gaybi Harf diğer ikisi Zahiri olan harflerdir. Şayet bu bir harfe bir harf daha eklenirse bunların kendiliğinden üç harf olduğu görülür.

İşte anlatmaya çalıştığımız bu ilim, bu kişilerin ilmidir, rast gele insan bu ilmi kavrayamaz. Bu bilim kişilerinden bir çoğu bir takım cetveller hazırlamalarına rağmen hataya düşmüşlerdir ve bazıları da bu hatalı cetvellerle öğretim yapmışlardır. Maksatları bu insanları bu ilmi bilmekten yoksun kılmak ve gören gözleri de kör etmekti. Bu mülahazayı Caferi Sadıkın bir talebesi yürütmüştü..

Ben size harflerin hakiki tabiatını açıklayan bir cetveli gösteriyorum:

NEMLİ		KURU		SOĞUK		SICAK	
Dal	د	Cim	ج	He	ب	ا	Elif
He	ح	Ze	ز	Vav	ف	ـه	He
Lam	ل	Kef	ك	Ye	ى	ط	Tah
Ayın	ع	Sin	س	Se	ث	م	Mim
Re	ر	Kaf	ق	Sad	ص	ف	Fe
Ha	خ	Nun	ن	Te	ت	ش	Şin
Gayn	غ	Za	ظ	Dat	ض	ذ	Zal

Bu harflerden her hangi bir harf sıcak hanesinde ise o harf sıcaktır, soğuk hanesinde görülen harfta soğuktur. Diğerleri de böyledir.

Buna rağmen bu cetvel her işte doğruyu vermeyebilir, buna rağmen ekseriyyetle bu cetvel kullanılır ve tatbik edilir.

Şunu bilki bu harfların hususuyeti harf olduklarından değil resim ve şekil olduklarından, işte bunlar şekil olduklarından hususiyyetleri de şekilden gelmektedir. Böylelikle bunların yapacağı değişik işler, kalemlerin yapacağı değişikliklerle bir gider. Çünkü şekiller değişir. Fakat sayı harfları gözle görmekle his edilir.

Şayet bu rakamı harfların gözlerini bulursan, o vakit bu harfin zatı hayatı ile ruhlarını bulmuş olursun.

Buradaki hususiyyet O harfin ruhile şekli ve terkibine göre olmuş olur. Şayet şekil iki, üç veya daha ziyada harfla yüklü ise, bu şekilde bir Ruh olurki tek harfdaki ruha benzemez. Bu ruh gider ve harfin ruhu onunla birlikte kalır. Çünkü bir harf şeklini ancak bir ruh idare eder. Bu bir harfin ruhu diğer ruhlara Berzah alemine intikal etmiş olur.

Burada şeklin ölümü harfin yok olmasıdır. Lafzı Harflara gelince: Bunlar Havada teşekkül eder. Misâl olarak konuşulan bir şeyin aynen işidilmesidir. Konuşulan şey havada teşekkül anında ruhları doğrulur kalkar, işi bittiği halde bu harf lan hava tam şekli ile tutmaya çalışır. Bu ameliyye havada teşekkül eder. Ondan sonra diğer ümmetlere veya insanlara iltihak eder, bu iltihak ile amelin vazifesi Allahı zikir ve teşbih ise teşekkül eden ve havada bulunan bu sözler Hak Teâlâya doğru yükselir. Bu yükselen kelimeler iyi kelimelerdir Küfrü tazammum eden kelimeler yükselmez sahibinde kalır. Bu yönden şeriatçı derki: Allah Hakkında Kötü konuşan şahıslar, bunu Allahın duymadığını zan etmesinler.

Bu gibi konuşanların Allah katında cezası 70 Son bahar Yani yetmiş sene Ateşle yanmaktır, işte Allah'a karşı kötü konuşanların cezası budur. Hak Teala gönderdiği kitaplarında kendisinin nasıl ağıza alınacağını yazmıştır, bu kitaplar Hak Teâlâyı Temcit, Takdis, ve Tazim ile yad edileceğini bildirmektedir, işte bu Telaffuzlarla Allaha yaklaşılmış olur. Semavi kitaplarında

Musevî ve Hristiyanların yaptığı küfürler zikr edilmektedirki Vebali onlara rucu etmiş, kelimeler ise olduğu gibi Kıyamet kapısında onlara verilecek mükafat veya cezayı beklemektedirler.

İşte bu lafzı kelimeler, rakamı harflara nisbeti olamaz, lafzı kelimeler daima kalırlar, rakamı harfların ise zevali vardır ve değişir. Bu münasebetle kainatın semaları, Alemlerin telaffuz ve kelamile Lebaleb dolmuştur. Bunları bir resim gibi ancak keşif ehli görür ve hisseder.

İnsanlar tarafından istihzar edilmiş harflar ise: Vücud şekilleri hisde olmayıp Berzah de ise bunlar bakidirler. Bunlarda fiili diğer harfların Fiillerinden daha kuvvetlidir.

Bu Müstahzar Harfların fiilleri Hakkında, bazı ulema geçinen, vefa ve himmet sahibi olmayanlar bu harfların hususiyetlerini ve ne gibi bir netice doğuracağını bilmediklerinden ileri geri konuşurlar.

Burada gözlerimizle gördüğümüz, bir husus vardır, mesela haberi ve düşüncesi olmadan K. Kerimden bir ayet okuyan kişi, kendinde tuhaf bir his doğar. Zeki ve duygulu olan okuyucu o anda aklına gelen fikirle olup olmadığım anlamak için O ayeti tekrar ederki bu ayetin izi hangi ayeti alakadar ettiğini düşünür. Böylelikle okur ve nazar eder, durur ve tekrarlar hattaki O izi taşıyan ayeti görmüş olsun, Onu bulunca oradaki fiili görür ve geçer. Fakat bu sefer izi göremez kayb etmiş olur, bunu bulmak için hiddetlenir tekrar ve tekrar arar ve bulur.

İşte bu hiddet onun hakikate varmamışa sebep olmuştur. O hiddetle aradığı izi bulmuş olur.

İşte bu ilim Şerefli bir ilimdir ancak bilinen Salih kişilerin yolile gidilirse elde edilir aksi halde çok cefası vardır.

Allah cümlemizi alim kullarından eylesin!...

Allah doğruyu söyer ve Hidayete erdirir

CEHENNEM VE ATEŞ EHLİLİN MERTEBELERİ MENZİLLERİ VE BURAYA GİRECEKLER HAKKINDA BİLGİLER

Hak Teslâ'nın kendi kerem ve Rahmetinden bahisle İblis derki : Bana ikramın bu mu? Bunlardan birisi müstesna, gidip cümlesini hükmüm altına alayım, kökünü, kazıyayım?

Hak Teâlâ Ona: Git! seni tanıyacak olanları, ve senin izinden yürüyenleri sonsuz azabıma çarpacağım, ne duruyorsun? Maiyyetinle atlarınla yürü ve bunlara seslen! sözünle sohbetinle yalanınla istediğini kandır! kendine taraftar yap! Çocuklarında, mallarında, Vaitlerinde onlarla beraber ol! Yolun açık olsun! demiştir.

Şu var ki İblis Hak Teâlânın emrile gelmiştir. Ona verilen ilâhi bir emirdir. Bunda tehdit ve hem de söz ve vait vardır.

İşte bu bizim için şiddetli bir iptiladır. Hak Teala bunu kendi yakını elan İbliste bir kuvvet ve tahakküm olamayacağını göstermek için yapmıştır. Hak Teâlânın terk edip rezil rüsvay ettiği kullarını iki zümreye ayırmıştır. Birincisi: İşledikleri kabahatlardan ve suçlardan kendilerine bir kötülük gelmeyen zümredir Hak Teâlâ Bu hususta derki: Allah sizlere af ve mağrifet ediyor, bunlara ateş temas etmez, çünkü Hak Teâlâ tövbe ve ulvi Melaikelerde onlara istiğfar ve duada bulunmuşlardır.

İkinci zümre ise: Hak Teâlâ bunları işledikleri bütün kabahatlarıyle kabul eder, ve bunları da ikiye ayırır.

Bir kısmını, Akli Nazari olan Ehli Tevhidin ve bilhassa yüksek iman sahibi kişilerin şefaati ve Allah'ın inayetile ateş azabından çıkarır. Ve bir kısmı da ateşte kalır ki şefaatçisi yoktur. İşte bunlar ateş Ehlidir Bunlar mücrim ve sabıkalı olanlardır.

Hak Teâlâ bunlar için diyorki:

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ

"Vemtâzül yevme eyyühel mücrimûne."

Yani Hak Teâlâ mücrimlere sesleniyor, Ey bu azaba müstahak olanlar Ey mücrimler! İşte bu ateş evini sizlere tahsis ettik, maalindedir

İşte bu mesken Cehennemdir? Bu evi idare ve idame eden ve yaşatan sizlersiniz. Buradan şefaata mazhar olup çıkanlar Ahiret Evi Cennete girerler. Bu sabıkalı ve mücrimlere gelince bunlar Dört zümredirki hiç bir zaman Ateşten, azaptan kurtulamazlar. Bunlar da sırasiyle şunlardır:

1 — Mütekebbirin Yani kendilerini Allahtan büyük görenler ve kendi nefsinde Rabbaniyet görenler ve iddia edenlerdir (Firavunlar gibi, Nemrud gibi) bunlar kendi halkına şöyle hitap ederlerdi: Ey insanlar Benden başka bir Allah olmadığını size öğretmedim mi? İşte ben sizlerin en büyük Allahıyım! der, göklerde kendinden başka bir Allah olmadığını göstermek ister.

2 — İkinci zümre müşriklerdir. Hak Teâlâya ortaklık isnat edenlerdir. Bunlar derler ki: Biz, bu ilahlara yakın olmak için onlara tapıyoruz, Onlara denir ki: Siz bu taptığınız Allahları bir Allah yapın ve öylece ona tapın? Onlar derdi: Bu teklifleriniz çok tuhaf ve acayiptir. İşte bu zümrenin ehli bunlardır.

3 — Üçüncü zümre ise Muattalehlidir, yani kötü çıkış ehli, Allahı kabul etmez ve kainatta Allah yoktur diyenlerdir.

4 — Bu zümrede Münafıklar zümresidir. Bunlar islâmiyeti evvelâ kabul edip yukardaki açıklamalarda bildirilen ateş ehlinden korkarak kendi canlarını, kanlarını, mallarını, zürriyetlerini korumak için o üç zümreye iltihak eden ve dönen kimselerdir. İşte bu taife ateş taifesidir. Bunları Ateşte yanmaktan kimse kurtaramaz?

Bundan evvelki bahislerimizde İblisin insana ne yönden sokulacağını yazmıştık ve öğrenmiştik. İblis insana önden, arkadan, sağdan ve soldan sokulur. Burada İblis müşrik olana iki eli arasından önden gelir, muattal Ehline yani bozuk fikirli zümreye arkadan gelir, ve mütekebbir olanlarda sağdan gelir Münafıkada soldan sokulurki, insanın zayıf tarafıda bu yöndür. Çünkü bu yön sağdan daha zayıftır İnsanın sağ yönü daha güçlü olduğundan Mütekebbirin yerini kendi oranına göre sağ tarafa almıştır.

İblis şirk ehline iki elleri arasından sokulurki o yön görgü yönüdür. O kişiye Allahı tanıtmamak ve göstermemek, ve birlikte Allaha şirkte bulunmak için, perde yapmak görevile önden gelir. Bunu böyle yapmazsa o müşrik rabbını görür ve tanır O vakit iblisin işi bozulur.

Muattal'a ise arkadan gelir ki, ard yön görüş yönü değildir. Burada şeytan ona sokularak der ki: Kâinatta bir şey olmadığı gibi var olan bir Allah da yoktur, der.

Hak Teâlâ şöyle buyurur: Cehennemin 7 kapısı vardır, her kapıdan bir parça ayrılmıştır.

Ateş Ehlinin her kapıda 4 azap mertebeleri vardır, işte her kapıdan ayrılan kısım bu gibilerin azab meskeni olmuş olur. İblisin kişiye girdiği yönü yedi kapı ile çarpacak olursak neticenin 28 azab meskeninin bulunduğunu öğrenmiş oluruz.

Hak Teâlâ tek kuluna (münferid) takdir ettiği menzillerden Ay kevkebi başta olmak üzre, seyir halinde olan burçlar ve kevkepleri menzil olarak tahsis etmiştir. Bunlar da şu isimlerle anılır Elhunnüs*[Hunnüs, şu kevkepler topluluğudur: Zuhal. Müşteri, Utarit, Merih ve Zühre]* ve Elkünnüs*[Künnus, yedi burçtur.]*

Bu kevkeplerin hareketinden unsuri alemde bir takını fiiller tekevvün etmiş olur. İşte yedinci kat semasında bulunan 4 Azap Menzilini, 7 Künnüs burcu ile çarpacak olursak Aziz ve Alim olan Allah'ın Takdirile bunların 28 durak, veya menzil olduğunu görürüz. Hak Teâlânın dediği gibi.

كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

"Küllün fî felekin yesbehûn."

Mânası: Hepsi bu boşlukta ve bu felekte yüzüyorlar. Bu da bizlere ilahi seyir ve hareketi gösterir.

İşte bu 28 menzilin İlahi seyrinden 28 Harf vücut bulmaktadır. Bu harfler kelimeleri teşkil etmiştir. Ve yine bu kelimelerle küfür ve iman belli olmuştur.

Her nefis kendi nefsinin, küfür ve doğruluğunu Sadakat ve emanetini bu harf ve kelimelerle lafza sokup belli eder Hak Teâlâ bu konuşanları ilerde bir hüccet olarak bulundurmak için bu telaffuzları tesbit ve kayt edecek melâikeler memur etmiştir. Hak Teâlâ bu İlahi yazıcılar hakkında şöyle diyor:

كِرَامًا كَاتِبِينَ

"Kiramen Kâtibîne."

Hak Teâlâ Böylelikle ateş menzillerini 28 menzil olarak tesbit etmiştir. Cehennemi de Bahtiyarın konaklayacağı cennet gibi yukarıdan aşağıya yüz katlı yapmıştır. Şayet bu 28 menzili 100 cehennem katı ile çarpacak olursanız neticenin 2800 menzil çıktığını görürsünüz, ki bu 28 sayısı daima bizimle beraber olduğunu bilmeniz lazımdır.

İşte Ateş durakları bunlardır. Bu dört ateş taifesinden her taife için 700 çeşit azap vardır.

Dört taifenin azap toplamı 28x100 = 2800 yapar, ki bu Cennet ehline lütf-i İlâhi ile sevapları için verecekleri sadaka Hak Teâlâ'nın beyanı gibi:

كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ

“Kemeseli habbetin enbetet seb'a senâbile fî külli sünbületin mietü habbetin”

Manâsı: Misal olarak bir buğday danesinin 7 başak verdiğini ve her başakta da 100 dane verdiği misaldir. Bakacak olursak bunun toplamının 700 olduğunu görürüz.

Cennetteki Taifeler 4 dür.

1— Rüsül ve Elçiler.

2 — Enbiya

3 — Evliya

4 — Tan iman sahipleri

İşte Cennette Allahın nimetlerinden bu dört Taifeden her birinin verecekleri sadaka 700 dür.

Şu Kuranın azametine bakın, Hak Teâlânın Kulları arasındaki iki diyarda, Cennet ve Cehennemdeki adalete bakın! Mükâfat ve azaplardaki Hakkaniyete bakın! Buradaki imtiyazın bir hususiyeti vardır! Ateş Cennnete göre imtiyazlıdır. Çünkü Azap ve Ateşte İlahi bir ihtisas yoktur. Hiç bir Azapta Allah tarafından arzu ile hazırlanmış değildir Hak Teâlânın intikam vasfı yoktur. Hak Teâlâ Ramet ile sıfatlanmıştır.

Ateşteki AzabıMüstahak olanlar çeker, Cennetteki Naz ve naimi de Müstahak olanlar tadar Cennetteki Adalet Tartısı Cehenneme uymamaktadır. Çünkü ateş ehli yaptıkları kötü amellerle azaba kenndilerini atmışlardır. Cennettekiler ise ekndi amellerinin mükafatını görürler ayrıcı diğer nimetlerden faydalanmış olurlar.

Bahtiyarlar Ehlinin üç cenneti vardır. 1 — Amel Cenneti 2 — İhtisas Cenneti 3 — Miras Cennetidir.

İns ve cinde bir kimse yoktur ki, Cennet ve Cehennemde yeri olmuş olmasın! Bu diyarlar onların Asli Mekanı değildir. Çünkü yaratılmadan evvel ademde kalması ve bulunması mümkündür. Bu hakikatten iki şey doğar, ya ateş istenir veya naim olan cennet istenir.

Cennet Harkesin bila istisna kendisine gelmesini ister, Cehennemde aynı şeyi talep eder.

Hak Teâlâ derki:

وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ

"Velev şâe lehedâküm ecma'îne"

Ben isteseydim hepinizi hediye ederdim. Çünkü sizlerde bu kabiliyyet var! Bu Ayette bu kelime Hak olmuştur, İzi geçmiştir, olacak şey İnfaz olmuştur, artık kendi veridği emri geri alamaz. Onun hikmetine sual olunmaz. Amellere göre Cennete müstahak olanlar cennete iner. İşte bu Cennet Miras olan cennettirki daha evvel ateş Ehline tahsis edilmişti.. Bunlar ateşe girmeselerdi mükafat olarak burada oturacaklardı. Onların bir de ihtisas cenneti vardır, Hak Teâlâ bu cennet hakkında der ki:

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا

"Tilkel cennetülletî nûrisü min ibâdinâ men kâne takıyyan"

İşte bu Cennet ateş ehlinden miras yolu ile salih kişilere intikal etmiştir; esas sahibi onlardır. Bunların cehenneme gireceklerini Hâk celle ve âla Hazretleri onları haberdar etmek için yukarıda ayeti celilede zikrolduğu gibi onların ateş ehlinin ateşe mirasçı olacaklarından aklının ucundan bile geçirmemişlerdir.

Meâlen

Bu öyle bir Cennet'dir ki, Biz ona kullarımızdan Takva sahibi olanları varis kılarız. Meryem Süresi. Ayet 63.

İşte bunun da Kullar için ilahi bir rahmet olduğunu unutmayalım. Çünkü Hakkın Rahmeti Gazabını geçer, demişlerdir.

Bu bakımdan Allah hiç bir kuluna azabı nasip kılmamıştır Ateşe düşenler kendi arzu ve İradeleriyle ateşi istemişlerdir. Bundan dolayı Cehennemde boş yerler vardır. Bu yerlere Cennet Ehli varmış olsa orayı imar ederler.

Hak Teâlâ buraya Cennete giren insanlar mizacında kişiler gönderseydi, bunlar da Azap içinde kalırlardı.

Peygamberimiz Sallallahü aleyhi ve sellemin kavli şöyledir: Cebbar olan Allah Kademini cehenneme koyunca, cehennem ona seslenir : Kat, Kat, Hasbi, Hasbi, Manası kafi kafi, yeter Hak Teâlâ sorar: Doldumu? Hak Teâlâya şöyle cevap verilir. Bir Fazla Olmasın mı? Hak Teâlâ onlara öyle ise doldurun der. Fakat onlarla buraya girecekler için bir şart koşmamıştır. Hiç şüphesiz Cennet Cehennemden daha geniştir. Ve daha büyüktür Bunun Eni Gökler ve yer gibidir, Uzunluğu ise Cehenneme nisbetle dairenin çevresi gibidir.

Ateşin genişliği ise sabit olan Kevkep feleği dairesinin iki kutru kadardır. Bundanda anlaşılırla Cennetde darlık diye bir şey yoktur. Bize verilen haberlere göre Cennette kimsenin bulunmadığı boş mekanlar vardır. Hak Teâlâ buraların nimetlerinden faydalanacak bir halk yaratarak buraları onlarla imar eder. Rahman olan Allah Kademini koyduğu bu yer ihtisas cennetidir. Artık bu Allanın hikmet ve rahmetîle ilgilidir. O Azamet ve fazilet sahibidir. Bu faziletlerden birisidir. Ateş Ehlini kendi amelleri neticesi olarak ateşe indirmesidir, keyfi ve arzusu için değildir.

Hak Teâla der ki: Onların azabına azap kattık. Bu ilâhî söz, kendini bilmeyen ve delâlete düşman olan Eimme hakkındadır. Yine Hak Teâlâ der ki:

وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ

"Vele yahmilünne eskâlehüm ve eskâlen mea' eskâlihim."

Mânası: Bunlar kendi ağırlıklarından gayri başka ağırlıklar da taşıyacaklardır.

İşte bu gibiler kullan yanlış yöne ve delalete sürükleyen ve içlerine delalet şüphe sokan kimselerdir. Onlar kandırdıkları

kimselere: Sizlere gösterdiğimiz ve bizim yürüdüğümüz yoldan yürürseniz bütün suç ve hatalarınızı yükleniriz demişlerdir.

Hak Teâlâ bu gibiler için diyorki: Bunlar yalancıdır. Hiç bir kimsenin suç ve hatasını yüklenemezler. Bundan şu mânâ çıkar, kendi hatalarını yüklendikleri gibi aldattıkları kimselerinde kabahatlarını yüklenmişler demektir, onlarada uyanlar ayni yük ve ağırlık altındadırlar. Bu ağırlıktan bir şey eksilmez.

Bu hususta Peygamber Efendimiz derki: Kimki bir kötülük yaparsa bunun vebali eksiksiz olarak kendisine racidir. Bu gibiler küfürlerini artırdıklarından azab üzre azap yüklenmişlerdir. Demek cennetin hilafına bu gibiler, bu yüklendikleri yük istihkakına göre Ateş menziline indirileceklerdir. Bu cennettekinin aksidir. Çünkü Cennet ehli kendi istihkaları Nisbetinde amellerile Ateşe giren kafirler gibi cennette mekânını alacaklardır. Ateş ehli de amellerine göre ateş içinde ceza sürelerini çektikten sonra Allah'ın fazilet ve rahmetine kavuşacaklardır.

Onlar ateş içinden çıkmadıkları halde his ettikleri acıları ve sonsuz elemi kayıp etmiş olacaklardır. O hengamede ne ölecekler ve nede dirileceklerdir.

Hasas Ruhun kendilerini terk etmesile yaralan uyuşarak o Ateş acılarını his etmez bir hale gelirler Derileri yandığı halde onlar tatlı bir uyku ve rüya içindedirler ve bu şekilde yanarak azab süresini doldururlar. Hak Teâlâ'nın dediği gibi.

كَمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ

"Kemâ nadicet cülûhüm"

onlar derilerile birlikte uyuşturulmuştur. Hiç bir acı duymazlar.

Bu uyuşma süresi dolunca artık azap bitmiş ve ateş de sönmüştür. Sanki kendilerini azap çekmeyen cennet ehli gibi his ederler. İşte Hak Teâlâ kendi kudreti İlâhiyesile onları ölmedikleri halde onları bir ölü hissizliğiyle orada bırakarak bu şe-

kilde cezalandırmış ve onlara cezalarını bu şekilde itmam ettirmiş olacaktır.

Müslim sahihinde zikir ettiği gibi der ki: Bu da insanlar için Allahın rahmet ve faziletidir.

Cehennem kapılarına gelince: Anlattığımız gibi Hak Teâlâ suç Amellerine göre bu kapıları yapmıştır. Bu ateş ehlinin dört zümre olduğunu yukarıda beyan etmiştik. Bunlardan bir kısmı şefaatli çıkar ve bir kısmı da oraya girer ve kalır.

Gireceklerin suç dereceleri vasıf ve amellerine göre bu kapılar isim alır. Bu kapılar şunlardır:

1 — Cahim kapısı

2 — Sakar kapısı

3 — Sair kapısı

4 — Elhutama kapısı

5 — Laza kapısı

6 — Hamiye kapısı

7 — Haviye kapısı'dır.

Buraya girmek için gelenler amel vasıflarına göre kendilerine giriş kapısı gösterilir. Hak Teâlânın Laza kapısı hakkındaki kavli ve beyanı şöyledir:

إِنَّهَا تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى وَجَمَعَ فَأَوْعَى

"İnnehâ tedû men edbere ve tevellâ ve cemea' feevâ'"

ve yine Sakar kapısından gireceklere denirki: Mesleğiniz nedir bu sakar kapısına ne sebeple geldiniz? Gelenler der ki : Bizler musalli değildik, biçare ve zavallılara yardım etmez ve karınlarını doyurmazdık, bizler de dalalet denizinde yüzenlerle yüzerdik, Din günü olan Ahireti yani günü yalanladık, derler.

Hak Teala Cahim Ehli Hakkında Şunları Buyurur: Onlar Ahiret gününü yalanlar. Bu gibi günahkâr ve mütecavizdirler.

Hak Teâlâ bunu ve benzerlerini günah ve itida ile vasıflandırmışdır. Bu kapıdan girecekler bu gibilerdir.

Yine bunlar cahime girdikten sonra onlara denirki: Yalanladığınız ve İnanmadığımız şey bu mudur?

Hutame ve Sair Kapılarından girenler de bu çeşit zümrelerdir, Kuranda bunlar zikir edilmiştir.

İşte size Cennet ve cehennemin esas ve ana Menzil ve katlarını anlattık, bu Menzillerdeki amel ve münasebetlere gelince hakikaten çoktur. Bunun izahı uzundur Vakit almaz çünkü geniş bir mevzudur. Buradaki ameller zikr edilmiştir. Bu amellere göre azap ta zikir edilmiştir.

Bunlardan hangi birinin üstüne düşersen Allanın orada bir Beyyinesini görürsün. Hak Teâlâ Keremile Onu sana gösterir.

Allah doğruyu söyler ve hidayete erdirir

ÖLÜMDEN SONRA İNSAN RUHUNUN DÜNYA VE BA'S ARASINDAKİ BERZAHDAKİ DURUMU HAKKINDAKİ BİLGİLER

Kavlimiz: Sultanlığın Sultanlığı kaldırması, yani hayal Sultanı olan göz gibi Peygamber Efendimiz Sallallahü aleyhi ve sellemin kavli şerifi: Allahi görür gibi ona İbadet et! demiştir. Bu bir Haberdir! Bunun Sultanı da sözümüzün başlangıcındaki lafızlarımızın hayal sultanıdır.

Şunu bilki! Berzah Denilen yer Hak Teâlânın iki emrini ayıran bir emir yeridir. Bu yer ve emir katiyyen taraf iltizam etmez, güneş ve gölgeyi ayıran mani sebep gibidir.

Hak Teâlâ derki:

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ

"Merecelbahreyni yeltekıyâni beynehümâ berzehun lâ yebğıyâni"

Bu son kelime olan Layebgıyan'dan maksat, bu denizin sulan birbirine karışmaz demektir. Buradaki his bunları ayırmaktan aciz kalmasıdır. Akıl ise bunların birbirile karışmamalarının, aralarındaki bir maniin mevcudiyetinden ileri geldiğini kabul eder.

İşte bu aradaki makul mania veya örtü Berzahtır.

Bunu his ile idrak edersek, yukarda anlatılan iki emirden biri olması yani bunun berzah olmaması icab eder.

Her iki emirde berzaha yakın olmak ihtiyacında iseler, bu iki emir, birbirinin aynı, ve birbirine benzemediği cihetle her birinde ayrı ayrı kuvvetler bulunur.

Fakat Berzah denilen şey, bilinen ve bilinmeyen, bulunan ve bulunlayan, müsbet veya menfi, Makul olmayan, Ayırıcı bir emir olduğundan buna bir istilah olarak Berzah ismi verilir. Bu cihet doğru ve makuldur. Tasavvur ve Hayal yolile akıllıca ona yetişebilirsen, gözünün değdiği bir vücuda erişmiş olduğunu bilir ve idrak edersin. Ve bunun bir şeyin esası olduğunu öğrenirsin.

Acaba bir şeyin mevcudiyetini isbatlayan veya red eden amil nedir? Bunu isbatlayabilirsen artık ortada hayal diye bir şey bulunmaz veya meçhul kalmaz veya yok olmaz. Ne müsbet ve nede menfi bir şey kalır.

Bu tıbkı çehresini aynada seyreden insan gibidir. Burada gördüğü ve bildiği kendi çehresidir. Yalnız aynaya dikkatle baktığı vakit katiyyetle yüzünü görür, ayna küçük ise çehresinin küçük olduğunu zan ederek, yüzünün daha büyük olduğu zihabına varır.

Ayna büyük olursa kendi çehresini büyük gördüğünü bunun daha küçük olması zannı doğmuş olur. Artık aynada gördüğü çehrenin kendine ait olduğunu kabullenerek, bu benim çehrem değildir diyemez.

Esas aynada kendi suretinin olmadığını ve orada bir şey bulunmadığını bilir. O suretinde ayna ile kendi arasında olmadığını anlar, kendi veya bir diğerinin sureti dahi olmuş olsa, O görüş ziyasının zahiri bir surete akis etmiş şekli değildir.

Şayet böyle olmasaydı sureti elde eder ve ona yetişirdi. O aynada kişi şüphesiz kendini görmüştür. Bu, ne yalanlanır ve nede doğrulanır. Kendi kulu fikrine göre kendini görmüştür. Veya görmemiştir Böyle olursa görünen suret nedir? Yeri nerede idi? Vazifesi ne idi?

İşte bu yön hem müsbet ve hem de menfi, mevcut ve madum, malûm ve meçhuldür. İşte orada Hak Teâlâ bunu hakikat olarak kuluna gösterip ve çıkarmışdır. Ne için? Bunları öğrensin incelesin diye ona bu imkânı; vermiştir. Şayet bu hakikati

bilir. Fikir ona hiç bir şekilde bu neticeyi vermemiştir. Bundan dolayı o kendisini bu şekilde yaratıp neşet ettiren Allaha şükür etmelidir. Çünkü bu neş'et yaradılışta olanlar elçiler, Enbiya ve inayet ehli olan evliyalardır.

Ey sevgili kardeşim! Artık bundan sonra bu kapı arkasından sana gelecek tecelliyi düşün ve tahkik et.

Bu öyle azametli bir meseledir ki, kalp ve fikirler bu geçidi geçen Sıdık sahibi kimselerdir.

Öldükten sonra gideceğin yerin adını da (buluşma ve karşılaşma yeri) berzah koymuştur.

Orada kendi nefsimizi Hazret-i İsrafilin surunu üfler, dilimizle ıslık çaldığımızı görürüz. O çalan üfleyen biziz.

Hal ve sıfatların değişmesiyle isimler de değişmiş olur. İsimlerinin içinde kendi isimlerinin içinde zatiyyeti bir tayfa olmuştur. Hak Tealâ kitabında:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ

"Ve nufiha fissûr"

der

نُفِخَ فِي الْمَنْفُوخِ

"Ve nufiha filmenfûhi"

demez. Manası surla üflenmiştir, üflenecek şeyle üflenmiştir demiyor?

Nufiha fissur ile Nukire finnakur arasında lugatca bir fark yoktur. Her ikisini de birbirinin içinde görürüz.

Hak Teâlâ insan suretinin tadilini zikir ettiği vakit der ki: Ve Nafahtü Fihi ona üfledim manasına gelir.

İsa aleyhisselâmın suretini yaratmadan evvel der ki:

فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا

"Fenefahnâ fîhâ min rûhinâ"

Mânası: (ruhumuzdan kendisine üfledik) Bunu yaptıktan sonra Hazreti İsânın şekil ve sureti çıkmıştır. Ve bu hayreti mucip olmuştur. Bunun asıl ve esası nedir? Acaba suret bu üflenen ruhun içindemidir? Veya üflenen ruh suretin içindemidir? İşte böyle bir problem çıkar.

O esnada Cibril aleyhisselâm beşer şekil ve kıyafetine girmiştir Hazreti Meryem onu bir insan görmüştü.

Acaba onu his gözüyle mi tanımış veya hayal gözüle mi görmüş ve tanımışdı, O vakit hayali hayalle idrak etmiş olursun, şayet böyle ise önünde daha büyük ve azametli bir mesele daha çıkar! Hayal kudretinin hakiki ve hissi bir suret ve şekil vermesi imkanı var mıdır?

Hissin hayale üstünlüğü yoktur. Çünkü his hayale şekil ve suret verir. Onu etkileyecek etki başka türlü nasıl olur? Bunun da aksini düşünürsek aklen bunun imkânsızlığını görürüz.

Ey kardeşim, bu hazineleri düşün bunları elde edebilirsen bu alemde senden zengini yoktur?

Peygamber efendimiz sallallahü aleyhi ve sellem Sur hakkındaki soruya: O İsrafil aleyhisselâmın tepesindeki Nur boynuzudur buyurmuşlardır.

Bunun şekli boynuza benzer altı geniş ve üstü dardır, demişlerdir. Burada boynuzun geniş vya dar olması deyimi, boynuzun en üstü nedir? Ve en altı nedir diye bizlerle görüş ehli arasında bir fark vardır. Bundan sonraki mevzuumuzda bundan bahis edeceğiz. Yalnız şunu bilinki bu boynuzun eni şu görünen kainattan daha enlidir, hakikat halde bununla her şeye hükmeder. O hakiki bir yokluğu, muhalı, ve imkanları nisbetinde olacak mevcudatı yok eder. Yokluğu da vücuda getirir ve şekle sokar Onun hakkında Peygamberimiz sallallahü aleyhi ve sel-

lem efendimiz derki: Onun mevcudiyetinden dolayı allahı görür gibi ibadet et.

Hak Teâlâ ibadet edenin kıblesindedir. Yani Allahını daima kılende tahayyül et ve düşün ki sen ona murakabe için teveccüh ediyorsun. Ve ondan utanıyorsun, onun karşısında namazınla edepli oluyorsun. Şayet bunları yapmayacak olursan edebini bozdun demektir.

Yolda yürüyen hayal isminde bir hakikat hükmü bulunduğunu bilse, sanki gözünle görüyorsun şeklinde sana söylemezdi. Akli delil bunu meneder. Benzetme ve görme delili ile kapar. O vakit namaz kılan ancak duvarı görürdü.

Hak Teâlâyı kendi tahayyülündeki meşru kıblende karşılamayı şer'in sahibi sana bildirmiştir. Hak Teâlâ der ki:

فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ

"Fe eynemâ tüvellû fesemme vechullahi"

Mânası: Ne yöne dönerse dönsünler Allahın çehresi o yöndedir.

Bir şeyin yüzü o şeyin hakikati ve gözüdür. Hayalı canlandırıp, delili akli ile onun suretini tasavvur etmek imkânsızdır. Bu sebeple boynuz geniştir. Fakat onun darlık yönüne gelince, his, mana, neseb, ve izafete ait bir emri kabul etmenin hayalin elinde olmayıp, ancak Allahın celali zatiyetindeki suretiyle olur.

Hayal suret olmadan bir şeyi idrak etmek isterse ona o şeyin hakikatini vermez, çünkü bu kuruntu olmuş olur. Bu sebeple boynuz, kelimenin tam manası ile manaları maddelerden ayıramayacak kadar dardır. Bu sebeple his ona en yakın olandır. Çünkü o suretleri hisden almıştır. İşte bu hissi suretlerden manalar çıkarki, bunun darlığından ileri gelir.

Hayal en geniş bilgidir. Bu azamet ve genişliğine rağmen her şeye hüküm edemez, maddelerden tecerrüt etmiş manalar

dahi kabul etmekten acizdir. Meselâ ilmi, süt bal, şarap inci gibi görür.

İslâmiyyeti de bir kubbe ve direk gibi görür. Kur'an-ı da yağ ve bal gibi görür. Ve dini de yazı şeklinde görür. Hakkı da insan ve ışık şeklinde görür. O geniş ve dardır, Allah ise, hiç şüphesiz genişliğine son yoktur. Halkına ve mevcudatına verdiği her şeyden haberi vardır O her şeyi bilir ve her kudretin üstündedir. Hak Teâlâ der ki:

اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى

"A'tâ külle şey'in halkahu sümme hedâ."
Onlara her emrini olduğu gibi açıklamıştır.

Boynuz'un yaradılışı nurdandır, nur ise keşif ve zuhurun müsebbibidir. Bu nur olmasaydı göz hiç bir şey görmezdi. İşte Hak Teâlâ bu hayalı nur yaparak, onunla her şeyi tasvir etmek imkanına kavuşturmuştur.

Onun nuru, has ve mutlak Âdeme nüfuz ederek onun mevcudiyyetini tasvir eder. Böylelikle hayaller nurla tavsif mahlukattan ziyade, hayale nur ismini vermiş olsak yeridir.

Hayal nuru başka nurlara benzemez, tecelli onunla elde edilir. İşte bu hayal gözünün nurudur, yoksa his gözünün nuru değildir.

Bu ciheti iyi anlayın? Bu bir nur yapısı olduğu için bu yönü bilmen sana yarar. Bu bilgi ile bilmeyenleri uyarır ve hedefine varmış olursun. Bu işi hazmetmeyen ve anlamayanlar, bu hakikat olmayan basit ve bozuk bir hayaldir derler. Bu gibi şeyleri söyleyenler Hak Teâlânın verdiği hayal nurunun ne olduğunu bilmeyenlerdir.

Ve yine, kendi idrakinde bulunan his konusunda da yanılıyorlar derler. Artık bunun hakkındaki karar ve hüküm kendisine değil başkasına düşer.

Burada his değil karar veren hâkim aldanmıştır. Bundan kendi hükmü yoktur. Çünkü hayal de kendi nuru ile anlaşabildiği kadar anlaşmıştır.

Burada karar ve hüküm başkasına aittir ki, o da akimdir. Aklın verdiği hükme hata yakıştırılmaz, çünkü bu boş fasit bir hayal olmayıp, doğru bir hayaldir.

Bu cihetten dostlarımız ve tanıdıklarımız bu ilâhi boynuz (Sur) hakkında yanlışlıklara düştüler. Bazı ukalalar bunun dar yerini merkez ve üstünü de genişleterek en ulvî felek yaptılar. Artık onun üstünde her hangi bir Felek bulunmaz dediler.

Bütün alemin Surunu üstünü çok geniş ve altınıda bu dünya kadar dar tuttular. Hakikat böyle düşündükleri gibi değildir. Mademki hayal, hakkı tasvir ediyor, hayalı alemden ve Âdem'den çıkarırsanız, bunun üst kısmı dar alt kısmının geniş olduğunu anlarsınız. Allah bunun evvela dar yerini ve sonra geniş yerini vücuda getirmiştir. Diğer mahlukatından ziyahatlarıda bu şekilde yaratmıştır, bir kısmı yuvarlak ve sivri, alt kısımları enlidir.

Hiç şüphesiz ilâhi fiiller ve mükevvenat düşündüğümüzden kat kat geniştir. Bir bilgin için vüsat, kendi aleminde bildiği ilim nisbetiyle ölçülür.

Şayet o bilgin Allah'ın Vahdaniyyeti ilmine intikal etmek isterse o vakit genişden dara doğru çıkmaya başlar, yükseldikçe Allah hakkındaki bigiside o nisbette azalır en nihayet yukarı varınca onda hakkı tanımaktan gayri bir ilim kalmaz, işte orası boynuzun en dar yeridir. Burada tam bir azamet vardırki âlim için bu düşüncenin tezahürü büyük bir şeref payı olmuş olur.

Şayet bu boynuzu Hak Teâlâ bir hayvanın başında bitirmiş olsaydı, o darlıkla hiç değişmeden yükselirdi.

Ey dinleyici! Hak Teala en evveela kalemi yaratıp aklı yükselttiğini görmüyormusun? O yüce vahidi halk etmiştir, bundan da ilmi çıkarıp yapmıştır, bu ilimle âlem genişlemiştir.

Sonra sayılar da hep o bir sayısından çıkmıştır, iki rakamıda bir sayısının mevcudiyetinden olmayıp, artmasından ve her mertebede bu yükümü kabul etmesindendir. Bu sayılar böylelikle öyle genişler ki bu genişleme sonsuzluğa varır.

Şayet bu birlerden vücuda gelen bu binler sayısından, bir sayısını istemiş olursan, bu binlere varan sayı genişliğinin iki rakamı kalıncaya kadar kaybolduğunu ve daraldığını görürsün? Birin ikiye başlangıç olmasından bu sayılar doğmuştur.

İşte vahit eşyanın en darıdır. İnsanlar da bu sur'u anlatmalarında kendi aralarında bu yönden anlaşmazlığa düşmüşlerdir.

Şunu bilki? Hak Teala halk ettiği bu tabii cisimlerden ruhları alacak olursa, bunları cesedi suretler şeklinde bu nur boynuzuna emanet olarak bırakır. İşte bu yer berzahtır, insan oraya emanet edilmiştir.

Ölümden sonra insanın idrak ettiği bütün şeyleri, kendine benzer bir şekilde bu nur boynuzu içinde görmüş olur. İşte bu keyfiyyet bu surdan olma idrakten ileri gelir, bu bir tasarrufa bağlı değildir. Bunlardan bazıları serbesttir. Kendi idrakiyle kendini idrak eder bunlar Peygamber ruhları ile Şüheda ruhlarıdır. Bunlardan bir kısımda bu berzah evinden dünyaya bakar. Bunlardan bir kısmı da dünyada kendileri gibi, uyuyan hayal alanına girerek rüyasını tasdik eder.

Her rüya doğrudur, yanlış ve boş değildir Rüya hata etmez, şayet hata ederse onu tabir eden yani rüyanın delalet ettiği manayı anlayıp bulamadığından hata etmiş olur.

Peygamberimiz Sallallahü aleyhi ve sellem efendimizin bir şahsın gördüğü rüyasını tabir ederken ona : Doğru söylüyorsun ve bazande hata ediyorsun dediğini bilmiyormusun?

Mezkûr şahsın rüyasında boynunun kesilip önüne düştüğünü, düşen başla itişip konuştuğunu anlatan kişiye Ebû Bekir Şeytan seninle oynuyor demişti? Halbuki efendimiz bunun manasını anlamıştı fakat ona senin düşüncen kötüdür dememiş-

tir. Burada Ebû Bekir tevilde yanılmıştır. Sonradan efendimiz bu rüyanın iç yüzünü Ebû Bekre açıklamıştır.

İşte Firavn kavmi de orada sabah akşam ateşe tutulurlar. O berzahta kendi suretleri içinde hapis edildiklerinden o nur boynuzuna giremezler, kıyamet gününde de en şiddetli azaba girmiş olacaklardır. Bu azap öldükleri vakit duydukları hayal azabı değil hakiki his edilen bir azap olacaktır.

Hayal azabı hayal göziyle hayali şekilleri idrak ve his etmektir. Berzah alemine intikal eden her insan ta kıyamet günü gelinceye kadar amelleri kazanciyle Rehin, ve Amel şekilleriyle hapis olunur.

Allah doğruyu söyler ve hidâyete erdirir..

KIYAMET GÜN VE DURAKLARI, BA'SIN NE ŞEKİLDE OLACAĞI HAKKINDA BİLGİLER

Şunu bilki, insanların kabirlerinden kalkacakları ve âlemlerin sahibi olan Rablarının karşısında duracakları bu güne kıyam günü adı verilmiştir. Bundan birazını berzah âleminde zikir etmiştik.

Adalet ve hak bu Kıyamla gelecek Melekler de onun karşısında sıra sıra saf tutacaklardır.

Hak Teâlâ:

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

"Yevme yekûmunnâsü lirabbilâlemîne."

Der. Âlemlerin Rabbı geldiği için insanlar ayağa kalkacaklardır. Eğer Rab mülk sahibi ise kahır ve rahmet sıfatı olacaktır. O gün için Rahman sıfatiyle gelmeyecektir, çünkü orada mutlak bir gazabı olacaktır. Bu bapta yazıldığı gibi ilerde de bu hususa temas edilecektir.

Kıyamet gününde mutlak bir hesap vardır. Cehenneme sevk vardır, ölçü ve terazi vardır. Ve bunlar hakkaniyetle olacaktır.

Hak Teâlâ oraya gelenleri İslah, terbiye, korku yoluna sokmamak için Rab ismiyle gelmiştir. Bu isim ilâhi rahmet ismidir. Burada rahmeti gazabını geçer. Çünkü ekseri insanlarda kusur vardır, bu kusurları karşı Hak Teâlâ onları rahmet tecavüzü ile karşılar, bu sebeple rahmetinin ilerde olduğunu gösterir.

Arzın uzaması, semayı tutarak yere vurması, Rab ve Melaikelerin o gün için geliş şeklini, arzın şekil değiştirerek yayılmasını, bu esnada insanların nerede bulunacağını ve ne olaca-

ğını, cehennemin gelişini, Allahın o gün olacaklar hakkında ne diyeceğini sizlere anlatmak ve açıklamak isterim.

Bundan sonra sözümü 50 bin senelik süresi olan kıyamet menzillerine intikal ettireceğini. Ondan sonrada şefaati anlatacağım.

Ey kardeşim, şunu bilki, insanlar mezarından kalkınca Hak Teala bu yeri başka bir yerle değiştirmek ister. Onu uzatır ve yarar. Buraya geçmek için aydınlık bir köprü kurdurur. Arzdaki bütün mahlukatla bunun üstüne çıka. bu değişikliği arzuladığı şekilde yapar, ya şeklini değiştirir veya başka bir arzla değiştirir ki, bu arzın adı da

السَّاهِرَة

"Essâhiretü"

Essâhiradır. Kitabındaki bu olayı işaret etmiştir.

وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ

"Ve izelardu müddet"

der. Bu genişliği istediği kadar artırır bu artırma 21 parçadan 99 parçaya kadar çıkar, artık bu yaydığı yerin üzerinde ne bir eğrilik ve nede bir yükseklik görünür. Ondan sonra gökleri eline alarak, kapatılan bir kitabın sahifeleri gibi bu gökleri katlayıp eline alarak, yaydığı bu arzın üstüne fırlatıp atar. Hak Teala kitabındada bunu zikr eder.

وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ

"Venşakkatissemâü fehiye yevmeizin vâhiyyetü"

Der. Ondan sonra halkı o köprüden yaydığı arza sevk eder, onlar da akıbetlerini görmek için ayakta intizar halinde bulunurlar.

Gökler yarıldığında Melaikeler Arzın etrafına yayılır ve çep çevre sararlar.

Mezarlarından kalkan ve arzda bulunan kıyam ehli bunların kendilerinden çok olduğunu görürler. Bu halk bundan evvel böyle haşmetli ve azametli bir kalabalık görmemişlerdir. Bu inen Melaikelerle Hak Teâlânın arza indiğini zan ederek sorarlar: Rabbımız sizdemidir? Melaike cevap verir: Rabbımız aramızda değildir, şimdi gelecektir! Diyerek inen bu Melaikeler ins ve cinnin çevresini kuşatarak arzın etrafında bir halka yaparak sıraya girerler. İşte bu Melaikeler dünya semasının mimarıdırlar.

Ondan sonra Hak Teala ikinci dünya semasında eline alarak katlar kevkeb ile birlikte ateşe atar ve kevkebin adı katip'dir. Oranın gök halkının da arza inzal eder, bu ikinci gök Melaikeleride ilk gök Melaikelerinden daha kalabalıktır.

Yine arzımız insanları onlara Rabbımız sizde midir diye sorarlar, bu sözden korkup ürken Melaikeler: O bizimle gelmedi aramızda yoktur. Yakında gelecektir diyerek cevap verirler, ve ötekilerin girdiği nizama girerek arkadan ikinci sırayı teşkil ederler.

Bundan sonra üçüncü gök semasında Hak Teala katlayarak soluna kor ve kevkebi olan Zühreyi de ateşe atar. Ve Melaikesinide arza indirir, yine insanlar koşarak onlara Rabbın gelip gelmediğini sorarlar, onlar hayır derler bizde değil gelecektir cevabını verirler. Bu şekilde bütün yedi kat semâ ehli hepsi arza inerler. Fakat yedinci felek Melaikeleri diğer semalardakilere nisbetle en kalabalıktır. İnsanlar bu yedinci sema Melaikelerine de ayni suali sorunca onlar Rabbımız gelmiştir, Rabbımızın vaidi mutlaktır, derler.

Hak Teala buraya Melaike bulutları gölgesi içinde ve Cehennemin sol ecinlerini de yanına alarak bir padişahın gelişi gibi gelir. O gün için onun adına din günü sultanı denir.

Arz halkiyle etraflarını çevreleyen yedi sıra Melaikeler o günün sultanı olan Rablarını karşılar.

Oradaki Cehennemin zalim ve kibirlere karşı nasıl homurdandığını ve korkunç ve dehşetli manzaradan ürkmeyip ve kaçmayanları ve bu korkuyu tatmayanları Melaikeler karşılar ve onlara: İşte size vaid edilen gün bu gündür derler, onları teskin ederler. Bu gibiler Peygamberlerle tam iman sahibi kişilerdir.

Bu dehşet anında Peygamberler kendilerindeki has şefkatle kendi ümmetlerinin akibetleri için korkudadır.

Bunlar o gün eman, eman, eman diye bağirılar, feryad ederler, merdiven, merdiven diye seslenirler, çünkü Hak Teala iman müjdecilerine o gün için nur minberleri kurulmasını emir etmiştir. Bu minberler de iman sahiplerinin derecelerine göre yüksekte veya alçakta kurulmuştur. Bu gibiler buraya çıkıp huzur-u kalple oturur ve Rablarının gelişini beklerler.

Bu minberler Rabbın huzurundan evvel Melaikeler tarafından hazırlanmıştır. Diğer dehşet ve korku içinde kalanlar, Cehennemin bu dehşetinden kaçışırlar, fakat etrafı çevreleyen Melaikeler, bu kaçanları kovalar ve yerlerine iade ederler.

Bu esneda Peypamberler kaçışınlara geri dönün, geri dönün, diye seslenirler, kaçışınlarda bu seslere uyarak bu nida birbirini çağırırlar.

Hak Teala Peygamberimiz Sallallahü Aleyhi ve Selleme diyor ki:

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ

"İnnî ehâfü aleyküm yevmettinâdi yevme tüvellûne müdbirîne mâleküm minallahi min âsimin"

Manası: O nida ve çağırma gününde dehşete kapılarak kaçmanızdan korkuyorum, o gün için Allah'tan başka bir sığınak yer yoktur, manasındadır.

O dehşet anında elçi Peygamber ise Allah'ım, Allah'ım senden eman ve sulh diye bağırarak dua ederler, Allah'ına yalva-

rırlar. Böylelikle kendi ümmetlerinin akibetlerini kurtarmaya çalışırlar. O anda ümmetleri de kendi nefisleri için korku halindedir.

Muhafaza altına alınmış ve temiz kalmış olanlar da Peygamber gibi huzur heyecanı içindedir.

Bu sırada Hak tarafından bir ses duyulur, kıyamda bulunan cümle âlem bu sesi işidir, bunun Hak nidası mı veya Hakkın verdiği bir emrin nidasımı ve nerden geldiğini bilemezler.

Bu ilahi ses şöylehitab eder! Ey bu yerde toplanan kıyam ehli bu gün kerem sahibi kimdir, öğreneceksiniz?

Bir gün şeyhim ağlayarak bizlere şöyle hitab ediyordu: Ey ehali onun keremiyle alay etmeyin, onun keremiyle meydana geldik, hiç bir şey değildik. Bilmediğimizi, bize bildirdi. Bize en önce kendine, kitaplarına, Melaikelerine, inanmak iman ve kuvvetini vermişti, bunları bizler düşünmüyor ve bilmiyorduk, aklımıza geldikten sonra, inkar ve iftiranın bize azab verdiğini öğrendik ve imana geldik. Haşa haşa onun kereminden, biz ona layık değiliz diyerek beni ve orada bulunanları ağlatmıştı. Bu bizler için huzur ve ferah ağlayışı olmuştu.

Mevzuumuza dönelim! O nida ile Hak Teala diyor ki:

إن الذين كانت تتجافى جنوبهم عن المضاجع يدعون ربهم خوفا وطمعا ومما رزقناهم ينفقون

"İnnellezîne kânet tetecâ fî cünûbühü anilmedâcii' yedûne rabbehüm havfen ve tama'an ve mimmâ rezaknâyünfüküm"

Bu âyetindeki beyan üzere bu gibi kişileri cennete sokar.

Sonradan Hakkın ikinci nidası duyulur, bilmiyorum bu Hakkın zati nidası mı, veyahut Hak emrinin nidası mıdır?

Ticaretlerini, kazançlarını, satışlarını Allah zikrenden üstün tutmasınlar, namaz ve zekâtlarını Allah korkusiyle icra edenler, kalb ve basiretlerinin değişmesinden, kendi amellerinin

neticesi olarak verilecek mükafat ve cezanın artıp eksilmesinden korkarlar.

Muhakkak ki Hak Tealâ kendi fazıl ve kereminden bunları umduklarından fazla vereceğini bildirir.

İşte bu ikram ve atiyye ihtisas cennetindendir, orayı onlara tahsis eder. Ve yine Hakkın sesi duyulur, bilmiyorum Hak nefsinin sesimi? yahut Hak emrinin nidasımıdır?

Ey bu durak ehli insanlar, bu gün kimin kerem sahibi olduğunu göreceksiniz Allaha akit vermeyip sıdık sahibi olan insanlar neredesiniz? İşte şimdi vefa ve sıdkımızın mükâfatını göreceksiniz diyerek onları da Cennete ihdal eder.

Bu sesleniştan sonra Cehennem ateşi içinde bir boyun uzanır ve insanlara görünür. Bunun iki gözü ve açık ifadeli dili vardır. Ve şöyle seslenir: Ey kıyam ve bu durak ehli ben sizlerden üç zümreye vekil oldum.

Hitabı üç defa tekrarlanır. (Cennete giren üç mutluluk zümresine sesle-nildiği gibi)...

İşte kıyam günü hesaptan evvel bütün alem bu durakta, korku telaş, kan ve ter içinde, kalpler çarpmakta, dehşetli manzaranın tesiriyle yürekler sızlamaktadır. Herkes şaşkındır, ne yapacağını bilmez bir haldedir.

İşte bu Cehennem ateşi içinden çıkan ve uzayan ve yapısı ateş olan bu boyun şöyle mırıldanır: Ben zalimlerin vekaletini aldım, diyerek o mahşeri kalabalık sıraların içinde zalimleri bir kuşun susam danesini taşıdığı gibi, bir ayıklayıp yakalar.

İkinci defa yine o ateş boynunun sesi duyulur: Ey durak ehli, şimdide Hak Teala'ya dil uzatan ve elçilerine eza ve cefa yapanlara vekil oldum, diyerek bunu yapanları bir kuş hafifliğiyle ve bir susam danesini bulduğu gibi bu gibileri o kalabalıkta hemen toplar ve bunlardan bir kimseyi bırakmaz.

Bu da bittikten sonra yine ayni ses ve hitabı tekrar ederek: Şimdi Allah'ın halk ettiğini halk ederim, ben Allah'ım diyenleri (yakalar ve götürür) ...

Bunlar ressamlar ve heykeltıraşlardır. Kiliselerde ve mabedlerde resimler yaparak ve heykeller dikerek halkı bunlara ibadet ettiren kişilerdir. Hak Teala kitabında bunlar için der ki:

أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ

"Eta'büdûne mâ tenhitûne."

Manası: Taşdan oyduğumuz şeye mi tapıyorsunuz? Evvelki devirlerde ve şimdide taştan ve tahtadan oyulmuş kazınmış heykeller yapıp ibadet ederlerdi. İşte bunları, yapanları o ateş boyun derhal ayıklar ve götürür.

Artık orada diğer insanlar kalmıştır ki bunların içinde yine ressam ve heykeltıraşlar vardır ki, bunlarrın vücuda getirdikleri eserler, yukarda anlatılan sanatkâr olmayıp, maksatları da ayrılır, fakat bunlar da öteki meslektaşları yüzünden, kan ter içinde ve korku ile akibetlerini beklerler.

Şeyhlerimizden olan (Elkassar 599 hicri senesinde Mekkei Mükerremede iken ve Kâbedeki Küknül Yemani mevkii karşısında bu Cehennem halini bize mesnedi ile şöyle anlatmıştı; ve nisbetini şu şekilde söylemişti: Ben bu nakli, Yunus bin Yahya bin Hüseyin bin Ebil Berekat Elhaşimil Abbasi'nin ağzından dinlemiş o da bunu Ebul Fadıl Muhammed bin Ali bin Muhammed bin Musa İbnil Hayyat diye anılan bin Caferden naklen ağzından duyduğunu o da bunu Ali Ebi Sebil Mahmut bin Ömer bin İshak Elabkeri bunu okumuşdu ve bende dinlemiştim. Ona sormuştuk bundan size Ebû Bekir Muhammed bin Elhasenelnakkaş bahs ettimi? O da evet bundan bize Ebû Bekir Elnakkaş bahs etti. Ve yine bundan Ebû Bekir bin Ahmet bin Hüseyin bin Ali Ettaberi Elmezuri de bahs etti. Ve yine bundan Selme bin Salih de bahsetti.

Ebul kasım bin Hakem, Selam Eltavilden, O da Elyas bin Elmesib den naklen aldığını şöyle anlattı: Ali bin Ebi Talih radiyallahü anh hazretlerinin meclisinde oturuyordum. Yanında-

da Abdullah bin Abbas hazretleri vardı, etrafında da Peygamber sallallahü aleyhi ve sellemin Eshabı kiramı oturmuştu, Hazreti Ali radiyallahü anh dedi ki: Resülullah şöyle buyurmuştu:

Kıyamet gününde elli durak vardır. Her bir duraktaki duruş veya bekleme süresi 1000 senedir. Birinci durakta halk kabirlerinin kapısından çıkıp çıplak, yalın ayak, aç susuz, 1000 sene bekleyeceklerdir.

Allahı'na ve Resulün'e, Cennete ve Cehennem'e ateşe ve Bais Badelmevte, kıyamete, kaza ve kadere, hayır ve şerre, Peygamberimizin mü'minler hayrına getirdiği müeyyidelere, imanlı olarak mezarlarından çıkanlar, her türlü azaptan kurtuldukları gibi, bütün uhrevi seadeti kazanmış olacaklardır. Bundan şüphesi olanlar 1000 sene o sefalete katlanacaklar Hak Teala'nın haklarındaki kararını bekleyeceklerdir.

Bundan sonra bu durak makamından mahşere sevk edileceklerdir. Orada ateş mahzenlerinde, kızgın güneş altında, altlarında ateş sağ ve solunda ateş, cephelerinde ateş, tepelerinde Güneş ve Arş gölgesinden başka hiç bir gölgesi olmayan o mahşerde 1000 sene ayak üstü vakit geçireceklerdir.

Ancak Hak Teala'ya hulus ile bağlı olan, Peygamberini ikrar eden Şirk ve sihirden uzak olan, islâm kardeş kanı dökmeyen, Allah ve Resulünün nasihatlarını dinleyen, Allah'a ve Resulüne âsi olanlardan nefret eden, bu gibi kişileri Rahman olan Allah kendi arşının gölgesine alır ve üzüntüden kurtarmış olur. Bunun aksini yapanlar anlattığımız 1000 seneyi ateş üzüntü azab içinde geçirirler.

Bundan sonra bu insanlar nur ve zulmete sevk edilir. Bu karanlıkta 1000 sene kalınır.

Allah'ına karşı şirkte bulunmayanlar, kalbine şüphe girmeyenler, nifak yapmayanlar, dininden şüphesi olmayanlar, Hakkı ve emaneti sahiplerine kendi arzulariyle verenler, halk arasında insaf sahibi olanlar, açık ve kapalı Allah'a ibadette bulu-

nanlar, Allah'ın kazasına boyun eğenler, Allah'ın verdiğine kanaat getirenler, bu gibi kişiler zulmetten nura çıkarlar. Bu keyfiyyet çok kısa bir an içinde olur. Alınları açık ve beyaz üzüntü ve kederden de uzak olmuş olurlar.

Bu saydıklarımızın aksini yapanlar 1000 sene azap keder, acı içinde kaldıktan sonra siyah bir alın ve çehre ile oradan çıkarlar.

Bundan sonra halk hesap kovuklarına sevk edilir. Bu hücreler on adettir. Her bir kovuk ve hücrede 1000 sene kalınır.

İlk hesap hücresinde insan oğluna, mahremiyetler, günahlar sorulur, bu gibi şeylerden uzak ve temiz kalmış ise oraya sokulmayıp, ikinci hücreye aktarılır, burada kendilerinden, keyf ve eğlence yönü sorulur, bunda da bir alakası yoksa, beklemeden üçüncü kovuğa sevk edilir. Orada ana baba ve çevre hakkı sorulur, şayet ana baba ve çevreye mütecaviz değilse, oradan suratla geçerek dördüncü kovuğa sevk edilir, orada kendisinden Allah, Kur'an ve din hukuku sorulur. Eğer bunlarda kusuru yoksa altıncı yere sevk edilir. Orada yakınlerinin ve komşularının hukuku sorulur.

Onlara karşı iyi komşular yapmış ise, oradan atlayıp yedinci yere geçer. Orada kendisinden merhameti sorulur, bunu göstermiş ise, sekizinci yere sevk edilir, burada kendisinden hased - kıskançlık sorulur şayet onda bu ahlâk yoksa dokuzuncu kovuğa götürülür. Burada kendisinden, kötülük kin düşmanlık, Allah tarafından men edilen şeylerin yapılıp yapılmadığı sorulur, buradada bir kusuru bulunmazsa oradan geçip, gözleri açık, kalbi ferah, yüzü güleç olarak Hak Teala'nın Arş gölgesine sığınır.

Şayet bu saydıklarımızdan aksi olarak bir şey yapmışsa, her durakta 1000 sene, aç çıplak ve azap içinde kalırlar. Ve kendilerine şefaatçıda bulamazlar.

Bundan sonra amel defterlerini ellerine alarak tekrar haşre çıkarlar, ve her bir durakta 1000 sene beklemek şartiyle 15 durakta hapis edilmiş olurlar. Ve sorulan sorularda şunlardır:

Durak No. Sorulacak sorular:

1 — Malları üzerindeki farz olunan sadakaların yapılıp yapılmadığı

2 — İlâhi af, kendisinin de af edip etmediği

3 — İyilik yapma emri sorular

4 — Helâl ve Haram

5 — Ahlâk ve tabiat güzelliği

6 — Allah aşkı ve Allah düşmanlığı

7 — Haram mal ve rüşvet yiyip yemediği

8 — İçki içip içmediği

9 — Haram olan ferçler ve zina

10 — Yalan, riya, sapıklık ve Allah'tan başkasına tapıp tapmadığı

11 — İmanında sıdık olup olmadığı

12 — (Riba) faizcilik, fahiş kazanç, karaborsacılık

13 — İftira, iffetlere dokunup dokunmadığı

14 — Yalancı şahitlik yapıp yapmadığı hususu

15 — (Bühtan) bir müslüman kardeşine kir atıp atmadığı

Bu onbeş durakta hesap verip temize çıkanlar on beşinci, durakta beklemeden geçip Livayi Ahmedi ye kavuşurlar. Ve sağ ellerindede amel defterlerini taşıyarak hesap derdinden sıkıntı ve kederden kurtulmuş olurlar. Bunun aksini yapıp amel defterlerinde iyi notu bulunmayanlar ise bu on beş durağın beherinde 1000 sene aç susuz, perişan azap içinde kalmış olurlar, haklarında Hak Teâlâ'nın insaf ve merhameti çıkıncaya kadar bu vaziyette kalacaklar demektir.

Bundan sonra insanlar amel defterlerini okumak için 1000 sene ayakta tutulurlar, bunlardan cömert olanı, malını fukaralığı uğruna sarf etmiş ise elindeki amel kitabi derhal okur, okuma ona kolay gelir, Kendisine Cennet tacı takılarak, Cennet elbisesi giydirilir, Rahman olan Allah'ın Arşı gögesine oturtulur. Artık o kişi huzur ve ferah içindedir.

Şayet dünyasında cimri, hasis ise mal biriktirip sarf etmemiş ise, ve kimseye bir hayrı olmamış ise, amel kitabı sol eline verilecek ateşde bulunanların başında beklemek üzere ve yine ateşte ona bir yer gösterilerek 1000 sene aynı ızdırap ve acı içinde kalır.

Kendi ata ve ihsanlarının tartısını ağırlaştıranlar, ve bunu tercih etmiş olanlar, derhal ve süratle kurtulur.

Ata ve ihsanlarının terazideki tartısını hafifletenler ve seyyieleri ağır basanlar, ahirette terazinin yanında 1000 sene hapis edilirler. Bunlar da ayni fecî şartlar içinde bulundurulur.

Bundan sonra halk Allahın huzurunda 12 durakta duruşmaya çağırılır. Her bir durak yine 1000 senedir. Bu duraklarda şu sorular sorulur:

Durak No. Sorulacak Sorular:

1 — Köleleri azad edip etmediği

2 — Kur'an hakkı, Kuran okuyup okumadığı

3 — Allah uğrunda cihada iştirak edip etmediği

4 — Kişinin gıyabında konuşulan (gıybet) sorulur

5 — (Elnemime) sır tutup tutmadığı, ifşa edip etmediği

6 — Yalanı olup olmadığı sorulur

7 — İlme istemli olup olmadığı

8 — Dinini, ve nefsini beğenip beğenmediği sorulur

9 — Kendini büyük görüp görmediği, yani tekebbür.

10 — Kunut yani Allah'a olan ümit ve rahmeti.

11 — Şer, fesad, hile ile Allah'tan korkup korkmadığı.

12 — Komşu hakkının verilip verilmediği

Bu on iki duraktan soruları yapmış, ve bunlara doğru cevap vermiş ise kendini Hak Teâlâ'nın huzurunda ve elleri arasında bulmuş olur. Burada kalbi ferah yüzü temiz ve ak, güler bir yüze kavuşur, hiç bir derdi ve korkusu kalmamıştır, Rabbı da ona ikramda bulunarak rızasının kendisine verildiğini müjdeler, bununla öyle bir sevince kapılır ki, bu sevinç hiç bir ifade ile anlatılamaz.

Bu on iki duraktaki soruları yapmamış ve cevap veremezse, ve bunların birisini dahi yapmadan ölmüş ise ve tövbede etmemiş ise her durakta 1000 senesini azap içinde geçirdikten sonra, Allahın takdir ve emrini bekler.

Bundan sonra bütün mahlukat Sırat'a çağrılır. Bu sırat Cehennemin üstünde kurulan kıldan ince ve kılıçtan keskin, dikenli köprülerdir

Köprüler diyorum çünkü bunlar bir değil 7 köprüdür, kırk bin seneden beri bu ateş üstünde kurulup, bu günü beklemektedir. Üstü, altı her iki yanı kızgın alev ve ateş içindedir.

Bütün mahşer nisanları istisnasız bu köprünün üstüne sevk edilir, bu köprülerden beherinin 3000 sene yokuş 1000 sene düz 1000 senede inişi vardır ki, beş bin yürüyüş senesi uzunluğundadır.

Hak Teala'nın dediği gibi (İnne Rabbeke Lebilmirsad) bu köprülerde halkı kollayıp gözetleyen Melaikeler vardır.

Bu köprülerden geçişte sorulacak sorular şunlardır:

Sırat köprüsü No. Sorulacak sorular

1 — Allah ve iman hakkında

2 — Namaz kılıp kılmadığı (eksiksiz olarak)

3 — Zekatını verip vermediği

4 — Orucunu tutup tutmadığı

5 — İslamın hücceti Yani hac ödevini yapıp yapmadığı

6 — Temizlik ve tahareti olup olmadığı

7 — Zulüm yapıp yapmadığı

Bu sorulara doğru, ve eksiksiz cevap verildiği, ve bunlar eksik yapıldığı sabit olursa yedinci köprüden beklemeksizin atlayarak Cennete girer. Yok, bunları yapmamış ve sorulara cevap vermemiş ise, her yapmadığı ve cevap vermediği soru için alakalı köprüde 1000 sene hapis edilirki, Allah'ın af ve mağfiretini beklemekten başka çaresi kalmaz. Bundan sonraki konuşmalarımız Cennet bahsinde geçecektir.

Burada İnsanın berzahtaki ikinci neşeti yani ikinci yaradılışı hakkında bir şey söylemedik. Çünkü bu yaradılış ve neşet hayal mahsulü olmayıp his edilir bir haldedir.

Kıyamet ise, Hakkın muhakkak bir emri ve dünyadaki gibi hissi bir mevcudiyetidir.

Bu noktadan insanlar kendi aralarında fikir ihtilafına düştüler. İman sahiplerinden bazıları ecsamın öldükten sonra ikinci neşetteki hasrını kabul etmelerine karşı diğerleri bunu red etmişlerdir. Akli ve his edilmeyen emirlerle ikinci neşetin ahirette olacağını söyleyenlere karşı değiliz.

Yalnız bir şey varki kendileri bu yönden yanılıyorlar, burada iki neşet vardır, birincisi: Cisimlerin neşeti, İkincisi ise: Ruhların neşetidir. Bu ikincisi manevi neşettir.

İşte bu kişiler manevi neşeti isbatladılar fakat hissi neşeti isbatlayamadılar! Ruhani ve manevi neşet hususunda bizde onlar gibi düşünüyoruz;. Yalnız insan ölümünde bu halin kendi kıyameti olduğunu idrakle bulabilirse, bu keyfiyyet onun kıyameti olmuş olur demektir.

Yüce Peygamberimiz sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz: Kimki ölür ise kıyameti kıyam eder. buyurmuşlardır.

Haşır ise: Cüzi nefislerin tanı olarak nefisde toplanmalıdır. İşte size bu kadar söyleyebilirim, muhaliflerimizde bunları söylemiştir, kıyamet hakkındaki düşünceleri ve konuşmalarıda buraya kadar gelir dayanır, daha ileriye gidemezler. Şayet bu yönden bu gibilere cevap verecek olursak mevzuumuzdan çıkmış ve bahsi uzatmış oluruz.

Şunu bilmen lâzımdır ki: Neşetin duygu ve his ile olduğunu söyleyen mü'minler arasındaki anlaşmazlık neşetin yeni baştan olmasına racidır derler, bir diğer kısmı ise bu geri dönmenin insanlar olacağını söyler, ve bunada misal olarak, evlilik, nikah, tenasüldeki başlangıç gibi ve yine halkın başlangıcını ilkden çamur olup, Âdem ve Havvanın vücut bulduğu üflenerek hayatiyet verilmesi gibidir ve beşeri alemin sonuna kadar böylelikle gitmesidir derler.

Evet bunlar hep kısa anlar içinde Allahın takdiri ile olur, derlerdi. İşte Şeyh Ebulkasim bin Kusa'nın iki papucunun ayağından çıkarıp atması Hak Teala'nın bu kavline istinaden olduğunu söylerdi.

كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ

"Kemâ bedeeküm teûdûne"

«Başlangıcınızdaki gibi bana geri döneceksiniz,» manasına gelir ki, Hak Teâlânın mezhebi bu mudur? Yahut bununla kendisi için konuşan mı kast etmiştir? Bilmiyorum.

Şayet böyle ise o kelamı ile Allah'a karşı gelmiştir, çünkü o okur yazar olmayıp ümmi idi.

Yine bunlardan bir kısmı rivayeten nakil ettikleri bir haberde: Semadan meniye benzer bir yağmur yağdığını, arzı bununla bulaştırdığını, bundan da ahiretin neşet ettiğini söylerler.

Bizce burada Hak Teala'nın kema bedeeküm teudum cümlesi onun bir kavlidir. Bununla ve hiç bir misal getirmeden Hak Tealanın birinci neşetini öğrendik. Ahiret neşetide aynen böyledir, Hâk Teala'nın ikinci neşeti de bir misal ve benzer göstermeden mevcudiyeti hissedildiği halde vücuda getirir. Peygamber efendimiz, Cennet ve Cehennem ehlinin sıfat ve evsafının dünyadaki neşete muhalif olmadığını zikir etmiştir. Kudreti ilahide daha azametli olan bu neşet, yukardaki misali iptal ettiği gibi, ol kişilerin dillerine kolay gelen söz ve kavillerin de bizlere etkisi olamaz. Bir rüzgâr gibi bize esmeden geçip gider. Şayet birinci neşet bir keşif ve İhtira olmuş olsaydı, kendi düşünür taşınır tedbirini alır bir emir veya daha başka bir şey yaratmağa çalışırdı. Şayet bu neşeti iade etmiş olsaydı yerine o miktarda ve o sıfatta başka bir halk yaratması icap ederdi, ondan faydalanmayı düşünenler için en iyi ve yakın hazırlanmış bir ihtirai da ilave ederek fikriyle vücuda getirirdi! Hak Teala böyle şeylerden münezzehtir. O yüksektir, hemde bildiğimizden daha azametli bir yüksekliktedir.

O herkesin faydalanması için çalışır, kendi faydalanmaz, ilme ihtiyacı yoktur, ilim onda bir yenilik yapmaz, çünkü o ilmi külli ile sonsuz alimdir. İşte Hak Tealaya bu Celal yakışır! Hak Teala, dünya neşetinden arta kalan kabahat ve kusurlarla ahiret neşetini yapar, işte bu asıldır. Bu asla ahiret neşetini yükler. Fakat bizim Ebu Hamid mezkûr haberde tuhaf bulduğu şeyin nefis olduğunu düşünür, ve bunun üzerine ahiret neşetinin bindirileceğini söyler.

Bunlardan başka Ebu zeyd Elrıkrakî şu fikirdedir: O bir cevheri ferddir. Bu dünya neşetinden kalmıştırki, başkaca bir neşeti yüklenemez? Mahaza bunlarında ihtimali vardır! Amma usulden bizlere bir ışık vermemektedir, fakat makul yönlerdir, bu yönlerden her biri maksatlı olmalıdır. Benim keşfime göre suç beğenmek gaye ise neşet bunu kabul etmez ve bununla anlaşamaz, cevahirde olsa Hak Teala ahiret neşetini hazırlayıp yapar, Ademden çıkarak vücud bulmuş zat ve sıfatlar, asılları vücuda geldikten sonra hiç bir zaman yok olamazlar.

Yalnız bununla şekil ve resimler birbirine imtizaç edip karışarak değişir. Bu imtizaç şekil ve resimlerde görülecek bir açıklık ve gösteriş doğurur, buda alim ve aziz olan Allahın takdiriyle olmuş olur. Şekil ve resimler hazırlanınca, yakıcı ot misali gibi ruhların kabulüne hazırlanır, yanmaya hazırlanmış kuru ota bir ateş geldiğinde nasıl ve birden yanarsa, berzahdaki resim ve şekillerde ruhlarla yanmakta olan bir kandile benzerler.

İşte İsrafil aleyhisselam bu Sur içine üfler üflemez, bu nefes Surdan geçerken bu berzahta kandil gibi yanan bu değişik ruh şekilleri sönmüş olur.

İkinci üflemeyle yanmaya hazırlanmış olan şekil ve suretler yanıp ışıldamaya başlar, işte bu İkinci neşettir. Bunlar bu ikinci üflemeyle doğrulup kalkarlar, ve neticeyi beklerler, o surda konuşan canlılar haline gelirler. Kimisi Allah'a hamdeder, kimisi bizi kim mezarımızda diriltti diye sorar, bunların bir kısımda Bizleri öldükten sonra yeni baştan ihya edip kaldıran Süphanehü ve Tealadır der. Orada her konuşmacı kendi ilmi ve kabiliyetine göre evvelden ne ise öylece konuşur.

O kendisinin berzahtaki varlığını unutarak, dalgın bir insanın gördüğü şey gibi bir rüya olduğunu zan eder, öldükten sonra berzaha geçtiği vakit dalgın olan insanın ruhuda berzahta idi, o vakit dünya hayatı onun için bir rüya olmuştur, böylelikle ahirettede dünya ve berzah hayatı onun için bir rüya olmuş olurku bu yakaza denilen ani dalgınlık durumudur. İnsan bu halde iken şöyle der: İnsan dünyada rüyadadır, uyandığı vakit gördüğünü hatırlamış olması gibi gelir. Sonra ahiret neşetide bu yakaza anıdır ki, artık saadet ehli için ne başlangıcında ve ne de sonunda uyku ve rüya diye bir şey kalmaz. Fakat azap ehli için orada azap rahatlığı vardır.

Peygamberimiz sallallahü aleyhi ve sellem: Dünyada insanlar uykudadır, öldükleri vakit kendilerine gelirler, dünya ve berzah nisbeten uyku ve rüyadır, buyurmuşlardır. Berzah hakkın emirlerine daha yakındır, burada kendine gelme ve uyanma hali daha çabuk olur.

Berzah ta ikinci neşete göre, yani ahiret gününe nisbetle bir rüyadır. İşte bunları böylece bilesin!

İnsanların o gün mezarlarından doğrulduğunu, arzında yayılıp genişlediği, göklerin yarılıp yıldızları aşağıya yuvarladığı, Güneş ve Ayın tutularak ışıklarının kayıp olduğu vakit, vahşi hayvanlar da mahşere gelirler, denizler taşar, nefisler bedenleriyle çiftleşir. Melaikeler dünya çevresine inerler Rabbımız bulut gölgesi halinde buraya gelir ve Münadi: Ey mutlu olanlar diye seslenerek, daha evvelki bahsimizde anlattığımız üç zümreyi alır.

O sırada ateşten boyun uzanarak o da üç şekavet ehlini ister ve toplar, bu sırada insanlar şaşkındır, ter dökmektedir, çünkü sıcak artmıştır, Cehennem getirilerek insanların önüne kurulur, bütün bunlarla Hakkın ne arzuladığı bilinmez.

Peygamberimiz sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz: Orada insanlar birbirine, gelin Adem babamıza kaçalım ve ondan halimizi soralım ve isteyeceğimizi isteyelim bu azaptan bizi kurtarmasını talep edelim derler ve Hazret! Ademe varırlar, Adem

aleyhisselam onlara: Hak Teala bugün öyle bir gazaba gelmiştirki, bundan evvel böyle bir gazab göstermemiştir, bundan sonrada böyle gazaba gelmeyecektir diyerek vaktile işlediği kendi hatasını düşünür, Allahına bu insanlar için müracaattan utanır. Oradan Nuh aleyhiselama koşarlar O da Ademin dediğini onlara tekrar eder ve kendi kavmine olan davetini onlara hatırlatır. Ve

وَلَا يَلِدُوٓا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا

"Ve lâ yelidû illâ fâciren keffâren."

kavli şerifini ağzıyle söyler ve tekrar eder. Ondan sonra İbrahim aleyhisselama giderler, oda onlara söyleyeceğini söyleyerek isteklerini karşılayamaz. Oradan Musa ve İsa aleyhisselama varırlar, ne istediklerini anlatırlar, Hazreti Ademin söylediğini onlarda tekrar ederler. En nihayet Peygamberimiz Sallallahü aleyhi ve sellem efendimize gelirler, arzu ve isteklerini açıklarlar, o ahiret gününün efendisi olduğundan onlara: İsteğinizi yaparım, taleplerinizi Hak Teala'ya arz ederim der. Çünkü o kıyamette kurulacak mahmut bir makamın sahibidir.

Derhal gelerek Allah'ına secdeye varır, Allah'ına öyle bir hamitte bulunurki, o vakite kadar bilmediği şeyleri dahi Hak Teala ona ilham eder. Şefaat kapısının açılması için Rabbına düa eder. Rabbininde istekte bulunur.

İşte o an şefaat kapısı açılarak Hak Teala, Melâike, Peygamberler ve müminlere, şefaat iznini verir. İşte yüce Peygamberimiz kıyamet gününün insanların efendisi olmuş olur.

Yüce Peygamberimiz kendisine bütün mahlukatın efendisiyim dememiştir, yüksek edebi buna manidir. Ancak ben kıyamet gününde insanların efendisiyim demiştir.

Bunun aksini söylemiş olsaydı, Melaikeler dahi bu sözün şümulüne girerdi. Burada yüce Peygamberimiz, Hakkın bu azametli gazabında dahi, Rabbına yalvararak İnsanların isteğmi

Rabbına bildirmiş onun şefaatına herkesi kavuşturmuştu. İşte bu münacattan sonra, teraziler asılıp sırat köprüsü hazırlanmıştır.

Şefaati ilk evvel Melaikeler yapar, ondan sonra enbiya ve tam iman sahiplerinin şefaati gelir, en sonada Rahman ve Rahim olan Hak Teala kalır. Çünkü bu mevzuda Hak Teala makamı gibi azametli uzun ve geniştir. Ancak o gün Hak, en az görülecek bir surette orada zuhur ve tecelli ederek: Ben sizin Rabbinizim der. İnsanlarda: İşte bizler Rabbimizi gelinceye kadar burada bekleyeceğiz, sen bizim rabbimiz değilsin, Rabbimiz senden bizleri korusun, derler.

Hak Teala yine seslenir: Rabbinizin işaretini biliyor musunuz, aranızda anlaşacağınız bir işaret var mıdır? Diye sorar. Onlar da evet vardır derler. O sırada Hak Teala onların rablarını tanıdığı bir şekilde tecelli zuhur eder.. İnsanlar o vakit heyecan ve telaşla: İşte Rabbımız budur, sensin diye feryat ederler.

Hak Teala onlara kendisine secdeye varmalarını emreder. Bu anda secdeye varmayan bir tek kişi dahi görülmez. Bunların içinde yalnız korkorak Riya ve yalan olarak secdeye varanlar varsa, bunların arkası derhal bakırdan bir külçe olur. Her secdeye varışta arkalarına yıkılırlar. Hak Teala'nın.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ

"Yevme yükşefu an sâkin ve yedûne ilessücûdi felâ yestatîûne."

Kavlinde dünyada sağlam idiler burada secde etmeleri istenince bunu yapamıyorlar. Bu ayetteki Sak kelimesi kıyamet gününün azametli bir meselesidir. Araplar darbı mesellerinde derler ki, (Kesafet Elharbu An sakiha) Harp kendi gövdesini göstermiştir, yani bu da harbin şiddetlendiğini anlatır.

كَشَفَتِ الْحَرْبُ عَنْ سَاقِهَا

“Keşefetil harbü an sâkihâ.”
burada mana olarak birbirine karışacak ne bir ayak ve ne de bir gövde manasına gelir, bu ayetle kıyamet gününde büyük ve zorlu meselelerin zuhur edeceğini bizlere bildirmektedir.

Şefaat çıktığı an ateşte Şeri müminlerden asla kimse kalmayacaktır. Bunlardan ehli tevhit, yani ehli delail ile tevhidi bulup öğrenenler, Allaha şirkte iştirak etmeyenler, hiç bir hayırda bulunmayanlar, şeri bu iman ile iman etmeyenler, Peygamberlere uymayanlar, bir zerre iman sahibi olmayanlar ve hatta bunlardan daha aşağılık olanlarda Rahim olan Rahmanın Şefaatına mahzar olur.

Hazreti Osman bin Affan radiyallahü anhü hazretlerinin, Müslim bin Haccac'ın Sahihinde Peygamber efendimiz sallallahü aleyhi ve sellem: Kimki, La İlahe İllallah cümlesine iman edip ikrar etmeden ölecek olursa Cennete girer, buyurmuşlardır.

Burada bu gibiler için, Allah'ın inayeti ateşi geçmiş olur. Ateş bizatihi hangi yönde olursa olsun tevhid edeni ateşte tutmak istemez.

Bu yönlerden en sağlam yön bilerek imandır. İşte vakit ilim ile imanı bir araya getirmiş olur. İblis Allah'ın bir olduğunu bilmez mi? Elbette bilir, fakat Hak Teala'ya karşı şirki hazırlayan odur! Bütün müşriklerin günahı ondadır ki ateşten çıkmasınlar diye öyle bir günaha onları sokmuştur. Acaba bu ölen kişi müşrik olarak ölmüş ise bunu nasıl anlayabilirsin? İblis bizatihi ateş ehlidir, ateşden çıkmaz, bunun ötesini Hak Teala bilir, bu uzun bir mevzudur, bu yönden bilinenler vardır maksatlarımızdan bizleri uzaklaştıracağından hülasa olarak geçiyorum.

Fakat buna rağmen kıyamet hakkında bazı açıklamalar icab eder. Kıyamet gününün karar kılınacak meşhur yerlerinden mesela: Arz yeri, kitapları alma yeri, terazi ve tartı yeri, sırat

yeri, araf yeri, ölümü kesme veya kurban etme yeri, ve yemek ziyafeti yeri olarak cennet meydanının yedi başlıca yeridir. Bunlar Cehennem ve Cennette bulunan 7 kapının ana yerleridir. Sekizinci kapı ise rüyet Cennetidir bu ateşteki cennete bakan kapıdır, bu katiyyen açılmaz saklıdır, buna hicab kapısı derler. Çünkü Cehenneme girenler yaptıklarından utanarak çektikleri azabı Hak Teala görmesin diye bu kapı daimi kapalı kalır. Bu yedi cennet köşesini sıra ile anlatalım:

1 — **Arz köşesi:** Bu yer hakkında Resulullah efendimize Hak Teala'nın

فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا

"Fesevfe yühâsibü hisâben yesîran."

Kavli sorulunca, bu yer arz yeridir ya Ayişe hesap münakaşasından azap duyanın hesabının sorulduğu yerdir, buyurmuşlardır. Bu yer insan halinin Allah'a arz edildiği yerdir, bu bir ordunun kendini en büyüğüne göstereceği gibi, resmi geçit yeridir. Hak Teala orada her şeye hakimdir. Burada nasıl askerler kıyafetleriyle kendilerini tanıtırsa oda orada mücrimleri simasından tanır.

2 — **Kitapları alma yeri ise:** Bundan kasıt, amel kitaplarıdır. Hak Teala'nın

اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا

"İkra' kitabeke kefâ binefsikelyevme aleyke hasîben."

Kavlile, kimki kitabını sağ elile getirirse bu mutlu ve imanlı bir kişidir. Kitabını sol elile getirirse bu kişi münafıktır, münafıktan islamlık alınmaz, yalnız İmanı çalınmış veya alınmış olur. Münafık için, büyük Allah'a imanı yoktur denir. Bu söz ile, münafıkın içine veya anlamına, muattala ile müşrikte girmiş olur.

Münafıkın bütün çabası, malını, çocuğunu, kanını canım korumak ve kendi nefsinin rahatım temin etmektir. Muhakkak ki bu koruyacağı üç şeyden biri içinde saklıdır. Yukardaki ayetin bu saydığımız üç hususu anlatmak istediğini demiş olsak, münafıkın kavli, büyük olan Allah'a iman etmemekdir. Münafık Allah'ı hiç bir zaman tasdik etmez ve bunlar iki taifedir. Birincisi: Allah'ı tasdik etmeyenler muattala olanlardır. İkincisi: Allah'ın vahdetine inanmayanardır. Bunlarda müşriklerdir.

Bu ayette Hak Teala'nın belirtmek istediği, Allah'a karşı kendilerini büyük görenlerdir. Bu ayet onlar hakkındadır. Allah'ın hak etmiş olduğu azametine itikadı olsaydı, kendini o Allah'tan daha büyük ve daha azametli görmezdi. Bunlar ateşde yanacak zümre olduğundan münafıkın bunlardan bir farkı vardır.

Amel kitabını arkasında getirenler, kitaplarını, arkalarından çıkaranlardır. Bu kitabla çok değil az bir şey satın almış olurlar. Kıyamet günü bunlara kitabını arkandan çıkar denirse, yani dünya hayatındaki yerinden çıkartmak isterse, kendi amel kitabı değil, kendilerine nazil olan kitabı çıkarır, işte zikri geçen kitap budur. Bu kitabı arkasından çıkardığı vakit artık öksürmeyeceğini zan eder. Çünkü kendisine, yükenen bir ağırlık his eder. Sahihde yazıldığı gibi: Kıyamet günü Hak Tealâ ona, benimle buluşacağınımı zan ettin? Der. Hak Teala;

وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ

"Ve zâlike zannükümüllezî zanentüm birabbiküm erdâküm."

Rabbimiz hakkındaki şüpheniz sizlerin şüphesidir onu size geri gönderir.

3 — Mizan ve tartı yeri: Burada teraziler amelleri tartmak için yerleştirilir. Bununla insanların amel kitapları tartılır, ve en son olarak teraziye insanın kavli olan ve her daim söylediği

Elhamdülillah konur. Bu yönden Peygamberimiz sallallahü aleyhi ve selleın efendimiz, bu Allaha hamdetme kelimesinin teraziyi doldurduğunu söylemişlerdir.

Teraziye bütün ibadın amelleri yüklenir, bunlardan tevhit:

لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ

"Lâ ilâhe illâ hüve."

istisna edilir. Çünkü terazinin bir gözüne tek insanın ameli konmuştur. Diğer kefesine ise zikir ve tahmid yüklenir. Bununla terazide denklik temin edilir. (Burada istisna edilir tartıya girmez) Ancak (La îlahe İllallah) kelimesi tevhidi müşrikin şirkile birleşerek terazide muvazeneyi temin eder.

Hiç bir kimsenin tartısına tevhit ve şirk sokumaz, çünkü bunu inanarak söylemiş olsa Allaha karşı şirki yoktur demek, şayet şirkte ısrar ederse tevhide itikadı olmadığından bunu kullanmaya lüzum görmez, bundan şu netice çıkar: Şirkle tevhit imtizaç edemez ve bir araya gelemez, bu sebepledirki tartıya girmez.

Kıyamet gününde ne amelleriyle ne nede başka bir sebeple tartılmaz. Müşrikin hayır amelleri ahiret günü kalkmış olur ki, bunların şerrini dolduracak veya kaldıracak dara yoktur.

Bu gibiler, kötü sicili olanlardan hiç bir hayır işi yapmamış olsa da günün birinde ağzından tevhit kelimesi çıkarsa, bu bir tevhide karşılık 99 şer ameli silinmiş olur. Çünkü hayır olarak ancak bu tevhidi kullanmıştır. Böylelikle terazinin bir kefesi ağır basar, diğer kefedeki kötülükler ise hafif gelerek taşarlar. Kendiside buna hayret eder. Tartılara ancak şerden ve hayırdan gelen hususat girer. Bunlar işitme, görme, dil, el, karın, fere ve ayak gibi uzuvlardan gelen iyilikler ve kötülüklerdir. Bu uzuvların işlediği fiiller mutlak teraziye girer. Batınî iyilikler veya kötülükler ise hissedilen terazi ve tartıya girmez. Fakat bu yönden de adalet tatbik edilir. Bu adalet hükmî ve manevî tartı ile temin edilir.

4 — Sırattır: Bu meşru bir mânâ sıratıdır. Daha evvel bahsi geçen Sırat hissedilen ve görülen sırattı.

وَأَنَّ هٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ

“Ve inne hazâ sırâtî müstakîmen fettebiû‘hu velâ tettebiûssübüle feteferraka biküm an sebîlihi.”

Bu âyeti Resulullah sallâllahü aleyhi ve sellem tilâvet eder etmez bir çizgi çizdi, iki yanına muayyen ölçüde şu şekilde (IX) çizgiler koydu, işte tevhit sıratı ve hukuku ve yardımcıları budur, buyurmuşlardır. Yine Resulullah bir sözünde: Ben insanların La İlâhe İllallah cümlesini onlara söyletmek için muharebe emri aldım, karşımda bunu söyleyenler, kanlarını, canlarını, mallarını benden İslâm hakkıyle korumuş olurlar, ve hesapları da Allah’a kalır buyurmuşlardır. Hesapları Allah’a kalır demesinden maksat, tevhidi kullanmaları buna olan itikatlarından mı değil mi? Onun için bu yönü Hak Tealâya havale etmiştir. Şunu bilin ki, Şirkin ayağı tevhid Sıratına basmaz. Onun ayağı hakiki surette vücuda gelen sıratla basar.

Elmuattal ise: Hakiki vücud sıratına ayak atmaz. Müşrik tevhidi kullanmadığından, kıyamet günü kıyamda muattal ve ona benzeyenlerle doğruca ateşe sokulur.

Bunlardan yalnız münafıklara evvelâ Cennet içindeki nimetler gösterilir burada gördükleri naz ve nimet manzarasından içleri hasretle dolu olarak Cehenneme sevk edilir. İşte bu da Allah’ın bir adaletidir. Onlar kendi amellerinin karşılığını görürler.

Ateşte ebedi kalmıyacak zümreler ise: Tutulur, sual edilir, sıratta işkence edilir, o sırat ki, daha evvel izahını yapmıştık, bu kıldan ince kılıçadan keskin, Cehennemde sonu görünmeyen bir geçittir. Bu sıratı Hak Teâlâ çengellerle tutturup asmıştır, sırat ateş üstünde olunca Cennet yolu da mutlak olarak buradan geçer.

Hak Teâlâ:

وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا

"Ve inne minküm illâ vâridühâ."

Sizden her biriniz mutlak bundan geçecektir.

كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا

"Kâne alâ rabbike hatmen makdiyyen."

Buyurmuşlardır. Bu âyetin mânâsını bilenler cehennemin mekânını ve ne olduğunu bilmiş olur. Cehennem hakkında bir soruya yüce Peygamberimiz: Cehennem'den sorarlarsa ne olduğunu söylerim, susmam buyurmuşlardır. Allah bilgisi hakkındaki soruya da: Allah'ın emrile ancak söylerim, demişlerdir. O boş yere konuşmazdı, çünkü bu dünya işine ait bir mesele değildir.

Bizimle sukutumuz terbiyemizden ileri gelir. Burada susalım. Sıratın kıldan ince ve kılınçtan keskin olduğunu söylemiştik, bu bir Şeriat ilmidir. Bunun için çalıştık çabaladık bu yüzden zan altına da girdik bunun hakkında tevatür ve hikâye değil, kati delaili aradık. İlimde tevatürden faydalanır.

Buna ancak açık ve mütevatir bir nas ile varılabilir, bunuda bulmak zordur, ve nadirdir. Hak Teâlânın kavline göre bunlar tam olarak ondur. Kıldan ince ve kılınçtan keskindir der. Böyle olması doğrudur, buradaki şere göre sırat düzdür.

Bizler her namazda şöyle deriz: Yarabbi bize doğru sıratı bağışla artık bunlar ahirette görünüşü hissedilen sıratlardır. Ve anlatılan sıfattadırlar.

Hak Teâlâya basiretle ve hulusla dua ederseniz sıratın dünyadaki çıkışını kendisine göstermiş oluruz. Bunun dünyada iken görenler, Peygamberler ve tabileridir.

Bir habere göre sırat kıyamet günü üstünden geçenlerin ışıkları kadar göze görünür. Bir takım insanlara keskin görünür, bir takımlarına da geniş olarak görünür:

نُورُهُمْ يَسْعَى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ

"Nûruhüm yesâ' beyne eydîhim ve bieymânihim." Hak Teâlâ'nın bu kavlile bunun doğruluğu anlaşılır. Burada Sai yürümek ilerlemek demektir. Müminin bu yürüdüğü yerde sırattır. Dünyada buna iman deniyor. Çünkü ahirette müminin solu olmadığından ışıkları da onlarla beraber sağda yürür. Cehenneme girenlerin ise sağı yoktur. İşte sırattaki hallerden birisi de budur.

Bu sıratın asıldığı veya onda bulunan, askılar, çengeller, dikenler, vinçler bunlar insanın gördüğü amelleri suretleridir. Bu suretleri orada yani sıratta amelleri tutar.

Allah'ın Şefaati, ve Rabbani İnayeti gelinceye kadar bu sırattakiler, ne ateşe düşerler ve ne de cennete varırlar, sırat üzerinde azap içindedirler. Ey insanlar, Hak Teâlâ amellerinize göre sizlere yarın karşılığını verir terbiyeli ve ahlâklı olun ki istikbaliniz korunsun.

5 — Araf yeridir: Burası Cennet ile Cehennem arasında bir settir veya maniadır. Bunun içinde rahmet var ki, Cennet'le ilgilidir. Zahirinde de azap var ki, ateşle ilgilidir.

Terazi kefelerinin denk gelmesinden o kişiler, hem Cennete ve hem de Cehennem'e dönüp bakarlar, acaba ne tarafa gideceğiz diye içlerinde bir istifham belirir, ortada yalnız secdeye davet kalmıştır. Bunlar secdeye çağırıldığında secdeye varırlarsa iyilik tartıları ağırlaşarak Cennete girmiş olurlar. Ayrıca bunlar ehli tevhid olduğundan, tevhidi terazide görmediklerinden endişeye kapılmazlar. Çünkü Hak Teâlâ'nın haksız yere zulüm yapmayacağını katiyyetle bilirler.

Araf ta öyle insanlar var ki gelenleri simalarından tanırlar. Cennete girecekleri çağırırlar onlara size selâm olsun derler. Fakat bunlar nazlanır girmek istemezler. Cehenneme gireceklere de bakarak: Ya Rabbî bizi O zalim kavimlerden yapma, onlardan uzak tut, diye söylenirler. Buradaki zulüm kelimesi şirki ilgilendirir, yoksa başka bir zulüm değildir.

6 — Ölümü kesme yeri: Ölüm nasıl kesilir ve mânâsı nedir: Hak Teâlâ ölümü güzel bir koç olarak bu yere kor. Ey Cennet ehli, diye seslenir, Cennet ehli başlarını o tarafa doğru uzatarak bakarlar, ondan sonra Cehennem ehline seslenir, onlarda boyunlarını uzatarak o tarafa doğru bakarlar, o sırada ateşte ancak ateş ehli bulunmaktadır.

Her iki tarafa birden: Bunu tanıyor musunuz? Diye sorulur, onlarda evet bu ölümdür tanıyoruz derler, o esnada Yahya aleyhisselâm gelir keskin bir ciletle veya bıçakla o koç şeklindeki ölümü keser. Bu sırada münadiler bağırır, ey Cennet ehli artık sizlere ölüm yoktur! Ve yine ey Cehennem ehli artık sizlere de ölüm yoktur, diye seslenir. İşte bu gün hasret günüdür, Cennet ehli ölmeyeceklerine sevinerek, Allah seni bizlere mübarek kılsın derler. Bizleri dünya derdinden kurtarmışdın bizlere Cennetler getirdin derler.

Bu bapta Resulullah efendimiz, ölüm müminin hediyesidir. Buyurmuşlardır. Fakat ateş ehli ölümü görünce: Bizler için bir şer idin! Nimetler ve hayır içinde iken aramıza girdin, keşke bizleri öldürsen de bu azaptan kurtulsak derler, ve bağrışırlar.

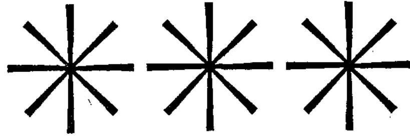
Artık Ölüm olmayacağından her iki tarafa da bu hal bir hasret ve iştiyak yaratmıştır. Bundan dolayı bu güne hasret günü demişlerdir. Ondan sonra Cehennem kapısı bir daha açılmamak üzere kapanır, ateş oradakilerin üzerlerine dökülmeye bağlar, herkes birbirine girer oranın altı üstüne gelmeye başlar, insanlar ve şeytanlar birbiriyle karışmış görülür. Altlarında ateş tufanlar gibi kaynamaktadır, şeytan ve insanlar birer et lokmacıkları halinde görünür, ateş sükunet bulunca tekrar değişir ve yakılır, o sırada insanların derileri değişir onlar da yanmaya başlar, bu şekilde azap devam edip gider.

7 — Ziyafet ve davet yeridir: Bu da ev sahibi Padişahın Cennet ehline bu cennet köşesinde çektiği yemek ziyafetidir. O sırada ateş ehli toplaşıp ağlaşmaktadır. Cennet ehli ise davette gönülleri ferah ve sevinç içindedir.

Bu ziyafette onlara, su ve hayat unsuru olan balina veya kılınç balığının yürek ve kalp artıkları verilir, yerler beyaz ve yuvarlak nimetlerle dolu olarak önlerindedir. Öküzden alınan dalak ve böbreklerde Cehennem halkına verilir. İşte Cennet ehli sudan çıkma ve Cennete münasip olan ve hayat unsuru olan bu balığın yüreğini yerler (burada yürek hayat evidir). Hayat sıcak olur, nemli olur, kanın buharı ise hayvani ruh olan nefesdir ki, beden onunla ebedi yaşar. Ev sahibi Cennet ehlini bu ziyafetle müjdelemiş olur.

Fakat hayvandaki dalak veya böbrek ise, o pislik ve kir evidir, çünkü hayvanın pisliği bunda toplanır, işte bunlar cehennem ehlinin yemeğidir. Bu pis sakatat öküzden çıkmıştır ki, bu da bir toprak hayvanıdır. Pis, soğuk ve kurudur, işte cehennemde camus yani manda şeklindedir.

İşte Cehennem ehli bunları yemekle ne ihya olurlar ve ne de hastalıktan kurtulurlar, hep sıkıntı ve maraz içinde kalırlar. Bu dersimiz bu kadar Allah doğruyu söyler ve hidayete erdirir.

CENNET DURAKLARI VE BASAMAKLARI HAKKINDA BİLGİLER

Allah seni ve bizi teyit etsin şunu bil ki: Cennet ikidir, biri hissedilen bir Cennet, diğeri manevî Cennet'tir. Akıl ise her ikisini bir görür. Âlem de ikidir: İnce, yumuşak, güzel bir âlem olan âlemi Gayb, diğeri de, kesafeti olan bir âlemdir ki, âlemüşşahadedir, yani görülen ve ispatlamaya lüzumu olmayan âlemdir.

Bunlara karşı hitabla mükellef olan nefsi natık, kendi görüşü ve akli delâil ile ulaştığı, ilim ve anlayıştan, hayvani nefisten hissi kuvvetlerle de lezzet şehvet nimetlerini elde etmiştir. Meselâ, yemek, nikâh, giyim, kuşam, koku, tatlı nağmeler, güzel bir sevgili, aşk, değişik renkler, ağaçlar, nehirler gibi ve emsalini, hislerimiz nefsi natıka taşır. Bu intikalden nefsi natık o tabiatından dolayı kendisinde lezzet ve zevk duyar.

Bunlardan zevk ve tat almayan hayvani hissi ruhtur. Nefsi natık değildir. Böyle olmasaydı hayvanda güzel bir kadından, genç ve güzel bir çocuktan renklerden, zinetten hoşlanır zevk duyardı, fakat hayvanda bunlardan zevk alan bir sıfat göremiyoruz. Şunu öğrendik ki nefsi natık hissi kuvvetin verdiği şeylerle lezzet almaktadır.

Şunu bilki, Hak Teâlâ halk ettiği bu his Cennetini aslan burcunu halk ettiği vakit yaratmıştır, bu burç bu Cennetin anahtarıdır. Bu Cennetin ruhu olan manevi Cenneti de ilâhi sevinçten yaratmıştır. Bu kemal sıfatı, gönül hoşluğu, sevinç gibi hasletlerden olmuştur. Mahsus Cennet ise cisme benzer. Akli Cennet ise ruh kuvvetleridir. Bu sebeple Hak Teâlâ dünyayı hayvan evi olarak isimlendirmiştir. Burada yaşayanlar, hissi ve manevî nimetler içinde ölürler. Bu sözümden darılmayın bu misal ve açıklanan düşünce ve mânâ insani bir lâtifedir.

Cennete girenler daha naz ve nimet içindeler, cennet kendini insanlarla doldurmak ister.

Resulüllah efendimizden haber aldığımıza göre, Cennetin Bilâle, Aliye, Ammara, ve Selmana göreceği gelmiştir müjdesini buyurmuşlardır. Bunu da onlara sevinerek bildirmiştir. Ne güzel ve manâlı müjdedir bu. Kelimeler ve mânâları, da birbirine uymuştur. Bilâl, ebelden gelir yani hastalık ve illetten kurtulmak manasınadır. Selman ise, selâmete çıkan manasınadır. Ammar ise, elemden kurtulup sıhhatla yaşayan demektir, Ali ise ulviyetten müştaktır, yani yukarı mevki sahibi demektir. İşte Hak Teâlânın isimlere de tecellisi böyledir.

İnsanlarda kendi durumlarına göre dört mertebe sahibidir.

1 — Bunlardan bir kısmı arzusu ve iştiyakı çoktur ve cennete susamıştır. Bunlar büyük insanlar olan, Resuller, Enbiya ve evliyadır.

2 — Cenneti arzular fakat, iştahı ve iştiyakı olmaz, bunlarda mânâları hislerinde galebe çalan Hak Teâlâ'nın hal ehli insanlarıdır.

3 — Cenneti arzular fakat oraya hemen gitmek istemez. Bunlarda müminlerin asileridir.

4 — Cennete gitmeyi arzulamayan ve ne de ona istek ve iştahı olan insanlardır. Bunlar din gününü yalanlayanlar, ahirete inanmayan kimselerdir. Hissi cenneti de sözleriyle red edenlerdir.

Şunu bilki Cennetler üçtür:

1 — İhtisas Cenneti: Dünyayı anlamayan, amelleri olmayan, 6 yaşına kadar olan çocuklar girer. Fakat Hak Teâlâ istediğini buraya sokar. Meselâ akıllanmayan deliler buraya girer ve yine buraya ilmi ehl-i tevhit ve feterat ehli girer. Yani iki peygamber arasında gelenler, peygamberlerin davetini almayanlar.

2 — Miras Cennetidir: Daha evvel bahsi geçen müminler buraya girer, burası daha evvel ateş ehline ayrılmış olan cennettir.

3 — Ameller Cennetidir: İnsanların amellerine göre kendilerinin ineceği Cennettir. Cenneti olmayan hiç bir amel yoktur. Yalnız ameller birbirine nisbetle artar eksilir. Buna göre amel sahipleri Cennette yerini bulmuş olur.

Sahibinden nakil edilen bir hadisten haber aldığımıza göre Peygamber sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz Bilâli Habeşiye: Ya Bilâl! Hangi sebeple benden evvel Cennete vardın, hangi köşesine varsam ve yürüsem önümde senin hışırtını duyuyorum. Hazreti Bilâlî Habeşi de: Ya Resulullah, yeni bir şey icad etmiş değilim abdest alır almaz hemen iki rekât namaza dururum, demesi üzerine, Resulüllah efendimiz ona evet sebep budur buyurmuşlardır, işte buradan bunun amel cenneti olduğunu anlıyoruz. Resulü Ekrem yine Bilâlî Habeşiye: İki elimin arasında önümde, yanımda her vakit ve anda, adeta benimle yarışır gibi etrafımda dolanmanın sebebi nedir, diye sorar, Bilâl de sebebini anlatır, doğrudur bunlarla benden ilerdesin buyururlar.

Bu fiillerde bulunanlar, farz, nafile ve hayır işi yapanlar, muharrem ve mekruhu şere göre tatbik edenler işte bu cennete girer, oradaki nimetlere kavuşur.

Buraya girenler arasında daha imtiyaz sahibi olanlar vardır. Bunlar bu gibi amelleri daha fazlasile yapan yaşlı olanlardır. Fakat islâmlık ve taatte amelleri denk ise ileri yaşta olanlar daha az yaşta olanlara nisbetle daha üstün tutulurlar. Çünkü ileri yaşta olanlar diğerlerine nisbetle bu işte daha fazla amel sahibidir. Vakit ve zaman bakımından, Ramazanda, Cuma gününde, kadir gecesinde Zilhiccenin onunda, Aşure ayındaki ameller ve bunun failleri, yine bunları vakıtlarırıda yapmayanlara göre Cennetteki yerlerinde üstünlüğü ve rüchaniyeti vardır.

Ayrıca mekan ve yer bakımından efdal olan ameller vardır ki cennetde de failleri üstün mevkie getirilir. Meselâ: Namazını Kâbede kılanın, Medine'deki mescitte namaz kılandan daha afdaliyeti vardır. Medinede namaz kılanın Mescidi Aksada na-

maz kılandan Efdaliyeti vardır. Mescidi aksada namaz kılanın diğer mescit ve camilerde namaz kılana afdaliyeti vardır. Cemaatla namaz münferit kılınan namazdan daha efdaldir. Bu da hal bakımındandır.

Ve yine Hak Teâlâ bütün amelleri birbirinden efdaliyetli yapmıştır. Meselâ, kendi riza ve merhametiyle sadaka veren, istemiyerek ve merhametle sadaka verenden efdaldir.

Ehli beytten şerefli olan bir kimseye verilen bir hediyenin, şerif olmayan birisine verilen hediyeden daha efdaliyeti vardır. Tercih ve efdaliyetlere size bir çok misaller getirdim. Hak Teâlâ tarafından gönderilen elçilerin de Cennetteki efdaliyetleri ihtisas Cennetinde zuhur eder.

Amel bakımından hal ve vaziyete göre onlar amel Cennetindeler, bazı insanlar aynı vakit ve zaman içinde bir çok ameller yapar. Zekâtında, namazında, zikrinde kulağını ve kendini o amele sarf eder, göz ve nazarını zemanına göre harcar, elini sadakasında namazında zikrinde niyetinde harcamış olur. Bunların hepsi bir vakıtta yapılır, hiç şüphesiz bu fiillerinde ayrı ayrı yapılanlara nisbetle efdaliyetleri vardır.

Resulüllah efendimiz sekiz. Cennet kapısının hangi birinden girmek istediğini Ebû Bekre sorunca, Ebû Bekir elsıddik radıyallahü anh hazretleri: Ya Resulüllah, bu sekiz kapıdan aynı anda girilmez mi? diye sorunca: Allah'tan dileğim bu şekilde girenlerden biri olasın buyurmuşlardır... Bu yönde de Ebu Bekir hazretleri aynı anda bütün kapıları ilgilendiren bir çok amellerin yapılabileceğini imâ ve anlatmak istemiştir. İşte burada da ahiret neşetinin ne olduğunu öğrenmiş olursun. Burası dünya Cennet ve haline hiç bir suretle benzemez.

Ahiretteki yaradılış hissi yaradılıştan daha kuvvetlidir. Bu hilkatin dünyadaki kesafetiyle, dünya evinde bunun tadını almıştık, insanın zatiyeti bir çok yerde ayrı ayrı bulunur, işte bu hali insanlar uykuda ve rüyada bulurlar.

Kendi nefsime ait, kendim bir rüya görmüştüm, bunu Allah'tan bîr müjde olarak kabul ettim. Bu Peygamberlerimizin

Hadisine Uymaktaydı. Resulüllah: Peygamberler arasında benim gibisi tek bir kerpiç yeri kalıncaya kadar dıvar, bina eden kişiye benzer ki bu kalan bu kerpiç benim, benden sonra ne bir elçi ve ne de bir peygamber gelecektir.

Hakikat halde o son Peygamber olmuştur. Duvar denildiği vakit akla kerpiç gelir, burada Peygamberliği duvara, Peygamberleri de kerpice benzetmesi yerinde ve çok güzel bir örnektir. 599 senei Hicriyesinde Mekkede idim, bir gece rüyamda Kabe duvarlarının kerpiçle bina edildiğini gördüm, burada kullanılan kerpiçlerin cinsi, altın ve gümüş idi, yapıcılar bir kerpiç altın ve bir kerpiç gümüş kullanarak duvarı bina edip tamamlamışlardı, bende hayran hayran ve bir zevkle bu güzelliği seyrediyordum.

Bana yakın olan Rüknü Yemani ile Rüknü Şami tarafına dönünce o taraftaki duvarda biri gümüş diğeri altın iki kerpiç yerinin en üst iki sırada boş ve eksik kaldığını gördüm. Kendi nefsimi o anda bu boşlukları doldurduğumu gördüm. O anda o iki eksik kerpiç ben olmuştum böylelikle eksik tamamlanmış ve duvarın inşası bitmişti. Kâbede eksik bir şey kalmamıştı. Bütün bunları ayakta görüyorum, ve ayakta olduğumu biliyorum. O iki kerpicin kendim ve zatiyetim olduğunu görüyordum.

Kendime geldiğimde Hak Teâlâ'ya şükranda bulundum, bu rüyayı şöyle tabir ettim, Hak Teâlâ beni Peygamberler ve elçiler safında ve onların bir tabiî olarak bana bu rüya ile tecelli ettirdi. Belkide evliyalığı benimle sona erdirmiş olması ihtimali vardır, Allah ikramcıdır ve Azizdir.

Peygamberimizin Hadisi şerifiyle bu gördüğüm rüyanın bir başkası görmüş gibi yaparak tabiri için Mekke'nin bu işle uğraşan tariki dünya bir alimine baş vurmuştum. Bana bu rüyamın tevilini bildirdi, bu tabir ve tevil benim düşündüğüm gibi çıkmıştı, Hak Teâlâ'dan bunu bana bağışlamasını dilerim. Şunu bilki, ameller Cenneti 100 basamak yukarı, Cehennem ise 100 basamak aşağı doğrudur. Cennet ve basamaklarının her biri-

nin bir çok durakları vardır. Kuran ve şehadet hakkıyle en hayırlı ümmet olarak çıkan Muhammet ümmetîne ait olan bu durakların, diğer ümmetlere verilen Cennet duraklarından efdaliyetini söyleyelim. Bu sekiz sınıf Cennet'in her birinde 100 basamak vardır beher basamakta Cennet içinde bir Cennet'tir. Bu basamakların en üstü Aden Cennet'idir ki, bu cennetlerin başkentidir. Burası sık ve kalabalıktır, Cennete girebilen ve Hak Teâlâ'yı görmek için gelen halkla doludur. Padişah sarayı gibi burası Cennetlerin en yükseğidir.

Etrafı sekiz surla çevrilmiştir. Her iki sur arası bir Cennettir. İkinci cennet Firdevs" Cennetidir. Bu Cennetlerin ortası dır ve adenden sonra Cennetlerin en efdalıdır. Ondan sonra Huld Cenneti gelir, daha sonra Naim Cenneti, Elme'va Cenneti, Darüsselam ve Darülmakame Cenneti gelir. Ve son olarak ta Elvesile Cenneti gelir ki adendeki Cennetlerin en yükseğidir. Burası Resulullah efendimize tahsis edilmiştir. Bunu Hak Teâlâ onu ümmeti hakkında şefaat duası yaptığı için hediye edilmiştir.

Bizlerde onun sayesinde Hak Teâlâdan mutluluk kazandık. Biz insanların en hayırlısı ümmeti olarak çıkarıldık, kavli şerifile bu hayırlı ümmetimizle ümmetlerin sonunu getirmiştir. Cennet basamaklarının her basamağı ayrı ayrı 5105 kısma ayrılır, bu daha çok olurda eksik olmaz.

Keşif ehli ittifakla anlaştığına göre bu basamaklardan ümmeti Muhammediye diğer ümmetlerden ayrı ayrı olarak tahsis edilen basamaklar 12'dir. Buna başka millet ve ümmetler iştirak edemezler.

Bundan evvel Resulullah efendimize sair Enbiyaya nisbetle ahirette nasıl bir şefaat efdaliyeti verildiğini söylemiştik. Bu dünyada altı husustan birini dahi Hak Teâlâ hiç bir Peygambere vermediğini Müslim Ellhaccac sahihinde zikreder. Bu altı husus şunlardır: Umumî risalet, ganaimin tahlili, korku ile zafer kazanma, bütün arzın ona mescit olarak verilmesi, dünya toprağının temizlenmesi, yer hazinelerinin verilmesi gibi, kimseye nasip olmayan ve verilmeyen, şeylerin ona verilmesidir.

Şunu bilki Cennet ehli dört sınıftır:

1 — Elçiler yani peygamberlerdir.

2 — Evliyalar, beyyine ile peygamberlerin tabileridir.

3 — Müminler, evliya ve Enbiyayı tasdik edenlerdir.

4 — Alimlerdir, akli isbatlarla Allah'ı tevhit eden, ve

لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

"Lâ ilâhe illâ hüve."

diyen âlimlerdir, âlim diye kast ettiğim bunlardır.

Bunlar hakkında Hak Teâlâ der ki:

يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

"Yerfei'llâhüllezîne âmenû minküm vellezîne ûtüli'lme derecâtin."

Hak Teâlâ iman edenlerle bu babda ilimle bezenenleri basamaklara çıkararak yükseltir.

Allahı tanıyıp bilmek için iki yol vardır, bu iki yoldan gayri Allahı tevhit edenler mutlak surette taklitçidirler.

1 — Birinci yol keşif yoludur. Bu zarurî bir ilimdir, insan bunu keşfi esnasında nefsinde bulmuş olur. Bu şüphe kabul etmez başkaca bir isbatı yoktur. Nefsinde bulunan budur. Bazıları keşfi esnasında isbat ve delil bulur, isbatsız ve delilsiz hiç bir şey bilinmez, muhakkak bir isbat ve iz bulunması ve dayanılarak keşif edilmesi elzemdir derler. Bu yönü Fas'da iken şeyh Ebu Abdullah elkittani hazretlerinden duymuştum, Bunu kendi halinden haber vererek doğruladı ve böyledir dedi. Bunun böyle olması icab eder ve hatasız olduğunu söyledi. Başkaları bunun nefislerinde delaili keşif etmeden karar ve hüküm vermeyi bir zevk olarak bulurlar. Bu keşif ilmini İlâhi bir tecelliyle kazanmış olabilir. (Peygamberler ve bazı evliyada olduğu gibi)

2 — Bu yol burhan-ı akli ile fikir yolu ile neticeye varmaktır. Bu yol öteki yoldan daha aşağı derecededir. Ve daha başkadır. Çünkü burada nazar sahibi kişi isbat ve delilinde zorlu şüpheler içine girmiştir. Bunu keşfetmek için uğraşır hakkın vechini araştırır. Bir yol daha vardırki, bu yolda yürüyenler, Allah'ın vahdetine şehadet eden ilim sahibi kimselerdir. Bunlardan sivrilmiş olanların tevhid ilminde fazla bilgi ve görüş sahibi oldukları muhakkaktır. Bunların isbat ve delilleri ehli keşfin bazısında görülür, işte bu dört taife Aden Cennetlerinde temayüz ederler: Beyaz kum tepelerinden bulutlar içinde gelen Hak Teâlâyı bunlar görürler. Bunlar orada dört makamdadırlar:

1 — En yukarı makam taifesi, Minber sahipleridir ki elçi ve peygamberlerdir.

2 — İkinci makam taifesi, Peygamberlerin varisleri olan evliyalardır. Allah'ın beyan ettiği bu kişiler, ilâhi aile ve arşın dostlarıdır.

3 — Üçüncü makam taifesi ise aklî burhan ve görüş sahibi hak teâlânın âlimleridir.

4 — Dördüncü makam taifesi ise, tevhiddeki taklitçi müminlerdir, bunlar aklı nazari sahibi alimlerden hasırda, daha ileridir.

Hak Teâlâ ibadına umumî bir ziyaretle tecelli etmek isterse, Hakkın münadileri bütün Cennetlerde: Ey Cennet ehli, Azamet ve minnet sahibine, yakın ve pak mekân sahibine, ulu nazar sahibine selâma durun, karşılayın! Rabbinizi görmeye koşun. Bunun üzerine bütün Cennettekiler, Aden Cennetine doğru koşup girerler, her taife kendi mertebe ve derecelerine göre yerlere otururlar, yemek sofralarının kurulması emredilir, ne dünyalarında ve ne de bulundukları amel cennetlerinde görmedikleri özel sofralar önlerinde hazırlanır, o kadar nefis yemekler verilir ki, bunları ne evlerinde ne de başka bir yerde görmüş ve yemiş değillerdir.

Bu yemek şöleninden sonra ne hayatlarında ve ne de sonradan giymedikleri nadide elbiseler kendilerine giydirilir.

Bu ciheti yüce Peygamberimiz onaylayarak der ki: Evet gözün görmediği kulağın işitmediği, hiç bir beşeri kalbin aklına gelmediği şeyler giyerler. Buyurmuşlardır. Bundan sonra oradaki beyaz miskten toplayarak kendi Cennet evlerine dönmüş olurlar.

Özel amelin meyvesi ilâhi güzelliği görmek olmayıp, Cennet nimetlerine kavuşmaktır, gaye ve hedef bu idi, bu yönleri açıklamıştık.

Bu şölen esnasında, aniden bir nur gözlerini alınca, cümlesi secdeye varırlar, o sırada o ışık zahiren gözlerine ve batınen basiretlerine girmiş olur, vücudlarının en ince ufak aksamına kadar rabbın bu güzellik nuru nüfuz ederek içlerini doldurmuş olur.

O sırada oradakilerin tümü göz ve kulak kesilmiş olur. Yön ayrıntısı yapmadan kendi zatında onu görür onu işidir, işte bütün bunları tümü ile onlara O nur vermiştir ki bununla müşahedelerini yapmış olurlar. Bu sırada onlara Allah'tan bir elçi gelerek onlara: Rabbinizi görmek için hazır olsun, işte sizlere görünüyor demesi üzerine tümü onu görmek için hazırlanır.

Hak Teâlâ kendini üç örtü arkasından gösterir ve görünür. Bu üç hicap şunlardır:

1 — İzzet hicabı

2— Azamet hicabı (ve büyüklük)

3 — Ululuk hicabı (yükseklik)

Oradakilerin kendilerinde bu hicablara bakmak cesaret ve kudretleri olmadığından, Hak Teâlâya bakamazlar.

Hak Teâlâ en büyük hicapcıya, îbadımm beni görmesi için aramızdaki bu hicabı kaldırın? buyururlar. O sırada Hak Teâlâ tek örtü arkasından kendisini o güzel ve ince adile göstermiş olur. Oradakilerin tümü onu görür ve üzerlerine kolaylık nuru yağar, Rabbın güzelliği onları şaşırtmıştır, bu güzellik nuriyle onlar da parlamış olurlar.

Şeyh Nakkaşın Hadisinde, Resulüllah kıyamet durakları hakkında Hak Teâlânın: Ey İbadım, sizlere selâmım olsun, sizlere merhaba, Allah'ın sizlere selâmı var, yaşayan ve ebedi olan Rahim olan Rahmanın sizlere selâmı var; ebedi ve mutlu olarak içeriye girin. Cennet sizleredir, nefislerinizi burada bulunan nimetlerle doldurun, ve iyi edin. Mükrim olandan sevab alın, ve ebedi kalın! İşte sizler imanlı mü'minlersiniz, bende her şeye hâkim olan iman sahibi Allah'ım! Adlarımdan birini parçalayıp size dağıttım, artık sizler için korku yoktur, sakın kederlenmeyin, sizler benim evliyamsınız komşum ve dostlarımsınız, benim maiyetimsiniz, muhabbet ehlimsiniz, benim evimdesiniz!

Ey Müslüman kullarım, siz Müslüman ben de selâmım, evim de selâm evidir, sizlere yüzümü göstereceğim, yüzümdeki hicabı kaldırıp sizlere tecelli edersem bana hamdedin, utanmadan sıkılmadan emniyet ve selâmetle evime girin, bana cevap verin, etrafımda oturunki yakından beni göresiniz, sizlere hediyelerimden hediye vereyim, sizleri mükâfatlarımla sevindireyim, güzelliğimle sizleri bayıltayım, mülkümden size mülk vereyim, gülüşümle sizleri memnun edeyim, kendi elimle sizi örteyim, ruhumu sizlere koklatayım, işte vaktiyle korkarak sevdiğiniz Rabbmız benim! Ben bütün vasfı Celâlunla sizden memnunum ve sizi severim, nefisleriniz ne dilerse, gözleriniz neden hoşlanırsa hepsi bende vardır, ne arzu ederseniz vereceğim, sakın utanmayın ve uzak kalmayın, işte zengin ve cömert olan Allah benim, vefa ve sıdık sahibi benim, evimi sizlere mesken yaptım, Cennetimi sizlere helâl kıldım. Zatımı sizlere gösterdim, işte elim üzerinizdedir, size uzanıyor size bakıyorum. Gözümü sizlerden ayırmıyorum.

İstediğinizi bana sorun, ben sizin için hem celis ve hemde enisim. Artık miskinlik yoktur keder yoktur, hastalık ve ihtiyarlık da yoktur. Kötülükte yoktur, siz ebedi buranın sakinlerisiniz. Buranın eşraf ve büyüklerisiniz. Sizler ki itaat etmiş yasaklarımı tutmuştunuz, ihtiyaçlarınızı bana bildirin ki size temin edeyim!

Cennet halkı bu ilâhi hitap karşısında hayran ve sevinç içinde: Bu ne bizim umduğumuz ve ne selâmetimiz değildi. Bizler yalnız senin cemalini görmek ve rızanı almak isteriz başkaca hiç bir şeye ihtiyacımız yoktur ya Rabbımız dediler. Bunun üzerine Hak Teâlâ:

İşte size yüzümü gösteriyorum! Bakın ve kendinizi müjdeleyin. Rızam hepinizin üzerinde olsun. Kalkın zevcelerinize gidin, boyunlarına sarılın ve nikahlanın. Çocuklarınızla eğlenin ve gülün. Evlerinize odalarınıza bahçelerinize girin, hayvanlarınıza binin. Minderlerinize ve yataklarınıza yaslanın, sırdaşlarınızla komşularınızla tanışın ve muhabbet edin. Rabbinizin vereceği hediyeleri kabul edin. Elbiselerinizi giyinin, meclislerinize de konuşun, karanlıkta değilsiniz gaileniz kalmamıştır, mevcudiyetimin yakınınızda olmasından sonsuz emniyettesiniz.

Buradan Kevser ve Kafur nehrine gidiniz!. tesirim, Selsebil, ve Zencebil isimlerindeki saf ve temiz olan su ile yıkanınız, sonra orada kurulan yeşil renkteki çadırlara giriniz, yüksekçe kurulan yataklarınıza uzanın burada sonsuz bir gölge, akan sular, yasak edilmemiş ve henüz koparılmamış yemişler vardır, onlardan koparıp yiyiniz. Buyurmuşlardır.

-Bundan sonra Resulü Ekrem şu âyet-i celileyi okumuştur:

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ

مُتَّكِئُونَ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ

"İnne ashabelcennetilyevme fî şugulin fâkihûne hüm ve ezvâcühüm fî zilâlin a'lelerâiki

Müttekiûne lehüm fîhâ fâkihetün ve lehüm mâ yeddeûne selâmün kevlen min rabbin rahîmin."

Bundan sonra şu âyet-i celileyi tilâvet etmişlerdir:

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا

"Ashabülcenneti yevmeizin hayrün müstekirran ve ahsenü mekîlen."

Kıyamet hakkındaki Eba Bekir Elnakkaşın hadis nakli burada bitmiş olur. Hak Teâlâ bu hitaptan sonra yüzündeki örtüyü kaldırır ve ibadına görünür. Tümü secdeye varırlar. Hak Teâlâ onlara: Başınızı kaldırın burası secde yeri değildir. Ben sizi secdeye değil görmeğe davet etmiştim. Bundan sonra bir diyeceğiniz var mı ? Buyururlar.

Onlar: Ya Rabbımız. Sen bizleri Rıza evine aldın, Cehennemden kurtardın, bizi kendine komşu ettin, kereminle bizi giydirip süsledin, ve en nihayet bize yüzünü gösterdin derler.

Hak Teâlâ, daha var, buyurur. Onlar: Bu ne olabilir diye sorarlar? O da: Hakkınızda Rızamın sürekli olmasıdır, bunu sizden esirgemeyeceğim. Bu ne güzel bir söz ve ne güzel bir müjdedir. Allah cümlemize bunu kısmet etsin.

Hak Teâlâ ilk önce konuşmasiyle bizi yaratmıştır. Ol demiştir, olmuşuzdur. Ve bunu biz duymuşuzdur. İşte Cennette de sonunu kendi sesiyle ve emirleriyle kapamıştır. Bu insanlar için büyük bir müjde olmuştur.

Şunu bilki, son rahatlık ve rahmet hepsi Cennettedir. Rahmet bedeni bir emir veya hal olmayıp, ancak rahmete kavuşanın lezzet duyduğu ve hoşlandığı ruhî bir haldir.

Cennetin içi nimetlerle dolu olduğundan buradakilerin tümü bolluk içindedir. Cennettekilerin hareketlerinde hile yoktur, yalan yoktur, amellerinde meşakkat yoktur.

Yalnız Cennettekilerde uyku rahatlığı yoktur, çünkü uyku orada ateş ehline verilmiştir, bu yüzden Cennet'tekiler uyuyamazlar, uyumak nimetinden yoksundurlar. Uyku rahatlığı Cehennem'de yananlara verilmişdir ki, bu azap bitinceye kadar, ve ateşleri sönünceye kadar bu uyku devam ederek o müdhiş ızdırap ve acıyı duymazlar, o ateş içinde böylece yanarak vakitlerini doldururlar.

Buradan anlaşılır ki ateş hiç şüphesiz hissidir. Esasen ateşin his vasfı yoktur. Ateş bu vasfı kabul etmez, kıyamet günü Cehennem cisimlerle dolacağından bu vasfı alır:

كُلَّمَا خَبَتْ وَزِدْنَاهُمْ سَعِيرًا

"Küllemâ habet ve zidnâhüm segîran."

Bu âyetin mânâsına nüfuz edince, ateş içindeki cisimlerin kendi kendine yanmakta oldukları, anlaşılır. Bunlar söndükçe yanması kendi kendine arartar ve başlar. Hak Teâlâ'nın buyruğu budur. Yoksa bu cisimleri yakmak için sönen ateşe ateş ilâve edileceğini Hak Teâlâ söylemiyor.

Bunun mânâsı, Cehennem'de yananların ateşi içlerindedir, işte bu en şiddetli his azabı ki, mânevi azaptan onları uzaklaştırmış olur.

Duyguları bakımından, zahiri görünen ateş hafifleyip rahata kavuşacakları an, Hak Teâlâ içlerine kötü amellerinin fikirlerini musallat ederek onları tekrar tutuşturur.

Şayet verilen ilâhi emirleri suiistimal etmemiş olsalardı, içlerinde bu azap olmayacak ve kendileride mutluluğa kavuşacaklardı. Bu yönden aklımdan bunlar geçerek şunları söyledim: Bu sizlere ateşin ne olduğu anlatırsa ne mutluyum:

Türkçesi:

النَّارُ نَارَانِ نَارٌ كُلُّهَا لَهَبٌ
وَنَارُ مَعْنًى عَلَى الأَرْوَاحِ تَطَّلِعُ
وَهِيَ الَّتِي مَا لَهَا سَفْعٌ وَلَا لَهَبٌ
لَكِنْ لَهَا أَلَمٌ فِي القَلْبِ مُنْطَبِعُ

"Ennâru narani narunkülleha lehebun
Ve narun manâ âlâ elervahi tatlau
Vehiyye elleti ma lehâ sefaun velâ lehebun
Lâkin leha elemun fî elkalbi muntabiun."

Ateş ikidir biri Alevdir
Biride mânâda ruha Ateştir
Birinin rengi, Alevi olmaz
Bununla kavrulan yalnız yürektir.

İşte böylelikle Hak Teâlâ Cennet ehline kendilerinin ummadıkları nimet ve rahmeti verir. Onların vehim ve temennisi mânâ ile olmuştur. Yani mânâ temennisidir. Hissi olmuş ise bu hissedilmiştir demektir.

İhtisâs Cennetinin nimeti insanın bu dünyadaki vehminin mükâfatı olmuş olur.

Akıbetinin ateş olacağını bilseydi, Allah'ına karşı asi bir kul, olmaz, taat ehli salih bir kişi olur, ve mutlulara iltihak ederdi. Fakat inayeti ilâhiyye dünya evinde hükmünü yürütmüş ve onu bu güzel yoldan geriletmiştir, işte dünyadaki her vehim ve temenni, Cennette ona bir mükâfat olarak verilmiş olur. Vehmi ve temennisi yüzünden Allah onu dünyada fena amellerden korumuş sonunda rahata kavuşturmuştur.

Bunları anlattığımızın sebebi şudur, Resulüllah sallallahü aleyhi ve sellemden naklen gelmiştir ki: Bir kişi vardır ki ne bedeni kuvveti ve ne de malı vardır, köleleri azat eden, sadaka veren, halkın muhtacına koşan, mescit ve camiler yaptıran, bedenen kuvvetli, ibadetini rahatlıkla yapan bir adamı görür.

İşte bu hasta ve fakir adamın içinde kıskançlık değil, bir hasret ve temenni doğar, onun gibi olmayı ister, işte Peygamberimiz bu netice üzerindeki mütalâasını söyler, her iki adamın ecri ve sonları birdir buyurmuşlardır.

Çünkü birinin hulus ile temennisi, diğer amel sahibinin ameliyle denk gelmiştir. Bu sebeple Cennette bu zaif kişiye bir nimet ve rahmet verilir, temenni ve arzusuda olmuş olur. Dünyadaki temennisi olmasaydı Cennette bulduğu nimetleri daha lezzetli ve kuvvetli bulur ve daha mutlu olurdu. Şayet bu kişi dünyada iken bu temennisine kızıp reddetmiş olsaydı, ona ahirette verilecek nimetler daha yüksek ve çok olurdu.

İhtisas Cennetinde bulunan nimetler, kişinin vehim ve temennilerinden yaratılarak makul amel ve vehimlerinin mükâfatı olarak oraya konmuştur.

Temenninin dünyada hiç bir şekilde vücud bulması ve meyve vermesi mümkün değildir. Bu sözlerimizle ihtisası anlatmak istedik.

İkinci ihtisası istersen, bu ne tevehhümden ve ne de temenniden olur. Birinci ihtisasta ise temenni ve tevehhümün ne olduğunu gördük ki, bunun dünyadaki temenni ve tevehhümün cezası olduğunu anladık.

Kötü ve makbul olmayan nimetlerin bir faydası olmaz, fakat sahibi bununla nimetlenmiş olur. Malda hâlâ gözü ve hasreti vardır. Hak Teâlâ derki:

وَغَرَّتْكُمُ الْاَمَانِيُّ حَتّٰى جَاۤءَ اَمْرُ اللّٰهِ

"Ve gurinnekümülemâniyye hattâ câe emrullâhi."

Şer ve hayır arasında bir tefazul yoktur, kafirin düşündüğü ve umduğu hayır ona küfürle geri döneceği cihetle vücutça vakii ve mahsus olacağından Cennet ehlinin hayri daha iyi ve daha tercihli olmuş olur.

Allah doğruyu söyler ve hidâyete erdirir.

CEHENNEMDE EN ÇOK AZAP GÖRENLERLE BİR KISIM ULVİ YARADIŞLAR HAKKINDA BİLGİLER

Hak Teala hepimizi korusun: Cehennem denilen yer en azametli ilahi hilkattir. O ahiretin ceza evidir Müşrikler ve muattaladan olanlar burada hapis olunurlar.

Burası iki taifeye mahsustur. (Makame) Evine kâfirler münafıklar ve müminlerden büyük günah işleyenler girer.

Hak Teala :

وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا

"Ve cealnâ cehenneme lilkâfirîne hasîran"
Cehennemi kâfirlere tahsis ettik, der. Azaptan sonra bunlar aradan şefaatle çıkarılır

Buna Cehennem adının verilmesi, derinliğinin fazla olmasındandır. Buna derin kuyu veya dipsiz kuyu adı verilir. Asıl ismi Cihnamdır. Buradaki elif hazfedilerek cehennem olmuştur

Ateş derecesi çok yüksek olduğu gibi soğuk derecesi de çok düşüktür, öyle ki, bu sühunete hiç bir şekilde dayanılmaz.

Cehennemin üst kısmı ile dibi arasındaki zeman ölçüsü 70 senedir. Bu Cehennemin halen mevcudiyeti hakkında insanlar birbirile münakaşa halindedir. Tartışmaya değer bir mevzu olduğundan oldu-bitti bu mevzu konuşulur. Bu mevzuu tartışan iki taifeden biri Cennet ve Cehennemin mevcudiyetini delail ve burhan serd etmeden red ederler.

Fakat biz ve ehli keşif olan dostlarımız, bunların her ikisinin de halk edilerek hazırlandığını, çift olarak yaradılmış olmadıklarını, ve halen var olduğunu delaili ile söyler ve isbat ederiz

Bir düşünceden bir fikir doğar, bu fikirden de söz doğmuş olur. Bu fikir bir ev yapmak ister en evvela dört duvarını inşa eder, bu duvarlar olunca ev yapıldı denir, içeri girilirse yer gök ve duvarlar görünür, bundan sonra ihtiyaca göre odalarını mahzenlerinin, zindanını, ve burada kullanılacak ne varsa yapar ve hazırlar, ayrıca bir bölümünde sıcaklık evi ilâve eder, burası havası daimi yanan bir yerdir, koru yoktur, burada kor olarak insanlar ve dünyada tapılan putlar heykeller vardır, bu ateşin alevi ise Ecinnilerdir. İşte bu anlattığımız yer ve inşa edilen yer kıyamet gününde göreceğimiz Cehennemdir.

Hak Teala,

وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

"Ve kûduhannâsü velhicâretü."
Yakılacak malzemenin insan ve taş olduğunu bizlere haber veriyor. Veyine derki :

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ

"İnneküm vemâ ta'büdûne min dûnillâhi hasabu cehenneme."
Ve yine:

فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ

"Fe kübkibû fîhâ hüm vel gâvûne ve cünûd iblise ecmaûne."
Dünyadaki ateşe müstahak olanlarla iblisin ve maiyyetinin buraya atılacağı bildiriliyor.

İşte bu. Cehennem öküz burcu ile birlikte yaratılmıştır. Cehennem halkıda şekil ve sıfatiyle öküz ve mandaya benzerler. Bunun böyle olduğunu Şeyh Ebulhakem bin Bercan, kendi keş-

finde görmüştür. Bazılarına da yılan şeklinde belli olmuştur ki Hak Tealanın bunları böyle yarattıklarına kani olurlar Mesela böyle görenlerden biri de Ebülkasım bin Kusa'dır.

Hak Teala Cehennemi yarattığı vakit zühal kevkebi öküz burcunda idi, kızıl güneşte yay burcunda, diğer cevherlerde keçi burcunda idi.

Hak Tealanın Cehennemi müslimin hadisinde kendi kavlile şöyle anlatılır: Acıktım! Beni doyurmuyorsun, susadım beni içirmiyorsun? Hastalandım, beni yoklamıyorsun, diye cehenem böyle seslenir.

İşte Hak Tealanın ibadına lütuf ve keremi bakımından en azametli iniş ve tevazuu bu sözdedir, işte bu hakikatten Cehennem yaratılmıştır, Allah cümlemizi bundan korusun.

İlahi gazabın neticesi olarak içindeki ıztırap ve elemlerile Cehennem zalimlerin ve kendini Allah gibi gören kibirlilerin yeri olmuştur.

Bu azap ve elem ve Cehennemin faaliyeti ins ve cinden halk edilenlerin buraya girmesile başlar.

Şayet buraya kimse sokulmamış olsa, ne Melaikelerin ve nede Cehennemin nefsinde bir elem his edilir ve azapta duyulmaz, Cehennem zebanileri de Allahın zikir ve rahmetine dalar daimi onu teşbih ederek hiç bir şekilde iftirada bulunmazlar. Hak Teala onlara: Sakın orada fazla zulüm yapmayın sonra gazabıma uğrarsınız, gazabımı alan yok olmuş olur. Hak Teala burada hiddet ve gazabını, Cehenneme ve zebanilere yükler. Şayet bu gazabı ilahi onlara inmiş olursa bu yer onların ebedi meskeni olmuş olur ki, bunlar bu gazap için yaratılıp oraya indirildiği cihetle, Hak Tealadan da onlara gazaptan başka bir şey inmez.

Buradaki gazabı ilahi, bizim duyduğumuz elem ve acıdır. Marifeti olmayan ve bizim yolumuzda düşündüklerini ve yürüdüklerini iddia eden kısa görüşlü softaların münasip kuvvetlerin temessülü yönünden, Cehennemin ilahi kahırdan yaratıldığını söylerler.

Burada Kahredici, Cehennemin Rabbidir. Ve tatlı ve yumuşak görünen ve bilinendir. Söyledikleri doğru olmuş olsaydı, kendisi bizzat zalimlere musallat olur, kendi nefesile burayı çalıştırırdı. Ve artık ona, fazlası var mı? Diyen ve birbirini yedi diyen kimse bulunmazdı. İşte o vakit herşeyi geniş rahmeti içine alan Hak zail olmuş olurdu.

Peygamber efendimiz sallallahü aleyhi ve sellem'den naklen gelen rivayete göre: Eshabi, ile bir gün mescitte otururlarken şiddetli bir sarsıntı duyulur. Oturanlar ürkerler, Resulüllah efendimiz bu sarsıntının ve gürültünün neden ileri geldiğini biliyormusunuz? Diye sorunca: Eshab: Bunu ancak Allah ve Resulü bilir diye cevap verdiler. Bunun üzerine, bu bir taş parçasıdır ki yetmiş sene evvel Cehennemin ağasından içeri atılmıştır, şimdi bu taş Cehennemin dibine çarparak bu sarsıntıyı yapmıştır. Buyurmuşlardır.

Bu sözünü henüz bitirmemişti ki mescide yakın bir yerden bir feryadın koptuğunu duydular, orada 70 yaşında bir münafıkın öldüğünü anladılar, bu sırada Resulüllah Allahü Ekber, Allahü Ekber diyerek tekbir getirmiştir. Eshabın ileri görüşleri de düşen taşın bu münafık olduğunu doğduğu günden Cehenneme atıldığını, 70 seneden beri bu cehennem içinde hedefine varmak için yuvarlanmakta olduğunu, ölünce hedefine ve cehennemin dibine vardığını anlamışlardı.

Hak Teala der ki :

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ

"İnnelmünâfikîne fidderkilesfeli minennâri."
Münafıklar cehennem ateşinin dibindedir. İşte bu sarsıntının duyulması gerek eshab için ve gerek başkaları için büyük ve iyi bir ders ve ibret olmuştur.

Dikkat buyurun burada Resulüllahın söz ve işareti ne güzel ve ne incedir. Hak Tealadan bana da böyle bir olay hissettirme-

sini diledim! Evet bana da Cehennemdeki münafıkların düşmanlıklarını gösterdi.

Hak Teala :

قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ تَاللّٰهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ لضلالهم والهمهم

إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ

"Kâlû ve hüm fihâ yahtesimûne tallâhi in künnâ lefî dalâlin mübînin lidilalahum ve el hemahum

İz nüsevvîküm birabbilâlemîne ve mâ edallenâ illelmücrimûne."

İşte bunlar ateş halkıdır. Ve oranın sakinleridir.

Hak Teala bunlar hakkında;

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ

"Vemtâzülyevme eyyühelmücrimûne."

Bu ayetten murad oraya girip de çıkmayanlar hakkındadır.

Buradan çıkmayanlar şefaatle çıkanlara nisbetle daha imtiyaz sahibidirler. İşte bu yönü Hak Teala bana keşf ettirip gösterdi. Cehennem ehli arasındaki düşmanlık ve boğuşma, dünyada yapılan münazaralarda birisinin hakikate varmasiyle ona karşı cephe alıp karşı gelmelerine benzettim.

Böyle bir hadiseyle karşılaşırsanız, Hak Teâlânın bana gösterdiği bu Rahmeti hatırlayınız? Ben bu Rahmeti, Peygamberi bir telekki ve teslimiyyette, kitabına, sünnetine vukufumla buldum.

Resulüllahın bu sözünü insanlar bilmiyorlarmı? Peygamber yanında münazaa ve ihtilaf olmaz, bu cihet kitabımızda da işaret edilmiştir.

Böylelikle, Resulüllahın Hadisi okunur ve söylenirken dahi ses ve gürültü çıkarmak, itiraz etmek, sözü kesmek doğru değildir. Hak Teala bu bapta der ki:

لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ

“Lâ terfeû esvâteküm fevka savtinnebiyyi.”

Bu ayet yukarıdaki sözümüzü teyit eder.

Allaha yakın olanlar, Peygamberin kendi sesi ve sözü ile kendi hadisini bir başka birinin ağzından dinlemek arasında bir fark olmadığını söylerler. Bu hadis bir suale cevap olsa dahi, böyle bir hadis anlatılırken bunun karşısında terbiye ve edep ve sessizlikle bunu dinlemek ve mücadele ve münazaadan uzak kalmak icabeder.

Şayet dinleyici itiraz eder konuşmasile sükûnu bozarsa artık o dinleyici değildir. Sessizlik ve huşu edep ve terbiye mahsulüdür.

Bu sebeple Hak Teâlâ Resulüne büyük bir ahlak ve terbiye vermiştir. Hak Teâlâ'nın Resulüne kavli:

وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ

“Ve lâ ta'cel bilKur'âni min kabli en yükdâ ileyke vahyüh”

dir. Bunun manası da, vahiy gelinceye kadar Kur'an'da acele etme? Ve yine Hak Teala:

وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ

“Ve lâ techerû lehu bilkavli kecehri ba'diküm liba'din.”

Bununla insanın his etmeden amel sevabının gitmiş olduğunu bize anlatır. Burada insan kendi itiraz ve hücumu ile Hak Tealanın dininde bir tereddüt yaratmayı düşünür, bu düşünce ona Hak Teala'dan gelmiş bir oyun olduğunu şu ayetten anlarız. Hak Teala der ki:

سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ

"Senestedricühüm min haysü lâ yaglemûne."

Ve yine:

وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

"Ve mekernâ mekran ve hüm lâ yeşu'rûn."

Buyurmuşlardır.

Akıllı ve nasihat sever bir mümin Hak Teala ve Resulünün sözleri okunur veya söylenirken, susması, kulak kesilmesi ve edebini muhafaza etmesini bilmelidir. Bu konuşulan ve söylenenlerden faydalanmalıdır.

Hak Teala:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Ve izâ kuriel Kur'ânü festemiû lehu ve ensıtû lealleküm turhamûne."

Bu ayette Hak Tealanın hem ricası ve hem de Rahmeti vardır. Bu böyle liken nasıl olur da buna karşı gelinir ve düşmanca hareket edilir, veya çıkarılır, hadisin mana ve anlaşılmasına nasıl mani olunur? Bu ricaya böylemi mukabele edilir? Ben bu ilahi Ricanın öteki bilginlerin düşündüğü gibi vacip olmasını isterim.

Bu yönü muayene ettiğimde Hocada bir fevkaladelik his ettim, ve gördüm. Burada suyun havaya itimat ettiğini, bunun bina inşasında en tuhaf bir şey olduğunu gördüm. Bu iki cevher bir yerde ve bir iz ve seviyede bulunmaz, bu ayrım onu çalıştırmaz, bu görüşle bunları yaratıp ve doğurtan amillerin kahramanını gördüm. Ve anlamış oldum.

Escam ve eşyanın hareket ettiricisi Hak Tealadır. Bu sebeple fiilde izi görülmez diyebiliriz.

Bu görüşte, yumuşaklık ve inceliğin, katı ve kaba olana nisbetle daha kuvvetli olduğunu gördüm. Burada hava sudan daha yumuşak ve ince olduğu şüphe götürmez bir hakikattir. Su havaya kuvvetile karşı gelip havanın tazyikine mani olamaz. Fakat hava daha yumuşak ve ince olmasına rağmen suyun aşağı inmesine mani olduğunu gördüm.

Bu görüşle bir çok bilgiler elde ettim. Ateş yönünden değil, Cehennem olması yönünden bunlardan yanacakları gördüm. İşte bu cehennemde karanlık Elmuzlime denilen yeri gördüm. Sonra tatlılık ve yumuşaklıkla yukarıya doğru su ile itildim, bunu geçtim burada üstün şeyler gördüm, bu ateş ehlinin düşmanlıklarını seyrettim. Cehennemde de birbirine düşmanlık ediyorlardı.

İşte bu çekişme ve itişme onların azabı oluyordu. Cehennemdeki azapları Cehennemden değildir, sakin oldukları ve hapsedildikleri evlerindendir. Hak Teala onlara bu evlerinde istediği an ve zamanda bir elem ve azap yaratır, bu azap Allahtandır, amellerinin neticesi hak ettikleri ilahi adalettir.

Hak Teala Cehennemde 7 kapı yaratmıştır, her kapı bu alemden bir parçadır. Dâhi azap bu kapılara taksim edilmiştir. Bu yedi kapı süresiz açıktır, ancak bunlardan biri kapalı olup hiç bir şekilde açılmaz bunun adı da Hicab kapısıdır. Yani Hak Teala buradaki asi kullarını görmesin diye bu kapı kapalı tutulur.

Her kapıda yedi gök katinin Melaikelerinden bir Melaike bekler, bunların isimlerini orada iken biliyordum, şimdi ise unuttum. Yalnız aklımda biri kalmıştır ki adı İsmail idi.

Bütün ecramı semaviye ve kevkebler kendi parlaklıklariyle görünmez, tümü karanlıktır. Keza güneş ve ayın doğuşu ve batışı, aynen olmuşolur. Fakat ne güneş ve nede ay nur ve ziya vermez. Böylelikle diğer bütün mukevvenatta Cehenneme ve içindekilere yakışır bir şekilde hareketederler. Hak Teala'nın:

اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا

"Ennârü yu'radûne aleyhâ gudüvven ve gaşiyyen." İşte bu hal ve şekil üzere, bir şey değişmeden devam edip gider.

İşte daha evvel anlattığımız gibi berzah alemindeki gösteri yürüyüşünden sonra, ahiret diyarında da içeri giriş başlar.

Yalnız ecram ve kevakibin Cehennem evindeki hareket ve ölçüleri, dünyada görülen hareket ve ölçülere benzemez.

Oradaki Küsuf dediğimiz güneşin tutulmasını göremeyiz. Çünkü o gözlerimizdeki Kûsuf değil bizatihi kûsufdur. Orada hava da vardır, eksik ölçüden dolayı bu hava görüş ile ışık kavramının arasına girerek gözlerin bu parlamayan kevkepleri görmelerine yardım eder.

Ve yine kesin olarak bil ki, güneş burada bizatihi ışık verir, fakat ayın güneşi kapaması gözün bu ışığı vermesine mani olur. Hüsuf da böyledir Yerine göre bu husuf ve küsufda değişir.

Şekil ve nevine göre Güneşin tutulması ilahi tecelliden olmayıp tutulan cismin korkusundan ileri geldiğini, Cehennemdeki hesabın sonu geldiğinden, Cehennemin kapatıldığım, Cennet ehlininde sabit olan kevkeplerin aşağısından Cennete girdiğini, diğerlerinin esfeli saf iline indiğine inanan cahil ve imanı zayıf bir çok insanlar vardır.

İşte bütün bu sapık düşünceler, şimdi içinde bir mahlûk olmayan bu Cehennemdeki özelliklerin artması sebep olur.

Hak Tealanın kürre-i arzda tesbit ve ta'yin ettiği yerler vardır ki, meselâ Ravzai Mutahhara denilen minber ile kabri şerifi arasındaki kısım ayrıca serin hazırlayıcısı tarafından her nehir veya yer Cennetin olur, geri kalanı da ateşe dönerek Cehennemin olur.

Bu yönden Şeyh Abdullah bin Ömer denizi gördükçe, ne vakit ateşe döneceksin derdi.

Hak Teala'nın:

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ

"Ve izâlbihâru sücciret."

Yani denizler yanıp kurursa, buradaki manadan ötürü şeyh Abdullah deniz suyu ile abdest almayı istemez, bana teyemmüm daha iyi gelir, der deniz suyundan kerahat duyardı.

Hakikatte Hak Teala bu denizin hakikat yönünü kullarına göstermek istemiş olsa ve bunu örten gizliliği kaldırmış olsa, kullar denizlerin tutuşarak yandığını görürler. Hak Teala istediğini açar, istediğini kapar ve saklar o herşeye kadirdir, kudretine erişen yoktur.

İşte misalini gösterdiğimiz bu gibilerde bir korku görülür, bu korku haram ve helâl şüphesinden doğar.

İşte bu hisle korkan kimse içinde haram olan bir yiyeceği domuz veya bakire bir kız olarak görür, içilecek bir şeyi de hamır yani tahammür etmiş bir içki görür. Fakat bu korku sahibiyle oturan diğer bir kişi bunları onun gibi görmez, ekmeği güzel bir somun, şerabıda tatlı bir su görür. Acaba bu duygular hayal sahiplerinden hangisinin doğru his sahibi olduğunu gösterir. Seri hükümleri bir suret olarak hatırlayıp hisedenlermi veya adet üzere his ve idrak edilenmi doğrudur?

İşte Mutezile'nin mezhebini kuvvetlendiren bu iki naldır. Çirkin olan kendi neisine çirkindir, güzelde kendi nefsine güzeldir.

Doğru bir fikre varış, haram olan şarabı hamır olarak görmesidir. Bu nefsine çirkin olmasaydı, bu keşif sahibini doğrulamazdı. Şayet onun fiili yemekde de yasakları düşünmek olmasaydı o yemek ona domuz olarak görünmezdi.

Bu fiil mükellefde olmadığı için Hak Teala bu çirkin yasak yemeği yememesi için ona bu yemeğin rengini ve şeklini göstermiş olur.

Şunu kesinlikle bil ki, bunu âdet üzere bir yemek gören, hükmü sert ile kendi arasında bir mania çıkar ki bu maniada çirkinliktir.

Şayet o nesne kendi hal ve vaziyetiyle çirkin olmuş olsada, şeriatı koyanın haberlerdeki kavliyle bunun çirkin veya güzel, iyi veya fena olduğunu tasdik etmez, çünkü ona hilafı hakikat olarak bir haber verilmiştir. Her akıl sahibi ve sözünü bilenler için ahkam hiç şüphesiz ilâhi söz ve haberlerdir.

Burada Hak Teâlâ bizlere nelerin haram veya helâl olduğunun haber vermektedir.

Allah'ı zem edenler için Hak Teâlâ diyor ki :

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ
هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ

"Velâ tekûlû limâ tesifü elsinetükümülkezibe

Hâ zâ halâlün ve hâzâ harâmün litefterû a'lâllâhilkezibi."

Bu emirle ve âyetle hükmünü göndermiştir ki bu kesin ve şüphesiz bir haberdir.

Eşyada ki çirkinlik ve güzelliği idrak etmek beşeri kuvvetin elinde değildir. Hak Teâlâ bunu bize anlatır ve bildirirse bunun ne olduğunu anlarız, bu anlayışımızla bunun çirkinliğini veya güzelliğini anlamış ve öğrenmiş oluruz.

Meselâ: Yalan gibi, nimet sahibine küfür, veya aklen ihsanda bulunmak sıdık gibi, nimet sahibine şükranda bulunmak gibi, özelliklerdir.

Günah, sıdık ve ecir çeşidi ile tekevvün eder. Bazende günâh yalanların çeşidiyle tekevvün etmiş olur. Hak Teâlâ istediğine güzellik istediğine de güzellik ecri verir. Fakat bu o şeyin güzel veya çirkin olduğuna delalet etmez.

Meselâ yalanın çirkin ve kötü olduğu bilindiği halde, bir mü'minin ölümden kurtulmasında bu yalanın insana sevap kazandırması misalidir.

Şu bilinmeli ki! Cehennemdeki azapta en kuvvetli azap çekecek ve yanacak olan İblistir. Şirki hazırlayan odur. Bütün bu karşı gelmesinin sebebi ateşten halk olunmasıdır. İşte onun azabıda ateşte olacaktır. Hassas olan hayati cisim onun nefesiyle tekevvün eder, bu nefes boğulma ve asılma gibi hallerde dışarı çıkmaktan men edilirse geri dönerek kalbi o anda yakar, o insanda derhal ölür işte onun hayatı nefesdedir, onunla yaşar onunla ölür. Onun yok olması ve ölmesi, nefes sahibi olduğundan veya nefes alamadığından değildir, kendi tekevvününde ki cazibe kuvvetinin soğuk havayı kalbinde cezb ederek sıcak havanın dışarı atılması hayatının devam etmesini temin eder ki bunun aksi hali ölümü intaç eder.

Öldürmek maksadiyle ateşe atılanlarda iki hal olur. Ateşte nefes almayayım derse iple asılan bir kişiye benzer ki nefesi kendini öldürür.

Şayet ateşte nefes alayım derse cazibe kuvvetiyle alacağı ateş havası kalbini yakmış olur.

İşte yaşamada bu gibi şeyler vardır, iblisin ateşteki azabı ise, kendi tekevvünü ateşten olduğu için ateş azabına karşı koyabilecek güçtedir. Bu sebeple azabı şiddetli soğukla yapılmış olur. Bu öyle bir ateşdir ki terkibi hava, su ve topraktır. Buna rağmen iblisin neşeti olan ateşde de azabını çekecektir.

Burada iki ateş vardır, 1 — Hissi ateşdir ki, hayvaniyyetine, iç ve dış duygularına bağlıdır.

2 — Manevi ateşdir ki kalplere bakan ateştir. Teşekkülündeki tedbirli ruh bu ateşten müteessir olur ve azap duyar.

Şunu açık olarak söyleyebilirim ki, Cehalet ruhların en büyük azabı olmuş olur. Çünkü cahillik tümünü aldatmıştır, işte o azap gününe (birbirini aldatma günü) adı verilmiştir.

Nefislerin azabında şöyle muhasebe yapar, keşke dünyada bunu keşfedip anlasaydım, işimde basiret sahibi olurdum diyerek nefsini aldatmağa çalışır. Bütün bu aldanma ve kandırma hesap günü doğru ve asilerce anlaşılmış olur.

İtaatli ve doğru olanda mutlu olmasına rağmen, der ki : Keşke ben bütün gücümü verip bana verilen hakkı fazlasiyle ödemiş olsaydım, Rabbımın kemaliyle tedbir sahibi olup gereğini yapsaydım der. Asi olanda: Allah'ımın emirlerine karşı gelmeseydim, der. Bu bahsi kıyamet gününde konuşmuştuk.

Sana nefes ve teneffüs mertebeleri hakkında bilgi verdik bu bilgiyi vermemizin gayesi şudur: Cehennem ve Cennet Ehlinin ilâhi kişiliğiyle, azap ve elemin, ve ilâhi rahmetin buraya nüzulü hakkında bilgi sahibi olmanızdır.

Sahih deki habere göre, Rahmanın nefesinde gazap sıfatı taşıdığını haber verir. Bizim teneffüsümüzde de gazap ve hiddet sıfatı bulunur.

Bu bakımdan rahmanın nefesi sağ tarafından gelirse kâfirlere ilahi gazap düşmüş olur. Hak Tealanın bu nefesi yardımiyle ensarın kılınç ve iman kuvvetiyle düşmana galip geldikleri gibidir. İşte Allah'ın bu gazaplı nefesi ensar ve Peygamberine muharebeyi ve zaferi kazandırmıştır. Burada bu elem ve azap düşmanlara bu nefes gazabiyle gönderilmiştir. Burada size cehennemin ateş evi olması hasebiyle özelliğini gösterdik ateş ehlinin mertebeleri hakkında size kâfi izahat vermiştim.

Allah bizleri mutlu olanlardan yapsın arzumuz budur.

Ebrar hakkmda Hak Teala der ki:

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ

"Ta'rifu fî vücûhihim nasdratennaîmi."

Bir sahipleri yaradılışları icabı bu vasfı taşırlar.

Ateş ehlinin neş'eti Cennet ehlinin neş'etine benzemez. Cennetin yaratılışı Hak Tealanın emriyle özel valilere verilmiştir. Ateş ehlinin, Cehennemin neş'eti de yine özel idarecilere verilmiştir, bunlar duruma göre artar veya eksilir. Fakat şu var ki bunlar çoktur. Rakamla toplanmaz, sayılarını ancak Allah bilir.

Buradaki her iki taraf Melaikelerinin dünyevi neş'ette ve oralardaki neş'etlerde bir ileri hükmü olduğudur.

Allah doğruyu söyler, hidâyete erdirir.

İNHİRAF VE MUKABELEDE MÜŞAHİTLERİN GÖRECEĞİ GİZLİLİKLER HAKKINDA BİLGİLER

Sekizdir Nüceba kiramdır onlar
Kentlerin sahibi vardır mutlaka
Bizleri koruyan dört kale vardır
İki âleme vezir olurlar
Altı yönde alü neferdirler
Bu iki işareti düşündüm uzun

On ikidir Nükaba dini korurlar
Gözle görülür ayan olurlar
Hisar gibidir temeldir onlar
Alemin meliki kutuptur onlar
İmamları çamur sudandır onlar
Sırrın zuhurunu gizlemek hüner

Şunu bilki Hak Teala hepimizi kendi ruhiyle te'yit etmiştir. Bu mevzuumuz zaman tanımayan bazı kişilerin san'at ve sıfatları ve bunlar hakkında, bilinenlerdir.

Bazı meseleleri ancak büyük kişiler bilir. Bilhassa bu gibi kişiler Nübüvvetin bitimiyle, Enbiya derecesine yakın bir yer tutarlar.

Resulü Ekremin vefatiyle subut son bulmuştur. Bu son bulan şeriat nübüvvetidir. Fakat nübüvvetin makam ve yeri son bulmamıştır.

Hiç bir şeriat onun şeriatını inkar ve yok edemez, onun yerine geçemez, gelse dahi getireceği hükümlerle bir üstünlük elde edemez.

Kendisinin dediği gibi, Peygamberlik benden sonra yoktur ne bir elçi ve nede bir Peygamber gelir ki, benim getirdiğim şeriatı bozsun.

İşte Resulüllahın vefatiyle bu yönden bu kapı kapanmıştır. Fakat Peygamberlik makamı kapanmamıştır.

Hiç şüphesizdir ki, İsa aleyhisselam hem elçi ve hem de Peygamber idi. O son zamanda âdil bir hüküm ve şeriatla inecektir.

Bu getireceği şeriat ne başkasının ve nede kendisinin beni İsraile getirdiği şeriat olacaktır.

Ancak Muhammed aleyhisselâtü vesselamın karar kılacağı şeriatı yüklenerek onunla inecektir. Çünkü Hazret-i İsa'nın nübüvveti Resulüllahca sabittir. Resulüllah efendimiz ise dünyaya ondan sonra gelmiştir ki, sözü ile bunu onaylamış, ve artık kendisinden sonra bir Peygamberin gelmeyeceğini öğrenmiş bulunuyoruz.

Nazar ehline göre Peygamberlik kazanılmış bir hak değildir. Bunun aksini iddia edenler Allah katında kendilerine, ve nede başkaları için şeria muvafık olmayan özel bir basamak vermek istemeyenlerdir. Peygamberlik kulun bilmediği şer'i tayin eder, Ahkam kurar bilhassa kesbe mani olur, diye konuşurlar.

Keşif sahibi bu Allahın kulunun bu iddia ve sözü üzerinde durursanız sözünde iktibas'a işaret ettiğini görürsünüz.

Meselâ, Ebâ Hamid Elgazali ve başkaları gibilerin gayeleri yukarda anlattığımız gibidir.

İşte bu gibiler Allah'ın yakın dostlarıdır. Bunlarada:

Elmukarreburi derler.

Hak Teala bunlar için:

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ

"A'ynen yeşrebu bihâl mukarrebûne."

İşte bununla Hak Teala'ya elçisi olan İsa aleyhisselâm hakkında âyet-i celilesiyle şöyle bildiriyor:

وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ

"Vi cîhen fiddünya velâhireti ve minel mukarrabîne."

Manası, dünya ve ahirette büyüklerden olup bana yakın olanlardandır, buyurmuşlardır. Ve yine Melaikeler hakkında da:

وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ

"Ve lelmelâiketülmukarrebûne."

Buyurmuşlardır.

Kesinlikle biliniyor ki, Cibril aleyhisselâm Resulüllah efendimize vahy ile iniyordu, şeran ona Peygamber ismi verilmemişti. Halbuki o Peygamber sıfatında idi.

Peygamberlik Allah tarafından kula verilen bir makamdır. Bu makam sahibide kesinlikle 9 kulların en büyüğüdür ki, bu makam şeriatla gelen Peygambere ve onun sünneti ve şeriatı üzerinde yürüyen tabiine verilir. Hak Teala der ki:

وَوَهَبْنَا لَهُ أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا

"Ve vehebnâlehu ehâhu hârûne nebiyyen."

Tabi sıfatiyle bu makama bakılacak olursa, bu makamı etbaı sayesinde iktisab ettiği cihetle, ona müktesib maiyyete olan yönede iktisab denir. Burada ona Allahından gelmiş bir şeriat yoktur ki, onunla özelliği olsun. Veya başka bir şer ile başkasına erişsin. İşte Harun aleyhissam böyle idi. Hakikat olmakla bu nübüvvet makamı sözünü kapayalım ki, düşünen bir insan bu telaffuzun bunun şer'i nübüvvete aidiyetini anlamış olsun.

Meselâ, bazı insanlar Ebâ Hamit Elgazali hakkında yanılmışlardı, ve onun için nübüvvet iktisabı Kimyayı Saadetle olmuştur, dediğini söylemişlerdir.

Allah muhafaza etsin, halbuki Ebâ Hamid Elgazali bunu demek istememişti, yeri gelince bu makam sahibinden sizlere bahsedeceğim.

Şunu bil ki, anlattıklarım bu makam ehlinin bilgilerindendir. Şimdi burada mevzuumuzun kapısı olan mukabele ve inhirafı anlatalım.

Şunu bilki, kulların Hak Teala'yı müşahede etmesi iki nisbetle olur

1 — Tenzih nisbeti

2 — Hayale inme nisbeti dir.

Tenzih nisbetine gelince; Bunun tecellisi onun benzeri olmadığıdır. Hayale inme nisbeti ise Resulüllahın kavli ile, Allah'ı görür gibi ibadet et, ve yine Allah namaz kılanın kıblesindedir, buyurmuşlardır.

Hak Teala bu yönden:

فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ

"Fe eynemâ tüvellû fesemme vechullâhi."
Nereye dönerseniz dönün Hak Tealanın çehresini görürsünüz, buyurmuşlardır.

Bizlere gelen ayetler, hadislerdeki lafızlar manalariyle değerlendirilir. Çünkü bunlar rast gele değil üstün manalariyle gelmişlerdir. Şayet manalariyle gelmemiş olsalardı faydaları olmazdı. Çünkü muhatabına kendini ve ne demek istediğini anlatamazdı, hangi dille inmiş ise o dilde de bu hal muhalif olurdu. Hak Teala:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ

"Ve mâ erselnâ min Resûlin illâ bilisâni kavmihî liyübeyyine lehüm."

Buyurmuşlardır ki, kendi dilleriyle onlarla konuşan ve beyanda bulunacak elçiler gönderdik, bu ayet bu manayı taşır.

Yoksa, burada gönderilen elçi bu lafızlarla lafızları şerh etmemiştir, yani açıklamamıştır. Çünkü o vakit istilana uymayacağını bilir.

O lafızlardan gelen ve anlaşılan manaları da kendi nefsine yakıştırdığı gibi, Allah'ada yakıştırırız, o vakit telaffuzların mana ve açıklaması o ulusun kendi diliyle olcağından zorluk çekilmez. Şayet bu aksi olmuş olsaydı başka bir dil telaffuz ve istilahlariyle gönderilmiş olsaydı, bunun şerhi açıklaması o ulusun anlayamayacağı mana ve sözle olmuş olsa, o vakit bizler bu kelimeleri ve lafızları yerinden ayırıp, tahrif etmek veya uydurmak mecburiyetinde kalırdık.

Bu şekilde yanlış ve tahrif edilmiş şekli öğrendiklerinden tahrifci olarak kalırlar. İşte bizden evvelkilerin kanaat ve itikadı budur.

Bu iki meşru nisbetlerden daha evvel anlattığımız üzere hangisinde karar kılarsan, kalbinle ibadetinle bu iki nisbete bütüniyle kamil olarak dönüp ona bağlanman ve bu kemal mertebelerinden birinden dahi vaz geçmemelidir.

Akılları cihetinden Allah'ın kelam ehli bunu neden böyle söyler, veya aklı kısa ve havai olanlar Hakkı kendi hulk ve tabiatına neden benzetirler? Her iki tarafta anlayamamış cahil olduklarından böyle düşünür ve söylerler. Hak ise o toplulukta aralalarındadır, insan yaradılışı hakkında alınan haberde Halk Teala Âdemi kendi elleriyle yaratmıştır.

Âdemin teşrifini karinei hal ile anlayan İblis, Âdem aleyhisselâma hilkati bakımından şeref iddiasında bulunduğundan Hak Teala İblise: Elimde halk ettiğim bir şeye secde etmemenin sebebi nedir? Buyurmuşlardır. Burada elleri kudrete yüklememiz doğru değildir. Çünkü burada çift el vardır: Bu elden bi-

rinin nimet, diğerinin kudret olduğuna hüküm edemeyiz, çünkü her mevcudta bu hal vardır. Onun bu şekilde olması ve bunu tevil etmesi Âdeme şeref vermez, bu şeref, onun kolunda halk ettiğinin, şimdi ellerimdedir demesindedir.

Anlattığımın aksine olarak bu iki nisbet yani tenzih ve teşbih nisbeti insan hulkune dönerse bununla şereflenmesi mümkündür.

İnsan evlâdı kamil olarak ve bünyesinde bu iki nisbeti birleştirerek hususiyle delili akli ve fikri nazari ile gelen lafzın ona verdiği benzerleriyle üç mertebe üzerinde çıkmıştır. Mü'minlerden bunun dördüncüsü yoktur. Mukabele ve inhiraf ancak ilâhi hayalin inmesi nisbeti yönünden olur. Resulüllahın, Âllahını görür gibi ibadet et demesi, işte bu Mabuda mukabeledir. Bu mukabeleden inhiraf ise iki suretlidir, ya onun tenzih etmekle olur ki, konuşmacıların inhirafiyledir. Veya bir teşbih ile cisimlendirilmişlerin ve ikmal edilmişlerin inhirafıdır ki, bunlar ki yönlü söz ehlidir.

Zikrettiğimiz bu mukabele 360 makamdır bunun 36 makamı ana makamlardır. Diğerleri bundan daha aşağı makamlardır ki, bunların tümü Dehir isminden olan şehadet ehlinde toplanır.

Şunu bilinki Allahü Teala Dehir dir. Feleklerin hareketini hazırlayan ve bilinen zamanda bu sözden endişe etmez ve vehme kapılmaz.

Şimdi bundan da kevkeplerin kat ettikleri dereceleri tahavvül ederiz ki, buda zamandır. Sözümüz zamanın zuhur ettiği Dehir ve makamlarına aittir. Ve alettahkik, zaman ise size bildirdiğim gibi vücudi bir emir olmayıp bir nisbet olduğudur. Anlatana göre ezelin kadime olan nisbeti gibidir; Suretteki hulku bakımından zatiyetleriyle karşılarlarsa bu makamlar şahadet ehline olmuş olur.

Burada zaman dehri karşıladığı gibi ebediyette ezeliyeti karşılamış olur. Bu karşılaşma ve mukabele esnasında hiç bir

kevne, yaradılışa kendi zatiyetlerini ve görecekleri zatları ayırmak için asla nazar etmezler. Birisinden böyle bir şey vuku bulursa onun makamı günlerden bir güne dönmüş ve ayrılmış olur, veya karşıladıkları kimselerle kendi zafiyetlerinin karşılanmasındaki fark ve ayrımı görmüş olur. Bu ayrım görüşü ile sınırı aşarak mukabeleden inhiraf etmiş olurlar. Böylelikle 18 makam aşağı inmiş olurlar.

Bu miktar evvelki ölçünün yansıdır. Bu inhiraf ya Allah'a veya makamın onlara olan inhirafıdır. Şayet bu makam inhirafı kendisine yani Hak Tealaya ise, bu makamlar onlardan uzaklaşır Ve kaybolmuş, olur. Onların da istekleri bunların onlarla bulunmalarıdır. Şayet bu inhiraf kendilerine ise kendileri ondan kaybolurlar buradaki istek te onunla bulunmaları arzusudur

Şayet inhiraf yönü artarsa daha yarıya inmiş olurlar ve dokuza inmiş olur, yine yön ve inhiraf artarsa altı makama düşerler ki, bu on sekizin üçte biri demektir. Otuz altının altıda biridir. Kemal sahibi bir kulun yeri bu iki nisbet arasındadır. Her nisbet kendi zatiyetinin karşılığıdır. Zati yet te bölünmez. Bölünmeyince de tavsif edilemez. Çünkü her nis diğer bir nisbetin karşıladığını karşılamaz.

Hak Teala bu iki nisbetle vasf olmasına rağmen nefsinde birdir. Ahadiyyet sahibidir. Bu iki nisbet sayıda olsun bölmede olsun ona tahakküm edemez. Keza kamil bir kulda bu iki nisbetle Allah'ı karşılamada değişik iki çehresi olamaz. Bütün nisbetlere göre Hak Teala'ya mukabele böyle olur.

Şayet nisbetler çoğalırsa bu iki nisbete geri dönmüş olurki, vasfedilenin gözünde bir şey teşkil etmez, çünkü hepsi bir gözdür. Ve o mevcudiyetin günahıdır. Bu misalleri nisbet yönünden getirdik. Nisbetin gözleri yoktur. Bir göz ise haktandır, kulda da göz birdir, kulun gözü sabittir, aslını bırakmamış, cevherlerinden çıkmamıştır.

Bu sebeple hakkın gözü bedenin içindedir, beden de onu yaratanın gözü olmuştur ki, bundan da hak çıkmıştır, fakat ku-

lun gözü olduğu gibi durmaktadır, fakat kendi zatiyetinde olmayan ilimlerden faydalanmıştır.

İşte âlimler Rab gözünün mevcudiyetiyle birbirini görürler. Kendi Habbı gözü ile kendine bakan bir kişi bu farkı göremez ve arzusundan uzaklaşmış olur.

İşte Allahın gözünde ve katında cahil sıfatı bu gibilere verilir. Bu sıfatla ona hüküm vermesi, vücut sıfatı olmadığı içindir, çünkü cehalet hiçliktir, yok olmak demektir.

1 — Rüyasında Allah'ı Allah olarak gördüm diyenler kamil kullardır. İşte her nisbet böyledir, bu bilginin en yüksek dereceleridir.

2 — Marifet ve bilgi sahipleri: Gözümü yummuştum, açtım, ne gördüm ise Allah idi. Allah'tan başka bir şey görmedim, gözlerim yerinde ve usulünde, Allahı görmede bana yardımı olmadı, diyenlerdir.

3 — Bilgi ve marifette: Bir zümre, bir şey görmedim diyenlerdir.

4 — Marifet ve bilgide ise: Bir şey görmeden evvela Allah'ı görüyordum. İşte bu sınırlanmış görüştür.

Kulun iki nisbet arasında tekevvün ettiğini daha evvel söylemiştik. Tabii cisim sahibi olmayınca insana bu isim yaraşmaz. İnsan bizzatihi cesediyle ve hakikatiyle bu dünya evinde bulunur.

Kesinlikle bu insanların bu dünya evinde koruyacak, gıdasını cesedinden ve ruhundan alan bir elçiye lüzum vardır.

O elçi ki Âdem aleyhisselamdan kıyamete kadar hakkı gösteren bir elçidir. Bunu evvelki bahislerde geniş olarak açıklamıştık.

Resulüllah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) değişmez dini, değişmiyecek şeriatı getirip yerlestirdikten sonra vefat etmiştir.

Artık böylelikle bütün elçi ve peygamberler, bu şeriatın içine girmiş ve bununla amel etmiş olacaklardır.

Şunu bilki! Arzımızda cismi ve zatiyeti ile yaşayan Peygamberler vardır. Bunlar insanî âlemin kutuplarıdır.

Bunların sayısı bin olsa dahi bunlardan biri kesinlikle işaret ettiğimiz imamlardan biridir.

Hak Teala, Resulüllahdan sonra bu âlemde cismanî olarak sağ bıraktığı üç elçi vardır:

1 — İdris aleyhisselâm cismaniyetiyle sağdır. Yedi gök semasından dördüncü sema katındadır. Ve orada yaşar. O semanın yok olmasiyle yok olur. Orası dünya alemindendir ve benzeridir.

Çünkü kıyamet günü, kâinat âleminin şekli, dünyamızda dahil olmak üzre değişecektir. Bu meyanda insanlar da değişecektir.

Haber aldığımıza göre ikinci neşette, mutlu olanlar, safiyet, incelik, güzellik bu gibi tabii ve cismi olan neşetler, ağırlıkları kabul etmez.

Bunlar dünyada oldukları gibi, kusmaz, abdest etmez, sümkürmez, olurlar. Ateş ehli de bunlar gibidir.

2 — İlyas ve İsâ peygamberleri arzımızda bırakmıştır. İkisi de Allah'ın elçisidir. İkisi de Resulüllahın hanifi olan diniyle vazifelidir.

İşte bu topluluğun üçü Allah'ın elçileridir, dördüncüsü de Hızır Aleyhisselâm dır. Bunun hakkında rivayetler değişir ve anlaşamamazlık vardır. Fakat bizce doğrudur.

İşte bunlar cisimleriyle, zatiyetleriyle esas temellerdir. Bunlardan ikisi imamdır, biri de kutuptur ki, bunda hakkın nazarı vardır.

İşte bunlar bu şeriatla ve "bu din ile kıyamet gününe kadar dünyada sağ olup hükümlerini icra ederler. Bu dört kişiden biri olan Hızır alehisselâm esas kutuptur. Din evinin temellerinden biridir. Yani Kabe-i rnuazzamadaki Haceri Esved'in temelidir.

Bunlardan ikisi imamdırki dördü temel direkleri teşkil eder. Hak Tealâ bunlardan birinde îmanı korur, ikincisinde vilâyeti korur, üçüncüsünde nübüvveti korur, dördüncüsünde de risaleti korur.

Hak Tealâ bunların dördüyle de hanifi olan dini korumuş olur. Bunlardan kutup olan hiç bir şekilde ölmez ve katılâşmaz.

İşte bunun aynini biz de ancak yolumuzda yürüyen, emniyetli kişilere gösterdik ve öğrettik.

Bu ümmetten olan, bu dört kişiden her zaman için kalpleri ni bunların vücudiyle şahıslandırarak, o dört din temelinin vekil veya mebusları olurlar.

Ençok evliyalar bizim dostlarımızdan olup yukarda ismi geçen dört temeli tanımazlar. Ancak bunların vekili olan mebusları tanırlar. Bu yönde bu ümmetten bu makama uzananlar çoktur, uzanıpta bu makamı elde edebilirlerse, kendilerinin o esas elçilerin vekili olduklarını görürler.

Resulüllah efendimizin mucizelerinden biri de ümmetinden etba veya elçilerinden iki Muhammed adım bırakmasıdır. Bunlar henüz gönderilmemelerine rağmen makam sahibi olarak beklemektedirler. Ve makamı Muhammediden gönderileceklerdir, ve gönderilmişti bunu öylece bilin! Resulüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizin Esra gecesi, hissiyle cismaniyyetiyle bütün peygamberlere imamlık yaparak namaz kıldırdığı kesinlikle bilinmektedir.

Resulüllahın öteki dünyaya intikalinden sonra, bu peygamberlerde bu din muhafaza edilmiştir.

Böylelikle din Allah'ın inayetiyle sabit olarak kalmıştır. Alemde bu dini fesad ve fitne ile bozacak ve yıkacaklar çıksada, bunu koruyanlar varken bundan hiç bir temeli yıkamazlar ve sarsamazlar, kendileri yıkılır gider. Sana açıkladığımız bu sırları başkasından duyamazsın, bunu kalben arzuladığım için size söylüyorum. Yoksa bu sırlan ifşa etmezdim.

Ey Kardeşlerim! Kulaklarınız, kalpleriniz bu ilâhi gizliliklerle dolduğundan, Allah'ımıza hamdü senada bulunun, buna layık kabiliyetli ve imanlı olunuz, bu gizliliklere kesinlikle inanın, onaylamadan kaçınmayın, Aksi hareket ederseniz bundan sizlere gelecek hayırdan mahrum kalırsınız.

Ebâ Musa Eldibiliy in vekillerinden olan Ebû Yezid Elbistami derki: Ya Ebâ Musa! Şayet bu yolun yolcularının sözüne mü'minlerden inanmayan birini görürsen ona: Seni sözüme inanmaya davet ediyorum diye söyle o kadar, çünkü o bu daveti hak etmiştir.

Ve yine Şeyhim olan Ebû Ümran Musa Bin Ümran Elmiretliy İşbilyedeki mesciddeki evinde hatip olan Ebal Kasım Bin Ufeyreya: Ebû Kasım tarikat ehlinin söylediklerini inkar ediyor, der, sonra. Ey Ebû Kasım bunu yapma, bunu yaparsan toplumumuz iki mahrumiyet arasında kalır. Nefislerimiz bunu görmez ve buna da bizden başkası inanmaz, bunu red edecek delil kalmaz ve nede bunu seran ve aklen ateşleyip yakacak bulunur, demişti. Ve beni de şahit olarak göstermişti.

Ebû Kasım bize itikadı ve inancı olan bir zattı, şeyhin yanında ona kesin delail getirerek meseleyi isbatladım, çünkü kendisi Hadisci idi. Hak Teâlâ'nın. İlhamına mazhar olarak bizim yolumuzu kabul etmişti. Şeyhim de bundan dolayı bana teşekkür ederek hayır duada bulunmuştu. Şunu bil ki, bu yolda yürüyen Allahın kulların nefis âlimleridir. Bu isim tümüne şamildir. Onların hal ve vaziyetleri ve dereceleri değişiktir. Bunlardan bir kısmı katlariyle bütün halleri kendide toplar. Bir kısmı da bunlardan istediğini alır ve yapar.

Bu hal makam sahibi kişilerin, görünüş ve çıkışlarına göre kendi katlarında özel (lakap) soy adları vardır.

Hak Teâlâ'nın

وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ

"Ve meâric aleyhâ yezherûne."

dediği gibi her taife kendi cinsiyle çıkar. Bunlardan bir kısmının sayısı vardır, bir kısmınında lüzumlu bir sayısı yoktur söyleyerek çoğalırlar.

Şimdi bunların her ikisini size anlatalım. Bunlardan bir kısmı kutuplardır. Bütün makam ve halleri asil ve vekil olarak kendi nefsinde toplayan ve anlattığımız gibi olan kişilerdir.

Bu hürriyyet ve serbestiye malik olduklarından bunlar genişleyip kutup olmuşlardır.

Hangi evde bir makam varsa kendi cinainin çocuklarına temayüz ve infirad etmişse ona o kentin kutbu veya o cemaatın şeyhi diye anılır.

Böylece en üstün vasıfta olanlar bir şey ilâve edilmeden mustalah olan bu isimle anılırlar, bu kutuplardan her zaman için ancak bir kişi bulunur ki oda Elgavs adını alır.

İşte bu zat o cemaatın efendisi olup kendi zamanında Hak Teâlâya en yakın olanıdır.

Bunların bir kısmının hükmü zahirî olur, yani makam yönünden zahirî ve batınî icazet sahibi kişilerdir.

Bunlar: Ebâ Bekir Elsıddık, Ömer, Osman, Ali, Hasan, Muaviye Bin Yezit, Ömer bin Abdülaziz, ve Mütevekkil, gibileridir.

Bunlardan bir kısmı da özellikle Batını icaaet sahibidirler. Zahirde hükümleri yoktur. Ahmed bin Harun Elreşid Elsebtiy, ve Ebâ Yezid Elbistami gibilerdir.

Çoğunlukla kutupların zahiri hükmü yoktur. Allahın rızası üzerine olsun, bunlar da imamlardır.

Bunlar da her zaman içinde ikiden fazla değildirler, üç olamazları Bunlardan biri Abdürrab diğeri Abdülmelektir. Ve kutup Abdullahdır. Hak Teâlâ

وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ

"Ve ennehulemmâ kâme a'bdullâhi."

der burada Abdullah Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) dimizdir.

Her kişinin özellikle bir ilâhi adı vardır. Bu sebeple bütün kutupların adı Abdullahdır.

Elimmelerin (imamları) de her vakit için adları Abdülmelik veya Abdürrabdir. İşte bu iki imam kutbun vefatından sonra onun halefleri ve vekilleri olurlar.

Bu iki haleften biri yukarı âlemin müşahedesini diğeri ise mülk İşleminin müşahedesini yaparlar.

Allah'ın rızası üzerlerine olsun bunlardan esas direk (Evtad) olan dörttür. Ne artar ve nede eksilir.

Bunlardan birini Fas ülkesinde gördük bu (İbin Cadun) isminde bir zat idi. Geçimini, ücret mukabilinde kına elemekle yapardı. Bu zat batı İslâm Ülkelerinin manevî muhafızı idi. Bunlardan biri de Doğunun, biri Güneyin biri de Kuzeyin îlâhi muhafızlarıdır. Bunlar yönleri Kâbeden İdare derler, bunlara Dağ adı verilir. Hak Teâlâ'nın

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا

"Elem nec'alilarda mihâden velcibâle evtâden."

buyurmuşlardır. Bunların alemdeki hükmü dağların ovaların hükmü gibidir. Bunların makamı Hak Teâlâ'nın İblise

ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ

"Sümme leâtiyennehüm min beyni eydîhim ve min halfihim ve an imânihim ve an şemâilihim."

buyurmuştur.

İşte Hak Teâlâ Evtad yani dört esas direk ile dört ciheti korur. Bunlara şeytan tasallut ve tahakküm edemez.

Yine bunlardan: Abdüşşekûr, Abdüssemi, Abdülbasir adındaki her ilâhi sıfatın bir erkek bedeli vardır. Hak Teâlâ bu sıfatla onları görür. Bunlardan hiç bir kişi yoktur ki ilâhi nisbetle bir isim almış olmasın. Bu adla onlar Hak Teâlâdan her türlü hayrı almış olurlar.

İşte ilâhi adlarla bezenmiş olan bu Ebdal büyük kavrayış ve anlayış sahibidirler.

Bunların Ebdal olarak adlandırılmasının sebebi, bir emir veya bir is için o zat yerinden ayrılmış olsa, kimsenin şüphesini çekmemek için makamında yerine kendine benzer birisini kendi arzu ve rızasiyle bıraktığından, yerine kaim olacağı cihetle kendisine bedel demişlerdir. Yerine bıraktığı şahıs ruhani olup kendi benzeridir. İşte bu kuvvet ve kudret-bedeldedir.

Hak Teâlâ'nın rıza ve iradesi olmadan yerine bedel koyanın bu ebdalden olmayacağı şüphesizdir. Biz bunları bir çok defa gördük ve muayane ettik. Bu ebdalı Mekkede Hanbelilerin kırıldığı yerin (mezarlık olabilir) arkasında gördük, onlarla orada buluştuk, bunların toplandığı yerden daha güzel yer görmedik.

Bunların arasında Musa Elsedderaniyi Endülüste İşbilyada 586 hicri senesinde görmüştüm. Kasden bu toplantımıza gelerek aramızda bulundu. Bunlardan Şeyhül Cibal Muhammed Bin Eşref Elretediyi gördük, arkadaşım ve dostum olan ve bu toplantıda bulunan dostum Abdülmecit Bin Selme bu toplulukta Meaz Bin Eşres adındaki kendi büyüklerinden birini görmüştü, ve bizlere selâmını göndermişti.

Abdülmecit Bin Selme ona bu bedellerin dereceleri ve menzillerinin neden ileri geldiğini sorunca, bu dört bedel hakkında Ebû Talip Etmekki'nin dediği gibi, bu zat ta bu mertebe ve basamakları şu sıfatla elde ettiklerini söylemiştir. Açlık, uykusuzluk, sükun, sessizlik, insanlara karışmamak, uzak olmaz vasfını taşıyanlardır.

Bu gibilere Eşcebiyyin yani receb ayının kişileri olanlara Ebdal adı verilmiştir. Bunların sayılan 40'dır.

Bu ebdal hakkında ilerde bahsedeceğiz. Recebilere göre Ebdal 40 nefistir. Bunlardan en ilerde olanlara Nükeba derler her an ve zaman için 12 dir ne artar ve nede eksilir. Bunların sayısı 12 felek burcunun sayısına göredir.

Her Nakib kendi burcunun özellikerini, Allah'ın oraya verdiği gizlilikleri ve etkenleri bilir, ve yine kendine ait ve ona inen sabit ve seyyar gök uydularının ne vereceğini bilir.

Sabit olan gök uydularının kendi burçlarında hareketleri vardır. Bunlar hisle anlaşılmaz, çünkü bu hareket binlerce sene geçtikten sonra anlaşılır ki, rasat ehlinin bu harekatı görmeye ömürleri vefa etmez.

Şunu bil ki: Hak Teâlâ bu Nükeba'nın eline şeriatlar ilmini vermiştir. Onlar bununla nefislerdeki saklı kötülükleri, gaileleri çıkarır, ve bulurlar.

İblise gelince onlar tarafından ne olduğu bilinir. İblisi bildikleri kadar kendi nefislerini bilemezler.

İlim cihetine gelince bunlardan biri arzda doğru bir iz çizen birini görürse, bu kişinin iyi veya kötü bir izde olduğunu bilir. Bu gibilerden Mısır'da çoktur, bunlar eser veya iz bilginleridir. Eserlerini çoğunlukla kayalardan çıkarırlar, birisi bunu görse ona, bu kişi şu eserin sahibidir derler. Bunlar Allah'ın evliyası değildir.

Hak Teâlâ'nın bu nakiplere verdiği bu ilim hakkında ne düşünebilirsin? Yine bu ebdaldân Nüceba sınıfı vardır ki, bunlar iyi ahlâk sahibi eli açık cömert kişilerdir. Sayıları da sekizdir ne artar ve nede eksilir. İşte bunlara Hal galebe çalar, bunlardan hangi birinin yukarıda veya aşağıda olduğu bilinmez.

Bunlar sekiz ilim sıfatı sahibidirler. Bunların sekizincisi idraktir. Bunların biri kürsüdür, nüceba kaldıkça bunu tecavüz edemezler. Keşif ve ittila yönünden bunlar da gök uydularının seyri hakkında yüksek bilgileri ve kudretleri vardır ki, bu işle uğraşan, bizim âlimlerin ilmine ve bilgisine benzemez.

Burada Nükeba olanlar dokuzuncu felek ilmine vukufları vardır. Nüceba ise kendi feleklerinden başka sekiz feleğin ilmi-

ni bilir ve tanırlar. Burada her feleğin bir uydusu vardır. Allah'ın rızası üzerlerine olsun bu uykuda Elhavariyyun'dır. Bu her zaman için birdir, iki olamaz. Şayet o bir tek ölürse yerine bir diğeri geçer.

Asrı seadette Resulüllah zamanında Zübeyr bin Avvam, kılınçlariyle, cesaretleriyle dine hizmet eden bir çok ensar arasında temayüz etmiş bu makam sahibi olmuştu.

Havariler dinin zafer amili veya sembolü kılınç ile hüccet arasında bir topluluktur. Meşru olan dinin sarsılmaması için kılınçı, şecaati, mukavemeti ve hücceti vermiştir.

Meselâ Peygambere verilen mucizedir ki ondan sonra buna benzer bir hüccet ve isbat vermez işte havarinin makamı budur, ve bu makamda mucize adı kalmış olur .

Bu delail ile demek istiyorum ki, bu mucize adı Havari ile iktiran eder yani birleşir, ve Resulüllah efendimizle birleşmez.

Buna benzeyen bir şey için keramet ismi verilmez, bu velinin kerametidir diyemeyiz.

Burada Mucizeler Peygamberlerin Hüccet isbatıdır. Kerametler de evliyaullahın hüccet ve isbatlarıdır. Kerametlerde mucizeler gibi havariden çıkmış olur. Böyle bir keramet gösteren zatta zamanın havarisi olmuş olur.

Biz bu havariyi 586 hicri senesinde hayatta iken zamanımızda görmüştük Allahın rızası üzerlerine olsun gördüklerimiz Recebiyyun idi. Bunlar 40 nefistir ne artar ve nede eksilir, bunlar Allah'ın azamele ayakta olanlardır. Bunlar yalnızdırlar, ağır söz sahibidirler. Hak Teâlâ bunlar için

إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا

"İnnâ senulkî aleyke kavlen sekîlen."

der.

Bunlara Recebiyyun demeleri, bu makamın hali onlarda ancak receb ayında ay hilâlinin görünmesinden kaybolmasına ka-

dar görülür. Bu hal sonradan kendilerinden silinir. İkinci senenin recebi girinceye kadar beklenir. Bu yol ehli az ve dağınıktır, onlar birbirlerini tanırlar, bunlardan birine Diyarı Bakırın Denigir kasabasında rastladım. Bunları görmeyi çok arzuluyordum.

Bu gördüğüm zat Şii olanlardan Kafızileri keşfederdi, böyle bir kalabalığa rastladımı, bunların arasında bulunan rafızileri birer domuz olarak görürdü, bunlardan biri saklı kıyafetle dahi gelmiş olsa dahi onu domuz biçiminde görür ve ona, Allaha tövbe etsen şii ve Rafızisin der muhatabı da buna şaşardı.

Şayet o şahıs tövbe edip tövbesini tutarsa, artık onu insan olarak görmeye başlar, yalan yere tövbe ettim diye söylemiş olsa onu yine domuz olarak görmeye devam eder ve ona, yalan söylüyorsun bu sözünde sadakat yoktur der, şayet tövbesini tasdik ederse, artık onu insan olarak görmeye başlar, bu yönden hiç bir şekilde aldanmaz.

Buna misal olarak bir olaya rastladım, şafii mezhebinden akıllı ve adalet işleriyle çalışan iki kişi kalplerinde Ebû Bekir ve ömere kötü niyyet ve Hazret-i Aliye de sevgi ve bağlılık beslerler, bu hissiyatını içlerinde tutarak bu mezhep sahibinin yanına girerler, bu girenleri gören tarikat sahibi şeyh, derhal dışarı çıkarılmalarını ister çünkü onlar kendisine bir domuz olarak görünmüş, ne olduklarını ve kalplerindeki niyyetlerini görmüş ve bilmişti. Onları tövbe ve istiğfara davet etmiş, bu iki şâhısta fikir ve kalplerini sedaketle düzelttiklerinden şimdi sizi insan olarak görüyor ve kabul ediyorum demiştir.

İşte böylelikle sünni olmayanlar bu tarikat ehline domuz olarak görünürler, Hak Teâlâ onlara bu hal ve görüşü vermiştir. Bu mezhebin de yegâne işareti budur .

İşte bu Recebciler, Recep ayının birinci gününden itibaren gökün üzerlerine bütün ağırlığıyle çöktüğünü hissederler, bu duygu onlarda bir donuklukla başlar, bedenlerinde, gözlerinde kirpik ve ellerinde, ayaklarında bir canlılık ve hareket görülmez, ayın birinci gününü bu şekil de, üzerlerine çöken bu ağır-

lıkla, baygın, ve hareketsiz geçirirler Recebin ikisinde üzerlerinde olan bu ağırlık biraz hafifler, üçüncü gün daha azalır, işte onlar bu hareketsiz halde iken onlarda ilâhi tecelli ve keşifler başlamış olur. Bilinmeyen ve görünmeyen gizlilikler onlara malûm olur. İkinci ve üçüncü günlerde biraz kendilerine gelirler, konuşurlar, ve sorulara cevap verirler. Böylelikle receb ayı bitinceye kadar, yemeden içmeden, yatarlar ve ayı ikmal ederler.

Şaban girer girmez sanki bir şey yokmuş gibi kalkar ve neşesine kavuşur ve eski halini almış olurlar. İşine gücüne koşar, başarı elde eder.

Şimdi bunlardan bir olan (Elhıtım) anlatayım, o zamanda bir değil, o âlemde birdir. Bununla Hak Teâlâ velayeti Muhammediyyeyi hatmetmiş olur.

Muhammedi evliyalar içinde ondan büyüğü yoktur, sonra diğer bir batını daha var ki bununla da Âdem Aleyhisselâmdan son veliye kadar umumî velayeti hatmeder, bu da İsa Aleyhisselâmdır ki o evliyaların hatimidir. Hazreti İsanın kıyamet gününde iki haşrı vardır. İlkden Peygamberlerle haşrolur, sonradan ümmeti Muhammedi ile hasrolmasıdır.

Allah'ın rızası üzererine olsun, bunlardan ûç yüzü Âdemin kalbinde dururlar ne artar ve nede eksilirler.

Resulüllah efendimizin bu üç yüz zat hakkındaki kavliyle, bunların Âdemin kalbinde olduklarını bizlere bildirir.

Resülullah efendimiz bunlardan başka, melaikeden ve insanların ileri gelenlerinden şahısların kalplerinde de bunlardan bulunduğunu söyler. Ve bu üç yüz sayısının Âdemin kalbinde olduğunu haber vermiştir. Fakat bu üç yüzün ümmetinde olduğunu bize bildirmemiştir.

Bu üç yüzden her biri, ahlâkı ilâhiyeden 300 hulk taşır, insan bu hulklardan biriyle ahlâklanırsa mutluluk ve seadete kavuşmuş olur.

Bu üç yüz sayıyı merak ettiniz, bunlar Elmuctebun ve Elmustafun'dır.

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ ve in lem ta'fir lenâ ve terhamnâ lenekûnenne minelhâsirîn.”

Hak Teâlâ bu Âyetle bunların duasını kitabınd zikreder.

Ve yine Hak Teâlâ

ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا

“Sümme ev resnâlkitâbellezînestafeynâ min ibâdinâ.”

der. Bunlar kendi nefsine zulüm edenlerdir. İşte bu taifenin 300 senei şemsiye olduğundan Kur’anda

وَازْدَادُوا تِسْعًا

“Vezdâdû tis'an.”

dokuz fazlasiyle denilmesi, kamerî hesaba göre 309 sene yapar, malumunuz her sene kendi mevsimleriyle tamamlanır ki, bu da Hak Teâlâ’nın gününden 1/3 karşılar. Çünkü Hak Teâlânın bir günü dünyamızdaki bin seneyi karşılar veya sayar.

Artık bununla mukayese edilirse işin azameti çıkmış olur. Düşünün! Bir insan için artık zaman katlanmış ve yığılmış olur ki, gözde de bir miktar ve uzaklıklar o şekilde katlanır ve yığılır.

Kapamış olduğunuz gözünüzü açtığınız zaman sabit olan kevkeplerden birisine baktığınızda nazarınız oraya derhal ulaşır, şu uzaklığa bakın, şu surata bakın, ses te buna benzer.

Bunları düşünecek olursanız, rabbinizin görüş ve azametini anlamış olursunuz. Senden onu görenin, oradan seni görenin de kim olduğunu anlarsın.

İşte bu kat bizlere işaretlenmiş olan ilâhi isimleri öğretmiştir. Hak Teâlâ bu yönde

اَنْبِئُونِي بِاَسْمَاءِ هٰؤُلَاءِ

“Enbiûnî biesmâi hâûlâi.”

buyurur.

Allah doğruyu söyler, hidâyete erdirir.

RAHMAN VE RAHİM OLAN ALLAH ADİYLE

Bu mevzu bir evvelkine bağlıdır. Allah'ın Rızası üzerlerine olsun, bunlardan Nuh Aleyhisselamın kalbinde 40 kişi vardır. Ne artar ve ne de eksilir. Resulüllah efendimiz bunu böylece bize bildirmiştir. Bu katta kendi ümmetinden Nuh Aleyhisselamın kalbinde 40 kişinin bulunduğunu söylemiştir. Nuh Aleyhisselam Allah elçilerinin birincisidir, kalbindekilerin sıfatı ise Kabızdır (yani sıkı sıkıya bir şeyi tutmak ve almak. Bunların duası Nuhun düasıdır, bu düa da Kuranda yazılı olan:

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا

"Rabbiğfir lî velivâlideyye ve limen dehale beytiye mü'minen velmü'minâti ve lâ tezidizzâlimîne illâ tebâren."

Nuhun kalbindeki bu 40 kişinin yeri ve makamı ve bunların sıfatı, din aşkı ve kıskançlığıdır, bu bakımdan bu yere erişmek çok zordur. Bu yönden Resulüllah sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz (innellaha gayyur ve min gayretihi harremel fevahiş) manası: Hak Teâlâ kıskançtır, bu kıskançlığından kötülükleri yasak etmiştir, buyurmuşlardır. Bu sözü ile bizlere kötülüğün mezmum ve iyi bir şey olmadığını işaret etmektedir. Resulüllah efendimize Hak Teâlâ tarafından:

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ

"Kul innemâ harreme rabbîyelfevâhişe mâ zahera minha vemâ betane."

emri verilmiştir. Bu ayetle fuhuşun bilinen ve bilinmeyen özelliklerini göstermiş, ve ne sebeplerle insanlara yasakladığını

göstermiştir. Hak Teâlâ'nın yasakladığı her şey kesin olarak kötü şeydir, Hak Teâlâ kulunu kıskanır, kendi sıfatlarından, ona verdiği cihetle hiç bir kulunun kötü amel yapmasını istemez. Bu kötülükleri kullarına daha evvel gönderdiği şeriatlarda da yasaklamıştı. İşte burada bu yönü örten bir gizlilik vardır, içilmesi ona helâl olan bir (Hamır) içki, ona haram kılınmış olan değildi, öyle ise içilmesi yasaklanan şey ne idi? Muayyen şeyin seçilmesi ahkamın illetlerindendir. Bu yönden Kelam (söz) ehlinin mezhepleri değişik fikirleri vardır. Bu yönden en az iki mezhep ehlinin bunu onaylaması zaruridir.

Keşfedici kendi cemaatının karar ve hükmiyle hüküm verir, böylelikle ona bunun hakkında bilgi verir. Bundan da dini kıskanma Ve koruma çabası bu makama erişmeyi güçleştirir. Burada Hak Teâlâ yukardaki ayette gösterildiği üzre kendi nefsini Resulüllar diliyle açıklamış ve tavsif etmiştir. Burada makamlar batıni, kalpler batının sıfatıdır. İşte bu sıfatla buraya varmaya çalışanlar, bu gibi şeyleri isbatlamaya ve mümkünleri bulmaya çalışırlar. Gayret, yani kıskançlık, mümkünlerin tesbit ve tayininden doğar. Mümkünlerin vucud bulması ve kabulü yönünden Allah celle celalühü çalışkandır gayret sahibidir. İşte bu yönden belli olan (Zahiri) ve olmayan (Batıni) kötülükleri yani (Fevahiş) i tümü ile yasaklamıştır ki bu kıskançlık ve gayret tümünü örtmüştür. Kıskançlık zihayat olanların hamurundandır. Bunun hükmünü his etmez, kim ki aklen çalışır ve (gayret) sarf ederse, o şeyin ayniyyetini ve isbatlandığını görmüş olur. Şeran çalışır ve gayret sarf ederse 6 şeyin ayniyyetinin vucud bulduğunu görmüş olur.

İşte bu 40 lar bu makamın kişileridir, ve hakiki yer ise Musa'nın 40 kişi için 40 gece ikamet ettiği yerdir. Burada gece ve gündüz belli olmadan 40 gün Rabbinin mikatını beklemiş ve tamamlamıştır. Busa burada Mikatı yeri ve zamanı Rabbine izafet etmiştir. Resulüllahın kavlini öğrendik Allah benden fazla kıskançtır buyurmuşlardır. Burada Allah'ın adından muradı, onu Rab olarak adlandırmaktır, çünkü mana yoliyle kendisine

kesinlikle Allah ismi verilmelidir. Buradaki durum halin istediği özel adı kabul etmesidir. Rab yine Allah adiyle vasf edilmiş olsa gayret Rabbin adına olur. Konuşma ve tecelli bunların bütününde olsaydı, bu hal kırklardaki kişilerin âlemdeki makamları, babalan Nuhun makamı yerme çıkmış olurdu ki hazreti Nuh anlatıldığı gibi ikinci babadır. Ademin kalbindeki 300 kişiden dağılan olursa kendinde toplandığı gibi kırk kişiden dağılanlar da Nuh Aleyhisselamda birleşir ve toplanmış olur. İşte bu kırklarla kırklar toplumu çıkmıştır ki, bunlar kırk kişi olarak toplarlar ve halvet ederler. Bu toplantıya da Fetih Halveti adı verilir. Bunlar Resulüllah efendimizin şu haberine de itiraz ederler, efendimizin:

مَنْ أَخْلَصَ لِلّٰهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ظَهَرَتْ يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ إِلَى لِسَانِهِ

"Men ahlasa lillâhi erbaîne sabahan zaharet yenâbîu'lhikmeti min kalbihi ilâ lisânihi."

Manası: Kim ki Allah kırk sabah hülus ile dua ederse o kişinin kalbinden diline hikmet gözleri açılır.

*

Allah'ın Rızası üzererine olsun bunlardan 7 kişi de Halil Aleyhisselamın kalbindedir. Her zaman için ne artar ve ne de eksilir. Resulüllah efendimizin bunlar hakkında verdiği haberde, bunlar İbrahim aleyhisselâmın düasiyle düa ettiklerini bildirir.

حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ

"Rabbi heblî hükmen ve elhiknî bissalihîn."

Bunların makamı şek ve şüpheden uzaktır, Hak Tealâ bunların içlerinden kin, haset, ve yalanı silmiştir. Bu sebeple insanlarda bu kötü düşünceden kurtulmuş oldular. Bu yedi kişi doğru ve ilim sahibidirler, zan ve şüphe cahil ve bilgisi olmayandan çıkar. Bunlar kendilerini nasıl biliyorlarsa insanları da öyle bilirler, kendisi kötü ise kötü bilir, iyi ise iyi bilir.

Hak Teâlâ insanların taşıdıkları şerlerle bunlar arasına bir perde çekmiştir. Hak Teâlâ bu perde ve ayrım ile bunlara, kendisi ile kulunun arasındaki nisbeti göstermiştir. Burada Hak Teâlâ kullarına rahmet ile bakar, çünkü onlara verdiği tüm hayır ve nimetler bu rahmetten verilmiştir. Kullar tarafından görülen de kendisidir, yani rahmetidir. Bir gün bu 7 kişi ile güzel bir köşede buluştuk, bunların bilgi, ve tabiatlarının yumuşaklığını takdir ettim, bu arkadaşlar o güzel yerde karşılıklı sedirlerde rahatlıkla sohbet ediyorlardı bunlar sıdık sahibi kişilerdi. Ruhani ve Manevi cennetler onların kalplerinde acele kurulmuştur, bu kuruluşa hükümle bağlı olmak değil, yaratılışlarındaki görüşleri var olduğundan Hak Teâlâ'ya devamlı saygıyle zikir halindedirler.

Allah'ın Rızası üzerlerine olsun bunlardan beşi Cebrail aleyhisselâmın kalbindedir her züman için ne artar ve ne de eksilir. Resulüllah efendimizden naklen bir rivayete göre bunlar bu tarikatın padişahıdırlar. Cibril aleyhisselâmın kanat kuvvetiyle inip çıktığını, ve kuvvet tabir ettiğimiz ilmi kadar, inmeyi ve çıkmayı ve onun bildiği ilmi bilirler. Fakat eşinin toplam bilgisi Cibril aleyhisselâmdan üstün olamaz, ve onun makamını geçemezler, gaypten onlara uzanan odur, haşır günü Cibril aleyhisselâmla beraber dururlar.

Allah'ın rızası üzerlerine olsun bunlardan 3 de Mikâilin kalbindedir. Bunlar geniş rahmet, şefkat, hayır, ve iltifat sahibi kişilerdir. Bu üç kişinin başlıca vasıfları, iç rahatlığı, güler bir yüz, yumuşaklık aşırı şefkat, ve bu sayılan sıfatların amillerini ve nedenlerini arayıp bulmaktır. Bunlar her zaman için ne artar ve ne de eksilir. Bu üç kişinin bilgisi de Mikâilin bilgisi üstüne çıkmaz, ve onu geçemez.

Allah'ın Rızası üzerine olsun bunlardan biri de her zaman için İsrafil aleyhisselamın kalbindedir. Her türlü emir ve hüküm ondadır. Her iki tarafı anlaştıran sıfatı vardır. Resülullah efendimizden naklen bir rivayete göre Ebu Yezid Elbistami İsrafilin kalbinde olanlardan birisidir. İsrafilin kalbinde olanlar-

dan birisi de İsa Aleyhisselamdır. İsa'nın kalbinde olanlar ise İsrafilin kalbinde olur. İsrafilin kalbindekiler ise İsanın kalbinde olmaz. Bizim Şeyhlerimizden bazıları İsanın kalbinde idiler bunlar ulu ve büyük kişilerdi. Allah'ın Rızası üzerlerine olsun size nefis bilginlerini anlatayım: Bunlar Davut Aleyhisselamın kalbindedir. Her zaman için ne azalır ve ne de çoğalır. Bunları Davut aleyhisselama intisap ettirdiğimizin sebebi bunların daha evvel bu sıfatta bulunmaladırdandır. Bundan murat şu ki, bunlardaki bilgiler haller, mertebeler, dağılmayıp, tümünün Davutta toplanmasıdır.

Ben bu Alimlerin tümüne rastladım, konuştum onlardan faydalandım, onlar bulundukları basamakları hiç bir zaman tecavüz etmezler, bunları Allah kısmet ederse sizlere anlatacağım. Allah'ın Rızası üzerlerine olsun: Bunlardan Gayb ehli vardır bunların sayısı 10 dur. Ne eksilir ve ne de artar, bunlar Huşa ehlidir. Rahmanın tecellisi üzerlerinde fazla olduğu için ancak sessiz ve işaretle konuşurlar. Hak Teâlâ

وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا

"Ve haşea'tilesvâtü lirrahmâni felâ tesmeu' illâ hemsen."

buyurur. Manası: Sesler rahmana huşuda olduğundan ancak bir mırıltı duyarsın. İşte bunlar saklı olanlardır. Fakat kendileri dahi Allah'ın semasında ve yerinde neden gizli tutulduklarını bilmezler. Yeryüzünde yavaş yürüdükleri halde, bunlar Hak Teâlâ'ya münacattan başka bir şey yapmaz Hak Teâlâ'dan başkasını görmezler. Bunlarla bir cahil konuşursa ancak selâm verirler, çünkü bunların gıdası hayadır. Şayet bir kişinin yüksek sesle konuşup atıp tuttuğunu görürlerse, yanları sızlar şah damarları kabarır sinirlenirler. Çünkü hal ve sıfatları, İtaat, korku, haya olduğundan, böyle bir olay karşısında hayrette kalırlar.

Bundan dolayı Hak Teâlâ kullarına peygamberlerle konuşurken seslerini yükseltmemelerini Resulün kelâmını kesmemelerini emretmiştir.Hak Teâlâ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ
كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ۝

"Yâ eyyühellezîne âmenû lâ terfeû asvâteküm fevka savtinnebiyyi ve lâ techerû lehu bilkavli kecehri ba'diküm liba'din en tahbete a'mâlüküm ve entüm lâ teşu'rûne."

buyurmuşlardır. Bu ilahi emre göre, Resulüllahın huzurunda seslerini yükselten ve kelâmını kesenlerin amelleri sakit olur. Bu sebeple Kuran okunduğu vakit seslerimiz kesilir ve huşu içinde Allah'ın kelâmı dinlenir. Hak Teâlâ

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Ve izâ kuriel Kur'anü festemiû' lehu ve ensitû lea'lleküm turhamûne."

buyurur, işte gayb ehlinin makam ve halleri böyledir. Kurandan alınan ve Resulüllah tarafından söylenen Hadis-i nebevi daha imtiyazlıdır, bizim de Hadisi nebeviden konuşmamız daha imtiyazlıdır. Fakat haramdan şüphesi olup korkanların arasında bir dini meseleden bir münazara açacak olursan iki hasımdan biri Resulüllahın bir hadisini anlatır, bunu anlatırken bu muhalif ve hasım taraf sesini keser ve alçaltır işte Allahla beraber olmayı ve bulunmayı isteyenlerin ve Allah için ilmi arzulayanların terbiyeleri böyledir. Fakat zamanımızın alimleri, ne Allah'a ve ne de Resulüne karşı, hayırları ve ne de hayaları vardır. Bunlar münazarada karşı taraftan bir Hadis ve Ayet duysalar, onu dinlemedikleri gibi seslerini de kesmezler, o Aye-

ti ve Hadisi anlatan veya okuyana da müdahalede bulunurlar. Alim sıfat ve ismini taşıdıkları halde kendileri bütüniyle cahildirler. Bunların haramdan günahtan şüpheleri azdır, Allah fiilmizi bu gibilerin fiiline benzetmesin.

Şunu bil ki, gayb kişileri Allah ehlinin istılahınca zikrettiğimiz mevzuda isimleri geçenlere karşı kullanılır. Bunları serbest bırakarak insanlardan gözden saklananlar istenir, ve bunları vasıta kılarak Ecinnilerden mümin ve salih kişiler istenir, hülasa histen yoksun, bilinen ilim rızkından nasibini alamayanlara gayp ehlinden, bu gibiler gönderilir.

*

Allahın Rizası üzerlerine olsun bunlardan 18 Nefis de, Allahın emriyle zahir olanlardır. Bunlar belli kişilerdir ne artar ve ne de eksilirler. Bütün görünüşlerinde Allahın karşısındadırlar. Allah hukuku ile tesbit edilmişledir. Alışkanlıklarını tecavüz etmek, ayetlerinin adetidir.

قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ

"Kulillâhü sümme zerhüm."

ve keza

إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا

"İnnî dea'vtühüm cihâren."

onları aşikar olarak sesle davet ettir. Ve Allah de sonra onları bırakmanasınadır, Allah rehmet eylesin Şeyhimiz Ebu Medyen bunlardan biri idi. kendi dostlarına şöyle hitap ederdi: İnsanlar size nasıl karşı gelirse gelsin, sizde uygun ne varsa onlara gösterin, Allah'ın sizlere verdiği ve görünen nimetlerinden ne varsa onlara gösteriniz, gizli olan bilgi ve alışkanlıklarınızı tecavüz ediniz ve geçiniz, işte Ebu Medyen bunları kast ediyordu.

Hak Tealâ bu yönden

وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ

"Ve emmâ bini'meti rabbike fehaddis."

kendi nimetlerinden konuşulmasını ister. Resulüllah (sallallahü aleyhi vesellem) efendimiz de: Nimetlerden konuşmak, Allaha şükretmek demektir, buyururlar. Hak Teâlâ bu makam ehli diliyle der ki:

اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُونَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Egayrallâhi tedûne in küntüm sâdikîne."

burada siz onu davet ediyorsunuz. İşte bu 18 nefis elçi ve peygamberlerin basamaklarında bulunurlar. Zahir ve batında ancak Hak Teâlâ'yı bilirler. Bu sebeple bu kat ehli zuhur ehli olarak adlandırılır. Çünkü bunlar şahadet alemine çıkmışlardır. Kim ki görüş âlemine çıkarsa, bütün âleme Çıkmış ve görünmüş sayılır. Gayp ehlini anlatan Sehil Bin Abdullah bu ilk on kişi hakkında der ki: Kişi bir yerde namazını kılar, namazdan sonra kalkar gider, bu sırada kendisiyle beraber dağlar misali Melaikeler de onunla giderler, kendisi bunları görür, onlar da onu görür. Bunu anlatana sehil hakkında dedim ki: Kişi bir yerde yalnız namazını kılar, namazını bitirdikten sonra gider fakat Melaikeden hiç biri onunla gitmez, çünkü, onun nereye gideceğini bilmezler işte hakikat halde bizdeki gayb ehli bunlardır.

Bunlar iki kısmıdır: Bunlardan yükselip çıkanlar, yüksek ruhların gayb ehlidir. Mahlûka değil Hak Teâlâya yükselip görünenlerdir. İkincisi de görgü ve şehadetle yüksek alemlerde görünen gayb ehli vardır. Her kişi de Allah'ın emriyle zuhur edip, kainatta Allah'tan başkasını görmezler. Kainat onlar için Hakkın mazharıdır. Bunlar aşikâr görünüş ve ses ehlidir. Her

katta bulunanlar, kendi yer ve makamlarına aşıktırlar. Kendi makamlarının kıymetini ancak oradan ayrıldıkları vakit bilirler. Şayet o yerden ayrılan yabancı bir gözle ona bakacak olursan onu tanırsın makamının yüksekliğini görürsün, şayet onun huzuruna girersen, zevk duyarsın, bir şey içmiş gibi ferahlar ve neşelenirsin. Şayet ondan uzaklaşırsan onun bulunduğu makam ve mertebelerini zevkle görür ve kadrini anlamış olursun.

Kendisi ince bir dille zevkle konuştuğundan, her dediğini kabul edersin, onun şahitleri de o konuşulanlardır. Misal olarak, Şiblinin Hallacı Mansur hakkındaki sözlerini tasdik ettiğimiz gibi, Hallacın kendi nefsine ve Şibli hakkındaki sözlerini tasdik edemeyiz. Çünkü, Hallac daimi sarhoş, Şibli ise daimi ayıktı.

*

Allah'ın Rızası üzerlerine olsun yine bunlardan 8 kişi vardır ki, bunlara îlahi Kuvvet kişileri denir. Kitapta yazılı olduğu üzre

أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ

"Eşiddâü a'lelküffâri."

yani kafirlere daima merhametsiz ve sertdirler. Bunlara yine ilahi isimlerden

ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينِ

"Zül kuvvetilmetîni"

güçlü kuvvet kişileri adı verilir. Bunlar vacibil vücud olan nefsin arzulamadığı öğrenmesini istemediği bilgileri bilirler. Bunlar kahır kişileridir. Nefislerde bunların değerli işleri vardır. Bu kişiler bunlarla tanılır. Fas ülkesinde bunlardan bir kişi vardı ismi de Ebu Abdullah Eldekkak idi. Bu zat: Kimsenin gıyabında konuşmadım, huzurumda kimse hakkında bir kimseye bir şey söyletmedim, derdi.

Endülüste bunlardan bir topluluğa rastladım, bunların izleri tuhaf hal ve manaları da bana yabancı idi. Benim Şeyhlerimden bir kaçı da nunlardandı. Bu yoldan olanlardan beşi kudret ve kuvvet bakımından yukardaki zikri geçenlerin en şiddetlileridir. Diğer üçü biraz daha yumuşak olanlardır. Fakat o beş kişinin sıfatını taşımazlar, bunların makamı peygamberlerden bir basamak aşağıdır. Hak Teâlâ kitabında bunlar hakkında

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا

"Fe kulâ lehu kavlen leyyinen."

ve yine

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ

"Fe bimâ rahmetin minallâhi linte lehüm."

buyururlar. Bunlar kuvvetli ve sert olmalarına rağmen bazı yerde yumuşak davranırlar fakat azim ve kesinlikle karar verdikleri bir şeyde bu beşin kuvveti sekiz kişinin kuvvetine eşit olur. Belki de biraz artar bile. İşte bizler bunlarla buluştuk ve onlardan faydalanmıştık.

*

Allah'ın Rizası üzerlerine olsun bunlardan 15 kişi vardır ki İlahi atıfet ve rahmet kişileridir. Bunlar hakkında Hak Teâlâ Rih suretinde bu ayetle bahseder. Bunların, Allah'ın mümin ve kafir kullarına şefkat ve merhametleri vardır. Bunlar kullara cömert bir yaratık nazariyle bakarlar. Yoksa hüküm ve adalet göziyle bakmazlar. Bu kişiler rahmette Hak Teâlâ ile kesinlikle beraberdirler. Hak Teâlâ.

وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ

"Ve rahmetî ve sia't külle şey'in."

der. İşte bunlardan bir topluluğa rastladım, onlarla yürüdüm. Sonra daha evvel size anlattığım beş kişiye döndüm, bunlarla onları bir araya getirdim, kendi aralarında bir anlaşma (akit) yapıldı Bu iki zümreden kulları idare edecek velayetini yapacak kimse çıkmaz bunların hal ve tabiatları böyledir. Öylece bilin.

*

Allah'ın Rızası üzerlerine olsun bunlardan 4 kişi vardır ki her zaman için bu miktardadır. Ne artar ve ne de eksilir. Hak Teâlâ kitabında bunlar hakkında

اَللّٰهُ الَّذٖى خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ

"Allâhüllezî halaka seb'a semâvatin ve minelardi mislehünne yetenezzelülemrü beynehünne."

ve yine

تَبَارَكَ الْمُلْكُ الَّذٖى خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًا

"Tebârekel meliküllezî halaka seb'a semâvâtin tibâkan."

burada rahmanda bir (Tefavüt) yani artan eksilen bir şey göremezsin. İşte bu dört kişi heybetli ve celal sahibi kişilerdir. Bunlar bahsi kitabımızın başında geçen Evlada yardım edenlerdir, bunların hali ruhanidir. Kalpleri semavidir. Yerde bilinmezler, gökte ise birinci gök semasında bunlardan bir kişi bilinir. Hak Teâlâ bunları diğerlerinden ayırıp istisna etmiştir. Hak Teâlâ bunlar hakkında

وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ

"Ve nüfiha fissûri fesai'ka men fissemavâti ve men filardi illâ men şâallâhü."

buyurmuşlardır. Bunlardan ikincisi, sonsuz tükenmeyen İlmin sahibidir. Makamı azizdir. Her şeyi toplu ve tafsilatiyle bilir. Bunlardan üçüncüsü, İcadta faal himmet sahibidir. Bunda bir şey bulunmaz. Dördüncüsü ise, bunda eşya bulunur. Fakat bu eşyada onun iradesi yoktur. Semavi alemi kendi mertebeleri ve derecelerine göre bağdaştırır ve tatbik eder. Bu bağdaştırdığı bir alemi Muhammed Aleyhisselatü vesselamın kalbine, diğerini Şuayb Aleyhisselama, üçüncüsü Salih aleyhisselama, dördüncüyü de Hud aleyhisselamın kalbine bağdaştırır.

Yukarı kattan bu dört kişiden birine Azrail bakar ve nezaret eder. Diğerine Cibril, diğerine de Mikâil, bir diğerine de İsrafil bakar. Bunlardan biri görmeden kör olarak Allah'ına ibadet eder. İkincisi Arşa nisbetle Allah'ına ibadet eder. Üçüncüsü, Sema nisbetiyle Allah'ına ibadet eder, dördüncüsü de arzımız nisbetiyle Allah'ına ibadette bulunur. İşte anlattığımız bu dört kişi de bütün kâinatın ibadeti toplanmış olur. Bunların hal ve durumları değişik olduğu kadar acayiptir. Hiç bir yerde görmediğim bu zatları Şamda buldum. Anladım ki, yukarda zikri geçen kişiler bunlardır. Ben bunları Şam'a gidip görmedim, bunlar Endülüs'te iken benimle buluştukları halde bunların bu makam sahipleri olduklarını bilmiyordum. Onlar sair kullar gibi yanımda bulunuyorlardı. Hak Teâlâ bunların kimliklerini bana öğrettiğinden ona binlerce defa hamdü senalar olsun.

*

Allah'ın Rızası üzerlerine olsun yine bunlardan 24 nefis vardır ki bunlara Fetih kişileri derler. Ne artar ve nede eksilirler. Bunlar Allah kullarının kalplerini açarak, içini bilgi ve ilahi gizliliklerle doldurur. Bunların sayıları günün saatına uyar. Bunlardan her birinin, gece ve gündüz kendi saat vakti içinde görevleri vardır. Bunlar yerde dağınıktırlar, bir araya gelmezler, bunlardan her kişi saatını ve yerini bilir. Yerinden ayrılmaz, bunlardan Yemende iki kişi, Doğu ülkelerinde 4 kişi Batı

ülkelerinde 6 kişi geri kalanlarda değişik yönlerde bulunurlar. Hak Teâlâ bunlar hakkında

مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا

"Mâ yeftahillâhü linnâsi min rahmetin felâ mümsike lehâ"

Bu ayetin kısmı da bundan evvel zikrettiğimiz 4 kişi hakkındadır. Hak Teâlâ onlara temasla

وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"Ve mâ yümsik felâ mürsile lehu min ba'dihi ve hüvela'zizülhakîmü."

buyurmuşlardır.

*

Allah'ın Rızası üzerlerine olsun yine bunlardan 7 nefis vardır ki bunlara:

رِجَالُ الْعُلَى

"Ricâlülu'lî."

yukarı İlahi kişiler denir. Bunlar ne eksilir ve ne de artar. Bunlar yüksek basamakların kişileridir. Her nefiste bunların yükseliş basamakları vardır. Bunlar nefislerin en yüksek alemidir. Allah'ın kitabında bunlar hakkındaki ayet:

ARAPÇA

"Ve entümüla'levne vallâhu meaküm."

Manası, siz yüksektesiniz, Allah sizinledir .

Bunların sayısına bakan bazı tarikat kişileri onları abdal olarak tahayyül ederler. Keza Recebciler de bunları Ebdal ola-

rak kabullenirler. Çünkü kendilerinin sayısı 40, ebdalinde 40 olduğu yönünden bu şekilde düşünmelerine yol açmıştır. Bu anlayışın yegâne sebebi bunlar hakkında hiç bir açıklama yapılmamış olmasıdır.

Bu 7 kişi ise, Uruc ehlidir. Biraz evvel ne olduklarını söylemiştik. Kişiliğin nefsinde Hak Teâlâ'nın ilminden almak için ve onu tanımak, için bir Miraç yani yükselme ve tırmanma vardır. İşte bunlar özellikle yükselen nefislerle alınır.

Hak Teâlâ'nın bazı kişileri vardır ki onlarla inen Rahmani nefisler, dünyadaki insanların ve nefislerin hayat ve gıdasını teşkil eder.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun. Bunlardan 21 kişi vardır ki bunlara:

اَلتَّحْتَ الْاَسْفَلُ

"Et tahtel esfelü."

en alt tabaka adı verilir. Bunlar hakkındaki ayette:

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِينَ

"Sümme redadnâhu esfele sâfilîne."

Bu ayetten murad, tabiat alemidir, ondan daha aşağı bir alem yoktur. Bu Alemi buraya hayat bulsun ve yaşasın diye geri çevirmiştir. Bu kişiler Hak Teâlâ'dan aldıkları nefis ile, kendilerinden çıkan nefsi bilmeyen kişilerdir. Bunlar ne artar ve ne de eksilir. Çünkü aslında tabi, hulk ölüdür. Hak Teâlâ bu rahmani nefis ile kainatta bu yaşantı devam etsin diye hayatı geri çevirmiştir.

Bundan maksat, kulların Allah'a ibadetleridir. Bu ibadet ancak canlılıkla, ve Hükmi olarakta ölü bulunmakla olur ki böylece, ölümle hayatı birleştirmiş olur.

Hak Teâlâ bu yönden:

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا

"Evelâ yezkürulinsânü ennâ halaknâhu min kablü ve lemyekü şey'en."

Böylece sen bir şey değilsin. Burada dedik ki: Sen yağıyorsun, fakat hükmen bir ölüsün, bununla sana hiç bir şey olmadığını anlatmak istiyor.

İşte bu kişiler, Allah'ın geri çevirdiği bu nefislerden bir şey bilmezler. Yalnız vazifelerini yaparlar. Fakat devamlı olarak Hak Teâlâ'nın karşısında buldular.

*

Allah'ın Rızası üzerlerine olsun. Bunlardan üç kişi vardır ki: Bunlara İlahi ve Kevnî yardım kişileri derler. Her zaman için ne artar ve ne de eksilirler. Bunlar Hak Teâlâ'dan aldıklarını, ibadının yardımına şiddet ve hiddetle değil, merhamet, şefkat ve yumuşaklıkla götüren kişilerdir.

Bunlar kadınlı, erkeklidir. Hak Teâlâ tarafından insanların ihtiyacını gidermek için görevlidirler.

Bunlardan birisine Endülüsteki İşbilya kentinde rastlamıştım. Bu gördüklerimin en büyüğü idi. İsmide Musa bin Ümran idi. Zamanının efendisi ve sözü geçen büyüğü idi.

Resulüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizden alınan bir habere göre: Beni kim ki bir defa kabul etse, kimseye bir şey söylemeden ben de ona cennette karşılığını veririm, veya şu manaya da gelir; beni bir defa öpen, kimseye bir şey söylemeden, cennette benden karşılığını alır.

Hak Teâlâ bunu hazreti Osman bin Affan hazretlerine nasip etmiş ve bunun, üzerinde kendisi çalışmıştır.

Bir gün, bir deveyle bir yere giderken, değneği elinden düşmüş, kimseye değneğinin kendisine verilmesi için işaret etmemiştir. Devesini çöktürerek değneğini yerden almıştır, işte bu gibilerin sıfatı budur.

Hareketlerinde dikkat, amellerinde yumuşaklık ve güzellik görülür. Gayeleri halktan kendilerinin yardım gördüğünü anlatmak isterler. Bu üç kişiden başka, halk seviyesine inen ve onlarla bu şekilde geçinen görmedim ve rastlamadım.

Bu üç kişiden birinin fethi devamlıdır. Kesilmez ve makamlarda da değişmez. O Allah ile durmaktadır. Allah'ın hulku onda bulunur. Bu hulk ise;

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ

"Allâhü lâ ilâhe illâ hüvelhayyül kayyûmü."

dır.

İkincisi ise, Melekutun sahibidir. Kainatta yer ve mekân ne varsa ondadır. Melaikelerle oturur. Halleri ve makamları kendinde değişir Alemde her şekil ve surette zuhur eder. Arzularsa öd ağacı veya günlük gibi kokar.

Üçüncüsü ise, kendisine Mülk Alemi verilmiştir. İnsanlarla oturur ve yumuşak tabiatlıdır. Makamları değişiktir. Bu insanlara yani hayvani nefislere yardım eder..

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun. Bunlardan üç kişi vardır ki Ebdal olmadıkları halde bazı ahvalde Ebdale benzerler. Bunlar İlahi ve rahmani kişilerdir. Her zaman için ne artar ve ne de eksilirler.

Bunlar hakkındaki Ayette

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً

"Vemâ kâne salâtühüm i'ndelbeyti illâ mukâen ve tasdyeten."

Manası; Kabe evindeki namazları, bir ıslık ve mırıltı gibidir. Onlar İlahi vahiy kişileridir. İlahi bir titreyiş sesinden başka

hiç bir şey duymazlar. İşte bu kişilerin makamı budur. Acaba Hak Teala bunlara kendi nefislerince mi bir anlayış vermiştir. Veya Hak Teâlâ'nın vahyi onlara bir madeni ses olan çıngırak gibimi gelir, bunu anlayamadım ve bilemedim.

*

Allah'ın rızası üzerine olsun bunlardan bir kişi vardır ki, Kişiliği belki de kadındır. Bunun isbatı ve sıfatı ayettedir:

هُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ

"Hüvelkâhiru fevka i'bâdihi."

Allah'tan başka her şeye elini uzatabilir. Büyük dava sahibidir. Kahraman ve merttir. Her şeyin doğrusun söyle, Adaletle hüküm verir. İşte bu, Şeyhimiz olan ve Bağdatta bulunan Şeyh Abdülkadir Elciliydir. Büyük bir şöhret ve hakkaniyet sahibi olduğunu söylerler. Fakat ben onunla buluşmadım. Karşılaşmadım. Zamanızın sahibini bu makamda gördüm. Fakat Abdülkadirin bu kişiden daha ileri olduğu kesindir. Ondan sonra bu makama kimin çıktığını bilmiyorum.

*

Allah'ın rizası üzerine olsun. Bir kişi vardır ki, zamanında ve makamında Hazreti İsaya benzer. Sanki ruhla insanlık arasında yaradılmış bir kişidir. Beşerden bir babası olduğunu bilmez. Saba Melikesi Belkisin cin ve insan arasında doğduğu gibi. O da kendini ona benzetir. Bu kişi iki değişik cinsten olmuştur, Bu berzah kişisidir. Hak Teâlâ berzah alemini bununla korur ve bunu oradan eksik etmez ki, doğumunun bir yönü buradandır. İkinci doğuş şeklide, anlattığımızın aksi olarak anasının suyundan olmuş olmasıdır.

Buna, Tabiat Alimleri ana suyundan kendiliğinden bir çocuk olmaz derler. Halbuki Hak Teâlâ herşeye kadirdir.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun. Bunlardan iki kişi vardır ki bunlar Allah Zengini Kişiler, derler. Her zaman için nefis alemindedirler. Hak Teâlâ'nın:

وَاللّٰهُ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

"Vallahü ganiyyün a'nilâlemîne."
Hak Teâlâ zenginlik makamını bunlarla korur. Bunlardan birinin diğerine nisbetle üstünlüğü vardır. Bunlardan biri kendi nefsine, diğeri Hak Teâlâ'ya izafe edilir. Resulüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) Efendimiz bunlar hakkında şu sözleri söylemiştir:

لَيْسَ الْغِنَى مِنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ لَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ

"Leyseli'na min kesretilardi lâkinneli'nânnefsi."
manası: Zenginlik mal çokluğu olmayıp, nefis zenginliğidir. Buyurmuşlardır. İşte bu iki makama bu iki kişi bakar. Bu alemde nefis zenginleri varsada, bunların zenginlikleri bir halttan başka bir şey olmayıp anlaşılmaz, manasız bir zenginliktir.

Vakit ve zamana iki kişi yardım eder. Bunların sonu başlangıcında, başlangıcıda sonunda tükenmiş olur. Bunlardan birisi şehadet aleminin yardımına koşar. Görüş (şehadet) âleminde her zengin bu adamdan kısmetini alır. Diğeri ise, Melekut Alemine yardım eder. Görünmeyen bu melekut Aleminin her zengini bundan kısmetini alır ve zengin olur. Bu iki kişide zenginlik yardımını, Hakla tahakkuk etmiş Allah'ın zengin ettiği ulvi Ruhtan zenginliklerini alırlar.

Bir sonuncuyu da ilave edecek olursak burada Allah'ın zengin kişilerinin üçe çıktığı görülür.

Fakat bunlara insanlık yönünden bakarsak, bunlar anlattığımız gibi ikidir. Bunlar kadında olabilir.

Allah'ın rızası üzerine olsun. Bunlardan bir kişi vardır ki, her nefiste gezdiği görülür. Kendi ilmile rabbinin bilgileri arasında bir fark ve anlaşamamazlık yoktur. Ve yine kendi ilmile Rabbinin Zatiyeti arasında bir anlaşamamazlık yoktur. Bunu, bu iki duraktan birinde gördüğün gibi başka bir durakta da görebilirsin. Kişiler içinde bundan daha acayibini göremezsin.

Hak Tealayı bilme tanıma ve bilmek bakımından, bundan daha iyibilen, Allah'tan çekinip korkan, bir makam sahibi bulamazsın.

Bu yönü inceledim, buldum ve gördüm. Hak Teâlâ'nın bu kişiye temas ettiği Ayeti bana gösterdi.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"Leyse kemislihi şey'ün ve hüvessemîu'lbasîru."

Ve yine Hak Teâlâ'nın:

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ

"Sümme redadnâlekümülkerrete a'leyhim."

kendisi bu ayetleri bana okudu. Allah korkusundan hâlâ yanları titrer durur. İşte biz bu kişiyi böyle gördük. Allah doğruyu söyler. Hidayete eriştirir.

Allah'ın rızası üzerlerine olsun. Bunlardan 10 kişi vardır ki bunlara

رِجَالُ عَيْنِ التَّحْكِيمِ وَالزَّوَائِدِ

"Ricâlü a'yneltahkîm vezzevâid."

Nefislerine korku yerleşmiş kişilerdir. Bunlar her zman için ne artar ve nede eksilir.

Bunların makam ve ödevi: Özel arzular için tatlı ve münasip bir dil ile dua etmektir. Bunların halinde iman fazlalağı görülür. Gayb ile hakikate varmakla kalplerine iman fazlaca dolmuş olur. Bunlar hakkındaki Ayeti celile:

وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

"Ve kul Rabbi zid nî i'lmen."

diye yalvarırlar, imanlarını biraz daha artması için Hak Teâlâ'dan müjde beklerler Hak Teâlâ da onlara:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ

"Ve izâ seeleke i'bâdî a'nnî karîbün ücîbü da'veteddâ-^ı izâ deânî."

Manası: Beni kullarım senden soracak olurlarsa, onlara yakın olduğumu, davetlerine geleceğimi, söyle. Böyle bilmelerini arzulamaktadır.

*

Allah'ın rozası üzerine olsun. Yine bunlardan 12 kişi vardır ki bunlara Elbüdela derler yani değiştiriciler manasına gelir. Fakat bunlar daha önce anlattığımız ebdal değildirler. Bunların sayıları ne artar ve ne de eksilir. Bu adı aldıklarının sebebi, bunlardan birisi, diğerlerinin yokluğunda arkadaşlarına vekâlet etmesindendir. Ve onların yapacağını tek başına yapmasıdır.

Bunlardan birinin görüşü ve gözü, tümünün gözü ve görüşü gibidir. Bunların adlarındaki vasıflar Ebdale benzer. Sayılanda Nükabaya benzer.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun. Bunlardan 5 kişi vardırki bunlara, Arzulayan kişiler denir. Kendileri devamlı şüphe ve gönül sıkıntısı içinde olurlar. Gördükleri şeyde arzularının şid-

deti onlara darlık ve sıkıntı verir. Bunlar Allah yolunun padişahlarıdır. Beş vakit Namazın kişileridir. Bunlardan her biri farz olan bir namaz vaktinin uzmanı ve özünü bilen kişilerdir.

Resulüllah Efendimiz bunlar için:

وَجَعَلْتُهُ قُرَّةَ عَيْنِهِ فِي الصَّلَاةِ بِهِمْ

"Vecea'lethukurrete a'ynehu fissalâti bihim."

Hak Teâlâ bunlarla Alemin varlığını muhafaza eder. Hak Teâlâ bunlar hakkında:

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى

"Hâfizû alâssalevâti vessalâtilvustâ."

Mânası: Bütün namazlarla orta namazını yapın ve muhafaza edin buyurur. Bunlar gece gündüz namazlarını bırakmaz ve birbirinden ayrılmazlar. İşte bunlardan biri de Salih Elberberiydir. Bu kişi ile uzun zaman tanıştık, konuştuk, ölünceye kadar ondan faydalanmıştım. Ve yine bunlardan biri de Ebu Abdullah Elmehdeviydir. Bu zatı Fasta görmüştüm.

Bu taifeden bazı keşif ehli kişiler her vakit. Namazının canlanıp cesedlendiğini zan ederlerdi. Hakikatte böyle değildir. Bunlar görünmez ve böyle bir şey olamaz.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun bunlardan 6 nefis vardırki ne artar ve nede eksilir. Bunlardan biri de Harur Reşid Sebti'nin oğludur. 599 hicri senesinde Mekkede tavaf sırasında bu zatı görmüştüm. Kendisine soru sordum, Cevap verdi. Bu kişinin tavaf esnasında ruhunun cesedlendiğini his ettim. Bu cesedlenme keyfiyeti Cibril Aleyhisselam yönünden bir çöl adamı kıyafetinde bana görünmüştü.

Önceden bunun nedenini çözememiştim. Fakat sonradan Hak Teâlânın altı günde yarattığı bu alemin altı kişisi olduğunu ahlak ve adetlerinden anlamış ve öğrenmiş oldum.

Bunların hulk ve âdeti, sıfat ve halleri yönünden Hak Teâlâ Hazretleri.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ

"Velekad halaknâssemâvâti vel arda vemâ beynehümâ fî siteti eyyâmin ve mâ messennâ min lügûbü."
buyururlar.

İnsanın varlığında bulunan altı yöne bunların etkisi vardır. Bunlardan biri Rum diyyarında k Erzin de olduğunu haber verdiler. (Burada bu velinin rum diyarı dediği yer Anadolu Erzin dediği yerde Erzincan olabilir.

Bu zat ağlamanın esiri idi. Onunla buluştuk ve tanıştık. Her vakit için bana selam verirdi, ve sık sık beni görürdü. Kendisile Şam'da, Sivas'ta, Malatya'da Kayseri'de buluştuk. Bana uzun bir vakit hizmet etmiştir. Gerçek sıdık sahibi bir anneside vardı. Onunla yine Harranda, anasına hizmet ederken karşılamıştık. Bütün hayatımda anasına gerçekten böyle sadakatle hizmet eden seven ve bağlanan bir kimseye rastlamadım. Kendisi mal mülk sahibi idi. Şimdi seneler oluyor ki onu görmedim. Şam'da kaybettim. Sağ mı veya yaşıyor mu bilmiyorum. Allah'ın Selâmı ona olsun.

Hak Teâlâ dünya idaresi için ne vermiş ve ne emretmiş ise, sayılarına bunların her birine muhafazası için bir kişiyi memur etmiştir. Hak Teâlâ emirlerini bunlarla muhafaza eder.

Bütün evliyaların tümünü bilen büyük bir zât vardır ki, bu ulu kişinin adı da; İmam Muhammed Bin Ali Eltermizi elhakimdir. Bu zat marifet ve hikmet sahibi bir kişi idi. Şöhreti etrafı kaplamıştır. Tüm zorlu davalara eğilen ve bir sonuca bağlayan bu zat idi.

Şimdilik bunlar hakkında bu kadar söyledim, Allah doğruyu söyler, hidâyete erdirir.

*

Allah'ın rızası üzerine olsun bunlardan bir kişi vardırki; bunun da bir kadın olması ihtimali vardır. Bu kişinin bütün âleme dağılmış cariye ve köleleri vardır. Makamı ve şahsiyeti ise acayiptir. Bu şahıs bazı tarikat sahibi kişilere kendini gösterir ve girer. Kendini zemanın kutbu olmadiği halde kutbu gösterir.

*

Allah'ın rızası üzerine olsun bunlardan bir kişi vardırki, kendisine makamında (sakit elrefref bin sakıt elarş) ismi verilir. Manası Refrefden düşen Arştan düşenin oğlu) anlamına gelir. Bu zatı konyada gördüm Bu zat hakkında ayette (vennecmu iza Heva) dır. Kendi hâli kendisine tecavüz etmez. Kendi nefsile daima meşguldür. Rabbı Hakkındaki düşüncesi büyüktür. Hali azametlidir. Görünüşü tesirlidir. Hal esnasında onu görenler onu küskün bulurlar. Ben onu alçak gönüllü kendi nefsine kırgın ve küskün buldum. Yüksek meziyetlerine hayran oldum. Bileğisi, dili, çok kuvvetli olup son derece haya sahibi olduğunu gördüm.

RAHİM VE RAHMAN OLAN ALLAH ADİLE MELAMİLER

Melamiler, bunlara Melametciler de denir. Bu ad dahi lügat yönünden bunlar için zayıf bir kelime olmuş olur.

Bu gibi kişiler Allah yolunun efendileri ve önderleridir. Bütün alemin tek efendisi bunların arasındadır. İşte o büyük efendide Resulüllah Muhammed (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizdir.

Bunar Hak Teala'nın emir ve nehiylerini bu alemde yerleştirdiler. Kuvvetlendirdiler. Sebeplerini yerinde açıkladılar. Yaramayanların da nedenlerini anlattılar. Dünya evine yarayacak hacetleri dünyaya bıraktılar. Ahiret gününün hacetlerini de Ahirete bıraktılar. Eşyaya Allah'ın baktığı nazarla baktılar. Gerçekleri birbirine karıştırmadılar.

İşte bütün bu sebeplerin kalkması, bazı kişilerin çıkıp aksi cephe alması hak ve hukuku yerinden kaldırıp başka bir yere koymaları, bunu getireni ve yerleştireni kötülemeleri kadrini bilmemeleri, aldıkları emanete hiyânet eden şirke ve Allahı inkara kadar vardığını gören melametciler, sebepleri tesbit ettikleri halde bunlara itimad edemediler. Melametcilerin sadık talebeleri erkekliklerinde değişik haller gösteriyor, diğerlerinin talebeleri ise Nefsi Ahmaklık içinde çalkalanıp duruyorlardı. Melamilerin kadirleri bilinmez. Ancak onları seven onlarla hususiyyeti olan efendiler bu makam ehlini bilirler.

Bunların sayıları bilinmez. Bunlar artarlar fakat eksilmezler. Bunlardan Allah'ın fukarası gelirki bunlar maddeten fakir hiç bir şeyleri olmadığı halde, Hak Teâlâ yönünden fakir değildirler. Gerçek ise Allah'tan başkasına muhtaç olmayı red eder.

Hakikatte insanların Hak Teâlâ'ya nisbetleri yönünden durumu fakirliktir. Bu fakirliğin de Allah'tan değil kendilerinden

olmasıdır. Hak, Teâlâ fakirin nesine muhtaç olur? Biliyoruzki, Hak Teâlâ kendisine iftikar edileceği bir şekilde zuhur etmiştir. İnsanlardan alacağı bir şeyi yoktur. Hak Teâlâ insanları, kendilerine verdiği eşya ile gizlemiştir. Bu efendiler ise, eşyalara, kendilerine tecelli eden Hak mazharile bakarlar. İçinden idrak ederek, bâtını ve zahiri ne ihtiyaç his ederse o vakit insan görmek ve işitmek ihtiyacını ve fukaralığını his eder kahindeki hadisde; Hak Teâlâ unu şöylece haber vermiştir;

إِنَّ اللّٰهَ سَمْعُ الْعَبْدِ وَبَصَرُهُ وَيَدُهُ

"İnnallâhe semia'la'bd ve basarehu ve yedehu."

Burada bu fakir ancak Allah karşısında onu işitmek ve görmek fukaralığını his etmiştir. Onun işitmesi ve görmesi hakkın mazhâriyyetinden başka bir şey değildir.

Bütün eşyalarda da böyledir. Allah'ın mevcudattaki sirayeti ne güzeldir, ne inceliktir. Kendi kavli:

سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ

"Senurîhim âyâtinâ filâfâki ve fî enfüsihim."

Buradaki Ayet dediği, delil ve isbatlardır. Bu hakkın mazhariyeti ve görünüşüdür, işte fakirlerin hali böyledir.

Fakir kimse, her şeye ihtiyacı olmakla, nefsine muhtaç olan kimse olup kendisine muhtaç olunmayan kimsedir. Bu hal ve sıfat, en yüksek sıfat ve mertebedir.

Ebu Yezid Elbistami, derki; Allahım, Rabbim sana nasıl yaklaşayım? sana karşı Bende Zillet ve fakirlikten başka bir şey yoktur, diye sızlanırdı. Hak Teâlâ.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونْ

"Ve mâ halaktül cinne velinse illâ liyag'büdûne."

Ben Cinleri ve insanları bana ibadet etmeleri için yarattım, buyururlar. Bundan da çıkan mana ise; Bana Tezellül ve ihtiyaç his etsinler, beni tanısınlar, anlamı çıkmaktadır.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun. Bunlardan bir kısmı Sofilerdir. Bunların sayıları belli değildir. Hem, artar ve eksilir. Bunlar cömert ve iyi ahlak sahibi kimselerdir.

Ahlakında yükselme varsa tasavvufunda da yükselme olur, derler. Bunların makamı bir kalpte toplanmaktır Bunlar Erapçada Ye harfile sonuçlanan üç kelimeyi kullanmazlar. Bunlar (Liy ve (İndiy) ve (metaiy) Bunlardan hiç birisini kendilerine misafir edemezler. Bu üç kelime şu anlamı taşır. Liy benim-İndiy, yanımda-Metaiy, Malım. Bunların Allah'ın varlığından başka, hiç. bir şeyleri yoktur.

Bunlar zaruret halinde dinin sıhhati uğrunda çalışırlar. Bunlardan bir kısmı Feylesof olarak görülür. Ayrıca bunlardan adetleri hilafına görülmedik şeyler görülür. Meselâ bunlar bizim tabii yürüyüşümüz gibi, su üzerinde ve havada yürürler.

Bu hareketleri bilhassa Melamiler ve Fukaralar huzurunda yaparlar. Çünkü onlar bunların yürüdükleri yerde, yürüyemez. Bir adım dahi atamazlar. Binalarda oturamazlar. Bir toplantıda bulunamazlar. Hak Teâlâ'nın bir iş için kulunu nereden alacağını bilmezler, ve duymazlar.

Tıbkı peygamberlerin Allah'a itaati, onun huzurunda bulundukları gibi, kendilerinin emniyeti iktizası olarak bunlarda onlar gibi bazı fiil ve hareketlerde bulunurlar.

Hak Teâlâ'nın bütün kullarına iyilik veya kötülük vereceğine inanmazlar. Çünkü dünyanın bir bela evi olduğunu bilirler. Her insan bundan dolayı kendi niyyeti ve makam derecesine göre ve amelinin sonuciyle dünyada yerini alır ve haşirde de yerini bulur.

Hak Teâlâ kendi peygamber ve elçilerinin ve salih kişilerin insan toplulukları tarafından öldürüldüklerini bize bildirmektedir. Bunları Hak Teâlâ bu belalı dünyanın kötülüklerinden korunmalı. İşte sofiler bu yüksek ahlak ve sıfat sahibi kişilerdir. Bunlar hiç bir kimsenin bir Allah'ın kulunu bir şeye ve sıfata razı edemiyeceğini bilirler. Biri kabul etse diğeri kabullenmez.

Bu sebeple bunlar kendilerine Allah'ı, Melaikeleri, Evliyaları ve Allah'a bağlı salih kişileri dost olarak seçtiklerinden, ahlak ve tabiatları da onlara benzer.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun. Bunlardan bazı Allah'ın kulu varki bunlara özellikle Feraiz Ehli derler. Hak Teâlâ bunları Medih yönünden

وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ

"Ve kânû lenâ âbidîne."

bize ibadet ediyorlardı. Buyuruyor

Bunlar ancak farzları yaparlar. Bu gibiler kendilerini, dağda ormanda sahillerde, çöllerde vadi ve sahralarda kendilerini ve yollarını kaybeden seyyah dediğimiz kimselerdir.

Bunlardan evinde ve Cemaatlarla farzlarını yapanlar ve kendi nefsile çalışanlar vardır. Bunlardan ayrı olarak bu saydıklarımızı bırakanlar vardırki, bunlar zahir ve batın salih kişiler olup, yalandan, hasetten, hırstan, kötülüklerden ve serlerden Hak Teâlâ'ca korunmuşlardır. Bu kişiler kötü şeyleri iyi şeylerle değiştirmişlerdir. Bunlar yalnız sevabı olan şeyleri görürler. Kıyamet gününün dehşetini cennet ve ateş onlarca görünür. Göz yaşları akıtırlar. Yanları ve dizleri cümle organları düa etmekten, acı içindedir. Rablerine korku ve istekle düa edip yalvarırlar.

Cahiller bunlara bir şey soracak olursak yalnız Selâm verirler. Kötü söz duysalar, dahi iyi hisle ve duyguyla giderler. Kendileri daimi halde Rablarına secde ve kıyamda bulunurlar, içlerini oruçla bağlar ve düğümlerler, kurtuluş yolunda yarış ederler, israftan kaçınırlar günahtan kaçarlar.

İşte bunlardan biriside Bağdattan Endülüse kaçıp, Kurtubada oturan ve sonrada orada vefat ederek Abbas Kapısında gömülen Abbasi halifelerinden Ebu Veheb Elfadıl ismindeki zat idi. Bu halifenin faziletlerini Ebul Kasım Halef ismindeki Şeyhimiz anlamış ve anlatmıştı. Ve halifenin ağzından dinlediği şu şiiri de söylemişti :

Saraylarım kubbelerim vardı, bıraktım kaçtım,
Saklanmanın artık faydasına vardır.
Meskenim yerdir semadır tavanım,
Bulutlarla çevrilsem ne ziyanı vardır.
Girersen bir gün evime benim.
İmanlı bir kişi göreceğin vardır.
Gir dostum kilidim yoktur benim.
İçerde bekleyen bir fakir vardır.

Allah Rahmet eylesin. Dayım Ebu Müslim Elhulaniy bu taifenin büyüklerindendi. Geceyi ayakta geçirirdi. Şayet uyku ve yorgunluk üstüne çökerse yanında daimi sakladığı değnekle ayaklarını döverdi. Ve bu dayağı binek hayvanından fazla hak ettin derdi.

Efendimizin Eshabı, Resulüllah efendimizden sonra bizleri geçeceklerinimi zan ediyorlar?

Şuna yemin ederim ki kendilerinden sonra kişi yetiştirdiklerini bilsinler diye onları hiç bir şekilde sıkmadık. Bunlardan bir çok kişilere ve Cemaatlara rastladığımızı kitabımızın bir çok yerinde işaret etmiş bulunuyoruz.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun. Bunlardan bazı kişiler vardır ki bunlara Zahitler denir. Bunlar dünyayı kudret yönünden terk etmiş kimselerdir. Dostlarımız arasında bunlar hakkında değişik fikirler vardır. Meselâ: Elinde, yanında dünya, dünya malından bir şeyi olmayan kişi bunları toplamaya ve istemeye kadirdir. Fakat yapmaz Çünkü istekli değildir. Bu gibiler zühüt sahibi olurmu olmazmı?

Dostlarımızdan bir kısmı evet bu gibiler zahittir dediler. Bir kısmı da hayır değildir dediler. Çünkü bir şey elde etseydi zahit olmazdı dediler.

Bunlardan en şöhret sahibi kişi, İbrahim bin Edhem'dir; hadisi de meşhurdur.

Benim bazı dayılarımda bunlardandı. Telmesanı elde etmiş ve oranın padişahı olmuştu. Adıda Yahya bin Yağan idi. İşte onun zamanında kimsesiz fakih ve fakir Allah'ına bağlı Tunus'lu bir zat vardı ki, buna Ebû Abdullah Eltunisi denirdi. Kendisi Telmesan dışında İbad denilen bir yerde otururdu. Bu kişi orada bir mescide iltica etmiş, hayatını orada tüketmiş, orada ölmüş ve oraya gömülmüştü. Bunun kabri de bu güne kadar herkesçe ziyaret edilir ve bilinir. İşte bu Ulu kişi bir gün Telmesan içinde ve çarşısında yürürken Telmesan Padişahı olan dayıma rastlamıştı. Kendisi gibi gayet kıymetli elbiseler giyinmiş maiyetide vardı. Padişah bu şahsı görünce kim olduğunu sormuş, bu zâtın Şeyh Abdullah Tunisi olduğunu kendisine bildirmişler, bunun üzerine şeyhin bindiği atın yularından tutarak ona selâm vermiş oda padişaha karşılığını vermişti.

Padişahın üzerinde çok kıymetli elbiseler vardı. Tunuslu Şeyhe seslenerek: Ey şeyh bu giydiğim elbiseyle bana Namaz Caiz olur mu? diye sormuştu.

Fakat şeyh bu soruya gülmüştü. Padişah kendisine neden gülüyorsun diye sorunca Nefsinin Cahilliğine, Aklının hafifliğine, Malına, ve haline gülüyorum. Seni ancak bir leşin kanile karnını doyuran bir köpeğe benzettim, O köpek ki bu pislikle karnını doyurduktan sonra, küçük Aptestini edeceği vakit bir ayağını kaldırırki idrarı kendine bulaşmasın.

İşte sende haram dolu bir kaba benziyorsun. Halka yaptığın zulmün günahı boynunda iken, elbisenden dem çalıyorsun. Diye padişaha korkmadan cevap vermişti. Acaba sonuç ne oldu tabii merak ettiniz. O adamın kellesi mi gitti. Hayır!

Padişah bu söz üzerine Ağlayarak atından inmiş padişahlığın makam ve yerini, malı ve servetini bırakarak şeyhin hizmetine girmişti.

Üç gün şeyhin misafiri olduktan sonra, şeyhe bir ip getirerek ona "Ey Padişah, misafirlik günün doldu. Kalk evvela ihtiyacımız olan odunu tedarik et, buraya taşı, demiş. Oda koşarak odunları başında omzu üzerinde halkın gözleri önünde taşıyarak odunculuğa başlamış, bunları satarak geçimini tedarik etmişti. Halk da bu acıklı manzara karşısında padişahlarının bu haline acır ve ağlarlardı. Odundan kazandığı paraile asgari ekmek parasını ayırarak gerisini sadaka olarak dağıtırdı. Böylelikle kalan ömrünü bu şekilde geçirerek ölüp gitti. Şeyhinin türbesi dışında gömüldü, kabri de bu gün dahi ziyaret edilir.

Şayet şeyhe bir kimse gelip kendisinden bir düa istemiş olsa "gidin Yahya bin Yağandan iltimas talep edin" onun duasından faydalanın, çünkü o bir padişah idi, Zahit oldu. Şayet ben de bu halimle onun gibi olsaydım belkide Zahit olmazdım derdi. Cümleye Allah rahmet eylesin..

Zabitlik halk dilinde Allah'tan başka dünya ve Ahiret'ten olan her şeyin terk edilmesi manasını taşır.

Eba Yezid Bistami'ye zühüt ve tekva hakkında sorulduğunda: Zahitlik bir şey değildir. Ve bence de kadrü kıymeti yoktur. Ben üç gün için zahitoldum, birinci günü dünya için, ikinci günü Ahiret için, üçüncü günü Allah'tan gayri her şey için demiştir.

Bana ne istersin diye soruldu. Bende cevap olarak istemediğimi istiyorum, çünkü istediğim Murad ve sende müridsin, yani ben istek sende isteklisin buyurmuşlardır.

Allah'ın Rızası üzerlerine olsun! Bazı kişiler vardırki bunlara Su kişileri denir. Bunlar öyle kişilerdirki, denizlerin ve ne-

hirlerin dibinde Allah'a ibadet ederler. İnsanlar çoğunlukla bunları bilmez ve tanımazlar.

Bağdatlı sıdık ve akıl sahibi bir zat olan Ebu bedir temaşıki bana zamanın kutbu ve imamı olan Eba Suud bin Şibli'den naklen şunları anlattı: "Bir gün Bağdatta dicle nehri kenarında oturuyordum, Hak Teâlâya su altında ibadet eden kimselerin olup olmadığı aklıma gelmiş ve o an bunu düşünüyordum. Ben bu düşüncede iken, önümde akan nehrin suları çalkalandı, ve yarıldı ve bir kişi çıkarak bana selam verdi ve: Evet hak Teâlâya su altında ibadet edenler vardır bunlardan biriside benim Ya Ebu Suud. Ben aslan Tikritliyim diye uzun boylu hayatını anlattıktan sonra şu kadar gün sonra memleketimde bir olay olacaktır, bunun için orayı bıraktım" dedi ve suda kaybolup gitti.

Hakikaten on beş gün sonra o su adamının söylediği tarihin hitamında Orada bir olayın çıktığını, su adamının söylediklerine tamamen uyduğunu bana bildirmişti, demişti.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun. Yine bunlardan bazı kişiler varki bunlar Elefrad yani yalnız olan kişilerdir. Bunların sayısını kimse bilmez. Bunlar şeriat dilile Allaha yakın olanlardır.

Bunlardan biri Bağdatlı şeyh Muhammed Elevani dir. Bu zat büyük İmam Abdülkadir Elciliy'in dostlarındandı. Abdülkadir bu Muhammed Elevani hakkında, toplantıyı bozar ve hatır kırar, demişti. Bundan maksadı onu kötülemek değil onun bu yolda olduğunu ve bununla teferrüd ettiğini anlatmak istemiştir. Bu gibiler kutup dairesinin dışından olanlardır.

Hızır Aleyhisselam'da onlardan ve buna benzeyenlerdendir.

Bunlara benzeyen ruh melekleri vardırki Celle Celalin daimi emirlerindedir. Bunlara Kerubiyyun derler. Bunlar hakkında da kitabımızda açıklama yapmıştık. Bunlar hakkın Huzurunda itikaf ederler. Kendi nefislerinin ne olduğunu bilmezler. Yalnız itikafı bilir ve bunu yaparlar. Bu gibilerin makamı Sıdık sahiplerile seri nübüvvet arasındadır.

Bizim yolumuzda gidenler de çoğunlukla bunu bilmezler. Eba Hamid ve emsali gibi.

Bu makamın zevki büyük, mutlak bir peygamberlik makamıdır. Bu, özellikle meşru amel ile, Hakkı tevhid ile, nefis küçültmekle elde edilir. Bunlara ait özel bir keşif vardır ki ancak bu gibilere nasib olur.

Mesela Hızır gibi, daha evvel bunun da Efraddan olduğunu söylemiştik. Resulüllah efendimiz sallallahü aleyhi ve sellemde nübüvvet ve risaletle müşerref olmadan önce Efraddan idi. Yalnız inziva eden kişi idi.

Resulüllahın vefatından sonra yeniden bir risalet ve şeriat gelmeyeceğinden, kendisinden sonra ancak makamı kalmıştır.

Şayet tüm peygamberler ve elçiler bu zamana kadar sağ olup kalsaydılar tümü Şeriatı Muhammediyyenin hüküm ve nüfuzuna girmiş olurlardı. Fakat umumî şeriatlar ve risaletler (bundan maksadım ümmetlere mütaddi olanlar ve her bir peygambere ait olanlardır) peygamberlerde olan ilahi bir özellik ki, ne iktisab ve ne de amelle kazanılamaz. Allah'ın hitabı Teamül ile elde edilir, başka türlü kazanılamaz.

Her şeriatta amel ile o makamı elde edemeyen, o şeriatın peygamberi de olsa o makama başka peygamberler gibi erişemez.

Hak Teala bu yönden :

وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَىٰ بَعْضٍ

"Velekad faddalnâ ba'dennebiyyîne a'lâ ba'din."

Buyurmuştur. Ve yine :

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ

"Tilkerrüsülü fassalnâ ba'dahüm a'lâ ba'din."

Buyururlar..

Hızır Aleyhisselâm Musa Aleyhisselâm'a bu makam hakkında, Haberin olmadığı ve bilmediğin bir şeye nasıl sabredersin diye sormuştur?

Çünkü o vakit henüz bu makam Musaya ait değildi. Adalet onu buradan sürmüştü.

Musa Aleyhisselâm Hızır Aleyhisselâm'ın bu sorusuna cevap vermediği gibi, onun dediğini de inkar etmemişti.

O kısaca şöyle cevap vermişti.

سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا

"Setecidünî inşâallâhu sâbiran velâ a'sîleke emren." Beni Allah'ın izniyle sabredenlerden, ve hiç bir emrine karşı gelmeyenlerden bulacaksın, diye cevap vermişti. Bu cevaptan evvel Hızıra şöyle demişti, Bana Allah hakkında doğru bildiğimden fazla bir şey öğretecek isen peşinden geleyim? Hızırda ona, Benim gibi sabırlı olamazsın demiştir.

Aralarında yine şöyle bir konuşma geçmiştir, Ya Musa! Allah'ın bana verdiği bigiyi sen bilemeyeceğin gibi, sana, verdiğinide ben bilemem demiştir. Peygamberlere verilen Şeriat nübüvveti Hızır Aleyhisselama verilmemişti. Bilmiyorum, Hızırla buluştuktan sonra, Hızıra ait olan bu makam Musa Aleyhisselama verilip verilmediğini duymadım ve öğrenemedim.

Fakat Allah'ın rahmeti bu kuluna acıyarak ona gerçeği bildirdi. Bu gerçekte Musa Aleyhisselam Hızır Aleyhisselamın ilmini elde etmiştir.

Bundan dolayı bu makamı kazanmıştır, demektedir. Allah doğruyu söyler hidayete erdirir.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun. Bunlardan bazı kişiler vardırki bunlara (Elümena) derler. Emin adının çoğulu olan ümena dir. Allah'ın emniyyetli kişileri, emanete hiyanet etmeyenler, emaneti sahibine verenler manasına gelir.

Resulüllah efendimiz aleyhisselatü vesselam: "Allah'ın emin kişileri vardır demiştir."

Eba Übeyde bin Cerrah için "Bu kişi bu ümmetin emanetçisidir." buyurmuşlardır. Bu ümena taifesi Melamilerdendir. Başka bir taifeden olmaz. Bunların Melametçilerin özü olanı ve en ulusudur. İmanın Taleb ettiği bilinen alışkanlıklar sebebile bunların durumundan bir şey bilinmez. Bunlar Allah'ın emir ve nehiylerini yapan yüksek iman sahibi kişilerdir. Kıyamet gününde de bunların dünyada iken bilinmeyen makamları orada görünmüş olur.

Hak Teâlâ emaneti insana teklif etmiş, insanda bunu kabullenmiştir. Yoksa emredilmemiştir. Bu emaneti yüklenmesinde cebir olsaydı, bu gibi kişilere yükletilirdi.

Şu varki bu emniyetli kişiler bu emaneti zorunlukla yüklenmişlerdir.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun. Kişiler vardırki bunlara Elkurra yani Kuran okuyucuları denir, bunların sayıları bilinmez.

Resulüllah efendimiz bunlar hakkında "kuran okuyucuları Allah ailesindendir, buyurmuşlardır. Bunlar çalışarak kuranı ezberlemişlerdir. Harflerini, kelimelerini ezberlerinde saklamışlar, ezbere okumuşlar ve dinletmişlerdir.

Eba yezid Elbistami bunlardan biri idi. Ebu Musa Eldibili ondan bahsederken, "Kur'an'ı ezberlemeden ölmedi," demişti.

Her kimin hulk ve tabiatı Kur'an ise, o kişi Kuran ailesinden sayılır. Kur'an ailesinden sayılan kişide, Kur'an Allah kelamı olduğundan, Allah ailesinden sayılır. Allah kelamı ilim olduğundan, kur'an kelamı ilmidir ilmide zati demektir. Bu makama sahip olanlardan biriside Süheyl bin Abdullah Eltesteri dir. Bu küçük bir çocuktur, altı yaşında iken onu Kalb secdesi bu yolda yürütmüştü. Bu yolda yürüyen nice yaşlı Allah'ın velileri vardırki öldükleri vakit bunlarda ne kalb secdesi ve nede bunun ilmi olmamıştı.

Kişilerin kalbinde secdeler vardırki velayetle gerçekleşir, Ayağını buraya yerleştiren kişi bunu elde etmiş olur.

Kalb sucudi olduğu vakit kişi secdeden başını hiç bir şekilde kaldıramaz, ve öylece kalır.

Birçok evliyalar kalbin çalkalanmasını, bir halden bir hale dönmesi gibi görürler. Onun için Kalb adı verilmiştir. Eğer bu makam sahibinin kalbi ve hali bir gözden değişirse yerinde sabit kalırki ona Kalbin sucudu adı verilir.

Süheyl bin Abdullah Abadan şeyhinin huzuruna girdiği vakit şeyhe Kalb secde edermi? diye sormuş şeyhide ona, "Ebedi secde eder" demişti.. O da bu söz üzerine şeyhin hizmetine girmiş ona hizmet etmişti. Hak Teâlâ bilgisinden istediği bilgiyi, istediği kişiye verir, onun dediği gibi istediği kulunada ruhu emirle gönderir. Kendinin yarattığı kullarına her emir ondan gelir.

Kendi inayetile istediğini kendine yaklaştırır, istediğine makam verir, Peygamber, Elçi, Melaike, veli, mümin; ümmet isimlendirip verdiği gibi.

*

Allah'ın Rızası üzerlerine olsun. Bunlardan (Elahbab) vardırki, bunların sayıları bilinmez, bunların sayısı artar ve eksilir. Bunlar hakkında Hak Teâlâ.

فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

"Fesevfe ye'tillâhü bikavmin yühibbühüm ve yühibbûnehu."

Bunların yaradılışında sevmek vardırki onlarda bu yönden dolayı dünya ve Ahirette sevilirler.

Cennette ise Hak Teâlâ bunlara her iki yönden sevildikleri ve sevdikleri için cennet ehli tarafından iyi karşılanırlar. Kendilerine verilen makamda Hak Teâlâ bunlara görünür. Bu zümre de iki kısımdır. Bunlardan birincisi hak Teâlânın ilkden

sevdikleridir. İkinci kısmı ise Allah'a itaat eder gibi resulüne itaata memur etmiştir. Bundan dolayı bunlarda Allah sevgisi doğmuştur.

Hak Teâlâ derki:

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ

"Men yutii'rresûle fekad etâa'llâhe."

Resulüne itaat eden Allah'a itaat etmiştir anlamına gelir.

Resulüllah Sallallahü Aleyhi ve sellem efendimizde hak Teâlânın kavlile

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ

"Kul in küntüm tühibbûnellâhe fettebiûnî yühbibkümullâhü."

Söyle onlara, Allah'ı seviyorsanız benimle beraber olun, Allah sizleri sever, anlamına gelir.

İşte böyle bir sevgi ve bağlılık böyle sonuç verir. Hepsi ahbab sayılır. Bu ahbapların görünüşü şen ve sefalı olmak, yani kederden uzak olmalarıdır. Bunların bağlılıkları eksilmez, azalmaz. Bunda sebat sahibidirler. Bunlar yaşadıkları zaman içinde, şeriata uygun veya uymayan kişilerin amellerine terbiyeleri iktizasınca muamele ederler. Bunlar Allah'a dost olarak, onun izinde yürürler, Allah'a düşman olanlara, düşman kesilirler. Burada dostluk ve tebaiyyet yaradanın mevcudiyetinden çıkmış olur. Düşmanlık, karşı gelmek, zemde bu fena sıfatlarla isim aldığından değil yaradılanın mevcudiyetinden çıkar.

Bu gibiler hükmeder fakat mahkum olmazlar. Hak Teâlâ bunları kendi nefsindeki edep ve terbiye ile kuvvetlendirmiştir. Bunlar hayır edeplerini kendi nefislerinde toplayan kişilerdir.

Bu makamı Allah'tan isteyene Allah sorar; Ey kulum bana ne gibi bir amelde bulundun? (Kul da) «Allahım sana namaz

kıldım, senin için cihat ettim, hayır işinden şunu yaptım, bunu yaptım" cevabını verir. Hak Teâlâ ona bu yaptıkların kendinedir, kul sorar, Allahım sana olan amel nedir? Hak Teâlâ, bana yakın olmak için bir veli oldun mu, ve beni kötüleyenlere düşman oldun mu? İşte sevileni seçmek böyle olur.

Hak Teâlâ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ

"Yâ eyyühellezîne âmenû lâ tettehizû adüvvî ve adüvveküm evliyâe."

Ey iman edenler! düşmanımla düşmanınızı dost bitmeyin,, bunları kendinize yakın bulmayın, anlamına gelir. Bunlar kuvvet ve teyid ehlidir. Sahihden haber aldığımıza göre, benim muhabhetim beni sevenlere, ve benimle oturanlara, birbirine yardım edenlere, birbirini ziyaret edip hatır soranlaradır, buyurmuşlardır.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun bunlardan (Hadisciler) vardır. Bunlar Resulüllahın hikmetli sözlerini zaptedip söyleyenlerdir. Bunlardan biri Hazreti Ömer Bin Hattap'tır. Bizim bulunduğumuz asırda ise Ebu Abbas Elhaşşab'dır. Ebu Zekeriyya Elbicayı der ki: Bu hadisçiler Muarra da fukaralar manastırı denilen yerdeki halife Ömer Bin Abdülazizin tekkesinde otururlardı.

Bu hadisciler iki sınıftır. Bunlardan birinci sınıf olanlara Hak Teâlâ hadisin örtüsü arkasından hadisi ona söyler ve söylettirir. Hak Teâlâ bu yönden

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ

"Ve mâ kâne libeşerin en yükellimehullâhü illâ vahyen ev min verâe hicâbin."

Buyurmuştur. Diğer ikinci sınıf hadisciler ise, melekî ruhlar aracılığı ile kalplerine bazan kulaklarına hadisi söyletir ve söylettirir.

Bu iki sınıfın tümü de hadis Ehlidir. Melekî ruhların muhaddisi ise buna varmak için, nefis riyazeti ve ne yönden olursa olsun bedeni cihatla hadis makamını elde eder. Şayet nefisler duraklamanın üzüntüsünden temizlenirse tabiatiyle kendine münasip bir bilene iltihak etmiş olur. O vakit nefis ulvî ruhlara yetişir. Ulvî kâinatın bir çok gizlilikleriyle bütün âlemde bulunan manalar, kendine nakşolmuş olur, kendi ruhanî sıfatına göre gayptan alacağını alır.

Çünkü ruhların toplamı bir tek emirdir. Her ruhun belli olan bir makamı veya yeri vardır, bu makamlar katlara ve basamaklara göredir. Bunlardan en büyük olan Cebraildir, bunların büyüklerinden de olsa Mikâil ondan daha büyüktür (makam yönünden) İsrafilin makamı ise Mikailinkinden daha büyük ve üstündür. Burada Cebrailin makamı İsmailden daha büyük ve üstündür. İsrafilin kalbinde olan İsmaile gelir, burada İsmailin kalbinde olanlar Mikâilin kalbinde olanlardan daha yüksektir.

Bu hadisçilerden her biri münasib ruhta olana hadis söyler, şayet hadisçi bütün sıfat ve meziyyetlere sahip ise, yani meşru yolla tabından kurtulur ve peygambere tebaiyyeti sağlam imaniyle hadisi seadete uygun olur ve buna da Rabbin hadisini eklerse bu hadisçi birinci sınıfa girmiş olur. Delâlet ettiği manadan dolayı ilahi hadis dinleyici için daha açık olur.

*

Allahın rızası üzerlerine olsun, bazı kişiler vardır ki, bunlara, Ahilla denir. Ad olarak Halil'in toplamı olur. Mânası: Allaha dost kişilerdir. Bunların sayıları bilinmez, artar ve eksilir.

Hak Teâlâ bunlar için

وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهٖيمَ خَلٖيلًا

"Vettehazallâhu İbrâhime halîlen."

manası: Hak Teâlâ İbrahim Aleyhisselâmı kendisine dost edinmiştir, buyururlar.

Resulüllah efendimiz de, eğer dost edinmek istemiş olsam Ebû Bekri kendime dost edinirdim, sizin dostunuz da Allahın dostudur buyurmuşlardır. Bu dostluk kelime ve tabirinden maksat ise, bu anlam ancak Allah ile kul arasında olması icap eder. Bu anlaşma ve birleşme makamıdır.

İki kişi arasındaki sevgi, dostluk değildir, bu dostluk tabiri hem iman sahiplerinde ve hem de kâfirlerde ad almıştır.

Hak Teala

اَلْاَخِلَّاۤءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّق۪ينَ

"El ehillâü yevmeizin ba'dühüm liba'din adüvven illâl müttekîne."

Buradaki dostluk ve yakınlık, birbiriyle muaşeret yani tanışıp anlaşma anlamına gelir ki, bize gelen bir haberde şöyledir: Bir insan kimi candan dost edinirse onun dininden olmuş olur denir.

Biz dostluğun ancak kulla Allah arasında olacağını söylemiştik, çünkü eşyanın ayniyeti bellidir, ve ayniyyetin tekevvünü de bir başka mevcudiyyet olmayıp, Hakkın mevcudiyyetidir.

*

Allah'ın rızası üzerine olsun bazı kişiler vardır ki bunlara Elsemra denir, buğday renkli esmerler anlamına gelir. Bunlar çoktur sayıları bilinmez, bunlar hadisçilerin özel bir koludur.

Hak Teâlâ bunlar için

وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِ

"Ve şâvirhüm filemri."

bir hususta bunlara danışın, der. Bu zümrenin ruhlarla ilgisi yoktur, Allah ile ilgisi ve sözü vardır. Hak Teâlâ bu yönden

يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ

"Yüdebbirülemre yüfassilülâyâtü."

buyurmuşlardır. Bunlar bu makamın şehadet ehlinden olmayıp, gayb ehlinden olarak sahipleridir.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun, bazı kişiler vardır ki bunlara Elverese derler. Yani varis kişiler. Bunlar üç sınıftır:

1 — Nefsine zalim olanlar

2 — Nefsinden kısanlar (Muktasit olanlar)

3 — Hayır işlemeyi nefislerinin önüne alanlar, hayra koşanlardır. Hak Teâlâ bunlar için

ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ
وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْعَظِيمُ

"Sümme evresnelkitâbellezînestefeynâ min i'bâdinâ feminhüm tâlimün linefsihi

Ve minhüm muktesidün ve minhüm sâbikun bilhayrâti biiznillâhi zâlike hüvel faslüla'zîmü."

buyurmuşlardır. Resulüllah efendimiz de

اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْاَنْبِيَاءِ

"El ulemâü veresetül enbiyâi."

buyurmuşlardır. Şeyhimiz Ebû Medyen, bu makam hakkındaki konuşmalarında: Müridin kişilerden kaçması iradesinin sıdık işaretidir derdi.

Doğruluğun yegâne işareti kişilerden kaçıp Hakkı bulmasıdır, doğruluğun işareti de bulduğu Hakla kişilere geri dönmesidir. Her iki yönde vefa ve sıdık izidir.

İşte Resulüllahın varisleri böyledir. Peygamber efendimiz Hıra dağında ki mağarada Allaha yönelerek yalnız kalırdı, evini, ailesini bırakıp Rabbine kaçardı. İşte bu halde iken aniden Hak Teâlâ onu karşıladı ve bir uyarıcı elçi olarak onu kullarına gönderdi.

Yukarda yazılı üç hal ile bezenenler varis olurlar. Amel ve ilimle bezenenler tam ve kâmil varis olurlar.

Nefsine zalim olanlara misâl olarak Ebû Dırda gösterilir. Nefislerini ahirette mutlu kılmak için bunlar kendi nefisleriyle nefislerine zulm edenlerdir.

Resulüllah Efendimiz, nefsinin sende hakkı vardır, gözünün de sende hakkı vardır, buyurmuşlardır.

Bir insan daimi oruçlu olur geceyi uyanık geçirirse kendi nefsine, gözüne hakkiyle zulüm etmiş sayılır. Nefsine zalim anlamından kast, bu anlattığımız zulümden daha kuvvetli bir zulüm yapabilir demektir.

Bu da insanda gevşeklik hoşnutsuzluk yaratacağından, Sünneti Şerife hastalar ve zayıf olanlar için iki emir üzere gelmiştir.

Hak Teâlâ nefsine zalim ol demekle kendini helak et dememiştir, çünkü Şeriatça zulüm mezmumdur ve yasaktır, bu şekilde hareket etmeni istemez. İkinci sınıf varisler ise, muktasitler yani tutumlu olanlardır. Bunlar kitabın varisleridir. Kendi nefsine dünya rahatlığından yardım alan kıyamet günü rahatlık ve doğruluk arasında Rabbine hizmet için kendi nefsine dünya rahatlığından hakkını verip yardım alan küslerdir. Bu hal iki hal arasıdır. Gidiş ve dönüş gibidir.

Geceleyin uyumayıp bekleyen bir tutumluya muteheccit tutumlu derler. Çünkü bütün geceyi tam uyumaz, uyur kalkar bu iz üzere ameli devam eder. Fakat hayırı öne alıp geçenler ise,

vakit gelmeden hazırlığını yapan kişilerdir. Vakit geldiği zaman bütün hazırlıklarını tamamlamış, vakitle birlikte vaktin farzına başlamış bir kimsedir. Bu kişinin hali evde, mescidde, camide, hep böyledir. Hazırlığını yapar gider bekler. Zekatta da böyledir akşamdan zekât hazırlığını yapar, zekât günü derhal verir. Bütün hayır işlerinde, doğruluklarında hazırlıklı ve ileri olmak ister. Daha evvel söylediğim gibi Resulüllah efendimiz Hazreti Bilâle, Cennette beni neyle geçtin? sorusuna, hiç bir yeni şeyim yoktur ya Resulüllah ancak vaktinden evvel abdest alırım, abdesti müteakip mutlak iki rekât namaz kılarım dediler. Efendimiz bunun üzerine, evet bununla beni geçtin buyurdular.

Şunu bil ki, Hak Teâlâ bir takım erkek ve kadın kullarını kitabında vasfetmiştir. Vakit bulursak bunu size anlatarağım.

Kavline misâl olarak

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ
وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ
وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ

"İnnelmüslimîne velmüslimâti velmü'minîne velmü'minâti velkânitîne velkânitâti vessâdikîne vessâdikâti vessâbirîne vessâbirâti velhâşiî'ne velhâşiâti velmütesaddikîne velmütesaddikâti vessâimîne vessaimâti velhâfizînefürûcehüm velhâfizâtivezzâkirîallahe kesiren velil zakirati.."

Sonra yine

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

"Ea'ddallâhü lehüm ma'firaten ve ecran a'zîmen."

Hak Teâlâ bunlara mağfiretini mukader olan kabahati işlemeden evvel vermiştir Buda Hak Teâlânın onlara bir lütuf ve inayeti olmuştur. Bundan anlaşılıyor ki, bu zümrenin kullarına kabahatlar etkili olmaz.

*

Allah'ın rızası üzerlerine olsun, bunlardan bir zümre de evliyalardır.

Hak Teâlâ der ki,

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"Elâ inne evliyâallâhi lâ havfün a'leyhim velâhüm yahzenûne."

bu âyeti celilenin evliyalar hakkında Ahiret günüyle bir ilgisi yoktur. Onlara her vakit ve her yerde, hayatlarında ve mematlarında bir korku ve keder yoktur buyuruyor.

Velî demek hâl kişiliğinde Rabbini gören ve isbatlayan zattır. Velîden murat şudur, Allah yönünden müjdelenmesidir.

Hak Teâlâ

لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"Lehümülbüşrâ filhayevâtiddünya ve fil âhireti lâ tebdîle li kelimâtillâhi zâlike hüvelfezül azîmü."

buyururlar.

Bu ilâhi müjdeden sora hangi korku ve keder insanda kalır? Bu âyetten sonra buna artık tevil girmez, işte ben veli hakkında bunu demek istiyorum.

Velâyet ehli bir çk kısımlara ayrılır, Allahın izniyle insanlardan veli olanları sırası geldikçe size anlatacağım.

RAHMAN VE RAHİM OLAN ALLAH ADİYLE

Ey ilmin talibi! Şunu bil ki, davalar bu yolda uzadıkça söz de uzamış olur. Büyük zevk ve iman sahibi meşhur hekim İmam Muhammed Bin Ali Eltarrazi sorulu ve cevaplı olarak, yoklama ve sınav yönünden bir kolaylık, olsun diye 155 soru ve cevabını hazırlayıp kaleme almıştır.

Ben bunları öz olarak size anlatacağım, bu sorulara cevap verebilmek için kendisi gibi derin bilgi ve zevk sahibi olmak gerektir.

İşte bu soru ve cevaplar sizlere bir çok meseleleri açıklar.

1 — Birinci soru: Velilerin katları, veya basamaklarının sayısı kaçtır

Cevap: Evliyaların menzilleri ikidir. 1 incisi Hissi, 2 incisi manevidir.

Hissi olanlar cennetlerdedir. Cennetin basamakları da 100 dür.

Manevî menzilleri ise bilgi ve anlayıştadır, duraklar da 148 bindir. Buna da ümmetten başkası varamamıştır. Bunların bir çok zevkleri vardır ki, her zevkin kendine göre özelliği vardır. Bunu, tadan bilir. Bu 148 bin basamak 4 yerde toplanır.

1 — Ledünni ilim makamı

2 — Nur ilmi makamı

3 — Toplama ve bölme makamı

4 — İlâhi yazı ilmi makamıdır.

Bu 4 makam arasında kendi cinsinden bazı yer ve makamlar vardır ki sayıları bir kaç yüze varır. İşte bunların tümü evliya yerleri ve evleridir.

2 — İkinci soru bu köy veya makam ehlinin evleri neredEdir?

Cevap: Şeriatlar nübüvvetiyle (Sıddıklar) kalbiyle inanan gerçek iman sahipleri arasındadır.

3 — Üçüncü soru Askerler (Erler) ne demektir bu nasıl elde edilir?

Cevap: Evvelâ bunun anlamını düşünelim ne maksatla elde edilir, bu kelimeden çıkan anlam, yapılacak bir işi şiddet ve kuvvetle yapmak, onu elde etmek için azim ve sebatla, dövüşmektir. Bu yolun yapısı da, Allah ahlâkiyle ahlâklanmaktır. İşte bu sıfatı taşıyan bu erlere bu ahlâk vasıflarından dolayı Padişah ismi verilmiştir. Padişah dedik mi, beraberinde kendisi gibi iş yapacak bir zümre bulunur. Padişah dedik mi, anlamında kuvvet ve şiddet yani güç sahibi kişi akla gelir .

Şunu bil ki, Hak Teâlâ kimsenin bilmediği şeyleri bu makam sahibi olan erlerine bildirmiştir.

Hak Tealâ'nın

وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ

"Ve mâ ya'lemu cünûde rabbike illâ hüve."

ve yine

وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ

"Ve inne cünde nâlehümülgâlibûne."

buyurmuşlardır. Bunların anlamı, Rabbinin erlerini ancak o bilir ve bizim erlerimiz her vakit, üstün olurlar, galip gelirler.. Bu erler yüce makam sahibini tanırlar, bu erlere Alahtan başka hiç kimse hükmedemez. Hak Teâlâ bu sebeple kendine tensib etmiş ve bağlamıştır. Bunlar daima muzafferdirler, hiç bir şekilde yenilmezler, bu askerlerden bir kaçını size sayayım: Kasırga, yani öldürücü rüzgâr ile Fil esbabına karşı gönderilen Kuşlardır. Resulüllah efendimiz bunlar hakkında bir konuşmasında, Düşmana fırtına ve ellerimin arasındaki korku ile galip

geldim demişlerdir. Hak Teâlâ, bu erleriyle taşıttığı çakıl taşlarını yüksekten düşman üzerine attırarak düşman ordusunu hezimete uğratmıştı.

Ve yine misâl olarak Resulüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz (Hüneyn) vakasında okunu atmıştır, ne attımsa isabet ettirdim, fakat bunu ben deği Allah attı buyurmuşardır.

Allah uğrunda cihat ederek bir muharebeyi kazanan, Allahın bu erleriyle kazanır, yüce makam sahibi kendi maiyyetine kiminle döğüşeceğini bildirir ve belletir.

Resulüllah (sallalahü aleyhi ve sellem) efendimizin Bedir gazvei kübrasında yaptığı gibi, Allah'ın her askerine kim ile dövüşeceğini ve nasıl dövüşeceğini bildirmiştir.

İşte burada bu ilâhi askerler cenk alanında makam sahibine, kendisinin bulunacağı yerde maktul olarak kendi isimiyle kişi olarak görünürler. Bunları makam sahibi görünce, bu öldürülen filândır der. Bu makama erenlerde şu vasıflar bulunur. Allah'ı sevmek, Allah'ı sevmeyenlerden nefret duymak, bu kadarla sözümü bitiriyorum.

4 — Dördüncü soru: Bunların sonu nedir ve neye varır (erler için)?

Cevap: Hiç şüphe ve gizli tarafları olmayan bu kat ehli akit ve ahit (yani anlaşma ve sözleşme)sahibi kimselerdir. Yani sözlerine sadık, anlaşmalarına gerçekten bağlı kişilerdir.

Bunlardan bir kısmı Allah'a ahit vermeyip onu tasdik edenlerdir. Bunlardan bir kısmı muharebede ölür, bir kısmı da sağdır gününü bekler.

Bu gibileri bir mahalde cihad için toplanırsa bir anlaşma yapmışlar demektir. Bu toplanan erler düşmana karşı yürüdükten sonra, bu yürüyen askerlere benzeyenleri bulup çıkarmak icab eder, bu keyfiyyette arifin fikrine uymaz, şayet maksat benzeyenleri, benzemeyenlere yetiştirmek ise, hakikatler hiç bir şekilde değişmez, şayet ölüm bunları geçmiş ise askerlerin izleri vücudları olmuş olur.

Ki ölen ve Âdem olan bu er diğerleri üzerinde etkisi kalmaz. Çünkü o ölenler nefsiyle kişiliğiyle ademden gelen askerlerdir. Ruhları gittiğinden şekil olarak vücudları kalmış olur. İşte bunların tümü Hak Teâlâ'nın mazhariyyetidir.

Kasırga ve fırtınanın askerleri kuş erlerine benzemez. Kuş erleri de düşman erlerinin nefislerinde korku ve dehşet saçan mana askerlerine benzemezler.

Burada her erin sonu, ona verilen görev ve ödevle nihayet bulur.

Meselâ, kale çevirmesi, baskın, meydan harbî gibi her er kendi ihtisasına göre bir özellik taşır. Hak Teâlâ bu üç unsurdan kuşlar için

تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ

"Termîhim bihicâretin."
rüzgâr için

مَا تَذَرُ مِن شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ

"Ma nezere min şey'in etet aleyhi illâ cealethukerramîmi."
korku ve ürkeklik içinde

وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُم بِأَيْدِيهِمْ

"Ve kazefe fî kulûbihimüru'be yuhribûne büyûtehüm bieydîhim."
buyurmuşlardır.

İşte bu âyetler bu askerlerin ne yapacağım ve nereye varacağın»sizlere anlatır.

Hak Teâlâ kayd ve şart altına girmez, çünkü o kayd ve şartın gözü ve ta kendisidir. Kul ise hem sıkılgan ve hem de sıkılgan değildir. Allah doğruyu söyler, hidâyete erdirir.

5 — Beşinci soru: Meclis ve hadis ehlinin makamı nerededir?

Cevap: Bunların bulundukları yer ve makamları, en aşağıya uzayıp sarkmakta olan Kudsî Hicabın arkasındadır.

Bunların 6 ikâmet yeri vardır. İlk ikâmet yerinde 8 meclisleri olur bu meclislerden o (turum) ikinci ve altıncı meclislerine Rahatlıklar meclisi derler. Bu Hak Teâlâ'nın insanlara dostlukla muamelesinin bir hediyesidir.

4 cü ve 8 ci meclislerde kul ile Allah arasında (Cemi) meclisi toplum meclisi adı verilir. Geri kalan dört meclis ise bunlar hakkında hadis de değişik mertebeler vardır.

İkinci ve 4 cü ikâmet yerlerinde yukarda söylediğimiz gibi yine 8 meclis bulunur.

Altıncı ikâmet yerinde ise 2 meclisleri vardır.

Üçüncü ikâmet yerinde ise 6 meclisleri vardır.

Meclislerine göre olmayıp Hadis ehlinin hadisci olduklarına göre Ana meclisleri bunlardır. Meclisler ehli yaradılışları yönünden hadisci olmayıp şehadet ehlindendir. Bunların da becmeclislerinde dört mertebeleri vardır.

Hadisçiler ise, Hicab arkasında ve meclis ehli gerisinde Hak Teâlânın kendilerine tahsis ettiği basamaklarda bulunurlar. Bunların bir kısmında minberler, bir kısmında salıncaklar, bir kısmında sandalyeler, ve bir kısmında da yerlerde çukurlar hazırlamışlardır. Bunların tümü bu mecliste oturanları görür, fakat konuşmazlar.

Hadis ehlinin meclisleri 48 dir. Tirmiziye göre bunlar bizatihi insan kişilerdir. Kendi zevkini ve inceliğini kendi tabında gördüğünden bunu çoğaltarak 56 meclis olduğunu söyler, doğrusu da budur .

6 — Altıncı soru: Bunların sayıları kaçtır?

Cevap: Bunların sayıları; Bedir muharebesindeki kadardır. Hadis ehli bunlardandır. 40 nefistir.

7 — Yedinci soru: Rablerine bunu yapmayı ne sebeple vacib kıldılar?

Cevap: Kendilerinde ve hulklarmda (yaratılış ve tabiatlarında) bulunan yüksek ilâhi edeb ve sıfatla bezenmiş olduklarından, bunu yapmayı kendilerine vacib kıldılar.

8 — Sekizinci soru: Bu meclis ehlinin Hadisleri ve sırları nedir?

Cevap: Taşıdıkları isme göre bunu ayıramayız ve belli edemeyiz, fakat ilâhi usûl saklıdır. Daha evvel anlattığımız, gibi birinci ikâmet yerinin meclislerinde bu yönü az da olsa açıklamıştık.

9 — Dokuzuncu soru: Münacata ne ile başlarlar?

Cevap: Gönderene ve isteyene göre değişir. Hak Teâlâ anlattığımız üzere onları bu meclislere üç şey yapmak suretiyle sokar ve oturtturur.

İlk önce bu kapıyı çalarlar, sonra açarlar, sonradan içeriye girmeye muvaffak olurlar. Çünkü onlar Hak Teâlânın dediğini duymuşlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً

"Yâ eyyühellezîne âmenû iza nâceytümürresûle fekaddimû beyne yedey necvâküm sadakaten."

anlamı: Ey iman edenler! Resule münacatta bulunacaksınız, iki elim arasına sırlarınızı bana sadaka olarak veriniz.

ve yine:

أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ

"E eşfaktüm en tükaddimû beyne yedey necvâküm sadakâtün."

ve yine Resulüllahın kendi Hak menziline indirilmesinde

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ

"Yâ eyyühellezîne âmenûstecibû lillâhi ve lirresûli izâ deâküm."
Anlamı: Ey iman edenler! Allah ve Resulü sizi çağırırsa bn çağırıyı kabul edin ve gidin! buyurmuşlardır. Ve yine:

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ

"Men yutii'rresûle fekad etâa'llâhe."
Anlamı: Kim ki peygamberine itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Çünkü elçi olan Resul yoliyle bu daveti yapmaktadır.

Peygamber efendimiz, tatlı ve iyi söz ve kelâm sahibinin sadakası olur buyurmuşlardır. En faziletli sadaka da kendi nefsiyle olan sadakadır. Şayet kul Rabbinin Necvasım arzularsa ilk önce kendi necvasını elleriye kendi nefsine takdim etsin, çünkü necva ve konuşur, fakat kul Hak Teâlâ'nın sesini duymazsa nasıl olur da Allah'ın kelâmını anlar ve hazmeder? Necvada, Allah'ına hitabedecek kulun dili olmasa, kulun necvası imkânsız, doğrunun doğrusu olamazdı.

Burada Allah'ın izniyle nefis nefsine münacaatta bulunur. Kul istifade unsuru ve yeridir. Çünkü emirle vücud bulunmuştur.

Bütün vücudta o vücudun gözü ve benzeridir. Bunu kul da kendi nefsiyle tasdik eder ki, bu sadakaların en üstünüdür.

Burada Necva kesin olarak anlattığımız gibi Hak Teâlâ'yı dinlemek ve onun sözünü işitmekle olur.

Bu meclisler ehlinin ne ile münacatı açtıklarını size anlattım. Bu kadarla yetiniyorum.

10 — Onuncu soru: Bunu ne ile bitirir ve hatmederler

Cevap: Açmak ve içeri girmekle olur? içerde aldıkları dereceler değişik olduğundan sonları da (hatim) kayıtsız olarak deği-

şik olur. Sonra bu toplu bir emirdir ki, ondan aldığı adla kendisinden ayrılan iki ad arasında bir durak olur.

Bu iki ad arasında özel ve gizli ilâhi bir isim vardır, ki hatim buna düşerse, bundan ancak hadis ve meclis ehlinin haberi olur.

O öyle bir vucud ki, bütün mevcudata, sirayet eder. Dikkatli olduğundan Onu his etmez. Misâl olarak bunu Güneş ve gölgeyi ayıran sınır hattına benzetiriz, bunu akleder anlar hissiyle ona varamaz, işte eşya arasındaki sınır budur.

Şunu bil ki Necvadaki, gizlilik ve emir bir daire çevre hattının kendi başlangıcını aramasına benzer. Buradaki son yani Hatim, başlangıçtaki açmak gibidir. Bundan dolayı bu emir evvel ile ahır arasında zahir ile batın arasında bulunmuş olur.

Şayet başlarsa zahir olur son bulursa bu zahir batın olur. Ve böylece batın da zahir olur gider. Burada karar ve hüküm kendisindedir, başlangıçta burada hatim (yani son veya kapama) başlangıç ile örtülür ve gizlenir sonuçta da, açılış ve başlangıç hatim yani sonla örtülmüş ve gizlenmiş olur.

Bu sebeple Resulüllah (salallahü aleyhi ve sellem) efendimize nebilerin hatımi denilmiştir. Tekevvünü su ile çamur arasından, insan olduğundan zuhuru hatimle örtülmüş oldu. Bu şekilde zuhur ettiğinden bütün beşerin mertebelerini açtı. Zuhuruna göre kendisi batmen son peygamberdi. Ulûhiyyet ondan vücud bulmuştu âyeti celilede

وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ

"Ve ileyhi yürce'ulemru küllühü fa'büdhu."
dikkat edilecek olursa iadet ikisi arasında olmaktadır.

Ve yine:

وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ

"Tevekkelü a'leyhi."

Burada güven ve itimat ikisinedir Ve netice olarak:

وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Ve mâ Rabbüke bigafilin a'mmâ ta'melûne."

Anlamı: Rabbiniz yaptıklarınızdan gafil değildir, haberi vardır.

Sizler Hak Teâlânın Esmaül Hüsnasının mazharısınız, Onunla kederlenir onunla mutlu olursunuz, Allah sizlerle beraberdir. Amelleriniz sizleri bırakmayacaktır bunu öyle bilin..

11 — Onbirinci Soru: Bunlar ne ile mükellef tutulurlar, ne istenir?

Cevap: Başlangıç ve sonlarına göre mükellef tutulurlar. Çünkü başlangıçla nihayet arasında bir çok ilâhî isimler vardır. Bu adlar hadis ehli meclislerinde ve toplantüannda konuşur. Adın hükmü düştüğü oranda cevap verirler. Şayet anlatılan hadis şahitli olarak ve manevî ise bunların cevabı bizatihi adlardan sıyrılarak verilir ki bu gerçeğin bir mükâfatı derecesinde olmuş olur.

Kim ki, ifade ve istifade de hadisle birleşir, ve bunlara dikkat ederse ve bunları kollarsa bu makam hadis ve meclis ehline bağlanmış olur. İşte Tirmizi de bunu anlatmak istemiştir, hadis ve meclis ehli demiştir, yoksa hadis ehli diye bunları birbirinden ayırmamıştır.

Fakat insanların bazılan hadise riayet ederler. Yerine göre hal ve manevî hadise bir hüküm veremezler. Şunu söylerler, arzun hakikatlerdir başka bir şey demezler.

Fakat bizler, Tirmizi'nin mezhebi ve yolundayız, bu meclislerde, kısa cümleler ve ihtimaller değil, manevî hadisin tadını bütün açıklığı ile almış ve tatmış olduk, Allah doğruyu bilir, hidayete erdirir.

12 — On ikinci sora: Hadis başlayacağı vakit bu küslerin meclislere gidişi nasıl olur?

Cevap: Masivadan başka her türlü düşünceden, sıyrılarak giderler, manevî emirler maddeleri ne kabul eder ve ne de sınırlandırır. Bunlarla olanları ekmek, ve bunlardan olacak şeyleri toplamak için mesafeler katetmek doğru değildir.

Yalnız burada yapısı ilim ve iman olan maddî hareketler beraberolmak amaciyle çaba ile birleşmiş olur.

Fakat âlim olmadıklarına göre gidişleri ise, nefislerini tabiatın keder ve kötülüklerinden süzerek, kevnin yaptığı hakkında bildiklerini hatırladıklarını kalplerinden boşaltmak üzere halvete (yalnızlığa) çekilirler. Bu halvette hakkı medhederler ve dua ederler. Nefsi temizleyip, bu nefisle âlemi melekut arasındaki tabiî (Hicab) örtü kalktığında bunun aynasına âlemi melekutta ne varsa toplanmış olur.

Yukarıda (Ulvi) âlem halkı da bu nefis aynasında çıkarlar. O vakit nefis kendinde bunlardan nelerin bulunduğuna bakar, bunun bir zuhur tecellisi kabul eder. Bu safiyeti korumak için ulvi alem halkı ona yardımcı olur. O vakit bu nefis ulvi âlemin yardımıyla güç alır, Allahı tanır ve bilir. Bu bilgi ve tanıma, nefsi, ilâhî feyzi almaya yöneltir, bu yöneltme kesinlikle nur ruhlariyle olur.

İşte buna Seyr yani yürüme derler, bu yürüyüşü yapabilmek için nefis kesinlikle gücünü toplaması zarureti vardır.

Şayet bu kişi yürüyüşünü imanlı ilmiyle bağdaştırabilirse, veya ilimsiz iman sahibi olmak isterse bunun çabası ancak Allah ile alakalı olmuş olur. Çünkü iman o kişiye ancak Allahı gösterir.

İlim ise o kişiyi vasıtalara, âlemdeki alışılmış hikmet tertibine götürür, iman sahiplerinin yürüyüşü, meşhur emirlerin azimle yapılmasiyle gerçekleşir.

İşte yürüyüşün şekilleri; derece ve mertebelerine göre böyledir. Hızır ile daha önce anlattığımız Efrad bu makam ehlindendir.

13 — Onüçüncü soru: Resulüllah efendimiz nübüvvet hatimi olduğu gibi, evliyanın hatimi olmaya kim hak kazanmıştır?

Cevap: İki türlü hatim vardır, biriyle Hak Teâlâ velayeti sona erdirir ikincisi ise Hak Teâlânın hatmiyle, Muhammedi Velayeti, hatim etmesidir.

Fakat Velayet Hatimi İsa Aleyhisselâdır. Bu ümmet zamanında onun nübüvvette mutlak velayeti vardır. O son zamanda son varis olarak inecektir. Ondan sonra kesin bir nübüvvetle bir veli gelmeyecektir.

Nitekim Resulüllah efendimiz nübüvvet hatimidir, ondan sonra meşru bir nübüvvet yoktur.

İsa aleyhisselâmın zamanla hükmü bu makamdan geçtiği için, sonradan mutlak bir nübüvvetle, ve veli olarakta, bizlerden evvelki, Muhammedi evliyalarla birlikte inceğidir.

Bu emrin Nebi olarak başlangıcı Âdem sonuncusu da İsa Aleyhisselâm olacaktır, dediğimiz gibi onun kıyamet gününde iki haşri olacaktır. Birincisi bizimle ve Allahın elçileriyle, diğeri Peygamberlerle haşirde bulunacaktır. Velayeti Muhammedin hatimi ise bu ârap soyundan bir kişidedir ki, bu milletin en asillerinden bir zattır, bugün için sağdır, bu zatı 595 hicri senesinde Fas'ta görmüş ve rastlamıştım. Ve hatta Hak Teâlânın onda sakladığı velayet izini dahi keşfetmiş ve görmüştüm.

14 — Ondördüncü sora: Buna müstahak olan hangi sıfatta olur?

Cevap: Emanetle olur, elindeki nefes anahtariyle bu nefesleri, ayırıp ve harekete geçirmek suretiyle başarıya varır. İşte İsa aleyhisselâmın sıfatı budur.

Ölüleri üflemekle diriltir ve harekete geçirirdi. Bu Allah elçilerinin en zahidi idi. Kendisi Seyyah idi, emaneti muhafaza ederdi. Bu sebeple yahudiler ona düşman oldular ve düşmanlık ettiler, fakat hiç bir zaman Allah'tan umudunu kesmedi.

Bazı meseleleri açıklığa kavuşturmak için onunla sık buluşurdum, onun huzurunda tövbe ettim, dünya ve ahirette din

uğrunda sebat etmem için bana dua etti ve bana sevilen kişi adını taktı, bana zahit olmayı tavsiye etti, inzivaya çekilmemi emretti, fakat velayeti muhammediyyenin hatimi olmayı istemem, yüce barinin izniyle ve mekarimi ahlâkla velayetin belki de benimle birlikte son bulacağı kuvvetlidir.

Kendi güzel huy ve sıfatı sebebiyle insanların da iyi huylu, anlar kişi olmasını temin edemeyen İsa aleyhisselâm, bu insanlara başka bir yönden, bir hekim nazariyle bakmağa başladı.

Ne yapacağını içinden ne gibi arzu doğdu ise, o arzu ve görüşle mevcudata baktı.

Bu mevcudatta (varlıklarda) Hak Teâlâ gibi bir dost, onun dostluğundan daha üstün bir dostluk bulamadı.

Mutluluğu onun emir irade ve muvafakatında buldu. Kendisine verilen seri hükümler sınırını aşmadı, ve onu tatbika koyuldu. Onun meşru kıldığı şeylerden biri de, ikramcı bir Peygamber ve imam olarak Allahtan gayri kimselerle nasıl bir muaşeret kuracağını, öğrenmiş ve göstermiş olmasıydı.

Halk idaresi içinde, halkı elinden tutan kumandandan, çavuş-onbaşı, dost-akraba, çocuk-hizmetçi, ebe, hayvan, bitki ve cemaat gibi ne varsa ve bütün saydıklarımızla onlarla hakkaniyet derecesinde iyi geçinmiş ve onlara efendisi Reaulüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizin yüksek sıfat ve ahlâkını alarak onlara ahlâk örneği olmaya çalışmıştır, bu sebeple ona da

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

"Ve inneke lea'lâ hulukin a'zîmin."

dendi.

Hazreti Ayşe, Efendimiz hakkında bir soruya, Onun yaradılışı ve hûlku "Kur'andı, hamid diliyle Allahı hamdeder, Allahı zem edeni de zem ederdi, buyurmuşlardır.

Bu çabası sonucu bütün âlem onun ahlâkını örnek aldı, şöhreti dört yana yayıldı.

İşte bu sıfatı sebebiyle İsâ aleyhisselâm, hazreti Resulüllahın tabii olarak, hulku da Resulüllahın hûlkuna benzediğinden Velayeti Muhammediyeyi, hatmetmek hakkını Hak Teâlâ'nın (ve inneke Leala Huluken Azim) kavliyle kazanmıştır.

15 — Onbeşinci soru: (Hatim) in mana ve mevcudiyeti nedir?

Cevap: Cevap olarak diyebiliriz ki, makamın tekamülü, bunun sebebidir. Men etmek (son olmak, yasak etmek) ve hacretmektir (vesayet altına almak).

Madem ki Dünyanın bir başlangıcı vardır, sonu da onun hatmidir denir. Bu başlangıç ve son arasında Hak Teâlâ, Peygamberler kanaliyle insanlara bir çok şeriatlar göndermiştir.

Hak Teâlâ bütün bunları Muhammedi (sallallahü aleyhi ve sellem)in getirdiği şeriatla örtmüş ve onların hükmünü kaldırmıştır.

Çünkü, O Peygamberlerin hatimi idi. Hak Teâlânın herşeyden haberi vardı. Hazreti Resulün getirdiği şeriat içinde umumî velayette vardı. Hak Teâlâ bu velayeti Âdem'den başlatıp İsa'da hatmettirmistir.

Bu hatim başlangıçla eşittir, buna misal olarak Allah katında İsâ ne ise Âdem de odur, demekle bu cümlenin sonunu Âdemle kapanmıştır, deriz. Bu cümledeki anlam, burada Âdemi hatimle bağladı, hatimi de Âdemle bağlanmış olduğunu görürüz.

Resulüllah efendimizin getirdiği ahkâm ve usul, diğer enbiyanın getirdiği ahkâm ve usule benzemez.

Bilhassa bunlardan, umumî bais günü, ganaimin tahlili, namaz için yerin temizliği, telefuzun toplu ve düzgün ifadesi, manada korku ile zafer kazanma, bütün arz hazinelerinin (maddî ve manevî olarak) ona verilmesi şer'i nübüvvetin, onda son bulması, ondan sonra geleceklerin, hükmî bir Peygamber değil, bir

veli hükmü taşıyarak gelmesi gibi, bu meziyyet ve farkla gelmiş olması, Resulünün ne derece yüksek makama eriştiğini gösterir.

Şer'i nübüvvet makamı böylelikle kapanmış fakat velayet makamı durmaktadır, bu sebeple bunu da yani velayet makamını da bir sona (hatme) bağlamak hakkını kazanmıştır ki bu kendi seviyesine göre bir son olsun ve kendi sonuna benzesin.

İşte bu sona getirecek ve bizim beklediğimiz Mehdi değildir. Bu ancak kendi akrabasından olacaktır (Ehlülbeyt),

Bu hatim'e kısmet olacak kişi Resûlüllâhın hissi sülalesinden, olmayıp kendi terinin emeğiyle yetişen, kendi ahlâkiyle bezenmiş bir sülâleden olacağıdır.

Hak Teâlâ bizim işaret ettiğimiz gibi ve bu yönden diyor ki

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ

"Ve likülli ümmetin ecelün."

anlamı, her ümmetin bir eceli vardır demektir.

Dünyada bulunan tüm çeşitli yaratıklar, ümmetlerdir. Hak Teâlâ bu yönden der ki:

كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى

"Küllün yecrî ilâ ecelin müsemmen."

ve yarattığı eserder dolayı der ki:

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى

"Yûlicülleyle finnehâri ve yülicünnehâre filleyli ve sahhareşşemse velkamere küllün yecrî ilâ ecelin müsemmen."

Bu âyetlerden de anlaşılan, kâinatta her şeyin belli bir sona gittiğidir. Kâinatta canlı cansız her şeye ona zikr ve tahmid eder, dünyada her çeşid şey bir ümmettir, bunun manasını iyi anla. Bunlar gizli hazinelerdir ki, ancak keşif yoliyle bilinir. Allah doğruyu söyler hidâyete erdirir.

16 — Onaltıncı soru: Mülk melikinin meclisleri kaçtır? Bu ne anlamı taşır?

Cevap: Bu mülk sahiplerinin meclisleri, Meleki hakikatler, Nari hakikatler, ve insani hakikatlere ve hakka icabet için kendi istihkakları sayısıncadır.

Burada Melikül mülk ne demektir? Anlatılmak istenen nedir bunu öğrenmek zaruridir. Bu anlaşıldıktan sonra, sayıları belli ise meclisleri de anlaşılmış olur.

Burada melik, Padişahtır, bunun anlamı, kendi hükmü ve hükmünün geçtiği tüm yerlerde, her şeye istediği gibi tasarrufu olan kişidir. Emirlerini dinlememek ona karşı ikrahtan doğar, kendi arzulariyle ondan kaçmayıp emirlerini alanlara mutavaat etti deriz.

Hak Teâlâ der ki

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا

"Velillâhi yescüdü men fissemâvâti ve men filardi tav'an ve kerhen."

anlamı: Arzda ve göklerdekiler ister istemez, (kerhen veya itaatlada olsa) ona secdeye varıyorlar.

Hak Teâlâ bütün kâinatın padişahı olduğu için gerek yerdekilere, gerek göktekilere geleceksiniz demiş olsa, burada görevli olan onun malıdır, amir ise mal sahibidir, gerçekten amirin emri yerine getirilir. Çünkü bir amirin memurundan bir talep hakkı vardır. Buradan öğrendiğimiz şudur, memur amire nisbetle mal oluyor, amir de mal sahibi sıfatını taşıyor.

Burada memur amirinin emrine hazırdır, ne sorarsa cevap verir, çağırır ise çağırışına koşar, şayet çağırılan kendinden

yüksek bir mevkide ise bu sefer o üst mevkiinde ve çağırılan kişinin emrinde ast olarak bulunur. Sıra ile en aşağı bir seviyede olsa dahi bir yukarıdakinin hükmü, kahrı, emri altına girmiş olur. Zira kendisi artık bir büyüğün veya üstün mülkü sayılır. Burada söz ve irade efendisinindir, çünkü emri altındadır, onun mülkü yani malı olmuştur. Hak Teâlâ o mal seviyesine kadar inmiştir, bu kul için bir ilâhi iniştir. Her yönden böyledir.

Meclislerine gelince akıl yoluyla sayılmaz, çünkü bu mülk efendisinden kölesine, kölesinden efendisine devamlı intikal halindedir. Bu sebeple sayıları belli değildir.

Ebediyyet her iki dünyada haktan değil, şerin hükmündendir. Öyle ise mülkün maliki yani (malın sahibi) ve bunun meclisleri şer'i yönünden belli edilmemiştir, daha evvel demiştik ki bunların sayıları, dünya mahlûkatının sayıları kadardır.

17 — Onyedinci soru: Gelen Peygamberlerin Rablarından beklediği nedir?

Cevap: Bunun cevabı düşünülemez, çünkü Peygamberlerin aldığı ilâhi, zevk ve bu zevkin özelliği kendi şahsiyetlerine mahsustur.

Allah elçileri ve evliyaların, aldıkları tadı, kendileri bu tadı tadıp his ettikleri için, bu tad onlarca bilinir.

Bazı Allah eçileri üç zevk vardır. 1 — Veli oldukları için veli zevkini 2 — Nebi oldukları için nebilik zevkini, 3 — Resul (elçi) oldukları için resul tadını tadarlar.

Hızır aleyhisselâm Musa aleyhisselâma: Neden bir haber bırakmıyorsun, haber insana zevk verir.. Musa ona cevap olarak. Allahın bana verdiği bilgiyi sen bilemiyeceğin gibi, Allahın sana verdiğini de ben bilemem işte ben buyum zevkim de budur. Buyurmuşlardır.

Bir bilginler meclisinde bulunuyordum, Musanın gördüğü rüyanın hangi makamdan olduğu, aralarında münakaşa ediyorlardı, biri dedi ki, şu makam da iken sormuştur, Ben de ona dedim ki sakın yapma çabuk bir hükme varma, evliyaların sonları kesin olarak enbiyanın başlangıcıdır, dedim.

Enbiyaların hallerinden ve durumlarından hiç bir veli zevk alamaz, yukarda bu yönü açıklamıştık, usûlümüz üzere biz bu gibi konuşmaları bırakalım, zevk denilen şeye bakalım, Bizler ne elçi ve nede şeriat getiren Peygamberin, Musanın gördüğü rüyayı, Rabbine hangi makamda iken sorduğunu nereden biliriz?

Bunu bir veli sormuş olsa cevabını verebilirim, belkide bu tad ve zevk sende de vardır. Tadıyorsun.

Bu zevk bahsinden şunu anlıyoruz ki, Allah elçilerinin aldıgı ve duyduğu zevk, Allah elçisi olmayan için yasak edilmiştir. Burada akli imkansızlık yaradılışla (vücud) birleşmiştir. Çünkü zatiyet ancak bu özel tertibi icap ettirir. Bundan sonrasını nasıl istersen öyle söyle.

Bu zevk özel olarak peygambere nereden gelmiştir? diye bir soru sorulsa bunun akıl ile cevabı: Peygamberlerle kulları arasında ancak inayet nesebi vardır, ayrıca sebep olarakta hüküm vardır, vakit yönünden ise ezeliyyet vardır, geri kalanlar ise görmemezlik ve uydurmadır. Şunu bil ki, Rabbaniyet ulvi mertebeleri belli eden sebepler ise, bu Allah'ın inayetindendir.

Hak Teâlâ

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ

"Ve beşşirillezîne âmenû enne lehüm kademe sıdkin i'nde rabbihim."

Hak Teâlâ bu Âyetle iman eden kullarını müjdelemektedir.

Peygamberlerin Rabbinden olan özel zevkinin, ismi sebebi, her Peygamberin ismiyle bu zevkin ilgili kılınmasıdır. Allahın Resulleri beşer ile temasta ve onlar arasında bulunmaktadır, bütün alâkaları, gök halkiyle değil dünya halkiyledir. Bu gibi sorular fikirleri yorar, bazı zayıf düşünceliler tarafından, dedikodular ve fesad doğuracağından bunun bu kadar bilinmesi yeterlidir.

Geldiği zamana göre her peygamber ve elçinin ve her ilâhi haberin kendine ve getirene göre, bir özelliği ve kıymeti vardır.

Ve her bir peygamberin ve elçinin getirdiği haberle bir ödevi vardır. Bu sebeple bunlar arasındaki makamlar da değişir.

Hak Teâlâ

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ

"Tilkerrusülü faddalnâ ba'dahüm a'lâ ba'din."

buyurması bunun bir isbatıdır. Hak Teâlâ her peygambere bir ihtisas vermiştir, meselâ, Âdem aleyhisselâma, ilâhi adları belletmiş, ve bu ilmi onun ihtisasında kılmıştır. Resulüllah efendimize, Kelâm ve cümle tertibi ihtisasını vermiştir, İsa aleyhisslâma da özel bir ruh ve nefes vermiştir ki, İsayı da bu ruh ve nefesle ihtisas sahibi kılmıştır. İsa bu ihtisasiyle ölüleri diriltmiş körlerin gözünü açmış, kulakları sağır olanları işitmeye kavuşturmuştur. Bunlar Hak Teâlânın bileceği ve istediğine vereceği özelliklerdir. Böyle anlaşılsın.

18 — Onsekizinci soru: Enbiya makamına göre Resulüllahın makamı nerdedir?

Cevap: Ayni sırada dördüncü makamdadır.

Biliyorsunuz ki insanları mutlu kılacak dört basamak vardır. Bunlar

1 — İman, 2 — Velayet 3 — Nübüvvet 4 — İlâhi Haber. Enbiya makamları yönünden elçiler, ikinci derece teşri hakkına sahip peygamberlerdir. Makam yönünden üçüncü derecedirler.

Velayetin şartlarından, biri de ameldir. Yoksa iman değildir. Çünkü iman habere istinat eder, bu haberle iman velide doğar.

Ve yine bilinmeli ki Hak Teâlâ ilimsiz ve cahil kimseyi veli paymamıştır. Resim âlimlerince her hangi yolla olursa olsun, Allahı tevhid ve takdis eden âlim kimsenin yeri birinci makamda olup, velayet makamında da yeri vardır ki bundan sonra sırasiyle nübüvvet makamı, haber makamı ve iman makamının

geldiğini iddia ederler. İman ise şükürler olsun bizde vardır. Resim âlimleriyle aramızdaki fark onlar velayeti başa alıp, imanı sona bırakırlar, bizce makamların tertip sırası şöyledir, İman, Velayet, Nübüvvet, Risaîet (İlâhi Haber)

19 — Ondokuzuncu soru: Veli Enbiyanın makamı nerdedir?

Cevap: Yine o sıralardadır. Yani makamlardan 3 cü makamdadır. Şunu bil ki, Hak Teâlâ evliyalarını kendi velayetinden kazandırmıştır. Çünkü bunlar dört düşmanla çarpışırlar.

Bu düşmanlar, keyfleri, nefisleri, dünyaları, şeytanlarıdır. İşte veli bu dört düşmanla durmadan mücadele halindedir.

Veli olan enbiyanın nübüvveti son bulmamıştır ve kesilmemiştir. Çünkü, bu şeriat nübüvveti değildir. Bu gibilerin makamı zikrettiğimiz gibi bahsi geçen ferd, ve efradını, ibadet ettiği, teferrüd etmiş ilâhi ad makamıdır.

20 — Yirminci soru: Hak Teâlâ kendi adamdan hangi adi bularavermiştir?

Cevap: Bu sorunun dört özelliği vardır,

1 — Ona Allah tarafından verilen vicdanın Allaha dönmesi.

2 — Vicdanın makama dönmesi

3 — Vicdanın ilâhi isme dönmesi

4 — Vicdanın kendi ismi içinde olan kula dönmesidir ki, o adın kula aidiyeti olur ki Allaha aidiyeti kalmaz.

Bu verilen vicdan adı nedir Acaba bir ilâhi admıdır, veya bir makammıdır? Burada kulun hak etmiş olduğu adları, ilâhi hulk yönünden almış ise bunun anlamını bilir, dolayısiyle bu adlar kendisine verilmiş olur, bütün adların Hak Teâlâya kesinlikle bir nisbet ve yakınlığı vardır. Adlar kulun özelliğine göre Hak Teâlâ tarafından verilir.

Meselâ, Resulüllah efendimizin ve diğer peygamberlerin adları gibi, kendi hulk ve yaradılışlarına göre kendilerine verilmiştir.

21 — Yirmibirinci soru: Evliyalar yüce barinin hangi adlarından haz duyarlar?

Cevap: Burada iki yön vardır. Birincisi kendi zati adından, veya velayeti altına aldığı ad'dan haz duyar. Kendi zati adından haz duyması iki kısımdır. Biri kazanılmış hazlar, diğeri kazanılmamış hazlardır. Bunlardan her birinin kendine ait ve icabi bir özelliği vardır. Ve yine taşıdığı ad'dan dolayı buna velayet etmesinden, aldığı hazdır. Bu sebeple hazlar değişiktir, bundan dolayı bazlara göre adlar da değişir, bunu böyle bilesin.

22 — Yirmi ikinci soru: Başlangıç bilgisi ve ilmi nedir?

Cevap: Genel halk dilinde bunun anlamı başlangıcı verir, ve özel dilde de kendi mezhebinde gördüğüne göre anlatılır.

Her iki yönü de birlikte anlatalım. Başlangıç ilmi kıymetli olduğu için hiç bir şeye bağlı, değildir. Kelime ve söz olarak başlangıç deriz. Zazana bağlanan mümkünlerin ardı ardına bulunup çıkmasiyle, zati tekevvünün başlangıcı meydana çıkmış olur.

Demek burada zaman cismanî imkânlardan olup, mecbur olduğu bir mümküne bağlanmadan, bunun hazzını duymaz ve almaz. Allahın mevcudiyetini karşılamada eskiden beri Âdemle sıfatlanmış sabit gözler vardır ki, Halika göre bu bir şey olmayan kevinden ibaretti. Fakat onun mevcudiyeti, hazırlıkları iktizasınca, benzerlerine geçtiğinden, benzerlerindeki bu tekevvün beyyinesiz bir tekevvün olmuş olur.

Bu tasavvurdan iki yoldan birini seçmek lüzumu vardır. Ya keşif yolunu veya keşifle görünenin anlamını isbatlayacak, nutuk ve fikri isbat yolunu seçmek lâzımdır.

Buradaki yön hayal mahsulü değildir, söylenmez, lafızların kalıplarına uymaz ve girmez, esbabı da birinci sebepteki bilmemezliğin, yani cehaletin sonucudur ki Hakkın zatiyyetini bilmemekten ileri gelmiştir, bu bilmemezlik bir sebep olduğundan, burada Hak Allah olmuştur. Yani Allah'ı olana Allah olmuştur.

Bazı dostlarımız başlangıcın kahırdan başladığını söyler, bazı dostlarımız da başlangıcın kudret ve seri nisbetinden olduğunu söyler.

Bizim bildiğimiz ve peygamberlerin anlayışına göre başlangıç, içinde zor kokusu olan bir emir nisbetidir. İşte başlangıcın yolu kısa ve öz olarak budur.

23 — Yirmi üçüncü soru: Allah vardı fakat bir şeyi yoktu, bunun anlamı nedir?

Cevap: Hak Teâlânın şeyiyyetle ilgisi yoktur. Zati vasfı yönünden bir şeyle beraberliği olamaz, fakat Hak Teâlâ eşya ile beraberdir. Eşya onunla birlikte olamaz, çünkü maiyyet bilgiyi izler, madem ki bizi öğretiyor, O bizimledir, çünkü biz onu öğrenmiyoruz.

Şunu bilki burada (kâne) idi lafzı zaman kaydını verir, buradaki istediğimiz zamanı bağlamaz değil, istediğimiz Kevin dir ki buda vücuddur, yani yaratılmadır.

Kâne lafzının incelemesinden bunun tekevvünü bir harf olduğu anlaşılır. Buda zaman isteyen bir fiildir.

Bazı konuşkan resim âlimlerinin sözü yanlış değildir. Bu mevzuda derler ki, O şimdi neyse yine o idi. Buda Hadislerde sık geçen bir mevzudur. Misal olarak, hiç bir bilgiden bilgisi yoktu, veya buna benzer, Allah af edici ve magfiretcidir. Bunlar gibi Kâne lafzının (türkçedeki idi) cümle ile bağlanmasıdır.

Bu sebeple lügatçılar, bu ve buna benzeyen harfleri, fiiller yapan harfer olarak ad vermişlerdir. Lügat yönünden izahı uzun olacağından burada bırakalım.

Elan arapça Kelimesi zamana delalet eder, Türkçede karşılığı şimdidir. Hakikat halde bu kelime ayırıcı zamana işaret eder. Bu zamanlar ise mazi ile müstakbel arasıdır. (Türkçe olarak geçmiş ile gelecek arasıdır), yani şimdi dersek, bize iki zaman arasını anlatmış olur. Bulunduğu anı anlatmaya çalışır. Yoksa bu kelime hakkın mevcudiyetini anlatmak için konmamıştır.

Bu sebeple bir şey bir şeyle beraber olmaz, ancak vadenin hükmiyle hayırlı bir vaitle beraber olur. Bu da aşağıdan yukarıya düşünülemez, âlem ise Allah'la beraber değildir. Çünkü âlemin vücud ve yokluk sıfatı vardır.

Vacibilvücud ise Hakkın zatiyetidir.

24 — Yirmi dördüncü soru: Adların başlangıcı nedir?

Cevap: Bunu açıklamak için iki yol vardır, birinci yol adları sormak ikincisi izlere göre adların nereden başladığıdır.

Bu iki özelliğin iki dalı vardır, ad lafızlarının medlullerini bulmak, mevcudiyetinin olup olmadığını araştırıp, bulmak Şunu bilmek lâzımdır ki, ad lafızlarının mevcudiyeti vardır, yokluğu yoktur, bunun kıdem ve müstakbel ile bir bağı yoktur. Bu vasfı ancak mevcudiyet ve yokluk kabul eder.

Şunu bil ki, elimizde bulunan ilâhi adlar, konuşucu olduğundan, Hak Teâlânın kendi nefsine verdiği adlardır.

Şimdi yukarda söylediğimiz adlarla, bu adların, zahiri, kelam, ilmi, yönden benzerini açıklayalım. Adlar ancak nesebiyle ölçülür, ve düşünülür. Nesep de, âlemdeki tabiri olan görünüşü ile anlaşılır.

Böylelikle dış görünüşlerin, meydana çıkmasiyle nesebde olmuş olur. Buradaki aidiyet olaydır, adlar da bu olaya tabidir. Anlaşılan, bir hükümle var olduğu halde, mevcudiyeti yoktur. Şunu diyebiliriz ki, ilk ad olarak Hak Teâlâya elvahidülahad (birin biri) veya tekin teki, denir. Bu tek olarak bir ad'dır. Rahman ve rahim, gibidir, yalnız yükümlüdür.

Hak Teâlânın ilk adı Allahtır demek doğru değildir. Böyle olursa ortada vahit (bir) kalıyor ki, buda ilâhi adlar arasinda yalnız başına geçmemektedir. Bundan dolayı adları bir neseb olarak kabul ettik, iz olmayan bu ilk adın nisbeti nedir?

Bunun nisbeti bellidir, kendi mevcudiyetinin karşılığında, mevcudiyeti olmayan, Hakkın mevcudiyetinden faydalanan sabit benzerleri vardır. Mevcudiyetlerindeki sıfatlar, bunun belirtileri olmuş olur. İştirak ve benzerlikten dolayı bunun benzerine Vahidülahad dememiz doğru değildir.

Bundan dolayı buzatı Celâle yalnız kendisinin mevcudiyeti yönünden kesinlikle ilk ad olarak Elvahidül Ahad adını vermiş olduk. Allah doğruyu söyler hidâyete erdirir.

35 — Yirmi beşinci soru: Vahyin başlangıcı ve anlamı nedir?

Cevap: Akılca aydınlanmış ve belli olmuş manaların, hisse bağlı olarak, kalplere geçmesi ve inmesidir. Bu da insanda iki hal üzere olur. 1 — Uyku halindeki hayal ile 2 — Uyanık iken ani bir dalgınlık anında yani (yakaza) de iken olur. Bu hal hissin idrakiyle anlaşılır.

Meselâ Resulüllah efendimiz, ilmi süt şeklinde ilk olarak rüyasında idrak etmiştir.

Hazreti Ayşenin, Resulüllaha ilk vahiy rüyada gelmiştir, ne gördü ise sabah güneşi gibi doğru çıkmıştır, Resulüllah efendimizin rüya vahyi altı ay devam etmiştir. Buyurmuşlardır.

Altı ay müddetle rüya ile başlayan bu vahiy, nübüvvetin 1/46 bir parçasıdır. Resulüllahın nübüvveti 23 sene sürdüğünden bu 6 rüya ayı nübüvvetinin kırk altıda bir parçası olmuş olur. Riyazi nisbetide rakamlarla şöyledir:

$$\frac{23X12}{6} = \frac{1}{46}$$

26 — Yirmi Altıncı soru: Ruhun başlangıcı nedir?

Cevap: Yollar ehli, Ruh kelimesini değişik anlamlarla açıklarlar. Filancada ruh var derler, bu bir Emrì İlahidir kime girerse canlanır derler, yeterki o ruh kalbe girsin. Burada ruhu anlamak için en iyi yol, Allah ehlinin himmet ve ibadetle bulduğu ruhtur ki, ruhun başlangıcı Hak Teâlânın nefesi içindedir. Bunuda, kendisine himmet ve ibadet eden Allah ehlinin nefsine vermiştir. Bununla beraber rahmanın nefesi nefislerinde birleşirse, çabaları sokucu olarak değişik şeyler gördükleri halde Allah'ı göremezler. Bu çaba ve mücadele olmasına rağmen, kul ile Allah arasında arayı kesen ve bölen perdeleyen, bir mania vardır. Sıkıntı, vesvese, keder, utanma, sahizi olan kişi bu manevi ve iç ağırlıkları üstünden atmak için çaba sarf ederken, birden bire rahmanın nefesi kendine doğru esmeye ve içini doldurmaya başlarki, o vakit kendi düşüncesine göre içindeki nefis aynasında Hak Teâlânın yüzünü görmüş olur. İşte

bu nefes bu eşyalarda ve bu manialarda da, her eşyada da hakkın yüzünü gösterir. Bu görüşü yapan ayniyettir, ayniyeti muhafaza eden mevcudiyettir. Böylelikle o kişi Allahtan başkasını göremez, işte böylelikle çalışarak peşini bırakmak istemediği çabadan olan yorgunluğu da gitmiş olur. İlk önce bunu anlayamadığı için üzülür, bu üzüntüden sonra o kişiye rahman nefesinin içini doldurmasiyle, kendisinde geniş bir ferahlık ve sevinç duyar. İşte bu nefes onda bir ruh olmuş olur, onunla hayat bulur, Hak Teâlâ:

أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا

"Ev haynâ ileyke rûhan min emrinâ."

buyurmuştur.

Hak Teâlâ kuluna! sana verdiğimiz bu hal, senin kazancın değildir ve nede bunu kazanmak için uğraşmamıştım, sen daha evvel daha iman nedir, kitap nedir bilmiyordun, biz ruhu bir ışık olarak istediğimiz kula hediye ederiz.

İşte bu kul anlayışlı kuldur. Bunun hakkında şöyle denir. Bu ruh sahibidir! ve yine onun hakkında «o yaşıyor yaşayanlara karıştı» derler. Hak Teâlâ:

أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ
فِي النَّاسِ وَلَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا

"Evemen kâne meyten feahyeynâhu ve cealnâ lehu nûran yemşî bihi finnâsi ve lem yeca'lillâhü lehu nûran."

İşte bu ayette sözü geçen ruhlar, bu ruhun ışığı yoktur bunun zevki olmadığından gözden saklıdır. İşte arif kişilerce ruh başlangıcının anlamı budur. Bu ruh öyle bir ışıktırki Rabbaniyetin çerçevesinden gelmiştir, yoksa rastgele bir yerden değildir. Bunun özü ve gerçeği de Rabbin emrinden olduğudur.

هُوَ مِنْ أَمْرِ رَبِّي

"Hüve min emri Rabbî."

27 — Yirmi yedinci soru : Huzurun başlangıcı nedir?

Cevap : Bir şey yapmadan tasavvur edilen o şeyi her yöniyle, dikkat ve anlayışla gözden geçirmektir. Böyle yapılmayınca huzur doğmaz. İbrahim aleyhisselâm Hak Teâlâya «bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster» dedi. Hak Teâlâ ona, bana inanmıyormusun diyince İbrahim «inanıyorum kalbime rahatlık ve huzur gelsin diye sordum ya Rabbi» demiştir, işte burada inancı huzurun başlangıcı yapmıştır.

28 — Yirmi sekizinci soru Adil nedir? veya Hakkın anlamı nedir?

Cevap: Yer ve gökleri yaratan Haktır. Sehil Bin Abdullah ve benzerleri, Adil bir ad olduğu için buna yine Adil demişlerdir. Ebul Hikem Abdüsselam Bin Bercan Adle kendinden halk olan Hak adını vermiştir. Çünkü bu zat Hak Teâlâ'nın

مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ

"Mâ halâknâhümâ illa bilhakki."

dediğini bilmektedir. Ve yine Hak Teâlâ'nın

وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ

"Ve bilhakki enzelnâhu."

ve

ثُمَّ هَدَى

"Sümme hedâ."

burada Hak Teâlâ yarattığı kullarına her şey verdiğini ve kulunuda Hak olarak yarattığını bildiriyor. Adaleti ve hakkı seven

kişi Allah'a yönelmiş demektir. Haksızdan alıp haklıya veren kişiye adaletçi veya hakkaniyet sahibi derler. Yani o kişiye hakkı olan şeyi vermiştir. Bundan dolayı Hak Teâlâ hilkati, hakla yaratmış, kendi hulkundan ona yeterini vermiştir.

29 — Yirmi dokuzuncu soru: Enbiya ve evliyanın birbirinden ustünlüğü nelerdir?

Cevap: Hak Tealâ Enbiya için

وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا

"Ve lekad faddalnâ ba'dennebiyyîne a'lâ ba'din ve âteynâ Dâvude zebûren."

Kullar içinde

وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ

"Ve refa'nâ bag'dehum fevka bag'din derecâtin."

bu âyete kullarla, evliyaların tümü girer.

İman sahibi kişilerle ulema hakkında

يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

"Yerfeillâhüllezîne âmenû minküm vellezîne ûtülilme derecâtin."

bazı dostlarımız arasında bu yönden fikir ihtilafı olmuştur. Mesela: İbin Kusey bizlerden her birimizin bir diğerine üstünlüğü vardır demiştir. Onun düşüncesi budur. Mertebeler arasındaki bu ayrım nisbetinden yanlış bir düşünceye saplanılmaması lazımdır. Çünkü her kişinin ameli diğerlerine oranla artar ve eksilir. Tartıda aynı darayı tutmaz. İşte Ayetteki öz mana budur. Herkes kendi amel ölçüsü ile derecesini alır. Hak Teâlâ'nın sıfatına göre ilahi adlar arasında da birbirinden üstün olanı vardır. Fakat Hak Teâlâ'ya nisbet edilirse bütün bu adlar onundur ve onca birdir. Enbiya da böyledir. Meselâ, Musa, İsa, Yakup,

gibi Peygamberlerin, diğerlerine nisbeten İlahi üstünlükleri vardır. Kul arasındaki ve genç dimağlar arasındaki söylentilere göre ve bu söylentileri bir sonuca bağlamak için Resulüllah efendimizin huzuruna yöneldim, bu mevzuu bana açıklamasını istedim, kendisi bu icabetimi kabul ederek bana, Ya Muhiddin Melaikenin kula göre üstünlüğü vardır, buyurdular. Bunun üzerine ben: İsbatı nedir diyince, eliyle beni gösterdiler. İşte sizde bana yapılan bu işaretin ne olduğunu, ne anlam taşıdığını elbette anladınız, benim de diğer kullardan bir üstünlüğüm olduğunu anlamış oluyorsunuz? Evet meclisi Muhammedide, bu sorunun açıklaması bitince içim yanarak şu sözler ağzımdan döküldü:

Bizler surur meclisinde şad oluruz,

Siz olmayınca meclisinizde Hâk Oluruz.

30 — Otuzuncu soru: İnsanları Hak Teâlâ zulmettemi yarattı.

Cevap: Hak Teâlâ kitabında:

وَاللّٰهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ

"Vallâhü ahreceküm min butûni ümmehâtiküm lâ ta'lemûne şey'en veceale leküműssema' vel ebsâre velefidete."

buyuruyor. İşte bu Ayet sana bir ışık tutuyor, bununla eşyayı anlıyorsun, idrakine ne lazımsa sende onu hazırlamış, ve vermiştir, Yalnız seni sen yapmamıştır, sen onunsun, sen bir mevcudiyetsin, varlığını yokluğunu bilen bir vücudsun. işte bütün bunları kalp yoliyle anlarsın. Mümkünler tüm olarak bizatihi karanlıktır. Bir şeyin görülmesi o şeyin var olarak kendini göstermesi demektir. Bu kendini gösterirse mümkünlerde bundan faydalanır ve kendini gösterir. Takdiri ilahi vücudu yaratmadan önce bir mühendisin yapacağı hazırlık gibi hazırlığını yapmıştır. Bir mühendis yapacağı ve tasarladığı bir işin projesini

nasıl hazırlarsa, Hak Teâlâ da mevcudiyeti yaratmadan önce bunu düşünmüş ve hazırlamıştır. Kainatın ve herşeyin başı, mühendis ve proje sahibi odur. Nizam ve devran onundur. Bundan büyük mühendislik mi olur. Hak Teâlâ bu yönden.

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ

"Yüdebbirulemre yüfassilülâyâti lea'lleküm bilikâi rabbiküm tûkinûne."

burada, bir gün sizde Dünya mevcudiyetinden, Ahiret mevcudiyetine geçeceğinizi bilirmisiniz? Buyuruyor, insan nasıl karanlıktan doğup nura çıkıyorsa, sonunda nurdan çıkıp karanlıkta kalacaktır. Bu sebeple karanlığınız sizi seven bir dost gibi peşinizi hiç bir zaman bırakmayacaktır.

31 — Otuz birinci soru. Yaradılanların öteki dünyadaki durumları nasıldır?

Cevap: Bunların durumları ve halleri, intizâr yani olacağı beklemektir. Hak Teâlâ bunlara kendi ölçülerine göre nurdan yapılı mevcudiyyet elbiseleri giydirmiştir. Bunlar bu nuru kullanırlar. Bununla kıyamet günü yürür ve yollarını bulurlar. Çünkü kıyamet gününün ışığı yoktur. Bu sebeple bütün kişiler bu nurla kendi yollarını aydınlatırlar. Orada kimse kimsenin ışığını görmez, ve birbirinin nurundan faydalanamaz. Resulüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizin dediği gibi «Ahiret gününde karanlıkta yürüyüp aydınlık mescidlere varanlara müjdeler olsun,» bu söz iki nurun toplamı anlamını taşır. Birisi gözleri perdeleyen ve içlerinde bulunan ve yalnız kendilerine görünen nurla, Dünyada iken namaz ve düa, için karanlıkta Beytullaha giderken, yolunu bir kandille aydınlatıp karanlığı defeden nurdur. Bu ışık insanlar sabah ve akşam karanlığında, mescid veya camiye giderlerken, karanlıkta yollarını bulmak için faydalandıkları bir nurdur. Dünyalarında kendilerine, yol gösteren bu nur, Ahiret karanlığında da onların içinde yanarak yollarını aydınlatmış olur. Kendileri bu nurla yürür ve bekler-

ler. Bu bekleme bir hal beklemesidir. Çünkü onlar bu yönden bilim sıfatiyle sifatlanmamışlardı, bilimle sıfatlanmak, mevcudiyetten olur, burda onlar henüz var olmamışlardır, belkide daha tekevvün halindedirler. Hak Teâlâ karanlığı doğuşa bir kılıf veya zarf yapmıştır ki (Hünâk-orada) demiştir. Bu da zarfın içindekine delalet eder.

Ve takdire bağlıdır.

Şayet Hünak هُنَاكَ **"Hünâke"** yani orada, yerine فِى ظُلْمَةٍ **"Fî zulmetin"** karanlıktadır demiş olsaydı, karanlığı yaradanın hal olduğu anlaşılırdı. Bundan üstü hava altı hava, körlük ve görmemezlik anlatılmak istenmiştir. Bunu da Resulüllahın bir sözü isbatlamıştır, kendisine Rabbimiz nerdeydi, sorusuna, da; üstü hava, altı hava, görünmez bir yerdedir, buyurmuşlardır. Hak Teâlânın vasıflarından birisi de, gizlilik ve görünmemezliktir. Bu öyle bir ilahi vasıftırki bütün alemin vasfı olmuştur. Bu yan olan bir vasıftır, bunun üzerindeki vasıflar benzerlerinin durumlarına göre değişir,

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ

"Ma ye'tîhim min zekeri min rabbihim muhaddisün."

Burada onu hudusla anmıştır. Çünkü bu bir Mühaddise*[Yaratan, Konuşan, var eden]* inmiştir, ve onun yanında hadis olmuştur. Hiç şüphesiz bunun muhaddis olduğu bilinmiyordu, işte hadis olan budur, acaba Muhaddis de bizzat kendisimi idi Buna Hakkın Hak ettiği sıfatı demiş olsak, evet bu sıfat öteden beri ondadır deriz. Mahlukatın karanlıkta olma keyfiyeti, benzerleri bulup, hakkın mevcudiyetini bu benzerlerde görmek ve kabul etmektir.

32 — Otuz ikinci soru: Mikdarların*[Anlamı: Kader, ölçü, tartı, alınyazısı.]* sıfatı nedir?

Cevap: Miktarlar eşyanın zati sıfatlarıdır, kendi sıfatı değildir, ve yine bu, eşya üzerindeki sıfatın başka bir şeye sıfat olmaması için aralarında mani bir sınır çizgisidir. Bu sorudan

murad, bu ölçülerin veya bu mikdarların sıfatı yasaklamak demiş olsak, hakikat halde ölçülerin sıfatı yoktur diyebiliriz, çünkü bir şey kendine sıfat olamaz. Nefsi sıfatlar zata fazla bir yakıştırma değildir demiş olsan sana, (evet doğruyu söylüyorsun) deriz.

Şayet bir şeyi kendi nefsiyle vasfedersen, bende derimki, eğer o şey yükümlü değilse sıfatı üstündedir derim. Böylelikle sınırları üç zati mertebeye ayırdık, bunlar Zati, Resmi, Latzi, dır.

Mekadîr ve ekdar, miktarın toplamıdır. Şunu bilki; zati emirlerin sınırı kendi ölçülerini hazırlamıştır, esas vezin kaderdir, tartılarda mikdarlardır. Bununla eşya tartılır, emirler sınırlarıyla belli olur, burada haddini bilmeyen de, haddini bilmiş demektir.

33 — Otuz üçüncü soru: Peygamberler ve insanlardan, katlanıp gizlenen KADER bilimi nedir?

Cevap: Bu soruda bir eksiklik vardır, kader biliminin kaldırılmasının sebebi nedir diye sorulması icab ederdi, şayet bunu soran ve söyleyen kişi, kulun en faziletlisi (üstün olanı) Melaikelerden daha faziletli olduğunu kendi diliyle söyleyecek olursa, Allahtan gayrisine herşeyi gizlemiş sayılır, Şayet o kişi Melaikelerin en üstünü beşerin en üstün olanından daha üstündür demiş olsa o kişiden kader ilmi kaybolmuş demektir. Çünkü bu söze beşer olduklarına göre peygamberleri de tümüyle sokmuştur. Peygamberleri bu sözünden istisna etmesi lüzumlu idi. Önceden hangisi daha yüksektir sözü olabilirdi, onuda öğrenir bulurdu, şimdi ve bundan sonra kaderin ne olduğunu bilen varmıdır yokmudur, sorusunun cevabı kalmıştır. Ona da hayır, deriz, zira onun gizliliğini, Hak Teâlâ'nın kudret ve tahakkümü bilir. İşte bütün bunları Hak Teâlâ bize bildirdi. Allaha hamdederimki bu kadarını öğrenmiş olduk. Hakkın belirtileri alem denilen mümkünlerin benzerleridir. Kaderin izleri Hak mevcudiyetinin bir işaretidir. Kendi nefsiyle isbatlanmış bir şeyin başka bir isbatı olamaz. Hak başka bir şeyle bilinmez,

nefsiyle benzerleri olan mevcudiyetin nisbeti bilir. İşte buna kaderin izidir deriz, kaderi bıraktığı izle Hakkı da mevcudiyetiyle biliriz. Çünkü kader bilinmeyen özel bir nisbettir. Hak ise mevcuttur ve vardır, bu sebeple ilmin meçhulümüz olan kaderden değil Haktan geldiği daha doğrudur. Zaman mevcut olmayan makul bir nisbettir. Bu nisbette kainattır.

Zaman ilme göre çok kıymetlidir, en çok Hak Teâlâ'ya soru soran Üzeyir Peygamberdi, en nihayet Hak Teâlâ kendisine «Artık kaderden bir şey soracak olursan nübüvvet divanından ismini sileceğim,» buyurmuşlardır. Hak Teâlânın fiillerinde bir yanlışlık ve eksiklik olamaz, ezeliyyet taallülü soru olarak kabul etmez. Bu ancak bir bilgisizden ve bir cahilden çıkar. Bu sebeple Hak Teâlâ bizatihi kendisinin bu ölçülerle ilgisi olduğundan, kader ilmini gizli tutmuştur. Evlar ve kulları bu kader iminin Hak tarafından gizlendiği için öğrenmek istemezler, şayet ona asi olur bunu Allahtan isterlerse, bunu nazari fikirle değil İlahi keşif yoliyle öğrenmeye çalışır ki Hak Teâlâ da bu asî kuluna yaklaşmaz, o da hiç bir şekilde bunu öğrenemez. Bu sebepledir ki İlahi elçilerden ve kullardan bu yön saklanmıştır. Allah biliminde, kader ilmi de kader cahilliği de vardır. Hak Teâlâ meçhuldür, bu sebeple kader de meçhulümüzdür. Kaderin, sırrı mikdarlarla tahkim edilen benzerdir. Bu da tartının tartılana hakim olmasına benzer. Terazi ise tartı ölçüsü ile tartılanın arasında bir nisbet bağıdır. Bununla tartılanın miktarı belli olur. Hak Teâlâ terazi koymuş ve bunu bir hadde kadar indiririz buyurmuşlardır. Kaderi de, ölçüsü de her şey onun adaleti ve hükmü altındadır. Hak Teâlâ'nın kader ilmini gizlemesi zatidir, zati olduğundan sorulmaz.

34 — Otuz dördüncü soru: Ne sebepten bunu gizledi ve katlayıp kaldırdı?

Cevap: Bu soru bir sınav sorusudur, bunu soran bir alim ise bu bilinen bir şeydir. Nasıl olurda bilmez ve kendisine de bilmemezliği isnad ettirir. Peygamberlerden yüksek olan Melaikeler de kader onlarca biliniyor diye konuşanlar, hakiki eşya-

ların ilmiyle Hak Teâlâ ilmi arasında fikren dahi bir iştirak olmaması için, bu görüş ve düşüncelerini akıllarından silmeleri lazımdır. Herhangi bilinen bir şeyde Hak Teâlâ ile ilimde iştirak olmaz. Şayet Kader ilmi kendi ahkamını kaville öğretmiş olsaydı, kul bu ilimde serbest olurdu. Hak Teâlâya ihtiyacı kalmazdı, kendini tam zenginliğe kavuştururdu. Mademki Hak Teâlâ bu ilmi kullarından esirgemiştir ve öğretmemiştir, Allahın kulu da bu yönden bilgisiz cahil ve fakir kalmıştır. Bu bilgi yoksunluğu fukaralığı. Onu soru dilenciliğine götürür, yalvarır yakarır, dinler, sorar ve ağlar, bütün bu acı sıkıntı ve cahilliğiyle bunu öğrenmeye çalışır. Bu sebeple bu öğrenme vasfı ondan kendiliğinden kaybolur, bütün çabaları boşa gitmiş olur. Hak Teâlâ bu sırrı Peygamberinden dahi gizlemiştir, ki bu başta gelen İlahi gizliliklerden birisidir.

35 — Otuz beşinci soru: Kader sırrı onlara ne vakit görünür

Cevap: Kader sırrı, o kader değildir. Bunun sırrı mahlukata tahakküm eden bir benzerindedir. Hak Teâlâ onların başarı oluncaya kadar, bu sır onlara açılmaz ve görünmez. Görüşleri Hak görüşü olursa, eşyalara da Allah gözüyle bakarlarsa, o vakit kendilerine bu sır açıklanmış olur. Zira Hakkın gözünden bir şey saklanamaz. Hak Teâlâ:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ

"İnnallâhe lâ yahfâ aleyhi şey'ün filardi velâ fissemâi hüvellezî yusavviruküm filerhami."

Bu ayette sizleri ana rahminde şekillendirdiğini bildirmektedir. Ana rahmi karanlık olduğu için bu şekillenmeyi idrakimizle bulmaya çalışım. Hak Teâlâ ona karanlık içinde istediği şekli verir ve yapar. Çünkü aziz olan tek Allahtır.

Resulüllah efendimiz Hak Teâlâ için, benim en sevdiğim ve bana en yakın kimse, kendisine düşen farzı yapan kimsedir, buyurmuşlardır. Çünkü bu zorunlu bir ibadettir. Bakıyorum ki, kul nafile namazlarla bana yaklaşmak ve kendini bana sevdir-

mek istiyor, Bu ise zorunlu olmayan ihtiyari bir ibadettir. Mademki ihtiyari ibadeti üstün tutmuştur. Allahtan uzakaşmaya sebebiyyet vermiştir. Nefsini farz olan bir ibadete yöneltirse onu severim, Allah'ta sevmiş olur. Ben onu seversem onun işiden kulağı ve gören gözü olurum.

İşte bütün bunlan Hak Teâlâya intikal ettirseniz, kulun görüşü ondan nasıl gizlenmiş olur. Hayir gizlenmez, çünkü ondan nafile namazların yapılmasınıda istemiştir. Fakat Hak ahkamının sıfatı kuluna kendi sıfatile değil, zatı sıfatiyle baksın diye, tümü ışık ve nur olan farzlar vermiştir.

Duygu ve görücüde onun zatiyeti olup, kendi mevcudiyeti değil, Hakkın mevcudiyetidir. Allah doğruyu söyler, hidayete eriştirir.

36-37, Otuz altı ve Otuz yedinci soru: Nerede onlara görünür ve kimlere görünür?

Cevap: Onlarla uğraşıp anlaşırsa onlara görünür. Bu görünenler gören ve bilen için bir mazhariyettir. Bunun bir mazhariyet olduğunu bilmeyenler bunu. Haktan değil yabancı bir işaret olduğunu bilirler.

Bazı insanlar kâinatta her şeyi görürler. Tekevvünden arzuladığı şeyi görenler, arzulamadıklan şeyleri dahi görürler, arzulanan benzeri suretler değişik yerlerde görünür. Bütün bunlar, idrak edenin gözünde çeşitli olarak birbiri ardından gelerek bir yerde ve birinde birleşir. Şayet bu çeşitli suretler insana belli bir yerde yetişir ve onda toplanırsa, Hak Teâlâ değişik şekillerle o kişide veya o kişilerde tecelli etmiş olur ki, bunu ancak zevk (tad) yoliyle anlamış olur.

Bunun bir zevk olduğunu bilen kişi, kendini bu zevk sıfatile sıfatlandırmış olurki, işte bu kendine görünen kader gizliliği ilmidir. Yeterki onlar bu kuvvetle bu basamağa ermiş olsunlar.

38 — Otuz sekizinci soru: İtaat ve masiyette Hak Teâlânın izni nedir?

Cevap: Hak Teâlâ kavlen ve fiilen kötülük yapmayı emretmemiştir. İtaat ve masiyetin birleştiği müsaade İlâhi bir izin-

dir. Bu bir mezuniyet olup hükümden gelmeyen bir müsadedir. O bunu eşya üzerindeki itaat ve masiyet hükmiyle belli etmiştir. Dolayısıyle hüküm bununla memur ve mahkum olmak istemez.

Taat ve masiyetin, taat ve masiyet olması yönünden buna izin vermek doğru olmaz. Hak Teâlâ derki:

وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ
يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ

"Ve in tüsibhüm hasenetün yekûlü hâzihi min i'ndillâh ve in tüsibhüm seyyietün yekûlü hâzihî min i'ndike kul küllün mini'ndillâhi."

Anlamı: İyi bir şeyle karşılaşırlarsa Allah'tandır, kötü bir şeyle karşılaşırlarsa (Resulullahı kast ederek) bu sendendir diyorlar. Onlara deki hepsi Allahtandır.

Dikkat edilecek olursa, bütün bu fiiller ondan olduğu için, tüm fiilleri Hak Teâlâ kendi üzerine almıştır.

Bu kavimlere ne olmuşturki bir şey bilmiyorlar, bunun Muhammed aleyhisselatü vesellemden olmadığını Hak Teâlâ bildirmiştir.

Ve demiştirki, bir musibetle karşılaşırsan bunun nefsinden olduğunu bil, buyurmuştur.

Buna rağmen hakikat bu olmakla, bu mesuliyeti Hak Teâlâ ne sebeple üzerine almıştır, işte incelenmesi zarurî yön budur?

Burada her şey Allaha isnat edilmiştir. Halbuki O (kül..........

dediği yani tüm veya cümlesi, anlamına gelirki, bundanda bütün hayırlı işler ondandır. Şer ise ondan değildir anlamını taşır. Yukardaki ve Resulüllah efendimiz yoliyle Hak Teâlânın bu hitabı soranıdâ, sorulanıda taat ve masiyet lafziyle vehme sokmuştur. Bunun sebebi ise insanların Hak Teâlâ hakkındaki bilgi ve görüşlerini ve hatta anlayışlarını, artırmalarını ve bilmediklerini öğrenmeleri için, bu şekilde konuşmuştur.

39 — Otuz dokuzuncu soru: Bütün kullarına bulup verdiği bu büyük akıl nedir?

Cevap Bu sorunun içinde bulunması zarurî bilgiler üçtür:

1 — Birinci mertebe olarak: Başlangıç isbatıdırki düşünce yoliyle elde edilen ve doyulan ve maddelerden teferrüd etmiş, mücerred manalar.

2 — İkinci mertebe olarak hisle idrak edilenlerdirki bunlarda beş idrak hissimizle duyduklarımızzdır.

3 — Akıl ve his yoliyle idrak edilenlerdirki, bada tahayyüllerimizdirki, akla hizmet eden tasavvur güciyle manaları şekillendirerek, bize his ettirirki, bu his ettirdiği şeye de tabiat adını veririz. İşte bundanda mevcudiyet olarak insan ve ecinni cesedleri neşet etmiş olur.

Allah isterse kullarından mükellef olanlara mutluluk sebeplerini ulvi ruh aracılığı ile Peygamberlerinin dilleriyle onlara bildirir. Şunu bilinki akıllar arasında bir üstünlük vardır. Bunu günlük yaşantımızda da görürüz. Bunların tümünü aklı selim ve ilim sahibi olduğunu göremeyiz.

Bu akıllardan bir takımı mana ve gizliliklerini idrak eder, bir kelimenin manasından elli veya yüz mana çıkarır.

Hak Teâlâ hakkında ruhani İlahî bilgiler, genel alem hakkında ve matematik, akıl, mantık, felsefe bilimi gibi şeyleri bilir ve anlar, bazı akıllarda bundan üstün olduğundan, daha çok şeyler bilir. Böylelikle akılların değişik ve bir şeyi kavramada birbirine benzemediğini gördükten sonra, bu akılları, az bilenlerle çok bilenler arasında bölmek ihtiyacını duyarız. Bu manevi taksimi yapan bilginin adınada çoğunluk aklının manevi mümessili adı verilir ki, mevcudatta bulunan akıllı kişilerdeki akıllar bundan bölünerek çıkmıştır.

Bu büyük akıldan tekevvün eden diğer akıllar münasip ve yakın bir benzetme ile misal olarak, büyük akıldan çıkma diğer akıl kandillerinin fitilleri birinci kandilden alınan ateşle yakılır, çünkü birinci akıl kandilinin nur malzemesi, çok temiz, ya-

ğı saf, yağ kuvveti fazla olduğu için bu fitillerde kendi kabiliyetlerine göre, büyük kandilin kendilerini tutuşturmasını isterler.

İlk azametli aklın yaratıcısı Hak Teâlâ'dır. Allah ilkden bu anlattığımız aklı yaratmıştır. Diğer akıllar tabii olan nefislerle bundan olmuştur.

İşte bu büyük ve birinci akıl, ilk pederdir ki Allah bunu benzeri olmayan azametli kitabında ruh diye adlandırmıştır.

Bunada bir ek yaparak, ruh ve tabii nefisler ve cüzi ruhlar hakkında da,

فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ لَهُ مِنْ رُوحِي

"Feizâ sevveytühü ve nefahtü lehu min rûhî."
Demiştir. Anlamı: Bunları bir tutmak için ona ruhumdan bir nefes verdim. Bu ayetle bunu bizlere açıklar. İşte büyük akıl budur. Kişinin kendinden ayrılmayan tabii aklıdır.

Şu bilinmeliki, bir cisimden çoğalmış olupta bir cisim teşkil eden parçalar, cisimlerine dönerler. Çünkü o parçalar o cisimden ayrılmıştır. Nefislerde bir nefse dönerler, akıllar da keza bir akla dönerler. Bunlar yalnızlığından sıyrılıp çoğalamazlar, bunlar büyükten küçüğe veya çoktan aza geldikleri için, tek ve küçük akıl artmaz ve çoğalmaz. Nasılki cüzi ve teferrüt etmiş aklın bulunduğu nefis ve cismi bölünmeyi arzulamıyorsa, oda bölünmeyi ve çoğalmayı istemez.

40 — Kırkıncı soru: Adem aleyhisselamın sıfatı nedir?

Cevap: Sıfatını üç yönden anlıyabilirsin. Birincisi Allah'la yüz yüze olması, ikincisi, ilâhî adların toplamı olması, üçüncüsüde, istersen Resulüllah efendimizin dediği gibi olmasıdır. Bunlardan hangisini arzularsan sıfatı o olmuş olur.

Hak Teâlâ Ademi kendi sıfatı üzre halk etmiştir. İşte sıfatı Allah sıfatıdır. Kendi hulkunuda, ona vererek elleri arasına koyduğundan, kemal sıfatını ona verdiği anlaşılır. Onu tam

olarak toplu ve eksiksiz yaratmıştır ve tüm adları kabul etmiştir. (Tabii Hak Teâlânın adlarını). Kendisi gerçeklik yönünden, serbest başlı başına bir alemin bütünüdür. Ondan gayrisi alemden bir parçadır.

Batıni yönden insanın Hakka olan nisbeti, bu dünyada tamamlanmıştır. Ahiret neşetine görede Hakka olan nisbeti, zahiri ve batmidir. Mülkün zahiri yönden Hakka nisbeti, tamamlanmıştır ve tamdır. Mülkün batını yoktur.

Fakat Hakka gelince Allah denildiği için zatı dolayısiyle değil, zatından olan lezzeti içindir.

Allah adiyle adlandınldığı için alemi talep eder, alemde Hakkın bir İlah olduğu için yalnız uluhiyyet mertebelerini bilir. Bundan dolayı onun burada sözü yoktur. Ancak bu neseb ve izafet hükmünün yardimiyle ona Adem adı verilmiştir. Ve ancak bunun dış görünüşü anlaşılmıştır. Ve keza Hak Teâlânın yalnız zahiri adı bilinmektedir. İşte o ilâhî bir mertebedir. Fakat zatiyeti bilinmez.

Keza Adem alemce bir melâike idî. Melâikelerden gayrisi onun batınını bilemez; neşeti dolayısiyle tabiatlarının birbirine zıd, değişik olması sebebiyle onu kandırıp ifsad ettiler, onlar bu tabiatta olanlarda bu fesadın netice vereceğini biliyorlardı. Fakat batınını bilmiş olsalardı, melâikenin de onun kendi hulkundan olduğunu görür ve anlardı. Bir sebeple bu toplulukta onun kazandığı ilâhî isimleri bilmemezlikten geldiler. Fakat Hak Teâlâ kendini ona gösterince oda zatı İlâhîyi görmüş oldu. Her şeyde bulunan dayanağınıda görmüş ve anlamış oldu. Alemin tümü Ademi Adem olarak anlatmaktadır. O Toplu bir yazıdır. O alem için ceseddeki ruh gibidir.

*

İnsan alemin ruhudur. Alem ise ceseddir. Bunların toplamı alemi yaparki, oda büyük bir insandır. Eğer yalnız olarak bu alemi insansız, düşünecek ve bakacak olursan, onu ruhsuz düzgün yapılı bir cesed olarak görürsün.

Cesedin ruhla kemale erdiği gibi, alemin kemalide insanla olur. Hak Teâlâ melâikeleri kendine bir elçi yapmıştır. O bunlara melâike adını vermiştir. Yani bunları kendine haber elçileri yapmıştır.

Bu yönden şeklin kemalini şeref olarak alırsan, insan kemal sahibidir dersin, fakat bu şeref payesini görüş yolundan değil, Allaha ibadet için Hak Teâlâdan alırsan bu insan kemali için daha büyük bir şeref olmuş olur.

41 — Kırkbirinci soru: Ona verdiği velayet nedir?

Cevap: Ademin Hak Teâlâ tarafından verilen velayeti üçtür:

1 — Kendi hulkunun velayeti

2 — Melâikelere verip onlara öğretmediği adların velayeti,

3 — Hilâfetle velayetidirki bunun hakkında

إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً

"İnnî câi'lün filardi halîfeten."

anlamına gelen arzda bu halife yapacağım, kavlişerifidir. Bundan gaye, kürrei arzda bana vekalet edecek bir vekil tayin ettim, demektir. Aramızdaki bütün mevcudata sahip ve istediği gibi tasarruf edecek bir vekil veya vekalet keyfiyeti değildir. Bu bizim mevzumuz olamaz, bundan murad olan, Allaha vekalettir ki, fesad yaratmak, kan dökmek, zorbalıkla insanları ezmek, tahakküm denilen şeyi yapmak değildir. Bizimki ise velayettir. Buda Hak Teâlâya adiyle hulkiyle vekil olmak demektir. Ve zahiri adla ona vekil olmasıdır.

Hak Teâlâ dünya işlerini ona yürüttürmek için, çalışmalarının kökü olacak olan tüm adları özellikleriyle ona öğretmiştir. Kendisine öğrettiği bu adların herbirinin dünyada bir işi vardır, kendine görede bir özelliği vardır. Düzenli olarak öğretilmesi için, Ukden ve düşündüklerimizi ifade etmek için öğretim yönünden her adın özel bir fiili vardır. Bunlar, işaretsiz harflerin tertibi, bunlarla doğru telaffuz, ve hayalimizdeki şeylerin, bu ad ve fiillerle ifadesidir.

Bunlardan bazılarının ruhaniyyetle indirilmesinden, his aleminde söylenmiş ve yazılmış olsa da bir etkisi yoktur.

Bunlardan bir kısmınında Alemi Ceberuttaki ruhani cinlerde hiç bir etkisi bulunmaz, bunlardan bir kısmınında his sahibi olup tahayyül edenlere anlatılmasında bir etkisi yoktur. Ve yine bunlardan nesebin yeri olan yukarı alemde mahfuz olanlara bir etkisi yoktur.

Bu adları ve bunlardan birinin etkisini dahi elçi ve Enbiyadan gayrisi bilemez. Bunlar neseb yönüne etkili olan o şeriattaki, teşri ve amel adlarıdırki, bu neseb yönünden çok kuvvetlidir, his edilmez, işte burası Hak tecelliyatının ve gizliliklerinin yeridir. Her türlü haberlerin indirilmesi ve çıkarılması, beraberliği, iç rahatlığı huzuru, gülme ve sevinmeyi, mikdar ve ölçülerin tayini, takdir kişilerine her türlü, özel olarak tartı araçlarının gönderilmesi bu merkezden yapılır.

Hak Tealâ

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ

"Ve hüvellezî fissemâi ilâhun."

Semadaki İlâh odur, anlamiyle Hak Teâlâ Semavattaki hususiyetini ve künyesini bu sözüyle açıklamaktadır.

Mademki Semavatın Allahı olduğunu beyan ediyor, öyle ise yerin de Allahı olması yönünden bu isimle kendini göstermesi icâb ederdi. Allahın, sıfatında gizlilik bulunduğundan, arzımızda da Adem İlah adına ona vekil olmuştur. Onun batini adı budur.

Çünkü kendisi Allahın vekili ve halifesi olduğundan, bu batını ad, arzımızın özelliğini ilgilendiren ve İlâhî adlardan gelen etkileri ona öğretmiş olurki, oda kendisine vekalet edeceğe öğretmesine vesile olur. Bu yönden Hak Teâlâ derki,

جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ

"Cealeküm halâife filardi"

bunun anlamiyle, insanlar bu makam ve mertebede aralarında üstünlük ve fark olsada birbirini vekil bırakabileceklerdir.

Zaman ve hallerin değişmesi, hal ve zamanın vereceği emri, kendinden evvel ve sonraki zaman ve hal veremez. Bundan dolayı asırların geçmesiyle Enbiyanın ayet ve burhanları, türlü türlü değişikliklere uğramıştır.

Zahire nisbetle zamanına göre halife ve Peygamberlerin, kuvvetli isbat ve burhanla gelmesi, ulemasınıda buna göre, tıp ve sihir gibi devrin geçer şeyleriyle uğraşmasını zorunju. kılmıştır. Hak Teâlâ bunun için.

ورفع بعضكم فوق بعض درجات

"Ve refaa' ba'daküm fevka ba'din derecâtin."

demiştir.

Ve halife olacaklar içinde

ليبلوكم فيما اتاكم ان ربك سريع العقاب وان ربي لغفور رحيم

"Liyebliveküm fîmâ âtâküm inne rabbeke serî'uli'kâbi ve inne rabbî legafûrün rahîmün."

İşte bu iki sıfat, emretmek, yasak etmek gibi emirler ancak kuvvetli bir hüküm sahibinin elinde bulunur. Allah'a vekil olmanın sonucuda, hilafet mülk ve saltanatı kuvvetlendirmeye yaramasıdır. Bunun fiil ve çabada en büyük etkiside, çaba ve fiillerde görünür, bunlar konuşulan veya telaffuz edilen kelime ve harfler olmayıp (Nefsi Natık) yani konuşan nefis olmasıdır.

42 — Kırk ikinci soru: Âdem veya insanın fıtratı nedir?

Cevap: Bu soruya şöyle cevap verebiliriz, insanm fıtratı insanlıktır. Halife olarak fıtratı, halifeliktir, veya insan halife olarak fıtratıda, insan ve halife fıtratıdır. Birde tekevvün yönünden ne insan ve nede halife olarak fıtratı vardır. Bu en

yüksek bir nisbettir. Şayet nisbet kesin bir hak ise, ne insanda ve nede halifede bulunur. Zira Hak Teâlâ bize gönderdiği haberde

كُنْتُ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ

"Küntü sema'hu vebasarehu."

ben onun kulağı ve gözü olmuştum, buyururlar. Burada insana işaret edilmektedir. Peki ona yabancı olmayan insan nerdedir? Veya halifede nerde ve yeri neresidir?

Kendi nefsiyle emir veren, bununla tutuklayıp yok eden, sana yolunu kaybettiren ve bulduran, sana gösterdiği şeylerle seni hayretlere düşüren O dur. Burada ancak bir hayret belirmiştir ki, bununda bir hayret emri olduğu anlaşılır. Burada delaletin zıd benzeri olan doğrulukla ilişkileri olduğu anlaşılır.

أَنْتَ وَمَا أَنْتَ، وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللّٰهَ رَمَى،
وَمَا رَمَى إِلَّا مُحَمَّدٌ، فَمَا رَمَى إِلَّا اللّٰهُ

"Ente ve mâ ente, ve mâ remeyte iz remeyte velâkinnellâhe remâ, ve mâ remâ illâ Muhammedün, femâ remâ ilâllâhü."

Hak Teâlâ'nın bu kavlindende, Muhammedi ancak o dünyaya atıp bıraktığını anlarız, öyle ise Muhammed nerdeydi? O yoktu, sonra var etti, sonra yine yok etti. O iki yokluk arasında müsbet bir yarlık oldu.

Bu yokluğun ilki وَمَا رَمَيْتَ **"Ve mâ remeytü"** dır ki ezeli bir ademdir (yokluk). Hak Teâlânın وَلَكِنَّ اللّٰهَ رَمَى **"Ve lâkinnallâhe remâ"** hitabı ise ebedi bir yokluktur. Her ikisinin isbatı ise إِذْ رَمَيْتَ **"İz remeyte"** sözünde dir. Bu ayetteki Muhammed in isbatı da, iki zaman arasındaki mevcudiyyettir,

yani geçmiş ile gelecek arasındadır ki, gerçek bir yoklukla şüpheli bir yokluk arasında olduğudur.

Burada hissimiz ve gözlerimiz Muhammed'in dünyaya atılıp bırakılmasına şahit olduğundan Hak Teâlâ onu iki yokluk arasında gerçek bir varlık yapmıştır. Bu da O var olanın varlığına delâlet eder ki, bu kendi mevcudiyeti olmayıp Allah'ın mevcud olduğunu bize öğretmiş olur.

Süphanehu ve Teâlâ'nın, gelecekte, halde, geçmişte varlığı sabittir. Artık, şüphe ve vehme düşmenin sebebi kalmamıştır.

Hak Teâlâ lâtifdir, habirdir, yani güzeldir, tecrübe ve ihtisas sahibidir. Bu sebeple:

وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا

"Ve liyübliyelmü'minîne minhü belâen hasenen."
bu âyetle bize ihtibarını, yani tecrübe ve ihtisas sahibi olduğunu göstermiştir.

Kullarının ne derece îman sahibi olduklarını, imanlarını kemale erdirmek için noksanları varsa nedenlerini arayıp bulmalarını, böylelikle im'an sahibi kullarını sınavdan geçireceğinin bildirmektedir.

İlk anlattıklarımızla dördüncü fıtrat sebeplerini ve bunun ne olduğunu öğrenmiş olduk.

İnsan olması bakımından fıtratı ise, büyük alem fıtratıdır.

Halife olmasından fıtratı ise, İlâhi adlar fıtratıdır.

İnsan halife olarak fıtratı ise, mensup olduğu zat fıtratıdır. Hülasa özet olarak diyebiliriz ki, kâinat tekevvününün sonu yoktur. Dolayısiyle adların da sonu yoktur. Bütün varlıkların toplanıp sayılması imkânsızdır. Kendine göre zatiyetiri de adı yoktur, zat ve zatiyette iz bırakan bir varlık değildir. Bunu kimse bilmez, hiç bir isim de ona rehber olamaz. Adlar ancak anlatmak ve ayırt etmek içindir. Bu Allah'tan başkasına kapalı ve yasak bir kapıdır. Allahı ancak Allah bilir.

Adlar bizdedir ve bizleredir. Onun yardımı bizleredir, onun çıkışıda (zuhuru) bizdendir, ahkâmıda yanımızdadır. Gaye ve arzularıda bizleredir, sözlerinin başlangıcıda bizdendir. Allah doğruyu söyler hidâyete erdirir.

43 — Kırküçüncü soru : Fıtrat nedir?

Cevap: Mümkünlerin karanlıklarını yarıp geçen ışıktır (nurdur). Bu nurla suret ve şekiller birbirinden ayrı ve farklı mevcud olduğunu

فَالْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

"Felhamdü lillâhi fâtiressemâvâti velardi."

Bu âyetin anlamıda budur.

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

"Allâhü nûrussemâvâti velardi."

Hak Teâlâ semavatın ve yerin nurudur anlamına gelir. Şu var ki bütün âlem gök ve yerden ibarettir. İşte bu nurla Allah'ın dediği işbat olunur. Bu nurla sema ve yerlerin bulundukları mevziler görünür ve anlaşılır, eğer bu nur olmasaydı, hiç bir şeyi birbirinden ayıramaz ve göremezdik. İşte fıtratın manası budur.

44 — Kırk dördüncü soru: Ne sebeple insana beşer denildi

Cevap: Hak Teâlâ

مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَىَّ

"Mâ menaa'ke en tescüde limâ halakte biyedi."

ellerimle yarattığıma secde etmemenin sebebi nedir? Bunu melâikelerden İblise sormaktadır. Bu karine ile kendisine lâyık olan bir şeyi elleriyle yapıp ve yarattığını anlatmaktadır. Bu yarattığı liyakatli şeye beşer denilmiştir.

Burada Hak Teâlânın elleri kudret anlamını taşır, bunda bir şeref yoktur ki şereflensin, ve yine nimet anlamını taşır, nimet

ile kudret bu iki vasıf bütün mevcudatı kör etmiştir, öyle ise Hak Teâlânın elleden bahsetmesi, gerçek makul ve tatmin edici bir yönü ve vassfı vardır. Arapça dille anlaşılan budur, çünkü Kur'an bu lûgatla inmiştir. Şayet dilin sahibi bu yarattığımı elimle yaptım derse, aradaki vasıtaları kaldırarak bunu kendi yaptığı anlaşılır.

Burada Âdemin insan cisimlerine göre nisbeti, akıllarla birinci akıl nisbetine benzer. Cisimler yüklü olduğundan elleri yükü yüklemek için istemiştir. Yükümlü olmadığı için bunu birinci akılda anlatmıyor. Bunlar yalnız vasıtaları kaldırmak için birleşmiştir.

Elleride zikretmekle tekvinde bu vasıtaların kalkması ancak bir yaradılış içindir, bu yaratılanada beşer adı verilir.

Bu gerçek (hakikat) çocuklara da sirayet etmiştir, ruh İsanın vücuduna bir beşer benzerliğiyle girince, yaratılması veya icadı için Hak Teâlâ onu kendisiyle Meryem arasında bir vasıta yapmış oldu. Hak Teâlâ:

وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ

"Velâ tübâşirûhünne ve entüm hâkifûne filmesâcidi." sizler mescitlere giderken onları müjdelemeyin, onlara haber vermeyin, anlamına gelir. Buradaki (Beşere) nın anlamı dış gÖrünüşdür, (büşra) da dış görünüşteki bir haberin izidir. Hak Teâlâ birşeye (Kün) dersf yani ol derse o şey olur, bu kelime iki harflidir, Âdemin yaratılmasında iki elin yerini tutar, burada bu kelime Hak Teâlânın bir müjde haberi olur, o iki harf olan küf ve nun da iki elin makamı olmuş olur. Burada görünmeyen iki el arasında oturanların veya yaratılacakların toplanı yeri ve makamı olmuş olur. Nasıl ki bu hitaptaki vav harfi kâf venun dan gizlenmişse, Âdemin yaratılmasıda öylece gizli tutulmuştur. İşte beşerin manası budur.

45 — Kırkbeşinci soru: Melâikelere olan üstünlüğü ve onlardan ileri olmayı-nasıl başardı ve kazandı?

Cevap: Hak Teâlâ bunu sözüyle belli etmiştir.

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا

"Ve alleme âdemelesmâe küllehâ."
yaradılan şeylerin gerçeğini bulmak için Ademe tüm ilâhî adlar öğretmiştir. Melâikenin de bilmediği, bu ilâhî adlardan, melâikeleri yapan İlâhî adlarıda bulmuştur. Bunu yaptıktan sonra bu adlarla onları belirtti. Tıpkı ruhları şekillendiren maddeler gibi buda adların ilâhî bir tecellisi olmuştur. Hak Teâlâ melâikelerine.

أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Enbiûnî besmâi hâ ûlâi inküntüm sâdikîne."
sıdık sahibi iseniz Hak Teâlânın hangi adlarla size ne suret ve şekilde göründüğüü bana bildirin, buyurmuştur. Kavlinizle bana hulus ile hamdedeceğinizi söylemiştiniz, kullanmada gösterdiğim bu adlarımla bana hulus ve sedakat gösterdinizmi? Şayet sözünüzde doğru iseniz, şöyle demiştiniz, seni tanımadığımızdan ve bilmediğimizden biz efendilerimizi takdis ediyoruz, demiştiniz. Bu tecellileri bilmeden büyüklerinizi de takdis ettiniz mi? Bunu yaptınız mı? Ve beni bu adlarımla çağırdınız mı?

Hak Teâlâ bu konuşmayı melâikelerle yaptıktan sonra, melâikelerden cevap bekledi, melâîkelerde, Rabbımız bizlere ne öğrettiseniz onu biliriz, bundan başka bir şey bilemeyiz, hikmet sahibinin bilmediği eşya düzen ve mertebelerini ancak sen bilirsin Allahımız dediler.

Sen bunları bize değil beşer cinsinden olan halifene verdin ve öğrettin. Ona rütbe ve makam verdin, onu herşeyi bilir ihtisas sahibi kıldın, dediler. Onun üzerine Hak Teâlâ Âdeme dönerek, kendilerine verdiğimiz adları bunlara bildir buyurdular? Âdem de bu tecelli olan adları melâikelere bildirdi. İşte böylelikle bunların tümü Âdemin âlemi olmuşlardır.

Âdem aleyhisselâm onlara adları bildirdikten sonra onlara, ben size semâvattaki gizlilikleri de biliyorum demiştim.

Böylelikle Âdemin bilgisi yer ve tabiattaki gizlilikleri de içine almıştır, gizli açık ne varsa onun malûmu idi.

Âdem bunları onlara öğrettikten sonra Hak Teâlâ:

اسْجُدُوا لِآدَمَ

"İscüdû ve ilâ âdeme."

Âdeme secdeye varın emrini vermiştir. Burada öğrencilerin aldıkları bilgiyle öğretmenlerine secdeye varmalarına benzetebiliriz. Yalnız burada secde Âdeme değil Allahadır. Fakat bu secdeye vasıta olan Âdemdir.

Âdem aracılığı ile Hak Teâlâ kendi bilgisinden melâikelerine bu bilgiyi verdiğinden, kendilerinin bilmedikleri şeyleri öğremiş olduklarından bu bir şükür ve memnuniyet secdesi olmuş oluyor. Bundan dolayı Âdem aleyhisselâm, melâikelere nisbetle Allah katında daha ilerde olduğunu anlamış oluruz.

Âdemden sonra bu hakikat ancak Peygamberimiz Muhammed salIlallahü aleyhi ve sellem efendimizde görülmüştür. Âdem de olduğu gibi kendi nefsi içinde (CÂMÎ - UL - KELÎM) kelime toplamını getirdiğini söylemiştir.

Resulüllah efendimiz, Hak Teâlânın ellerini kast ederek: Yaradılış yönünden Âdemi kendi sureti üzere halk etmiştir ve onu arzımızda kendine benzer bir halife vekil yapmıştır, demişlerdir.

Böylelikle üstünlük ve ileri mertebeyi hak etmiştir.

46 — Kırkaltıncı soru: Hak Teâlânın ona verdiği ahlâk sayısı nedir?

Cevap: Ona verdiği ahlâk sayısı 300 dür. Resulüllah efendimiz bunun hakkında, Hak Teâlânın 300 ahlâk sıfatı vardır, bunlardan birisiyle bezenenler Cennete girer, buyurmuşlardır.

Bu 300 ahlâk Âdem aleyhisselâmın kalbine yerleştirilmiştir. İnsanlardaki kemal yükseklik ve eksikliği hep bu 300 ahlâktan gelir.

Böylelikle tam kemal sahibi olanlar bulunduğu gibi eksik olanlar da vardır. Bu ahlâk rastgele kazanılamaz, bu amel ve kazanç dışıdır. Bu Hak Teâlânın insana olan bir bağışıdır ki, onun peşinde koşmak beyhudedir. Çünkü bunun bir işareti ve izi yoktur.

İlâhi tecelliler ancak bu ahlâk tekamülü ile elde edilir. Ahlâk üç kısma ayrılır:

1 — Öyle bir ahlâk vardır ki yaradılışı yönünden ancak bu ahlâkla ahlâklanır.

2 — Öyle bir ahlâk vardır ki, yaradılış ve Allah ile ahlâklanır.

3 — Öyle bir ahlâk vardır ki ancak Allah ile ahlâklanmış olur.

Özellikle 300 ahlâk budur, bunlarında Cennetlerde bir Cenneti vardır ki, ancak bu ahlâk sahiplerine hazırlanmıştır ne mutlu bu ahlâklardan kazanmış olanlara.

47 — Kırkyedinci soru: Ahlâkın hazîneleri kaçtır?

Cevap: Mevcudat çeşidinin ve benzerlerinin sayısı kadardır. Şahıs olarak sayıları bulunmaz ama, hazine olarak sayıları bellidir. Buna hazineler denmesinin sebebi ahlâkın bir yerde ve bir kalpte toplanmış olmasındandır.

Genellikle ahlâkın hazineleri üçtür, zati hazineler, ilâhî adlara intisap hazinesi, fiillerden çıkan fiiller hazinesidir.

Bu üç hazineden her bir hazine bir çok hazinelere açılır. O hazineler de diğerlerine açılır ki, böylelikle bu hazineler sonsuz, ve sayıları belli değildir.

48 — Kırksekizinci soru: Hak Teâlâ 117 ahlâklıdır, bu ahlâklar nedir?

Cevap: Bu ahlâk Peygamberlere mahsustur. Onlara anlatılır ve verilir. Bunların anlatılmasından çok zevkler çıkar ki bunun sayısını ancak Allah bilir.

Bu ahlâktan biri toplama ve dağıtma ahlâkıdır, bu gayret ve hikmet sahibi Allahtan çıkmıştır ki bu ahlâkla görünmeyen nuru halk etmiştir. Bu en büyük bir marifettir ki nur örtülemez ve gizlenemez. Bunun lezzeti manialarıı ve örtüleri açması ve aşmasındadır. Acaba buörtü ve manialar nedir desek, işte o mania ve perde sensin. Sen kalbin örtüsüsün bilemezsin, sen olmasan izini onda göremezsin...

Bu ahlâktan biri de kol ve el ahlâkıdır, bunun anlamı da kuvvet ve güç ahlâkıdır, bu kalplere ve onun sahiplerine verilmiştir, bunun da basamakları vardır.

Bu ahlâklardan biri de, vücud bulmada, benzer sebeplerin yok edilmesi ahlâkıdır. Bunların da basamak ve dereceleri vardır ki buna ancak Endülüsteki iklimde ayak basmıştım, bunlar 100 basamak idi, ancak Endülüs iklimine mahsustu.

Şu bilinmeli ki her yer parçasının ulvi âlemde bir ruhaniyeti vardır ki, daima ona bakmaktadır. Bu ruhaniyet ilâhî gerçekliktir. Bu ilâhî gerçeklik de ilâhî bir ahlâktır. Bunlardan başka diğer ahlâkların basamak ve mertebeleri, biraz daha aşağıdır.

Bu ahlâklardan her birinin Cennette dereceleri vardır ki buna ancak bu ahlâkla ahlâklanmış olanlar erişebilirler. Yukarıda saydığımız bu dört ahlâk katında her biri, sayılarına göre durakları vardır. Bu ahlâklardan 13 de Hak Teâlâya mahsustur. Geri kalan ahlâklarda Cennete girecek Cennet ehline verilmiştir.

49 — 50 — Kırkdokuz ve Ellinci sorular: Bu ahlâklardan kaçı peygamberlere ve kaçı da Resulüllah Efendimize verilmiştir

Cevap: Bu ahlâklardan ikisi istisna edilerek geri kalanın tümü peygamberlere verilmiştir.

Resulüllah Efendimize de, inayeti ezeliyenin yardımiyle bu ahlâkların tümü eksiksiz olarak ona verilmiştir. Hak Teâlâ kitabında:

Hak Teâlâ kitabında:

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ

"Tilkerrusulü faddalnâ ba'dahüm a'lâ ba'din."

demesiyle Peygamberler arasında ahlâk sıfatlarının da farklı olduğunu işaret etmektedir. Şunu bil ki, Hak Teâlâ halkı yarattığı vakit bunları sınıflara ayırmıştır. Her sınıfta iyi ve doğru zümreler yaptı, bilhassa iyi ve doğru olanlardan îman sahiplerini seçip ayırmıştır, bu îman sahiplerinden de özellikle evliyaları seçmiştir.

Bu özel kişilerden de öz olarak Enbiyayı çıkarmıştır, bu özlerden de, şeriat Enbiyasını çıkarmıştır. Bu temiz ve iyi kişilerden de, az bir topluluğu seçerek bunlardan Allah elçileri anlamına gelen Resulleri çıkarmıştır. İşte bunlardan birini ayırarak bütün mahlûkata hâkim yapmıştır ki; o da Resulüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizdir. Ona kendinden sonra en yüksek şeref ve makam payesi vermiştir. Ve onu kâinatın değişmez efendisi yapmıştır. Ve ben insanların efendisiyim dedirtmiştir. Kendisi bunu bir iftihar vesilesiyle söylememiştir, kendi nefsinin kendisi için değil, dünya kullan çn Hak tarafından yaratıldığını bildiğindendir, bunun için söylemiştir.

Bu sebeple kendisi kendi efendiliğiyle iftihar etmeyip, kâinattaki mahlûkata aidiyetinden, kâinat için bir efendi olarak gönderilmiş olduğunu anlatmak istemiştir. Şunu bil ki, Allah tarafından yaratılan her yaratık ilâhî yöne intisabı vardır. Muhakkak surette kendisinde bu izler belirir. Bu nesebi ve izi bilen kişi Allah'ı biliyor demektir. Nesebi ve izi bilmeyen kişi de Allah'ı bilmez.

Mümkünlerin nesebini, istemesini bilenler, âlemi bilmiş olurlar. Nesebin ulviyetini bilenler, Hakkın zatiyetini selbi olarak bilirler, böylece artık Hak Teâlâ ne nesebi kabul eder ve ne de nesep onu ister.

Peki, nesebi kabul etmediğine göre neden âlemi kabul etsin? Çünkü nesebi kabul ederse kendisi de âleme benzemiş olur. Bu yönden Hak Teâlâ alemden birisi olamaz. Ve onun ulviyetine yakışanı da bu iki mana ve sözdür.

لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"Lâ ilâhe illâ hüvel a'zîzül hakîmü."

51 — Ellibirinci soru: Minnet hazineleri ilerdedir?

Cevap: Düşünen ve arzulayanın içindedir. Yani, sana ve ona intisabı olan düşünce sahibi iyi bir insanın elindedir. Sen iyi olmak zorunluğundasın, iyilik nerdedir? Ondan bir mecburiyet yoktur ki, netice birdir, öyle ise iyilik nerdedir?

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ فَمَا شَاءَ وَإِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ

"Ve lev şâallâhü femâ şâe ve in yeşe' yüzhibküm." Allah isterse yapar, neyi yapar? İsterse sizi gönderir. Burada artık hadiselere yer yoktur, hadisenin yeri ve benzerleri bellidir ki. O bu hadiseleri onda yapmıştır ki bunun belli olması imkansızdır.

مَا يَأْتِيهِمْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ
مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ

"Ma ye'tîhim zekere minerrahmâni min rabbihim muhdesün."

Buradaki zikir, Hak Teâlâ'nın sözüdür. Onlar da bu hadis olmuştur. Hak Teâlânın sözü de onun ilmidir. İlmi ise Hak Teâlânın zatı olmuş olur. İşte onlarda hadis olan budur ki bu da minnet hazineleridir.

Minnet ise onlarda olan hadisenin zuhurudur.

52 — Elliikinci soru: Sai ve amellerin hazineleri nerdedir?

Cevap: Amel sahipleri çalışmalarını cesetleyip toplayacak olurlarsa bunun hazinesi hayal yani tasavvur olmuş olur. Bu hazineyi de nerde saklayacağını düşünürse ve isterse, bunun yeri Sidretül münteha'dır.

İlâhî hazinelerden, kendisine düşen ve saklamasını istediği, Elhafiz Elalim gibi ilâhî adların muhafaza edileceği bu sai hazineleri 5 dir. Altıncısı yoktur.

Allahın kolları ikidir (Amil - ve Mamul bihi) yapan ve yaptırandır. Burada yaptıranı bırakalım da, yapana bakalım, maksadımız çalışmaların yürütülmesidir.

Bu çalışma ve sayi yaptıranlar üçtür. Bunlardan biri haktır, biri de hakla beraber olan, ve diğeri de halkı yapandır. Bunların üçünün de sai ve çalışmada rolleri vardır. Hak Teâlâ bunlara doğru teveccüh eder ve koşar. Buradaki koşma ve süratli ilerleme Hak Teâlâ'nın şiarıdır.

Bu yönden:

إنّ الله لا يمل حتى تملوا

"İnnallâhe lâ ya'mel hattâ temellû."

bu Hak kelâmı sahih hadisinde isbatlanmıştır, senedi vardır. Hak olan amel sai ise, binefsihi kendini beğendirmek için karşılığını ister. Burada âmil olan hak karşılığı olan gerçeği vermez muhakkak ki bir karşılık verilmesi icab eder, burada verilecek karşılık ancak medih ve senadır. Başka bir şey değildir. O bunu ameline ve sayına karşılık kabul etmiş olur. Bu amil ise haktır ki, hiç bir eksik ve fenayı kabul etmez.

Eğer yapılan iş iyilik ve kötülüğü, veya ne iyilik ve ne de kötülüğü tazammum ediyorsa bu amel amile izafe edilmez. Çünkü o bunları yapmaya mahkûm değildir. O bu gibi hükümlerden uzak ve temizdir.

Çünkü o en kemal sahibi bir zattır, yeri ince ve yüksektir. Cennette zevk ve nimetler içindedir. Bu ameli ve şayi dolayısiyle ancak Âdem Cennetlerinde oturur, halbuki amel, amel olduğu için bütün Cennetlerden kısmetini ister, sahibine döner ona bir binek olmuş olur, bu binekle tüm Cennetleri dolaşmış olur. Hak Teâlâ:

نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ

"Netebevveu minelcenneti haysü neşâü."
buyurmuştur ve bunu bu sözle ikmal eder.

فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ

"Feni'me ecrulâmilîne."
buradaki amilin bu amiller değildir. Bu hak ve hukuk ile yani doğruluk ile yani doğruluk ve ahlâkla yürüyenlerdir. Onları bu âyetle sena etmektedir. Burada نِعْمَ **"Ni'me"** ve بِئْسَ **"Bi'se"** kelimeleri hem medih ve hem de zem için kullanılmıştır. Buradaki amil ise haktır. Buradaki senanın da hakkı vardır. Ni'me

نِعْمَ

"Ni'me"

Kelimesi de medih ve tahmid anlamına gelir.

Bu açıklamayla bu âyetin inceliği anlaşılmış olur. Sai ve ameller yönünden her amilin bu fasılda meselâ bunlardan, muattal, müşrik, kâfir cahid, münafık gibi sayyü ameline göre bir giriş yeri vardır. Zaten şekavet merkezi de bu beş ameldir. Bunları tek tek açıklayacak olursak dersimiz uzamış olur. Bunlardan her biri istediği gibi yoluna devam etsin, mutlak adlandırılmış bir ecelle karşılaşacaklardır. Ben, Haktan korkanlara ve korkmayanlara hitab ediyorum. Hak Teâlâ istediğine rahmetini verir, bu rahmete minnet rahmetidir. İşte sai ve amellerin hazinesi budur.

53 — Elli üçüncü soru: Enbiyalar nereden verilir

Cevap: Enbiya iki nevidir, 1 — Şeriat enbiyaları, 2 — Şeriatsız enbiyalardır. Şeriat enbiyaları da iki kısmıdır, özelliğinde teşrii hükmü dan Enbiyalardır. Hak Teâlânın işaret ettiği gibi:

إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ

"İllâ mâ harrame isrâîlü a'lâ nefsihi."

diğeri başka teşrii hükümleri taşıyan Enbiyadır ki bunlar da Resullerdir. Resul olan Enbiyalar ise (Mülkül Melik) yani padişah mülkünün çevresinden gelir. Mürsel olmayan, yani gönderilmeyen Enbiya ise ihtisas çevresinden gelir.

Özel ruhla vahiy olmayan evliya ise kerem çevresinden gelir. Fakat azametli genel bir daire olan mutlak ve gerçek nübüvvet, bunu kime hediye etmiş ve vermiş ise, bunun sebebini kimse bilmez, bunu ancak Allahla o nübüvvetle gönderilen bilir. Meselâ rahmet kapısından gelenlerden biri Hızır aleyhiaselâmdır onun hakkında:

آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا

"Teynâhu rahmeten min i'ndinâ."

işte ona rahmet ilmi verilmiştir ki onunla zuhur etmiştir. Hak Teâlâ şeriatı olmayan bir Nebiye mutlak bir nübüvvet vermiş değildir. Ben sayılarını bilmediğim bir çok Allah velilerini gördüm, ve onlardan faydalandım.

Mukayyed ve özel bir şeriatla gönderilenlerden biri dahi bu gün yoktur. Onlar ancak muvafakatle görünür, bu muvafakatte müjdelerdir, şeriatlarla bağlanmış olan nübüvvet sahiplerinden, bugün ve bu zamanda bulunanlar İlyas, İdris, ve ba aleyhisselâmdır.

Hızır aleyhisselâm hakkında kati hüküm yoktur, kimi nebidir der, kimi de velidir der. Bunun doğrusunu ancak Allah bilir.

54 — Elli dördüncü soru: Hadisci evliyaların hazineleri nerdedir?

Cevap: Hak Teâlânın çevresinde ve karşısındadır. Hislerinin his ettiği ve gözlerinin gördüğü ilâhî mazhariyetlerin tümü Hak Tealânın çevre ve huzurundan onlara gelmektedir.

Resulüllah efendimiz bu bâbta: Şayet imam namazda Semiallahü lîmen hamide derse, siz de ona karşılık Rabbena velekelhamd sözü ile karşılık verin buyurmuşlardır.

Hak Teâlâ bu kavliyle Semiallahü İlmen hamide demesi, bu keyfiyet Hak Teâlânın kullariye konuşmasıdır (kelamıdır). Bunun karşılığı yani ecri Hak Teâlâ kelamının duyulup anlaşılmasıdır. İşte burada Hak Teâlâ çöl adamiyle Peygamberlerimizin diliyle konuşmuştur. Çünkü Kur'an-ı Kerimi o kula o dille okuyan Peygamberimizdir. Kur'an Allah kelâmıdır. Hak Teâlâ:

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ

"Mâ ye'tiyehüm min zikrin min rabbihim muhdesün." bu Allah'ın kelâmı olduğu eski olmasma rağmen bu olay onlarda olmuş. Resulüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz hazreti Ömer'in hadiscilerden olduğunu beyan etmiştir. Evet gerçek olarak bu ulu şahsiyyet onlardan biri idi. Ben Hak Teâlânın Peygamberlerle değil evliyalariyle hadisini istiyorum.

Biliyorsunuz ki varılan mertebelere göre zevklerde değişmiş olur, burada evliyaların hadis hazinelerinin mekânı sorulmuştu, sorunun özû bu idi. Velayet kapısı açık olduğu için bizler bu vadide gözlerin inkâr edemeyeceği bu yönü konuşalım, en kâmil ve olgun Muhaddisler,*[Hak Teâlâ hakkındaki Peygamberlerden naklen söylenenleri anlatan.]* her şeyde Hak Teâlânın hadisini iyi anlayanlardır. Bunlar gerçek olarak semâ ehlidir. Ondan duydukları gibi naklederlerse bu bir Hadis*[Hak Teâlâ yönünde Peygamberlerin o fikir üzerindeki ifadesi.]* olmuş olur. Duydukları şeylere kendilerinden cevap verirlerse bu bir Muhadese*[Karşılıklı konuşmadır.]* olmuş olur. Onun hakkında bir şey duyarlarsa bu bir hadis değil bir hitap olmuş olur.

Hakikatler ehli münacatı yasaklamamış Hak Teâlâ ile konuşmayı yasaklamışlardır. Çünkü Hak Teâlâ kendi çevresinde kimseyi konuşturmaz ve hiç bir kimse Hak Teâlâ ile konuşacak cesareti gösteremez. Yalnız o istediği kul veya arzuladığı kimse ile konuşur.

Fakat kullar tıpkı gece müsameresine çıkan Müteheccit'ler gibi ancak yalvarır ve ona çağırıda yani münacatta bulunurlar, yalnız konuşamazlar. Bütün âlem hadisçi evliyaların hazineleridir. Yeter ki, onu duysunlar. Evliya makamları içinde en az dereceli olanlar hadîsçilerdir. Fakat halk arasındaki dereceleri çok yüksektir, zira ilimleri kendi zevklerinden olmayıp naklî veya fikrî bilgilerden başka bir şey değildir. Fakat susan ve konuşmayan Muhaddisler de Allahın hadisi, yani resim âlimlerinde, hadisi Hal anında konuşurlar, bunlar kendi hallerinden duyduklarını anlayan ve anlatan kişilerdir.

Keşif ehline gelince! Nasıl ki yaşayan bir insan, hayaliyle değil hissiyle her şeyi duyar ve işitirse, bunlarda cemadatın, nebatatın, hayvanatın konuşmasını his edip duyarlar.

Şunu bilin ki, bu Dünyada veya kâinatta var olanlardan susan ve ses çıkarmayan bir şey yoktur. Aksine olarak cümle mevcudat konuşur, bunların konuşmaları Hak Teâlâ'yı zikretmek ve tesniye etmektir.

Gerçek şudur ki, vücud bulan her şeyin konuştuğudur. Fakat bunların konuşması duyulmaz, çünkü sessizdirler.

Vücud bulan her şey Allaha bakan bir gözdür. Allahtan gayri her var olan varlık, sessizdir konuşmaz. Bunlar hep dış görünüşlerdir, konuşma da zahirî niyette olur. İnsanın vücudunu kaplayan deri: Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu der, zahiri rüyette, yani dış görünüşlerde konuşma asıldır. Susmak ve ses çıkarmamak, mahcubiyetten ileri gelir, benzerlerdeki sessizlik, ve konuşmamak asıldır, bunlar batınî konuşurlar, bu da utanan kimsenin sessizliğine benzetilir, bu sebeple ses ve harfi inkâr etmek veya bunları beğenmek ehli keşif nazarında özür ve kabahat sayılır.

55 — Elli beşinci soru: Hadis nedir?

Cevap: Rabbinden olmayıp ondan duyulana Hadis denir. Allahtan duyarsa bu hadis sayılmaz.

كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِى يَسْمَعُ بِهِ

"Küntü semeu'llezî yesmeu' bihî."
Onun işittiğini işidir kulak olmuştum. Şunu bil ki, Hak Teâlâ-nın vasıflarından biri de bizatihi her şeyi duyup işitmesidir.

Bunu inceler isek, her ilâhî adın bir ifade nisbeti vardır. İnsanın ise bu adlar hakkında hissen ve aklen değişik yer ve düşünceleri vardır. Bundan dolayı bu lezzetleri aklen ve hissen insana veren Uluhiyettir. Çünkü bu âleme göre o bu sıfatı taşır.

Hak Tealâ

يَسْئَلُهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ

"Yeselühü men fissemâvâti velardi külle yevmin hüve fî şe'nin."
kâinatta vuku bulan her hal ve ilâhî şanın gözüdür. îlâhiyyat ilminde sabit olmuştur ki Hak Teâlâ iki şahsa aynı surette görünmez, ve hatta bir şahsa dahi iki kez aynı şekilde görünmez. Hak Teâlânın her tecellisi o şahsa bir kelam olmuş olur. Bu tecelli ile o haldeki kelama da Hadis adını verirler. Bu hadis hiç bir şekilde zeval bulmaz, ebedidir. Yeter ki insanlar bunun bir hadis olduğunu anlamış olsunlar. Bazı insanlar bunun bir hadis olduğunu bilmezler, bana şu veya bu göründü derler. Hak Teâlânın ona bu hadisi göndermiş olduğunu bilmez ve tahmin etmez, çünkü o kişinin Hak Teâlâya açılan anlayış gözleri kapalıdır, bu sebeple bilmez. Bunun bir hayal mahsulü hatırlayış olduğunu hesab eder. Çünkü bunlar bu idrakleri dörde bölmüşlerdir. Fakat hadiste taksim yoktur.

Hadis başlıbaşına tam olarak hadistir. Hadisin kısımları ise o hadisi anlayan zevattadır, demek istiyorum. Bazıları buna şeytanî düşünce derler, bu da Hak Teâlânın isteğiyle Hak kelâmı olduğundan rabbani bir hadis olmuş olur.

Hak Teâlâ tasavvur ettiği şeye Kün deyince o da kân olur, nasıl ki, yakin ad olan melekî düşünce hadisi ilâhiyi aldığı gibi, uzak ad ta ona münacatta bulunur. Nasıl ki Müridin nefsi, düşünce adı hadisi ilâhiden aldığı gibi ve yine rabbani düşünceden Hafiz adım aldığı gibi Allah ehli de bu his edeceği ilâhî hadisleri ondan almış olurlar .

Cümle âlem katlarına göre hadislerine devam etmektedir. Anlayış rızkı ondandır, diyip öğreten muhaddis gerçek hadis ehlindendir. Çünkü her işittiği şeyin şek ve şüphesi olmadan bir hadis olduğunu anlamıştır. Şunu bil ki bütün kelâm ve hadisler iştilmesi eskimiş bir olaydır, bunu öyle bil.

56 — Ellialtıncı soru: Vahiy nedir?

Cevap: Söz yerine geçecek bir işaretin sözsüz bir izidir. Veya şöyle de diyebiliriz, bir mana yerine geçecek bir mana işaretinin izidir. Burada vahiden murad işarettir. İlkten anlayacağımız ve anlatacağımız budur.

Anlayışın, anlatıştan ve anlaşılandan daha süratli olduğudur. Sende bu incelik olmazsa, sen vahiy sahibi olamazsın, burada vahiy sürattir. Bundan daha süratli bir şey tasavvur edilemez, bu bir kelâm misaliki buna vahiy derler. Böyle olduğundan zatıma bu yön tecelli etmiştir.

Aldığımız haberden Hak Teâlâ vahiy voliyle konuşursa, sanki bir Safvan*[Çok soğuk bir yer - veya kaypak ve soğuk bir taş silsilesi.]* sisilesi üzerindeymiş gibi bütün melâikeler donup kalır.

Hak Teâlâ Musaya görünmek için, Musanın bulunduğu yerdeki dağda tecelli edince dağ parça parça dağılır, Musanın örtü ve hicabı bu idi. Çünkü, Allahının emrine itaatla ona dönmüş bakıyordu, dağın parçalanmasiyle onu görmüş oldu. O anda kaskatı kesilerek yere kapanması bir oldu. İşte bu hissin oluş şeklidir. Hak Teâlânın kelâmını işidenler nefislerinde vahiy izini sınırlandırmazlar. Bunu ancak ilâhî işlerle uğraşan arifler bilir. Çünkü bu âlemde vahyi ilâhî bu şekilde tecelli eder. Fa-

kat bunu duymazlar. Vahiy haber verilecek bir şey hakkında kökü imana bağlı bir emri ilâhinin süratlandırılması olmuş oluyor.

Bu da, henüz doğmuş bir çocuğun annesinin memesini tanıyıp alması da ilâhî bir vahiy izidir. Hak Teâlâ bunun için:

وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ

"Ve nahnu akrebü ileyhi minküm velâkin lâ tübsirûne." bizler ona sizlerden daha yakınız fakat bu yakınlığı sizler göremezsiniz buyurmuşlardır.

Ve yine şehidler için:

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذٖى مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ

"Ve evhâ rabbüke ilennemli enittehizî minelcibâli büyûten ve mineşşeceri ve mimmâ yagrişûne." Allah uğrunda ölenlere (şehit olanlara) ölmüşlerdir demeyiniz, onlar sağdırlar fakat siz bunu his edemezsiniz.

Ve yine Hak Teâlâ:

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ بَلْ اَحْيَاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ

"Ve lâ tekûlû limen yuktelu fî sebîlillâhi emrvâtün bel ahyâün velâkin lâ teşu'rûne." Rabbin, arılara vahiy ile emir vererek dağları, ağaçları kendinize mesken yapın oralarda toplanın, buyurmuşlardır. Şayet arılar bu vahyin emrini anlamamış olsalardı bu yaptıklarını yaparlar mıydı?

Şayet kelâm bir vahiy ise muhalif olan kimse artık bunu düşünemez, onun hakimiyeti mukavemetten daha kuvvetli olur.

Hak Teâlâ'nın:

وَاَوْحَيْنَا اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعٖيهِ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقٖيهِ فِى الْيَمِّ

"Ve evhaynâ ilâ ümmi mûsâ en erdi'hi feizâ hifte aleyhi feelkîhi filyemmi."

Hak Teâlâ Musanın anasına, Musayı emzirmesi için emrimiz olan vahiyi gönderdik, gayet ona korkuyorsan onu denize at, buyuruyorlar. Evet o da onu korumak için Allah'ın emrini yerine getirip onu tereddütsüz denize bırakmıştır. İnsanlık ta, bu ananın çocuğunu bir tabuta koyarak denize atmasını insanlığa yakışmayacak bir hareket olduğuna dair bir hüküm vermemiştir. Demek burada vahiy en kuvvetli hakimdir. Veya koruyucu bir yargıçtır. Bu yönden Hak Teâlâ:

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

"Ve nahnu akrabu ileyhi min hablilverîdi."

bizler ona şah damarından daha yakîniz, buyurmuşlardır. Burada insanın şah damarı onun kişiliğinde olmuş oluyor.

Ey Evliya dostum! Şayet Hak Teâlâ sana bir vahiy verdiğini düşünürsen tereddüt et, etme dön kendi nefsine bak, şayet bu yönde fikir ve tasavvurunda ve tedbirinde bir iz bulursan, sen vahiy sahibi olamazsın, çünkü o seni egemenliğinin altına almış kör ve sağır etmiştir. Düşünce ve tedbirlerinin arasına girerek seni bunlardan ayırmıştır. Netice sen de hükmünü yapmıştır. İşte bu vahiydir, sen de bu vahyin yanında onun dostu olmuş oluyorsun.

İnsan haddizatında bünyesinin aksamı yönünden Allah'ı tanır, tam teşekkülü yönünden Allah'ı tanımaz ve bilmez, ancak kendi vücudunun aksamını tanır ve bilirse o vakit cahil olan, âlim olmuş olur.

İnsan vücudunun aksamında ne gibi sırların saklandığını bilemezsin? Bundan dolayı insan, yapılış yönünden her vakit vahiy sahibi olamaz.

57 — Elliyedinci soru: Enbiya ile muhaddisin arasındaki fark nedir?

Cevap: Teklif ilminin, teklif cevabı vardır, nübüvette gerçek bir teklif ilmi vardır. Şeriat enbiyaları, veya mutlak nübüvvet sahipleri istemiş olsalar, hadisçilerin hadislerine doğrudan doğruya bir cümle dahi teklif yapmaz. Çünkü hadisçiler bunlardan bir kısmının sahibidirler. Kendisine vahiy olacak, şeriatı olmayan bir peygamberse, o evliyaların başı sayılır. Bütün makamlarla, şeriat sahibi enbiyalar gibi, şeriatı olmayan ve ilâhî adları tazammun eden makamları kendinde toplamış olur. Bu gibi enbiya, kendine ait kanunları Ruhul Emin aracılığıyla mülk sahibinden almış olur.

Fakat hadisçide ise, hadisten başka bir şey yoktur. Her peygamber bir Muhaddistir; fakat her muhaddis bir peygamber olamaz.

İşte bu muhaddisin ise evliya olan enbiyalardır. Şeriatı olan enbiyalar ise, ruhlar bunların kalplerine emir ve nehiy ile inerler. Bunlardan gayri olanlar diğer şeriatı olmayan enbiyalar gibi, kâinatta olan ve biten şeyleri, haberleri ilahî bilgileri ve gizlilikleri aracı ruhiyle, almış olurlar. Şayet bu muhaddis mutlak nübüvvet sahibi çıkarsa şeriatı olan peygamberlerin görülen hükümleriyle, meselâ, adam öldürmek, mal zaptetmek, veya buna benzer şeriata mugayir bir fiilde bulunmak gibi, hareketleri önlemek için o hükümleri yürütür.

Şunu bil ki, şeriatı olmayan bir peygamber şeriatı olan bir Resule tâbi olur. Böylelikle bu peygamberin şeri taşıyan bir Resule tabi olarak vereceği hükümler, diğer Resullerin hükümeriyle değişmiş olur. Böyle bir kişi resullerden biriyle karşılaşacak olursa, meselâ Hızır Aleyhisselâmın Musa Aleyhisselâmla buluşmasından Hızırın bir çocuğun katline karar veren bir hüküm çıkarmış olması. Musanın da bunu inkâr etmesi gibi bir anlaşmamazlığa yol açmış olur.

Burada Musa Hızıra: Benim Şeriatımda bu şekilde çocuk öldürme yoktur der. Hızır ise, ona bunu ben arzumla yaptım der. Çünkü, Hızır aleyhisselâm, Musadan önce başka bir Resulün şeriatı hükmiyle hareket etmiştir ve ona tabi idi. Bu sebeple

Musaya çekinmeden o hükmü kullandığını anlatmıştı. İşte bizde Hâkim ve Kadılar, Resulüllah efendimizin şeriatı hükümleriyle hüküm verirler. O çeşit ahkâm böylelikle enbiya olan evliyalardan çıkmış olur.

Eskiden, Resuller zamanında bu anattığımız şeylerin yapılmasında cevaz vardı, diyecek olursak, bu gün hâkim olan bir tek şeriat vardır ki bununla evliyanın enbiyası bu şeriat ahkâmından başka bir hükümle gelebilirler mi ? Veya başkaca bir hüküm verebilirler mi, sorusuna, hayır da deriz, evet de diyebiliriz.

Hayır demiş olsak, kendi reyiyle bir hüküm veremez deriz. Evet dersek, şafii, kendine muhalif olan hanefiye göre, kendi hükmiyle hükmeder ki, her ikisi de Muhammed aleyhissalâtü vesselamın şeriatı sayılır. Fakat bu iki hüküm arasındaki fark ve karar, Resulüllah efendimizin getirdiği şer'a uymamış olmasıdır. Bu sebeple burada enbiyanın ödevi ve Hak Teâlâ hakkındaki bilgileri, Resulüllah efendimizin şeriat hükümlerini evliyaya haber vermesi iktiza ediyor.

Veya Resulüllah efendimizi şahit göstererek, Ahmet şafii, İmam Malik Ebû Hanife gibi mezheb imamlarının kendilerine nakil yoliyle gelmiş olan ve doğrulanmış bir hadis hükmünün doğruluğunu onlara haber verir. Bunun üzerine velî olan enbiyalar, mezhebler arası hüküm tartışmaları üzerinde durdular. Anlattığımız ve bunlardan öğrendiğimiz gibi Muhammed'in şer'i bu hükme uymadığı görülür. O söylenen hadiste doğru olmadığı anlaşılır ki bunun zıddı olan bir hükmü de onların imza etmeleri icab eder. Burada nazar sahibine de düşen bir ödevde, şayet bu hadisi isbata bir delil bulamayıp, başka bir hadise isbat bulursa her iki yolda içtihadının hakkını ödemiş olur.

Bu içtihat sahiplerinin içtihatlarını ve bunların isbat ettiği neticeleri haram ettirerek yasaklamış olur. Çünkü bunların tümü bir seri' sayılır.

Zamanımızda böyle olayları çok gördük, ve bunları vaktimizin âlimlerinden taktık. Biz onları mazur görürüz, çünkü bun-

lar bir delil veya isbat bulamamışlardı. Daima zan ve şüphe içindeydiler. İşte bu ahkâm bilginleri Allah'a hamdetmeyi düşünmüyorlardı, şayet görüşlerinin hakkını ödemiş olsalardı, Şafii, Malikiye hükmünü teslim ettiği gibi onlar da ona hakkını teslim ederlerdi.

Teslim aldığı bu hükümle hâkim bir hüküm vermiş olsaydı bu hüküm bozulmazdı, Allah'ın rızası üzerlerine olsun, böylelikle nefislerine bu kapıyı açmış olsalardı, dinde bozukluk yapmaya çalışan, sözde hak arayan iş sahiplerine bu kapıyı kaparlar ve ona, bizim bu kapıyı kapamamız bunlardan hakkı olana zarar vermez derlerdi. Bu hareketleri de doğru ve iyi olmuş olurdu, biz onların bu gibi hareketlerini doğrular ve selâmlarız. Allah'tan onlara tam ecir ve sevap dileriz.

Bütün bu anlattıklarımızdan muhaddislerin sıfatiyle enbiyanın sıfatını anlamış oldun. Allah istediğine doğru yolu gösterir.

58 — Ellisekizinci soru: Bunların mekanı nerdedir?

Cevap: Tabiin, metbua göre mekanı izi üzerindeki istikamettir. Şeyhimiz Muhammed Bin Kaid bir konuşmasına, Onun huzuruna girerken önümde ayak izleri gördüm, bana, bu ayak izi peygamberinin ayak izidir dendi. Bunu duyunca içime rahatlık gelmişti demişti.

Şunu bil ki: Bu Muhammed sallallahü aleyhi ve sellemin devleti, tüm peygamberler ve Allah eçilerinin ayak izlerini bir araya toplamıştır. Her hangi bir evliya önünde bir ayak izi görürse o iz, tabi ve varisi olduğu peygamberin ayak izi olmuş olur.

Fakat Resulüllah efendimizin ayak izine bu güne kadar kimse basmamıştır. Şeyhimiz Muhammed Bin Kaid'in ve başkalarının Muhammedi olarak gördüğü ayak izleri, o zatın tabi ve varis olduğu peygamberin ayak izidir. Bu sebeple ona gelen hitapta bu Muhammedin denmiyerek, bu peygamberinin ayak izidir denmiştir. Böylelikle bu izlerin. Muhammedin izleri olmadığı anlaşılır.

Şayet bu şeyhimiz bu hitabın ne demek istediğini anlamısa o kemal sahibi ve hadis ehli olmuş olur. Yok, şayet o hitaptan bu izin Resulüllah efendimize ait olduğunu anlamışsa, bu zatın anlayışında ve fikrinde bir bozukluk olduğu anlaşılır.

Şu nokta bilinmeli ki, hiç bir kimse bir peygambere tam kemaliyle varis olamaz. Şayet böyle olmuş olsaydı, varis olan da peygamber olurdu. O peygambere verilen ruhtan ince melekî bir kısmı uzanarak varisi olan şahsın kalbine girerek ona hitap eder, o da ona kendi hal ve kudretine göre seslenmiş olur. Bazı Allah aşımları, Allah seni mutasavvıf, hadisci yapsın derler. Peygamberlerden olan yerlerimizi öğrenip bilmek ve bu manevî elbiseye sahip olmak bizlere vacip olmuştur.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ

"Ve lev caa'lnâhu meleken lecaa'lnâhu reculen ve lelebesnâ aleyhim mâ yelbisûne."

Şayet dünyada rahatlıkla yürüyen melâikeler olsaydı, gökten onlara bir elçi melâike gönderir bu kişi olmuş olsa dahi bunu melâike görünüşü suretine sokar ve giydirirdik buyuruyorlar.

59 — Ellidokuzuncu soru: Diğer evliyalar nerdedirler?..

Cevap: Nurdadırlar. Yani, ilâhi nur ve azamet yüzünün perdesi gerisindeki, zulmetler ve nurlar arasına karışan nur içindedir.

Bu, seher vaktinin nuruna benzeyen bir nurdur. Müminler ise nur ve zulmetlerle örtülmüş genel bir nur içindedirler. İşte evliyalar bu nurdan kurtulup karışık nura kavuşmuşlardır. Bunlardan büyük olanları bu azamet nuru yakmıştır, bunlardan daha büyüklerini de ilâhî göz nuru yakmıştır. Evliyaların bilgileri zati sıfatlarından daha ileri değildir. Bu gibiler, Allahtan bilgili olanları, ve Allah'ı âlemden tanır ve bilirler. Bunlardan bir alt basamakta olanlar ise, Allah'ı âlemden tanır ve bilirler. Alemi de ulu kişiler ancak nefsiyle bilir ki, eşya ve ben-

zerlerini bizzat nefisleriyle gören ulu kişiler de âlemin nefsini görerek onu tanır ve bilir, delil veya rehbere lüzum kalmaz, çünkü benzerini ve nefsini bizatihi gözleriyle görmüştür.

İşte bu gibi Allah evliyası Kıyamet gününün dehşetinden korku geçirmezler, içlerinde ne bir keder ve ne de bir hüzün doğar. Çünkü bunların tabi oldukları kimse yoktur, onlar kendi nefislerine inanmışlardır, diyebiliriz ki, onların bu halini Kıyamet gününde peygamberler dahi kıskanır. Büyük ziyaret gününde minberler, basamaklar, başkalarına olup, onların oturacakları özel sandalyeleri vardır.

Fakat bunlardan, Allah bilgisi ile bezenmiş ulu büyükler ise, suretlerinin değişik olarak görünmesi içinde kendilerinde ince levhalara dönebilecek kuvvet vardır. Her tecellide zati suretlerine ince bir suret levhası gönderirler. Bunda kendilerinin bulunduğu hali, tabi cisimleri suretindeki şekillerinde, huzurlarını ve keyifli hallerini o topluluğa gösterirler.

Bunların, bulunduğu o yerlerde topluluğun gördüğü suretlerde olduğu gibi manevî köleleriyle beraberdirler, bunlardan gayrisi eğer Cennette olsalar o zaman bu yerde olamazlar, bu özel yerde olsalar Cennette olamazlar. Bunlar komşularını, cariyelerini, çocuklarını kaybetmiş olurlardı. Fakat bu taifeden kavmin büyükleri olanlar, mülklerinden hiç bir şey kaybetmezler, bunlar mülklerinin hakimidirler.

60 — Altmışıncı soru: Duruşma gününün çalkantısı nedir?

Cevap: O günün şiddetinden kurtulmak için topluluğun birbirine girmesi ve dalgalanmasıdır. Orada kimisi bir şefaatçi bulmak için koşar, kimisi kendisine ikram edilmesi ve kurtarılması için koşar, kimisi kendine şahit aramaya çıkar, kimisi kısas için hasmını arar, kimisi düşmanlarına görünmemek için saklanacak delik arar, kimisi bildiği ve öğrendiği şeylerden haya duyarak, kendini göstermeyecek bir yer arar, haya ve mahcubiyetini örtmeye çalışır ki, işte bizim şeyhimiz, Musa Bin ümran Elmirteli de böyle olanlardandı, bilgi ve marifetinden utanç duyardı. Bir gün ona, Hocam, bu bilgi ve marifetlerini

neden azaltmıyorsun? demiştim. Bana, bilgi ve marifetlerimle birlikte orada değilim ki onlardan utanayım.

İşte o dehşet gününde, kafirlere nisbet ve gösteriş yapmak için, yerini arayanlarda vardır.

İmanlı olanlar O dehşet gününün çalkantısını hoş geçirirler, imansız olanlar, sersemleyip şaşırıp kalır ne yapacaklarını bilmezler. Akibetlerini beklerler.

İşte Ahiret topluluk gününde, bütün bu hareketlere o günün çalkantısı derler. Hak Teâlâ bizlere iyi sıfat sahibi olmayı tavsiye eder.

Hak Teâlâ doğruyu söyler, hidâyete erdirir.

61 — Altmış birinci soru: Onun bu göz kapayıp açmaya kadar ve bir an olan emri nasıl olur?

Cevap: Vicdan onun emrindedir, ona avdet ederek bekler.. Şunu bil ki, keyfi olan şeyler söylenmez, fakat bir şeye benzetilerek söylenir. Çünkü onun emri birdir, bir kelimedir, göz kırpma süratındadır. Kâinata bakan bir gözün bir aklın görüp seçmesi görünüşlerin hükmü olan nimettir, işte bu kısa ve bir anlık bakışla, bütün feleklerde ve kâinatta ne varsa, ne oluyorsa ibadetlerden tutun da renklere kadar, hepsini bilir ve görür. Kâinatta ne varsa tümü, aynı anda Allaha namaz kılmaktadır. İşte bu bekleme bizim zamanımıza nisbetle yani Allah katında bir gün, Dünya günlerinden elli bin sene tutar ki, buna misal de Miraç günüdür, işte Hak Teâlânın bu miraç günü bu günlerin beşte birinin yarısıdır Şemsî günlere göre, günlerin mikdarları değişse de, Allah emri bunlar üzerinde bir anlık görüş gibi olur.

Nasıl ki elli bin sene onun için bir tam gün oluyorsa, bu bir günde ona nisbetle göz açıp kapamak gibi kısa bir an sürdüğü gibi, belki de daha kısa ve daha süratli olur, işte bu sürati, zamanın çokluğunu azlığını Hak Teâlâ tâyin eder.

Çünkü kendinden emir verenler hiç bir kayda bağlanmazlar. Emir olduğundan memur olan bu emri yapmakla mükelleftir. Hemen bekletilmeden o emir icra edilir.

Hakkın emirlerini ne zannediyorsun? Şu hava da onun hükmüdür. Alemi tabiatta, her şey havanın hükmü altındadır. Bir anlık bakışı da dehşet sürattir. Bir insan gibi o da tam ve birdir.

İşte bu bir anlık zaman içinde ve dalgalanma ve dalma olmuş olur. Allah istediğine doğru yolu gösterir.

62 — Altmış ikinci soru: Ecel saati göz açıp kapamaktan daha mı yakındır?

Cevap: Biz saata saat demiştik, sebebi, bu saat dediğimiz zaman bölümü mesafeleri ve zamanlan geçerek bize doğru gelmeye çalışır. Bunun bize yaklaşması bir gaye göder o gaye de, neferlerimizi kesmek içindir. Kendisine saati varmış kimse derhal ölmüş olur.

Nefisler saati olan büyük saatta da, insanın kıyameti kalkmış olur. O büyük saat dört mevsimin günlerinin toplamı olan sene gibidir. İşte bu saat meselesi, Dünyada bir insan için göz kırpmadan daha süratlidir. Çünkü bu saat, insana vardığı an, hükmünü anında icra eder. Bu hâkim tarafından verilen hükmün mahkûm üzerinde kuvvet ve nüfuzunu göstermiş olur. Bu tayin keyfiyeti de insanın iki mesken arasındaki yaptığı yapının ne olduğunu ve ne olacağını belirtir.

Bu sonucun Cennete mi, veya ateşe mi yakın olduğunu, ancak tabiî âlemde hayalin mevcudiyetini ve Allahın kudretini bilenler bilir. Düşünce ve hayal yoluyla bu iz görünür. Bir çok senelerin kısa olan Dünyadaki hayat zamanı içine girdiğini ve bu yakınlığı bu hayal yoliyle öğrenmiş olur.

Buna misâl olarak Cevherinin acayip bir hikâyesini gösterebiliriz. Kendisinin anlattığına göre, bir gün evinin ekmeklik hamurunun alarak fırına girer. Cenabet olduğunu bilmektedir, hamuru fırına bırakarak, Nil nehrine yıkanmaya gider. Yıkanmak için suya girer bu esnada uyuyan ve rüya gören bir insan gibi kendini Bağdatta görür. Orada bir kadınla evlenerek altı sene birlikte yaşar, ondan sayısını bilmediği bir kaç çocuğu olur. Böylelikle daha su içinde iken nefsini dönmeye zorlar, yı-

kanır, kurulanır elbiselerini giyerek fırına gider henüz fırından çıkan sıcak ekmeklerini alarak evine döner ve ailesine başından geçen olayı anlatır.

Bir ay sonra, bir gün dalgınlık anında suda yıkanırken gördüğü kadın gelir, evini sorar ve onunla buluşur. Kadını ve çocuklarını inkar etmeden tanır. Karısı ve ailesi bu kadına, bu adamla ne vakit evlendin diye sorulunca, o da, altı sene evvel evlendim ve beraber yaşadık, işte bunlarda benden olan çocuklarıdır der.

İşte bu hakikat olmuş hikâyede ve hayalde görülen bir olay histe yaşanıyor ve çıkmış oluyor. Allah yönünden akılları hayrette bırakan, Zinnun Elmısrinin altı probleminden biridir.

Hak Teâlâ evliyalarını bu hüküm gibi güçlere sahip etmiştir. Miraç ve buna benzer olayları ve bir anda kat edilen bu muazzam mesafeleri, ancak cahiller inkâr eder. Allah doğruyu söyler hidâyete erdirir.

63 — Altmış üçüncü soru: Duruşma gününde topluma Allahın kelâmı nedir?

Cevap: Onlara, ne getirdiniz? Diye sorulur. Bu soru herkesin haline göre değişik şekilde anlaşılır, Bu soru hakkında hiç birisinin anlayışı ötekine benzemez.

Bu soru kabzolan nefse yöneltilir. Bu soru o günün dehşetinden ürkenlere ve duruşma gününde duruşmada olanlara sorulmuş olur.

Elçiler, peygamberler, Allaha devamlı dua ve niyaz edenler, minberler ehli, Hak Teâlâ'nın sıyanetine ilticaya hak kazanmış olanlara hiç bir soru sorulmaz ve o dehşet gününün duruşmasında bulunmazlar.

Duruşmada bulunanlar yani (vukuf ehli) Allahın hakarındaki kavrarını bekleyen zümrelerdir ki, sorulan o soruya da anladıkları şekilde cevap verirler.

64 — Altmışdördüncü soru: Hak Teâlâ'nın duruşma gününde Ehli l tevhide olan kelâmı nedir

Cevap: Onlara, ne ile ve nasıl beni tevhit ettiniz? Bu tevhidi yapmanıza sebep nedir? zahiren beni tevhid etmişseniz ve biz

buna hulul ederiz demiş olursanız, bunu söyleyenler muhidinden olamaz, diye buyurur.

Hak Teâlâ'nın bu sorusunda sabit iki yön vardır, bu iki yönün birisi Hâl dir diğeri de Mahal dir.

Eğer beni zat olarak sıfatsız ve fiilsiz tevhit etmişseniz, beni tevhit etmemiş sayılırsınız, çünkü buna akıllar ermez, bu haber bendedir, bunu size kim getirmiştir.

Yok beni fiilî ve zatî sıfatlarımın uluhiyetiyle tevhid etmişseniz, hangi şeyle keyfinizle mi, akıllarınızla mı beni tevhid ettiniz. Benim vahdaniyetim ne akılarınızdaki birleştirilmiş tevhidle, ve ne de sizce başka bir şekilde olamaz. Ancak benim özel tevhidimle beni tevhit etmeniz icab eder. Benim yaratıp ortaya koyduğum sizler, nasıl ve ne cesaretle bana kendi emrinizle hüküm çıkarıp beni tevhid ediyorsunuz, sizlerin getirdiği bu tevhide de bunun benden olduğunu nasıl söylüyorsunuz? Sizler, hükmü altında bulunduğunuz benden, böylelikle uzaklaşmış oluyorsunuz. Bu tevhid hani ya nerdedir? Şayet emir yapılacaksa, emir sahibi benim, sizi buraya avucumun içine kadar getiren kimdir? Sizleri buraya getireni içinizde gören var mı? Ey muvahhidler! Öyle ise tevhid nerdedir? Size bu makam nasıl verilir, sizler gözümün mazhariyetlerisiniz? Ben de zahir olan Allah'ım, bu tevhid nerdedir söyleyiniz? Malûmatla tevhit olmaz, işte malûmat benim ve benzettiklerinizdir.

Muhal olanlarda neseb malûmatla birleşmez, vücutla birleşir derseniz bu da olmaz çünkü vücud mevcud olanların benzeridir, dış görünüşdeki değişiklikler, dış görünüşün değişik olmasından ileri gelir. Bilginin yani âlimin nisbeti cahile nisbet edilmez, hatta öğrenene de nisbet edilmediğine göre tevhit nerdedir?

Şimdi ortada bilinenlerle bilinmeyenler kalmıştır. Şayet bu malûm değil, veya meçhul değil, veya mevcut değil, madem değildir demiş olsan, bu da, o tevhidin aynı ve benzeridir. Malûmatın taksiminden bu vasıfları kabul edenler vardır ki malûmat kısmına girmiş olurlar, bu tevhid öyle ise nerdedir?

Ey muvahhidler bu yanlışlıkları ve hataları anlayın, şayet derseniz istenilen tevhid çokluktadır, biz de buna çoğunluğun tevhididir deriz. Öyle ise tevhid nerdedir?

Tevhide bir şey katılmaz ve ilâve edilmez, öyle ise ey muvahhitler, size sorulacak olan bu sözün cevabına hazırlanın!

Gerçek olarak şirke sapanlar, Hak Teâlâ'nın af ve mağfiretinden faydalanamazlar. Peki bunlara bu azap ve şekavet nereden gelmiştir dersek, işte af edilmeyişleri, onlar için bir mükâfat olmuştur diye biliriz. Bunlar Allah'a ortak hazırlamışlardı, bunları, kendilerinin bulduğu tevhid bu belâ ve şekavete sürüklemişti, aksi halde mutlu olurlardı. Allah cümlemizi Hak Teâlâ'ya tevhid edenlerden kılsın.

65 — Altmışbeşinci soru: Hak Teâlâ'nın elçi Peygamberlere kelâmı nedir?

Cevap: Bunun cevabı, Hak Teâlâ Resulleri toplayacağı gün, onlara: Bana sığınmak için ne icabette bulundunuz? Diye soracaktır. Resuller de, bizim bir şeyden haberimiz yoktur, buyuracaklardır.

Bundan da şunu öğrenirler ki, Hak Teâlâ'nın göstereceği bir davette, ümmetleri de zahiren ve batinen bu davete onlarla birlikte katılacağıdır. Şayet onlar Hak Teâlâ'ya zevahiri öne sürecek olsalardı, onların Hak Teâlâ'ya cevapları, bir şeyden haberimiz yoktur diye cevap vermemeleri icabederdi.

Bundan, dolayı Hak Teâlâ'ya zahirde icabet ettiği gibi, batınen cevap vermediği cihetle şeriat hükümleri ve teferruatının münafıktan çıkması veya ondan olması doğru olmaz.

Fakat Şeriat ahkâmının teferruatı asi olan müminin batınından çıkarsa doğruluğu kabul edilir, özel bir şartla ki burada şer'iden maksat batındır. Bu da bütün ahkâm ve usullerinin teferruatına kadar imanın yayımış olmasıdır. Şayet bunlardan bir kısmına iman eder, bir kısmını inkâr eder küfre giderse, bunlar imandan sayılmazlar, gerçek olarak o kâfir olmuş olur. Hak Teâlâ Resullerine: Ne ile icabet ettiniz diye sormaktadır, Hak Teâlâ'nın bu sorusu onlara bir külfet mi idi?

Şayet soru sahibi, Resullerin zatiyeti için ve kendinin de yakın kul ve köleleri olduklarından bunlara onun kelâmı nedir diye soracak olursa ve kullarından kendine yakın olanlarla nasıl konuşursa onlarla da öyle konuşması icab eder.

Hak Teâlâ'nın onlarla nasıl konuştuğunu sizlere anlatmak benim yetkim içinde değildir.

Sizlere anlattığım söz benim sözüm olmayıp, Hak Teâlâ'yı basiretle davet edenlere Allah'ın Resulü namına verdiği cevaptır:

Bu dil, onun davetine gidecek olanın yerine geçecek bir sözdür. Hak Teâlâ burada Resul gibi konuşmaktadır. Resulüne bunu söylemesini O, emretmiştir. Resulün etbaı ve onun izinde yürüyenler, onun varisleri olduğu için, bu kelâmın onlarla da ilgisi vardır. İşte Resullere olan kelâm budur. Bunu bilsek te, bilmesek te bu bizlere bir zevk ve tad vermez. Çünkü bunları bilseydik ve tadını almış olsaydık onlar gibi peygamber ve elçi olurduk.

Bizler nelerden konuşuyor ve kimler için konuşuyoruz? Bunları bırakalım da temel mevzuumuza geçelim.

Hak Teâlâ der ki:

فَقَدْ وجدتموني وَأَنَا لا أجد لي

"Fekadvecat temüni ve enâ lâ ecidüli."

Biz ilim dili böyle söylüyor, fakat sen bize iman diliyle hitap ettin! Bizde sana, iman ettik, deriz.

Sen dersin ki, kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşırım. Kim ki bana bir arşın yaklaşırsa ben ona iki kolu uzunluğu kadar yaklaşırım.

Bizler sana sınır tanımadık, sen kendi nefsinle kendine sınır çizmektesin ve bizlere de bir şuur vermiş oluyorsun. Biz nasıl sana ve kendimize sınır çizebiliriz, sen imanı kendine yakın kıldın, bu iman lisaniyle bu söz senindir, kendi nefsinle konuştuğun gibi biz konuşamayız, bizde bu cüret ne gezer.

Bu hitaba karşılık o bize, doğruyu söylüyorsunuz işte iman denilen şey budur, cevabını verir. Bunlardan bir kısmı, mutluluğumuza yaklaştık, derler. O da mutluluğunuz sizlerle beraberdir, sizden ayrılmamıştır, diye cevap verir. Şayet bu mutluluğa yaklaşmaz isteğiniz ise, bunu hiçbir zaman bilemeyeceksiniz, unutacaksınız, çünkü onu bilmiş olsaydınız doğru ve sıdık sahibi olamazdınız.

Öyle ise yakınlık diye bir şey yoktur. Bazıları biz yakınlaşmayı kendimizi tanımak için arzuladık ve buna inanmak istedik derler. O da bir şey kendini bilememezlikten gelemez, çünkü şahitlerin marifeti, saklı olanı örtmüş olacağından, bu yakınlaşmayı istemeniz, anlaşılmayan bir marifetiniz olmuş olur ki bu da doğru olmaz Bu sebeple tüm peygamberler Allah'ın yakınlarıdır. Şayet haber ve risaleti kabul etmemiş olsalardı yalnız Resulüllah efendimiz Allah'ın yakını olarak kalır, diğerleri bu yakınlığa, sıfatları olmaz, Hak Teâlâ'dan uzaklaşanlardan olurlardı.

66 — Altmışaltıncı Soru: Kıyamet günü peygamberler nereye iltica ederler, iltica ettikleri yer ve arsa nerdedir?

Cevap: Arşın ayak çevresine iltica ederler. Kıyamette onlar için bir çok yerler vardır. Hak Teâlâ hükmünün tecelli ettiği her yerde ve arsada bulunurlar.

Misal olarak, sorgu sual yerinde, hesap ve tartı yerinde, amel kitaplarının alınacağı ve toplanacağı yerde, sırattaki geçiş yerinde ve buna benzer yerlerde bulunurlar. Daha doğrusu onlar, Allahınn eli altındaki lüzumlu her yerde bulunurlar.

Durak ve derece itibarile bunlardan Hak Teâlâ'ya en yakın olanı iki ok atımı uzaklığından daha uzakta bulunmaz. Ondan sonra Allahın genel sorusuna, her bulundukları arsa ve mevkide nasıl cevap verdiklerini bilemeyiz. Fakat Allah'ın özel sorusunada yakışan cevabı verirler.

67 — Altmışyedinci soru: Cennetteki ziyaret günü enbiya ve evliyanın basamakları ve dizilmeleri nasıl olur?

Cevâp: Hak Teâlâ kendine ziyaret yapılacak gün, bütün cennetteki insanları, Aden cennetinde toplamış olur. Onlara orada, beyaz misk kokulu kum tepecikleri üzerinde minberler, karyolalar, sandalyeler ve mevkiler hazırlatır.

Enbiyalar iki rütbede olmak üzere, bu ziyareti yaparlar. Resullerden olan, Şeriat enbiyaları ikinci rütbede bulunurlar. Onlara tabi enbiyalar ise üçüncü rütbede bulunurlar, bu rütbede bulunanlar da iki kısım olup bir kısmına enbiya ve diğer bir kısmına da Evliya denir. Orada her peygamber kendi inanç derecesine göre Hak Teâlâ'yı görmüş olur. Fakat Allah'ına ve peygamberine imanile tabi olan evliyada Allah'ını kendi peygamberinin aynasında görmüş olur.

Şayet o veli Allah'ı bilmeyi ve tanımayı, nazariyle elde etmiş olsa ve bu sonucunda kendi imaniyle yakınlaşma olduğunu bilirse, o ziyaret gününde biri ilim rüyetile, diğeri iman rüyetile iki kez Allah'ı görme yetkisi vardır.

Şayet o veli iki peygamber arasında gelmiş yani (eshab elfeteret) ise Rabbı hakkında Resullerin İlahi bilgileri gibi bir bilgisi olamaz. Bunlar nazarıle veya tecellile kalplerine yerleşen Allahlarını bilir ve tanırlar. Bunların diğer halka göre bir üstünlükleri vardır.

Netice olarak ziyaret günü Hak Teâlâ'yı görmek dünyalarındaki itikatlarına bakar.

Kimki dünyada Rabbına inanırsa, Resulünü taklit ederek onu keşf ile nazar ile göremezse, Rabbini o bir çehre olarak görmüş olur. Şayet itikadi ile tabi olduğu peygamberi örnek alıp taklid etse, Hak Teâlâ'yı kendi peygamberinin siması ve sureti gibi görmüş olur. Bu ziyaret gününde peygamberlere tabi olan Evliyaların enbiyayı oradakilere tanıtma üstünlük ve ödevi vardır. Orada âdeta peygamberlerin birer takdimcisi olurlar.

Bunlardan sonra iki tabaka varki, ne enbiya ve nede onların tabiî olan kişiler olup bunlar Allah'ın velileridir. Bunlara hiç bir makam hükmedemez. Bunlar diğerlerinin tümüne Rab-

larına olan doğru intisaplariyle üstünlüğü vardır. Yalnız bunlardan nazar sahibi evliyalar keşf ehli olan evliyalardan bir basamak daha aşağıdadırlar. Çünkü bunlarla Allah arasında görüşe mani bir perde vardır. Bunlar her defasında bu perdeyi kaldırmak için uğraştıkları halde, kaldıramamışlardır.

Tıbkı enbiyanın tabileri gibi enbiyalarla aralarındaki maniayı kaldırmak istemişlersede kaldıramamışlardır.

Ancak Hak Teâlâ'yı temiz olarak görenler keşif ehli ile şeriatı hamil enbiya ve elçilerdir.

Akli Nazar sahipleri ise, değil Hak Teâlâ'yı görmek onun kokusunu dahi alamazlar. Bu söylediklerimize dikkat edin. Uluhiyetin hakkını verin ki, İlimde insaf sahibi olasınız, Hak Teâlâ yükselmededir, bir kayd ve şarta bağlanmaz, onun rahmeti yaygındır ve her şeyin içindedir.

68 — Altmışekizinci soru: Hak Teâlâ'ya nazar etmekten (Enbiyalar ne gibi haz duyar?

Cevap: bunu bilmiyorum, çünkü ben peygamber değilim, o nazarın zevkini ancak kendileri bilir.

Şu varki, her peygamber genel bir nimet içindedir, bundan haz duyar ve zevk alır.

69 — Altmışdokuzuncu soru: Hak Teâlâ'ya nazar eden muhaddislerin hazları nedir ve nasıldır?

Cevap: En yakın gizlilik perdesi arkasında bulunmaktır. Nasılki Rabbının Kelâmından zevk ve haz duyarsa onu görmektende öylece zevk ve haz duymuş olur. Bir çok hadisciler, görüş itibarile sair halktan farklı olurlar, çünkü görünüşte Allah'ın tecelisi onlarda değişir. İşte bu üstünlük halkta bulunmaz bu özellik muhaddisine verilmiştir.

70 — Yetmişinci soru: Hak Teâlâ'ya nazar eden diğer evliyanın nazlan nedir?

Cevap: Evliyalar mertebeler üzerindedir. Bu mertebelere göre bazları da değişir. Bir veli Hak Teâlâ'yı görmekle akli bir lezzet ve haz duyar, diğer bir veli ise, onu görmekle nefsi ve

zati bir zevk duyar. Başka bir veli ise onu görmekle hissi bir zevk ve haz duyar. Bir veli var ki onu görmekle hayali bir zevk ve haz duyar, bir veli var ki onu görmekle bir gönül hoşluğu keyf lezzeti duyar. Bir veli vardırki onu görmekle keyf ve zevk vermeyen bir haz duyar, daha bir çok değişik tad ve haz duyan Evliyalar vardır. Bunların dünyada olduğu gibi Allah'ın yanında da birbirinden farklı basamakları vardır.

Hak Teâlâ bunlar hakkında

هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

"Hüm derecâtün i'ndellâhi vallâhü basîrün bimâ yagmelûne."

anlamı: Onlar Allah katında derecelerle yerleri vardır, Allah onların ne yaptıklarını görür.

71 — Yetmişbirinci soru: Onu görmekle umumun hazzı nedir?

Cevap: Herkesin onu görmesi, onu anladıkları kadar görmüş olmalarıdır. Bazı bilginler kendi seviyelerine göre onu taklit etmişlerdir. Kimisi elde ettiği bilginin ondan alındığını söyler, kimi bu bilgiyi aklıle bulduğunu kabul ederek bunun akıldan geldiğini söyler, çünkü insan fıtratı, Allah tarafından kullarına değişik olarak verilmiştir. Bunlar kısımlardan ibarettir. Fakat bunun aslı Hak Teâlâ'nın istediği gibi imtizaç edip birleşmesidir.

Bu sebeple bilginlerin düşünüşleri arasındaki ayrıntı bundan ileri gelmektedir. Bunların nazarladındaki haz da, hayallerinde yaşattıkları ve duydukları zevk ve hazlardan ibarettir. Genellikle insanların hazları ve zevkleri hayalidir. Dünyada, Berzahta, ve Ahirette, her manayı ayırıp ondan haz ve zevk alamazlar.

İşte bir çok şeriatlar, umumun anlayışına göre gelmiştir. Fakat bunların içinde de bazı özellikle görünür. Hak Teâlâ'nın.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

"Leyse kemislihi şeyün."

dediği gibi Süphane Rabbike Rabbil izzeti Amma yasifun.

72 — Yetmişikinci soru: Bunlardan biri duyduğu hazla avunup kalırsa Cennet ehlide onu görmekten bulundukları nimet ve rahatlıkları unutacak olurlarsa ne olur?

Cevap: Görünen bir suretin, gören yönünden giyilmiş bir elbise olması gibidir. Bunun sebebi de İlahi makamın her taifenin kalbinde Azametli olmasındandır. Hatta bulundukları rahatlıklar ve nimetlerden ve gördükleri şeylerden ve tattıkları lezzetlerden daha azametlidir.

Allah'ı ziyarete ve onu görmeğe gittiklerinde, Cennetlerinde ancak, hurilerden olan zevcelerile, çocuklar, Cennet ağaçları, nehirler Cennet araçları, kuşlar gibi zihayat olanlar kalır, bunların tümü zihayat olan hayvanlardır. Şayet ev sahibi bu cennettekilerden erkek veya kadınları çağırırsa diğerleri orada kalarak, Hak Teâlâ'yı görmeye gidenlerin hediye olarak ne gibi hil'at-ı ilahiye ile döneceğini ve ne gibi haberler getireceğini ve ne surette döneceklerini merakla beklerler.

Bu yüce padişahı görmeye gidenlerin hali böyledir. Bu ziyaret sonunda Hak Teâlâ kendini gösterdiğinde, tüm onu görenler kendilerinden geçmiş ve baygın olduklarından Allah Melaikelerine «Bunları köşklerine cennetlerine geri gönderin, çünkü bunlar beni görmekle bayılmışlardır, Kendilerinden geçmişlerdir» diye emir verir.

Melaikelerde bu gelenleri yerli yerine gönderir. Burada bunların baygınlığı, Allah'ın görünüş nurundan olmuştur. Bu bayılma Allah'ın güzelliğinden değildir. Bu iki şey arasında bir bağ yoktur. Onlar bu ziyarete gelirken hep bu güzelliği düşünüp duruyorlardı.

Allah'ın Tecellisi kendi nuriyle olduğundan bunlar o sebeple kendinden geçmişlerdir. Bu kendinden geçme ve baygınlık

anında Rablarını rüyalarında görmüşlerdir. Ne suret ve şekilde onu görmüş iseler, onu ummadıkları bir başka şekil ve surette görmüş olurlar. İşte oradaki dalgınlıkları ve unutkanlıklar hep bu müşahededen olmuştur.

Her şahsın duyduğu haz O şahsın Akidesi ölçüleri kadar olmuş olur. Cennettede bir İlim çarşısı vardır. Henüz ondan bahs etmedik, hidayet Allah'tandır bunu öyle bil.

73 — Yetmişüçüncü soru: Mahmud olan makam nedir?

Cevap: Tüm makamların sonucu kendinde toplanan makamdır. Makamlara verilen tüm ilahi adlar bu makama bakarlar.

Bu makam peygamberimiz Muhammed (sallallahü aleyhi ve sellem) in makamı güzinidir. Kıyamet günü bütün halka bu makamdan görünmüş olur ki, bu sebeple kainatın efendiliğini bu makamla kazanmıştır. Resulûllah Efendimiz:

أَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Enâ seyyidünnâsi yevmelkıyâmeti."

Anlamı: Ben kıyamet gününde insanların efendisiyim, buyurmuşlardır. Mademki melâikeler kendisine secdeye varmıştır bu makamda Âdem aleyhisselâmın dünyadaki makamı olması iktiza eden Ahiret gününde ise bu makam Muhammed sallallahü aleyhi ve sellem efendimize verilmiştir.

Çünkü O İlahi topluluğun kemalidir. Çünkü o ilk beşeriyetin babası gibi görünmüştür. Vücudu Allah tarafından beşeri olarak yapılmıştı. Bundan dolayı kendisi cismaniyette beşerin en büyük pederi olup Allah'a en yakın olandır. Kendisi toprak insan olarak ilk yaratılıştır.

Bütün makamlar, muvafık ve muhalif, emir ve nehi makamına kadar avcında onunla birlikte çıkmıştır.

Bu sebeple Adem'in avcındaki nebi makamından olan Muhalefet ilk önce hareket etmiştir. Çünkü Adem makam icabı bu muhalefeti arkasında taşıyordu. Bu yönü şeyhim olan Eba Ab-

bastan sordum. Oda "Âdeme asi olan arkasında taşıdığı muhalefet dediğimiz çocuklarıdır." Demişti.

İşte bu sonuç Resulüllah efendimizde olmuşturki böylelikle bu mahmut makamın sahibi olmuştur.

Kendisi ibadına bu makamdan şefaat kapısını açmıştır. Melaikelerda, Elçilerden enbiya ve evliya ve mümin kullarından Şefaata hak kazananlara şefaat hakkı verilmesi için Allah'tan bu talebi ilk isteyecek kendisidir. Peygamberimiz Allah'a kendisini lisanile kelamile, beyanile beğendirmiştir. O gün için peygamberimizin üç şefaati vardır. Başlangıçta, ortada ve sondaki şefaatidir.

Resulünün talebi üzerine Hak Teâlâ ve tekaddes hazretleri, Melaikelere peygamberlere ve müminlere şefaat hakkı vermiştir. Şefaat etmeyen bir tek O merhametli zatiyet kalmıştırki o da zülcelaldır. Hiç şüphesiz en sonda merhametini gösterecektir.

Yüce Allah, Erhamürrahimin ile kahhar ve şedidülikap Adlarını birleştirecek şefaatini yapar. Ateşte yananları ve ceza gören zümreleri bu Adlarla azaptan çıkarır ve affeder. Buna mümasil diğer İlahi adlarında şefaati vardır. Sözü uzatmamak için Allah cümlemizi şefaatçılar zümresinden kılsın derim. Hak Teâlâ şefaatı soru soran kişilerin acir ve sevabı yapmıştır. Bütün bu anlattıklarımızın özeti ve sonucu olarak bu makama Mahmud makam denilmiştir.

وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ

"Ve ileyhi yürceu'lemrü küllühu."

74 — Yetmişdördüncü soru: Bu makamı neyle kapanmıştır?

Cevap: Her peygamberin kabul edilen bir daveti vardır. (Sallallahü aleyhi ve sellem) Efendimiz Ahireti diğer peygamberlerden daha iyi bildiğinden dolayı diğer peygamberler gibi davetini çabuklukla yapmıştır. Ben davetimi ümmetimin büyüklerine saklamıştım. Buyurmuşlardır.

Şunu bilki! bütün işler bu makamdan çıkar ve diğer makamlara buradan gönderilir ve tekrar o makama döneceğinden bunu sahibi çok büyük bir zat gerçekten kelime topluluklarını bir araya getiren bir şahsiyet olmalıdır. İyi dualar kelamın sıfatıdır. Sonra onun irsali Umumî olduğu için şeriatıda tüm şeriatları içine almıştır. Seran yapılması icab eden bütün amelleri kendinde toplamıştır. Şunu bilki amel cennetleri 70-80 arasındadır. Ne artar ve nede eksilir, iman ise 70 den fazla kapısı vardır. Dünyada insan hangi iman amellerinden birini yapsa hiç bir şekilde ondan sorumlu tutulamaz.

Peygamberimiz Aleyhisselatü vesselam fiilen veya işaretle bizlere, cennet adedine eşit iman dallarile çıkmış olması, bunları kendilerine örnek yapanlara bu amellerinden büyük bir kazanç elde etmelerine vesile ve sebep hazırlamıştır. Ümmetinden her bir ferd, bu örnek amellerden birini mutak yapmış olur. Ahiret günündeki terazisinde bu ameli yer alır.

Bundan dolayı cennette istedikleri gibi faydalanırlar. İlahi Sünnetler ondan çıkmıştır. Ve yine (Camiül kelim) olması ve umumi bası ile bu yüksek makamı dünyada elde etmiştir. Dünyada elde edilen bu makam Ahirettede ona verilmiş olur.

75 — Yetmişbeşinci soru: (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizle diğer peygamberler arasındaki haz etme ne kadardır?.

Cevap: Peygamberler topluluğundan olması dolayısiyle onun duyduğu hazla diğerlerinin duyduğu haz birdir. Ayrı ayrı olarak incelenirse onunla her birinin arasında 78 haz farkı vardır.

Bunlardan Adem Aleyhisselam istisna edilir. Bu iki peygamber arasında zahiri ve batını fark vardır. İlk yaradılışta dünyada kendisi Adem Aleyhisselâmın batını idi. Adem de zahiri idi. Ahirette ise Adem Aleyhisselam Muhammed Aleyhisselâmın batını ve peygamberimizde onun zahiri olacaktır. Diğer peygamberlerle olan haz sayılan bundan ibarettir ve böyle olur. Bir çok dostlarımız, vakti belirten zaman ölçme ve belirtme bilgisini yasaklamışlardır. Bu onların bir hatasıdır.

Bunu daha fazla açıklamak uzun zamana ve söze ihtiyaç gösterir. Bu açıklama yönleri o kadar çokturki sayıları 124 000 kadar izahı vardır. Bu izahların sayısı peygamberlerin sayısı kadardır.

Şayet bu muazzam rakamla gelen peygamberlerin peygamberimizle olan haz farkını anlatacak olursak, anlatmaya ömrümüz ve zamanımız müsaade etmez. Peygamberimizle her peygamber arasındaki haz sayısı 78 kendisininde fazladan bir hazzı olduğuna göre 79 hazzı olmuş olur. .

Riyazi nisbette her peygamberin hazzı, peygamberimize göre $\frac{1}{79}$ olmuş olur.

76 — Yetmişaltıncı soru: Hamid livası nedir?

Cevap: Bunun sancağı ve işareti, Hamid icabı Hamdetmektir. Bu Hamidlerin en mükemmeli ve en yükseğidir. Bu bir mertebe ve rütbe işaretidir. Tıbkı bir padişahın dalgalanan bayrağından onun o mahalde mevcudiyeti anlaşıldığı gibi, bu livada bütün kulların tanıyacağı bir hamid bayrağıdır. Bu sancakta Resulüllah efendimize verilmiştir.

Resulüllah efendimiz! Adem Aleyhisselamdan aşağı her şey benim livanım altındadır, buyurmuşlardır. Ne sebeple Ademden aşağı demiştir, bununda İzahı şöyledir. Çünkü Allah'a hamdetme ilahi adlarla olur. Ademde tüm adları ilahi inayetle bildiği için ve bu adların Allah'a aidiyeti sebebi ile en yüksek makamı teşkil eder. Burada da ve ilk neşettede Adem Aleyhisselam kendisi olduğu, bu mahmud makamda Âhirette kendisinin olacağından tabirinde Bunlardan aşağı, sözünü kullanmıştır. Kendisi de Ahiret gününde Livayı Muhammediyi asaleten Ademden alarak Zuhur edecektir. O vakit Adem Aleyhisselam zahiren ona tabi bir peygamber olarak peygamberler arasında yerini almış olacaktır.

Böylelikle ilk neşette Melaikelerde o Livanın altında bulunduklarından Âhirette de Hazreti Resulün sancağı altında bulu-

nacakları tabiidir. Sonunda Resulüllah efendimizin cümle Aleme bu mertebe ve makamla hilafeti görülmüş olur.

77 — Yetmişyedinci soru: Hamdın Livasını kazanmak için rabbine ne gibi senada bulunur?

Cevap: Hamidleri içinde toplayan Kuranla Senada bulunur. Onun için bu kitaba Okunan Anlamına gelen Kuran adı verilmiştir. Bilhassa başlangıçtaki (Elhamdü lillahi Rabbilâlemin, Errahman ürrahim Maliki Yevmiddin) bu Hamid ve sena sözleri ve kelamı Peygamberimizden evvel hiç bir peygambere gönderilmemiştir. İşte Allah'a sena budur. Bundan başka bir hamidle Allah'a hamd arzulanmaz...

78 — Yetmiş sekizinci soru: Rabbına ne gibi bir ubudiyette bulunmuştur?

Cevap: Ubudiyyet demek kulun Rabbe intisabıdır Ubudiyyet bu olgunluğuna göre bundan sonra bu ubudiyyet ona intisabından dolayı ilahi mazhariyetten çıkmış olur.

İtiraz etmeden verilen emri yapmak ubudiyyettir. Ubudiyyet itiraz ve muhalefet yoktur. Bir şeye yap veya ol dendimi o şey tereddütsüz derhal olur ve yapılır. Yapma denildimi yapılmaz. İşte Ahiret gününde bu ubudiyyetle Allahına kendini takdim eder. Orada emir verilmeden Hak Teâlâ'nın huzurunda insanlar secdeye varır, bu secdenin yapılmasına memur olan peygamberimizdir. Fakat secde Allah'a yapılmaktadır. Memur olması hasebile peygamberimizde bu secdeye emirsiz olarak iştirak etmiş olur. Secdede iken Hak Teâlâ'dan ona «Başını secdeden kaldır, ne sual edeceksen et, şefaat et ki, şefaat bulasın." Hitabı gelmiş olur.

Sonra kendisine sadık olan olmayanlar belli olsun diye, başka bir yerde Hak Teâlâ'ya secde etmeleri için kullara emir verilir. İşte bu, Ubudiyet secdesi olmuş olur. Bu dünyada Allah'ı gerçek tanıyanlar Rablarına ancak ubudiyet için ibadet ederler. Bunların ancak Allah ile münasebetleri vardır.

Bütün bunlar kıyamet gününün gerçekleridir.

79 — Yetmişdokuzuncu soru: Kerem anahtarlarını almak için neyle hatmeder ve bağlar?

Cevap: Bunu Ubudiyet ile sonuçlandırır. Bu makam ikidir: Bu makamın en yükseği başlangıç olarak Ubudettir. Ubudiyet derecesi ise sondur ve nihayettir, makamca ikinci derecededir. Hak Teâlâ'nın emir ve nehyi, bu terkiple olur.

Meselâ: İtaat etti, asi oldu, tövbe etti, iman etti, küfretti, tevhit etti ve müşrik oldu. Tasdik etti, yalancı oldu, gibi terkibler ubudiyet olan ikinci dereceyi ilgilendirir. Ubudiyetin icab ettiği bu ikinci derecenin hakkını ödeyenler efendisinin emir ve nehilerini yapmış olanlara kerem anahtarları verilmiş olur.

80 — Sekseninci soru: Rabbimizin hediye ve bağışları kimlere verilir?

Cevap: Velayet sahibi olup Allah'ın ahlak sıfatile sıfatlanmış olan her şahsa verilir. Bu bağış dünyadaki iyi amelleri ve ahlakları derecesinde kendilerine yapılır. Mesela vilayet sahibi Allahı bilen ve tanıyan, Hakkın sesi ve gözü olursa bu bağışlardan bir kısmet almaz, çünkü bu bağış zenginden zengine olmayıp, zenginden fakire yapılır. Bu sebeple bu bağışlar hak edenlere göre değişir. Bu değişik bağışlar ne sebeple olursa olsun alınmasından ötürü Allah'a şükür edilmelidir.

81 — Seksenbirinci soru: Kerem Anahtarları nedir

Cevap: Öz olarak Hak Teâlâ'nın sena ettiği kerem anahtarları bunlardır.

اَلتَّٓائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ
الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ ...

"Ettâibûne elâbidûne elhamidune elsâihûne elrâkiû'ne elsâcidûne elâmirûne bilma'rûfi vennâhûne a'nil-münkeri."

Tövbeyi, İbadeti, Hamdetmek, seyahat etmek, Allah'a rüku ve sucudda bulunmayı, yönelmeyi, kötülükten uzaklaşmayı, Allah'ın sınırlarını korumayı ve hatta benim gibi şiirimle onu methetmeyi, yapabilenleri, bütün bunlar onun keremidir. Hak Teâlâ kullarına bu sıfatarla bezenmeyi ve bu fiilleri yapmalarını kitabile bildirmiş ve tavsiye etmiştir.

İşte bu sıfatlar Kerem Anahtarlarıdır. Gözün göremeyeceği, kulakların işitemiyeceği, aklın hatırlayamayacağı ilahi bağışlar bu anahtarlarla elde edilir.

Cennetteki köşklerde oturanlar, orada huzur içinde sedirlere uzananlar, Cennet nimetlerinden faydalananlar, o mutluluk diyarının kapılarını bu kerem anahtarlarile açıp oraya girmişlerdir.

82 — Seksenikinci soru: Nübüvvetin cezası ne kadardır,

Cevap: Bunların sayısı, Hazreti Ademden Resulüllah efendimize kadar gelmiş ve geçmiş peygamberlerle, Allah tarafından gönderilen, kitap, sahife, haberler sayısıncadır.

Bilinen şudur ki, Elimizdeki Kuran bunların tümünü içinde toplamıştır. Peygamberimizin bunun hakkında şu sözü vardır. (Kuran kimlerle korundu) Cümlesi ve ifadesi bunu bir isbatıdır. Bütün Nübüvvetleri içinde toplayan kitap, kitapların Anası olan Kuran'dır. Bunun yegane anahtarıda Besmelei şerifedir. Teşri peygamberimizle son bulmasına rağmen, Kuranla birlikte Nübüvvet kıyamete kadar sürüp gidecektir. Çünkü teşri nübüvvetin bir parçasıdır. İlahi alem haberleri. Hiç bir zaman eksilmez, devamlıdır. Şayet bu gelmeyecek olursa vücudun bekası için alemin alacağı gıdada tükenmiş olur. Düşününki dünyada yedi deniz vardır, bu denizlerin suyu tükenirde hakkın kelamı tükenmiyor, çünkü o devamlı olarak icadtadır. Ol demekle her şey oluyor, işte insanların yaşama gıdası bu Ol kelimesinin devamındadır.

Bu yalnız insanların değil, bütün mevcudatın temel gıdasını teşkil eder. Tükenmez kelimesi nübüvvetin bir cüz'üdür. Ey fikir sahipleri, diğer cüzülerden bir parça olan sende nerdesin?

83 — Seksen üçüncü soru: Nübüvvet nedir?

Cevap: Nübüvvet, öyle ince basamaklı bir makamdırki bunu Arşın sahibi ancak tayin eder. Hak Teâlâ bunu kula ve herkes için salih bir ahlak, ve makbul amellerle indirirki, kalpler bunu tanır, Nefisler bunu inkar etmez, Akıllar ona doğru yönelir, yapılacaklara uygun gelir, hastalıkları yok eder, işte bu durağın ince basamaklarına varabilirlerse bu yer mutlak İlâhi haberler menzili olmuş olur. Hakkın nazarı, bu ilâhi haberleri buradan o durağa nazaran kendi emirlerile istinabe ve hilafetle göndermiş olur. Buradan çıkan ilahi emirler, ruhi haberlerle birlikte o halife ve vekilin kalbine yerleşdirilir. İşte bu keyfiyyet teşri nübüvveti olmuş olur.

Hak Teâlâ bu yönde

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا

"Ve kezâlike evhaynâ ileyke rûhan min emrinâ."

ve yine Hak Tealâ kitabında

يُنَزِّلُ الْمَلٰئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهِ عَلٰى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

"Yünezzilu elmelâiketü birrûhi min emrihi a'lâ men yeşâü min i'bâdihi."

bu ayetteki anlama göre bu, inkara değil umumiyete aittir.

اَنْ اَنْذِرُوا اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنَا فَاتَّقُونِ

"En enzirû ennehü lâ ilâhe illâ enâ fâttekûn."

Bu ayette özel bir teşri nübüvveti vardır, burada Hak Teâlâ kullarından istediğine ruhu verir ve bu misal belli olan kavuşma gününü hatırlatırsa, bu umumi nübüvvet olmayıp teşrii nübüvvet olmuş olur. Uyarıcı olma için Ruhuleminin kalbine girmesi ve yerleşmesi icab eder. Burada uyarma (tuzar) teş-

rii nübüvvetle kesin olarak birleşmiş olur. Gelmiş olan bu haberler teşrii nübüvvetin haberleridir.

Umumi nübüvvetin eczasıda (zerreleri) o kadar çokturki, sayıları bilinmez ve tutulmaz. Bunlar muvakkat olmayıp daimidir. Dünya ve Ahirette devamı vardır. Yolumuz kişilerinden bazıları, bu kapıyı kapamışlardır. Sebebini anlayamadım, bir gayelerimi vardı, veya Allah tarafından muvaffakını kılınmadılar.

Umumi Nübüvvetin ehli olanlar Evliyanın enbiyası olanlardır, Allah bunların tümünü Füzaladan kılmıştır.

84 — Seksendördüncü soru: Sıddıkiler kimlerdir ve eksamı nedir?

Cevap: Yetmişten fazla kısımları vardır. Yani doğruluğu bilinen ve onaylanan iman dallarının sayısı kadar sayısı vardır, iki peygamber arasında gelen enbiya evliyanın hilafına, sıddıkiyet ancak şeriat enbiyaları ve onların tabilerine inhisar eder.

Bu makam sahipleri İlahi kanunları kalplerine inen ruhlarla alırlar. Bunların nüzulü ilmi olmayıp, haberlidir.

Bunlar İlahi kanunları ilahi nurla keşfederek, iman sıfatile almış olurlar.

Bu gibiler kendilerine indirilen ruhları tasdik eden kişilerdir. Bunlarıda Allahtan haberli olarak alır, bunları tecelli yönünden değil iman yönünden almış olurlar. Zira tecelli imanın verdiğini vermez, bunu ona inanmış olmasından değil ancak akıl nuru ile vermiş olur.

Allahın kimlere ve ne gibi haberler vereceği belli olmadığı cihetle Sıddık olanların ecza ve aksamıda belli olmaz sayılı olan sıddıkların ecza ve aksamını belli etmek için Allah'a yakın olmak zarureti vardır. Bu sıfatın sadık adiyle gerçek münasebeti vardır.

Sadık olanlarda yalan söylemez ve bu çirkin sıfat onlara yakışmaz. Demek sıddık olan Sadıktan aldığı cümle haberlere yerlerine doğru olarak ulaştıran şahıs olmuş oluyor. Şayet bu

haberler doğruca Allah'tan gelen İlahi haberler ise, bunu öylece onaylaması ve sonradan Allah'a bildirmesi icab eder.

Şayet bu sıddık Allah'a bir kavmin ilahi emrini yalanladıklarını bildlirse, Allah'ta ona vereceği haberde bu ihbarın doğruluğunu bildirir. Çünkü bu yalan gelen haberlere değil, kendilerine nisbetle inkar edenlerin sıfatı olmuş olur. Bu haberi sadıka nisbet edersek bu sıddık olmuş sayılır. Yalancıya nisbet edersek, yalan sayılır.

Burada görülen ve haber veren sadık olan Allah'tır. Bu makamdan çıkacak her hangi bir haber doğru çıkmış olur. İman sahibi de bunu doğrular. Burada sıddık Vucudi bir emirdir. Yalan ise Ademi bir emirdir. Birde nesebi, hayale nisbetle yalan vardırki, bu sıddık sayılır. Sıddık ise, kendilerinin istediği ve kendi nisbetine göre, bu sıdkın kendisinde bulunmadığı için sadıka asılmış olur. Bütün bunları anladıktan sonra sen bu sıddıkîler için sayılarının belli oduğunu ister söyle, ister söyleme. Fakat hakikat şudurki, bunun aksam ve eczasında doğru olan, akıl ve fikrin ve hayalin selametidir ve haber verenin sıdkına doğruluğuna iman etmektir. İşte sıddıkiler bu sıfatlardan zevk alırlar. Bu sıddık ve gerçeklerin heyeti umumiyesindene Yeşil nur derler.

Cevap: İki nur arasındaki yeşil nurdur. Alemi gaybin perdesi (hicabı) gerisindeki muhbirin kerem nurundan içinde ona benzer bir nur hasıl olur, Hak Tealâ

85 — Seksenbeşinci soru: Sıddikiyyet nedir?

Cevap: İki nur arasındaki yeşil nurdur. Alemi gaybin perdesi (hicabı) gerisindeki muhribin keremnurundan içinde ona benzer bir nur hasıl olur, Hak Teâlâ

هُوَ اللّٰهُ الَّذِى لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ

"Hüvallâhullezî lâ ilâhe illâ hüvelmelikulkuddûsüs-selâmülmü'minu."

diyor. Bu ayette iki adını görmüş oluyoruz, ilk ve birinci ad Allah, ikinciqside Mümindir. Aslı nur olan bu kitabındaki bu ayette Mümin kelimesinin iki yönü vardır. Birincisi emniyet ikincisde İbadından sadıkların tasdikçisi olmasıdır.

Sıddıkilerin istinat ettikleri ilahi adlardan biride Elmümindir. Yani kendi nefsinden veya zatiyetinden emin olan kimse demektir. Bununda mahlukattaki izi imandır ve bundan aldıkları adlarda, sadıklar ve Müminler adıdır. Bu sıdıklardan dolayı bu kişilere nur verilmiştir. Onlarda bu nur olmasaydı, haber doğruluğunu tayin edemezlerdi. Bu kişiler bahtiyarların bahtiyarıdırlar.

86 — Seksen Altıncı soru: Ubudiyyet kaç hisse ile subut bulmuştur?

Cevap: İlahi adlar adedi olan 99 hisse üzerine kurulmuştur. Bunları toplayanlar cennete girer, her ilahi adın kendine ait özel bir ubudiyeti vardır. Velayeti sabit olan ilk ilahi adlarla ona ibadet eden mahluklardan bir mahluk vardır.

Resulüllah (sallallhü aleyhi ve sellem) efendimizin bunu belli ettiği sabit olmamıştır. Bazı insanlar sayıları fikren toplamaya çalışır, bunların nasta geldiğini bilmezler, nasılki bir insanın evliya olduğu halde evliyalığını bilmediği gibi, bu insanlarda bu sayıları sayıyor fakat nasla varid olup olmadığını bilmiyorlar.

Kendinden talep etmeleri için Hak Teâlâ bazı kişilere kendi ilahi adlarını tanımıştır. Ada göre bu arif veli ol kişiye ubudiyeti göstermiş olur. Kimki bu adları, tanır ve kendinde toplarsa manevi ve hissi olan cennete girmiş olur. Manevi cennetler kendine layık olan Ubudeti tanıyıp silmek için bu ilâhi adları ne ile ister ve arzular?

Hissi olan cennetlerde kıllardan istediği amelleri ne ile talep eder ve arzulamış olur? İşte bunları birbirinden ayırmak icab eder, Allahtan talep etmesini bilmeyen, Ubudiyet adını nasıl bilir. Buna nazaran Ubudiyetin bir çok okları ve dalları vardır.

Sayılarını yukarda göstermiştik. Bununla uğraşanlar ve bunları yayanlar ikidir. Bir kişi vardırki aklı olduğu için şeriatı olmadığı için yapmaz. Bir kişi vardırki bunu kendi şeriatı olduğu için yapar bu da aklile yapmış sayılır. Bunu kendi aklile yapan parlak ışıklı heykellere veya hoş akıllara intisab ettirir.

Bunu kendi şeriatı icabı olarak yapanlar, izleri dolayısiyle bunu Allah suphanehü ve Teâlâ'ya intisap ettirir. Onu sana göstermemek için maddesi olmayan boş sermayesiz akıllar, kendi icatları nur heykellerine benzeyen vasıtaları seninle onun araşma yerleştirirler, fakat basireti olmayan bir sebep gibi bilirler.

Ben şahsen Allah'a yakın olanlardan hiç birisinin onun seviyesinde Allah'la birlikte Taabbüd edildiğini görmedim ve duymadım. Semalarda olan melaikeler derler ki: Burada fesat çıkaracak kimse mi yapacaksın? Beşerden Allah'a bağlı ve temiz olanlar derler ki:

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا

"Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ."
yarabbimiz işte nefislerimize zulm ettik, ve yine derlerki :

رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا

"Rabbi lâ tezer a'lelardi minelkâfirîne deyyâren."
yarabbimiz yer yüzünde kafirlere mesken verme ve yine derlerki: Bu eşkiya çetesini helak edersen bu günden sonra sana ibadet edilmez.

Hilkat itibariyle insan aceleci olduğu için, kıskançlığı ve hırsı ile onları yenmek ister. Bütün mesele bundan ibarettir. Bu hal vaktinde hükmünü gösteren tabii bir harekettir.

İki Allah olsaydı mutlak aralarında bir husumet olurdu. Vahdet bozulurdu. Taraflar arzuladığını yapmaya kalkarlardı.

Bütün yönlerile Vahdet noksanlığı kabul etmeyen Kemali varır. Buna tevhid edenin cephesinden değil, kendi cephenden bak. Şayet muvahhidin gözü onda ise O ta kendisidir. Şayet Muvahhidin gözü onda değilse bu bir terkib olurki bizimde atlatacağımız ve maksadımız bu değildir. Bu sebeple İlahi adların ahkamı, adlariyle değişmektedir, öyle ise Allah'ın adlarından (Elmüntakun, Şedidül İkab, Elkahir minelrahim, Elgamir Ellatif) bu ilahi adlar nerdedir? Çünkü intikamcıdan intikam almayı ister, merhametlide bu intikamın kaldırılmasını ister. Her bir ad kendi hükmünü yapmaya bakar, Hakimiyeti kazanmak için aralarında gerçekten bir kavga çıkmış olur. İlahi adlara bakacak olursak bunlar ilahi döğüşten bahseder. Bu sebeple Allahü Teâlâ peygamberine.

وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ

"Ve câdilhüm billetî hiye ahsenu."

Daha iyi bir şeyle onlarla mücadele et buyurmuşlardır. İlahi adların istediği mücadeleyi yapması için peygamberlerine, rastgele mücadele değil daha iyisiyle mücadele emrini vermiştir. Resulüllah (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizin buyurduğu gibi, «Allah'ı görüyormuş gibi ona ibadet et, kişi iyilikle ve ihsanla mücadele ederse sanki Allah'ını görüyormuş gibi mücadele etmiş olur.» Bunu öyle bil! Bu Ubudiyet makamını kazanmama yegane mani olan gafletimdir, dalgınlığımdır. Benimle onun arasında Ancak gaflet hicabı kalmıştı. Bu hicab kaldırılamaz.

Allah'a hamd olsun ki acelelik hicabı benden kalkmıştır. Fakat gaflet hicabı ise kaldırılması imkansızdır.

Şayet bu hicab aradan kaldırılmış olsaydı O insan hakkında Rububiyetin gizülikleride kalkmış olurdu. Süheyl bin Abdullah buna işaret ederekderki «Rububiyetin bir gizliliği vardırki bu gizlilik görünürse, rububiyet iptal edilmiş olur.» Buna göre bu gizlilik elde edilebilir. Fakat ben bilmiyorum ve duymadım,

acaba bu rububiyet sırrı zat tarafından elde edilerek bütün mevcudiyetile çıkarılıp gösterilebilir mi?

Ben iyi biliyorum ve kaniim ki bu vuku bulmamıştır, bunu elde etmek için ümidimi kesmiş değilim. Fakat şu varki bu makama yaklaşmak için kişi nefsine nasihat ederse iyi etmiş olur.

87 — Seksenyedinci soru: Hak Teâlâ tevhidcilerden beklediği nedir?

Cevap: Hak Teâlâ batın ve zahirle adlandınldığı için sıkıntı ve zahmeti kaldırmıştır. Burada zahir batım sıkıştırmaz. Batın da zahire tazyik yapmaz. Bu zorlama her iki yönden ya zahiri olur veya batini olur. Mazhariyet yönünden Zahir olan odur, kimliği yönünden o batındır. Zahir olduğundan değil benzerleri yönünden mazhariyetler değişik ve çoktur. Ahadiyet bunun zuhurundandır, sayılar da benzerlerindendir, Tevhit sıfatile sıfatlanan Muvahhitlerden kimliği yönünden Hak Teâlânın isteği ancak tevhittir. Mazhariyetler çoğalsada, zahir çoğalmaz ve değişmez, gören o görünen o olmadıkça başka bir şey göremezler. O talep etmeden onlar birşey talep etmezler. O işitmeden talep ile matlupta bir şey talep etmek. İşitme ve işidilmiş olan birbirini sıkıştırmaz, aralarında hiç bir kavga olmaz, Tezatlar dövüşe ve anlaşmamazlığa sebep olur.

Hak Teâlâ Elmada renk, tad, koku yarattığı halde esas cevherde bir anlaşmamazlık ve birbirine zahmet verme yoktur. Bu meyvedeki sıfatların birbirine muhalefeti ve Tezadı görülmez. Tümü cevherde anlaşmış ve birleşmiştir.

Mesela aynı meyvede çift koku, çift renk, çift tad bulunması imkansızdır. İkileştikleri için, aynı sıfatı taşıyan iki sıfat bir araya gelemez, tezadların bir araya gelmesi muhalefeti ve anlaşmazlığı doğurur. Bundan dolayı Hak Teâlâ muvahhidinden kendisini rahatsız etmemeyi ve sıkıştırmamayı talep eder ki, Rab rab olarak, kul da kul olarak kalmasını arzular.

Muvahhid olanlar İlahi adlarla ayaklanmayacağından, aynı kul ve aynı Rabbın mevcudiyetinden dolayı Hak Teâlâ kulunu

ibadetinde sıkıştırmayacağı gibi, kulda Rabbini rububiyetinde sıkıştırmaması ve ona zahmet vermemesi icab eder. Bu sebeple Hak Teâlâ muvahhid olanlardan yalnız tevhid talebinde bulunmuştur. Bu istekle bu zahmet kalkmış münazaada son bulmuş olduğundan, aleminde devamlılığına vesile olacak, ebediyetin, makuliyetine göre, ezeliyetinde anlamı anlaşılacaktır.

Çizdiğimiz bir hat üzerinde farazi bir nokta olmasaydı, ezeliyet ile ebediyeti birbirinden ayıramazdık ve yine zamanın adem olması keyfiyeti olmasaydı, mazi ile müstakbeli (geçmiş ile geleceği) birbirinden ayıramazdık. İşte bu ara çizgi üzerindeki nokta Ruhubiyettir. Bununla kimlik (hüviyet) benzerlik birbirinden ayrılırki buna Mazhariyetler deriz. Beni senden ve ondan belli eden nokta sensin, ne demek istediğimi anladıysan sen Muvahhit olursun Hak ne isterse o isteği yap, çünkü bu isteği yapmak zorunluğundasın.

88 — Seksensekizinci soru: Dileyen Hak Adiyle Hak nedir?

Cevap Belirtilmiş istekleri yönünden, kullarından talep ettiği haktan dolayı ona Hak deriz. Tekevvünleri yönünden bunlar mazhariyetler olup Hakkın talep ettiği hak olmuş olur. Belli olanlardan bilinen budur. Muktazi olan bunu ancak talep karşısında verir. Rabbınız nefsine rahmeti yazmıştır, bunu kendine zorunlu kılmıştır. İşte bu rahmet yerine göre bir hak olmuş olur. Hak Teâlâ

وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ

"Ve kâne hakkan aleynâ nasrülmü'minîne."

buyurur. Anlamı: Müminleri Zafere eriştirmek bize bir hak olmuştur, işte bu bir haktan başka bir şey değildir. Bu gerçeğin gerçek kazancıdır.

Zatiyeti dolayısiyle değil, icabı dolayısiyle onunda bir hukuku vardır. Belli olanlar bu mazhariyeti hak etmemiş olsalardı, bunda hak zuhur etmez ve hikmet sahibi olamazdı. Şayet bu

hüviyet ile rububiyet sultanının zuhuru, bu mazhariyetleri hak etmemiş ve belli etmemiş olsaydı bunda bir bozukluk olmuş olurdu ve bu haklarda zuhur etmez ve görülmezdi. Bir kendi nefsinin zuhuruna şahit olsun diye bir şey kendi kendine zuhur etmez, muhakkak bir belirtinin onda zuhuru icab eder, burada Meşhud ve Şahit deriz. Fakat bu belirtiler bunu hak etmez, bu sebeple Hak Teâlâ

كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ

"Ketebe rabbüküm a'lâ nefsihirrahmete."

demiştir. Bu ayette gören gözlerin rahmeti hak ettiğini ifade etmemiştir. göz ve görüşlerin hak ettiği bir şey yoktur ancak mazhariyetleri vardır. Şa anda bu dersimizle ilgili şu şiirimizi size okuyalım, belkide bundan bir şeyler anlarsınız.

Hak nedir, bana değil Hakka sor
gerçek budur ondan başka Hak yoktur
Ona el giteüle değil bu gözle bakarım
hilkatte Haktan başka göz yoktur.

Hak kelimesi onun hüviyeti ve kimliğidir. Adı ise Hulkdır ki o ondan halk olmuştur. Misal olarak:

خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ حَقَّهُ

"Halaka külle şey'in hakkahu."

her şeyin hakkını o halk etmiştir ve yine

اَعْطَىٰ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ

"A'tâ külle şey'in halkahu."

her şeye kendi Hulkunu vermiştir. Ve yine

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا اِلَّا بِالْحَقِّ

"Ve mâ halaknâssemâvâti velarda ve mâ beynehümâ illâ bilhakki."

ve

بالحق انزلناه وبالحق نزل

"Bilhakki enzelnâhu ve bilhakki nezele."

ve yine

انا ارسلناك بالحق بشيرا ونذيرا

"İnnâ erselnâke bilhakki beşîran ve nezHiran."

ve yine

وقل الحق من ربكم

"Ve kulilhakku min rabbiküm."

bu ayetlerde görüldüğü gibi burada hak hukuk istenmektedir, Hak ile hak istenir, Haktan sonra geriye artık ne kalmış olur. Ne kaldığını ben size söyleyeyim, delalet ve sapıklık kalmış olur.

Bu nisbete göre hak bir vücuttur. Delalet ise bir şaşkınlık ve hayrettir. Yukardan nazil olan bir hak, eksik olan bir hak, ve gönderilecek olan bir hak, bunların tümü Râbbımız olan Allahtandır. Bu haktan ayrılıp uzaklaşanlar nereye gidiyorlar

ان هو الا ذكر للعالمين

"İnne hüve illâ zikrün lilâlemîne."

biz bunu ancak Alemlere hatırlatırız. Burada bunlardan sorumlu olan haktır, muvahhidlerden istenen şey de budur. Nefisle Vacibil vucud olduğundan ona hak adını vermişlerdir.

89 — Seksendokuzuncu soru: Bunun başlangıcı nedir?

Cevap: Burada Vicdan Hakka avdet eder. Başlangıcı birinci ad olan addan başlar, Hak Teâlâ kendine

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Hüvelevvelü velâhiru vezzâhiru velbâtinu ve hüve bikülli şey'in alîmün."

buyurur. Kendi ilk adını en başa koymuştur. Bu ayetten Allahın ilk adının Evveliyat olduğunu öğrenmiş oluyoruz.

Çünkü Vücud bulan cümle mevcudatın baş vuracağı yer Hak olacaktır. Bu sebeple onun başlangıcı evveliyetle olmuştur. Bu evveliyet nisbeti öyle bir nisbettirki, ancak kendi belirtileri-le olmuş olur. En ulvi kalem yani birinci Akıl ondan zuhur etmiştir ki, onun ilk yarattığıda bu kalemdir. Bu onun ilk vücududur.

Ezeli Zatiyyet evveliyetle Tavsif edilmez, ancak onunla Allah tavsif edilir. Allahü Teâlâ (Sebbaha lillah) burada kendisi Allahı teşbih etmektedir. Yani Sebbaha kendisidir.

مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Mâ fissemâvâti velardi."

onun belirtileri ve gözleridir.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"Ve hüvelazîzülhakîmü."

kendi hüviyeti olan güçlü ve men edici sıfatı olmakla Hakîm olmasıda vicdanına delalet eder.

Semavatı ve yerin sakinleri semavat ve yerle birlikte onların ezici ve kahredici kuvveti ve inhisarı altında bulunduklarından Allahına hamd ve sena edip tesbih çekerler.

يُحْيِي وَيُمِيتُ

"Yuhyî ve yümîtü."

Burada göz ile belirtiyi yaşatıyor, fakat vasfı da öldürmüş oluyor. Yaşatıldığından dolayı görmenin ve belirtinin devamı vardır. Sıfatlar ise onda arka arkaya birikmiş olur. Zuhur ve belirtilerin devamlı olması, bir evvelkinin zevaliyle o sıfatı zail olmuş olur ve yine onun yerine başka sıfat gelirki o sıfat da vicdandır. Bu da Allaha rucu etmiş our.

عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Alâ külli şey'in kadîrün."

Burada sabit olan belirtiler ve mazhariyetler ilâhi iktidarın hükmünde ve avucunda bulunduğunu bize anlatıyor. Buradaki vicdan ilk sıfat olarak Allaha dönmüş olurki, mertebe yönünden başlangıç sıfatı bu çlmuş olur. Hak Teâlâ'nın ilk mazhariyeti de ilâhî kalemin zuhurudur. Bu da ilkten aklın zuhuru demektir. Gözün mazhariyeti de hakkın kendisine zuhur etmesiyle belli olmuştur ki o ilk zuhuru teşkil eder. Kalem ise zuhur ve mazhariyette bulunur ki, bununla mevcudiyeti anlaşılır. Netice, ilkten Allah vardı, akıl da onun gizli hicabı (örtüsü) ve kalkanı olup, sıfatlar onda, birikmiş olur. Birinci akim zuhur ve mevcudiyeti alemin başlangıcını teşkil etmiştir. Kesulüllah efendimiz: Allah ilkten Hak olan Hakkı yaratmıştır, gökler ve yerleri bununla var etmiştir buyurmuşlardır.

90 — Doksanıncı soru: Halk etmede ne gibi şeyler yaptı.

Cevap: Bu sorunun iki yönü vardır. Bundan maksat kâinatın tekevvünü ve yaratılması, ise bunların olacağı mukadder olduğundan, bunları icad etmek kendi fiilinin hali olmuş olur. Maksat bu olmayıp halk ettiği mevcudat ise bunlara yok olma (Adem) hali verilmiştir. Hak Teâlâ insanlara

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ

"Ev lâ yezkürülinsânü ennâ halâknâhu min kablü."
biz sizleri daha önceden halk ettiğimizi hatırlamamasınız anlamını taşır. Burada kula, kıymetlendirildiğini ve adem olan aslını hatırlatıyorsada kendisine bu dünyada var oluş nimeti vermiştirki, bununla onda, zahirin mevcudiyetini belli etmiş, ve göstermiştir. Hak Teâlâ katında insanın itibarlı olmasından ona tek olarak hitab etmektedir, çünkü bu alemi onun için yaratmıştır, o tekevvünü itibariyle İlahi bir suret ve şekil olduğundan alemin bütün gerçeklerini kendisinde toplamış oluyor tek olarak ona hitap etmesi, bütün aleme hitabı sayılır. Bir diğer yönden bakacak olursak, İnsandan başka hiç bir kimse Uluhiyeti iddia etmemiştir. İblis cahilliğiyle mahlûkatı isyana teşvik ederek kendi nefsinin daha faziletli ve ateş unsurundan yaratılmasından ötürü, insandan daha hayırlı olacağını düşünmüştür. Bu sebeple ademe secdeye varmamış, Allahın emrine isyan etmiştir. Allah ona bu isyanı dolayısiyle, masiyetle cehli kendi nefsinde toplamış olduğundan adını Kâfir koymuştur.

İnsan da kendini Allah süsü vererek en yüksek Allah olduğunu ilddia etmiştir. Bu sebeple Allahın hitabı, yukardaki Ayette görüldüğü gibi tek insana olmuştur. Ona da genellikle yokluk sıfatı ademi vermiştir. Onun özel fiili ise Halk ettiğine genellikle, İlahi hikmetin hak ettiği hakkı vermiş olmasıdır. Bu âyette bunun isbatıdır:

أَعْطَىٰ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ

"A'tâ külle şey'in halkahu sümme hedâ."
O yarattıklarına her şeyi vermiş bağışlamış ve doğru yolu göstermiştir buyururlar. Hak Teâlâ insanları Rabbine salih olacak en mükemmel bir surette yaratmıştır, insan bazen kendi kemalini ve hulkunu unutur, şunu isterim, bunu isterim der.

Çünkü kendi nefsi için halk olmamıştır, başkası için halk olmuştur. Yani Allah içindir burada bu gaflet ve unutkanlık, kendisinin kendi nefsi için yaratıldığını ona anlatır.

Resulüllah efendimiz,

لو لم تذنبوا لجاء الله بقوم يذنبون فيستغفرون فيغفر الله لهم

"Levlem teznibû lecâallâhü bikavmin yeznibûne feyestağfirûne feyagfirullâhü lehüm."

buyurmuşlardır. Anlamı, sizler kabahat veya suç yapmazsınız, Allah bu suçu işeyecek kullar getirir, sonra onlar tövbe ederler, ve Allah onları af eder, buyurmuşlardır. Kendisi bu sözü ile bu alemde ilahi hükmün zuhuru için her şeyin olacağına işaret etmiştir.

91 — Doksanbirinci soru: Hak ne ile tevkil kılındı?

Cevap: Allah'ın emirlerini yürütmek, ve ahkâmını infaz etmek için vekil kılınmıştır. Bu icra işi de kanunlarla yapılır Hak Teâlâ

ورهبانية ابتدعوها ما كتبها عليهم

"Ve rehbâniyyeten ibtedeû'hâ mâ ketebehâ a'leyhim."

İnsanlar ruhbaniyeti ibda ettiler biz onlara böyle bir şey farz kılmadık ve yazmadık buyuruyorlar. Bu Ayette Allah'ın insanları zem ettiği görülüyor, çünkü insanlar bu büdatı icat ettikleri halde onun hakkını vermedikleri bildiriliyor. Peygamber efendimizin

من سن سنة حسنة فله أجرها وأجر من عمل بها

"Men senne sünneten haseneten felehu ecruhâ ve ecru men a'mele bihâ."

kimki hasen (iyi) bir iş yaparsa sevabı ve ecri bu ameli yapana ait olur, buyurmuşlardır. Hayır işi bizatihi sevabı davet eder ve

ister, şeriatta bu sevap amelin zemanını insanlara göstermiş olur ve yine haseri bir amel yapan kimse on katiyle mükafatlanır, buyuruyorlar.

Hak Teâlâ Davut Aleyhisselâma! Ey Davut, bizim ismi zahirimizle senden evvelkilere bizim vekilimiz olarak gönderilenleri, yerlerinden atmışlardır, bu sebeple halka çıkman için biz seni arzda vekil ve halife yaptık, insanlar arasında hakkaniyetle hüküm ver, kendi nefsinin arzularına uyma, buyuruyorlar. Bundan anlıyoruzki, dininin icablarını yürütmek için Allahü Teâlâ kendine Hakkı vekil kılmaktadır.

Hak Teâlâ hülefasına da şu emri vermiştir! Bu vekilimin vereceği hüküm ve emirle yürüyünüz ve bununla hüküm veriniz keyfi hükümden kaçınınız, buyurmuşlardır. Böylelikle her mutahap, tebâsının ve maiyyetinin durumundan mesul olması gerekiyor. Adalet de bu hakkın sıfatıdır, bu adet sıfatını kullanmak için Hak Teâlâ hülafalarını vekil kılmıştır. İrşat edici Allahtır.

92 — Doksanikinci soru: Halifeler bunu nasıl kullandılar, meyveleri nedir?

Cevap: Ubudetle beraber olmaktır, meyvesi budur. Fakat rububiyetin marazları insanlarda bu meyvelerin alınmasına mani olur bundan gayri insanda bunun başka bir meyvesi vardır ki o da bütün gücüyle Hakkın kulağı, ve gözü olmasıdır. Ayrıca her şahısda da saltanatı, zemanındaki hükmünün altına attığı imza meyvesi vardır. Fakat hüzün ve vecdin şiddetinden olan amel meyveleri ise, Allah ehlinden olan bu gibi akıl sahiplerinindir. Çünkü bunlar kısmetlerini dertlerile hazırlayıp getirmişlerdir. Bunlardan bir kısmı muradına dünyaya kavuşur. Bir kısmının meyveleri ve muradları da birikerek kıyamet gününe kalır.

İnsanların ululan ne için yaratıldıklarını bilmedikleri gibi, tekevvünlerile beraber dursalardı, makbul olurlardı.

Emirde olduğu gibi bunlar, Hakkı istediği şekilde halka tasarruf etmeye bırakarak kendilerinin tasarrufunu red ettiler.

Onlarda böyle bir şey zuhur etmiş olsaydı, bunu kasıtlı yapmış olmazlardı. Çünkü bunu onlara yaptıran Allah'tır. Bunun bilinmesi hikmeti Hak olduğu için onlara göstermiştir. Hükmetmek makama ait olup bildirene ait olmaz.

Padişahı görmüyor musun? Emirleri ülkesinde yürütülmektedir, ne isyan vardır ve nede korku. İnsan olduğu için ricada bulunur. İnsaniyette bunu emreder. Onun gözü ve belirtisi olur. O padişah olduğuna göre insaniyette onun makamı olmuş olur.

Akıllı insanlar, memlekete hâkim olanın, zat ve benzeri değil Makamın tahakküm ettiğini görmüş olurlar.

Tekevvünü insan olduğundan bu böyledir. Onunla her hangi bir insan arasında fark yoktur.. Allah'ın kişileri mazhariyetli tekevvünlerile değil benzerleri yönünden kendi nefislerini görürler. Burada hâkim olan, bulundukları rütbelerdir. Yoksa şahsiyetleri değildir. Ve vakit bu rütbe ile hüküm ederlerse Ubudet ve Uhudiyetten kazançları, yaptıkları farzlar, ve nafile ibadetler, onların topladığı hak meyveleri olmuş olur.

93 — Doksanüçüncü soru: Hakkın verdiği adalet hükmü sıfatile cevabı hak eden kimdir?

Cevap: Şunu bil ki haklı olan şayet bu hakkı veriyorsa, bu Allah'tır, demektir. Burada taifenin maksadı, olan hakkı, Hakkı istemek için hak ettiği davasının sâdıkı olmasıdır. Bu zor bir meseledir. Hakkı olmadığı halde Hak Teâlâ halkına her şeyi bağışlamış, her ferdin istihkakını belirtmiş ve vermiştir. Bunu verdiği halde bu istihkakı nasıl olurda onlardan men eder.

Gerçek şudur ki, Hak Teâlâ halkına her şeyi vermiş görünmesine rağmen, ona bir şey vermemiştir. Mademki Hak Teâlâ'da adem olmayıp, edebiyyet ve beka sıfatı vardır, Tabiatiyle kişilerinde çeşitli istekleri sonsuz olacaktır. Ne hatırına gelirse onu rabbinden isteyecektir. Daha aklına gelmedik şeylerde çoktur.

Haklı olan bir istekli haklı olduğu istihkaka göre hakkını Allah'tan isteyecektir. Bu sebeple insan bir talepte bulunacağı vakit, düşünerek istemelidir Veya sormalıdır. Sorgu ve isteğinde bir hak yönü vardır. Bunu bilen hak sahibine sormalıdır. Şayet ondan cevap alamazsa başka bir adalet merciine baş vurmalıdır.

Bizim şeyhlerimizden Ebul Abbas bin Elarif Essınhâcî duasında şöyle derdi. Yarabbi sen nübüvvet ve risalet kapılarını bizlerden başkalarına kapadın. Vilayet kapısını kapamadın, Allah'ım velayette ne kadar yüksek rütbe kıldıysan senin yanma ve bu makama hiç bir veli erişemedi. Beni yanına erişenlerden kıl Allah'ım.

Burada, şeyhimiz bu makamı istemeyi hak etmiş olmasına rağmen, nübüvvet ve risaletin insanın hakkı olduğu halde, bu isteğinin onun hakkı olması imkansızdır. Hak Teâlâ burada şeriat nübüvvetini ve şer'i kapısını kapamıştır. Fakat vilayet kapısını bizlere kapamamıştır. Bu sebeple şeyhimiz bu makamın üst derecesini istemektedir.

Burada bir noktaya dikkat nazarınızı çekerim. Resulüllah efendimiz bu bapta: Cennetteki bu ulvi makam ve dereceyi bir kişi kazanacaktır. Bunu da bana kısmet etmesini Allah'tan dilerim, buyurdular.

Kim ki bu vesile ile bana bir şey sorarsa benim şefaatimi kazana çaktır, demişdi. Hak Teâlâ bu yönden:

وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ

"Vebtegû ileyhil vesîlete."
buyuruyorlar.

94 — Doksandördüncü soru: Hak sahibi olanın yeri neresidir?

Cevap: Bunun yeri,

فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ

"Fî maka'di sıdkin i'nde melikin muktedir."
burasıdır. Anlamı: kudretli bir padişahın yanındaki doğruluk katındadır.

Evet, ancak doğruluk sandalyasına oturan bir kimse hukukunu isteyebilir. Ne için hukukunu ister? Sadık olduğundan istemiştir. Hak, ancak kudretlinin yanında bulunmakla istenir Yukarıdaki ayete göre haklı olan mütteki olanla bu yerde birleşmiş oluyorlar. Mütteki Cennettedir. Hak sahibi de Cennette olmasına rağmen aralarında bir fark vardır.

İkisinin de Cennetle iştiraki vardır. Haklı olduğu için mütteki ile iştiraki olmuştur. Burada mütteki olan sıdık sandalyasını, hakkı gözeten kuvvetli bir melikin (padişahın) yanında olduğu için elde edebilmiştir.

Görüş, iktidar, teyit bekası olan bir çevredir. Bu adlar bulunduğu bu muhitten inerler. Ayrı ayrı yerleri ve mekanları vardır.

Bunların yeri Sadık ad, Hak, Nasır, gibi adlar bu adlardan birkaçıdır. Bu adlardan hangisi ona bakacak olursa kendisi onun yerinde olmuş olur. Zatiyette ise bunun yeri vacibattadır. Uluhiyette ise bunun yeri istenen zaferdedir. Ubudiyette ise bunun yeri farzların yapılmasındadır. Ahvalde ise bunun yeri etkidedir. Makamatta ise bunun yeri sıdıkta dır. Cennette ise bunun yeri Mani Hicabın kalkmasmdadır. Dünyada ise bunun yeri fiil ve ameldedir. Bilgi ve marifette ise bunun yeri, kendi emri yönünden Hak olmasındadır. Yarattığı âlemdeki yeri ise adalet ve vefasındadır, böyle olmakla her çevrede ve mecliste bir yeri varsada, her istekli bir hak bulur belli ederse, makamı hiç bir zaman sarsılmaz. Ve orası onun evi sayılır.

Oruçlu ise orucunu bozmaz. Namazından geri kalmaz. Çünkü o temelli kat sahibi omuştur. Seyahati kalmamıştır. Hatta

sefer halinde dahi namaz bırakılmaz ve oruç bozulmaz. Hazreti Aişenin, benim hiç bir taksirim yoktur. Müminlerin Anasıyım, ne helalim olmuşsa evimde peygamberden olmuştur. Ona yolculuğum olursa bunun aksi olmuş olur.

95 — Doksanbeşinci soru: Evliyanın vekarı ve kalplerinin sükûnu nedir?

Cevap: Şayet veli bu sebepleri kovalar ve bunları her hangi bir sebeple aşarsa Cabir sina ve Cabir kina memleketine gider. İki doğuda bir doğu ve iki batıda bir batıyı bir araya getirip, makamlara, resullere, ve şeriat enbiyasına hakkını öderse ve Ulvi Melaikenin insafını tanırsa, ilâhi adları ilâhi adlara yüklerse, hiç bir mahlukta bir hakkı olmazsa, ne bir resulün, nede bir imamın ve nede bir makam sahibinin zulmünden veya adaletinden varisi olduğu ve korkacağı bir makamı yoksa, o vakit kendi üstünlüğünün ve kadrinin bilinmemezliğinden Allah'ına sığınarak ricada bulunur. Bu iştigalinden dolayı kendi hakkını dahi bilmez. Bir yerde ve halde resullerin dahi kendisine benzememesini temenni eder. Bütün bu saydıklarımızın toplamı, vekâr sıfatları olup, kallerinin supkûn bulduğu yerde meskenleri olmuş olur. Onlar Allah'ın muhafaza ettiği güveyileridir. İşte kendisiyle onun arasındaki mania budur.

Bir çeşit Mü'min vardır ki, burhan ve isbatiyle kalbinde hasıl ettiği imanı başka bir iş saklar.

Kalplerin neş'e ve sevinciyle birleşen iman işte bu imandır. Kendisiyle arasındaki hicab budur. Çünkü burada sahibinde şek ve şüphe bırakmaz şüphe sokulacak ve yamayacak bir yer bulamaz. Onun yeri de isbat ve delildir.

Sonra iki türlü mü'min vardır. Bir mü'min var ki gözünde ve bakışında bir nur taşır. O nur imaniyle buluşursa, imanla alâkalı görünmeyen nesneleri dahi görmüş olur.

İkinci bir mü'min var ki, gözünde o nur yoktur. Yalnız iman nuru vardır. Kendine onunla bakar ve başkalarını da onunla görür.

Enbiyalar, ruhun kendilerine getirdiği şeyden emindirler, bir müminin hazzı kendisine verilirse, zahirden verilir. Bâtınî haz ise içinde sakladıklarıdır.

Evveliyetten hazzı ise ilâhî hatıralardır, Uhreviyetten hazzı ise geri kalan ilâhî hatıraları yetiştirmektir. Onun kavli bu sözle itmam edilir.

وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Ve hüve bikülli şey'in a'lîmün."

97 — Doksanyedinci soru: Her şey helak olur, o yüz helak olmaz. Bu Allah kelâmından mü'minin hazzı nedir?

Cevap: Anlattığımız gibi iman sahibi kişi ol kimsedir ki, basiret gözünde ancak iman nuru taşıyan kimsedir.

Onun için bütün mevcudat Şeyyiyette yok olmaktadır. Ancak o şeyin zatiyeti, yüzü, gerçeği, ve benzerlerindeki görünüşü kalmaktadır.

Allah'ın mazhariyette yüzünü bazı bilgin dostlarımız yukarıdaki âyette olan (Halik) içine sokarlar, bazı dostlarımızda o yüzü mazhariyet itibariyle olduğu gibi bırakır. Helake sokmazlar. Bunu helake sokanlar bunu özel bir mazhariyet itibar ettiklerinden oraya sokarlar. Bunu helake sokmayanlar ise devamlı mazhariyet itibar ettiklerinden onu helake sokmazlar.

Fakat bizler, Şeyyiyyet lafzını Hakkın zatına tesbit ederek veremeyiz. Çünkü bize öyle bir şey gelmedi. Böyle bir şeyle hitap edilmedik. Edep her şeyin üstündedir. Burada onun yüzü, ilkten olduğu gibi mazhariyeti istemekle, ve kimliğini istemektedir. Mazhariyetse onunla zahir yüzü arasında bir münasebeti vardır. Onun için bu istisna edilir. Burada Hak Teâlâ:

إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ

"İnnemâ kavlünâ lişey'in izâ erednâhu."

Helak hali adını Şey koymuştur. Şeyle sıfatlanan her şey yok olmaya mahkûmdur. Yaratılışta değişiklik olmaz. Yaradılış, yaradılıştır; adem de, ademdir

Burada var sıfatiyle sıfatlanan var oluyor. Yok sıfatiyle sıfatlanan yok olur gider. Keşif ehlinin araştırma ve incelemesi bu sonucu vermiştir. Fakat o yüz öyle bir yüzdür ki, önden görür, arkadan görür, görmediği tara* yoktur. Her tarafı göz ve basiret olduğundan bu yüz onu korumaktadır.

Peki böyle azametli ve emsalsiz bir çehreye tehlike hangi yönden sokulabilir? Bunu nasıl helak edebilir? İmkânı var mıdır veya yok mudur? Cevabı yoktur. Allah doğruyu söyler, hidâyete eriştirir.

98 — Doksansekizinci soru: Hak Teâlâ yüzünün özelliği nedir?

Cevap: Kullarının teşbihleri onadır. O tehlikelidir, Helak edicide, helak eden olmaz. Şunu bil ki; gerçeklerin helak olma sıfatı yoktur. Her şeyin yüzü o şeyin sıfatıdır. Birbirine nisbetle gerçeklere aykırı olan emirler helake uğrar.

Çünkü gerçeklere aykırı emirler o çehreyi helak edemez. Burada birbirine zıt nisbetler vardır. Bu nisbetlerden birisi her hangi yöne nisbet edilirse muhakkak bir taraf yok olur gider. Bu nisbetlerden aykırılık taşıyana, Helak adı verilir. Bu aykırılığın zeval bulup istinap ettiği yerde helak edicidir. Çünkü kendiliğinden gerçekleri toplamıştır.

Gerçek helak etmediğine göre, çehrenin sıfatında değişme özelliği olduğundan helak edici olduğunu kabul et.

Bu nisbetlere göre en münasib olanıda helak edici sıfatı olmasıdır.

99 — Doksandokuzuncu soru: Haindin başlangıcı nedir

Cevap: Başlangıcı başlangıçtadır. Hamdeden kişide bu anlam bulunur. Muhakkak ki bunun, mana yönüne bağlılığı vardır. Çünkü her olayın kesin olarak bir başlangıcı vardır.

Her başlangıcında bir sebebi yardır. Bu sebeplerde olayla bağlanmayı ta'yin eder.

Hamdın Telaffuz yoliyle başlangıcı, onu dilile telaffuz ve ifade ettiği andır.

Bundan sonra bunu istersen ilâhi bir fiil sıfatına bağla ve kabulet. İstersen onu tenzih sıfatına bağlayıp tenzih et. Buradaki Hamid'ten sorulacak olursa, burada kul, benzeri olduğu için, sena'yı onu yaratmış olan hakka yapmıştır.

Mademki Hak onu icat etmiştir öyle ise kul hamdi başlangıç yaparak ona hamdetmiş olacaktır. Şayet gayesi hamdedileni, hamdetmek ise, bunun başlangıcı bağışlama ve minnet olur. Şayet kulun gayesi hamid başlangıcı ile hakikat zatına, veya yaratıklarına hamdetmekse Sena üzerine Sena yapılmalıdır. Bunun başlangıcı da sena olan ilimdir.

Şayet maksadı bizzat hakka hamdetmek ise, bunun başlangıcı kimliktir (hüviyet). Bu da Gayp'tır. Hiç bir zaman zuhur etmez. Şayet maksadı bu sena ile Hak Tealânın Hulkuna hamdetmek ise, bunun başlangıcı, hulkunu başkasına değil ona izafe etmektir.

Şayet maksadı, fatiha ile ona hamdetmek ise, bunun başlangıcı bu suretin B, harfi olmuş olur.

Hakka, Hakkın hulkiyle bakacak olursan bunun başlangıcı, Bismillahirrahmanirrahim olan Fatihanın besmelesidir.

Şayet ona âlemle ilgisi olduğundan mücerred hak nazariyle bakacak olursan, bunun başlangıcı

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ **"Elhamdülillâhi"**'in

Elifi olmuş olur ki, hiç bir emirle bağlantısı olmaz. Ve hiç bir zamanda bunu arzulamaz. Ve bir emirle ilişiği olmaz.

Elhamdülillah'ın başlangıç harfi olan elif, yani E harfi, hakka bağlanması için fatiha süresiyle birlikte yükselir, bu harf ancak anlamda ilâhi adlarla birleşmiştir ki, bu adlar onu belli etmiştir, çıkarmıştır. Bu adlardan başka hiç bir şey onunla birleşmez.

Şayet maksadı yaptığı senaların sonucuna hamdetmek ise bunun başlangıcı da, sonucu olduğu için adların ona dönmesi olacaktır. Bunun izleri ancak zahirde ve mazhariyette görülür. Sena ise zahire yapılır. Bundan bir soru çıkarabiliriz. Meselâ; denir ki, Hamd ile zahirin başlangıcı nedir Bu soru ile soru sahibi Fâtiha'yı kasdetmiştir. Çünkü ilk sorusundan sonra demiştiki, Amin demenin manası nedir? bu kelime Fatihayı bitirdikten sonra kullanılması meşru olan bir kelimedir. Bu Sena içinde bir duadır. Her senalı duada karışıktır. Onun için Hak Teâlâ «Namazı benimle kulum arasında ikiye böldüm, yarısı benim, yarısıda kullunundur.» der. Burada bu yön kuluna söylenmemiş olduğundan, amin kelimesini söylemek zarureti vardır. Bu suretin sonunda aminden evvelki soru.

اِهْدِنَا

"İhdinâ"

Bize bağışla deniyor. Bir kimse ancak ihtiyacından dolayı bir şeyi bir diğerinden ister. Bu sebeple hamdın başlangıcı bu ihtiyaçtan doğmuştur. İcabet hakkındaki soruda da, ihtiyacı ona vacip kılmamıştır. Ancak, Hak Teâlâ'nın zenginliği dolayısiyle ona ihtiyacı olmuştur. Bundan dolayı hamdın başlangıcı Hak'kın âlemlerden daha zengin oluşudur.

وَاللّٰهُ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

"Vallâhü ganiyyün a'nilâlemîne."

Hak Teâlâ:

يَا اَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

"Yâ eyyühennâsü entümül fukarâü ilâllâhi vallâhü hüvelganiyyülhamîdü."

dikkat edecek olursak Hak Teâlâ bu âyetteki telaffuzunda, fukaralığı zenginliğe ön almıştır. Fakat anlam itibariyle Alla-

h'ın zenginliği, halkın fukaralığından daha eskidir. Bu zenginlik ezelden beri onda olan bir şeydir Fukaralığı da, ezelden aldığı zenginlikle Allah'ın yok etmeğe mahkûm kimselere verilmiştir. Tekaddiun ve Teahhür (ön alma ve gerileme) bu iki nokta birbirini nefi ve isbat eder. Bunlardan birisi diğerinin önüne geçemez. Çünkü ezelde tekaddüm veya teahhür olmayacağını bilmelisin.

100 — Yüzüncü soru: Amin demekten maksat nedir?

Cevap: Davetçi kendi maslahatı icabı dua olan Sena'yı yapmak isteğinde, ona Amin diyeceksin dediler. O da bunu kısaltarak veya uzatarak söylemiştir. Şer'i şerifteki habere göre bunu cehren, veya gizli olarak içten söylemesi işaret edilmiştir.

Burada bu emir bellidir. Zahir ve batın olmuştur. Batın olmuşsa gizlemek lâzımdır. Zahir olmuşsa bunu işittirerek (cehren) yapması iktiza eder. Zahirde bunu söylemek daha yaygındır Bunu cehren söylemek batına haz vermiş olur. Fakat gizlemiş ise zahirin bundan haberi olmaz. Batın hususidir. Kendine göre özel gizlilikleri vardır. Zahir ise umumidir, bunda işittirerek ifade yaygındır.

Burada öyle gizlilikler vardır ki bunun anahtan Hak Teâlâdadır. Bunu ondan başkası bilmez.

Sonuç olarak diye biliriz ki, hidayetin sonucu mutluluktur. Bir insan dünya hayatında hidayete erişmeye bilir. Fakat Allah'ın inayeti onu geçerek, meyvası olan hidayeti toplamış olur. Bu sebeple, sana icabet ediyorum demez. Af ve mağfiret vardır, der. İşte Hak Teâlâ'nın Amin demesinin maksadı budur.

Hak Teâlâ bu amine karşılık yapılan davet nisbetinde ona icabet eder, bu icabette ona kesin bir saadet vardır. Umumiyetle her duada istenilende, budur.

101 — Yüzbirinci soru: Secde nedir?

Her secde edenin, kendi zatiyeti olan aslını secde ile görmesidir. Ona şöyle derler, senden kaybolanı iste bakalım, senin çıkmış olduğun asıl odur. Bu sebeple cisim kendi aslı olan top-

rağa secde eder. Ruh da kendinin çıktığı Külli Ruha secde eder. Kendine bu mertebeyi kazandıran sır da Rabbına secde etmiş olur.

Bu düzenler tümü gizlidir, görünmez. Bu düzenin ağaçlarda çıktığını görmüyor musun? Tekevvün bir gizlilik içinde olur; kimse onu göremez. Yumurta içinde tekevvün eden bir hayvan gizlilik içinde olup o tekevvün keyfiyetini kimse göremez. Haktan çıkan bütün eşyanın aslı gizlidir, görünmez. Secde padişahları selâmlamağa mahsus bir harekettir. Maiyyet daha alt katta olduklarından secde onlar tarafından yapılır.

Ey Allah'ım! Bizim bulunduğumuz durak, senin ulviyetine nisbetle en aşağı duraktır. Yani diptir. Ona neşetinden değil mertebe ve mekan bakımından nazar etmişlerdir. Onlar devamlı olarak neş'et halindedirler. Melâikelerde bu bilgi ve marifet mertebesine secde etmişlerdir. Veya etmektedir.

Melâikelerin bu secdesinden haberimiz yoktur bu bilgisizlik cahil olduğumuzdan ileri gelmiştir. Ondan ne zuhur etmişse, bu meyanda gölgeler dahi onu görmek için secde etmektedir. Ondan çıkan nur şahısların gölgesini yok etmemek için asliyle kendini korur. Demek asıl olmadan Beka mümkün olmaz. Âlemin bekâsıda Allah'ın varlığındadır. Arzımızda hakim olan Allah'ın gölgesidir.

Allah'ın Kıyamet günündeki gölgeside Arş'dır, Bir memlekette bir bozukluk varsa fesad çıkarsa, bunu sebebini soranlara, arşa sor derler.

Şayet kalp secdeye varırsa, artık o secdeden başını kaldırmaz, ebedi olarak secdede kalır. Çünkü onun secdesi ilâhî adlaradır, zatiyete değildir. Çünkü bu ilâhî adlar onu kalp yapmıştır. Çünkü onu halden hale, dünya ve ahiret haline çevirmektedirler.

Şayet Hak Teâlâ bu kalbe bir mukallip tecelli ettirirse, kendini çeviricinin avcunda görmüş olur. Bu çevirende, hiç bir mahlûkun onsuz olamayacağı ilâhî adlardır. Mahlûkata hüküm eden de bunlardır.

Ahiret gününde sorgu ve suale tabi olmayacak kimse de, kalbi secde eden kişidir. Secdeden daha şerefli bir hal yoktur. Bu, bilgiye varma halidir, ilim sıfatındanda daha şerefli bir sıfat yoktur. Dünya ve ahirette insana rahatlık ve mutluluk getirir.

102 — Yüzikinci soru: Sücudun başlangıcı nedir?

Cevap: Secdenin başlangıcı seni, secdeye vardıran hal ve amillerin tenevvüündedir. Bunun âlimini aramak lâzımdır. Mademki secdeye talip oldun kendini de malûl bir hasta buluyorsun, malûl olan kimse bu secdeyi yapmak için ayağa kalkamaz. Hasta olan kişi, cismen hastadır, kendi nefsini hasta etmemesi icab eder. Seni ayağa kaldırack her hal seni memnun etmez ve razı etmez. Seni memnun edip razı etmezse, seni o vakit hasta etmiş olur. Şimdi seni iyi etmek için bir hasta bakıcıya ihtiyaç his edilir. Hasta bakıcıya ihtiyacı olan kişi, onun bakımına muhtaç olduğundan, kendini muhtaç ve fakir görür. Sen ona muhtaç oldunmu, belkemiğini kırar ve sende başını yerden kaldıramazsın. Artık sen daimi sücudla sıfatlanmış olursun.

İşte secdenin başlangıcı budur. Şayet bu kasd edilmeyip, bunun başlamasına Amil olan nedir veya, seedede sana ilk verilen şey nedir diye sorulacak olursa, bizde cevap olarak, yakınlık vermiştir, diye biliriz. Yakınlıkta, bizi yaklaştıran bir uzaklığa götürmüş olur.

Şunu bil ki, sana secdeyi veren ve başlatan amil uzak yakınlık denilen addır. Şimdi seni böylelikle uzaklıktan yakınlığa getirmiş oldum.

Hak Teâlâ

وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ

"Vescud vakterib."

yaklaş ve secde et buyurur. Başka bir şey demez. Böylelikle kendisine yaklaşmana müsaade ettiğini anlamış olursun. Hak

Teâlâya secdeye varıp yaklaşanlara, bu yakınlık makamından liyakatlerine göre makam verilmiş olur.

İlâhi adlara mazhar olduğun için, sana bu inceliği vermiştir. Bu incelik sıfatiyle sıfatlandığın için sana secdeye varma emir edilmiştir. Bunu böyle bil!..

103 — Yüzüçüncü soru:

اَلْعِزَّةُ اِزَارِى

"Eli'zzetü izârî."

Hak Teâlâ'nın bu kelâmı nedir

Cevap: Anlamı: Kuvvet ve kudretim, benim libasımdır. (Elbisemdir). Bundan maksat nedir bunu izaha çalışalım. Hak Teâlâ kullarına kendini tanıtmak için darbı meseller getirerek, kendi ilminden isteyenlere istedikleri malûmat ve meselleri, vermek için onları davet etmiştir. Bu örneklerden

مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ

"Meselü nûrihi kemişkâtin fîhâ misbâhun."
anlamı, kandil içindeki nur gibi ve yine

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

"Allâhü nûrüssemâvâti velardi."
Allah göklerin ve yerin nurudur. Buyurur. Burada Hak Teâlâ kendi nefsini nur yapmıştır. Birinci haber budur. Demek sıfatı ve hüviyeti (kimliği) nurdur. Mademki Allah nurdur, kandilin nuru nerdedir ve nedir?

Ve yine haberlerden biri de, Allah Teâlâ vahiy ile konuşursa bıı konuşması sanki Safrandaki silsile gibi olur (ortaklık buz deryası kesilir.) öyle ise Hakkın kelâmı nerdedir? İşte bunlar gibi.

اَلْعِـــزَّةُ اِزَارِى

"Eli'zzetü izârî."

buyurmuşlardır. Kuvvet giydiğim elbisedir ve sıfatımdır anlamına gelir. Burada kullarına giydiği giyimin ne olduğunu öğretmiştir ki, isteyen bu sıfatla bezenmiş olsun. Burada İzhar yani giyim üç şeyde kullanılır. Birisi güzelleşmek için, ikincisi kendini korumak için, üçüncüsüde kendini gizlemek içindir. Bu üç çeşit emirle kendini korumuş olur. Çünkü İzzet kuvvetdir, burada izzet tzara, yani elbiseye ihtiyacı vardır bu İzara, kuvveti korumuş oluyor.

Hak Teâlâ bu korunma elbisesini giyince, ondaki vasıfla, akıl icadı ire benzerleri idrak edip kabul etmeyi men etmiştir.

Bunu nasıl icad etmiştir, nasıl kabul etmiştir, bu mazhariyete nasıl erişmiştir, ondan başkası bunu bilmez.

İzzet, azamet, kibriya, onun baş sıfatlarmdandır. Bulacağımız İzzet ve Kahır ise gizliliği idraktir. Alem bununla zuhur etmiştir.

104 — Yüzdördüncü soru: Azamet benim paltomdur, demesinden kasıt nedir?

Cevap: Hak diyor ki, Akılların giydiği bu Azamet elbisesi, Hakkın tecellisini idraktan saklayan yekpare bir giyimdir, (paltodur).

Hakikatte, azamet Hakkın sıfatı değildir. Azamet onu bilip tanıyan kalplerin sıfatıdır ki, bunu giyenlere perde vazifesi görür.

Ebû Naim Hafız'ın (Delailünnübüvve) adındaki eserinde, Cibril Aleyhisselâm, Resulüllah sallallahü aleyhi ve sellem efendimizi, ağaçtaki bir kuş yuvasına oturtup, kendide diğer bir kuş yuvasına oturarak esraya, yani Hak Teâlâ'nın huzuruna götürmüştür. Dünyanın semasına yardıklarında, o onlara yakut ve incideu yapılmış ve refrefe benzeyen ir şey uzanır. Bu esnada Cebrail Aleyhisselâm, kendinden geçerek bakılır, fa-

kat peygamberi zişan efendimizde hiç bir değişiklik olmaz, olduğu gibi kalır.

Resulüllah efendimiz bu olay hakkında, O vakit Cebrail Aleyhisselâmın bana nisbetle âlemdeki üstünlüğünü anlamış oldum. Çünkü o semadan uzanıp gelmiş olan şeyin ne olduğunu anlamıştır, fakat ben bir şey anlamamıştım, buyurmuşlardır.

Bu sarkan ve süslü ilahi nurdan dolayı, Cebrail Aleyhisselâmın kalbinde, hasıl olan azamet onu bilip tanımasından ileri gelmiştir. İşte burada bu hal görünenden değil, görenin içinde olmuştur ki, Cibrilin kalbi azametle sıfatlanmış oluyor. Şayet bu hal görünen şeyden olsaydı, herkes onu tanzim eder büyütürdü. Fakat bu böyle değildir, Sahih den haber aldığımıza göre Hak Teâlâ bu ümmete ancak kıyamet günü görünecektir.

Daha önceki derslerde anlattığımız gibi, kıyamet gününde Hak Teâlâ münafıklara, ben sizin rabbinizim buyurur, münafıklar ise cahilliklerinden onu inkâr ederek bilmemezlikten gelir, tazimde bulunmazlar.

Fakat tanıdıkları rabları izile onlara göründüğü vakit, kendi rabları olduğunu anlamış olurlar, o vakit kalplerinde ona karşı bir haybet ve azamet his etmiş olurlar.

Hak Teâlâ'nın Azamet benim paltom'dır, demesinden murad, âlim olanların akıllarına giydirdiği palto olmuş olur, yoksa elbise değildir.

Çünkü elbise parçalariyle bir bütündür, Palto ise başlı başına bir bütündür, parçaları yoktur, onunla her tarafını kapamış olur.

El Azametü Izari kavlinde, izar yekpare giyime, yani, ceket pantalon veya şalvar olmayıp, paltoya denir.

105 — Yüzbeşinci soru: İzar nedir?

Cevap: İlâhi kudretin gerçeği etkileyen ve gizleyen gayret örtüşüdür. Bunun açıklamasını bir evvelki dersimizde yapmıştık.

106— Yüzaltıncı soru: Rida رداء **"Ridâ'"** nedir?

Cevap: İlâhi gerçekleri ve imkânları,kendi yaratılışı suretinde toplayan zattır. Bundan daha mükemmel bir kemal tasavvur edilemez, bazı bilginler arasında bu mevzuda anlaşamamazlık olmuştur, diyorlar ki, yukarıdaki anlama göre bu kâmil kişiden iki şahıs bulunmaz mı?

Veya iki olmayıp bir kişi bulunduğunu farzetsek bu şahıs kimdir? Dünyanın neresindedir? Beşer midir, cin midir, melek midir? Böylece münakaşa yaparlar. Bunu Rida adlandırmasından gaye Helak anlamına geldiği içindir. Bunu harcamak için kullanır. Bu Rida'yi giyinmiş olanda helak edici olmuş olur ki, ismi faili Halik olur. Şimdi artık meseleyi sana bırakıyorum, bak bakalım bunu giyen kimdir, sen hükmünü ver. Anlattığımızın gerçeğini bulacaksın, bunu giyinmiş olan görünmemek için bununla kendini gizler. Hak Teâlâ bu yönde der ki,

لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ

"Lâ tüdrikhülebsârü."

basiretler ona varamaz. Bu palto görülmemeyi sağlar ve görecek gözlere perde olur. Gözler ancak maniayı yani hicabı görür, içindekini göremez, sınırı orasıdır orda kalmış olur. Bunda da düşünenler için bir hikmet vardır.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

"İnne fî zâlike leâyâtin likavmin ya'kilûne."

107 — Yüzyedinci soru: Kibir nedir?

Cevap: Bunun hakkındaki cevap değişiktir. Çoğunlukla bunu şöyle anlatırlar, bu kalplerin değişmesinden olan bir haldir.

Burada hak herkesçe bilinmektedir, kibriyada onun ilmine tabidir. Bunu bilen bir kimse Hakkın büyüklüğü, kalbindekinden daha azametli olarak kalbine girmiş olur.

Şayet kibriya zata sıfat olmuş olsaydı zat yükümlü (mürekkep) olmuş olurdu. Bu sebeple gelen haberde

اَلْكِبْرِيَاءُ رِدَائِى

"Elkibriyâü ridâî."

buyurulur. Bundan anlaşıldığına göre Kibriya kul ile Hak arasında bir hicab olmuş oluyor. Hak Teâlâ bu hicabı kulu tarafından görülmemek ve aslını belli etmemek için koymuştur.

Buradaki büyüklük onu ancak giyinmiş olana izafe edilir. Burada hayret edilecek bir hal vardır. Azamette öyledir. Bu Hakkın ne zatı ve ne de manevi sıfatıdır. Manaların sıfatını kendi zatiyetinde kullanmayı ve kendi nefsi için sıfat olmasında imkânsız kılmıştır. Bu iki yön kaldırılmış olursa, bu sıfat ancak onun tecelli edeceği güne ait olmuş olur.

108 — Yüzsekizinci soru: Vekâr nedir

Cevap: Tecelli yükünü, husul bulmadan önce taşımak ve onunla yok olmaktır, ölüm vuku bulmadan evvel, ölüm sarhoşluğuna girme haline benzetilir. Bu sebeple tecellide öncelikler vardır. Güneş doğmadan fecrin doğmasına benzer. Aldığımız haberlerde, Rabbın dağdaki tecellisinde Melâike ve Ruhani kuvvetlerin, Rablerinden önce oraya bulutlar halinde varmaları, bu tecellinin vekârdan olmuş ağırlıklarıdır.

Şayet bir şeyde ağırlık arttımı, tabii olarak sürat ve harekette azalmış ve zayıflamış olur.

İşte bu ağırlık ve sükûn haline Vekâr adı verilir. Bu sükûn tabii mizaçtan olmayıp ariz olan ağırlıktan ileri gelir.

Heybet ve azamete varis olan kişide emir sonucu olan sükûna da Vefcâr adı verilir. Fakat insanın tabii mizacındaki, rutubet ve soğuğuna harareti yenmesinden veya korunmasından olan sükûn vekâr değildir. Vekâr ise tazim ve azametin sonucudur.

Bazı Allah kişileri vardır ki, onlara bakılacak olursa, onlardaki vekâr ve azamet derhal görülür ve anlaşılır. Hak Teâlâ bu bapta, buyuruyorlar

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا

"Ve i'bâdürrahmânillezîne yemşûne a'lâl'ardi hevnen." Ol rahmanın kulları ki yerde ağır ve yavaş yürürler. Peygamber efendimizde Cuma Namazına işaretle:

فَلَا تَأْتُوهَا وَاَنْتُمْ تَسْعَوْنَ

"Felâ tü'tûhâ ve entüm tesû'ne." buyuruyorlar, anlamı şudur, oraya ancak ağır ağır yürüyerek vekârla gelin.

109 — Yüzdokuzuncu soru: Padişahın tacı nedir?

Cevap: Padişahın tacı, padişahın işaretidir. Hakim olan kitabın taçlandırılması için hâkim olan sultanın yazısı o kitap içinde olması ve bulunmasiyle olur.

Bu kitap rakamlıdır, Allah'a yakın olanlar bunu müşahede eder. Yakın olmayanlar bunu göremez ve bilemezler. Bu kitabın taçlandırılması, gerçeklerin toplanmasiyle olmuştur. Bu da onu yapana bir işaret ve delildir. Bu kitab ilâhi adlarla süslenmiş olduğundan, bu adlar bu kitaba tabi olmuşlardır, bu taçlandırma ile ilâhi emirlerin hüküm ve izleri melikte ve kemal sahibinde belli olmuştur.

110 — Yüzonuncu soru: Heybet meclislerinin sıfatı nedir?

Cevap: Heybet vekara varis olduğundan, bu meclisin sıfatı sorulmaktadır. Bunun hakkın iki eli oturmasının sıfatı nedir? Bunun sıfatı iltifat etmemektir. Ve gizliliğin görünüşlerle iştigalidir. Kalbin hatıralardan aklında fikir yaralarından temiz ve uzak kalmasıdır. İyiyi, kötüyü ayırmamak ve kulakları daimi olarak o yöne Çevirmek, basiretini batırmadan gözleri yere dikmek, dertleri toplayıp nefsinde hafifletmiş olmasıdır. İşte bu gibi ve bu sıfatı taşıyan meclis azalarının toplanmasından bir gürültü değil ancak bir vızıltı duyulur. İşte Heybet meclislerinin sıfatı budur.

111 — Yüzonbirinci soru:

مُلْكُ الآلاَءِ

"Mülkülâlâ'."

Allah ailesinin mülk sıfatı nedir?

Cevap: Ruhanidir. Mülkün sıfatı özellikle cemadata aittir. Bu, yaratılanların Allah Süphanehü ve Teâlâ'ya karşı en itaatli olanıdır. Çünkü kendisinin Allah'a mülk olduğunu bilmektedir. Bununla beraber, Allah'tan gayri, kâinatta ne yaratılmış ise o Allah'ın malıdır. Burada mülkün üstünlüğü ve fazileti, kendisini mülk olarak bilmesidir. Buna göre Allah ile muamelesi vardır.

Bitkilerden her bitki bu sıfatı taşımaz, bunlardan bazıları nisbet olsun diye biter, geri kalanlar ise mülk olduğunu bilerek ve bu gerçekle çıkarlar, bunlardan bir kısmı gerçekte durmazlar. Hak Teâlâ onları şu şekilde anlatmıştır.

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا

"Velillâhi yescüdü men fissemâvâti ve men filardi tav'an ve kerhen."

Semavat ve yerde ne varsa, isteyerek veya istemeyerek Allah'a secde ederler. Burada istemiyerek secdeye varanın itaatli olması mümkündür. Burada en azametli olan Allah ailesidir ve en mükemmeli de ona cömertçe verilen Nimettir.

Nimetlere bu mülkleri veren odur. Resulüllah efendimiz şöyle buyurmuştur. Size verdiği nimetlerden dolayı Allahı seviniz.

Allah'tan gayri her şey gıdalanmaktadır. Allah'tan gayri herkes nimetler içindedir. Allah'a olan ibadet te. Allah'ın nimeti olan, mülkün nimetidir. Nimetlerde mülkten sayılır ve nimete muhtaçtır. Bu nimetin vücut ve bekâsıda, nimete hak edenlerdedir.

112 — Yüzonikinci soru:. Ziya mülkünün sıfatı nedir?

Cevap: Hak Teâlâ buna Kur'an'da Ziya demiştir. Tekva sahibi olanlara bunu hatırlatmıştır. Kur'an'da bu ışık yandıkça, onun mülkü ve malı olmuş olur.

Kâinatta güneşi ışık yapmıştır, dünyamız bu güneşle ışıklandıkça, kendi benzerini onda görür ki, buna da ziya mülkü denilir. Her hangi bir nur bir ışık verirse o ziya mülkünden olmuş olur. Nur ile ışık arasında fark vardır.

Resulüllah sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz, Hak Teâlâ hakkında حِجَابُهُ النُّورُ **"Hicâbühunnûrü"** buyurmuşlardır yani hakkın hicabı nurdur, buyurmuşlardır. Işık ise mani bir perde değildir, onunla her şey görünür. Nur ise bunu gizler ve göstermez. Burada ışık nurun izidir, veya nurun gölgesidir. Burada ilâhi nur hicabı ışık yapmıştır.

Fakat ışık (ziya) hicaba nisbetle gölge, nura nisbetle bir hicabtır. Böylelikle ziya olduğundan o keşfedicidir. Gölge olduğu yönünden rahattır. Burada ziyanın mülkü, keşfin mülkü olur ki, bu da, ilmin mülkü olmuş olur. Rahatlığın mülkü de rahmetin mülkü olmuş olur.

Dikkat edecek olursak burada ziyayı, rahmetle ilim arasına sokmuş ve toplamıştır. Hak Teâlâ Hızıra minnet babında

اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا

"Teynâhu rahmeten min i'ndinâ."

buyurmuşlardır. Burada Hızır'a verilen rahmet gölgedir. Ayetin devamı olan

وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا

"Ve a'llemnâhu min ledünnâ i'lmen."

buradaki ilim de ışıktır. Hızıra verilen ziya keşfidir ki, keşiflerin en mükemmel olanıdır. Ve noksansızdır. Biraz evvel nurun bir hicab olduğunu söylemiştik, Resulüllah efendimizin Onu nurani görüyorum demiş olması, gözlerin hiç bir vakit nuru id-

rak edip göremiyeceğidir. Çünkü gözün görüşü zaiftir. Nur kendi nefsinde bizatihi hicaptır. Fakat ziya böyle değildir. O ruhun nuru, olmakla ziya zatın nuru olur. Böylelikle, ziyanın mülkü zati mülktür, ve ilâhi adların zatıda ilâhi adların ışığı olur ki, ziya mülkü ilâhi adlar mülkü olmuş olur.

Kur'an'a gelince öyle bir ışıktır ki, bunun mülkü Kur'an'ın gösterdikleridir. Musa Aleyhisselâm zamanında (Muhammedi Kur'an'dan) bazı bilgileri Hızır Aleyhisselâm öğrenmiş bulunmaktadır.

Çünkü Kur'an semavi olarak inen kitaplardaki ilimleri bize açıklamış oluyor. Kur'an-ı bilene ve taşıyana tam bir ışık verilmiş olur. Bu ışık cümle ilimleri içine almıştır Hak Teâlâ

مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ

"Mâ ferratnâ filkitâbi min şey'in."

buyurmuşlardır. Bu ayetle Aziz olan Kur'an'ı işaret etmektedir. O Kur'ana ne iki eli arasından ve nede arkasından batıl hiç bir şey giremez. Zaten bu sebepledir ki, efendimize

جَامِعُ الْكَلِمِ

"Câmiu'lkelim."

adı verilmiştir.

Kur'an melaikeler ve enbiya hakkında her ilim ve her dini içinde toplamış olduğu cihetle, ve kendiside ışık olması itibariyle bunu bütün dallariyle Kur'an ehline açıklamış olur.

Kur'an ışık olmakla zatiyeti bakımından Nurdur. Çünkü, kendi izzet ve kuvvetini bilmez, ve idrak etmez. Kur'an'ı Hak Teâlâ kime vermiş ise ona kâmil ve tam ilmide vermiş olur.

Beşer arasındaki halktan Muhammedilerden daha kâmil ve tamamiyyeti nefsinde toplayan kimse yoktur. Ayette bunu açık olarak bildirmektedir.

وَهُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ

"Ve hüm hayre ümmetin uhricet linnâsi."

Burada bizleri en hayırlı ümmet olarak göstermektedir. Hak Teâlâ güneşi bütün âlemde hayat nurunun vücud bulması için yapmıştır. Hak Teâlâ yaşantı ile âleme merhamet etmiştir.

Buradaki yaşantıda rahmetin mülkü olmuş olur. Ol felek ki, içine her şey sığınıştır.

İlim, İrade, Kudret, Kelâm, işitme, Görme, İdrak yönünden Allah'a nisbet edilen herşeyde, yaşantının ilâhi zata nisbeti şarttır. Bu nisbeti yükselttikçe, bu neseb de tümüyle yükselmiş olur ki, bu da bütün adları içine alan zati rahmettir. Bu da zati nurun ışığıdır, hicab nesebinin örtüşüdür. Çünkü ilâh ancak bu neseblerle akleder. Zata bir hicab ve ilâh olması hasebiyle, bu neseble de zat nuru taakkul eder.

Burada Uluhiyet, ziyanın gözü, keşif ilminin gözü, nesebî gölgenin gözü, rahmetinde gözü olmuş olur.

Demek oluyor ki, Uluhiyet kevin için ilim ve rahmeti kendinde toplamaktadır. Hak Teâlâ bu mülkün ziyası olan ilâhi makamı, ilâhi adlar için vermemiştir. Bu makam, göklerin ve yerlerin ve onların arasındaki mülkünden daha yüksek ve daha ince bir makamdır. Bunu bir çok insanlar bilmez, buradaki zenginliği sana hatırlattım, burada şifâ vardır.

113 — Yüzonüçüncü soru: Melikil kuddusun sıfatı nedir?

Cevap: Melâikeler, seni takdis ediyoruz dediler, kimi takdis ederler? Takdis ettikleri efendileridir. Senin için, her şeye hâkim ve mutasarıf olan padişahın ehlinden olduk, dediler.

Beşerden kalbden temiz ve pak olanlar da, her şeye hâkim olan padişahın ehlinden sayılır. Resulüllah efendimizin ehli beytide bu azametli padişahın ehlindendir.

Ulvi ruhlar tümiyle bu padişah ailesinden sayılır. Bu sıfatlar ona mensup zevatlarla değişir. Allah süphanehu ve Teâlâ padişah adını Kuddus adiyle sıfatlandırdığı zaman, padişah mülkü taleb edeceğinden, burada padişaha Kudüsü yani nimetleri vermiş ve ona ilhak etmiştir. Bu azametli padişahın zevatı iki türlü takdis edilir, bunlardan zati nimeti olan zevat vardır, bunlar ancak ilâhi adlardan tekevvün eden ve bunlara iltifat eden, kevni, zevattır. Bunları hiç bir şey ve hicab Allahlarından gizleyemez. Bunların hicab sıfatı olmadığından Allahlarından gizlenemezler. Çünkü o hicab onlarca mukaddes değildir ve o azamete izafe edilmez. O azametli padişahdan ayrılıp çıkmış olur. İşte bu gibiler gece gündüz tesbih çekerler ve ona hamdederler hiç bir kimseye iftira etmezler, kendi büyüklerini daimi şehadetle tenzih ederler. İşte bu makamı, beşer cinsinden kimse elde edememiştir. Ancak inayeti süphaniye şehadetiyle tekevvün etmiş ve hilkatin bidayetinde yaratılıp sonradan zahiren dünyaya gönderilen Muhammed sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz bu makama ermiştir.

Çünkü kendisi bir sözünde

كُنْتُ نَبِيًّا وَآدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ

"Küntü nebiyyen ve âdeme beynelmâi vettîni."
çamur ve su arasında ben peygamber ve insandım, buyurmuşlardır.

Kendisini öyle bir memlekette bulmuş ki, orada Allahı tevhid eden bir kişi yoktu. Bütün aile efradı müşrük olmalarına rağmen, kendisi müşrik olmadı. Allahı tevhide devam etti.

Ruhan ve bedenen olgunluk çağına geldiğinden ve fikir yönünden de kuvvetlendiğinden ve iş yapacak bir yaşa ulaştığından Hara dağındaki mağarasına çekilip rabbını düşünmeye ve onunla baş başa kalmaya başlamıştı. Bu hal onda bir zaman devam etti. En nihayet Hak Teâlâ onu bütün insanlık için bir rahmet olarak gönderip vazifedar kıldı.

Peygamber efendimizin özelliklerinden biri de devamlı olarak Allaha zikir etmesiydi.

Mü'minlerin Annesi Hazreti Aişe onun hakkında: Resulüllah kendi nefsi için, bu sadıktır çünkü gözü uyur, fakat kalbi uyumaz, dediğini ondan duyarak haber vermiştir.

Onun ölümüde hissen olmuştur. Çünkü hissiyle uyurdu. Hak Teâlâ buna işaretle

إِنَّكَ مَيِّتٌ

"İnneke meyyitün."

sen ölmüşsün diye ona hitap etmiştir.

Hayat onu ilk halk ettiği günden bir dost gibi ona refakat etmiş, kalbi ne uyumuş ve ne de Ölmüştü. Halikini bir an dahi müşahededen vaz geçmemişti. Zinunnu nusriden bir misak alınması yönünden kendisine sorulduğunda sanki kendisi su anda sesiyle kulağının içindedir. demiştir.

Bu ulu zatın bu halde iken onun tanıdığını anlatmak istemiştir. Bu sebeple kimsenin erişemediği bu makama onun erişebildiğini söylemiştim. Bunu kesin olarak değil bir ihtimaller olacağını anlatmak istedim. Kur'an ile gönderilen vahiyde

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ

"Kul innemâ ene beşerün mislüküm."

söylemesini istemiştir. Bundan şunu anlıyoruz ki, kendisinin hükmü beşer hükmüdür. Burada istisna edilen bir şey varsa kendisine özellikle ilâhi yakınlığın verilmiş olmasıdır. Bunuda kendi sözleriyle isbatlamıştır. Ve demiştir ki, ben bir beşerim, beşerin gazabı gibi gazab eder, onun razı olduğu şeye bende razı olurum.

Şu var ki gazap ve rıza beşerde Nefsi nattk'ın sıfatı olmayıp Hayvani nefsin sıfatı olmasıdır. Fakat hayvanlarda bu sıfat görünmez.

Bu Melikül kudus'ün sıfatlarından biri de, tabiattan ve hakiki olarakta ilâhi adların izleriyle ilâhi adların müşahedesinden uzaklaşmaktır. Bu uzaklaşma etkiden olmayıp uluhiyetinin gerçekliğinden olmaktadır.

Benim bildiğim şudur ki, tabii neş'et Allah'ın haber verdiğine göre hem yaratımış ve hem de yaratılmamıştır. Bundan maksad, bunun tam veya noksan olarak halk edilip edilmediğidir.

Tamamlanmayan bir hulk, Hak Teâlâ'nın bu kavline girmiştir

اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ

"A'tâ külle şey'in halkahu."
her şeye kendi Hulkunu vermiştir. Burada noksanlık verdiğini işaret ediyor.

Burada noksana ilâve yapmak da onun benzeri olacağından, hulkunda noksanlık olduğu anlaşılırdı. Fakat her şey verdiğine göre hulkuna bir noksanlık vermemiştir.

Noksanlığın tamamı noksanlıktır.

114 — Yüzondördüncü soru: Elkadus nedir?

Cevap: Temizlik ve paklıktır. Bu da iki türlüdür, birisi zati diğeri arazidir.

Zati olan paklık azamet adının verdiği ve etkisinin zatında olduğu ve ilâhi çevrenin tenzihine paklık (Elkudus) denir.

Bir eserin kabulü, kabil olanla değiştirilmesidir, eğer bu değişiklik, benzeri benzerine bir yer ve mekanda yapılıyorsa, o mekan ve yer değişiklikle tavsif edilir. Bunun anlamı da şudur, meselâ bu yer sarı iken yeşil olmuştur veya sakin iken hareketli olmuş gibi. Burada zati taharet yer değiştirip, değişikliği kabulleniyor demektir. Paklık ile azamet değişikliği kabullenmez.

Fakat arazi taharet, değişikliği kabul eder. Ve bozar yani nakzeder, insanlar bu yönden birbiriyle anlaşamazlar. Bu se-

beple nefisleri riyazat ile pak etmek, ahlakı temize çıkarmak olur.

Mizacın mücadele ile temizlenmesi, akılların keşif ve mütalâa ile temizlenmesi, yaraların meşru olan emir ve nehileri bilmekle temizlenmesi, bu gibi taharetle, bunların zıdları hiç bir zaman ve yerde birleşemez, padişahını daha önce anlattığımız Kudmus budur. Yani taharet, paklık budur.

Arizi olan taharet ise ancak Mürekkeblerde olur, eğer yükümlü olan taharetle sıfatlanırsa buna taharet çevresi denir ki bu temizlik vasfını bozacak zıdları kabul etmeyen bir hicaptır. Eğer bu çevreye giriş men edilmeseydi, burası taharet çevresi olmazdı.

Bu hicap duvarı rabbinin verdiği yasak değildi, burada paklık nezahet ve temizlik ve tenzih edenlerde Akıcı İlâhi bir hakikattir.

Onun nuruna özel ve muayyen hiç bir renk giremez ve yetişemez, hiç bir gözde kâinatın hakikatlerine nüfuz edemez. Ayrılmış nur âlemlerinde de karanlıktan bir iz yoktur.

Bu sebeple unsuri cisimlerin tedbirli ve becerikli ruhları, bu temizlik hicabı çevresine hiç bir zaman giremezler, fakat kâmil ve arif kişi bunu bir taharet çevresi olarak görür. Bu sebeple anlayan ve bilen kişiler, bu ruhların hiç bir zaman bu paklık çevresine giremiyeceğini söylerler.

Şey ise kendi nefsiyle buraya girmesi imkânsızdır. Çünkü onda Kudüs çevresi hicabı vardır. Arif olanda, olmayanda bu yönden anlaşmış olup, ruhların Kudsî hazineye girmeyeceğini söylerler ve kesinlikle paklık taşımaz derler. İnsan tabiatının, karanlık, dünyada, berzahta ve ahirette becerikli ve tedbirli ruhları bırakmazlar ve beraberdirler. Yalnız bu bilgin ve Arifler, görüşlerinde anlaşmamazlığa düştüler, bunların tümü gerçeği söyleyip manalarını işaret etmişlerdir. Fakat bir mana üzerinde birleşemediler. Bu sebeple bu ihtilâf, bu yolda bir hakikat olarak düşünülemez.

Şayet Zati ve Arazi taharetle sıfatlanan her zata, temiz, veya pak padişah mı diyeceğiz?

Elkuddus ilâhi bir adtır ondan zahir olan her şeyde paklık yapılmıştır. Kim ki cümle eşyalara ilâhi hakikatlere bağlı olarak bakarsa, Allah'tan gayri o, tümün temizlik padişahı olur.

Fakat bu eşyalara benzerliklerinden dolayı bakarsa o temizlik şahı tahareti arazi olmayınca, onunla birlikte olmaz.

Fakat zati temizlik, Melikil Kudüs olması için pak ve paklık padişahı olması icab eder. O vakit bu ad ona verilmiş olur. Her temizleyicinin temizliği, zatın yapabileceği temizliğe göre olur.

Burada iki türlü taharet vardır. Hissi taharet ve manevi taharet işte Melikül kudüs, bundandır.

Hak Teâlâ

وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ
رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ

"Ve yünezzilü a'leyküm minessemâi mâen liyütahhirekümbihi ve yüzhibe anküm riczeşşeytâni ve liyerbite a'lâ kulûbiküm ve yüsebbite bihilakdâme."

âyette belirtildiğine göre gökten suyun inmesi bu manevi temizliğin sebebidir.

Hissi olan taharet ise Resulüllah efendimizin Ebâ Hüreyreye cünüb iken olan sözüdür. Ebâ Hüreyre ta'zim maksadiyle uzatmış olduğu elini Resulüllah efendimizin elinden çekmiştir, çünkü temiz olmayıp, cünüb olduğunu hatırlamıştı, peygamberimiz ona, ya Ebâ Hüreyre bir mü'min hiç bir zaman kirlenmez, mü'min'in teri ve artığı temizdir, buyurdular, işte bu hissi taharete bir misâldür. Bütün bu vadiler temizdir, ancak ona bir ariza gelirse kirlenir. Her vadide bir şeytan vardır. O kirlidir. O kirli vadiden şeytan çıkmadıkça, mü'min bir hayır görmez.

Bu cihet peygamber efendimizden sabit olmuştur ki, bu vadide şeytan vardır buyararak oradan ayrılıp yükseldi ve başka bir yerde namazını kılmıştır. İblisin durak yeri olan bu vadi Araf'taki (urne) vadisidir onun için arife günü Arafata çıkarlar o vadiden yükselirler.

115 — Yüzonbeşinci soru: (Subuhatül vechiyye) Nur ve azametin çehresi ve yönü nedir?

Cevap: Bir şeyin yüzü o şeyin zatı ve gerçeğidir. Onlar zati nurlardır bizimle onun arasında ilâhi adların hicabı vardır. Hak Teâlâ bu çehre hakkında

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ

"Külle şey'in hâlikün illâ vechehu."

buyurmuşlardır. Umumiyetle nur ve azamet Subûhat budur. Yaygın ve ona yakışmayacak bir dille buna tenzih nurları deriz. Bu ademî hükümlerdir. Hakikatte adem zata lâyık değildir. Burada hayret ettiğimiz şey, adem çehre ve yönleri taayyün etmiştir. Böylece o vücudu emirie tenzih edilmediği için ilâhi adlar ona neseb olmuşlardır. Eğer iyi düşünürsen, mümkünlerin benzerlerini bu neseblerin yaptığını anlarsın. Bu halleri bu zattan kazanacak olursan. Ya çalışma suretiyle veya isbat suretiyle veya her iki yönle ve her hal kendi nefsine göre bir ad telaf-fuz eder. Bu adlarda iki kısmadır. Bir kısmının tümü nurlardır. Bu adlar vücudu emirlere delalet eder bir kısımda tümü karanlıklardır ki bu adlar tenzihe delalet eder ve der ki, Allah Tealâ'nm nurdan yetmiş ve hatta yetmiş bin hicabı vardır. Bunu üzerinden kaldıracak olsa, hulkunun basireti çehredeki nur ve azametin yandığını idrak edemezdi.

Şayet ilâhi adlar kaldırılmış olsa bu hicaplar da kalkmış olurdu. Bu i'âhi adlar olan bu hicaplar kalkmış olsa, zaün ahadiyeti çıkmış ve görünmüş olurdu. Vücudla sıfatlanan bir benzer, onun ahadiyetinde duramaz ve mümkünlerin benzer mev-

cudiyetleri, vücudla sıfatlanmayarak gitmiş olurdu. Vücudla sifatlanmayı ancak bu adlarla kabul ederdi.

Bu hicabar gerisindeki mümkünler, mekân hazretlerinin zati bir tecellisi olup, ilâhi adların hicabı gerisinden, vücud sıfatiyle varis kılınmıştır. Mümkünlere, benzerliğiyle ilgisi yoktur. Allah ancak aklen ve keşfen bilinir ve anlaşılır.

116 — Yüz onaltıncı soru: Aşk serabı nedir?

Cevap: İki tecelli arasında orta bir tecellidir ki, bu kesilmeyen devamlı bir tecellidir. Hak Tealânm arif kullarına tecelli ettiği en ulvi makamdır. Bunun başlangıcı zevk tecellisidir. Tecellide kanarak içmek, gönül fukarası kişilere mahsustur. Bunlar ilâhi şaraba susamış, olduklarından gayeleri kanarak içmektir.

Varifk ehli ise Ebâ Yezid ve emsalleri gibilerde ötekiler gibi kanarak içme yoktur. En başta size sunacağım mevzu. Aşkın ne olduğudur. Bununla bu şarabın ne olduğunu kasesine varıncaya kadar öğrenmiş olacaksınız.

Şunu bil ki bu aşk üç mertebe üzerine kurulmuştur. 1 — Tabii aşk. insanların birbirine aşık oldukları gibi, bunda hayvani ruhla birleşme ve ortaklık vardır. Burada iştirak eden ruhlar lezzet yoluyle taraf sahiplerine ruh olmuş olur. Sonuç, şehvetin kabarmasına ve nikâha varmış olur. Rengin renklere karıştığı ve suyun her yere nüfuz etti gibi, ba aşk şehveti de bütün mizaçlara sirayet etmiş olur.

2 — Ruhani nefsi aşktır. Bu da kadir ve kıymet bilerek ve onun hakkını vererek, sevgiliye benzemeye çalışmaktır.

3 — İlâhi aşktır. Bu da Allah'ın kendi kulunu, kulun da Allah'ını sevmesidir. Hak Teâlânın bu bapta

يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

"Yühibbühüm ve yühibbûnehu."

buyurmuşlardır. Burada aşk karşılıklıdır. Burada kul, kendi kevnini hakkın bir mazharı olarak görür ki, bu görüştende za-

hir olanda haktır. Bu tıpkı cisimdeki ruh gibidir. Bunun batını bilinmez. Ancak bunu aşık olan görür ve bilir. Yeter ki Hak kula mazhar olsun, kulunun sıfatiyle sıfatlanmış olsun. Onun ölçü, mikdar sınıriyle bezenerek kulunu müşahede etsin. İşte bundan sonra kulu Allah'ın sevgilisi olmuş olur.

Hal böyle giderse aşkın sınırı ve sonu olmaz. Fakat resmi ve lafzi sınırları vardır. Kim ki aşk sınırını tecavüz ederse, bu aşkı tanıyamaz ve bilemez, bu şarabıda içmemiş ise bunun tadını nereden bilmiş olur. Kim ki, bu şarabı içmekle, kandım veya dondum derse, yine bu aşka varmış sayılnıaz. Hakiki aşk kanmadan doymadan devamlı içmektir.

Tabii aşkın sebebi, ya bir bakış veya bir duyuştur. Bu iki sebep insanın muhayyilesini etkileyerek, canlandırır ve düşündürü. Bundan sonra sevgilinin sureti bir resim gibi sevenin hayalindedir. Onu hiç bir şekilde bırakmaz. Hayalin resim kuvveti, bu sevgiliyi daha güzellestirir ve canlandırır, bunun sonucu, sevenin rengi sararır, dudakları kurur, gözleri içeri gömülür, kuvvetten düşer, yemekten kesilir. Aşkın kuvveti Aşkı, maşukasına yaklaşmaya ve onunla buluşmaya sevk eder.

Sevgilisiyle karşılaştıkları vakit aşık korku içindedir. Kendinde onu karşılamak kudreti bulunmadığından, kendinden geçer.

Aşıklar korkak oldukları halde tabbi askın kuvveti aşıkı cesaretlendirir, bu cesaret ve ikdam, kendinde olmayıp, sevgilisinden kendine geçmiştir. Bu hal aşıkta sevgilisiyle birleşinceye kadar, uzaktan ve yakından devam eder. Birleşemezler ise bu hal ölümle neticelenir.

İşte Leylâ ile Mecnunun hikâyesi böyledir. Burada Mecnun olan Kays neye bakmış olsa, ve neyi görmüş ve hatırlamış olsa, Leylâ Leylâ diye feryad ederdi. Hayalindeki Leylâ'nın resmi ve şekli uzaklaştıkça, aşkı alevlenir artar, ona yaklaştıkça sakinleşirdi. İşte buradaki Hayal hissi etkilemektedir. Bu etkinin çoğalması Meleki aklın kaybolmasına kadar gitmiş olur.

Aşkın, gerek aşıkta gerekse maşukta olan etkileri bunlardır. Hak Teâlâ ilâhi adlarının her birine, bir sıfat ve kudret vermiştir ve bunları da severek vermiştir. Hak Teâlâ bu ilâhi adlara, alemin neş'etinde, severek birer ödev vermiştir. Bu sebeple Alemin icadıda Sevgiden olmuştur. Ruhani aşk ise, şekli, bu anlattığımız ölçü ve sınırdan uzaktadır. Ruhani kuvvetlerin nesebi yönleri vardır. Bu nesebi yönler, seven ve sevilen arasında, bu iltifatları, görerek, işiderek, ve bilerek yayarsa bu Aşk olmuştur. Azalmış ise bu aşk sayılmaz ve bu adı almaz.

Burada nesebden maksad, Ruhların aşk vesilesiyle eserek, aşkı, alıcı ve tutucu ruhlara ruh vermesidir. Bu alıcı ruhlar kendilerine esip gelen ruhları, kabul etmemekle elem duyar. Diğer ruhlar ise adem olmadıkları halde Tekevvünü Âdem olacak o ruhun adı, zamanın şartlarını tekemmül ettirmediğinden, fazla ruh verememekten elem duyar.

Hakikatte bu doğru değildir. Bu ruhlardan her biri, diğerlerinin aşkı uğruna takatlarını sarf etmişlerdir.

Böyle bir aşkta iki sevgiliden biri cismi ve ceseri olmayan aşıkının uzaklaşıp ayrılışını duymaz ise, iki şahıs arasında ayrılma vuku bulmuş olur. Tabbi aşkta, yaygınlığın yaptığı gibi, bu yön onu etkilemiş olur. Burada, manalar ne çizilir ve ne de bağlanır. Fıtratı eksik olanlar, ancak onu hayal etmiş olurlar, çünkü onu suretsiz olarak resmederler, işte Ariflerin avama göre üstün sevgisi budur.

İlâhi Aşkta ise, bu nur olan güzel addan dolayı, nur mümkünlerin gözlerine geldiğinde, nefsi imkanına zulmet nazarı fışkırır. Bu hal onda kendi gözü olan bir göz yapmış olur ki, ancak onunla görür. O güzel, güzel adiyle tecelli ederek ona aşık olur, mümkünün o gözü, kendine ilâhi bir mazhar olur ki, o gözü mümkünle asdarlayarak, nefsinden uzaklaştırıp yok eder. Bunu yaparken Allah'ın onu sevdiğini bilmez, ve ona mazhar olduğunu anlamaz. Burada kendi nefsini sevmiş olduğunu anlar, ve burada her şey kendi nefsinin sevgisiyle yoğrulduğunu his eder, böylelikle mümkünün nazarında zahirde ancak o kalmış olur.

Allah ancak Allah'ı sever, kul aşkla sıfatlanmaz, bu sıfatın aşkta bir hükmü yoktur. Hak Teâlâ kulunu onda çıkan şeylerle sever, bunada zuhur eden şeyde Hak'tır. İlâhi aşkın alameti, hayal edilen ve düşünülen his ve maneyi çevre içinde, bütün kâinatın sevilmesidir.

Her bir çevrenin nurdan bir gözü vardır. Bu gözle, bu güzel adı görerek ona nur elbisesini giydirir. Her aşık ancak nefsine aşık olur. Hak Teâlâ nefsinin, mezahiri sevdiğini söylemiştir. Mazhariyetler ise gözde yok olacağından sevgiliyi bu zahire bağlamış olur ki, onda da za hir olan odur. İşte zahir ile mazhariyet arasındaki nisbet aşktır, aşka bağlanan da Âdemdir. Âdemin aşka asılıp kalması, aşkın devamı demektir ki, nihayetsizlikle ve sükût etmekle tavsif edilemez.

Aşk Allah'ın sıfatlarındandır, mahluk sevgisinin Allah ile ilgili yoktur. Fakat Allah'ın sevgilisinin mahlukla ilgisi vardır. Çünkü mahluk yokluğa mahkumdur. Mahluk Allah tarafından devamlı sevilir, çünkü mahluk kendiliğinden zahir olmayıp Allahın bir mazharıdır.

İlahi bir aşkla kul sevilirse sevgisi bu kadar olmuş olur. Onda bu güzellik ve ne de hayal kaydı vardır. Çünkü bunların tümü onda olduğundan bu aşka bu gibi şeyler bağlanmaz. Bu üç mertebe arasındaki iki fark böylece anlaşılmış olur.

Şunu bil ki hayal bir gerçektir, tahayyül ise bazan gerçek, bazan batıldır.

117 — Yüz onyedinci soru: Aşk kasesi nedir?

Cevap: Kalptir. Bir halden bir hale dönüp çalkalanmaya Kalp denir. Sevilen Allahta öyledir, her gün bir halden bir hale geçer.

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

"Külle yevmin hüve fî şey'."

Cam beyaz billur bir kaseye konan çeşitli renkteki maiyatın rengi billur kasede, kasenin esas rengiyle görünmeyip kendi

renkleriyle göründüğü gibi sevgililerin alaka ve çeşidiyle sevenin de sevgisi değişmiş olur ve sevenin rengi sevgilisinin rengini almış olur k, bu olayın da ancak kalble bağlantısı vardır. Bu olay ne akıldan ve ne de hisden neşer eder. Akıl kayd ve bağ âlemindendir. His ise zareretten çıkmıştır, bellidir ki, bu, kalbin zıddı olarak kayt ve bağlama Âlemindendir.

Bundan dolayı aşkın bir çok değişik zıd ahkamı vardır ki bunu ancak kalple birlikte dönüp çalkalanmakla kabul eder. İşte his bu çalkalanmayı kabile birlikte yapar. Burada billur kase mazhar olanın gözü olup serap ise bu kaseden açılan gözdür. Bu şarabı içen de tecelli edenin mütecelli olan da yaptığı fiildir.

118 — Yüzonsekizinci soru: Nereden ve neden?

Cevap: Güzel adının tecellisinden. Resulüllah Efendimiz

إِنَّ اللّٰهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ

"İnnallâhe cemîlün yühibbülcemâle."

buyurmuştur. Bu sabit bir hadistir. Burada Hak Teâlâ nefsinin güzelliğini ve bu güzelliği sevmiş olduğunu anlatmış oluyor. O yarattığı Âlemi sevmektedir, bu âlemden de daha güzel bir şey yoktur. Âlem güzeldir, güzellikte onun zatındandır.

Cümle Âlem Allah'ı sever, bu güzellik ondan halkına intikal edip, sirayet ettiğinden, halkı bu sebeple onun sıfatına meftundur.

Alem ise onun mazhariyetleridir. Âlemin birbirini sevmesi, Allahın kendi nefsini sevmesinden doğmuştur. Aşk Mevcudun sıfatıdır, vücud bulanda Allah'ın güzelliğidir. Böylece kendi kendini sıfatlandırmış olmaktadır. Ondaki heybet güzelliğindendir. İnsanlar da o celâlin bir eseridir. O Eserde de bir çok bilgiler veren odur.

Sallâllahü Aleyhi vesellem efendimiz, bazı gizli İlimler vardır ki, bunu ancak Allah'ın alimleri bilir, bunlar bu ilim adiyle konuşurlarsa bunu ancak Allah'ın Adlanmış kulları inkâr eder, buyurmuşardır.

İnsan natıkasının altındaki îlim ise budur. Natıkanın dışında ve tahakkümü altında olmayan ilmi sen nasıl düşünüyorsun? Her ilim kelime ve ibarelerin hükmüne girmez, onun tümü zevk ilimleridir. Şunu bilin ki akıldan daha alimi olmadığı gibi, akıldan da daha cahili bulunmaz.

Akıl ebedî olarak faydalanır, akıl öyle bir alimdir ki, ilmini bilmez akıl öyle bir cahildir ki, cehli tükenmez.

119 — Seni kendi aşkiyle sarhoş eden bu aşk şarabı nedir?

Cevap: Burada iç içe iki soru vardır, biri kendi Aşkının sarhoşluğu diğeri ikram edeceği aşk şarabıdır. Bunların cevapları da değişiktir. Meselâ deriz ki, Tecellilerin değişmesi, onun sendeki zuhurundan ileri gelmiştir. Nefsini senin uğrunda tavsif ederek seni sarhoş etmiştir. Bu sarhoşlukla senin ona aşık olmanı başarmıştır. Bu tecelliden, sende bunu anlamış olursun. Onun uğrunda ondan başka kimseyi sevmeyeceksin? şayet sen zeval bulursan onda sana karşı bir kalmaz, fakat sen zeval bulmazsın, onda da Aşk vasfı bulmaz. İşte yukarıdaki sorunun iki yönlü cevabı bu olmakla beraber, birinci yönü anlaşıldı demektir.

İkinci yöne cevap ise, burada şarap, senin ona, onun sana aşkıdır. Sakın aşık olma, aşkın ne demek olduğunu ancak onun aşk şerabını içip sarhoş olursan, aşık olmanın ve aşkın ne olduğunu anlamış olursun. Onu sevdiğini anlattığın halde o seni sarhoş etmiştir. Seven Arif olmaz. Arifte daimi aşık olmaz. Burada aşıkın arife göre üstünlüğü ve farkı vardır. Şu var ki marifet aşktan olur. Sana olan sevgisi, senin ona olan sevginden daha sarhoş edicidir ki bu, bildiğimiz tabbi tahammür eden şerabın içilmesidir. Bunu Resulüllah efendimiz Esra gecesi içmiş olsaydı, bütün ümmeti azar ve yoldan çıkmış olurdu.

Senin ona olan aşkın seni sarhoş etmez sen burada Hamır şarabı yerine beyaz süt şarabı içdin ki bu şarabı Esra gecesi Peygamber efendimiz içmiştir ki, bu ilâhi iftarla bütün ümmeti de hidayet yoluna girmiş bu şarabın lezzetini tatmıştır. İşte bu şarap ilâhi ismeti muhafaza eden şaraptır.

Ayık ve sarhoş iken aşk şarabının ne olduğunu öğrenmiş oldun, senin ona aşık olman onun sana aşık olmasından ileri gelmiştir. Sana sunduğu aşk şarabı, senin ona aşıkının sonucu ve mükâfatıdır. Onun aşkını kaybedersen, sen seversin o seni sevmez.

120 — Yüzyirminci soru: Kabza ne demektir?

Cevap: Ruhlara tabi olan cisimler olmayıp, cisimlere tabi olan ruhlarla, arzımız bütünü ile Allahın avucu içinde bir tutan şeydir. Şayet o cisimleri avuçlarsa ruhları da kabzetmiş, yani almış olur. Çünkü bunlar bu cisimlerin heykelleridir. Haber verdiğine göre her şey onun avcunun içindedir. Arz gibi ve buna benzer her şey onun ruhundandır. Cisimler iki kısımdır, unsuri cisimler ve nuri cisimlerdir ki, bu da tabiî cisimlerdir. Allah cisimlerin varlıklarına, ruh varlıklarını bağlamıştır. Cisimlerin bekası ruhların bekâsiyle olur. Tekrar ona vermek üzere içindekilerini alır, bu ruhlarla bu cisimleri gıdalandırır ve içindekileri çıkartır?

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى

"Minhâ halaknâküm ve fîhâ nüîʼdüküm ve minhâ nuhricüküm târeten uhrâ."

Ve yine bu bapta şöyle der

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ ◦

مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ◦

"Velekad halaknelinsâne min sülâletin min tînin elem nahlukküm min mâin mehînin."

bu âyetteki menin kelimesi dumandır, anlamında, sizi dumanlı bir sudan halk etmedik mi? buyurur.

فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ

"Fesevvâhünne seba' semâvâtin."

bu âyette gök unsurlarıdır. Ve insuri cisimlerdir ki, mekanda erkânın üzerinde bulunsa da, erkân mekan itibariyle daha yukarıdır.

Allah, kabzeder, yayar, yaydığını da tekrar toparlar alır, zatından ona bir şey vermez. Allahın nefsinde zeval olan bir şeyi görüyormusun? Mümkünün kabul ettiği bir şeyi o kabul eder mi? Kendi nefsinin imkânı ile, icad etmede vacibil vücud olmuş ve icad etmiştir. İşte bu zati yardımdır. Bir taşı ele alıp fırlatırsak taşın yükselme hareketi, zor ile olmuştur. Çünkü iniş tabiatıdır. Şayet o taşın tabiatını zor etkilemeseydi o taş yükselmezdi, bunun aksini düşünecek olursak, tabiatı yükselme olsaydı, zora lüzum kalmaz kendiliğinden yükselirdi. İşte burada frizi bir etki vardır, çünkü avuç onu etkileyerek fırlatmıştır. Oda o güç nisbetinde yükselmiştir.

Hak Teâlâ bu bapta,

وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ

"Vallâhü bikülli şey'in muhîtün."

Allah bir çok şeylerle çevrelenmiştir. Düşün bir kez, sene ne ile kıvırıp sardı, sende açık en ufak bir delik ve kaçacak bir yer bırakmadı, tam muhasara etti, seni de alıp kabzetti, madem ki beni çevirip sarmıştır, peki kabzetmesinin manası nedir? Öyle ise bu bir muhasara bir çevirme şekli değildir. Şu var ki, mümkünlerden, Allah'tan başka kimse yoktur. Ancak o da Esmaülhüsna denilen ilâhi ve gerçek rabbani bir nisbete bağlıdır. Her mümkün genellikle ilâhi gerçeğin kabzasındadır. (avucundadır, şunu bil ki, kabzanın kabzetmede on dört kısım ve beş usulü vardır ki, bu 14 kısımdan felek dairesinin yarısı çıkmış olur. Bu da on dört duraktır ve görünmeyen yarısı da bir bu kadar-

dır. Bu kısımlar bütün harfleri içinde toplar yalnız Cim harfi oraya girmez ve onu istemez. Bunun sebebini araştırdıksa da öğrenemedik .

Bunun sebebi nedir? Hak Teâlânın inayeti ve merhametiyle bunun sebebini bir tek kul öğrenebildi. Bu eserinde de bunu yazdı. Bu öğrenme ve buluş benden fazla onundur. Sıdık yoliyle faydalanıp onu buldum, bana bunu bulduran ve açıklayan da odur.

Diğer beş usul ise derecelerle bir artma gösterir, bu artışın en yukarı yeri ilimdir. O ortanın aslıdır. Sağında iki asıl vardır ki birisi hayat, diğeri kudrettir. Solunda ise yine iki asıl vardır, biri îrade, diğeri, kuldur.

Her asıl üç kısımdır, bunlardan yalnız kudretin özel iki kısmı vardır ki üçüncüsü ondan sükût etmiştir. Çünkü, onun iktidarı Hacir edilmiş olup serbest değildir. İşte bu söz âlimlerin sözüdür, âlemde aslı, ilahi gerçek olmayan bir şey yoktur. Hak Teâlâ delili aklî yoliyle nefsini tavsif etmiştir.

Keşif ehli ise akıl çevresi gerisinde ilâhi kuvvetin dostlarıdır. Kabzanın ne olduğunu bilirler. Kabzanın ne olduğunu bu şekilde bilmeyenler onun kudret ve kadrinin ne olduğunu anlamayanlardır.

121 — Yüzyirmibirinci soru: Bu yakalanıp kabzaya girmeyi hali edenler kimlerdir?

Cevap: Sürgünler ve başı boş olanlardır, daha doğrusu kanun kaçaklarıdır. Vücup mertebesi ve muhal mertebesiyle yakalanacak olanlar ancak bu başı boş olanlardır. Yakalama ancak şer halinden olur. Şayet kişi şer veya haylazlık yapmasaydı yakalanmaz ve hapsedilmezdi, böylesinin elinden böyle bir şer çıkarsa yine tedbir olarak yakalanıp tevkif edilir. İşte bu gibilerin bir kısmını vücup mertebesi yakalar, bunlardan bir kısmını da muhal mertebesi tevkif eder. Burada derin bir uzaklık vardır, bunu açıklayalım, burada bir mümkünün icadı ilâhi ilimle ilgili olmazsa o şey vücud bulmaz, vücudu da muhal olmuş

olur. Burada muhal mümkünse tahakküm ederek onu kendine tabi kılmış olur ki, onun icadına ilâhi bilgi yapmamış olur. Fakat bunun bulunması zarurîdir. Çünkü o vacibil vücuddur. Burada vücub mümküne hükmederek onu vacibin kabzasını vermiş olur ki nefsine nazaran artık onun hükmü kalmamıştır.

Burada mümkün dışarı çıkmamışdır ki yakalanmış olsun, öyle ise ya muhalin veya vacibin avcundadır. Bu iki makam dışında kendisinin bir mertebesi kalmamışdır ki onda bulunsun ve buna da imkân yoktur.

Muhal, vacip, ve uzak derinlik için, bir takım cemaat, imkânsız bir şey yoktur, sonsuz olsa da mutlak bulunur dediler.

Hiç şüphesiz bu gibiler, zahiri yönden bunda hata ettiler. Bir diğer yönden de doğruyu söylediler. Hataları ise, hiç bir kevin yoktur ki vücudun iktiza ettiği ve yaptığı benzeri yapsın, yaparsa bunun zıddını yapar. Meselâ oturması caiz olan vücudun ayağa kalkması igibi, burada kıyam çıkarılırsa ayakta duran cismin oturması imkânsız olumş olur.

Öyle ise cismin kıyam zamanı, bu oturmanın vücudu şüphesiz vücudla hiç bir şekilde sıfatlanmayan, özel cisme göre ve bu nisbetle muhalin kabzasına geçmiş olur.

Burada mümkünler sonsuzdur. İşte bu derinlik uzak bir tasavvurdur. Bu ancak, nazari tedkik ve araştırmayla kabul edilir. Çünkü hatırdan süratle kaçtığından ,onun zevkini tadım alan ancak tutabilir.

122 — Yüzyirmiikinci soru: Bunları ele geçirdikten sonra onlara ne yapar?

Cevap: Muhakkak bir şey yapar, bunları kaldırır indirir, dağıtır toplar, açar kapar, saklar çıkarır, hırpalar birleştirir. Umumiyetle onlara yapacağı şey, hallerini değiştirmektir. Çünkü bunlar zati yapıdır. Bunları değiştirmezse, ilâhi tekevvünü bozulmuş olur. Hahi tekevvünü de zati sıfatıdır. Bundan mümkünlerde mamulleri değiştirmek, bırakılmayan bir zorunluktur. Bundan dolayı bunlar Hak Teâlâ'nın avucu içinde bulunurlar.

123 — Yüzyirmiüçüncü soru: Hak Teâlâ evliyalarına günde kaç kez nazar eder?

O evliyaların mütevellisi olduğu için, veli kevne bağlı kaldıkça hal değişikliklerinin sayısınca onlara nazar eder. Bu sayıda fazla eksik olmadan 100 bakışa inhisar eder.

Şayet evliyalar vaktin dışına çıkarsa, o bakış onlara vakitsiz ve zamansız olur. Hak Teâlâ'nın nazarı onlara hendesesiz bir ilâhi bağış olmuş olur.

124 — Yüzyirmidördüncü sora: Hak Teâlâ evliyaların neresine nazar eder?

Cevap: Onların dış görünüşlerine nazar etmeyip, batınî gizliliklerine nazar eder. Hak Teâlâ bunların dış görünüşlerini vaki ile yapar ve yürütür. Bunların gönülleri de tek bir göze bakmaktadır. Bundan yüz çevirir veya uzaklaşırsa ilâhi bakışın nazarı da bu nisbetle onlardan eksilmiş olur. Bazı ileri gelenlerden biri olan Elkuşeyn'nin risalesinde anlattığı gibi, kişi bütün ömrü boyunca eksiksiz olarak Hak Teâlâ'ya yönelir, sonra ondan bir lahza sırt çevirirse, o anlık an, ona bütün ömrü boyunca kazandırdığını kaybetmesine kafi gelir ve artar der.

Hak Teâlâ'dan yüz çevirmenin ne kadar kötü bir şey olduğunu görüyorsunuz, ilim ve bilginin şerefi bununla sana görünmüş oluyor. Sen ancak ilimle yükselebilirsin, her faydalandığın şey de ilimdir. Hak Teâlâ peygamberine bu yönde konuşmasını istemiştir.

وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا

"Ve kul rabbi zidnî i'lmen."

Bu ad ve en şerefli sıfattır.

125 — Yüzyirmibeşinci soru: Hak Teâlâ enbiyanın nesine nazar eder?

Cevap: İlim yönünü isterse esrarlarına (gizliliklerine) nazar eder,

Vahiy yönünü isterse, kalplerine bakar, alışkanlıklarını arzularsa nefislerine bakar, Hak Teâlâ'nın bu bakışı iki kısımdır. Birincisi vasıta ile nazar, bu Ruhulemin yoluyla kalbe olur. Bu da Hak Teâlâ'nın bu sözü ile sabittir.

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ عَلٰى قَلْبِكَ

"Nezele bihirrûhulemînü a'lâ kalbibike."

İkincisi vasıtasız nazar, bu da Hak Teâlâ'nın sözü olan

فَاَوْحٰۤى اِلٰى عَبْدِه۪ مَۤا اَوْحٰى

"Feevhâ ilâ a'bdihi mâ evhâ."

doğrudan doğruya Vahiy yoliyle kula hitap edilir.

Hak Teâlâ'nın bakışı enbiyanın gizliliklerine ise, onlara ihtiyaçları olan ilmi verir, onlara keşif yoliyle bunları açıp gösterir onu gözleriyle göremezler amma Hak Teâlâ'nın bu ilim içinde olduğunu görür ve anlamış olurlar. Bu verdiği bilgi de nelerin saklandığını onlara göstermiş olduğundan, onların gözleri kamaşır. Ve bunun da görünen hak olduğunu anlamış olurlar.

Allahın onlara her bakışı, bilgilerinin artmasına yol açar. Çünkü o ilmin talep edilmesini emretmiştir. İnsanlardaki ilim noksanlığı bundandır.

Resulüllah (S.L.A.M.) Efendimiz: Beni bıraksanız da ben sizi bırakmam buyurmuşlardır ve yine, evet demiş olsan üzerine düşeni yapmış olursun. Fakat buna tahammül edemiyorsunuz, buyurmuşlardır.

Hak Teâlâ Enbiyaların kalplerine bakacak olursa, vahiy kalplerindedir. Onunla çalkalanırlar, halden hale gelirler. Bu hal vahiy içinde şeri' bir hüküm olur. Bununla peygamber Allahına davet ediyorsa, onunda bu davete olan sükûtu bir şeri'dir. Bunun da manası, kendi usulünüz üzere kalın, demektir, İşte peygamberlere arz olunan arzi vahiy budur.

Enbiyanın zatına olacak zati vahiy ise, bir şeye ihtiyaç his etmeksizin teklifsiz olarak Hak Teâlâ'ya hamid ve teşbih etmelidir. Nefesin, nefes alana aidiyeti gibi, o da onlar içindir. Burada vahiy ayrı ayrı gelir. Arzi vahiy ise topluca gelir.

Bu da iki çeşittir. Bir çeşidi isbat ve delil ile gelir ki bu da peygamberlerin şeriatı olur ve bir çeşid de, delilsiz ve isbatsız gelir ki Hak Teâlâ'nın batınî adı olan Hakim'den, zamanın hâkimlerinin kalplerine, his ettirmeden hikmet iktizası olarak verdi bu hikmete, namusu vazî derler. Zamanın hükeması bunun Hak Teâlâ tarafından değil, kendi nazarlarından olduğunu bilirler. Netice olarak bunun, kendi nazarlarından değil Allah tarafından bir hikmet olarak verildiğini görür ve anlamış olurlar. Aldıkları bu vahiy ile nübüvvetlerini isbat edecek bir şeyleri yoksa, kendi tebaalarına, zamanlarının insanlarına ellerindeki bu namusu vazî sınırları içinde hükümlerini verir ve hareketlerini buna göre tanzim ederler. Hak Teâlâ da bu gibileri dünya ve ahirette mükafatlandırmış olur.

Şayet bu sınırlan içinde buna riayet etmezlerse, Ruhbaniyet gibi bid'atlan yaratırlarsa Hak Teâlâ yine dünya ye ahirette yaptıklarının mükâfat veya cezalarını vermiş olur. Hak Teâlâ bu yönde şöyle buyuruyor:

وَمَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ اَجْرُهَا وَاَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا
وَمَنْ سَنَّ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا

"Ve men senne sünneten haseneten felehu ecrühâ ve ecru men a'milebihâ ve men senne sünneten seyyieten fea'leyhi vizruhâ ve vizru men a'mele bihâ."

Hak Teâlâ hükmi namus vazını, tasdik ettiği gibi, hükmî ve geri namusu vaz eden kulu da tasdik eder.

Bunun dünyadaki cezası, maslahatın icabına göre, ailede malda, ırzda, vuku bulacak olaylara tabidir. Hükmi namusun

sahip ve vazii ilâhi hükmün etkisinde olduğundan ahirette bu hükmünden dolayı, ceza görmez belki de af olur.

Hükmî namus sahibi hicab ehlinden, ise, bunun işi Allah'a kalmıştır, o hükmünün verir.

126 — Yüzyirmialtıncı soru: Hak Teâlâ kendi özel maiyyetine her gün için, ikbali (teveccühü) kaçtır?

Cevap: Günde 24.000 bin kez yönelir ve her gün onlara bağışta bulunur. Birinci yönelmede onlara verdiğini ikinci de onlardan alır. Hiç bir itirazları olmaz, Hak Teâlâ onlara verdiğini alacağı vakit, onlara edebî emreder. Onlar da Hak Teâlâ'dan aldıklarını edepleriyle geri vermiş olurlar. Bu alış verişte edeplerini bozacak olurlarsa bunun vebali onlarındır. Artık böyleleri ilâhi maiyyet olamazlar. İşte bu maiyyet hakla birlikte cunda 24 bin kez hazır bulunurlar.

Şayet sen de bunlar hakkında bir bilgi yoksa ve bunları yazacak olursan her gün için hakkın maiyyetine olan yönelmesi nefeslerinin sayısı kadardır, diye yazarsın. Kim ki günlük nefesinin sayısını öğrenirse hakkın kendisine olacak ikbal ve teveccühünü anlamış olur.

Çünkü o nefes, Rahmanın nefesindendir. O da Allah'ın kula bir teveccühüdür. İnsani heykeller bu nefesle nurlanır, nefes cisimlerde bir rüzgârdır. Güzellikler de ruhlardır, bunun anlamı da, yani ruhun manası, yaşayan sükûndur.

127 — Yüzyirmiyedinci soru: Halkla, dostla, enbiya ile, maiyyetle, olmak ne demektir? Bunlardaki fark nedir?

Cevap: Hak Teâlâ der ki:

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ

"Ve hüve ma'küm eynemâ küntüm."

nerede iseniz o sizinle beraberdir, anlamına gelir. Hak Teâlâ bu ayetteki (iseniz) kelimesini bizler için söylemiştir. Hak Teâlâ Musa ve Harun Aleyhisselâma:

إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى

"İnnenî mea'kümâ esmeu' ve erâ."
sizinle birlikte duyar ve görürüm buyurmuşlardır. Bundan maksad şudur, işidecekleri ve görecekleri şeylerle onu hatırlamalarını tenbihlemiş oluyor.

Aldığımız doğru habere göre, şayet Hak, bir kulunu sevecek olursa, onun sözü ve kulağı olmuş olur ki, onun gördüğü gözle görür, işittiği kulakla işitmiş olur. Hiç şüphesiz sevgi bir kul için böyle olursa, peygamber için daha başka olmuş olur.

Evliyanın da katları çoktur, bunlardan bir kısmını söylemiştik, maiyyet bir münasebetin iktizasıdır. Haktan münasebeti kaldıracak yönü değil ancak münasip olanını alalım, Hak Teâlânın yukarıda zikredilen, kelâm ile işi inceleyelim. Hak Teâlâ, siz hangi halde olursanız olunuz der. Çünkü insan çeşitli hallerden geçer, var olur, yok olur, bu hallerden hangisi olursa olsun, ister adem de, ister vücudta bulunsun, Hak Tealâ sizlerle beraber olduğunu söylüyor. Bunun isbatı da bu kelâmın içindedir. Tevile hacet yoktur. Sonra Hak Teâlâ her şeyi kulları için verdiğini buyurur. Bu halk ettiği zevat, kendilerine lüzumlu olan şeyleri, ondan isterler. Bu zevatın maiyyetleri de, kendi derecelerine göre ihtiyaçlarını talep ederler. Çünkü onlar da Allah'ın halkıdır. Allah'ın temiz dostları da bu haktandır. Hak Teâlâ peygamberini esfiya olmadan evvel seçmez, esfiyaya da bir safi tecellisi vermiştir.

Hak Teâlâ'nın peygamberlerle olan beraberliği, onu korumak veya muhafaza etmek için değil, ortaya koyduğu davanın yürümesi ve temelleşmesi içindir. Hak Teâlâ bizatihi haber verdiğine göre, bir çok enbiyanın kendi kavimleri tarafından, öldürüldüğünü bildirmektedir. Bunlar ne korundu ve ne de muhafaza edildi. Halbuki maiyyetin taraf tutup davanın yürümesi için ümmetlere lüzumlu hüccet ve isbatı, çıkarmaları icab ederdi.

Hiç bir kimse, ilâhi vasıf ve temizlik süzgecinden geçmeden peygamber olamaz. İşte son peygamber de bu süzgeçten geçmiştir. Istafadan olmuştur. Zira bütün halk mustafa olamaz, her mustafa da peygamber olamaz. Ancak o tebliğ olayı olduktan sonra Mustafa peygamber olmuştu. Bu haberi de ona özel maiyyetiyle yapılmıştır. Dolayısiyle Mustafa'yı da bu halktan kendine özel bir peygamber yapmıştır.

Zati maiyyete gelince bu meçhuldür. Maiyyetin nisbetini bilemeyiz, ilimde ve lütüfte o kulla ve tüm halkla beraberdir, esfiya ile vekildir, enbiya ile te'yit ve isbat için beraberdir, özel maiyyetle de neşir, ve açmak için beraberdir.

128 — Yüzyirmisekizinci soru:

وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ

"Velezikrullahi ekberu."

Bu sözü ile zikri nedir?

Cevap: Bu kelâmiyle kendi nefsine nefsini hatırlatmasıdır. Kendi nefsi mahzarı olduğu zikir de daha büyüktür. Şunu bil ki Hak Teâlâ bunu böyle söylemeden kasdı, kendine kibriyalığından dolayı bir sıfatla bu vasfı vermedi. O şöyle buyurdu:

جَزَاءً وِفَاقًا

"İnnessalâte tenhâ a'nilfahşâi velmünkeri."

bu sözüyle içinde haram ve yasak olan bir hakikat binasını kurmuştur. Bu âyette suçun faili namaz kılan olursa, haram olan bir şeyin tasarrutunu yasaklamak içindir. Bu âyetle iki hükmü yasaklamıştır. Bu maddeler Fahşa ile Münker'dir. Bundan başka taatlardan bahsetmiyor. Ancak namaz kılanlara hitap edilmiştir. Namazın fiil ve sözleri, içine, çokça zikir aldığı için bunu tavsiye etmektedir. Musallinin dilini zikirle hareket ettirmek, namazın efaliyle beraberliği vardır. Bu sebeple, Ru-

kuda, sucut da bu zikir yapılır. Yarabbi bana hidayeti ihsan et, veya, rızkımı ver, bunlar hep zikirdir.

Kendisi ismi fail olarak zakir olmuş oluyor. Zikredilen de yani mezkûrda Allah olmuş oluyor. Bu zikirlerin en büyüğü Allaha yapılmış oluyor. Bu sebeple Allah'ın zikri, zikirlerin en büyüğü olmuş oluyor.

129 — Yüz yirmi dokuzuncu soru:

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ

"Fezkürûnî ezkurküm."

Bu zikri nedir?

Cevap: Bu zikir muvafakat ve anlaşmanın mükafatıdır. Hak Teâlâ:

جَزَاءً وِفَاقًا

"Cezâen vifâkan."

buyurmuştur. Buradaki Allah'ın zikri, kulun zikrinden evvel namaz kılanın, sabiken kendisi olduğudur. O kendi zikrini, sizin namazda yapacağınız zikirden sonraya bırakmıştır. Sizler onu zikretmeyince o sizi zikretmez. Onun zikrinden ilham alanlar ve muvaffak olanlar, onu ne diye hatırlamasın? Sakın ha, devamlı onu hatırlayın ki o da sizi hatırlasın. Şunu bil ki zikir onadır ve onun büyüklüğünedir.

Zikir, zikredenin halleriyle değişir. Kimi onu nefsinde içinden kat kat üzere zikreder. Çünkü vicdan nefisten olduğu için Allaha avdet eder, bu zikir de dolayısiyle onunla birlikte Allah'a varmış olur. Kendini oyalamak için onu nefsinde zikreder ki, vicdan tekrar kendine dönsün, ve döner, bu kişilerden her biri onu bu yönde veya diğer yönlerde tümü ile zikrederse, Allah o şahsı nefsinde zikretmiş olur ki, şahsın nefsinden Hak Teâlâ'ya avdet ederek nefsine girer. Çünkü ondan halk olmuştur. Ona döner ki, burada kulun zikriyle Allah'ın zikri birbiri-

nin benzeri olmuş olur. Bu ilâhi bir ilimdir. Sizlere açıklamış oluyorum. Allah doğruyu söyler, hidâyete eriştirir.

130 — Yüzotuzuncu soru: Adın manası nedir?

Cevap: İzden (eserden) olan bir keyfiyettir veya emirden olan bir izdir. Buna ad dersin ad olmuş olur. Bazı dostlarımızca ad ve resim, ezeldeki hükmüyle ebediyete yürüyen, iki sıfat taşır. Adla resim arasındaki fark, Allah ehlinin lafızlarındaki mana açıklamasında gelecektir.

131 — Yüz otuz birinci soru: Cümle Adların çıktığı baş ad nedir?

Cevap: Hiç şüphesiz içinde (El Hayyül kayyüm) olan en büyük adtır. Bunun Allah adı olduğunu söylersen, ben hayır duymadım derim. Çünkü bu, onun özelliğini gösterir. Fakat bu, konuşanın sıfatı ise öteki adın hilâfına Sıdkı göstermiş olur.

Tirmizi'nin mezhebinde zahir olan gerçekten bütün adların çıktı baş ad, büyük ve kâmil olan insandan çıkmıştır. Eğer hakikat bu ise bu adın açıklanması ve bildirilmesi ona düşmüş oluyor. Çünkü Hak Teâlâ zatından zevk alarak Âdem Aleyhisselâma, tüm ilâhi adları öğretmiş, ve ona bunları açıklamıştı. Hak Teâlâ'nın ilâhi çevresinde bir ad bırakmadan, tümüyle ona görünmüştü, böylelikle oda ilahi adların halikini öğrenmişti.

132 — Yüzotuzikinci soru: Hangi adının özelliğini yukarı âlemden gizlemiştir?

Cevap: Sakladığı bu ad, diğer adların ondan çıktığı adtır. Bunu soracak olursan bu ad, yirmi otuz adla mürekkeptir eleyiniz.

Bu adların aralarında da 41 his ve mana vardır. Fakat bunlar manen olmayıp hissen 288 ve 6 sayiyle yükümlüdür. Bu büyük sayıyı özel olarak altı sayı ile toplarsan bu ad mürekkep olur. Yok bu 288 den 6 sayıyı çıkarır isen bu ad mürekkep olmaz. İşte bunu, bundan fazla açıklayamayız. Çünkü Hak Teâlâ kendini ilgilendiren bu özelliği halkından saklamıştır.

Bunu açıklamak bizlerin terbiye ve edebine yakışmaz. Ben Tirmizinin bu soru ile bunun şerh ve izahını düşündüğünü zannetmiyorum. Ancak bundan ehlullahı mesul tutarak, bu yönün açıklanmaması için sınav gayesiyle bunu sorduğunu tahmin ediyorum. Allah'ın dostları ise ilâhi edeple süslüdürler. Allah'ın onlara gösterdiğini gizleyemezler. Onlar da Allah'ın gizlediğini göremezler. Bu böyle bilinmelidir.

133 — Yüzotuzüçüncü soru: Süleymanın efendisi bunu nasıl elde etmiş ve Süleyman Aleyhisselâmdan bunu nasıl gizlemiştir?

Cevap: Kendi cemiyetindeki talebeliği zamanında çalışmasiyle elde etmiştir. Şeyhi ondaki üstün halleri sezmiş ve bunu ondan gizlemiştir, çünkü hüküm vaktindir, onun peygamberlik vaktinin geldiğini anlamıştır. O hangi cemiyete elçi olarak gönderilmiş ise, onun sahibi olmuş olur. Onun gönderildiği dostta kendi toplumundandır. Kendisi rabbinden aldığı emirle topluluğuna yöneldi, ve Süleymana yürüyeceği yolda ne gibi şeylere katlanacağını göstermişti. Süleymanm efal ve harekatı Belkis topluluğunda kadrinin, ve şöhretinin yükselmesine yol açmıştır. Belkis böylelikle ondan bir şey esirgememiştir. Süleymanda ödevini kısmen unutarak bu melikenin tantanalı hayatına kapıldığından, Hak Teâlâ ondan makamının nezahetini korumak için ona verdiği tasarruf iznini katlayıp kaldırmıştı.

134 — Yüzotuzdördüncü soru: Bunun sebebi ne idi?

Bunun sebebi, başkalarına haber vermektir. Şeyhine tabi olan bir talebe bu haberi başkasına aktarırsa, şeyhin kudreti, onun ta'zim ve büyüklüğü meçhulatta kalır. Bu hal Süleymanda zuhur etmeseydi o, vehim ve şüpheye düşerdi. Şüphesiz onun da gayesi budur. O anda Süleymanın görünüşünü ancak Allah bilir. O edep ve ahlâk görünüşünde idi, tasarrufunda onun şirke düşmesini istemiyordu.

Ebussuudun dediği gibi, istediği tasarrufu verdim ve onu bıraktım... Hak Teâlâ öyle istemişti.. Bu uzun bir hikâyedir.

Burada peygambere düşen ödev isbatı sahibinin eliyle göstermektir. Şayet tabi bunu tasdik ederse, ve onun hizmetinde bulunursa bu isbatın hakkı tamamlanmış olur. Şayet bunda bir hayır görürlerse, bu haller tabi olanlar da ilerleme ve yükselme hırsını artırmış olur.

135 — Yüzotuzbeşinci soru: Ona bu Adlardan neyi öğretti, harfleri mi veya manasını mı ?

Cevap: Manasını öğretmeyip harflerini öğretmiştir. Manasını bilmiş olsaydı, Süleymanı men ettiği gibi bununla amel etmesini de menederdi. Allah'ın, Musanın dostu hakkındaki sözlerini görmüyor musun? O harfin manaya yapıştığı gibi o da, dostu da Musa'ya giydirilmiş bir elbise gibi üzerinden çıkmıyordu. Fakat o, ondan sıyrıldı ve çıktı, ona Allah taatından başka muamelede bulundu. Hak Teâlâ onu üzdü ve perişan etti. Fakat Süleymanın dostu onunla Allah taatında uğraştı ve mutlu oldu.

Geçmiş ümmetlerden bunun manasını bilenler ancak peygamberler ve elçilerdir. Bunun mana ve adını işte bu Muhammedi taife bilmiş oldu. Bunlardan bir kısmına bunun mana ve harflerini toplattırdı, bazılarına da manasını verdi. Bu ümmete mana vermeyip, yalnız harflerini verdiği görülmemiştir. Yerin ve semâvatın parçalayıcısı olan Allah, manayı vermeyip harflerini vermiştir.

136 — Yüzotuzaltıncı soru: Bu saklı kapısı nerdedir?

Cevap: Mağrip illerindedir. Peygamber efendimizin bir hadisinde, Mağripte öyle bir taife vardır ki, kıyamet gününe kadar hak yolunda yürüyeceklerdir, tövbe kapısı kapanıp kilitlendikten sonra güneş onların üzerine batıdan doğacaktır, bu tövbe kapıları kapandıktan sonra artık nefsin imanı yaramayacaktır. Buyurmuşlardır.

Allah'ın mü'min kuluna hiç bir kapı kapanmayacaktır. Öyle ise onsuz nasıl kilitlenir. Mü'mine de ceza olsun diye onu o ka-

pının arkasında bırakmıştır. Mü'min oraya girdikten sonra çıkmaması için, mü'minin inayetiyle o kapı kapanmıştır. Artık mü'minin oradan çıkacağı bir kapı kalmamıştır. Hak Teâlâ kafire vebal, mü'mine de rahmet olarak batıdaki tövbe kapısını kapamıştır. Çünkü orası gizliliklerin saklandığı diyardır. Bu öyle bir sırdır ki ihtisas sahipleri ancak bunu bilir. Şayet bu kapı doğuda olsaydı, herkese zahir olurdu. Genellikle islahı kabil olmayan fesad çıkardı. O vakit doğu fesadın menbaı ve umumun bir iptila evi olmuş olurdu. Batı dünyaya çıkış ve ahirete giriş yeri olurdu. Allah her şeye kadirdir.

137 — Yüzotuzyedinci soru: Elbisesi nasıldır?

Cevap: Onu davet eden gibi manevidir. Adını mana bakımından gerçek olarak alırsan, elbisesi kendi adının harfleridir. Şayet harfler yönünden almak istersen, elbisesi onu davet edenin hali olmuş olur. Tahayyülde hissi buna şahit tutarsan, onun kisvesi dikişsiz, üzerinde buruşan sarımtırak bir renk olmuş olur.

Beni İsrailin açık renkteki sarı ineğini görmüyor musun? Bununla ölüyü diriltmiştir. Bilhassa bu olay kış başlangıcı olan safer ayının birinden on beşine kadar olursa, ilim hayatının, iman hayatının en azametli bir eseri olmuş olur. Çünkü diğer zamanlara nisbeten bu olaylar, bu ayda süratle olmuş olur. Yeter ki, giydiği elbise, yün veya hayvan kılından, deve tüyünden olmuş olsun.

Çünkü Hak Teâlâ o kavimlere türlü şekillerle görünmüş olur ki, giyimi de değişir. Şayet hep aynı şekilde görünseydi size kesin olarak kisvesinin şu olacağını söyleyebilirdik.

Bazıları hakkın kisvesini sarı renkte yani safran renginde bir deri olduğunu söylerler. Bilhassa Hüseyin bin Mansur bunu böyle anlattığımız gibi görmüştür ki bazı uzuvlarını ona göstermemek için altı arşın, boyunda sarı renkteki deriyle örttüğünü söyler.

138 — Yüzotuzsekizinci soru: Harfleri nedir?

Cevap: **Elelif** الألف **Ellam** وَاللاّم **elelif velvav** الألف والواو **Elzay** والزاي **Elra** وَالرَّاء **Eldal** وَالدَّال **Elzal** وَالذَّال dır.

Bunları Özel olarak birbirine yüklersek, bu ad kendiliğinden neş'et etmiş olur. Ve gözü, rengi, boyu, eni, miktarı çıkmış olur.

Ben bunu biliyorum, benim arzum Hak Teâlâ'dan şudur ki kesin olarak ubudiyet ki, rububiyyetin hissen ve manen ateşi bize dokunmasın.

139 — Yüzotuzdokuzuncu soru: Harflerin her biri kesin olarak adlarının anahtarıdır, bu adlar nerdedir, bu harflerin sayısı 28 olduğuna göre bu harfler nelerdir?

Cevap: Bu harflerden bir teki sayısız bir çok ilahi adları açar. Bu harflerin açacağı adlar, istilah hükmüyle bu harflerden teşekkül etmiş ilahi adların adlarını açmış olur. Şu sabit olmuşur ki, Hak Teâlâ konuşkandır, konuşur. Bundan dolayı nefsini kelam ile adlandırmıştır. Ona yakışan da budur. İşte harflerden çıkan bu adlar da o adların adı olmuş olur. Şayet her bi harf bir adı açmış olsa, buna hayet edilirdi.

Umumun ezberindeki adları duymuyormusun? Meselâ Melik الملك

Elmusavvir والمصور **Elmennan** وَالْمَنَّان **Elmuktedir** وَالْمُقْتَدِر **Elmühyi** والمحيي **Elmümit** وَالْمُمِيت **Elmalik** وَالْمَالِك **Elmelik** وَالْمَلِيك **Elmukaddem** وَالْمُقَدِّم **Elmuahhir** وَالْمُؤَخِّر **Elmümin** وَالْمُؤْمِن **Elmüheymin** وَالْمُهَيْمِن **Elmütekebbir** وَالْمُتَكَبِّر **Elmuğni** وَالْمُغْنِي **Elmuiz** والمعز **Elmüzil** والمذل

Gibi, bu saydıklarımız bir harfın açtığı adlardır. Ve daha çok vardır. Şunu bil ki, dünyada bulunan her ad, onun adıdır. Başkasının değildir.

Dünyadaki mahlûklar onun adını sayamazlar. Ve tesbit edemezler.

İşte bu harflar az olmasına rağmen sayılmayacak ilahi adların anahtarıdır. Peki bu harflar nerdedir demiş olsak, sen de ona şöyle cevap verirsin, bu harflar, Rahmanın nefesine maruz olan nefeslerin vüsatı içindedir. Hak Teâlâ adlarının sayıca çoğalması, ancak görüşlerine bağlıdır. Ona nisbetle sayı adları hâkim olmaz. Hatta özel adı Vahidin de ona bir hükmü olmaz. Buna göre Hak Teâlânın adları ne vahdetle ve ne de kesretle sıfatlanır.

140— Yüzkırkıncı soru: Elif harfı harfların nasıl başlangıcı olmuştur?

Cevap: Çünkü bu harf doğru hareket eder, çünkü bu Elif bir nesnenin olması için, her şeyi yapan gözeten bir harftir. Şayet tekevvün ufki hareketle olur demiş olsak, tekevvün ancak hastalıkla olur, hastalıkla bir temayüldür. Hak Teâlâ'nın icad ettiği bu alem hakkında illetlerin illeti olarak hükmi akılla söylenenleri görmüyor musun? Halbuki illet kıyana ve işe bakmaya mani olan bir haldir. Faraza diyelim ki vücud, bu ilete nezaret etsin ve onun hizmetinde bulunsun, burada her emrin bir bakıcısı, vardır. Bunu öyle bil.. Uluhiyetinde bakıcısı hiç şüphesiz kendine ilah olacak bir Me'luhu talep eder. Burada Elif harfi, yükümlü olan Lam harfini ancak kendine münasip görür ve onunla birleşir. Bu da Elif ve Nundan terekküp eder. Bu birleşme olunca lafzi lam harfi değil rakamı lam harfi çıkmış olur. Lafzi lam, rakamla şekli iki harftan ibarettir. Talaffuzda bir onun gibi bir fiil yapar, nakşetmede elif ve nunun fiilini yapmış olur. Böylece her harf bununla yükümlü olur ki, Nun harfi yakından fiilini yaptığı gibi Ka ve Zay harfları da fiilini uzaktan yapmış olur.

Çünkü Nun harfi, Zay ve Ra'dan mürekkeptir. Burada ben rakamî harfları istedim, anlattığımız gibi rakama Elif ile başlandı, bununla tüm harfların, şekli açılmış oldu. Çünkü, nasıl ki nokta hattın temelini teşkil ediyorsa, hatta şekillerin aslını

teşkil etmiş olur. İşte çizgi ve hat ta bu Eliftir. Harflarda bundan teşekkül eder, onda erir gider. Çünkü o tüm harfların temelidir.

Lafzı harflara gelince, hiç şüphesiz bunu da Elif yapmış olur ki, şayet bu yayılma ve açılma onu doyurursa, o da harftan çıkmış olur. Şayet harfa harf yükleyip doyurursan, Elif harfi rağbet görür ve ona temayül başlar ki, bu temayülü de, illetli olan Vav harfi yapmış olur ki, bu fazla doyumdan çıkmış olur.

Meselâ:

كُنْ

"Kün"

demek istediğimiz zaman burada Kaf harfi vav harfiyle doyurularak getirilmiştir. Peki buradaki vav harfi ne olmuştur? demiş olsak, cevap olarak sükunda kaybolmuştur deriz. Bu da bunun subutudur. Çünkü Hak haraket etmez. Burada Vav harfinin sükunu

كون

"Kûn"

ile karşılaşırsa, Nun harfinin sükunu giyaben vavla sıfatlanmış olur. Hak Teâlâ'nın dediği gibi:

خلق آدم على صورته

"Halâka ademe âlâ suretihi."

Ademi sureti üzre halk etti, buyurduğu gibi. Adları da işte bu

كن

"Kün"

de bulunan Nun harfinin vududiyle sabit kılmıştır. Bu ilâhi sebepleri cahiller kabullenmez ve kaldırmak ister. Bu sebepleri sabit isbat edenler de ilâhi ilimle uğraşan ahlâk ve edep sahibi âlimlerdir.

Lafzi harflardan ruh âlemleri bulunur, rakami harflardan his âlemi bulunur, fikri harflardan da hayal ve akıl âlemi bulunur. Bu harflardan her çeşidden harfla adların adı teşekkül etmiş olur.

141 — Yüzkırkbirinci soru: Sonunda Elif ve Lam harfi nasıl tekerrür eder?

Cevap: Bu yön münasip ve çiftleşmiş rakamî harflara mahsustur. Bu bir nazımdır.

ا ب ت ث

"Elif, be, te, se"

Harfları ise vazi ebced harfları değildir. Çünkü lam ve Elif ancak nazımda çıkmıştır.

ا ب ت ث

"Elif, be, te, se"

Harfları ise şekil itibariyle ebced hilafına kendine münasip harfları seçerek sıralamıştır. Çünkü Lam harfi Elif harfinin elbisesi ve cenneti olmuş oluyor. Bu da yapışık Nun harfiyle örtünmüş oluyor ki, onunla lam'ın vucud bulması tamamlanmış olup nazmın sonuna bırakılmış olur ki, ondan sonra ancak Ya kalmış olur ki, bu terkip âleminde çıkmıştır ki, bu işaretlerin en sonuncusudur. Bu sebeple en sona Ya'ı bırakmıştır. Çünkü ona yer olarak ancak dip kalmıştır. Bu harfin bu şekildeki iniş sebebi, fazlaca doyurularak ağırlaşmasından ileri gelmiştir. Ve bu inişin son durağı da dip olmuştur.

Bizler Hak Teâlâ'nın icad etmiş olduğu eşyaya, eşya nazariyle bakmış oluruz. Halbuki bu eşyanın vazii haktan başkası değildir ve onun eseridir. Madem ki başlangıç olarak birincilik Elifdedir, sonunculukta onda olması arzu edilir. Onun kemali harfların başında çıkmasıdır. Böylelikle onun batını da harfların sonunda olması arzu edilir ki, başlangıcı nihayetle zahiri de batınla toplamış olsun. Ya harfi da his âlemine meyl eden

bir harfdır. Lamelif içindeki elife rehber olması bu düşüşe sebep olmuştur. Bu düştüğü âlemde süfli âlemdir. Burada lam harfi ayrılarak Elifin boynuna sarılırsa Nun harfi bükülerek küçülür. Ve Lam içindeki Elif lame-lifle karşılaşmış olur. Hatta burada onu bizzat kendi nefsi karşılar ki, Elif Elifi karşılayıp, nun harfini aralarına bağlamış olsunlar. Burada Elif Rabbiyle birleşen kulun sırrı olmuş olur. Bu da Allah'ın bir minnet kapısıdır ki, Hafi Teâlâ, bu yönde:

لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا مَا اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ

"Lev enfakte mâ filardi cemîa'n mâ ellefte beyne kulûbihim."

Buyurmuşlardır. Burada dikkat edecek olursak, burada Hak Teâlâ, kalplerini kendi aralarında birleştirdik dememektedir. Bunun arasına He'nin Hu'sunu getirerek, İlahî adların çokluğundan cemiyette kendilerine münasip düşeni göstermek için, Mim harfini cemi yaparak onları örtmüştür.

Bütün bu anlatılanlardan murad şudur, Allah süphanehü ve Teâlâ müminlerin kalplerini onun kalbine yaklaştırmış ve anlaştırmıştır. Çünkü müminler Resulüllah (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimizin etrafında sırf Allah ve onun için toplanmış ve onunla birlik olmuşlardır.

ا ب ت ث

"Elif, be, te, se"

Harf nazmında, lam elifin ne için tekrarlandığını anladın değil mi?

142 — Yüzkırkikinci soru: Hangi hesapla bu harfların sayısı 28 olmuştur?

Cevap: Unsuri âlemde bu harfların benzerlerinin çıkmasından ileri gelmiştir. Nasıl ki toprak ve su hayvani cisimlere, ateş unsuru cinlere, ve unsuri âleme mahsus ise, hava unsurunda da bu harfların sultanı vardır.

En yankın sebep bunları bu unsura intisap ettirmektir. Çünkü unsurlar feleklerin hareketinden meydana gelmiştir. Feleklerden bir feleğin hareketi 28 konaktır.

Alem ise Rahmanın nefesinden olmuştur. Çünkü Allah ona îlâhi adlarla nefes etmiştir. Nefes etmek hava unsuruna münasip olduğundan feleki duraklar hava unsurunda teşekkül etmiştir. Bu unsurların çıkması ve hüküm zamanı gelince bunların neler yapacağını bize göstermiştir. Bu unsurda vücud bulan en mükemmel neşet, insan olmuştur ki, içinde hak olan la elif-le, 28 harfin çıktığı 28 feleğin durağından olmuş bir surettir.

İşte bu harfler nihayetsiz olan bütün kelimeleri icad etmiştir. Bu beyanla sizlere hangi hesapla bu harflerin 28 olduğunu anlatmış oldum.

143 — Yüzkırküçüncü soru: Ademi kendi sureti üzre halk etmiştir demesi nedendir?

Cevap : Şunu bilki, düşünen ne düşünürse, düşünülen odur. Başka bir şey değildir. Muhakkak ki Hak Teâlâ alemi de kendisi gibi görmek ister. İnsan dediğimiz Âdem tüm alemin bütünü sayılır. Çünkü o bir küçük insan olup büyük âlemin özünden çıkmıştır. Âlemin büyüklüğünü insan idraki içine almaz, fakat insan hacim itibariyle en küçük makul varlık olduğu için idrak gerek suretinden ve gerek aksamından taşıdığı ruhani kuvvetinden onu koruyabilir.

Allahü Teâlâ kendi adından olan, Allah'tan başka İlâhi adının gerçeğini insanın vücut aksamına bağlamıştır. Bununla tüm İlâhi adları insana bağlamış oluyor. Şayet Allah bütün adları tazammum ediyorsa, bundan dolayı Âdem Allah adı suretiyle çıkmıştır.

Keza insan denilen varlık, cismi ufak olmakla beraber, bütün mânaları kendinde taşır, insan kendi cirminden daha ufak olsa da, ondan insan adı zeval bulmaz, hala insandır ve insan kalır. Bu da misal olarak bir devenin terzi iğnesi deliğinden geçmesine benzer. Çünkü buna imkân yoktur. Ne deveyi küçül-

tebiliriz ve ne de iğne deliğini büyütebiliriz, bunun aksini kabul etsek, deve develiğini kaybeder, iğnede iğneliğinden çıkmış olur. İnsan yapısının irilik veya ufaklığı, kendi sıfatından bir şey kaybettirmez.

Kudret ise iğne deliğinden geçecek bir deve yaratabilir. Her şeyi yapan isterse onu da yapar.

Keza insan vücudca ne kadar ufak olursa olsun, büyük âlemin bütün gerçeklerini kendinde toplamış oluyor. Bundan dolayı akıllı olanlara büyük âlim adını verirler. Alemde zuhur etmeyecek bir mana kalmaz. İlim malumu tasvir eder. Zatî âlemin sıfatı ilimdir. Onun ilmi de onun suretidir. Âdemde bu suret üzre halk edilmiştir bu sebeple Hak Teâlâ Âdemi kendi sureti üzerine halk etmiştir. Vicdan Ademe dönsede, bu mana hiç bir zaman değişmez. Ademin sureti ilmen suret olarak kaldığı gibi suretide hissen aslına mutabık olarak kalmış olur. Bu hakikatler ancak hayal veya akıl yoliyle düşünülebilir. Fakat biz ve emsalimiz gibiler bunu hayal ve tasavvur etmeden bilir. Hadisde geldiği üzre şunu anladık ki, Hak Teâlâ Ademi kendi sureti üzre halk etmiştir. Onu öğrenmek ve bilmek için değil, tasavvur yönünden kendine benzetmiştir.

141 — Yüzkırkdördüncü soru: 12 Peygamberin ümmetimden olmasını temenni ederim, sözü nedir?

Cevap: En hayırlı ümmet Muhammed ümmetidir. Diğer ve sabık ümmetlerin Enbiya ve etbaına verilmiş olandan daha fazla olarak Resulüllah efendimize hediye edilmiş sünnetler vardır. Sabık ümmetler Peygamberlerinin getirdiği sünnetlerle yürümemişlerdir. Sünnetle yürümek bu ümmete kısmet olmuştur ki, bu sebeple ümmetlerin en hayırlısı olmuşuz.

Bizler ve Enbiyalar bu hayırda bir meslek içindeyiz. Peygamberlerle ümmeti arasındaki mertebe birdir. Allah katında her peygamberin kendi ümmetinden daha hayırlı olduğu gibi, Muhammed de Allah katında ümmetinden daha hayırlıdır. Böylelikle (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz enbiyanın en hayırlısıdır.

Bu sorudaki 12 Peygamber geceleyin doğmuşlardır, ölünceye kadar oruç tutmuşlardır. Bütün ömürleri boyunca bir gün dahi oruçlarını bozmadılar, onları özenerek bunların ümmeti Muhammedden olmasını Allah'tan dileriz. Artık temenni bizden, muhabbette onlara kalmıştır. Kimi severlerse kıyamet günü onunla olacaklardır.

Kıyamet günü sabık ümmetlerin peygamberlerinden iki üç peygamber gelir, Muhammed (S.L.A.M.) geldiği vakit ümmetiyle birlikte, maiyyetinde, Enbiyalar tabi Enbiyalar, tabi olmayan Peygamber ve evliyalar bulunur. Bunların tümü onu takip eder. Onun peşinde yürüyenler üç sınıf teşkil eder. Bu çok geniş bir mevzudur, daha evvelki derslerimizde kısmen bunu açıklamıştık, bunu burada keserek şunu bilmemiz icab ederki, Hak Teâlâ nasılki uzak felek burçlarını12 yaptı ise bu peygamberleride 12 yapmıştır. Her bir burç bu 12 Peygamberin çıkış burcudur. Bunların ümmet-i Muhammetden olmaları temenni olunur.

145 — Yüzkırkbeşinci soru: Musa aleyhisselâmın, beni ümmeti Muhammetden eyle diye dua etmesinin manası nedir?

Cevap: Hazreti Musa, kendi ümmetinin kendisine olan nisbetini ve Peygamberlerin Muhammede olan nisbetinin ne olduğunu ve aradaki farkı öğrendiğinden bu sözü söylemiştir.

Kendi ümmetinin kendine olan nisbeti, ancak zahiri ve batini adiyledir, ve Enbiyanın kendine olan nisbeti de batini adiyledir. Hazreti Musa iki adın şeriatından bulunmasını Allah'tan istemiştir. Fakat kendisinin tabi bir Peygamber olduğunu anlayınca kendi yönünü efendimizin yanında ikamete hasretmiştir.

Şayet kıyamet günü gösteriş kalabalıkla olmuş olsaydı, Peygamberlerin içinde Musa'nın etbaından daha kalabalık bir Peygamber bulunmazdı. Sahih'deki habere göre, (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz, bir gün havada muazzam bir karaltı görür, bunun ne olduğunu Allah'ından sorar ona, bu muazzam karaltının Musa ümmetinin kalabalığıdır diye buyurulur. Resulüllah efendimiz kıyamet gününün efendisiyim, demiştir. Efendilik çoklukla değildir.

Şayet Hazreti Musa düasiyle ve batini ve zahiri olarak ümmeti Muhammetden ise, bu kalabalığı ile bizim karaltımızı hiç şüphesiz artıracaktır. Musa'nın duasındaki iki adın birleşmesini yüce Peygamberimizde bizlere bildirmiştir. Bundan dolayı Musa da Haşır günü ümmetiyle bizim sıralarımızda bulunmasından iftihar duyacaktır. Kendisi Peygamberimizin maiyetinde ümeradan biri gibi duracaktır. Kuvvet ve ordu yönünden en kuvvetli orduya sahip bir kumandan olarak, efendimizin hürmet ve takdir edeceği bir kişi olacaktır. Tirmizi bir eserinde, ümmeti Muhammed içinde, Eba Bekir Sıddık'tan daha faziletli kim vardır der. Evet Resulüllah efendimizden sonra müslümanlar içinde ondan daha faziletlisini göremeyiz, bu bilinen bir keyfiyettir.

Şu varki, Peygamber olarak İsa Aleyhisselam Eba Bekirden daha faziletlidir. Çünkü oda Muhammede tabi, ümmeti Muhammetdendir. Bunu da daha evvelki derslerimizde anlatmıştık ki, düşmanları da bilsin ve öğrensin. Hazreti İsa kesin olarak son zamanda bu ümmete inecektir, Resulüllah efendimizin sünnetiyle hüküm yürütecektir, diğer irşatcı doğru yolu gösteren halifeler gibi hükmedecektir. Domuzu öldürüp salibi kıracaktır. Böylelikle kitab ehlinden bir çok halk islam olacaktır, bunu böyle bilmeli....

146 — Yüz kırk altıncı soru: Peygamber olmayan Allah'ın ibadı vardır, Peygamberler bunların Allah'a yakınlığını ve makamını kıskanırlar bunlar kimlerdir?

Cevap: Bunlar seri Enbiyalar olmayıp, ilim ve ahlak Enbiyalarıdır. Seri Peygamberlerin hidayet nurunu alarak bu hidayete erdiler. Bu kitabımızın bazı kapılarında bunları anlatmıştık.

Evet, bu gibilerin tabileri yoktur, sebebi ise ikidir. Biricin sebep nefisleriyle ve bütün basiretleriyle Allah'a yaptıkları duaların zenginliğidir. Bunların kim olduklarını tabi Peygamberlerde tanıyamaz. Çünkü yüzleri ne dünyada ve ne de ahirette karadır. Enbiya, elçiler, ve melaikelerce siyah görünürler. Bu siyahlıklarından dolayı insanlar yönünden de bilinmezler.

Dünyada bunlar bilinmediği gibi ahirette de bilinmezler ve bunlara şefaat istenmez, bu gibiler özellikle kıyamet günü rahata ermiş dostlardan olmuş olurar.

Ahiret gününde Enbiyalar kendileri için değil ümmetleri için büyük korku geçirir. Diğer Enbiyalar ise kendi nefisleri için içlerinde büyük korku uyanır. Ancak bu anlattığımız taifedir ki, o gün için ne nefislerine ve ne de başkaları için hiç bir korku ve dehşet duymazlar. Sebebi ise diğer Peygamberler gibi ne ümmetleri vardır ve ne de tabaları vardır. Bunları Melaikeler karşılar ve onlara:

هَذَا يَوْمُكُمُ الَّذِى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ

"Hezâ yevmükümüllezî küntüm tûa'dûne."

İşte size vait edilen bugündür, derler. Ve buyur ederler. Bu sebeple onlardan korku ve heyecan kalkmış tam bir rahatlığa kavuşmuşlardır. Peygamberler bundan dolayı onlara özenir ve kıskanırlar.

147 — Yüz kırk yedinci soru: بِسْمِ اللّٰهِ **"Bismillâhi"** Bunun manası nedir?

Cevap: Bu besmelenin başlangıcı, tekevvünde kul için Hak Teâlâ'nın buyruğu olan كن **"Kün"** Kün yani (ol) demek derece ve mesabesindedir. Çünkü bu sözle Hak Teâlâ istediğini yaratır. Hallacı Manstır bir sözünde, Kulun بِسْمِ اللّٰهِ **"Bismilâhi"** demesi Hak Teâlâ'nın كُنْ **"Kün"** demesine benzer demiştir. Bazı Allah'ın kulları vardır ki, Bismillah demeden kün tabirini kulanırlar ki, bunlar da o ümmetin büyükleridir.

Resulüllah efendimizden naklen anlatıldığına göre, Tebük gazvesi esnasında tanımadıkları bir kişiye rastladılar Resulü Ekrem ona, sen Ebuzer ol buyurdular, oda Ebuzer olmuştu. Burada Resulüllah efendimiz, Bismillah dememiştir, yalnızca

ol kelimesi ağzından çıkmıştı. Halbuki ol kelimesi bir emri İlahidir, ve kesindir.

Farzlariyle nafilelerini bırakmayan bir kişi, nafile namazlar üstün tutularak Hak Teâlâ tarafından sevilir. Bundan dolayı Hak Teâlâ onların duyguları, basiretleri eli ve kuvveti olmayı arzular. Bunun içindir ki, Peygamberimiz bunların nur olmasını dilemiştir. Çünkü Hak Teâlâ bizatihi

فَإِنَّ اللّٰهَ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Feinnallâhe nûrussemâvâti velardi."

Yerin ve göklerin nurudur. Bundan dolayı hükema ehli de bu yönde derlerki, kuldan istenilen şey ilâhi, adlarla sıfatlanmaktır.

Hak Teâlâ bizleri İlâhî adlarından ve sıfatlarından mahrum etmemesini dileriz. Allah doğruyu söyler ve hidayete eriştirir.

148 — Yüzkırksekizinci soru: Sana selam olsun ey Nebi, sözünün anlamı nedir?

Cevap: Arz ve selamlama Peygamberlerin sıfatından olduğundan, müminlerden de bu selam istenmiştir. Selam verme gibi Peygamberlerin getirdikleri bir meseleyi, illetli olarak görmeyip, ona inanmaları lazımdır.

Şayet Peygamber illetli olarak gelirse, malul olanları nasıl kabul ederse onu da öylece kabul etmesi icab eder. Şayet bunları getirmezse ona selam verir şöyle der.

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ

"Esselâmü a'leyke eyyühennebiyyü."

149 — Yüzkırkdokuzuncu soru:

اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ

"Esselâmü a'leynâ ve a'lâ i'bâdillâhissâlihîne."

Neden söylenir?

Cevap: Bu sözüyle bizlere selam vermek istemektedir. Buna karşılık, itiraz etmeden nefislerimizi bu selâma karşılık vermeye icbar ederiz.

Bu görünüşte hüküm, şayet karşılık vermeyi icab ediyorsa, muhakkak ki, gerek bizler ve gerekse salih kullar bu iltifata iştirak ederler, ve selam verirler.

Bu selama iştirak edenler salih sıfatını taşımalan icab ettiği cihetle, bu selamın gerçek olarak bize yapıldığı hükmüne geçmiş olmasıdır. Hak Teâlâ:

فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً

"Fesellimû a'lâ enfusiküm tehiyyeten min i'ndillâhi mübâreken tayyibeten."

Allah adına kendi nefislerinizle kendiniz mübarek ve güzel bir selam verin buyurmuşlardır.

İlahi emirleri bütün mertebelerde temsil etmek için Hak Teâlâ bize nefislerimize selâm vermeyi emretmiştir. Böylece insan, namazında kendi nefsinin yabancısı olarak Allah'ı ile beraber olmalıdır ki, ona Rabbinin kelâmiyle bu selâmı vermiş olsun. Yukardaki ayetin sonu da, Allah'ın kula selâmı anlamını taşır. Sende burada kendi nefsinin tercemanı olmuş olursun.

150 — Yüzellinci soru: Ehli beytim ümmetime emanettir, ne demektir?

(Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz "Selman bizim ehl-i beytimizdendir" buyurmuşlardır. Her kulda efendisinin sıfatı bulunur. O Allah'ın kulu olarak geldiğinde onu kendi sıfatı olan kesin taatla sıfatlandırıp adını Muhammed ve Ahmet koymuştur. Kur'an ehlide Allah'ın sıfatiyle sıfatlanmış olduğundan Allah ailesinden sayılır.

Kur'an bir emniyyet ve şifa kaynağıdır. Kur'anın ümmetide ona gönderilen Peygamberin ümmetidir. Bu ümmetten Peygamberin sıfatiyle sıfatlanan kimse ehli beytten sayılır. Böylelikle bütün bu vasıf sahipleri Allah'ın ehli beyti olmuş olur. Hak Teâlâ'dan ümmeti Muhammede gelecek rahmeti bildiren şu ayete bakınız:

وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ

"Ve rahmetî vesia't külle şey'in."

Rahmetim öyle geniştirki her şeyi içine alır. Peygamberine de bu sıfatı verdiğini şu ayetle bildirmektedir:

بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ

"Bilmü'minîne reûfün rahîmün."

Bu ümmetten mümin olmayan tek kişi yoktur. Tümü Allah'a iman etmiştir. Bu bahsi kitabımızın bazı yerlerinde yerine göre açıklamıştık, bu sebeple bunu özetleyelim.

Hak Teâlâ Peygamberimiz zevcelerine şu vasıfta bulunmalarını tavsiye derek şunları bildirmiştir:

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى
وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

"Ve karrene fî buyûtikünne ve lâ teberrecne teberrücelcâhiliyyetilûlâ ve ekimnessalâte ve âtînezzekâte ve eti'nallahe ve resûlehu."

Anlam olarak, Evinizde birbirinize yakın olun, birinci cahiliyet devrindeki gibi evinizi bırakıp süslenerek dışarı çıkmayın, namazınızı kılın, zekatınızı verin, Allah ve Resulünün emirlerine saygılı olunuz, buyuruyorlar. Hak Teâlâ bu talimatı onlara sırf Muhammedin zevceleri olduklarından bu mübarek aileye bir

söz ve leke gelmemesi için göndermiştir. Onların şeytana uyarak yapacağı usulsüz bir hareket, Allah'ın sevdiği bu Resulün ailesine yakışık olmazdı. Çünkü onun makamı Allah katında en yüksek yerde idi.

Keza Muhammedin ümmeti de öteki dünyada ateşte ebedi olarak kalsalardı bu utanç ve şerefsizlik olacak, Resulüllah efendimizin makamını da lekeleyecekti. Cehenemin hizmetkârları haşır günü şöyle derler, alemler için bir nur olarak gönderilen Muhammedin ümmetinden, şer sahibi olarak hiç birinin ateşe girmediğini görmekteyiz.

Hak Teâlâ nübüvvet evini dünya ve ahirette temiz kılmıştır. Ahirette ümmetten kimse ateşte kalmayacaktır. Ahirettede Muhammed ümmetine layık olan yön budur. Ateşte bu ümmetten kalanda olsa Ehli beytin bereketiyle bu ateş onları yakmayacak, soğuk ve selamet olarak onlara esecektir. Bu evin ailesi ne geniş bir bereket içinde imiş, Ehli beyt adı, ona tabi olan ve ona iman eden bütün ümmetine verilmiştir.

Kıyamet günü mümin olsun olmasın bütün alem onunla birlikte haşır olacaktır. O yalnız müminler için gelmemiştir. Bütün alem için gönderilmiştir:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

"Ve mâ erselnâke illâ rahmeten lilâ'lemîne."

Buyurulmuştur:

Hak Teâlâ buradaki Ehlibeyt yani ev ailesinin anlamındaki ev kelimesini batini olarak kabul etmiştir. Daha evvel gelen şeriatlar, yine Resulüllahın şeriatı olmuş olsa da fecir vaktinden güneşin doğmasına kadar kısa bir vakti içine almış olur ki, Muhammedle gelen şeriatın üstünlüğü, güneşin doğuşundan batmasına kadar olan aydınlığa benzer... Bu ışığın uzun ve azametli olduğu anlaşılmış olur. Buradaki tam gün ışığı fecir ışığı gibi kısa olmayıp uzun sürmesi güneşten olur.

Burada Ademden son insan ferdine kadar tüm alem Muhammedin ümmeti olmuş olur. Bunların tümü Ehli beytin bereketine ve şefaatına nail olmuş olurlar.

Dikkat edinki, Peygamberimiz kendi nefsi için, ben ümmetimin efendisiyim dememiş, ben bütün insanların efendisiyim buyurmuşlardır..

151 — Yüzellibirinci soru: Âli Muhammed ne demektir

Cevap: (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz bunun için, her peygamber belirli bir aileye intisab eder, benimde aile olarak intisabım, mümin olanadır. Çünkü Hak Teâlâ'nın bir adı da Elmü'mindir. Her şiddet bu hazırlıktan çıkmış olur. Bu kelime şahısları bundan dolayı azametlendirir. Ve büyütür. Çölde görünen serab gibi şahsın azametine (Âl) derler. Muhammedin Âl'i de bu serapta görünen azametleridir.

Çölde yürüyen bir insan uzakta ufukta bir parıltı görür su zan ederek oraya doğru yürür. Yürüdükçe o su uzaklaşır. Bu görünen, ve insanı sudur zanniyle aldatan serap hadisesidir. Serap diye görünen o yere Muhammedi getirmiş olsanda onu orada bulamazsın. Orada ancak Muhammed suretinde Allahı bulmuş olursun. Onu da Muhammedi bir görüşle görmüş olursun. O seraba yaklaştığında orada bir şey olmadığını anlar, orada ancak Allah'ı bulmuş olursun.

Buradaki Allah anlayışın seraptaki Allah anlayışına benzer. Onu su zannetmiştin, o su değil, göz onu su görmüş olur. Bu anlattığım olayla Allah'ı kesin olarak anladım dersin, bundan anlarımki, onu anlamamak ve anlamaktan âciz olmak, onu anlamak demektir, onu da kimse anlayamamıştır.

Allaha güvenip dayanmış olanlar şunu bilsin ki, Allah ariflerinin kalplerinde çöldeki serap gibi büyümüş olur. Böylece o kişiyede o aileden denir. Âli Muhammed kelamının manası budur.

152 — Yüzelliikinci soru: Tedbir ve kelâm hazinelerinden hüccet ve isbat hazineleri nerdedir?

Cevap: Hak Teâlâ'nın sözündedir:

فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ

"Felillâhi elhüccetül bâligatü."

Her yönden bunun Başlangıcı genel hazine olan tedbirlerdir. Bu yönü Hak Teâlâ bildirmiştir:

يُدَبِّرُ الْاَمْرَ

"Yüdebbirulemre."

Yani emri hazırlayan odur.

İşte bu hazinelerin içinde söz hazineleri vardır. Tedbir hazineleri bir çok hazineleri içine alır. Meselâ bunlardan kelam hazinelerini içine almıştır. Hak Teâlâ'nın:

يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ

"Yüfassilülâyâti."

Dediği budur. Kelam hazinelerinin içinde karşı gelenlere hüccet ve isbat hazineleri vardır. Burada Kur'an'da kelam hüccetidir. Hak Teâlâ bu yönde:

قُلْ فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ

"Kul fe'tû bisûretin min mislihi."

Buna benzer bir suret getirin bakalım buyurmuşlardır.

Hiç şüphesiz, ins ve cin toplanmış olsa ve birbirini desteklemiş olsalar dahi, bunun benzerini yapamazlar. Çünkü bu kitap hüccet hazinelerinden gelmiştir. Diğer kitaplar ve sahifelerde kelam hazinelerinden gelmiştir. Diğer bilumum mahlukatta tedbir hazinelerinden gelmiştir, bunu böyle bilesin.

153 — Yüzelliüçüncü soru: Başlangıç ilminin hazinelerinden Allah'ın ilim hazineleri nerdedir?

Cevap: Bu hazineler yaratma gücünün devamındadır. Hak Teâlâ her vakit için alimdir. Çünkü İlâhtır, mümkünde Allah'laşmış olanadır. Adem de mümkünün olmuş olur. Bu hal ezeli bir sıfat olup, halen böylece sürüp gider ve görünmüş olur. Allah'ın İlim hazineleri başlangıç hazinelerindendir.

Hak Teâlâ bir şeyle infirad etmiştirki bunu kendisinden başkası bilmez, oda kendisine has olan sırrın sırrıdır. Bu gizlilikler içinde öyle gizlilikler vardırki, o gizlilik ona mahsustur. Hak Teâlâ insanlara kendi sıfatından verdiği ahlâk ile süslemiştir. Ve herkesin kabiliyetine göre bir anlayış ve zekâ vermiştir. Bu bir İlâhi gizliliktir. Halkına verdiği ilimde yine İlâhi bir sırdır. Enbiya ve Evliya'ya da gizlilikleri görme ilmi vermiştir.

Tasavvuf nedir dersek? Bunun cevabı, zahiren ve batınan şeri edeple durmaya tasavvuf denir.

Yakaza nedir dersek? Ki temennimiz bunun ehlinden olalım. Allah'ın gizlediğini anlamaktır deriz. Bununla uyanırsın ve dikkat edersin. İntibah veya dikkat nedir, dersek, inayet yoluyla hakkın kavlini men etmesidir deriz bu da ancak taat ehlinde olur.

Taat ise her şeyin bütünüdür. Yani ubudettir. Ubudet nedir dersek, kulun kendi nefsine değil Allah'a intisabı demektir. Şayet kendini Allah'a değil nefsine intisap ettirirse buna da ubudiyet demiş oluruz. Burada ubudet hepsinden üstündür. Buna (Sivâ) makamı hüküm edemez.

Öyle ise Sivâ makamı nedir diye sorarsak, halkta olan Hakkın batınları ve hakta olan halkın batınlarıdır, deriz. Buradan da söz ilmi çıkar ki, bu da nedir desek, Allahın hitabıdır deriz. Oyalanma nedir dersek, belirsiz olan zati gizliliktir deriz. İşte böylelikle her şeyin bir başlangıcı vardır. Bu mevzu anlaşılması güç ve çok uzun olduğu için, bunu burada kesmek daha doğru olmuş olur. Çünkü ilim zincirleme birbirine bağlıdır bir evvelkini öğrenmezseniz bir sonrakini kavrayamazsınız...

154 — Yüzellidördüncü soru: Kitapların anası sözü nedir? Cevap: Burada (Üm) ana manasına gelmekle beraber topluluk demektir, Ümmül kura denirki, köylerin başı anası ve köy topluluğu manasına gelir. Mesela insanın başı da, insanın anası sayılır. Çünkü his ve manevi duygular orada toplanmış olur.

Fatiha ise indirilmiş semavi kitapların anası, başı, ve her şeyi ihtiva eden o kitapların azametli topluluğudur ki o da Kur'an'dır.

Hazreti Musa, anlattığımız gibi Allah'a duasında, iki adın kendi şeriatında toplanmasını istemiştir. İşin hakikatına vakıf olunca, Muhammedin şeriatına ve Kur'an'ına yönelmiştir. Bu sebeple Muhammedin dini ve şeriatı, bütün din ve şeriatları içine alan bir şeriat ve dindir.

Resulullah efendimiz Hak Teâlâ'nın ona gönderip verdiği bu ana kitapla bize görünmüştür. Ondan evvel nazil olan tüm kitap ve haberleri bu azametli kitap içine almıştır. Bunun içinde yedi öz ayet varki ilâhi adları içine alan 7 sıfatı ilâhi gibi, bütün ayetleri içine almıştır. Her bir ilâhi ad ve bunun tümü bu ayete girmiş olur. Çünkü özet olarak diyebiliriz ki Kur'an bu sebeple ana ve baş kitap olmuştur.

155 — Yüzellibeşinci soru: Peygamberlerin müjdelendiği, ve Peygamberimize verilen af ve mağfiret nedir?

Cevap: Mağfiret demek, kendini koruma ve manevi örtünme demektir. Hak Teâlâ mağfiret örtüsüyle Enbiyayı dünyada korumuştur. Çünkü bunlar Resulullah efendimizin dünyaya gönderdiği mümessillerdir. Bunun böyle olduğunu da ahirette onlara göstermiş olacaktır. Çünkü kıyamet gününde insanların efendisiyim demesinin sebebi budur. Onların da şefi olmaları için Allah'tan şefaat dileyecektir. Onun vasıtasiyle bu şefaat iznine onları kavuşturacaktır. Hak Teâlâ bundan dolayı Enbiyaya özel olarak, mağfiret müjdelemiştir. Muhammed (S.L.A.M.) da umumi mağfireti müjdelemiştir, çünkü onun nezahet ve ismeti gün gibi sabit olmuştur. Onun af edilecek bir kabahati olmadığından, ona bir kabahat ve suç yükleyemeyiz Daha önce-

den anlattığımız gibi kendisi bütün insanlığı Allah yoluna davet ettiğinden, bütün insanlar Ademin hilkatinden kıyamete kadar onun ümmetinden sayılır.

Hak Teâlâ, insanlardan çıkmış olan ilerde ve geride olmuş suçların affına onun vasıta olacağını müjdelemiştir. Allah'ın bu bildirisinde, muhatap olan o idi, fakat kasdedilen insanlardı, bir ata sözü vardır, oğlum sana söylüyorum, komşun sen anla, gibidir. Hak Teâlâ'nın kelamı ve hitabı ona olmakla, bütün beşeriyyetle ilgili idi. Bu da:

لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ

"Liya'fire lekellâhu mâ tekaddeme min zenbike ve mâ teahhere."

Hak Teâlâ'nın rahmeti geniş olduğundan, bütün insanları istisnasız af edecektir. Ona yakışanda budur. Bu sebeple Peygamberine de umumi affı müjdelemiştir. Resulullah efendimiz, Peygamberlerle birlikte ve başta olmak üzre tüm insanlar için şefaat isteyecek ve Allah tarafından bu isteği kabul olunacaktır.

Tirmiziye ait yüz elli beş sorunun, kendi yönümden cevabını bizzat size öğretmiş oldum, buradaki hakikatleri, anlayışım ve kudretimin yettiği kadar sizlere açıkladım.

Bununla beraber, Allah'ın ilmi bundan kat kat geniştir, ve hiç bir şekilde son bulmayan bir ilmi vardır, özet olarak sonsuz bir umman gibidir. Allah'tan başka bir Rab yoktur bunu böyle bilmen lâzımdır. Allah doğruyu söyler hidayete eriştirir.

MUSA MAKINDA NEFİS VE MUHABBETİN HELAK EVİ HAKKINDA BİLGİLER

Şunu bil ki, Hak Teâlâ mülklerle süslenen felekleri halk ettikten sonra yedi seyyar kevkepten, kendi İlâni emriyle koyduğu ve belli olmayan bir asıl tayin ederek, her birinin hareketini ve yerini ve istikamet yönünü ayrı ayrı tesbit ve tayin etmiştir.

Bunların hareketi ve feza boşluğunda yüzmeleri, zaman ve vakıtların zuhuruna sebep olmuştur. Hâk Teâlâ mümkünlerden evvel bunların mekanını halk etti. Bu mümkünden, yedi gök semalarından mekanlara doğru ince şeffaf levhalar serip uzattı, sonra Halk ettiği bu mekanlarda, mekanların durumuna göre mümkünler bulundurdu.

Aziz ve alim olan Allah'ın takdiriyle ve kuvvet sıfatının en yüksek derecesiyle akıllardan bir akıl yaratıp ismi zahırından o mekana bağışladı. Sonra bu aklı çarparak kahretti, bu darp neticesi ondaki muhabbet Kar, soğuk, serinlik muhabbet ve ferahlık yarattı.

Bu akla ait birinci ve ikinci addan beş ilim nehri patlayıp akdi. Bu nehirler ismi batın ile akarak, zahir ve batını başlangıcıda diğer başlangıçlara ve sonuda diğer sonuçlara bağlayarak nisbeten kudsileşti. Kendi yanında bulunan ana kitaptan bir çevre çıktı, buna o topluluğun başı veya anası dendi.

İşte Hak Teâlâ beni inayetiyle o çevreye soktu. Zahir ve batın ile onu gördüm. Bu aklın yerini orada araştırdım, ve muayene ettim. Orada siyah bir nokta gördüm. Bu nokta kırmızı ye sarımtırak temiz ve şeffaf bir ince örtüyle örtülmüştü. Bu muayyen yerle o mekanlar arasında bulunan bu ince şeffaf levha şeridini muayene ettim. Orada bu aklı seyretmekte olan Musa, Harun ve Yusuf Aleyhisselamları gördüm.

Hak Teâlâ bu akıl çevresinden kendi nefsine tahsis edeceği, ve ancak sayısını kendisinin bileceği toplulukları bu akıldan ayırmıştır. İşte bütün çevrelere, Hak Teâlâ'nın özel bir nazarı vardır. Hak Teâlâ'nın öğretip ve bunu bildirdiği kişiler, muhakkak ki bu ikram ve doğruluğun bir hürmet eseri olarak bu çevrelere tenzih makamları adını verirler.

İşte bu çevre meclisine Hak Teâlâ'nın yüksek ruhaniyetleri girerse bunlar ilâhi nezahat sıfatını kazanmış olurlar. Kazançlarının miktarlarını ancak Allah bilir.

Bunlar itaat ve korku, iftihar ve zillet halini almış olurlarki, daha evvelce bu ruhaniyyet bu çevreye girmeden önce bunlar hakkın vechini temamiyeti ve kemaliyle görme imkanları yoktu. Fakat bazı kişiler bunları görür, bazı kişilere de kendisi bu hali verir, fakat bunu bilmez, bunu hangi derecede kazandığını anlayamaz.

Biz şimdi bunları bırakalım da, o menzilde bıraktığımız akla dönelim. Onun bu evde bir infial eseri olması lazımdır. Bakalım bu aklın bu evde neyi var ve neyi yoktur. Gören için bu evin hususiyeti nedir? Hak Teâlâ bu evde sıdık ve nezahati şahıslandırarak, buraya 72 merdiven ayağı koymuştur. Bu safiyet ve nezahata çıkacaklar için bu merdiven ayakları bu yükselme İlmini onlara vermiş olur. Bu ilimde keşif ilmidir. İşte bu merdivenle en yukarıya çıkabileni orada onu bizatihi ana topluluk ve çevresi karşılar ona bu yükselmenin, mükâfatı olarak, onu İlahi nezahat ve vahdaniyetle sena etmeyi, ayrıca ona sıdkı, kahrı, zaferi, ihlas ve zilleti vermiş olur. Ve bu sıfatlarla onu süsler.

Hak Teâlâ beni bu merdivenlere soktu, bu yükselme merdivenlerini gözlerden saklamaz üzre tabiat karanlığıyle ve bir daha açılmamak üzre sakladığını gördüm. Bu gün için bu merdivenlere çıkan olmadığı gibi, buna ayağını koyanda çıkmamıştır.

Bu merdivenleri, oraya çıkacaklara tabii zulmet arkasından gösterir. İşte ben orada onu görmekle, oraya çıkarken berabe-

rimdeki çeşidli derecedeki cümlelerle, en yüksek gerçekleri de görmüş oldum. İşte o vakit kendisinin şahıslandırdığı akla, yukarı yükselmesini emretti. O çıkarken bu akıl üzerinde bir çok akıllar toplanmıştır. Bende hayretle bu şahıslanmış aklın ne diyeceğine ve ne yapacağına bakıyordum. Ve ondan faydalanmak istiyordum.

Biraz sonra bu akıl konuşmayan halinde şaşkınlık ve kızgınlık beliren bir şahıs olarak döndü. Onun bu hali Hak Teâlâ'nın ruhları yaptığı tenbih ve ihtarı ona da yapmış olmasından ileri geldiğini anlamıştım. Verilen bir haberde anlatıldığına göre,Cebrail ile Mikail aleyhisselam bir gün başbaşa verip ağlamaya başlamışlar, bu hali gören Hak Teâlâ onlardan ağlamanın sebebini sormuş neden ağlıyorsunuz demiş, onlarda cevap olarak Hak Teâlâ'ya, ya Rabbimiz senin Mikrinden emin değiliz demişler. O da onlara öylece kalın ve bilin diye vahiy buyurur.

Bize de ne vahiy etmiş ise, etmiş olduğundan, sağına baktığım vakit muhabbet ve şehvetin münacatta olduklarını gördüm.

Ekseri akıllarda kendini gösteren muhabbete Hak Teâlâ nüfuz kuvveti vermiştir. Bu sebeple Hak Teâlâ'yı korumak için bu muhabbet o evde kalmıştır. Ve akla hitap ederek, her mevcudta tapınılan Allah benim demiş ve bu sözüyle ona karşı çıkmıştır.

Anlatıldığına göre muhabbet şeytanları peşine takarak ve şehvetide elleri arasına alarak, yürüyüp Cehenneme girmiştir, orada ateşin bol olduğu bir yerde, o ateşin ortasına gelince o ateşin üzerine şehveti korumak için katrandan bir yatak serilir. Bu yaygının serilmesi Hak Teâlâ'nın azabından kurtulmak içindi. Fakat ona yaslandıklarında, cümlesi birden helak olmuşlardır.

Bu manzara korkunç, ürkütücü, ve hem de keramet taşıyordu. Çünkü bunlar mutluların rahatlık nimetleriyle yok olmuşlardı. Hak Teâlâ beni ve bizlerle olan Arifleri o gün için Bu Afetten korusun. Amin.

Mevzuumuza dönelim, o manzaradan sonra bu evde ne gibi gizlilik ve ilimlerin bulunduğunu, ve ne gibi gerçeklerle karşılaşacağımı öğrenmek istedim, bu evin sahibi olan akıl elimden tutarak şöyle dedi. İşte bu ev helak evidir. Yani yok olma ve düşme evidir. Bu evin beş odası vardı, birinci odada 4 hazine dolabı vardı. Birinci dolapta üç kilit, ikincisinde keza üç kilit, üçüncüsünde ise 6 kilit dördüncüsünde ise yine üç kilit bulunuyordu. Bunları açıp görmek istedim, ev sahibim mani olarak, Sen önce bütün odaları dolaş hazine dolaplarının yerini öğren ve gör, ondan sonra sıra ile bunları açarsın dedi. Sonra elimden tutarak ikinci odaya geçtik, orada dört dolap gördüm, birinci dolabın 6 kilidi vardı, ikincisinde üç üçüncüsünde 4 dördüncüsünde 6 kilit vardı, ve yine elimden tutarak beni üçüncü odaya götürdü, burada 3 dolap gördüm, birinci dolapta 5 ikincisinde 4, üçüncüsünde 6 kilit bulunuyordu, ve yine elimden tutarak bir kapıdan çıkıp diğer kapıdan içeriye birlikte giriyorduk, böylelikle dördüncü odaya girmiş olduk, burada da 3 dolap vardı, birinci dolapta 7 kilit, ikincisinde 5, üçüncüsünde yine 5 kilit vardı.

Ve yine elimden tutarak evin beşinci odasına girmiş olduk, burada da yine 3 dolap vardı, birincisinde 7 ikincisinde 3 üçüncüsünde 5 kilit bulunuyordu. Burada işimiz bitmiş ve beş odayı da gezmiş ve dolaplarının yerlerini öğrenmiş olduk.

Bundan sonra birinci odaya dönerek orada bu dolaplar içinde emanet edilen ve saklanan hazineleri görmek istedim.

Birinci dolabın önüne geldiğimiz vakit, kilitlerin üzerinde anahtarlarının asılı olduğunu gördüm. Bazı kilitlerin üzerinde iki veya üç anahtar bulunuyordu. Birinci dolabın birinci kilidi üzerinde üç anahtar gördüm. Her bir anahtarın 400 devir hareketi vardı. Bu hareketleri uygulayarak birinci kilidi açtım. Ve yine aynı dolabın üçüncü kilidinde 3 anahtar asılı idi, bunlar da 400 hareketle açılıyordu, bunu da açtım. İkinci kilide dönerek baktım bu iç içe iki kilit idi, iki anahtarı vardı, her anahtarın 2 devir hareketi ile 4 hareketle açılıyordu bunu da açarak

içeri girmiş oldum. Anahtarların devir hareketi sayısınca, bana burada bir çok tehlikeli ilimler göründü. Öyle zan ediyorum ki bunlarla bu güne kadar kimse uğraşmamıştır. Çünkü bunlarla uğraşmış olsalar derhal helak olurlardı. Bu ilimler, fikir erbabından Hüliemaya ait akli ilimler idi, bununla uğraşanlardan bir kısmının sonsuz bir helake gittiğini, ve bazılarını da helake götürürken kurtulduğunu görmüştüm. Bu ilimlerde Şeriat Nurunun hiç bir izi yoktu, bundan dolayı bu ilimlerle uğraşanlara mutluluk haram olmuştur. Çünkü burada Bırahmalılara ait bir çok sihir ilimleri vardı. Bunlardan içtinap etmek için bütün bu ilimleri bir anda öğrenmiş oldum. Bunlara gizli ilimler denir, açıklanmasına imkân yoktur.

Bu ilimde ihtisas sahibi olmak ve bunu öğrenmek için Resulüllah efendimizin, sahabeden Yaman oğlu Hazifeyi memur etmişti. Bundan dolayıdır ki, Hazife sahabe arasında gizli ilmin sahibi diye anılırdı. Bu zat bu ilimle nifak ehlini tanır ve bilirdi. Hatta bu cümleden bir gün Hazreti Ömer radıyallahü anhü, bu zata yemin ettirerek böyle bir şeyin olup olmadığını sormuş, hayır yoktur, senden başkasına da bundan sonra söylemem diye cevap vermişlerdi.

Bundan dolayı hazreti Ömer Hazifenin bulunmadığı bir cenazede namaz kılmazdı. Ancak onun bulunduğu ve namaz kıldığı cenaze için namaz kılardı. Bundan dolayı bu ilmi öğrenip ondan çekinip korkanlar mutlu olurlar, bunu öğrenip faydalanmamak için amel edenler ise felakete düşmüş olurlar.

Ben bunu görüp öğrendikten sonra, bununla amel etmemeyi Allah'ın inayetiyle başardım. Bu makamı elde etmek için bizim yolumuzda olanlardan bunun peşinde giden meslekdaşlarımdan bir çoklarının helake uğradıklarını gördüm. Çünkü bu haznedeki ilimler, nefislere aşık olduğundan, bununla uğraşanlar bunun erbabı olduklarını zan ederek, başa geçmek isterler, nefisler hem cinsine karşı riyaset etmeye istekli olduklarından bu ilimle âlemin karşısına çıkarak, hem kendilerini ve hem de maiyyetlerini delalete ve sapıklığa sürüklemiş olurlar. Bunu bilmeli fakat amelinden kaçınılmalıdır.

Bu birinci dolap muhteviyatını öğrendikten sonra, ikinci dolaba geçtik burada iki kilit üzerinde bir sürü anahtar gördük, üçüncü kilitte ise anahtar yoktu. Birinci kilidin üzerinde üç anahtar vardı, her kilit anahtariyle on harekette açılıyordu. Bunu açtım ikinci kilide geçtim, buradaki kilidin bir anahtarı vardı ve 4 hareketle açılıyordu, bunu da açarak üçüncü kilide geçtim. Orada anahtar olmadığından ne yapacağımı şaşırdım. Ev sahibim akıl bana, anahtarı olmayan her kilide (inne rabbeke hüvel fettahül alim) diye okursun dedi, bunu okuyunca kilit açılmış, oldu. O sırada bana anahtarsız kilitlerin anahtarı âlemi gaypte bulunur dediler.

Gerçek olarak dolap açılmıştı. Burada anahtarların devir hareketine göre ve sayısınca, ilimlerin suret ve resimlerini gördüm. Bunların arasında bu anahtarların devir hareket ve sayısından fazla, ilave ilim gördüm ve yanımdakine bunun ne olduğunu sordum. O da bana açıklayarak bunun, bütün ilim ve bilgileri içine alan bir ilimdir. Bütün ilimlere, ilim sermayesi buradan geçer ve bulaşır, dedi.

Burada aklıma büyüklerden, Ebel Maani Elcüveyniy gelmişti. Bu zat ilim bahsinde şöyle konuşurdu. İlimde bir ilim öğrenilir, ve öğrenilen bu ilimle de sair bilgiler öğrenilmiş olur, derdi. Bu sözü ile elde ettiği ilmiyle, kendisinin bilmediği ilmi elde edeceğini anlatmak istemiştir.

Fakat bu iş onun düşündüğü gibi değildir. İnsan bunu sirayetti o gizli ilimle bilmediği ilmi öğrenebilir, çünkü bütün malumat bu sari ilimden olup, başka bir ilimden gelmez. Bununla ilimler belli olur. Bunu öylece bilin. Çünkü o Ona keşf etmeyi vermiştir, verdiği keşifte mana keşfi olup, suret veya mana keşfi değildir.

İşte bu ikinci dolapta gördüğüm ilimler şunlardır. Burada eşyaların tekevvün ettiği, iktidar ve kuvvet ilimleri ki,o nda kevinlere izafe edilen enzerler zuhur edip, kulların fiillerine intisab eden benzerlerdir. İşte bu ev sari ilmi taşıdığı için bunlara helak hükmü verir. Gerçekler bu bir nisbet ve izafettir. Yok-

sa benzerin helaki değildir. Bu evin verdiği ve buraca helak olan şey bu fiillerin kullara olan nisbetidir. Hakikatte sari olan bu ilim, Allah'ın fiilleri olduğunu bizlere öğretir. Kulların fiil ve benzeyişleri helakten uzaktır.

İşte bu hareketten dolayı tekevvün ilmiyle her tekevvün eden şeyde, ol yani (kün) gizlilik ilmini öğrenmiş oldum. Bundan sonra altı kilidi bulunan üçüncü dolaba geçtim, anahtarları üzerinde idi. Birinci kilitte bir anahtar vardı bir devir hareketile açılıyordu. İkinci kilitte iki devir hareketli iki anahtar vardı, üçüncüsüde onar devir hareketli iki anahtar vardı. Dördüncü kilitte 30 hareketli bir tek anahtar vardı. Beşinci kilitte beş devir hareketli bir anahtar vardı, altıncısında iki devir hareketli iki anah bulunuyordu, bunların tümünü çevirerek dolabı açtım. Burada birbirini ezip kıran bir Cehennem manzarası gördüm. Bu Cehennem ateşinin yeşil bir Cennet bahçesi vardı, yanmakta olan bir kişiyi ateşten çıkarılarak buraya dikiyorlardı, bir saat orada kaldıktan sonra, tekrar ateşe sokuluyordu.

Altı türlü azapla işkence edildikten sonra tekrar o yeşil Cennete çıkarılıyordu. Bu dehşet manzarasından aldığım intiba, o Cennetten içdiğim su benim ismetimdi, bunu nasıl koruyup muhafaza edeceğimi bu dehşet verici azap manzarası bana öğretmişti.

Bundan sonra buradan çıkarak dördüncü dolaba geçtim. Birinci kilitte 6 hendesi şekilde devir ve hareketi olan bir tek anahtar vardı, ikinci kilitte 400 hareketli üç anahtar vardı, üçüncü kilit iç içe bir kilit olup, ki devir hareketiyle dört hareket yapan iki anahtarı vardı, bunları da Allah'ın izniyle açtım, burada birinci dolapta olmayan diğer ilimleri buldum. Burada tehlikeli sıfatları taşıyan zevatın, benzerleri tarafından nasıl helak olacağı ilmi buldum, bundan korunmak için bunuda öğrenmiş oldum. Bu evdeki ilimler dolap anahtarlarının devir ve hareketleri sayısınca bulunmaktadır. Sonradan ev sahibimle birlikte, orada nelerin bulunduğunu görmek üzre ikinci odaya geçerek, buradaki 4 dolaptan birincisinin önüne geldim. Bunda

altı kilit bulunuyordu, birinci kilit 40 haraketli bir tek anahtarla açılıyordu. İkinci kilitte anahtar yoktu, bunu da Hak Teâlâ'nın adını vermek suretile açtım. Üçüncü kilitte de bir haraketli bir anahtar vardı. Bunu da açtım Dördüncü kilitte de birbirine benzemeyen 900 devir hareketli iki anahtar vardı, bunu da açmış oldum.

Beşinci kilitte ise hendesi 50 devir hareketli iki anahtar vardı, bunu da açtım. Altıncı kilitte ise anahtar yoktu, ve yine burayı Hak Teâlâ'nın adiyle açmış oldum. Bazı keşif erbabı bu dolabın altıncı kilidinde 10 hareketli iki anahtar bulunduğunu söylerle, bu doğru değildir, bunun Anahtarsız olduğu daha gerçektir.

Dolabı açıp baktığım vakit, buradaki ilimlerin, anahtar hareketlerinin sayısınca olduğunu müşahede ettim. Bu dolapta Allah'ını tanımayan ve bilmeyenlerin istinat ettiği Fanilik ilimlerinin bulunduğunu gördüm ve öğrendim. Bu dolaptan çıkarak ikinci dolaba geçtim, bunda üç kilit gördüm, birinci kilitte bir anahtar, ikicisinde iki anahtar, üçüncüsünde bir anahtar, bu anahtarların devir hareketlerinin toplamı 125 idi, böylelikle burayı da açmış oldum, burada diğer ilimlere ancak buradan verilen ilim suretlerini gördüm. Bunlar kuvvetli olanlardı, bir anda hepsini öğrendim ve oradan çıktım.

Oradan üçüncü dolaba geçtim, bunda 4 kilit vardı, 1, 3, 4 kilitler 71 devir hareketli ve birer anahtarı vardı, ikinci kilitte ise anahtar yoktu, Allah'ın adiyle ve üzerlerindeki anahtarlarla belli olan devir ve hareketleri yaparak dolabı açtım. Burada Samiriyi kavmiyle delâlete düşüren ve sonra hidayete erdiren ilim suretlerini gördüm. Bunun şerrinden uzak olmak, ve doğru harekette bulunmakla ne demek olduğunu öğrenmiş oldum, Oradan çıkıp dördüncü dolaba geldim. Bunda 6 kilit vardı. 1, 2, 4, 5 kilitlerde birer anahtar, 3 cü kilitte ise anahtar yoktu. 6 cı kilitte ise iki anahtar bulunuyordu. Bütün bu kilitler 390 devir hareketle açılıyordu. Allah'ın izniyle bunları açtım. Ve dolaba girdim Burada, gördüğüm ilimler ancak cehcli ve çalışmayı gö-

ze alarak kazanılan ilimlerdi. Yani bunlar fikir ile idrak edilecek ilimlerdi. Bunları da öğrendikten sonra ev sahibimle birlikte üçüncü odaya geçtik. Burada üç dolap vardı. Bunun birincisinde beş kilit bunun ikinci kilidinde 3, beşincisinde anahtar yoktu, diğer kalan kilitlerde tek anahtar bulunuyordu. Bu tek anahtarla ve Allah'ın adiyle bu kilitleri açarak, dolaba girdim. Burada sıcak ve soğuk çarpması gibi tabiat ve hal ilimlerini buldum. Bunları öğrenerek buradan çıkıp ikinci dolaba geçtim, bunun 4 kilidi vardı, 2, 4, kilitlerin anahtarları yoktu. Birinci kilidin 50 devir ve hareketle açılan iki anahtarı vardı. Üçüncü kilit ise 200 devir ve hareketle açılan bir anahtarı vardı.

Allah'ın adı, ve izniyle bu kilitleri açarak dolaba girdim. Burada korku ve mücadele, şevk ve iştiyak, cehennemin soğuk ateşi olan (zemherir) i değil kızgın ve sıcak ateş olan Saîr ilmini görmüş oldum.

Çünkü Cehennemde insan derilerinin yanması ve zemherirden ve nede sairden olmuş olur. Bu yanma bu iki komşunun imtizacından doğar. Bunlardan her biri buraya azap için getirilene sahip çıkmak istediğinden, aralarında hasıl olan bu çekişme buraya giren insanların derilerinin yanmasına sebep olur. Bu dehşetli bir manzaradır. Bu yanan derilerin bir yenisi ile değiştirilmesi de ilâhi bir çevreye ait olduğu keyfiyeti Nas da gelmiştir. Vücutlar değil deriler değişir. Hak Teâlâ'nın emri değişmez. İşte bu dolaplardaki ilimler bunlardı. Bunları da öğrenerek oradan çıkarak üçüncü dolaba geldim, bunda 6 kilit gördüm. Bir evvelki dolaptaki kilit ve anahtarlara benziyordu, yalnız ikinci kilitte anahtar yoktu. Birinci kilitte iki anahtar vardı, üçüncü kilitte de üç anahtar vardı. Dördüncü ve beşinci kilitlerde birer anahtar vardı. Altıncı kilitte ise iki anahtar vardı. Bu anahtarlar 1137 devir hareketiyle bu kilitleri açıyordu. Allahın adiyle ve bu anahtarlarla bu dolabı açtım.

Burada miraç ve yükselme ilimlerinin bulunduğunu gördüm. Bu ilimler, geçici heveslilere değil can ve gönülden bunla-

rı isteyenlere ait idi. Bunlar da ancak riyazet, şevk ve mücadele ile elde edilebilirdi. Bunları da öğrendikten sonra, oradan çıkıp dördüncü odaya geçtim.

Burada üç dolap vardı. Birinci dolap yedi kilitli idi. Bunlardan ikinci kilit anahtarsız idi. Birinci kilidin ise, altı devir hareketiyle açılan bir anahtarı vardı. Üçüncü kilit ise bir anahtarlı olup 40 devir hareketi vardı. Geri kalan kilit vi anahtarların devir ve hareketi 605 idi. Böylelikle bu dolabın anahtarı devir hareketinin toplamı 652 hareket tutuyordu.

Allah'ın izniyle bunların tümünü açtım ve içeri girdim. Burada nikaha ait ilimler vardı. Zevcelerin Allah'a taatı olmadığına, ve kocasına yardımda bulunmadığına göre, ruh tarafından onlara yapılacak muamele, ve bilgilere ait ilimler vardı.

Hatta bu cümleden namaz abdesti alan bir kocaya karısının su dökmede yardım edip edemiyeceği bilgiler de vardı.

Şunu size bildireyim ki, bazı ulema bu fiilde kerahat buldular. Bu cümleden Vehbanı Selmioğlu Nefis bunda kerahat bulunduğunu bizzat peygamberimiz sallallahü aleyhi ve sellem'den öğrenmişti. Ve Bunu da bana haber vermişti.

İşte bütün bunlar bu dolapta bulunan ilimler idi. Oradan çıkarak 2 nci dolaba geçtim. Bunda beş kilit gördüm. İkinci kilit iç içe bir kilit idi. Ve bir anahtarı vardı.. Üçüncü kilit anahtarsız idi. Birinci kilidin ise bir anahtarı vardı. Keza beşinci kilidin de tek anahtarı vardı. Dördüncü kilidin ise üç anahtarı bulunuyordu.

Bütün anahtarların kilitlerdeki devir hareketi 478 idi. Bunu da açarak içeri girdim. Burada bulduklarım bir evvelki dolaptan biraz farklı olup orada bulunmayan bir kaç ilim fazlalığı vardı.

Buradan çıkıp üçüncü dolaba geçtim. Bu dolabın beş kilidi vardı. Birinci kilidin anahtarı yoktu. İkinci, üçüncü, ve dördüncü kilitlerin birer anahtarları vardı, beş kilidin ise iki anahtarı bulunuyordu.

Bütün bu anahtarların 46 devir hareketi vardı. Bunu da açarak girdim. Orada Cehennemi tutuşturup yakmak için taşlar hakkında bilgiler vardı.

Taşların yekpare soğuk ve katı olması tabiat ilmine aykırı görünür. Fakat Allah'ın emir ve iradeleri İbrahim aleyhisselama yetiştiği gibi bu cemadatta da hükmü icra eder. (Ya Nuru kuni berden) buyruğunda olduğu gibidir.

Oradan çıkarak evin son odası olan beşinci odaya geçtim. Bu odada üç dolap vardı. Birinci dolabın 7 kilidi bulunuyordu.

Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü kilitler ikişer anahtarlı idi. Beşinci ve altıncı kilitlerin ise birer anahtarı vardı.

Yedinci kilidin ise anahtarı yoktu. Bütün bu kilitler 113 devir ve hareketle açılıyordu. Bunu da açmış oldum. Burada bulduklarım ilimleri idrak eden, hissi, hayali, fikri ve bunlardan doğan düşünceleri, ezberlemeyi, ezberleneni ayrıca cemaatları bilme ve tanıma, ışıkları, ve şeref getiren bilgileri, ruhların göklerdeki akıntı yollarını, hayvanatta, bitkilerde, ve cemadatta tabiatın bunlar üzerindeki etkilerini sağdan esen ve âlemlere gelmiş olan Rahmanın nefesi ilim gibi ve bunlar hakkında bir çok bilgiler vardı.

Bunları öğrendikten sonra oradan çıkıp ikinci dolaba geldim. Burada üç kilit gördüm. Birinci ve üçüncü de birer anahtar vardı. İkinci kilitte ise iki anahtar vardı. Bu anahtarlar bu kilitleri 40 devir ve hareketlerle açıyordu.

Bunu da açtım ve içeri girdim. Burada Allah ehline mahsus var olmanın umumî sebepleri, Allah'a izafe edilen ve itimat edilen iniş sebepleri ve bunları terk edenlerin Allah kapusundan koğuması, gibi, insanları şerefleriyle zahit yapan ilimler dolu idi.

Burada hükmi şeriat ilimleri olmayıp Allah tarafından inzal edilen şeriatlara ait, ilim ve bilgiler vardı. Bunları da öğrendikten sonra üçüncü ve son dolaba geçtim. Burada beş kilit gördüm. Bu kilitlerin birer anahtarları vardı. Bu kilitler bu anahtarları 434 devir ve hareketiyle açılıyordu.

Bunu da açtım ve girdim. Burada birbirini saran ve kucaklayan ilimleri gördüm.

Meselâ, ruhların cesedlere sarılıp kucaklaşması, seven ve sevilenlerin bir birine sarılması, ayakların bir birine dolanıp karışması, ve bilhassa, Lam Harfinin Elif harfiyle sarılıp dürülmesi, gibi bir çok ve birbirini ilgilendiren ilimler vardı.

İşte bu dolap bütün bu bilgi ve ilimleri içine almıştı. Böylelikle bu ilahi evin içinde bulunan ve saklı olan ilimleri gördüğüm gibi sizlere anlatmış oldum.

Hak Tealâ bu yönde:

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ

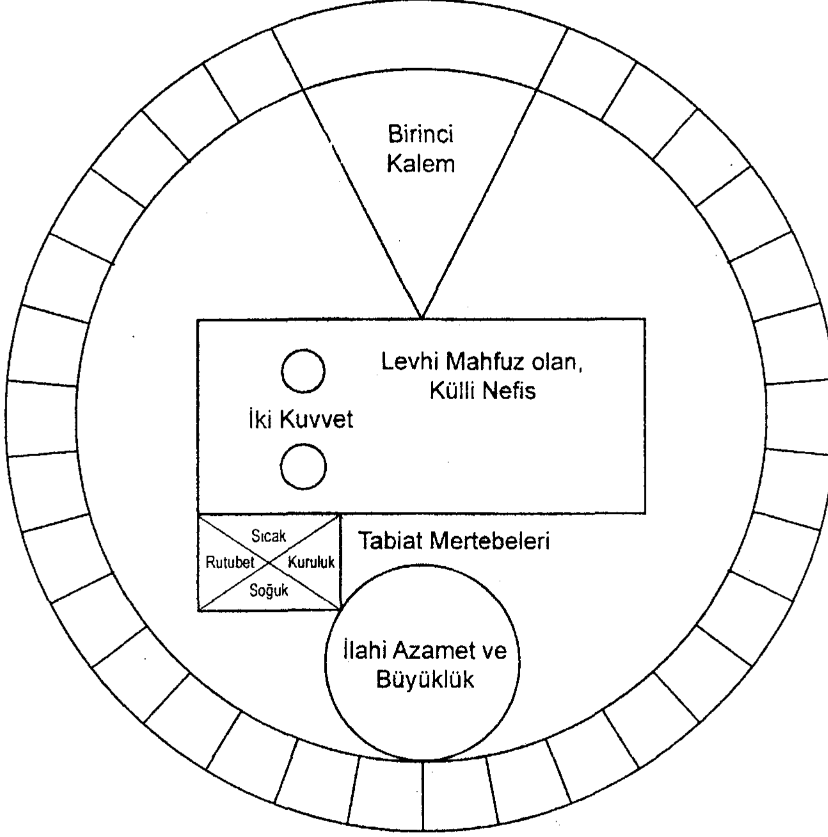
"Ve in min şey'in illâ i'ndenâ hazâinühu ve mâ nünezzilühu illâ bikaderin maglûmin."

bunun manası, bizde bir şey yoktur ki hazinesi veya dolabı olmuş olmasın, lüzumlu olanları miktarlariyle birlikte buradan indiririz.

Bu ilâhi eve girerken yalnız bir odaya girmemiştim. Bu oda da bir koridorun üzerinde idi. Ve bu oda kimseye açılmamıştı, fakat Hak Teâlâ bunu bana açtı. Burada bu kitapta yazmış olduğum bilcümle dolap ve ilahi hazinelerin anahtarları vardı.

Allah doğruyu söyler ve hidayete erdirir.

ÖDEVLİ MELAİKE MAKAMLARI

ÖDEVLİ YAKIN MELAİKE MAKAMLARI

(Şekil No: 1)
21/3

KARANLIK BULUT VE DUMAN İÇİNDE BULUNAN ARŞ HAKKINDA BİLGİLER

Şunu bilin ki, Hak Teâlâ kendinde bir şey yok iken mevcudiyet sıfatiyle sıfatlanmıştır. Mümkünlerden vücud bulma sıfatını taşır, diye bilirim ki, Hak Teâlâ mevcudiyetin ta kendisidir.

Bir konuşmasında Resulüllah sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz, Allah vardı, fakat bir şeyi yoktu, âemde bir şey bulunmaz iken Allah vardı, buyurmuşlardır. Kendi nefsinin mevcudiyetini bu sözle hatırlatmıştır. Allah Teâlâ cümle âleme kendini tanıtmasını arzulamıştır. İşte bu tanıtma ancak özel bir şekilde olabilirdi. Hak Teâlâ kendi nefsi, ve kimliği bakımından bilinmez, bu bilinmemezlik ve görünmemezlik keyfiyetine ilim denilmiştir. Eba Bekir elsıddık'ın açık ve manalı bir sözü vardır hazret der ki, İdrakin idrak edilmesine idrak idraktan acizdir, buyurmuşlardır. Bu kelâmdan anlaşılan, var olmada bilinmeyen bir emir ve olay var ki, o da Allah suphanehü ve Teâlâ'dır.

Ezelden beri mevcudiyetini sürdürmek için Vacibil vücudun, özellikle mümkün olan şeylerde, mevcudiyeti olmayan sabit benzerleri vardır. Hak Teâlâ bizlere hitab ederse, bunu sabit bir vücuddan değil, semi olarak duymuş oluruz. Çünkü onda temsil kuvveti olduğu gibi, ilimde ve görmede de subut bulmuş fakat vucud bulmayan muhakkak bir hükmü ve nüfuzu vardır. O da kendisini sabit bir görüşle görmektedir.

Hak Teâlâ muhabbet sıfatiyle sıfatlandığı cihetle, muhabbetle sıfatlanan zatta kendi nefsini rahmetle sıfatlanmış olduğunu görür ve his eder. Bundan dolayı nefes alan kişi, teneffüs etmede kendinde bir rahatlık hisseder. Nefes almada insanın içine giren ve çıkan nefes, ol kişinin nefsi için bir rahmet olmuş olur.

İşte Hak Teâlâ'dan ancak rahmet sudur eder, bu rahmet her şeyi içine alacak genişlikte olup, bütün âleme verilmiştir.

Hak Teâlâ'nın evvelki zati şekli, buluta benzer bir duman şeklinde olmasıdır. Bu içinde rahmet dolup taşan rahmani bir buhardır. O bizzat rahmetin gözüdür. Bu rahmet dumanı Hak varlığının kabul ettiği bir zarftır. Bu dumanın cevheri rahatlıktan doğan ruh şekillerini kabul etmiştir. Bu ruhlar sadık ruhlardır, ancak kendilerinin zuhur ettiği cevheri tanıyorlardı. O her şeyin aslı ve hakkın batini gizliliği idi .

Batını hükmünden âlemin zuhuru imkânsızdır. İşte bu ilk dumanda rahmanın zahiri adı olmuştur.

Kendi nefsini başta görerek, ilmî ve özel bir tecelli ile ruhî şekillerden birini seçmiştir. Hazır ve kendine yakın olan ruhlar dahi onu kıyamete kadar bilmeyeceklerdir. Hak Teâlâ zatında öyle bir kuvvet buldu ki bununla diğer ruhlara üstün geldi. O onları gördüğü halde, onlar, birbirlerini görmedikleri gibi, onu da göremez oldular. Hak Teâlâ kendi nefsini bu ruhlarla yüklenmiş buldu. Bulduğu ve yarattığı bu kuvvetle nasıl çıktığını ve var olduğunu anlamıştı. Bu anlayış ilim idi. İlimde makul gerçekler bulunduğunu anlayarak, bunu akıl ettiği için bunu makulat olarak adlandırdı.

Bu fark kendi nefsinde belli olunca bu makullerin her birinin diğerine benzemediğini gördü. Bunlar ancak Hakka ait bilgiler olup nefsinde makul olanlardı. Bunların hükmünü hak da gösterecek, ilâhi adlarla adlandırıp ona intisap edecek, vucubül vücudda, mevcudiyetleri olmadığı gibi imkânı mevcudiyetleri de yok idi .

Bu adlar kendisine ezelden beri intisabı olduğundan, hakka nisbeti vardı. Ayrıca hakkın hükmünden zuhur eden mahlukata da intisabı vardır. Bu çok eski ezelî ve ebedî bir olaydır.

Böylelikle Hak Teâlâ'nın mahlukatından bu akıl vücud bulmuştur. Hak Teâlâ'nın bu âlemi duman ve bulut içinde gizli olarak yarattığını bu akıl öğrenmiş oldu. Ve bu dumanın Rah-

manın nefesi olduğunu gördü. Nazarî ilimde adlandıracak üçüncü bir emrin çıkması için iki emrin öncelikle bulunduğunu söyledi, işte bu üçüncü emir daha evvelki iki emrin çiftleşmesiyle meydana gelen bir emirdi. Sonra hakta gördüğünü gizli ve yakın ruhlarda görmedi. Bu sebeple kendisinin diğer ruhlardan, fazla hakka yakın olduğunu gördü. Bu akıl duman içerisinde hakkın kâmil ve tam bir insan şeklini ve suretini bir şahıs gölgesi görmüş oldu ki, onun yanında kendi nefsini o derece eksik buldu ve gördü. Ondan ne çeşidli âlemlerin tekevvün edeceğini, dünyada dahi ne gibi şeylerin doğacağını öğrenmiş ve bilmiş oldu. Bu fikirle kâmil bir insanda bulunan insanlık kemal derecelerini elde etmeğe çalıştı.

Bir insanın kemali fiiliyle ölçülür, bu kemal fiili de, kuvvet ve birinci akıl birleşerek vücuda gelir.

Kuvvet ve fiil olmasaydı mevcudiyyet olmazdı. Bundan dolayı kudretinin kemaliyle sıfatlanmak için âlemi olduğu gibi bulup kuvvetten fiile çıkarmış oldu. Eğer mümkünlerin tümünü icad etmek imkânını bulsaydı, bu mümkünlerden Âdemle sıfatlanmış icad etmedik bir tek şey dahi bırakmazdı. Hak Teâlâ kendi zatında iki gölge gördü. Turun yanı başında Musa'ya tecelli ettiği gibi, bu akla da sağ taraftan ilahi tecelli zuhur etti. Allah Teâlâ'nın azaptan uzak uzatılmış rahmet taşıyan iki mübarek eli vardır. Bununla rahmeti yayar ve toplar.

İşte o akim zatından uzunun gölge o tecellinin nurundan olmuştur, ki bu da Levhi Mahfuz veya Zati tabiattır.

Bununla beraber orada bunun tümüne (hayat ,ilim, irade, söz) denilir. Cisimlerde ise buna sıcaklık, soğukluk, kuruluk, rutubet adı verilir. Rükünlerde ise bunlara âteş, hava, su, toprak adı verilir. Canlılarda yani hayvanlarda ise buna, siyahlık, sarılık, balgam, kan, denilir ki, bunların tümünde benzerlik birdir yalnız bunlardaki hüküm değişiktir.

Bütün bunlardan sonra akıl çehresini o dumana çevirerek orada kendinden neler kaldığını görmek istedi. Fakat hiç bir suretin zuhur etmediğini görmüş oldu. Orayı şekillerle aydın-

latarak oraya baktı, orayı halis bir zulmet ve karanlık içinde olduğunu görmüş oldu.

Şunu bil ki, sen ne vakit gölgenle birleşirsen sana ilahi tecelli yayılır. Tecelli nuru yayılınca gölgesi ona döner ve onunla birleşir. Bu da ona manevî bir nikâh olarak arşın sudurunu hazırlamış olur.

Hak Teâlâ'nın:

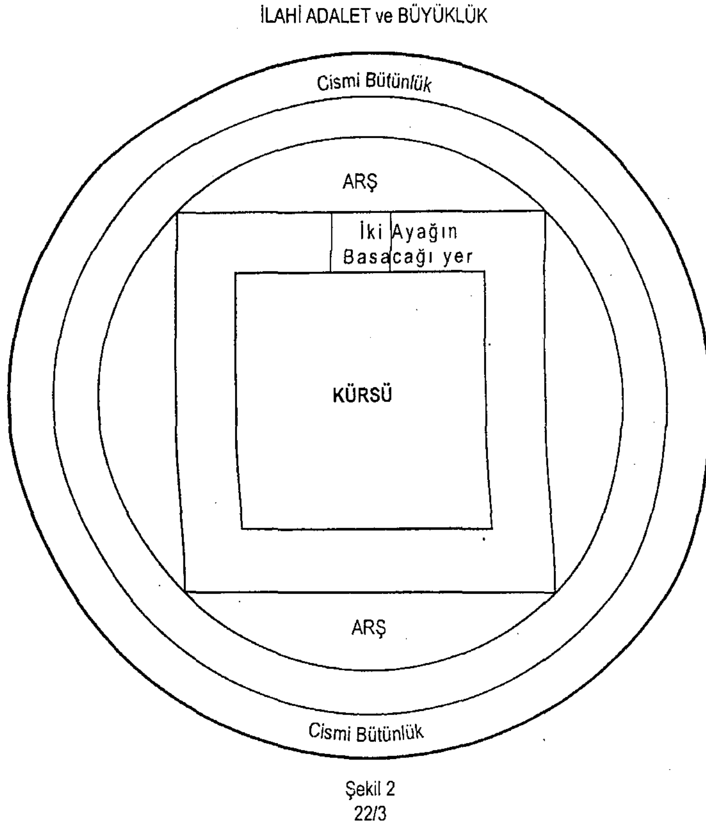
عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى

"A'lelarşisteva."

Bu sözüyle Rahmanın arşın üzerine çıkıp oturduğunu anlatır.

Şunu bilmeli ki, Hak Teâlâ insana kendi vücudundan daha yakındır.

Şekil 2
22/3

ARŞ, KÜRSÜ, İKİ AYAK KADEMESİ ARŞIN KURULDUĞU SU, HAVAYI TAŞIYAN SU, ZULMETTEN NEŞET EDEN SUYU TUTAN HAVA HAKKINDA BİLGİLER

Şunu bil ki, bu zulmet gizliliğin zulmetidir. İçinde bulduğunu görmeyelim diye burası karanlığa boğulmuştur. Bu zifiri karanlığın adıda zulmettir.

Gözlerimiz bu zulmetten sıyrılıp çıkan bir şeyi ancak görebilir. Bu zulmet gizliliğin aynası da, âlemde ne şekiller çıkarsa bizler onu görmüş ve ona bakmış oluruz, ki bu gördüklerimizin gizlilik aynasından olduğunu dahi bilemeyiz. Hak Teâlâ'ya gö-

re bu bir aynadır. Hak Teâlâ bu aynaya tecelli ederse, âlemin şekil ve benzerleri, bu aynaya basılmış ve şekillenmiş olur.

Allahü Zülcelâl tecellisinde berdevamdır. Bütün âlemin suret ve şekilleri bu gizlilikte ve bu zulmet içinde bulunmaktadır. Hak Teâlâ'nın Arşı da işte bu zulmet içinde bulunmaktadır. Bu dört ayaklı bir karyoladır. Dört yüzü ve yönü vardır. Bu dört yönün her bir yönünde bir çok aslî mesnetler vardır. Bu arşın yeri değirmi ve içe doğru bir çöküntü şeklindedir. Bunun etrafında da kürsü, felekler, cennetler, semalar, rükünler, ve doğurucuları vardır.

Bütün bunları yarattıktan sonra Rahman arşın üstüne çıkıp oturmuştur. O bütünü ile bir rahmettir. Bu rahmet de bu duman ve zulmet içinde bir surettir.

Bunun babası akıl, anası da nefestir. Çünkü ana ve baba çocuklarına rahmet ve şefkatle baktıklarında o da arşa rahmetle dolu olarak oturmuştur. Hak Teâlâ merhametçilerin en merhametlisidir. Akıl ile neles ise Allah'ta ikramcı olarak bulunurlar. Allah'ın iki sevgilisidirler. Bu sebeple bir şey zuhur etmez ki, içinde rahmeti olmasın. Rahmetsiz zuhur eden bir şeyi yoktur.

Hak Teâlâ'nın zahirî görünüşü azap olmakla, batınî görünüşü ise sırf rahmettir.

Hak Teâlâ yeri yarattı, yerdeki lüzumlu şeyleri var ettikten sonra, gökleri yarattı her göğe lâzım olan emir ve vahiylerini verdikten sonra kâinatın temellerini de düzene soktuktan sonra ve tekevvün edecek şeylerin bir halden bir hale intikallerini sıraladıktan sonra arşa yükselip oturmuştur. Bütün bu yaptıklarını zevk ve haz alarak yapmıştır. Bizler yani Allah ehli olanlar, nasıl etrafını zevk ve hazla uyarıyorsa, bu öğretilen ve zevkle etrafa tatbik edilen bu öğretim, ne bir fikirden ve ne de bir şeyi hazırlayıp tedbirden çıkmamaktadır. Bizler bunu ancak ilâhi bir zevk duyduğumuzdan yapmaktayız. O bizlere bunları ihsan etmiştir. Bizlere kadar inen odur, evden ve inişten ayrılmayan odur. O, bir şeyin haline göre, her şeyle beraberir.

İşte onun bu yönünü kayd ettiğim gice, Hak Teâlâ bana vakıa olarak dörtte bir insan boyunda beyaz kızıl saçlı bir adam gösterdi, bu kilsi o anda iki ellerimin arasında oturuyordu. Ve sakin duruyordu. O sırada Hak Teâlâ'dan bana bir kitap gelerek, bu kişi kullarımızdan biridir, terazindeki amellerin artsın diye onu sana gönderdim, ona faydalı ol, buyurdular. Hak Teâlâ'ya bunun kim olduğunu sordum, bana bu kişi Ebu Abbas Bin Cudi'dir, beşerratta oturur buyurdular. Ben ise o anda Şam'da bulunuyordum. Hak Teâlâ'ya dönüp, ey Rabbim, bu zat benden nasıl faydalanır o nerede ben neredeyim dedim. O bana seni ona nasıl, gösterdimse onu da sana öylece göstermiş oluyorum. Sen onunla konuş o senden faydalanır buyurdular. İşte sen nasıl onu görüyorsan o da seni görüyor, konuş bakalım o senin hitabını işidir duyar, sen ne söyler isen o da onu söyleyecektir, sana şunları söylüyor, Şam'da bir er kişi gördüm adı Muhammed Bin Arabi idi. Bir hususta bana bir şey teklif edip yükledi fakat o şey ben de yoktu, o benim hocamdı dedi. Bu sefer ona dönerek Ey Eba Abbas bu sözünle şimdi ne arzularsın ne istersin diye sordum. Kendisi bana bütün gücümle o istek için çalışıp duruyorum. Bana bu yön Hak Teâlâ tarafından açıklanınca istenen kişi olduğunu anlayarak, sarf etmiş olduğum emek ve yorgunluk üstümden kalktığından rahata kavuştum dedi.

Ben de ona, Ey kardeşim, şehadetiyle tamam olarak Hak Teâlâ vasıl olan senden daha hayırlı kimse var mıdır Şimdi sen Hak Teâlâ'ya şöyle bir münacatta bulun ve hitap et (Babbi zedni İlmen) Allah'ım benim bilgilerimi artır diye yalvar. Bu dünya hep teklif ve talep evidir, rahatlık ne arar, doğrusu ya senin sözünden ben bir şey anlamadım. Yalnız isteğinin ben olduğumu anlamış oldum. Dünyadaki çalışmalarını ve yorgunluklarını mı unutmak istiyorsun, hayır; bu dünya rahat ve istirahat dünyası değildir. Bir şeye mi çalıştın ve onda muvaffak oldun, arkasını bırakma, ikinci bir şeye bak, boş vakit geçirme, burası Ahiretin bir tarlasıdır. Tarlanı boş bırakma ek, yetişir, uğraş,

yorul, Allah'a yaklaş vaktini boş geçirme, işte bulunduğumuz evin hali böyledir dedim.

Bunun üzerine bu anlattıklarımdan dolayı bana teşekkür ederek ayrıldı, Allah'ın ona ve bizlere verdiği inayete bakın!

Şimdi mevzuumuza dönelim, Hak Teâlâ arşın etrafında tavaf eden ve arş nurundan yarattığı melaikeler vardır. Bunların arasından dört melâikeye arşın dört ayağını taşıma ödevi vermiştir. Dört kaideden her birinin iki yana yönü vardır. Bunların erkânını da rütbe yönünden birbirinden üstün yaratmıştır.

Hak Teâlâ'ya şükürler olsun ki, beni bu rükünlerin en faziletlisi kılıp o azametli arşın taşıyıcılarından kılmıştır.

Şunu da ilâve edeyim ki, Hak Teâlâ arşı taşıyacak melaikeler yarattığı gibi, insan sınıfından suretler vardır ki, bunları da arşı taşımaya memur etmiştir. İşte bu insan sınıfından olan en kıymetli temellerden ve taşıyanlardan birisi de benim.

Benim, bulunduğum ve taşıdığım kısımda Rahmanın rahmet hazineleri vardır. Bu sebeple beni de şiddetli yaratmasına rağmen, merhametli kılmıştır. Şunu da biliyorum ki, her şiddette bir gevşeklik vardır, Hiç bir azab yoktur ki sonunda merhamet olmasın, sıkılan bir şey yoktur ki sonradan genişlemesin, her darlığın da bir bolluğu vardır, işte esaslı olarak bu iki yönü öğrenmiş oldum.

Sağımdaki kaide ise rahmettir. Solumdaki direk ise, şiddet ve kahır kaidesidir. Tam karşımdaki dördüncü direk ise, benim kaidemden taşanların intikal yeridir. Rahmet ve şiddetten fazla olanlar orada nur ve zulmet olarak görülür, bunun içinde hem şiddet ve hem de rahmet vardır. Arşın her iki esas direğinin arasında bir ilâve direk vardır ki, bunlar sekiz kaide teşkil eder. Bu dördünün şimdilik taşıyıcıları yoktur!

Ahiret günü Hak Tealâ'nın emirleriyle sekiz taşıyıcısı olmuş olur. Arşın istinatgahları arası nurla süslenmiştir. Arşın çöküntü kısmiyle kürsü arasında geniş bir feza boşluğu, ve yanmakta olan bir hava vardır.

Bu feza boşluğunda arşın köşe ve bucaklarında Âdem oğlundan evliyalar bir yandan bir yana uçuşmaktadır. Arşın ayakları ise donmuş su üzerindedir ki, bu soğukluk rahmete izafe edilir.

Bunun böyle olduğunu peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz anlatmışlardır.

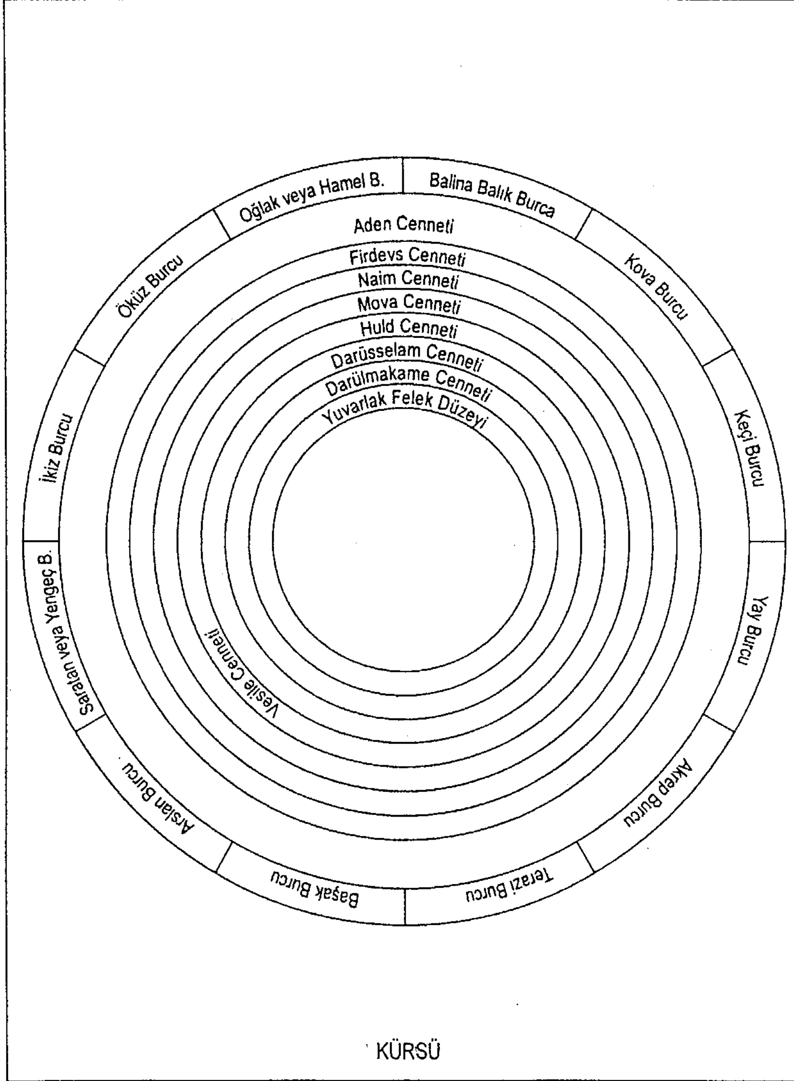
İşte bu donmus suyun yeri soğuk hava üzerindedir. Suyu donduran bu hava olmuştur. Bu soğuk havada bizatihi gizli olan zulmettir. Bu zulmetin ne olduğunu Allah'tan başka bir kimse bilmez.

Şayet arzımız başka bir arzla değişecek olsa insanlar bu zulmet köprüsünde duracaklardır. Bu değişme gözde değil yerin sıfatında olacaktır, o vakit arzımız fesat yeri değil doğruluk yeri olarak kalacaktır. Yerin şekli ise girintisiz çıkıntısız, dümdüz bir hal alacaktır. Bu yönün açıklaması Allah'ın izniyle sonraki derslerde yapılacaktır. İşte Hak Teâlâ kürsüyü bu arşın boşluğunda yaratmıştır. Şekil itibariyle dörtgene benzemektedir. Bunu halk ettikten sonra ayaklarını oraya uzatıp sarkıtmıştır. Arşta bulunan ve manayı içine alan rahmet kelimesi, kürsüde rahmet ve terletici sıkıcı gazap olarak ikiye ayrıldığını görürüz. Çünkü âlemde ne olacak ve ne yapılacaksa lüzumlu emirler buradan verilir.

Meselâ âlemleri sıkmak ve yaymak, ve bunların zıdlarını vücuda getirmek, meselâ izaz etmek ve tezlil etmek, sıkmak ve yaymak, veren ve mani olan gibi şeyler ki, bütün bunlar Hak Teâlâ'nın rahmet kelimesinin ayrılmasından ileri gelmiştir.

Rahman arşa çıkınca iki ayağı da kürsüde olmuş olur. Kürsü bu çıkışın rahatlık yeridir. Oraya basan ayaklar bu sıfatları taşır ki, bunlar da sübut kademi, sıdık kademi, cebbar kademi, cebir kademi ve ihtiyarî kademdir. Bu son iki kademin ilâhî ilimde bir çok dereceleri vardır. Bu kürsünün yeri de yine donmuş su üzerindedir. Bu kürsünün, boşluğunda arşta olduğu gibi sema ve erkandan cümle mahlûkat vardır. Ayrıca da rahmet bölmesinden buraya ait melâikeler vardır, bu bahis çok uzundur, öz olarak size arş ve kürsü hakkında bu kadar malûmat yeter.

SÖZÜ GEÇEN KÜRSÜ

(Şekil 3)
23/3

ATLAS FELEK, BURÇLAR, CENNETLER TUBA AĞACI KEVKEPLERLE DOLU FELEĞİN DÜZEYİ

Şunu bil ki, Hak Teâlâ daha evvel anlattığımız kürsü içinde şeffaf yuvarlak dairevî bir cisim yaratmıştır. Bunu da on iki eşit parçaya ayırmıştır. Bu parçalara Burçlar adını vermiştir.

Kitabında bütün ayrıntılariyle bizlere anlattığı burçlar bunlardır.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ

"Vessemâi zâtilbürûci"

Bu burçlar sulu ve topraklı, havalı ve ateşli unsurlardan mürekkep olup, tıpkı dünya ehlinin unsurları gibidir. Hak Teâlâ her bir burçta Cennet ehlinden bir melâikeyi orada iskân ettirir. İşte bu burçlardan Cennetlerde tekevvün edecek şeyler tekevvün eder. Tekevvün etmiyecek olanlar da tekevvün etmez, bozulacak olan bozulur, bozulmayacak olan da bozulmaz.

Bozulmalar, karşılıkların tümü bu burçların değişmesiyle ve kurulan düzenin bozulmasiyle olmuş olur.

İmamcılar bu 12 burcu oniki imama intisap ettirirler. Bu doğru veya yanlış olabilir. Gerçek olarak bütün âlemin öncülüğünü bu oniki burçta bulunan on iki melâike yapmaktadır. Böylelikle bu 12 burç âlemlerin gerçek olarak imamlığını yapmaktadır. Bu oniki melâike yerlerinde sabit olup tekevvün itibariyle bulundukları menzillerden hiç bir sebepe değiştirilemezler. Bunların aldıkları yardım ve imdatlar onlara oralardan geldiğini his edemezler.

Arşın esası dört kaide üzerinde oturtulmuş olduğundan, bu burçlar oniki olmasına rağmen dört mertebe üzerinde bulunmaktadırlar.

Fakat bu konak ve duraklar üçtür. Bunlar Dünya, Berzah ve Ahiret'tir. Bu konaklardan her bir konağın, dört menzili vardır, bu konaklarda bunların hükmü geçer. Şayet bu üç konağı 4 ilâ çarpacak olursanız, bundan 12 kısım çıkar ki, bunlar da 12 burca delâlet etmiş olur. Dünyamız Ahiret günü ateşe döneceği cihetle bu dört menzilin hükmü üzerinde kalmış olur. Cennet çarşısındaki Berzahta bu 4 menzilin etkisi altındadır. Cennet de bu dördün etkisi altındadır.

Bunlardan Oğlak, Arslan, Yaya burçları, dört menzilin etkisi altında bulunmakla beraber, aynı mizaç ve onlarla aynı mertebededir, Öküz, Başak ve Keçi burcu da başka mertebede hâkimdirler. İkizler, Terazi, Kova burçlan ise başka mertebede ve hâkimdirler. Yengeç, Akrep, Balık burçları da başka bir mertebede hâkimdirler. Bu üçlü burçlardan ayrı ayrı her bir burcun tabiatı ve mizacı birbirine benzediği gibi, hüküm menzilleri ise üçtür.

Bunlar dört hâkim vali olarak bir menzilde bulunurlar. Bunlardan her biri o menzilde tam olarak hükmü geçer.

Nitekim yedi Hunnüs ve Künnus ecramından her biri gece ve gündüzü yapmaktadırlar ve bunun sahibi ve hâkimidirler. Fakat geri kalan cürümlerin sahipleri ise gündüz ve geceyi yapanla birlikte hükümleri geçmiş olur. Ancak bu cemaatten ayrılmak isteyenler, günün ilk saatında ve 8. ci saatında başlı başına ayrılabilir. Keza gece ile ahirette bunun gibidir. Arslan burcu onların olduğu gibi, dünyanınki ise yengeç burcudur ki bu değişebilir. Burada arslan burcu sabit burçlardandır. Bu on iki burçtan her birinin onda hükmü vardır.

Dünyamız ise yengeç burcunun hâkimiyeti ve ona aidiyeti olmakla beraber diğer burçların da burada hüküm ve etkisi eksik olamaz.

Berzah âlemi başak burcunun etki ve hükmü altında bulunmakla beraber diğer burçların da buraya ayrı ayrı etkisi vardır.

Ortada üçüncü bir menzil kalıyor ki, bu da dünyamızın ateşe dönmesidir. Gerçek olarak dünyamızın sahibi yengeç burcu olmakla, ateşe dönmesi halinde, artık yengeç burcunun hükmü ve etkisi kalmayıp, onun yerini ve hâkimiyetini Terazi burcuyla birlikte diğer burçların etki ve hâkimiyeti altına girmiş olur.

Şuna bakın ki, burada ne tuhaf şeyler göreceksiniz? Meselâ, Cehennem ateşine düşenlerin azabı sona erdiği vakit, artık ve orada Terazi burcunun hükmü ve etkisi kalmayıp bunu İkizler burcu teslim almış olur. Bununla birlikte diğer burçların da etkisi iştirakleri vardır.

Hak Teâlâ bu Atlas feleği hâkim ve valileriyle çevirdiği vakit, bu çevirmenin sonunu gece ve gündüzü olmayan tam bir gün olarak yapmıştı. Bunun içindekileri de dönme hareketiyle birlikte yapmıştı. Emir ve vahiylerini mümessillerine hükümde bulunmaları için vermiştir ki, bu hüküm ve emirler muayyen ve belli bir müddet için kendilerine verilmiştir. Bu müddet ve vakitler, Dünyevî, Uhrevî ve Berzahı, menzillerde değişik olurlar.

Şu var ki, Berzahî müddet en hızlı, ve hükmü en çok olan olduğu gibi, onu da günlerine göre sivriltmiş ve yüceltmiştir. Orada günler dahi farklıdır. Bir gün olur yarım devre ile geçer, gün olur ki tam devre ile geçer. Gün olur ki 28 devre ile tamam olur. Yükselmedeki günlerde bu artar şahsî işlerde bunlar eksilmiş olur.

Bu değişiklik iki gün arasında değişen günlerin dereceleri vardır. Hak Teâlâ bu oniki burcun mümessili olan her bir meleikeye otuz ilim hazinesi vermiştir. Her hazinenin bir dolabı vardır. Her bir dolap sonsuz, tükenmeyen ilimleri içinde bulundurur, işte bunlar hakkında Hak Teâlâ:

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ

"Ve in min şey'in illâ i'ndenâ hazâinehu ve mâ nünezzilühu illâ bikaderin ma'lûmin."
buyuruyorlar. İşte bu burçlardaki melâikeler, kâinatta lüzumlu olan şeyleri bu dolaplardan alarak indirmiş olurlar.

Her dolaptan indirilen ilim ve bilgiler, aşağıda bir gün kalarak tekrar yerine dönmüş olur. Bazıları ise indirildikten 100 sene sonra dolaplarına dönmüş olurlar. Burada inen ve çıkan ilim ve bilgiler bir gün ile 100 sene arasında değişir. Burada gün dediğim şey, bu Atlas feleğin hareketi kadardır, Her sene bu felek hareketinin 360 günü olacağından 100 senenin kaç gün ettiğini siz hesap ediniz. Bunu da öylece bilmiş olursunuz.

Talimler ehli tarafından bu hazineler feleğin dereceleri diye adlandırılır. Buraya inenlerde, komşuları ve menzilleri ve menzillerden sabit ve yükselmiş olan ve bu dolaplardan hasıl olan ilâhî ilimler gibi, âlemde etkisi olanlardır. Yere nisbetle, ve diğer 7 komşu ve şerî hareketli kevkeplere nazaran ağır hareketli olan kevkeplere sabit kevkepler diyoruz. Cennet ve Cehennem ehline nezaket hakkı bu oniki burca verilmiştir. Cennetteki hükümler hep bu 12 burçtan çıkmış olur.

Fakat dünya ve ateş ehli ise hiç bir hükme tabi olmayarak inen mümessillerle idare edilirler.

Cennetlerdeki tekevvünden tutun da, yemek ve içmek, nikâh ve hareket, sükûn ve ölüm, değişiklik ve şehvet gibi şeyler, olup ve bitenler! ve ne çıkmış olursa hepsi o hazinelerden inen ilimlerle ve 12 mümessilin elleriyle ve Allah'ın izniyle yapılır.

Aden Cenneti istisna edilerek diğer Cennetleri bu 12 mümessil bina etmişlerdir. Çünkü cennet-i Adeni Hak Teâlâ kendi eliyle halk etmiş ve kendi padişahlığına bir kale olarak yapmıştır.

Bu Cennetin sonsuz alanlarında. Misk'den mamul kum tepeleri yapmıştır. Hak Teâlâ zahirî olarak kendini bu suretle Misk olarak göstermiş olur. Ve hayvani görüşlerin zahirî örtüsü olmuş olur. Bu misk yığıntıları üzerinde kendi elleriyle Tuba denilen cennet ağaçları dikmiş olur. İşte Allah Teâlâ bu Cennet ağaçlariyle kendi Cenneti olan Aden cennetini süslemiştir. Bu ağaçlar o kadar yüksektir ki, kendi surlarını aşmış ve etrafa yayılmıştır. Bu ağaçların dalları sari Cennetlere kadar uzanmış olur ki, bunun dallarındaki meyveler yenecek bir nesneden olmayıp, cennet ehlini süsleyecek ziynet meyveleri vermiş olurlar.

Cennet ehlinin elbiselerine gelince, bunlar dokumadan yapılmış kumaşlardan olmayıp Cennet mamûllerindendir. Nasıl ki, dünyada gül toplamak kasdiyle bir gül bahçesine dalıp gül topladığımızda elbiselerinizin kolları gül dikeninden paralanırsa, cennet ehlinin de elbiseleri bu Tuba ağacının ziynetlerini toplarken paralanmış olur.

Günün birinde (sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz halka) hutbede bulunurken adamın biri içeri girerek; Ya Resulüllah! Cennet ehlinin elibeseleri kendiliğinden mi halk olur veya dokuma mıdır? Diye sorunca orada bulunanlar bu soruya gülmüşlerdir. Resulüllah efendimiz bu gülenlere, şayet bir cahil kişi bir âlime bir şey soracak olursa buna gülmek mi icab eder diyerek soru sahibine Cennet meyvesinden yapılır buyurmuşlardır.

O vakit orada bulunup gülenler de bilmedikleri bu yönü anlamış ve bilmiş oldular.

Her Cennet ile diğer Cennet arasını çevreleyen bir sur vardır. Her Cennet kendini manasiyle adlandırmıştır. 3 nolu şekilde bu cennetlerin mevkilerini ve yerlerini adlariyle ve sırasiyle göstermiş olduk.

Bunların en yükseği Vesile cennetidir ki, bu Cennet Aden Cennetiyle diğer Cennetleri içine almıştır.

Burası Resulüllah efendimize tahsis edilmiştir. Bu Vesile cennetinin her cennette bir suret ve resmi vardır. Resulüllah efendimize bu cennetin verilmesi sebebi ise Allah'ın bir hikmet olarak ümmetine olan duasını kazandırmıştır. Hak Teâlâ bu Vesile cennetinin yerini yuvarlak ve mükevkep felek sathında yapmıştır, ki bu satıh (yüzey) Cehennem ateşinin damı olmuş olur. Bunun hakkında da gelecek derslerimizde geniş açıklamalar yapacağım.

Hak Teâlâ her Cennette Esmaül Hüsnası sayısınca 100 basamak yapmıştır. Hak Teâlâ'nın azametli bir adı vardır ki, Hak Teâlâ bu adiyle âlemde temayüz edecektir. Bu ad ile özellikle Vesile cennetine nezaret etmektedir. Hak Teâlâ'nın bu azametli adının her cennette bir kemâl hükmü vardır. Bunu öyle bil.

Cennet evlerine gelince ve bildirildiğine göre bunların sayısı Kur'an âyetlerinin sayısıncadır.

Allaha şükürler olsun ki, bunu da bu âyetleri okumakla kazanmış olduk. Bizlere bildirilmeyen menzileri de ihtisas cennetinde ihtisasımızla elde etmiş olduk. Miraç yolundan ise ateş ehlinin cennetini elde etmiş oluyoruz ki, bunlar buranın ailesindendir.

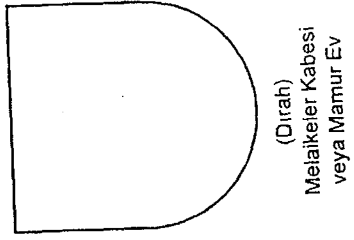
Cennet kapıları teklif azasının sayısına göre 8'dir. Aldığımız haberlerden Resulüllah efendimiz bu yönde, şayet bir kişi abdest alıp ve nefsini unutarak, yani nefsiyle konuşmayarak iki rekât namaz kılarsa, cennetin sekiz kapısı da ona açılarak istediği kapıdan içeriye girmiş olur buyurmuşlardır. Bunun üzerine Hazreti Ebû Bekir bir soru sormuş ne için sekiz kapıdan birden girilmesin diye sorunca, o vakit Resulüllah efendimiz Hazreti Ebû Bekirin sorusunu doğrulamış, bu hal ile namaz kılan kişi sekiz cennet kapılarından bir anda içeri girer haberini vermiştir.

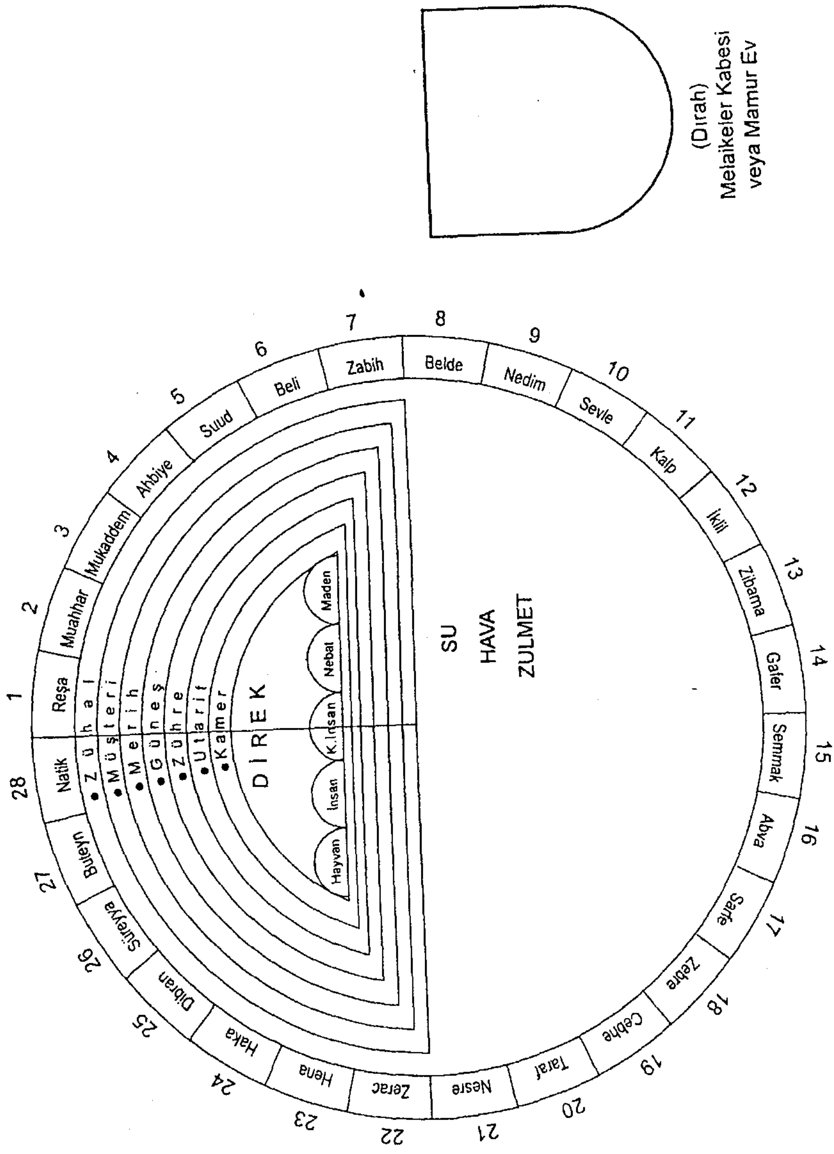
Çünkü insanda her uzvun bir kapısı vardır. İnsan uzuvları ise sekizdir. Göz, kulak, dil, eller, karın, mahrem uzuv ayaklar ve kalptir. İşte yukarıdaki hal üzere amel edenler bu kapılar-

dan sekiz uzuv ile aynı anda girmiş olur. Çünkü insanın ahiret neş'eti Berzah neş'eti gibidir. İnsanın iç âlemi yani Batını kendine göre bir hayaldir. Cennetlerin 79 eriği (mürdüm) vardır. Bu erik ağaçlarının yetmişten fazla dalları vardır ki, bunlar iman dallarıdır. Her iman dalının cennete bir yolu vardır. Cennet ehlinin Her cennette yeri vardır. Ateş, ehli ise ateşten çıkmayanlardır. Mana bakımından bütün cennetleri bildikleri halde, yalnız iki cennetin manasını bilemezler bunlar Firdevs ile Vesile cennetidir, ki buraya hiç bir zaman ayak basamazlar. Çünkü bütün cennetlerin cehennemde bir benzeri vardır, ancak ismi geçen iki cennetin orada benzeri yoktur.

Hak Tealâ 300 ahlâkla sıfatlanmıştır. Mü'min olsun kâfir olsun bir insan Allah'ın bu 300 ahlâkından biriyle ahlâklanmış olur. Hak Teâlâ'nın bütün ahlâkları birbirinden güzel ve iyidir. İşte bu güzel ahlâkla sıfatlanan kimse, yerine göre bunu kullanırsa iyilik yapmışsa iyilik, bu güzel ahlâkı kötü kullanmış ise cezasını mutak görecektir. Allah doğruyu söyler ve hidâyete erdirir.

(Dırah)
Melaikeler Kabesi
veya Mamur Ev

1 Reşa
2 Muahhar
3 Mukaddem
4 Ahbiye
5 Suud
6 Beli
7 Zabih
8 Belde
9 Nedim
10 Sevle
11 Kalp
12 İklil
13 Zibana
14 Gafer
15 Semmak
16 Abva
17 Safe
18 Zebre
19 Cebhe
20 Taraf
21 Nesre
22 Zerac
23 Hena
24 Haka
25 Dibran
26 Süreyya
27 Buteyn
28 Natik
Zühal
Müşteri
Merih
Güneş
Zühre
Utarit
Kamer
DİREK
Maden
Nebat
K.İnsan
İnsan
Hayvan
SU
HAVA
ZULMET

Şekil 4

KEVKEBLERLE DOLU YUVARLAK FELEK, SEMÂLARIN KUBBELERİ ÜZERİNDE BULUNAN ARZIMI, ÜÇ ESAS RÜKÜN, SEMALRI TUTAN DİREK, MADEN NEBAT, HAYVAN İNSAN HAKKINDA BİLGİLER

Bu kevkeplerle dolu feleğin konaklan ve bu semalar ve arzımızın bütünlüğü esas rükünler, ve doğurucular, ve arzımıza düşmemesi için sema kubbelerini tutan direkler, insanların Allah'ına karşı küfranı nimette bulunmaları ve onun emirlerine karşı geldikleri halde, Allah'ın sıfatında bulunan rahmet ve şefkati, bu semaların ve sürümlerin arzımıza düşüp insanlığı yok etmesine mani oluyor. İnsanların tümü arzda zeval bulduktan sonra ancak o vakit bu cürümler ve semâlar buraya düşüp arzımızı bütüniyle yok edecektir.

Şunu bil ki, Hak Teâlâ bu cürümlerle dolu olan feleği, atlas renkteki feleğin karın boşluğunda yaratmıştır.

Bunun her ikisi arasında da cennetleri yaratmıştır. İşte bu mükevkep felek cennetin yeri, atlas felekte cennetin semasıdır. Her ikisinin arasındaki gök boşluğu, genişliğini ve uzunluğunu ancak Allah ile Allah'ın bildirdiği kişiler bilir. İşte bu mükevkep felek, geniş ve sonsuz semâ deryaları içinde bir halka gibidr. Bu mükevkep feleğin iç kısmında 28 konak tesis edilmiştir.

Bunun içinde menzilleri olan ve seyyar cürümler adı verilen ecram da vardır. Bunlarla menzilleri olmayan diğer kevkepler arasında bir fark yoktur. Hâk Teâlâ:

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ

"Velkamere kaddernâhu menâzile."

bu mükevkep felek içinde seyyar cürümlerin menzil ve yerleri belli edilmiştir. Burası kevkepler arasında bir mıntıkadır.

Orası ilâhi farz ve takdirle muayyen miktarda ecramla doludur. Bu miktarların benzerleri ancak bu seyyar kevkeblerle bilinir ki, o yere bir seyyar kevkep inmeden bunlar da menziller olduğu bilinmez. Böyle olmasaydı, başka kevkeplerden bir farkı olmazdı.

İşte bu feleğin altında dünyamız bulunyor. Hak Teâlâ burçlarında olan hazinelerinden, ve etkili bilgilerden bir şey almak için, on iki Melâikesinin elinde bulunan bu kevkeplerden her bir kevkebe atlas felek içinde bir yer göstermiştir. Zira Hak Teâlâ her bir kevkebe ayrı bir tabiat vermiştir. Bu seyyar uydulara güneşten nur verilmektedir o bu manzumenin en azametli cünnü ve kevkeplerin kalbidir. Bu kevkebte nur adında daimî bir tecelli vardır. Bu nur semalar ve yerin nuru olan Allah nuru değildir. İnsanlar bu semalardaki ve yerdeki nurun güneş cürmünden olduğunu, söylerler. Güneş ile diğer kevkepler arasında bir fark yoktur. Güneşteki nur tecellisi devamlıdır. Onun için güneş nuru toplanıp dürülmez.

Çünkü bu nur misali tecelli, güneş ile, göz arasındaki Hicap'la, bakan gözlerden saklanmış olur.

İşte bu kevkeplerin boşluktaki yüzmesi felek içinde bir çok feleklerin kuvvetle bir birine çarparak yeni kevkepler meydana gelmiş olur. Bu çarpma ile buradaki havada bütün mahlûkata yayılmış olur.

İşte bu hava âlemin hayatıdır. Bu, nemli sıcak bir havadır. Bu hava içindeki nisbetler ve dereceler yükseldi mi, buna ateş adı verilmiş olur. Hararet ve rutubet derecesi düşdümü bu da, su adını almış olur.! Bu iki hal ve şeklin ortası veya mutedili hava olmuş olur.

Allahü Zülcelâl, işte bu hava içinde suyu tutmuştur. Bu hem akar, intisap eder, ve hem de hareketlidir.

Havadan gayri süratle istihale edecek ve değişecek bir şey yoktur. . Kendisi asıl rükündür. Bu asılda, hararet ve rutubetin mutedil ve doğru bir yolda birbiriyle izdivaciyle olmuş olur. Bu en azametli bir unsur, ve bütün unsurların da aslıdır. Şu da buna en yâkın bir aslıdır. Bu sebeple Hak Teâlâ bununla her şeye hayat vermiştir.

Burada en azametli burçlar hava burçlarıdır. Bunlar da, İkizler, Terazi ve Kova burçlarıdır.

Hak Teâlâ yedi kat dünyayı yarattığı vakit, bunlardan her birini diğerinden bir nisbet içinde küçük ve büyük yaratmıştır. Bu yedi kat kevkeplerin her birinin ayrı ayrı sema kubbeleri vardır.

Hak Teâlâ arzımızı yarattıktan ve buralara kuvvetler ve rızıklar koyduktan sonra, en nihayet dünya havasını duman olan bakır renginden yapmıştır. İşte bu dumandan üst üste olan yedi kat gökleri şeffaf olarak yaratmış, ve bunları arza kubbeler misali oturtmuştur. Ayrıca halk ettiği bu yerlerden (cürümler) her birinin etrafını gök ile çevirmiştir. Arzımız bu yedi kat yerden, döşenmiş ve yayılmış bir halıya benzemiştir. Bu yedi semada da ayrıca uydular yaratıp bunları da muayyen bir düzene sokmuştur. Bunlardan en yakın komşu Ay'dır. Bu uydu dünya semasındadır. İkinci semada Utarit uydusu vardır. Üçüncü semada Zühre vardır. Dördüncü ve orta semada Güneş vardır. Beşinci semada kırmızı olan Merih vardır. Altıncı semada Müşteri. Yedinci semada ise zuhal uydusu vardır. 4 nolu şekilde bunları ve yerlerini sizlere göstermiş olduk. Bu kevkeplerin tümü boşlukta yüzmeye başladıktan, burçlardaki hazinelerde buraya indikten sonra ve melâikeler tarafından bu hazineler de buralara hediye edildikten sonra, bütün bu inenler bu uydulardaki rükünlere te'sir etmeye başlamıştır.

Bu etkiden bir çok şeyler doğmuş. Bunlardan katı olanlar vücud bulmuştur. Bu vücud bulanlar şunlardır. Madenler, bitkiler, hayvanlardır. En nihayette de insan vücud bulmuştur.

Hayvan, insanı kâmilin halefidir. Onda olan zahiri suret ile âlemin gerçeklerini kendinde toplamış oldu.

Hak Teâlâ kâmil insanda cümle âlemin gerçeklerini ve hakkın gerçeklerini izafe ve ilâve etmiştir. Bu suretle insan kendini doğrulamış ve nasıl zuhur etmiş ise öylece zuhur etmiştir.

Bu etkiler vücud bulan her şeyde o şeyin kâmil çeşidini meydana getirmiştir.

En kemâl mertebede olan madenlerden birisi de Altun'dır. Nebatlarda en kâmili Vakvak ağacıdır. Hayvanlarda ise en kâmil şekil ve suret İnsan çıkmıştır. Bunlardan her iki çeşit arası orta bir şey vücud bulmuştur. Meselâ insanlar tarafından yenilen yaz ayları kumsal çöllerde kendiliğinden biten ve tohumsuz yetişen ve Hazreti Resulün adlandırdığı Men yani maden ve nebat arası olan Türklerin ad verdiği kızıla mail Ak Mantar'dır. Hurma da nebat hayvan arasında vücud bulmuştur. Maymun cinsinden Şebek de hayvanla insan arasında vücud bulmuştur.

Hak Tealâ bu yarattığı suretlere üflediği anda bunlara bir ruh girmiş ve canlanmıştır. Bu canlılar kendini o vakit tanımış ve tanıtmıştır. Hak Teâlâ bu vücud buldurduğu bu canlıları ve katılan (cemadat) iki keyfiyet üzerine yapmıştır. Bunlardan bir kısmı gıdalanmak suretiyle büyür, uzar ve gelişir. Diğeri de gıdasız olarak gelişir.

Bunlardan gıdasız olarak gelişenler madenler ve taşlardır. Diğeri ise nebatlardır (bitkiler). Ve yine bunlardan gıda yoliyle gelişen ve hayat bulan canlı hayvanlardır ki, bunların tümü konuşan canlı nefislerdir. Âlemlerde nefissiz hiç şekil mevcud değildir.

Gündüz ve gece güneşin doğması ve batmasiyle olur. Zaman ise olayların birbiriyle birleşmesinden olmuş olur ki, zaman denilen olay, gün, gece gündüz, sene mevsimleri, bütün bunların tümü nisbî emirler olup, belirsiz ve gerçek olarak vücudu yoktur.

Hak Teâlâ her semaya emir ve vahyini vermiştir. Sonradan bunların idaresine mümessiller ve vekiller tayin etmiştir.

Hak Teâlâ bu cürümlere dairevî bir hareket vermiştir ki, onun için bunlara Eflâk adı verilmiştir. Ayrıca yedinci gök yüzeyinde de mamur ev olan melâikelerin kâbesini yapmıştır. Bunun adını da (Dıralı) koymuştur. Bunun şekli de 4 No. lu tablonun bir yanında gösterilmiştir, Hak Teâlâ her semayı imar edecek ruh âlemleri ve melâikeler yaratmıştır. Bu melâikeler âlemin maslahat ve faydalanması için inen Allah'ın sefirleridir.

Bu Sefirlerin her birinin belli bir makamı ve yeri olup, bu yerleri hiç bir zaman terk edip aşamazlar.

Bakiye âlemlerin işi ise Hak Teâlâ'ya, namaz, niyaz, Allah'ı teşbih ve senadır. Yedinci gök ile mükevkep felek arasında kürsüler vardır. Bu kürsülerde mükellef olanların resimlerine benzeyen resimler ayrıca Tahir melâikeler eliyle tutulup kaldırılan örtüler vardır. Bu melâikelerin ödevi, bu mükelleflerin resimlerine ve suretlerine nezaret etmek ve örtülerini de elleriyle tutmaktan ibarettir.

Şayet bu melâikeler bu suretlere bakacak olursa, bunlar yani bu suretler, derhal bulundukları şekilden başka bir şekle dönmüş ve değişmiş olurlar. Melâikeler bunlardaki çirkinliğin geçtiğini ve güzelleştiklerini görünce bu örtüleri yüzlerinden çabucak kaldırırlar ve onlar da o vakit güzellikleriyle ve süslü ziynetleriyle görünmüş olurlar.

Hak Teâlâ bu yönü yani Allah'ın ahlâkiyle ahlâklanmak, Allah'ın kullariyle edeblenmek, âlemin iyiliklerini çıkarıp göstermek, kötülüklerini saklamak, gibi şeyler için şeriatların geldiğini keşif ehline bildirmiş ve göstermiştir.

Şayet Allah'ın ehlindenim deyip kötülükleriyle âlemde beraber olanlar bu hükmün hilâfına olarak davasında yalancı sayılır. Bu ve bu gibi misâllerden dolayı Hak Teâlâ Gafir, Gafur ve Gaffar adını alır.

Hak Teâlâ mülklerini tekevvün ettirdiği vakit, daha evvel anlattığımız gibi Adem Âleyhisselâmi aslî rükünlerden elleriyle yaratmıştı.

Onun soğuması ve kuruması için terkibinin en çoğunu topraktan kılmıştı. Bu sebeple onu da halife olarak halk ettiği toprağa indirmiştir.

Ondan evvel rükünlerden ecinnileri yaratmıştır. Bunların vücud yapısının çoğunu da ateşten kılmıştır. Bunların vücud bulması, Ademe, iblise, melâikelere verilen emirle olmuşlardır.

Hak Teâlâ bunların vasıflarını bizlere Kur'an'da anlatmıştır. Bunları tekrar etmeye ve anlatmaya lüzum yoktur.

Hak Teâlâ Allah'ı inkâr etmeyen ve Allah'ı tevhid eden insan için gök suretini diğer gök suretine tutturmuştur, çünkü bunlar, devamlı olarak Allah'ı zikredip dururlar, hatırlarından Allah'tan başka bir şey geçmez.

Onların nazarında Allah'ı inkâr ve nefiy edecek bir iddiaları yoktur. Onların meşgalesi Allah birin biridir düşüncesiyle oturup kalkmalarıdır..

Resulüllah efendimiz: Büyük zikir olan Allah Allah diyecek arz üzerinde kimse kalmadığı vakit kıyamet Saati başlamış olur, buyurmuşlardır. Hak Teâlâ bunu da kitabında zikretmiş:

وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ

"Vele zikrullâhi ekberu."

demişlerdir.

Resulüllah efendimiz bu büyük zikir yerine La, İlahe Allah diye bir şey söylenmesini istememiştir. Bu ad işte bu imamın uydurması ve hezeyanıdır. Yoksa Hak Teâlâ semaların yere düşmemesi için onu tutmamıştır. Allah Teâlâ muvahhid kişileri için semaları bir birine bağlamıştır, Hak Teâlâ buyruğunda:

اَنَّهَا وَاهِيَةٌ

"Ennehâ vâhiyetün."

demektedir. Yani bunun manası da bu gök ve semalar düşmekte ve inmektedir, demek halen yoldadır. Mümessil ve vekiller yollarında hareket halindedir. Hak Teâlâ arza ve arzın üzerinde olanlara varis olacak güne kadar bu yolda olan vekil ve suretler âlemin esası olan dünya, berzah ve ahirette bir şekilden bir şekle istihale etmek ve değişmek suretiyle zuhur edeceklerdir.

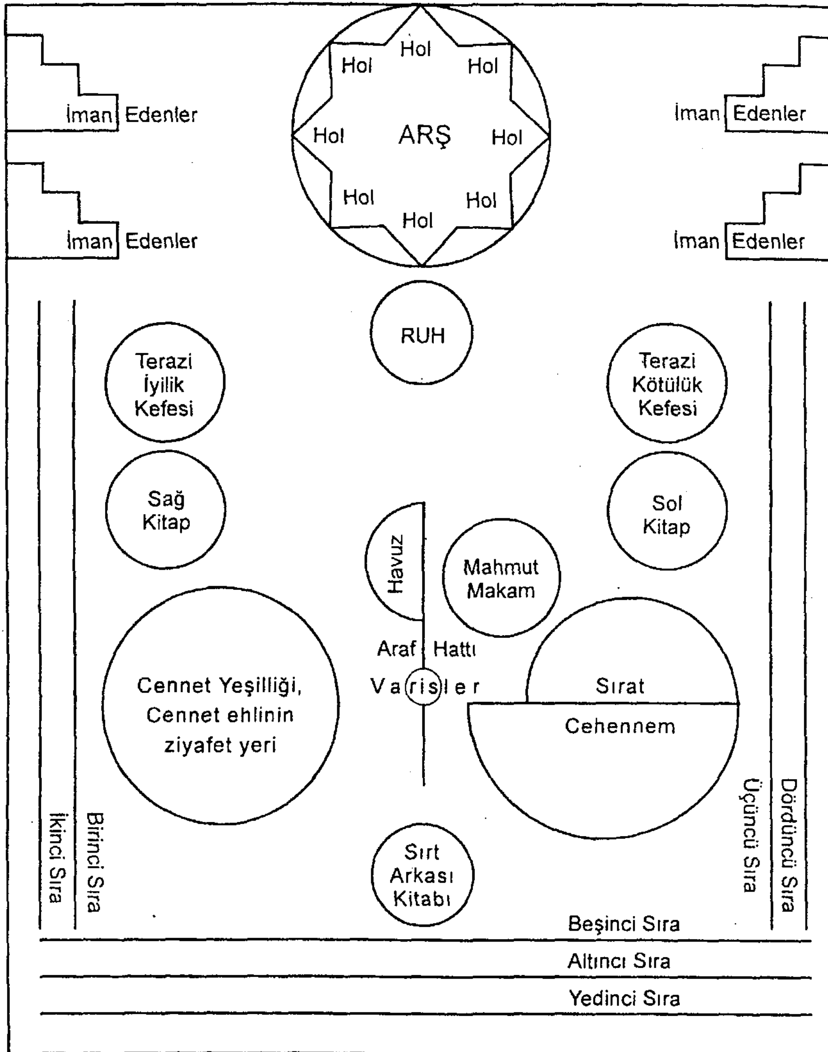
O vakit kâinatta bir şey kalmayacaktır ancak ahiret Cennet ve Cehennem kalmış olur. Bunlardan her birini Hak Teâlâ istediği cin ve ünsle doldurmuş olacaktır.

Hak Teâlâ'nın Sıdık kademi Cennete basacak, Cebbar kademi de Cehenneme basacaktır.

İşte kürsüde bulunan Hak Teâlâ'nın iki kademinin ahiret gününde basacağı, yerler buralarıdır.

HAŞIR ALANI

HAŞIR ALANI
Şekil 5

MAHŞER YERİ VE BUNUN İÇİNDE BULUNAN TERTİPLENMİŞ MERTEBELER, ARŞIN MEKANI MAHKEME VE AZALARI VE ETRAFI KUŞATAN MELÂİKE SIRALARI

Şunu bil ki, Hak Teâlâ sura üflediği vakit, dünya üzerinde gelmiş vahşi hayvan ve insanlar kabirlerinden ve öldükleri yerlerde ayağa kalkacaklardır, bu Sur sesiyle bunlar kalkıp korkularından donakalacaklardır, ikinci Sur sesiyle cümle, mahlûkat haşır yerinde toplanıp emre hazır olacaklardır. Bu esnada yerler dahi ağırlıklarını dışarıya atacak içinde yalnız benzeri kalacaktır ki, buda dünyanın zahiri neş'etiyle ahiretin zahiri neş'eti arasında bu fark kalmış olacaktır. Çünkü neş'et yerden nebatın bittiği gibi tedricen çıkarılmıştır. Fazlayı da cürmünde, enine boyuna olmasına rağmen kabul etmiş olduk. Fakat ahiret neş'eti bitkilerin bittiği gibi olmuyor.

Son olarak ikinci defa Surla üflediği vakit yerlerimizden kaldırmış oluyor. Surdaki üfleme ile ilk neş'etin zuhuru arasında fark vardır. Hak Teâlâ ahiret neş'etinde insanı ayni suretle yerinden çıkarmış oluyor.

Onun kavli olan

كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ

"Kemâ bedeeküm teûdûne."

demesinden, sizleri dünya neş'etinde nasıl hayata başlattı ise öylece bize geri döneceksiniz buyurmaktadır. Hak Teâlâ'nın

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ وَنُنْشِئَكُمْ فِيمَا لَا تَعْلَمُونَ

"Ve lekad a'limtümünneşetelûlâ felev lâ tezekkerû ve nünşieküm fîmâ lâ ta'lemûne."

Anlam, birinci ve ilk neş'eti öğrenmiş ve bilmiş oldunuz, şayet bunu hatırlayamazsanız, bilmediğiniz bir şekilde sizleri yeniden neş'et ettirebiliriz anlamına gelmektedir.

Arzın ağırlıklarını çıkardı demesinden çıkan mana da, arzda gizlediği ve yığdığı hazinelerden artık saklı bir şey kalmamıştır anlamına gelir, işte bu âlem artık birbirini göremeyecek köprüsüz olan zulmete bırakılmış olacaktır.

Hak Teâlâ bu sebeple âlemin, yer ve semanın şeklini nasıl değiştireceğini, insanlar görmesin diye onları bu karanlığa gömmüş olur. Yukarı gökler ve yerler yerimize düştüğü vakit, arzımız yayılıp uzayacaktır. Arzda görülen eğrilik büyrülük, yükseklik, alçaklık kalmayacaktır. Yer yüzü dümdüz bir hale gelecektir. İşte bunlar kıyamet günü olacak olaylardır.

Dünyadan sonra artık uyumak yoktur. Çünkü kıyamet günüdür. Mükevkep felek bu kez ateşe döndüğünden, ve bu feleğin içi Mukaar olduğundan sonsuz derinliği sebebiyle Cehennem adını almıştır.

Sırat ise arzımızın üstünden mükevkep felek doğrultusunda ve belirli bir yükseklikte cennet surları dışındaki geniş ve çimenli alana doğru kurulur. Halkın en önce gireceği Cennet Naim Cennetidir.

İşte bu geniş ve çimenlik alan, Cennete gireceklerin ziyafet yeridir. Orada kar gibi bir undan mamul ekmekler yenecektir. Hak Teâlâ bu yönde.

فِي الْمُؤْمِنِينَ إِذَا أَقَامُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَمَا أُنْزِلَ

إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ

وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ ٥

"Fil mü'minîne izâ ekâmütevrate velincîle min benî isrâîle ve mâ ünzile İleyhim min rabbihim lekelû min fevkıhim Ve min tahti ercülihim."

buyurmuşlardır.

Muhammedi (S.L.A.M.) efendimizin ümmeti olan bizler ise Rabbimizden inen her şeye iman ederiz ve onunla amel ederiz. Bizden gayri ümmetlerden olanlar da bizler gibi iman etmişlerdir. Bir kısmı iman etmekle beraber bir kısmı da küfürde kalmıştır.

İşte yukarıdaki âyette zikri geçen iman edenler necat bulmuş bahtiyar kişilerdir. Bu gibiler âyette de açıklandığına göre yiyeceklerini üstlerinden ve ayaklarının altında bulacaklardır. Üstlerindeki yiyecekler, Cennet surlarının üzerinden kendilerine doğru sarkan ağaç dallarındaki meyveleri toplamak suretiyle yiyecekler, ayaklarının altında bulunan beyaz ak undan yapılan ekmek ve yemekleri hazır bulup yiyeceklerdir.

Amellerin tartılması için bu Sur dışında muazzam çimenlik alanda teraziler hazırlanmıştır.

Her mükellefin tartılacak terazisi ayrı ayrıdır. Bu alan da bir surla çevrelenmiştirdir ki, bu yerin adına (Araf) denir.

Bu yer Cennetle Cehennem arasındadır. Burada terazi kefeleri denk gelince biri diğerine tercih edilmez. Bu esnada muhafız melekler halkın dünyadaki amel kitaplarını ellerinde tutarlar. Ve bunları orada sahiplerinin boyunlarına elleriye asarlar. Bunlardan bir kısmı kitaplarını sağdan alır, kimi de soldan alır. Bunlardan bir kısmı da kitaplarını arkalarından alırlar ki, bu gibiler de delâlete düşmüş imamlardır ki, hem kendileri delâlete düşmüş ve hem de etrafındaki insanları delâlete yürütmüş kimselerdir.

Burada bir havuz vardır, bu havuza sular özel kaplardan akmaktadır. Kaç kişi bu sudan içecekse o kadar kaptan bu havuza su akacaktır. Bu sular Surlara yapıştırılan bir çok borulardan gelir, bu borular biri altın, biri de gümüşten yapılmıştır. İş-

te bu altın ve gümüş borulardan akan suları îman edenler içecektir.

Buralarını aydınlatmak için nurdan yapılı değişik renkte minberlerin ışıkları buralardan yerlere dökülür.

Bu ışıklandırılmış yerlere bir insan taifesi getirilip oturtulur. Bu ışıklardan bu insanlar baygın bir hale gelirler. Bunları ebedî rahmette kimse tanımaz. Bunlar İlâhi Hilat libası giymiş olurlar, buraya gelen her insan kendine ve eşit Melâikeler, şeytanlarla gelir. Haşır günü, mutlular ve şekavat sahipleri için Velayet insanların imamlariyle açılmış bulunur. Bu sebeple her ümmet kendi rehber ve elçilerinin etrafında toplanır. Ayrıca efrad ile enbiya, eçiler hilafına insan zümrelerinden ayrı olarak haşır olurlar. Çünkü bunlar askerlerin dostları ve sahibidirler. Kendilerine göre özel makamları vardır. Hak Teâlâ kendi arşının ve İleri arasında neticeye varmak için yüksek ve azametli mertebede olan Vesile cennetinden bu çimenlik alana uzanan yerde mahkemeyi kurmuş olur. Bu vesile cennetidir ki buna Makamı Mahmud derler. Burası efendimiz (Sallallahü aleyhi ve sellem) e tahsis edilmiştir.

Haşır günü bu yere yedi kat göklerden inen melâikeler bu yerin etrafını yedi sıra olarak kuşatmış olurlar. Her gök katı melâikeleri bu yerin çevresinde kendi yerini almış olur. Burada kâim olan ruh bu cemaatin başında gelmiş olur ki, şeriatları elçilere indiren bu melektir. Sonra bu haşır yerindeki mahkemeye Hak Teâlâ'nın inzal ettiği kitaplar ve sahifeler getirilir. Bu kitap ve sahifeler hangi kavimlere indi ise bu kavimler kendi kitaplarının arkasında toplanmış olur. Bunlar feterat eshabından daha imtiyazlıdır.

Bundan sonra Hak Teâlâ'nın oturduğu ve sekiz melâikenin taşıdığı arş getirilip o Haşır yerine konmuş olur. Burada Cennet arşın sağında ve bir tarafında da Cehennem ve ateş bulunur. Haşırda bulunanlar bu azametli heybet ve manzaradan kalpleri titremektedir. İnsan, Melâike, ecinni, vahşi hayvanlar tümü korkudan sinmiş, ancak işaret ve hafif sesle birbirleriyle

anlaşmaktadır. Bu sırada ilk keşif ayaklarda olur ki Allah ile kulları arasındaki hicap da kalkmış olur.

O sırada Hakkın münadisi, bütün insanların secdeye varmalarını emreder. Hangi dinden olursa olsun cümle insanlar istisnasız secdeye varmış olurlar. Bunlardan korku ve riya ile secdede bulunanlar başları üzerine düşmüş olurlar.

Araf ehli bu insanları ve cennete girecekleri secdelerinden anlamış olurlar. Çünkü bu secde teklif secdesidir. Doğru secdeye varanlar ise Cennete girerler. Bundan sonra yüksek mahkeme insan zümreleri hakkında Adil hükmünü vermeye başlar. Bu mahkemede hiç bir insana zulüm ve işkence edilmez.

Hak Teâlâ mahkeme günü hiç bir kulunu muaheze etmez. Bu da Hak Teâlâ'nın insanlara karşı bir kerem ve lütfudur.

Bundan fazla ayrıntılı bilgiler ve emirleri arzu edenler, haşır gününde bilmediklerini öğrenir ve görürler.

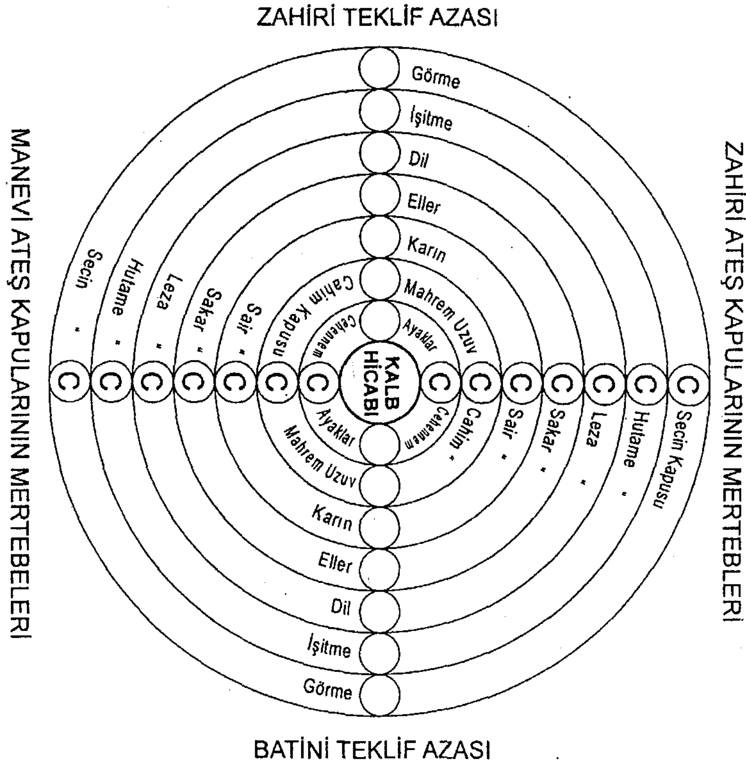
Haşır günü ilk olarak efendimiz S.A.L.M. den şefaat için müracaat vuku bulmuş olur. Şefaat edeceklere Hak Teâlâ şefaat emrini verir. Hak Teâlâ bunların istedikleri gibi şefaat etmelerini kabul eder. Allah'ın rahmeti o gün için şefaatcıların kalplerine yayılmış olur. Hak Teâlâ şayet bir şefaatçinin şefaatini red ederse, o şefaatçiyi küçük düşürmemek için değil, veya şefaat edeceği kimsenin şefaat rahmetine kavuşmaması yönünden olmayıp, bunu ancak İlâhi minnetini his ettirmek için bazı kullarının şefaatini red etmiş olur ve bunu onun için yapar.

Allahü Teâlâ bu gibilerin mutluluğunu temin eder ve üzerlerindeki keder sıkıntıyı kaldırmış olur. Bunlardan bir kısmını ateşten çıkarıp cennete kor. Hak Teâlâ o mahşer gününde şunları söyler, Melâikeler, Peygamberler, Müminler şefaatta bulundular, ancak geride kalan ve şefaatta bulunmayan Erhamürrahimin kalmıştır, buyururlar. Bunun mana ve medlulü kendisinin henüz şefaat izhar etmediği anlaşılır.

Hak Teâlâ cehennemi kızdırıcı gazabiyle doldurur, Cenneti ise rizasiyle doldurur. Kendisi son şefaatçi olduğundan, istedi-

ğini ateşten ve azaptan çıkararak Cennete koymuş olur. Rahmet ve rizanın vüsati ondadır, kızdırıcı gazabın vüsati da ondadır, Hak Teâlâ rahimdir af edicidir, merhametlidir şefkatlidir. Zalim ve zulüm sıfatını taşımaz. Bütün bunlar bittikten sonra, haşır yerinde cennet ehlinden kimse kalmayınca, oralar da ateş evi haline gelip yanmaya başlar. Bu ateşin içinde Zemherir soğuğu olsa da, Cehennem bu mükevkep feleğin en çukur ve dip yerinde olduğundan cümlesi ateşe dönmüş olur. Bütün kâinat bütün âlem mutlak bu mahşer yerinden geçmiş olacaktır, bu geçişten kimse, istisna edilmez, mutlak o mahşer yerinden geçer. Allah cümlemizi bu doğru yoldan ayırmasın, Cennete doğru yürütsün, Allah doğruyu söyler, hidayete eriştirir.

CEHENNEMİN ŞEKLİ, KAPILARI EVLERİ DERİNLİKLERİ HAKKINDA BİLGİLER

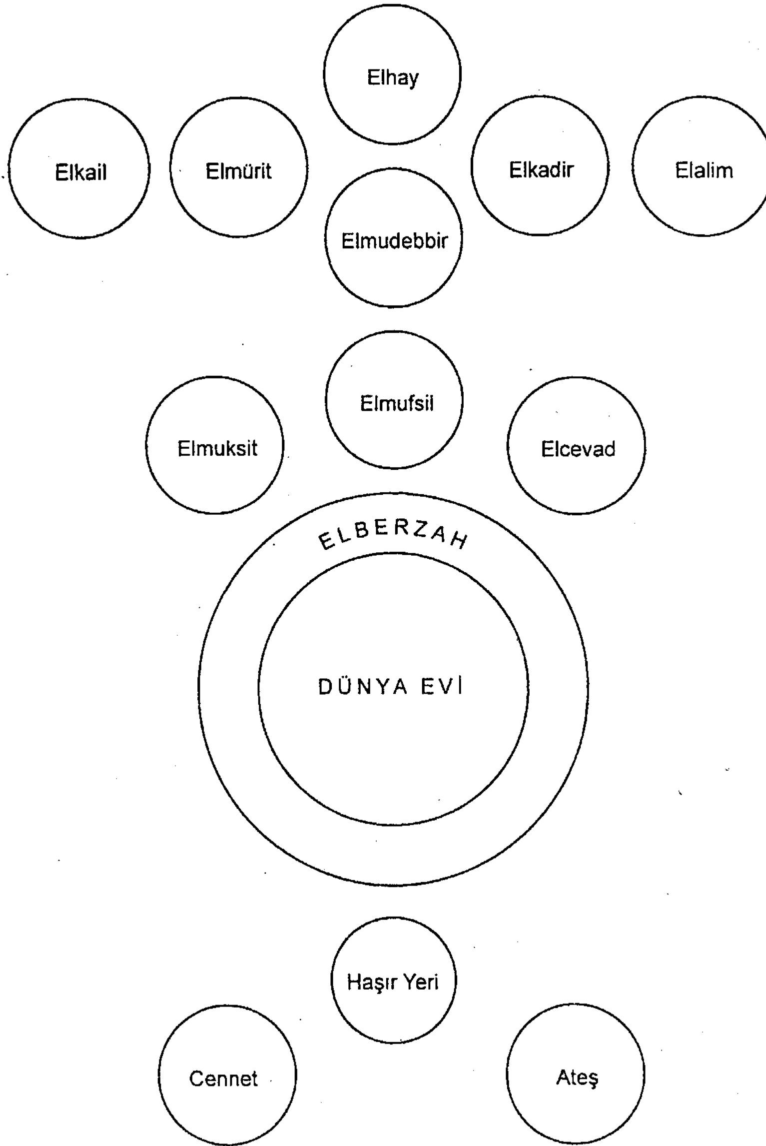
Şunu bilki, Cehennemin vüsati yer ve göklerin bulunduğu yerleri kaplar. Burada zemherir soğukları olmakla, ateş te vardır. Cehennemde insanlar amel defterlerine göre yerlerini alırlar, ve kendilerine göre münasip yerlere yerleştirilir. Ateş ehli Cehennemde kendilerine tahsis edilen ateş nimetlerini bulur. Muaheze süresi geçtikten sonra, serinlemeleri ve ısınmaları için zekkum ağacından kiyafetlerini alırlar. İçi yananlar içini soğutmak için, içi donanlar da içini ısıtmak için bu ağacın meyvesinden yerler.

Zahiri teklif azalarına göre cehennemin kapıları 7 dir. Kalp kapısı da bunlara tâbi edilmiştir. Allah bunu oraya tâbi ettiği günden bu güne kadar orası kapalıdır, hiç bir şekilde açılmaz. İşte insanlar ve ecinniler bu yedi kapıdan Cehenneme girmiş olurlar. Kimsenin girmediği kapalı kapı ise burayı çevreleyen sur içindedir. Bunun batınında rahmet, zahirinde ise azap bulunur. İşte o azap da kalplere giren ve bakan ateştir. Cehennemin menzileri, derinlikleri, erikleri, Cennette oludğu gibidir. Ne artar ve nede eksilir. Ateşte miras olarak ateş bulunmadığı gbi, ihtisas ateşi de yoktur. Burada esas ateş, amellerin ateşidir. Bütün bunları yapan ve hazırlayan nefistir. Mu amelile kendisine azap eşitliği hazırlanmış olur. Cennet ehlinden olanların dünyadaki amellerinin olduğu gibi ateşin bir kenarında kalmış olur. İşte dünyada yapılan iyilik ve kötülükler, öteki dünyada da yerine bulmuş ve herke ameline kavuşmuş olur. Ahiret gnü vahşi hayvanlardan tutun da, Allah'ın insanların yemesini helâl kıldığı bütün hayvanlar toplanmış olur. Yalnız bunların arasında geyim ve ceylanlar bulunmaz bu hayvanların yeri cennetir. Ateşte insanlardan başka kimse kalmayınca ölüm bir koç şeklinde Cennetle Cehennem arasına getirlir.

Gerek Cennettekiler ve gerekse Cehennemdekilere bu neder diye sorulur? Onlarda evet bu ölümdür, derler. Emin ruh olan Melek gelerek bu küçu kesilmek üzre yan yatırır, o sırada Yahya Aleyhisselâm gelerek elinde tuttuğu keskir bir bıçak ve jiletle bu koçu orada kesmiş olur. O sırada emin ruh olan Melek Cennet ve Cehennem ehline dönerek artık bundan sonra ölüm yoktur diye seslenir. İşte o vakit Cehennemde ölmeden ebediyyen ateş içinde azapta kalacaklarından, ve artık buradan çıkmayacaklarından ötürü ateş ehlinin kalbinde yeis ve keder başlamış olur. Cennet ehli de artık dışarı çıkma imkânını bulamayacaklarından, rahatlık hasretine düşerler. O sırada bütün kapılar kapanmış olur. Cehennem kapılarının adlarına gelince bunlar sırasiyle ve 6 Nolu şekilde de gösterildiği gibi şunlardır: Cehennem kapısı-Cahim kapısı-Sair kapısı-Sakar kapası-Laza

kapısı-Hutame kapısı-Sicin kapısıdır. Sekizinci ve açılmayan kapı da Hicap kapısıdır. İman erikleri ve dallarından bir dala sahip olanla ondan mutlak bir tecelli görür ve bulurlar. İyi amel edenler bu amelleri kendi nefislerine hayır. getirir. Köt ameller ise yine kendilerine rucu etmiş olur. Şer yapanlar şer görür, hayır yapanlar hayır görür. Dünya ve ahirette yani iki evde insanların nefsi ve heyetleri hatıralara göre değişmiş olur. Dünyada insanın batını ahirette zahir olmuş olur. Dünyada bnu saklamış, fakat ahirette bu saklananlar zahiri şehadette bulunurlar herkes ettiğin ve yaptığını bulur. Allah doğruyu söyler ve hidayete erdirir.

Elhay
Elkail
Elmürit
Elkadir
Elalim
Elmudebbir
Elmufsil
Elmuksit
Elcevad
ELBERZAH
DÜNYA EVİ
Haşır Yeri
Cennet
Ateş

İLÂHİ ADLAR ÇEVRESİ, DÜNYA, AHİRET VE BERZAH HAKKINDA BİLGİLER

Şunu bil ki, Allah'ın güzel adları kendisine göre bir nisbet ve izafettir. Bu adların içinde imamlarla yardımcıları vardır. Bunlardan bazılarının mümkün olanlara zarurî ihtiyaçları vardır. Bir kısmı da bu mümkünlere ihtiyaç his etmezler. Bunun Hakka olan kuvvetli nisbet tarafı, halka olan isteğinden daha yönlüdür. Bunlardan mümkün olan Elhay, Elalim, Elmürid'dir. Keşfen Elkail olan aklî görüşte bu Elkadir olandır. Bu dört ad ve sıfatı hilkat bizatihi istemiş olur. Rükünler tabiata istinat ettiği gibi tabiat ta bu dört ada istinat eder. Karşımda da renkler bu dört ada istinat ettiği gibi, bunların arkasına da lisanın anaları istinad eder. Bunlar, beyan, zaman ve mekân olarak birer cevherdir. Şunlardan başka bu adlar ahizînet ve çözümden başka bir şey kalmaz. Sonradan bu adları iki ad izlemiş olur.

Bunlar da اَلْمُدَبِّرُ **"El Müdebbiru"** medbirli ve اَلْمُفَصِّلُ **"El Mufassilu"** ayrıcıdır.

Sonradan اَلْجَوَادُ **"Ed Cevadu"** cömert ve اَلْمُقْسِطُ **"El Muksıtü"** adil gelir bu iki addan da sehadet ve gayp âleminden dünya evi ile bunlardan olup belâ ile afiyet cennet ve ateş evi bunlardan çıkmış olur. Hak Teâlâ her çiftten iki şey yaratmıştır ki, Esenlik vüsatiyle, gam ve zarar vüsatı'dır. İşte bunların ikisinden de iki Tahmid çıkmıştır. Birisi:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الْمُنْعِمِ الْمُفَضِّلِ

"El Hamdü lillâhi el münimi el mufaddali."
diğer tahmit ise:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ حَالٍ

"El hamdü lillâhi âlâ küllî halin."

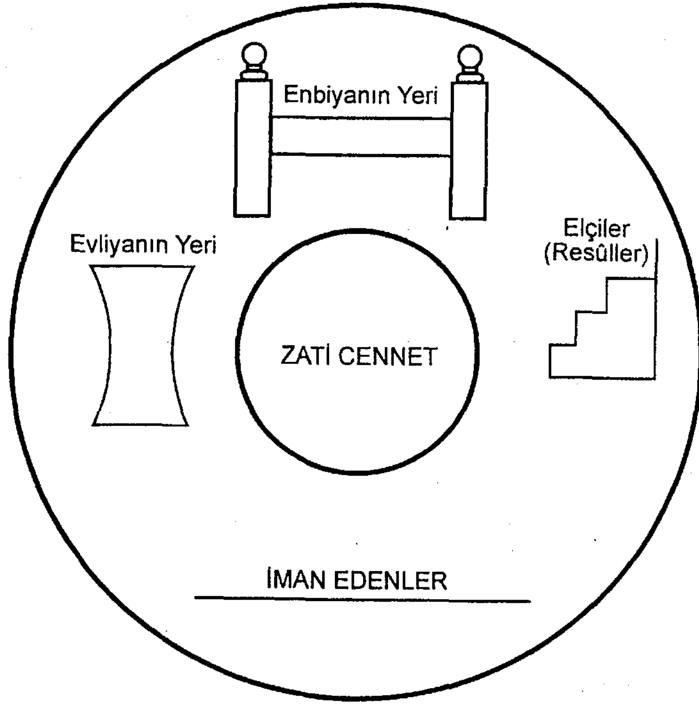
Bu iki addan da nefiste iki kuvvet çıkmış olur. Bunlar da ilmî kuvvet ve ameli kuvvettir. Bunlar da şu neticeyi verir. Kuvvet, fiil, kevin, istihale, yukarı âlemler, aşağı âlemler, halk etme, emretme, gibi olan olaylardır.

İlahi adlar neseb olarak madem ki eserler istemiştir. O bozulmadan onun hükmünün bozulmasının lüzumu yoktur. Fakat vücudi bir emir olmuş olsa o yeni baştan çıkmış olur, âlemi vücuda getirsin, getirmesin, Allah yalnız bir Allah'tır. Bazı vehimli kimseler, kendisine adlandırılan adlarla, Hakkın yerine kaim vûcudi benzerlere delâlet ettiğini tahayyül ederler. Bunun hükmü olmamış olsa yayılmaz, bozuk olarak ondan mutlak bir şey kalır. Bundan dolayı söylemiş olduk ki, Hak Teâlâ âlemin tümüne merhamet etseydi ederdi, bütün âlemi azaba soksaydı, sokar idi, bazılarına rahmetini ve bazılarına da azabını vermiş olsaydı, bu da olurdu. Muayyen bir müddet için azap ettirmiş olsa onu da yapabilirdi. Hak Teâlâ Vacibil Vücud ise kendi nefsine kerahet getirmeyen bir mümkünü yapmaktan çekinmez. İstediği şeyi halkında infaz eder. İşte o istediği fiili yapacak kudrettedir. Allahü Teâlâ âlemi halk ettiği vakit çeşitli gerçeklerle mertebe sahibi olarak onu görüyoruz. Her hakikat ondan bir özel nisbetle hak istemektedir. Hak Teâlâ elçilerini gönderdiği vakit onları bu gerçeklerle ve ona neseb olarak adlarla onları göndermiştir. Bunlarla halk ettiği âlemler, makûl olarak vücuda benzeri olmayan, eserde hükmü olan zatiyetini anlamış olsunlar. Bu âlemde görülen ve zahir olan hakikat ise, halk etmede, rızıkta, menfaatta, icadta, ihtisasta, ve ahkâmda, galip gelmede, kahır ve lütüfde, tenezzülde, çekmede, muhabbette, buğuzda, yaklaşma ve uzaklaşmada tazimde ve tahkirde ve âlemde zuhur eden her sıfatın özel bir nisbeti, bizlerce şerân bilinen ve malûm olan adları, kendine davet etmeyi

ister. Bunlardan bir kısmı müşterektir. İştirak halinde olan her adın belli olan bir manası varsa, o ad belli olarak çıkmış olur.

Adlarda asıl olan şey lafzî olarak iştirak ve belli olmaktır. Bunlardan bir kısmı belli olur ve bir kısmı da müteradif olur. Müteradif olsa da herbir addan diğerinde olmayan bir mana çıkması icab eder. İşte bu manadan kendi nefsine ne ad verildiğini anlamış oluruz. Hak Teâlâ dünya evini yaratıp buraya hayvanları iskan ettirdi. Bu hayvanlar içinde kâmil insanı bütün bu canlılara halife ve imam olarak kıldı. Ona adların ilmini ve bunların delâlet ettiği îlâhi manaları öğretmiş ve vermiştir. Bu keyfiyyet insana ve çocuklarına ve onun neslinden geleceklere yerde ve göklerdeki şeyleri emrine vermiştir. Burada öyle bir halk yaratmıştır ki, bu halk buradadır demiş olan, doğruyu söylemiş olursun. Hayır bu halk yoktur adem olmuştur demiş olsan yine doğruyu söylemiş olursun. Şayet bu halk burada mevcud değil de yok olmamıştır demiş olsan yine doğruyu söylemiş olursun.

Dünyada insan bir hayâldir. Bir gölgedir, o burada iki halde bulunur. Bağlanma hali, ikincisi de ayrılma halidir. İttisal hali insan ve bazı hayvan vucudiyle olur. înfisal hali ise zahiri idrak ile alâkalı olan hallerdir ki, ondan her an ayrılmayı icab eden aynı nefsin emridir. Hak Teâlâ Kıyamet günü ateşe dönecek Cenneti ve menzillerini ve ziyafet yerlerini halk etmiştir. Ateşten de ne arzu etmiş ise istediğini halk etmiştir. Geriye ne kaldı ise kuvvette kalmış olur. Allah tabiî vücudda ne değişiklik istemiş ise o orada olacaktır. Bugün için dünya evi olan bu yerler, yarın Kıyamet günü Cehennem evi haline dönecektir. Bu Allah'ın bileceğidir. Allah doğruyu söyler hidayete erdirir.

MİSKDEN YAPILMIŞ EKSİBELER ELANI, YARATIKLARIN ORADAKİ DURUMU HAKKINDA BİLGİLER

Şunu bil ki, Miskden mamul kum tepecikleri Aden Cennetindedir. Aden Cenneti ise bütün Cennetin merkezi, kalası ve kasabasıdır. Burası padişah ve maiyyetine mahsustur. Halktan kimseler buraya ancak ziyaret maksadiyle girebilirler. Bu misk yığınları arasında minberler sedirler, karyolalar, kürsüler ve kademeli yerler hazırlanmıştır. Çünkü bu misk tepeleri alanına girecekler, yani buranın ehli dört taife teşkil eder. Bunlar Müminler, evliyalar, enbiyalar, ve elçilerdir. Bu dört sınıftan her biri bir diğerinden üstündür. Hak Teâlâ bu yönde:

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ

"Tilke elrusulü fazdalna badahum âlâ badın."

ve yine:

وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ

"Ve lekâd faddalna bade ennebiyyine âlâ badın."

Bu dünya evine aynı gayeye ortalıkta gelmelerine rağmen, bulundukları zamana ve başlarından geçen olaylara ve aldıkları ödevlere, göre elçi ve peygamberler arasında da bir üstünlük ve imtiyaz farkı vardır. Bu ayetler bunu açıkça bizlere anlatmaktadır. Ve yine Hak Teâlâ:

وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ

"Ve refaa badakum favke badın derecatın."

buyurmuşlardır. Hak Teâlâ bu ayette umum halkı kasd etmektedir. Halk arasında bile bir üstünlük ve fark bulunacaktır, öyle ise bu Cennete dünya ve ahiretin bütün Adem oğulları girecektir. İnsanlar orada, yani Cennette yerlerini aldıktan sonra, Hak Teâlâ onları kendini görmeye davet edecektir. Kendi güçleriyle, binekleriyle Allah'ın emir ve taatına imtisalen davet edildikleri yere doğru hızla yürümeye başlarlar. Bunlardan bir kısmı koşarak gider, bir kısmı da ağır gider. Bir kısmı da orta yürüyüşle oraya varır, O miskten mamul kum tepeciklerinde toplanmış ve kendi derece ve mertebelerine göre yerlerini almış olurlar.

Bir çocuğun annesinin memesine şevki tabiiyle yapıştığı gibi, bir mıknatısın bir demir çubuğu kendine çektiği gibi, herkes bu davet yerini arar, o yer ve mevki onu kendisine çekmiş olur. Orada herkesin emel ve gayesi gerçekleşmiş olur. Hiç bir kimse

orada bir başkasının yerine göz dikemez, orada insanı küçük düşürecek hiç bir yer yoktur. Her şahsın yeri gayesiyle ölçülü olarak kendisine verilmiştir. İşte bu sebepledir ki, herkes kendisinin bulunduğu mertebe ve yere âşıktır. Bunlar olmasaydı, bu aşk ve emel doğmamış olsaydı, o cennet yeri insanlara bir elem ve ıztırab yeri olmuş olurdu. Orası Cennetlikten çıkardı. Bu İlahi hüküm ne acayiptir değil mi? İki rüyette ateş ehline hicabı azametlendirerek tatsız kılar. Çünkü onlara tatbik edilen bu azaptan daha şiddetli azap yoktur. İlk rüyette umuma şumulu olan rahmet çıkmadan evvel ve azab müddeti bitmeden bu hicab azabın zevkini tatmak için kendilerine yapılmış olur. İkinci rüyette Allah'ın rahmeti Canim ehline yayılmış olur. İnsanlar bu misk tepeleri alanma Hak Teâlâ'yı görmek için geldikleri vakit, Hak Teâlâ umumiyetle kendilerinin itikatlarına göre aşikare olarak tecelli edecektir. Bu tecelli birdir. İki olamaz. Kendi itikat ve dereceleri ve düşünceleri ayrı ayrı olsa da o suretle kendilerine görünecektir.

Hakikat halde Allah aynı Allah'tır, onu gördükleri an o tecelli nuru ile boyanmış olacaklardır. Bunlardan her biri oradan Allah'ı gördüğü şekildeki nurla çıkmış olacaktır. Hak Teâlâ bunları gördükleri nimetlerle geriye çevirip kendi Cennetlerine göndereceği vakit melâikelere hitaben: Bu misk yığınları bu davetlilere dağıtılmıştır bunları köşklerine geri çevirin buyururlar. Bunlar köşklerine ve ailelerine döndükleri vakit köşklerinin ve ailelerinin kendileri gibi İlâhi suret nuruna boyanmış olduklarını görürler ve bundan büyük bir zevk ve haz duymuş olurlar. Çünkü onlar Hak Teâlâ'yı müşahede esnasında yok olma (fena) halinde idiler ve gördüklerinden bir tad ve zevk duymamışlardı, ancak bu lezzeti ilk tecellide ve sultanlarının ilk hükmünde almış olacaklardı. Fakat yok olma halinde olduklarından bu tecelli de bu lezzet yok olup gitmiştir. Fakat evlerine döndüklerinde ailelerinde o tecellinin suretini gördükleri vakit onlardaki zevk devamlı olarak kendilerinde kalmış olur. Allah doğruyu söyler ve hidayete erdirir.

İİLAHİ AHLÂK VE AHLÂKI MUHAMMEDİYE HAKKINDA BİLGİLER

Resulüllah efenmizi, ilâhî ahlâk vasıflariyle, âleme bu ahlâkla rehber olarak Allah tarafından gönderilmiştir. Ahlâksız bir cemiyet yaşamayacağı gibi, semavi dinlerin tümü ahlâk üzerine kurulmuştur. İşte bu dinlerden islâm dini de fazilet ve ahlâk temelleri üzerine kurulmuştur. Resulüllah efendimiz S.L.A.M. insanlar içinde en yüksek ahlâkî vasıflarla bezenmiştir.

Hak Teâlâ kitabında onun ne derece ahlâklı olduğunu bizlere anlatıyor. Bundan dolayı kendi ümmetinin de, kendisi gibi fazilet ve ahlâk sahibi olmasını arzulamaktadır. Resulüllah efendimiz düşünce ve terbiyede birbirine düşman ve aralarında zıddiyet bulunan aşiret ve kabileler arasında bir muvazene tesis ederek, onları birbiriyle anlaştırdı. Çıkan her ihtilâfta kendisi hakem rolünü yaparak, haklıyı haklı ve haksızı da haksız çıkarıyordu, bu gidişle kısa bir müddet sonra ortada kin ve adavet tohumları tedricen kalkmış oldu. Bu yöndeki faaliyetlerinden dolayı hiç bir muaheze ve ihtar işitmiyordu. Bu yüksek meziyyetleriyle herkesin sevgi ve muhabbetiyle birlikte muhitinin itimadını kazanmış oldu. Her sınıf halk ve erbabı sanat onu taklit etmeye başlamışlardı. Tüccar ticaretinde onun gibi hareket etmeye ve namuskârane kazanır, yoluna girmiş oldular. Hak ve adalet bilhassa ahlâk üzerinde büyük bir etkisi oluyordu. Zalim ve sert olan muhitini, yavaş yavaş, doğru Çizgiye sokuyor, bilhassa kız çocuklarının diri diri gömülerek öldürülmesi keyfiyetine sözleriyle tavsiyeleriyle karşı çıkmakta ve bu sakim adetin kaldırılmasında bütün meziyyetlerini kullanmakta kusur etmiyordu. Ve bunda da muvaffak omuştur. Bir millet içindeki fertler arasında kin, adavet, fitne, fesad hayinlik çıkarsa o kütle büyük ziyanlar görür. Ve perişanlığa mahkûm

olur. Çünkü Allah'ın şamarı böyle insanlara sessiz gelir. Faizcilik tefecilik her ne kadar haris bir insanı kazandırsa da netice yine hüsrandır. Fazilet ve ahlâk hiç bir şeyle kıyas edilmez, muharebe ve gazvelerde dahi düşmanına hilim ve merhametle muamele eder, gönüllerini alır, koyu düşmanını dahi imana sokmaya manen mecbur ederdi.

Onun yetiştirdiği kişiler de ahlâk ve faziletler de birer numune idi. Bugün için dünyanın her tarafında incelemede bulunan alimler ve din adamları, en yüksek ahlâkı meziyet ve kanunlarını getiren islâm dini ve en yüksek tüm üstün ahlâk meziyetlerini nefsinde toplayan yüce Peygamberimiz Muhammed Mustafa (S.L.A.M.) efendimizin olduğuna inanmışlardır

İşte dört halifesi: Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali. İşte ensar ve muhacirin, işte Aşere-i Mübeşşire, ayrı ayrı her biri cevher ve fazilet, ahlâk numunesidir. Bunu kimden kazanmışlardır. Hepsi de, bir kaçı müstesna Resulüllah'ın düşmanları idi. Onun yüksek ahlâk ve fazileti, hepsine yayılmış ve bunlar, hem ahlâk-ı Muhammediye ve hem de ilâhî ahlâk ile süslenmiş oldular. Bu ahlâk mirası onlardan bizlere intikal etmiştir. Ahlâkı Muhammediye kıyamet gününe kadar islâm ümmetlerinde devam edip gidecektir. Şu halde her milletin medarı iftiharı ahlâkıdır. Sanayide ticarette, ziraatte, her şeyde örf ve âdette başlıca muvaffakiyyet ahlâk güzelliğiyle olur. Bilhassa ahlâk hukuk ve adaletle imtizaç ederse kemalini bulmuş olur.

Hazreti Muhammet (Sallallahü aleyhi ve sellem) efendimiz, bize insanca yaşamasını ve saadet yollarını en iyi bir şekilde göstermiştir. Bunu izleyenler kesin mutluluğa varmış olurlar. Allah doğruyu söyler hidayete erdirir.

İMAN HAKKINDA BİLGİLER

Şunu bil ki! İman ikrar ve tasdiktir. Amel ile sureti birbirine bağlar. Din usulü beştir: Tevhit, adil, nübüvvet, imamet, muad'dır. Bunlardan tevhit, nübüvvet, muad, din usulüdür. Adil ve imamet ise mezheptir. Tevhit dört kısımdır.

1 —Tevhidi zati,

2 — Tevhidi sıfati,

3 — Tevhidi hulki,

4 — Tevhidi ibadetidir.

Tevhidi zati: Hak Teâlâ cümle noksan sıfatlardan beri ve temizdir. Kendisi kemâl sıfatında olup, her yönden kimseye muhtaç olmayan, mücerredlerden ve basitlikten münezzehtir. Ayrıca münezzeh bir cevheriyyet sahibidir. Bir şeyin üzerinde kararı olmayan doğurma ve tenasülden beridir. Dünya ve ahirette, âlemi berzah ve misalde, gölge ve hayal âleminde, zaman ve mekânda, görünmeden uzak, alimi kül ve mürşid kâmil, imam olsun nebi olsun, gözler onu görmekten aciz bir Allah'tır, şeriki yoktur, Vahdaniyyet sıfatını taşıyan odur.

Hazreti Ali Allah'ın rızası üzerine olsun, biri tarafından sorulan bir soruya:

لَا تُدْرِكُهُ الْعُيُونُ بِمُشَاهَدَةِ الْأَبْصَارِ وَلٰكِنْ رَاٰتْهُ الْقُلُوبُ بِحَقِيقَةِ الْإِيمَانِ

"La tüdrükuhu el uyune bimürşadeti el ebsari vel yekün ratehu elkulûbi bihakikati el imani."

buyurmuşlardır. Akıl, vehim ve hayal, zahiri ve batini hisler, hava cevher, arz, suret ve misallerin onu ihata etmesi imkânsızdır. Kendisine ortak, yardımcı, müşavir ve tedbire ihtiyaç olmayan, zenginliktedir, mutlaktır, eskilikte ezelidir. Bütün bu sıfatlar selbi ve celâlî olarak tefsir ve tabir edilir.

Tevhidi sıfati iki kısmıdır. 1 — Zati sıfat, 2 — Fiili sıfat. Zati sıfat üçtür. Hayat, kudret ve ilimdir.

Hayat: Hak Teâlâ hazretleri, Hay'dır. Her üç zamanın tümünde o vardır. Mazi, hal, istikbal de zinde bir hayatiyete maliktir. Onun için ölüm yok, vücudu vacip, yokluğu imkânsızdır.

Kudret: Yani vacibil vücud, üç zamanın her birisinde kadirdir. Yani irade vücudu mümkünlerin her bir ferdini yahut umumunu müddetsiz ve maddesiz, halk etmek kudreti elindedir.

Hak Teâlâ alimdir, mazi hal ve istikbalde, yani üç zamanın cümlesinde inkişaf, eşyanın hilkatte zuhurunda sebeptir. Bunların, alimi, ve bilicisidir. İlminin çevresi cüzî ve küllî olarak, ziyade ve noksan, tağyir ve tebdil kabul etmez, tefavüt olmadan her şeyin hilkatından evvel ve sonrası için eşittir. İlmin dalları ise irade ve idraktir. İrade: Hak Teâlâ üç zamanın her birinde mürid imiş, ve mürittir. Umumun maslahatını bilmektedir, idrak ise: Hak Teâlâ müdriktir. Duyulanları bilmekte, işitmekte ve görmektedir. Cüz'î olanları dahi bilir, işidir ve görür. Bilgisi her şeyi sarmış olur. Ezelden öyledir ebedî olarak böyle kalacaktır. Tevhid sıfatının ikincisi fiilî sıfattır. Subut eden sıfatlarda isbatı, selbi sıfatlarda da nefiy ve red vaciptir. Hak Teâlâ rızıkta cömerttir. Kudretin eli ondadır. Başka türlü olamaz diyerek itikat etmek vaciptir. O zatında ve sıfatında, zati sıfatında, ve fiili sıfatında şeriki olmayan bir yektir.

Hulki Tevhide gelince, bu beyandadır. Mümkün olan âlemlerde her şeyi halk etmesi meselâ ruh âleminin, benzerlik âleminin, gölge âlemini, mücerret âlemleri, hicab âlemini, ceberut âlemini, melekler âlemini, arş, kürsü, gökler âlemini, lahuti âlemi, nasuti âlemi, cevher âlemini, maden ler, nebatat, cemadat, hayvanât, felekiyyat, dağlar, tepeler, nehirler, ağaçlar, taşlar, vahşi hayvanlar, kuşlar, cinler ve insler, bunların azı ve çoğu tüm Hak Teâlâ'nın yedi kudretindedir, diyerek itikat etmek bir mecburiyyet ve vaciptir.

Dördüncüsü tevhidi ibadetidir. Bu da iki kısımdır. 1 — Allah için tevhit, 2 — Başkası için tevhit. Bu da ikiye ayrılır: Müsta-

kil olarak tevhid müştereken tevhittir. Allah için tevhid: özellikle bu zatı vacibil-vucut için yapılır.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ

"İyyâke na'büdü."

gibidir. Hak Teâlâ:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

"Vemâ halaktül cinne vel inse illâ liyabidüne."

buyurmuşlardır. Kim ki ibadeti Allah'ın yüzüne hulus ile yaparsa ona has mümin derler. İkincisi ise: Allah'tan gayrisine olan ibadettir. Melek, Peygamber, imam güneş, ay, cin, ins, esnam, evsan, ne olursa olsun bunları anan bunlara tevhit getirip ibadet edenlerin fiili küfürdür, faili de kâfirdir.

Din usulünün ikincisi adalettir. Burada Hak Teâlâ'nın kullarına hiç bir şekilde zulüm edeceği müşahede edilmemiştir. Ve düşünülmemiştir. Sebebi ise zulüm en kabili ve fena bir sıfattır. Hak Teâlâ bu sıfattan uzaktır ve bu sıfatı taşımaz. Hak Teâlâ'nın lütuf ve keremi, merhamet ve şefkati vardır. Bu sebeple Hak Teâlâ hükmünde adildir. Ve adil sıfatını taşır. Hak Teâlâ'nın tekliflerinde cebir ve tazyik yoktur. Herkes fiil ve amelinde hürdür. Herkes kendi arzusiyle hayre amel ederse Allah'ın memnuniyetini üzerine çekmiş olur. Şer işler ise sonunda ceza ve ateşe müstahak olur.

Din usulünün üçühcüsü nübüvvettir: Bu da iki kısımdır. Birincisi umuraî nübüvvet: Bunun da ilki Âdem sonuncusu da Yüce peygamberimizdir. Bu gelen Enbiyalar, kendileri ve şeriatları haktır. Ve tasdiklidir. Bunların sayısı 124000'dir. Bunlar her yönden masum Allah'ın memurlarıdır. Peygamber bir insandır. Hiç birini inkâre mecal yoktur. Bunlar Hak Teâlâ tarafından, haber veren İsmetleri korunmuş kimselerdir Bunların sözne getirdikleri İlâhi emirlere inkiyat etmek farzdır (özel nü-

büvvete gelince: O da bizim Peygamberimiz Resulü ekrem Muhammed bin Abdullah bin Abdülmuttalip, bin Haşini, bin Abdülmünaf içindir. Kendisi Enbiyanın sonuncusu ve hatimidir. Umum Enbiya, ruhani melâikelerin ve bilcümle melâikelerin, evvelden ve sonradan mevcud olanların cin ve insin, en faziletlisi, en güzeli, en akıllısı, en cesaretlisi ve en kahramanı, en cömerdi, en zekisi, onun gibi aziz ve muhterem kimse halk olmayıp, ve olmayacak, kendisi Hak tarafından kâffei mahlukata gönderilmiştir. Ondan sonra hiç bir elçi ve Peygamber gelmeyecektir. Şeriatı diğer şeriatların hükmünü kaldırdığı gibi, dini de kıyamete kadar ayakta duracaktır. Kur'an azimüşşan dahi onun bir mucizesidir. Allah tarafından ona gönderilmiştir. Bundan sonra diğer bir Kur'an dahi gelmeyecektir. Bunun nasıhı yoktur. İnkarı ise küfürdür. İnsanlar bunun bir benzerini yapıp getirmekten acizdirler.

Din usulünün dördüncüsü İmamettir: imamet genel bir riyasettir. Dünyada din umurunu Peygamber yerine çeviren kimsedir ve Allah'ın emirleridir. İmamla Peygamber arasında vahiy'den başka fark yoktur. Peygambere vahiy gelir, imama gelmez. İmam şeriatın muhafızı ve bekçişidir. Bu sebeple imamların da her şeyden münezzeh temiz, kötülüklerden masum, olması icab eder. Hiç bir nakisası olmaması lâzım gelir. Din usulünün beşincisi de muattır: Evvelce özel nübüvvetin İsmet ve sıfatı subute kavuşmuştu. Resulü ekrem sadık ve emindir. Onun sıdkına itikat ile getirdiği her şeyi kabul etmek farzdır. Her emirde bize o olay hakkında haber veren eskiden dahi olmuş olsa sabık Enbiyaların ve sabık ümmetlerin halini haber vermesine dahi inanmak bir farz ve mecburiyettir.

Haleti intizarda Azrail Aleyhisselâmın gelişi, ruhu kabz etmesi, ölen insanın kabre girmesi, kabir azabı, berzah âlemine intikal, Surun çalınması, kıyamet gününün kopması, fani cisimlerin toplanıp dirilmesi haşır hali, sorgu ve sual, amal kitaplarının taşınma ve sahiplerine verilmesi mahkeme-i kübra, hesap ve terazi, istintak, mükâfat veya mücazat, azabın envai

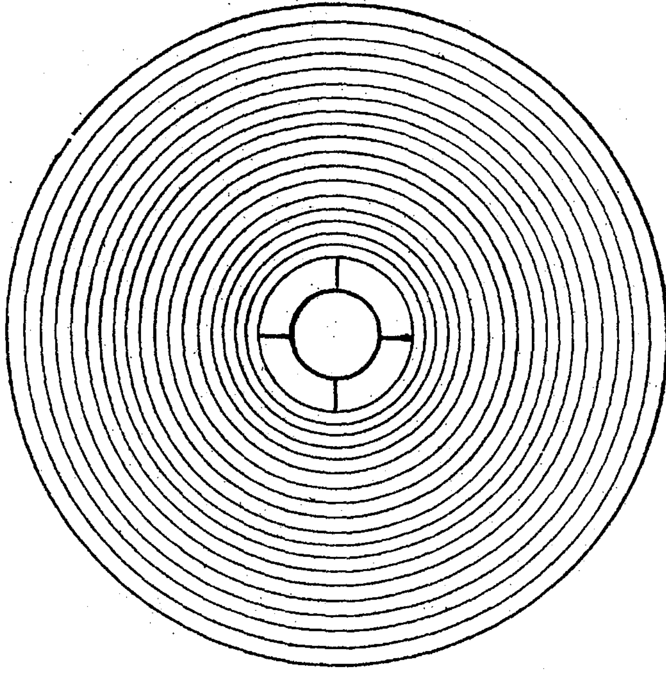
tatbikatı, Cehennem menzillerine giriş, Zakkumun yenmesi, demir zincirlere vurulma, sert ve kaba ateş melâikelerinin hışmına uğ-ramak, ateş katları arasında yanmak, gibi şeylerin, ve bunların cümlesini bizler için ikrar ve tasdik etmek icap eder. Çünkü emini sadık bunların vuku bulacağını bizlere haber vermiştir. Şimdi ise azap veya sevap verilmesi aklen ve seman her ikisi de sabittir. Aklen sabit oldu ki teklif bila arz zulümdür. Zulümde çok çirkin bir harekettir. Seman ise:

جَزَاءً بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"Cezaen bimâ küntüm ta'melûne."

ayetince de itaata mükâfat, isyana mücazat icra olacaktır. Şu da gizli kalmasın ki, sevabın kazanılması bir şarta bağlıdır. Kişi arif billah, halis muvahhit olsun özel nübüvveti Muhammediyyeyi inkâr ederse sevap olur mu olmaz mı? Cevabı ise olmaz. Sevap ve ikabın istihkak erbabına mükâfat ve mücazatın devamlı olarak İtikat edilmesi icab etmektedir.

Ey müminler şunu bilmiş olasınız ki, Kur'anı Kerim ve hadisi şerif tövbe etmenizi emretmektedir. Bu emir dahi vucub ifade eder, kadın olsun erkek olsun her mümin tevbeye kıyam etmek farz ve vaciptir. Tövbe: Günahın mazide vukuuna nedameti halde terk etmek, müstakbelde ise onun geri dönmemesine azim etmek demektir. Allah doğruyu söyler ve hidayete eriştirir.

YÜKSEKLİK VE ALÇAKLIKLARİYLE BÜTÜN ÂLEMİN RUBAN VE CİSMEN TOPLU OLARAK KATLARİYLE BİRLİKTE TERTİBİ

Şunu bil ki! Allah'tan başka her geye âlem derler. İşte âlem dediğimiz şey budur. Mümkünler bulunsun bulunmasın, bu bizim ilmimize bir işarettir. Veya vacibil vücudun zatma bir işarettir. Yani o da Allah'ın mevcudiyetine bir işarettir demektir. Ademde olsun vücudda olsun imkânların zati bir hükmü vardır. Bunu tercih etmek icab eder. Tercihci ise belli ve aşikârdır. Bu sebeple buna bu iz ve alâmetten dolayı âlem adını veriyoruz. Çünkü, bu, tercih edenin bir isbatıdır. Şunu bil ki! âlemin vücud bulması hiç bir şey ifade etmez, ancak bu âlemin ondan

evvelki suretleri, (Ama) dır. Yani bulut renginde koyu bir dumandır. İşte bu âlem bu dumandan çıkmıştır. Bunun gerçeğine bakacak olursan bu, zeval hükmünde olan, zeval bulmuş bir geçittir. Hak Teâlâ:

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ

"Kullü şey'in halikûn illâ vechehu."

buyurdukları gibi her şey zeval bulur, ancak onun yüzü zevalsizdir. Anlamına gelir.

Resulüllah (S.L.A.M.) efendimizin en doğru beyti Araplardan olan Liibeyt söylemiştir.

أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللهَ بَاطِلٌ

"Elâ kullu şey'in mahelâ allahu el batılı."

Demiştir. Bir gerçek yoktur ki, o şeyi nefsiyle isbatlasın. Bu ancak başkasında mevcuttur. Bu sebepledir ki Resulüllah efendimiz en doğru şiir beytini Araplar söylemiştir buyurmuşlardır. Şunu bil ki! Sabit olan cevher o duman ve buluttur. Bu da Rahmanın nefesidir. Bütün âlemler bunun içinde zuhur eden şekillerdir. Bunlar bir arz ve geçit halindedir. Bunların yok edilmesi de mümkündür. İşte bu suret ve şekiller ve resimler mümkünlerdir. Bu mümkünlerin bu dumana nisbeti şekil ve suretlerin gören gözler aynasına inikası nisbeti gibidir.

Hak Teâlâ cümle âlemin gözüdür. Gören odur, mümkünleri bilen de odur. Mümkünlerin şekil ve suretleriyle cümle bildiklerini idrak etmektedir. İşte âlem dediğimiz şey Hakk'ın bakışı ile bu duman arasında zuhur etmiştir. Bunu gören için isbat ve delil haktır. Bunu öylece düşün? Sen de kimliğini öğren ve belle, fakat bunun zuhurundaki sıra ve tertipte ilâhi Sadık nur ruhları, yaratılmış ve ibda edilmiş nur suretleriyle cevheri nefiste sıralanmış olur ki, bu da o (Ama) dediğimiz dumandır. Bunlardan birisi de birinci akıl olan kalemdir. Sonra Levhi

Mahfuz olan nefis gelir. Bundan sonra cisim gelir, sonra arş gelir, sonra arşın yeri olan donmuş ve katılaşmış su, hava ve karanlık, daha sonra Melâikeleri gelir, sonra boz renkteki feza ve melâikesi, sonra feleklerin durakları, Cennetler, kevkepler, sonra arzımız ve su, sonra Hava unsuru, sonra ateş ve duman ve bununla yedi semayı yarıp ayırmıştır, bu semalar ise, ay seması, müşterinin seması ve dövüşgenin (elmukatil) seması ve bunlardan halk olunan felekler sonra ateş melâikesi, su hava ve yer melâikesi, sonra yaratılanlardan maden, nebat, hayvan en son olarak ta insan cesedinin neşeti, ve bunlardan çıkanlar ve son olarak ta mükelleflerin amellerinden olan mahlûkat şekilleri, işte Hak Teâlâ'nın zuhur veya vehim ettiği icatta tertibi böyledir.

Vücudi mekândaki tertibine gelince! Tevehhüm edilen mekân anlattığımız gibi, külli cisimdeki ve içindeki makulat, önce Arş, sonra kürsü, sonra atlas renk, sonra içinde Cennetler olan mükevkep felek, sonra zühalin seması, müşterinin seması, merihin seması, güneşin seması, zührenin seması kâtibin seması, kamerin semasıdır. Bunlardan sonra havasız boşluk sonra hava, su, ve yerdir.

Menzillerde ve mekanlardaki tertibe gelince! Kâmil insan, birinci akıl, sadık ruhlar, nefis, arş kürsü, atlas renk, misk eksibeleri; vesile Cenneti, Aden Cenneti, Firdevs Cenneti, Darüsselam Cenneti, Darülme-kame Cenneti, Me'va Cenneti, Huld Cenneti, Naim Cenneti, bunlardan s<»nra menzillerin felekleri, sonra mamur ev, sonra güneş seması, ay seması, müşteri seması, zühal seması, zühre seması, kâtip seması, merih seması, bundan sonra hava, su toprak, ateş, hayvan, nebat, ve madenler, insanlarda ise elçi Peygamberler Enbiya, Evliya, iman edenler ve diğer bakiye halktır.

Ümmetlerden ise: Muhammed ümmeti, Musa ümmeti ve diğer ümmetler de kendi Resullerinin menzil ve derecelerine göredir. Hak Teâlâ'nın etkide (müessiriyyet) olan tertibi ise: Bunlardan (halde) yani şimdilik etkiliyenler, himmetteki etkiy-

le söz ve kavildeki etkidir. Fiilde etki ve heyeti umumiyesine topluca olan etkidir ki, (fırtına ve rüzgârların kum çöllerinde ki etkileri gibi) ve buna benziyen etkilerdir. İşte bunlar şekillerin suretidir. Vücud bulan her şeyde bir etki vardır. Bu etkinin izi etkende derhal görülür. Bazı şekiller hudus eder ki, bu etkiler ona derhal ruh verir. Âlemin tertip ve tanzimindeki nişan ve izi söylemiştik, işte bunu ben size hatırlatıyorum.

Alemin tertip ve tanzimindeki nida ve hutbe Allah'a hamd olsun ki, diğer başlangıçlar gibi başlangıcı yoktur. Esmaülhüsnanın yüksekliği ve ezeliyeti gibi, kain olan akıl, nefis, ne basitler ve ne de mürekkepler. Ne arz ve ne de semalar gibi bütün bunlann bir başlangıcı olmakla Hak Tealâ'nın başlangıcı yoktur.

O duman ve bulut içinde öyle bir alimdir ki, bilmediği ilim yoktur. O öyle bir kudret sahibidir ki, caiz olan bir şeyden aciz kalmayandır. O Şöyle bir mürid ve istek sahibidir ki, hiç bir şeyden geri kalmaz, yarattığı mucizelerden dahi izac olur.

O öyle bir konuşkandır ki, harfsız ve sessiz konuşur. O öyle bir görüş sahibidir ki, her şeyi görmekle beraber, kendi zatiyetini görür ve bilir. O öyle bir canlılığı vardır ki, her zaman ve mekân için Hay, birliğinin ve vahdaniyetinin ezelden ebede doğru akar gider. Zeval bulmaz. Onun samadi makamı vardır.

Hak Teâlâ işte bu sıfatlarla, kâmil insanı mevcudatın, en şereflisi ve hayırlısı olarak yaratmıştır. Ve kelâmını itmam etmiştir. Her şeyden temiz ve beri olan cismaniyetin, ruhaniyetin efendisi, vesile ve firdevs Cennetlerinin hâkimi, belâlı haşır gününün makamı Mahmut sahibi olan Muhammed (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimize salat ve selâmlar olsun.

Hak Teâlâ mevcud olmayan eşyalara, şekil, biçim, hudutları ve benzerlerini vücuda getirmek istediği vakit, ilim suretinde cevheri şekillerle tecelli ederek bunları vücuda getirmiştir. Başka bir şekildeki tecellilerle vezin ve miktarları vücuda getirmiştir. Ve yine bu gibi tecellilerle, devirleri, hareketleri zamanları, mekânları, kuturları ve âlemin nizamını taşıyacak

olan mümkünleri vücuda getirmiştir. Yapmadığı şey bırakmamıştır, ilâhî çevrenin ne olduğunu ve neye muktedir olacağını mevcudatiyle isbat etmiştir. İşte Hak Teâlâ bizlere bu bilgileri vermiştir. Bundan başka artık vaciplerle muhaller kalmıştır. Hak Teâlâ ilk mevcudiyet olarak idare ettiği şey izlerin feleğidir. Bu Öyle bir idaredir ki, manevî bir kavram taşır. Mümkünlerde yaratıcılar da makulatta ilk zuhur eden suret feleklerin ilkidir. Bu duman (ama) içinde sadık ruhların suretleri saklıdır. İşte bundan da ilâhî kalem her şeyi bilen ve yazan ve feyz verici haberleri veren birinci akıldır.

İşte bu Haktan doğmuş olan hakikati Muhammediyedir. O güzellikler ve işaretler ehlinin adaletidir. Keşifler ehline göre o külli ve umumî olan kudsi ruhtur. Hak Teâlâ ona alim, hafız ve tam olarak kendisine beka vermiştir. Ve yine ona kudreti fevzi ve her türlü ilmi ve her türlü iradeyi vermiştir. O İlâhî adlarla bir seviyededir. Bundan sonra bu feleğin dununda nefisler feleğini çevirip idare etmiştir. O da nübüvvetlerle korunan ve mahfuz olan levhadır. Keşifler ehlince idrak ve işaretlere gelince bu münfail nefistir. Buna da kâmil olmayan beka ve te-mamiyet vermiştir. Sonraki keşifte tozu yapmıştır. Benzer de olmayıp, tabiatta, zihinlerde nazarda da korkunçluk ve azameti yapmıştır. Bunlardan ilk suret ve şekil olarak bu toz içinde üç buudu (uzaklığı) çıkarmıştır. Orası onun mekânı olmuştur. Hak Teâlâ buna dört sultan yöneltmiştir. Bunlardan, ateş, toprak, hava ve su burçları zuhur etmiştir. İşte günler bunlarla temayüz etmiştir. Âlemlerin cismi çevresini saran bu şeffaf ve ince yuvarlak cismin adına kerim ve azametli arş adı verilmiştir. Hak Teâlâ bunun üzerine sınırlamadan ve miktardan uzak olarak Rahman adiyle oturmuştur.

Bundan sonra Hak Teâlâ ilk olarak bu feleğin içinde ikinci bir felek çevirip bırakmıştır ki, buna da kürsü adını vermiştir. Hak Teâlâ bu kürsüye ayaklarını uzatıp basmıştır. Bundan da onun kudret ve bilgisiyle hikmet olan emirler ayrılmıştır. Hak Teâlâ bu kürsüde bütün güzellikleri ve hayırlan bulundurmuş-

tur. Cennetlerdeki köşkleri ve çardakları yapmıştır. Sonra burada tüm emirlerin menzillerini yapmıştır. Bu menzilleri kendi ruhaniyetiyle tahkim etmiştir. (Güçlendirmiştir). Bu menzilleri (konakları) karışık bir ortamda müstakır ve kararlı yapmıştır.

Hak Teâlâ bundan sonra bu ikinci feleğin içinde üçnücü ve yuvarlak bir felek daha yapmıştır, ayrıca bunun içinde yüzer bir kevkep yaratmıştır ki bu hünnüs ve kimmiş cinsinden yedi kevkepten birisidir. Bunu fakir ve kendisine muti kılmıştır. Bu kevkebe her şeyin koyu siyahlığını vermiştir. Sıfat olarak buraya hüzün ve kederi emanet kılmış ayrıca buraya hüzünle birlikte hasretleri, göçmeyi, ölüm sarhoşluğunu ve karanlıkların esrarını, kurtuluş ve necat bulmayı, helak etmeyi, ağaçları, yemişleri, yılanları, muzur hayvanları, vahşice sürtüşmeyi, silinmiş veezilmiş yolları, zorluk ve meşakkatleri emanet etmiş, külli nefis müsaade ettiği vakit arzı sükunete kavuşturmak için dağları ve bütün bu saydıklarımızı halk etmiştir. Burayı da kulu ve Resulü olan Peygamber Halil İbrahim'in ruhaniyetine terk etmiştir. Sonradan bu feleğin içinde dördüncü bir felek yaratmıştır ki ve yine bunun içinde hünnüs ve künnus cinsinden yüzer ve hareketli bir kevkep yaratmıştır. Buraya da emanet olarak uzayan ve yükselen hurma ağaçlarını kaza ve hükümlerdeki adaleti, hükümetleri, hayırları, sebepleri, mutlulukları, güzel ve beyaz yumurtaları, nimetleri, itidalleri, keşfi mekruh olan şeyleri keşf etmeyi,sırrı ifşa etmeyi, ibadetlerin sırlarını ve yakınlıkları, sadakaları, isbrt ve delaili, namazları, nurlu olan şeyleri, davetlere icabeti arafatta duranlara nazar etmeyi, Hac menasikini, şeytanı taşlamayı, külli nefis müsaade edince bunları halk ederek ve donmuş suların tahlilini yaparak burayı kulu ve Peygamberi olan Musa aleyhisselamın ruhaniyetine terketmiştir.

Sonra bu feleğin içinde beşinci bir felek çevirerek yaratmıştır ki, bunun içinde de, hünnüs ve künnüs cinsinden seyyar bir kevkep vücuda getirmiş, buraya da emanet olarak, mezheplerin korunmasını, keskin ve ince kılınçlara bırakmıştır. Mayiat

içindeki tortularda inciyi yaratmıştır. Buralarda taassupları, hamiyetleri, fitne ve fesadı, hidayet ve dalâlet ehli arasında muharebeleri, salim akıllarda ve tahayyülerde vazık açık delil ve isbatları bulmayı, külli nefis müsaade edince havayı inceltmeyi halk edip Peygamberi olan Harun ve Yahya aleyhisselamın ruhaniyetlerine bırakmıştır. Sonra bu feleğin çevresi içinde altıncı feleği yaratmıştır. Bunun içinde de azametli yüzer parlak bir kevkep halk etmiştir. Buraya da emanet olarak, ruhaniyetin sırlarını nurların ışınlarını, ziyaların parlaklığını, çalıcı şimşekleri, nurlu ışınları, nurlu cesedleri, kâmil mertebeleri, mutedil yükselişleri, inci gibi bilgileri, kıymetli paha biçilmez yakutları, tüm nurların topluluğunu, sari olan sırları, bilgiler tesisatını, akıcı nurları, tedbirli ruhların kaldırılmasını, kapalı ve anlaşılmaz emirlerin izahını, zorlu meselelerin hallini, nağmelerdeki güzel şeylerin işidilmesini, varidatın tamamlığını, ruhanî zenginliklerin en yüksek mertebelere yücelmesini, nafi illetlerle illetleri defi etmeyi, güzel söz ve kelimeleri bilmeyi, güzel kokuları koklamayı, daha buna benzer bir çok şeyler gibi ve yine külli nefis müsaade edince âlemi ısıtmak için hava boşluğunu harekete getirmek suretiyle etrafı ısıtmak gibi etkileri vardır. Burayı da Peygamberi olan İdris aleyhisselamın ruhaniyetine vermiştir.

Bundan sonra bu felek çevresi içinde yedinci bir felek yaratmıştır ki, bunun içinde yine hünnüs ve künnüs cinsinde seyyar ve yüzer bir kevkep halk etmiştir. Buna emanet olarak da tam tasviri bırakmıştır. Ayrıca nizam güzelliğini, tatlı ve iştah verici duyguyu, açık ve güzel heybetli görüşü, buraya ayrıca ünsü ve celal vermiştir. Külli nefis müsaade edince burada buharların rükününden serin saf suyu halk etmiştir. Burayı da tam ve güzel Peygamber Yusuf aleyhisselamın ruhaniyetine terk etmiştir.

Sonra bu felek çevresi içinde sekizinci feleği çevirerek yaratmıştır, Bunun içinde de hünnüs ve künnüs cinsinden yüzer seyyar bir kevkep bırakmıştır ki, buraya da emanet olarak,

vahyi, evhamı, ilhamı, tehlikeyi, sert kötü fikir ve düşünceleri koymuştur, ayrıca, kötü rüyaları, müjdeleri, sınaî buluşları, ameli neticeleri, fikirdeki doğruluk ve yanlışlıkları, faal kuvvetleri, vehimleri, kehanetleri, sıkıcı şeyleri tıslımları ve azimleri, külli nefis müsaade edince rutubetli serin buharları, sert buharlara imtizaç ettirmiştir.

Burayı da kulu ve peygamberi olan İsa Aleyhisselamın ruhaniyetine terk etmiştir.

Bundan sonra bu feleğin çevresi içinde dokuzuncu feleği icat etmiştir ki, bunun içinde de yüzer seyyar bir kevkep halk etmiştir. Buraya da emanet olarak fazla ve eksikleri, istihaleleri, külli nefis müsaade edince burada usarelerin renginden doğurucuların imdadını halk etmiştir. Burayı da Peygamberi ve dostu olan Adem aleyhisselamın ruhaniyetine bırakmıştır.

Hak Teâlâ işte bu iç içe yuvarlak olan bu feleklerde türlü sınıflardan temiz melâikeleri iskân etmiştir. Bunlardan bir kısmı oturmakta bir kısmı da ayakta beklemektedir. Bunlardan bir kısmı rükuda bir kısmı da secdededirler. Bu melâikeler semaların mimardırlar. Allah bunlardan itikaf eden ruhları yapmıştır. Bunlar en şerefli çevrededirler. Hak Teâlâ bunlardan rablerine ve çevresine muti ve zelil melâikeler yapmış ve onları vekil kılmıştır. Allah'ın hak ettiği bu mükevvenatta bunları haberlerle, risalelerle bulundukları yerlere etraflıca tafsilât ve malûmatla kendisine vekil kılmıştır.

Sonra bu azametli feleğin içinde Esir denilen hava boşluğunu yaratmıştır. Bunun içinde emanet olarak buraya çarpan ve düşen ecsamın yok olmasını kılmıştır. Bundan sonra hava küresini yapmıştır. Burada bu kırıcı sıkıcı rüzgârları harekete geçirerek denizleri bununla dalgalandırdı. Buharları bu denizlerden yaptı, buralardan bulutları yukarı kaldırdı, oradan saf tatlı sular indirdi. Bu kürrede uçan cisimlerin ruhlarım tutturdu. Bu hava ve, esir küresinde kokrunç gök gürültüleri çakıcı ve kapıcı şimşekleri, ve öldürücü yıldırımları yaptı. Yukardan boşluktan buraya öldürücü taşları düşürdü. Arzda yüksek dağları

yarattı, sonra inen ve çıkan ateş ruhlarını halk etti. Donmuş katı suları yarat ttı.

Sonra bu kürenin içinde Hak Teâlâ emanet olarak ve bize haber verdiği gibi ölüleri dirilten akıcı izleri yaparak sessiz hayvanları burada iskan etmiştir.

Bunun için de bir küre daha çevirmiştir ki, buraya da emanet olarak mükevvenattaki madenlerin, nebatların, hayvanların tabını koymuştur. Hak Teâlâ madenleri üç tabakadan yapmıştır. Bunlar, sulu tabakalar, toprak tabakaları, taş tabakalarıdır.

Nebatları da iki türlü yapmıştır, bunlar dikilen nebatlarla, ekilen nebatlardır. Hayvanların da bir kısmını doğurucu ve emzirici, kucaklayıcı olarak yaratmıştır. En sonunda da hepsinin üstünde ve değerinde insanı yaratmıştır. İnsana ilâhî adların bilgisini ve sıfatlarını hediye etmiştir. Bütün mahlûkat bu insana muti olmuştur. İşte insan bu sebepledir ki, mevcudatın en sonuncusu olmuştur. Onun ruhaniyetinden bidayette velayetlerin sırrı ona nasip kılınmıştır.

Cismaniyetinden ise ona zeval bulma ve sonluk kısmet etmiştir. Onda emir başlamış, onda bitmiştir.

Hak Teâlâ bu insanı arzda kendine halife ve vekil tayin etmiştir. Çünkü semavatta olan burada vardır. Onu halife yaparak ayetlerle işaretlerle, mucizelerle teyit etmiştir. Hak Teâlâ insanı kerametlerle ihtisas sahibi kılmıştır.

Hak Teâlâ iyiyi kötüyü ayırmak için, kötüyü ateş derelerine, iyiyi de derecelerle mutluluk menzillerine ulaştırmak için onda meşru kaziyyeleri nasp etmiştir.

Âlemin başlangıcı anlattığım gibi bu suretle olmuştur. Şunu bil ki, bilgilerde eksiklik veya fazlalık etkilerden ileri gelir. Her etki diğer etkilerden daha üstün ve faziletlidir.

Bu menzillerdeki ilimler, kevmi ittisal ilmi, ve kevmi ilâhî infisal ilmidir. Bunun içinde Hak tenzih ilmi gelir. Bunun içinde de Allah nezdinden inen kitablar içinde Fürkan ilmi gelir.

Hoş bütün bu kitapların içindekiler Allah'ın kelamıdır. Niçin suretleri ve ayetleri çoğalmıştır? Söz olduğu için mi? Veya onun namına konuştuğu için mi?.. Bunun için insanların, kendisine iman edenlerle etmeyenlerin, ilim farkı vardır. Ve bunun içinde de ulvi âlemin ilmi vardır. Bunun içinde de Eceller ilmi vardır. Bu ilim içinde de insanın faziletli olması hikmet ilmi vardır. İşte Hakk'ın suretini ve âlemin hakikatlerini toplayan külli bir insanın ilmi ve bilecekleri şeyler bunlardır.

Bunun başlangıç ve sonunda ayırt etme ilmi vardır. Muadın manası nedir? Bu vücudi bir emir midir? Veya tertip edilmiş bir nisbet midir? Tıbkı makamdan azil edilen ve sonra yine vilâyetine ve makamına iade edilen vali gibi midir? İşte bu muadın içinde sebep ilmi vardır. Bu yüzdendir ki, geri dönmeyi inkâr eden münkire benzer. Nedir bu inkâr edilen geriye geliş? Burada münkirin sıfatı nedir? Allaha nisbet edilen onun vahdaniyetinin ve birliğinin bir nisbet eşyası vardır.

Allah'ın rahmeti gazabını geçebilir mi? Evet geçer, her şeye Allah'ın rahmeti yayılmış olmasından dolayı, gazabı önlemiştir, öyle ise gazaba yer kalmamıştır ki, kendini göstermiş olsun.

Bundan da Hak Teâlâ'ya karşı hidayet ilmi çıkmış olur. Bu hidayet ilminden de âlimden âlemi inşa (yapma) ilmi çıkar.

Şu muhakkak ki eksik veya fazla olarak ilmin mutlak kemale doğru yürüyeceği anlaşılır.

Meselâ sen kimsin ve nesin?

Atacak olsam إِذْ رَمَيْتَ **"İza rameyte"** atmadım. مَا رَمَيْتَ **"Ma rameyte"** Burada emir ilmi vardır. Bu ilimle Hak Teâlâ kendine benzerliği ve fiili dolayısıyle mükellefi korumaktadır. Burada öyle bir ilim vardır ki bununla ilim kemale erer. Hatta ilmin kemalidir. Bu kemal fazlalığı kabul etmez ve çıkmaz. Ancak bundan çıkan ilim belli olur ve yine ona dönmüş olur.

Alem tamamlandıktan sonra bunda ancak âlim zuhur etmiştir. Çünkü Allah'ın emri birdir. O bu emri tabir ve tefsir eder. Gerçeklere göre burada istihaleler değişiktir. Meselâ su buhara

dönmektedir. Melekte surette insana dönebilir. Keza tecelli de öyledir. Bunu bilen bu emrin ne olduğunu bilir. Meselâ çocuk babasına benzediği için ona gelecek laflardan ve iftiralardan kendini temize çıkarmış olur. Ve şüpheleri üstüne çekmez. Buradan da şunu öğreniyorsun ki, Allah'tan başka halk eden bir halik yoktur.

Şunu bil ki hiç bir rütbe ve makam ilimden daha şerefli değildir. Melâikelerin tümü de Allah ilmi ile doludurlar. Bunların içinde insanlar gibi cahil kimseler bulunmaz. Hak Teâlâ melaikeler yönünden:

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالْمَلٰئِكَةُ

"Şehide allahu ennehu lâ ilâhe illâ hüve velmelâiketü."

Buyurmuşlardır. Hak Teâlâ insanlar hakkında:

وَاُولُوا الْعِلْمِ

"Ve ulul el ilme."

Buyurmuşlardır. İnsanlara dediğini Melaikeye dediği gibi dememiştir. İşte buradaki ilim tevhid ilmidir. Yoksa vücudi ilim değildir.

Cümle âlem vücud ilmidir, yoksa zat veya mertebe veya tevhit ilmi değildir.

Öz olarak şunu söyliyeyim ki, daha bir çok sayılmayacak kadar ilimler vardır.

Hak denilen anlam ve mefhum ancak mahlûkun dilinden çıkmıştır. Hak Teâlâ kullariyle hicabın kaldırılması hakkında konuşmadı, çünkü o şöyle hitap eder, benim vereceğim hükmün takipçisi yoktur. Hüküm takipçisi dünyaya düşmüştür. Gerçek şudur ki, Allah'tan gayri iz leyici yoktur.

Bu tıpkı şeriatlardaki hükümlerin izale edilmesi gibidir. O bunu meşru kılmış ve bu meşruiyyeti kaldırmıştır. Ve yine başka hüküm ve seri getirmiştir. Bunların nasıhı ve mensuhu da Allah'dandır.

Delâletle gelen âlimin emri ise Hak'tandır. Bunu isbatsız ve delilsiz dahi gönderen ve red eden yine Hak'tır.

Allah ilmi ile uğraşanlar bütün bunların Hak Teâlâ'dan olduğunu bilirler. Hak birbirini kovalar, haklar birbiri ardından gelir.

Bir dava zamanı, red edilen diğer dava zamanı olamaz. Gerçeğe karşı gelme zamanla işirak etmez. Böylelikle karşı koyma, ve karşı gelmenin ne olduğunu anla. Bunda hakkın inzal ilmi vardır. Bir şeyi bilen kişi nefsinin o ilimden indiğini bilir. Bu sebeple ve diyebilirz ki, hiç bir şey veya rütbe ilim rütbesinden daha şerefli değildir. Çünkü ilim seni hak menziline indirmiş olur.

Allah gerçeği söyler hidayete erdirir. .

GERÇEKÇİLERDEN KİMSENİN KEŞF EDEMEDİĞİ VE ANLAYAMADIĞI, BEŞİNCİ TEVEKKÜL MENZİLİ HAKKINDA BİLGİLER

Hak Tealâ (Leyse kemislihi şey'ün) buyurur. Bu sözle kendi sıfatını anlatmaktadır. Bu şekildeki anlayış ancak kendisine olmuş olur. Onun kavline göre:

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ

"Ve hüve maakum eynema küntüm."

Buyurmaları, yani bizler nerde olursak olalım, o bizimle birlikte olduğunu anlatmak istiyor.

Kendisi gecenin üçte bir bakiyesi kalan gecede dünya semasına inse de ve arşa yükselmemiş olsa da o duman ve bulut içinde dahi bulunmuş olsa ve hatta yerde ve gökte dahi bulunmuş olsa da kendisi insanlara atardamardan daha yakın bulunur. İşte bu sıfatla ancak o sıfatlanabilir. Hak Teâlâ bir kulunu görmek için, bir yerden bir yere taşınmaz, aksine o kuldan kaybolan âyetleri ona göstermek için onunla birlikte olur. Hak Teâlâ der ki:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى

الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا

"Sübhane ellezi esra biabdihi leylen mine elmescidi elharami ilâ elmescidi elaksa ellezi barekna havlehû linuriyehu min âyatina."

buyurmuşlardır.

Şayet Hak Teâlâ kavlini ve kendi ayetlerini göstermek için insanı, bir yerden bir yere nakil etmek isterse bunu yapacak kudrettedir ve yapar. Resulullah efendimizin kavli olan, arz ayaklarımın altında o kadar küçülüyor ve toplanıyordu ki bunun doğusunu da, batısını da görüyordum işte benim ümmetimin mülkü de bu gördüğüm topluluk kadar olacaktır. Buyurmuşlardır:

السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ

"Essemavati velardi veli yeküne mine elmukinine."

Ve keza Hak Teâlâ İbrahim Aleyhisselâm için:

وَكَذٰلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ

"Ve kezalike nuri ibrahime meleküte."

buyurmuşlardır. Bu belli olan bir görüştür. Çünkü bu görülen ve şehadet edilen bir gerçektir. Allahü Teâlâ kuluna ne gibi bir mekan verdiğini göstermek için ve onu bir yerden bir yere taşıdığım, bunu ancak ayetleriyle işaret etmektedir. Hak Teâlâ bu esra hadisiyle, benim mekânım yoktur, ve belli değildir. Ona yerimi göstermek veya mucizelerimi anlatmak için onu esraya çıkarmadım. Bu mekânların benimle bir münasebeti yoktur. Nerede olursa olsun ben onun yanındayım ancak iman eden kulumun kalbine girerim. Madem ki ben onun kalbindeyim nasıl olur da benimle beraber Esra'ya çıkar?

Hak Teâlâ Resulü olan Muhammed (S.L.A.M.) efendimizi görmek ve ayetlerini ona göstermek istediği vakit ona ruhul emini yani Cebrail aleyhisselamı sebepleri isbatlamak ve ona kuvvet vermek için, Burak denilen ilahî bir binek ile beraber gönderir.

Hak Teâlâ âlemdeki sebeplerin sübutunu bizlere öğretmek için, melâikelerine dahi kanatlar yapmıştır.

Burak denilen ilâhî binek kuşu da berzahî bir hayvandır. Bu iki cins hayvandan doğma, katırdan bir derece aşağı ve eşekten bir derece üstündür. Hak Teâlâ Burak'ı da iki cins arasında bir emirden yapmıştır. Peygamberimiz buna binmiş Cebrail aleyhisselâmla birlikte yukarı yücelmiştir. Bu Burak denilen ilâhî binek Peygamberlerin özel nöbet atıdır. Hakikati halde Peygamber buna zahiren binip emir olunan yere çıkar batınen ise ona varamaz ve binemez. Bu o peygamber için bir teşrif ve tenbihtir.

Resulüllah efendimiz bu binek üzerinde kudüse gelerek ondan inmiş, ve bu bineği Peygamberlerin başladığı halkaya bağlamıştır.

Ki bunlar sebeplerin isbatı için yapılmıştır. Ona binemeden hiç bir Peygamber Allah'ın huzuruna varamaz. Efendimiz onu halkaya bağlamadan bırakabilirdi. Fakat onu adeta uyarak bağladı. Çünkü burak onu taşımaya memur kılınmıştı. Çünkü ona binek hayvanı olarak gönderilmişti. Her binek hayvanı bağlandığı gibi âdet hükmü bozulmasın diye onu bağlamıştı. Resulüllah efendimiz Burak'ı şöyle anlatmıştır. O güneşe benzer, şimşek ve ışık gibi çakıp gider. Buyurmuşlardır.

Peygamberimiz Mescidil aksada namaz kıldıktan sonra Cebrail Burakı getirerek Resulü ekrem ile birlikte ve üzerine beraberce binerek, hava derinliklerine doğru uçmuşlardır. Bu Resulüllah susadığından su ihtiyacı baş göstermiştir. Cebrail aleyhisaelam bir kap içinde süt, diğer kap içinde şarap olarak iki kabla gelmiş (bu olay daha evvelden içkinin tahriminden evvel olmuştur). Bu iki kabı Resulüllahın önüne koyup buyur etmiştir.

Resulüllah efendimiz süt kabını alarak susuzluğunu gidermiş, ve sütten içip ötekine el sürmemiştir. Bunun üzerine Cebrail aleyhisselâm Resulüllah efendimize: Susuzluğunu gidermek için sütü içtiğinden isabetli hareket ettin, ümmetinde bunu içmekle isabetli hareket etmiş olacaklardır. Peygamber efendimiz rüyasında süt görünce, kalkıp süt içer ve başından geçen olayı tevil ederdi.

Buharinin sahihinde yazıldığı gibi, Resulüllah efendimiz anlatır, Sanki bir kâse süt getirmiş olduğunu gördüm, içtim, o kadar çok içtimki adamakıllı doydum, ve tırnaklarımın ucundan süt fışkırdığını gördüm. Bunun fazlasını da Ömer'e vermiş oldum.

Etrafındakiler bunu neye tevil ettiğini, sorunca, bunu ilme yordum buyurmuşlardır.

Dünyanın semasına ulaştıkları vakit, sema bekçisi Cebrail aleyhisselamı karşılamış ve ona: bu kimdir ve beraberinde kim var diye sorunca o da bekçiye, beraberimde Allah'ın sevgilisi, Muhammed (S.L.A.M.) vardır. Ona gönderilmiştim, derdemez bize yolu açtı ve içeri girdik, orada Adem Aleyhisselâmı gördük sağında Cennetin mutlu kişileri vardı, solunda ise ateşi tüttürenler şekavet ve ateş ehli bulunuyordu.

Bu sırada efendimiz kendini Adem Aleyhisselamın sağında bulunan mutlu kişiler arasında görmüştür, bundan dolayı Hak Teâlâ'ya şükranda bulundu. Bu sırada insanın iki mekânda olan yerini öğrenmiş ve görmüş oldu. Çünkü o kendisini aynen mutlular içinde görmüştü ona hitaben: Salih evlât, Salih Peygamber merhaba, hoş geldin diye kendisine hitab edilmişti. Sonradan oraya veda ederek, Cebraille birlikte feza boşluklarına çıkıp yükselmeye başladılar. İkinci semaya vardıkları vakit Cebrail Aleyhisselâm birinci semada olduğu gibi, sorgu ve suale tabi kılındıktan sonra, içeri girildi. Orada İsa Aleyhisselâm cesediyle bizatihi kendilerine göründü, kendisi o ana kadar ölmemişti. Hak Teâlâ onu kendi semasına ref etmiş ve orada iskân etmişti. O semanın hükmünü ona vermişti. O bizim ilk şeyhimizdir. Onun eliyle geri döneceğiz, onun inayeti bizlerde yücedir. Bir saat dahi bizim aklımızdan uzak kalmaz, Allah'tan ricam onun dünyaya ineceği zamanı bizlere idrak buyursun..

Resulüllah efendimizi İsa Aleyhisselâm gülerek ve büyük bir muhabbetle karşılamış ve misafir etmiştir.

Onunla vedalaştıktan sonra buradan üçüncü semaya uçulmuş diğerlerinde olduğu gibi sorgu ve sualden sonra içeri giril-

miştir. Burada onları Yusuf Aleyhisselâm karşılamış misafir etmiş ve onunla görüşmüştür.

Orada olanı biteni efendimiz Cebraille birlikte görmüşlerdir. Oraya veda ederek, bundan sonra burakla birlikte dördüncü sema katma çıkılmış ötekiler de olduğu gibi sorgu ve sualden sonra içeri girmelerine izin verilmiştir. Onları içeride İdris Aleyhisselam bizatihi cismaniyetiyle karşılamıştır. O şu ana kadar yaşıyor ve ölmemiştir.

Hak Teâlâ onu böylece yüksek bir yere kaldırarak bu sema katında iskan etmiş ve bu semanın hükmünü ona vermiştir. Birbirleriyle görüşüp selamlaştıktan sonra, vedalaşarak, Cebrail ile birlikte buraka binerek beşinci sema katına çıkmışlardır.

Ve mütad merasimden sonra içeri girmelerine izin verilmiş, içeride onları Harun Aleyhisselam ile Yahya Aleyhisselam karşılamışlardır.

Onlarla konuşup selamlaştıktan sonra, onlara veda ederek oradan Altıncı sema katına yükselmişlerdir, aynı ve mütad merasimden sonra içeri girmişler orada onları Musa Aleyhisselam karşılamıştır. Onunla görüşüp selamlaştıktan ve vedalaştıktan sonra, yedinci sema katına çıkılmıştır ve yine ayni seremoniden sonra içeri girmelerine müsaade edilmiş içerde İbrahim Halil Aleyhisselamla karşılaşmışlardır. Orada İbrahim Aleyhisselamı arkasını beyti mamure yaslanmış olarak görmüştür. Bu mamur evin adının Durah olduğunu kendisine söylemiştir. Resulüllah efendimiz buraya teveccüh ederek iki rekat namaz kımıştır. Buraya günde 70 bin melaikenin bir kapudan girip diğer kapudan çıktığını haber vermiştir. Melaikeler buraya kevkeplerin çıkış kapusu denilen yerden girdikleri ve kevkeplerin grup ettiği kapudan çıktığını bizlere söylemiştir, İbrahim Aleyhisselam, Resulüllah efendimize bu melaikelerin, her gün için Cibril Aleyhisselam'ın silkinmesinden olan, hayat suyu damlalarından meydana geldiğini söylemiştir.

Kuşların hayat suyuna dalup silkindikleri gibi, Cebrail Aleyhisselamda her gün bu hayat suyuna bir defa girip silkelenir. İşte bu silkinmeden sıçrayan damlalar günde 70 bin melaikenin halk olmasına sebep olmaktadır.

Resulüllah efendimiz İbrahim Aleyhisselamla görüşüp selamlaştıktan sonra ona veda ederek Cibril ile beraber sidrei müntehaya çıkmış oldular, o seviyeye varınca orada acayip bir takım ağaçlar gördüler, yaprakları fillerin kulaklarına benziyordu. Bu yaprakları Hak Teâlâ nurdan bir örtü ile örtülmüştü. Kimse bunların ne şekilde olduğunu ve ne vasıf taşıdığını anlatamaz. Bu nurun şiddetinden göz nuru bunları idrak edemez bir hale gelir. Burada bu ağaçların arasından dört nehrin aktığını gördüler. Bu nehirlerin ikisi zahiri ikisi de batını idi.

Cibril Aleyhisselâm bu iki zahiri olarak görünen nehrin birisinin Nil diğerinin de Fırat nehri olduğunu kendisine haber vermiştir.

Diğer iki batınî nehir de cennete doğru akıp gidiyordu. Bu iki nehir ya Nil ile Fırat kıyamet günü cennete döneceklerdir. Bu iki nehirden biri bal diğeri ise süt nehridir. Cennette ise dört nehir vardır, bunlardan biri tortusuz saf bir nehir, diğeri tadı değişmeyen süt nehri ve bir diğeri de içimi güzel olan şarap ve hamır nehridir. Dördüncüsü ise bal akan bir nehirdir. İşte bu nehirlerden içenlere bu nehirler özel bir tad ve ilim verir. Bunları dünyadaki zevk sahipleri bilir.

İnsan oğullarının amellerinin bu sidrede nihayet bulmuş olduğunu, Resulüllah efendimize, Cibril Aleyhisselam bildirmiş ve haber vermiştir. Burasının, Ruhların karargâhı olduğunu bildirmiş ruhların buradan indiğini ve buraya döndüğünü bunların bir devir yaptıklarını ona anlatmıştır.

Resulüllah efendimiz burada artık Burak'tan inerek, Refrefe binmiştir. Cebrail Aleyhisselam onu Refrefin melaikesine teslim ederek çekilmiştir. Kendisine birlikte gidilmesi teklif edilince cevap olarak, imkân yoktur buradan öteye bir adım atamam, şayet bir adım atsam, yanıp giderim, bundan dolayı hu-

dudu aşmak ilerlemek elimde değildir. Hak Teâlâ seni yanına davet ettiğinin sebebi; kendi ayet ve burhanlarını sana göstermek içindir, dikkat et! Sakın gaflete kapılma diyerek ona veda edip ayrılmıştır. Bundan sonra Resulüllah efendimiz Refrefin meleği ile beraber Refrefe binerek yukarıya uruc etmiş, sesle işidilebilir bir mesafeye gelmişlerdir. Oradan yazı ve kalem hışırtısı duyuluyordu.

Hak Teâlâ'nın levhi mahfuzu nelerin yazılmasını ve ne gibi şeylerin ibadına göndereceğini, melaikelerin bu ilahi emirleri not aldıkları anlaşılıyordu. Bu esnada Resulüllah efendimizi Hak Teâlâ bir nur batırıp çıkardı ve onu yalnız bıraktı, kendisine refakat eden melek geri kalmıştı. Bundan dolayı onu görmediğinden heyecana düşmüş ne yapacağını şaşırmıştı. Bu nur içinde heyecan ve korkudan âdeta sarhoş hale gelmişti, içine o anda vecid dolarak kendisini bir hal almış sağa ve sola yalpa yapmaya başlamıştı. Bunun sebebi de levhalarda yazı yazan kalemlerin hışırtısı olmuştur.

Bu hışırtının çıkardığı tatlı nağmeler onda kendinden geçme halin doğmasına sebep olmuştur, ki Hak Teâlâ onun daha evvel bilmediği, ancak vahiy yoluyla bildirdiği ilmi şimdi kendisine bizatihi vermiştir. Hak Teâlâ'dan içeri girmek için izin talep etti. O sırada Eba Bekrin sesine benzer bir ses işitti, bu ses şöyle diyordu: Ya Muhammed yürüme dur! Rabbın namaz kılmaktadır. Bu ses onu ürkütmüştü, içinden kendi kendine, Rabbim mi namaz kılıyor? Diye hayrete düşmüştü ve yine aynı ses ona evet melaikelerle birlikte size namaz kılan odur, bu hitaptan hakkın namaz kılmasındaki maksadın ne olduğunu anlamıştı.

Namazdan sonra kavli gibi:

سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَا الثَّقَلَانِ

"Senefrugu leküm eyyühe essuklâni."

Artık bu hitaptan sonra onu başka bir şey düşünmeden alıkoymadı, Hak Teâlâ'nın bir çok sınıf âlemi özel zamanlarda ve mekânlarda halkettiğini düşünmüştü.

İşte bu duraklama ona bir çok şeyler öğretmişti. Bundan sonra içeri girmesine izin verildi ve girdi. İşte şimdi gördükleri de düşündükleri gibi çıkıyordu, inanış ve düşünceleri gördükleriyle değişik değildi, bilakis aynı mezahirdi. Kendisine günde gece ve gündüz olarak (50) rekat namaz emredilmişti. Bundan sonra inmeye başladı, Musa Aleyhisselama vardığında Musa ona Hakla ne konuştuğunu sordu. Kendisi ona: Hak Teâlâ ümmetime her gün için gece ve gündüz olarak 50 rekat namazı farz kılmıştır. Musa Aleyhisselam kendisine, ya Muhammed ben bunu senden evvel tecrübe ettim ve yaptım, bunu yapmaktan da zevk duydum, fakat ümmetim beni çok yordu ve üzdü, sana şunu söyliyeyim ki senin ümmetinde bunu başarıp kaldıramaz, git rabbına müracaat et ki, bunu sana hafifletsin.

Resulüllah efendimiz bundan sonra rabbına dönerek müracaatta bulunur, Rabbı da ona bu namazlardan 10 rekatını kıldırmış olur, tekrar Musa'ya döner bunu anlatır, tekrar Rabbına müracaat et sana bunu hafifletsin der. Tekrar döner müracaatta bulunur. Hak Teâlâ müracaatını kabul ederek bu namazlardan on eksiltir. Tekrar Musaya döner, Musa geriye kalanı çok bularak rabbına müracaatı tavsiye eder, tekrar Rabbına döner ve yalvarır Rabbi de on rekat indirir. Musa'ya döner ve keyfiyeti bildirir, Musa ona Allah'a dön ve müracaatta bulun der, dönüp müracaat eder, Rabbı da on daha eksiltir. Tekrar Musa'ya döner, Musada ona müracaatı tavsiye eder, o da rabbına müracaat eder, rabbı da bunu kabul ederek on daha namazı hafifletir. Ve ona kalan 50 rekattır benim sözümde bir değişiklik olmaz diye cevap verir. Döner bunu Musa'ya anlatır, o da yine Rabbına müracaatta bulun ki bu namazları biraz daha sana hafifletsin der. O da Musa'ya cevap olarak, ben artık Rabbımdan utanıyorum, bana şöyle böyle dedi der. Orada Musaya vedalaşarak fecirden evvel arza dönmüş oldu, doğruca taşa iner (hacerilesved olacak), bunu tavaf ederek evine dönüp gider. Sabah olunca bütün bunları etrafındaki kimselere anlattı. Ona iman edenler bunu tasdik ettiler, iman etmeyenler de onu yalanladılar.. Ve kendisinden şüphe ettiler.

Sonradan bir olay oldu, kendisine inanmayanlara çok uzaklarda yolda yürüyen bir kafiledeki abdest olayından ve olaydaki şahıstan haber verdi. Yapılan tahkikatla olay onun dediği gibi çıktı, abdest alan şahsı buldular ve sorguya çektiler, o da evet dedi, abdest alırken su kabım devrildi, bu da Resulüllah'ın sözlerinin doğruluğunu isbatlamıştı.

Ve yine kendisine inanmayanlara içinizde kudüsü şerifi bilen ve gören kim var dedi, ben onlara orayı anlatayım, onlar da beni dinlesinler, ki kendisi orada birkaç adım yürüyüş yapmış ve iki rekat namaz kılmıştı. O anda Hak Teâlâ onu yükselterek ona orayı göstermişti. Artık kudüsü şerifi hazır olanlara anlatmaya başlamıştı orayı bütün eşkaliyle onlara söylemişti, rüya görür gibi gördüklerini bir bir sıralamıştı, Bundan dolayı orada bulunanlardan hiç biri bunu inkâr edemediği gibi, hiç. biri de onunla bu yönden münazaa ve münakaşada bulunmamıştı. Çünkü Esra bu yerlerde cismiyle olmuştur,

Resulüllah efendimiz 84 kez hakkın huzuruna yükselmiştir, bunlardan biri, cismiyle geri kalan uruclar ise ruhî vahiy ve rüya ile olmuştur.

Evliyalara gelince: Evliyaların ruhî ve Berzahî urucları vardır. Bu uruc (esra ile) cesedlendirilmiş manaları his eder onları hayal şekilleriyle müşahede ederler, bu gördükleri suret ye şekillerle bunların taşıdığı manayı öğrenir ve bilirler.

Evliyaların yerde ve havada yükselmeleri olmakla beraber, gökte hissedilir kademleri yoktur.

İşte Resulüllah efendimiz, bu evliya cemaatına hissiyle cismiyle felekleri aşıp uruç ettiğini ve bu noktadan onlara temayüz ettiğini görmekteyiz. Bu uruç ile his edilir hakikî mesafeleri bizzat kat etmiştir. Bütün bunların hissen olmayıp mana ile olduğunu varislerine bildirmiştir.

Şimdi Hak Teâlâ'nın Allah ehline ve bana göstermiş olduğu urucu (esrayı) anlatalım. Evliyaların urucları değişiktir. Hissi uruc hilâfına bunların cesedlendirilmiş manaları vardır, evliyaların mi'raclan ruhî mi'raclardır. Bu uruc ile berzahî şekilleri

görme, kalpleri görme cesedlendirilmiş manaları görmedir. Benim bu esradan müşahede ettiğim yönleri esra ve yolculuk tertibi adındaki kitabımda anlatmıştım.

Hak Teâlâ kendi âyetlerini göstermek için, evliyalarının ve Elçilerinin ruhlarını esra ettirmek istemiş olsa, bunu sırf bunların ilim ve bilgilerini artırmak için bunları uruç ettirir. Bunlardan bir kısmını yukarı âleme alır. Ve münasip oldukları âlemlerde durdurup onlara lâzım olan geyi göstermiş olur. Her âlemde kendi zatında münasip olan bir şeyi oraya bırakır. Oraya bıraktığı kimse ile kendisi arasına hicab bırakır. Fakat bu hicabı o yükselen kişi görmez, kendisi yalnız kalınca bu koyduğu hicabı kaldırır. Allah ile kur orada buluşmuş olur.

İşte kul bu esrada kaldığı müddetçe, bir hayal gibi olur, kalan o mu değil mi şeklinde bulunur. Kendisini kendisi olarak değil başka şey olarak his etti mi, bu Esra manevî Esra olur. Aslen âlem şeklinde kendi sureti de sureline benzer bir hal alır. Ve etrafındaki her şeyi Allah suret ve şeklinde görmeye başlar. Kendine göre bütün âlem hak suretinde görünür, insanda âlem suretinde görünür ve yine insan hak suretinde görünür. Bu bir nevi eşitliktir. Eğer her elif harfi Ba olursa ve her Ba harfi de Cim olursa ve cim harfini Ba harfi olarak değil elif olarak görsen velev ki, âlem hak suretinde olsa da, işte böylelikle insan orada kendi nefsini âlem suretinde değil hak suretinde görmüş olur.

Âlemin kemâli insanla tamamlanmıştır, insanın Allah nezdinde mertebesi birincidir. Vücud ve neş'ette ise sonuncudur.

Rütbe itibariyle insan hak sureti kemâliyle hepsinden kıdemlidir. Bir şeye şu bu surettedir veya şu surettedir denmez. Ancak bütün yönlerden bunun böyle olmayacağını bilmek lâzımdır.

Nasıl ki Cim harfına Ba olduğundan Elif demiş isek ve Ba harfına da elif dediğimiz gibi, burada her benzer diğerine temayüz etmiştir. Halbuki benzeri değildir. Çünkü elif eliftir ba harfi de ba harfidir. Cim de cim'dir. Burada da hak haktır, in-

san insandır, âlem de âlemdir. Böylelikle bu eşitlik belli olmuş oldu.

Hak Teâlâ güzel adlariyle evliyasını esra etmiş olsa ki, bütün ilâhi adlar Hak Tealâ'nın değişik halleriyle cümle âlemin değişik ahvalinin ilmidir. Mezkûr adlardaki ahkâm değişikliklerini bildiğimiz gibi bu değişme ve tekallüp, bu adları bizlere belli etmiştir.

İşte ondan çıkan ve değişen ve ona dönen ada o bu ada hal adı koymuştur. Çünkü bu ad halden hale dönmektedir.

Resulüllah (S.L.A.M.) efendimiz mü'minlere karşı hem rauf ve hemde rahim idi. Bu yönden hepimiz birbirimize şehadet edebiliriz. Nefislerimizi de sabırlı ve şükredici hale çevirebiliriz. Sabredenlere ve şükredenlere Hak Teâlâ âyetlerini göstermek için kulu Muhammedi kendi adlariyle esraya yüceltmiştir. Orada âlemden âleme intikal etmiş ve oradan aldıklariyle tavırdan tavıra, halden hale dönerek, arza dönmüş ve sabahı ailesinin yanında etmiştir. Böylelikle hiç bir kimse ev halkı dahi onun başına gelenleri his etmemiş ve anlamamıştır. Bu sır olarak kendinde kalmıştır. Ancak konuşmaya başladığı vakit etrafındakiler ondan başka bir dille konuştuğunu işitmiş oldular. Birisi ona bu nedir nasıldır diye soracak olsa, o da onlara Hak Teâlâ kendi âyetlerini bana göstermek için beni esraya götürdü diye cevap veriyordu.

Kendisini dinleyenler, yalan iddiada bulunuyorsun seni biz kaybetmedik bunlardan fakihlerden biri, bu kişi peygamberliği iddia ediyor, veya aklında bir bozukluk vardır, bu ya bir zındık veyahut bir bunaktır, katli vaciptir diyordu. Bunamış ise ona diyeceğimiz yoktur. Dediler. Bir kısım kavimler bunun doğruluğuna inandılar ve itibar gösterdiler bir kısmı ise yalanladı, bu mesele âlemde karışıklığa yol açmıştı, bunu söyleyen fakih zat kaybolup gitti.

Şunu bil ki, bu tarikat sahibi ile bu âlem arasında Esra'da sıfat farkı yoktur. Bu âyetlerle bu hallerin âlemdeki değişikliğini görmek demek hepsi bir isbat ve burhan sayılır. Bunların

tümü âyetlerdi. Onlar da bunun içinde oldukları halde bunu hissetmiyorlardı, kendilerinin de içinde oldukları bu halleri inkâr ediyorlar ve Allah'a darbı meseller getiriyorlardı. Haşa, haşa, onlar gözleri açık oldukları halde bir şey göremiyorlar, kör olmuşlardı.

Hak Teâlâ der ki :

فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْأَمْثَالَ

"Felâ tadribû lillâhilemsâli."

buyurmuşlardır. Allah'ın evliyaları ise Allah'a misal getirmez. Aksine olarak Hak Teâlâ insanlar için yerine göre veli ise misaller getirir. Çünkü Hak Teâlâ her şeyi bilir bizlerse bir şey bilmeyiz burada Allah misaller getirmez, yalnız getirdiği misallerin ne olduğunu Allah bilir.

Meselâ Hak Teâlâ'nın:

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Allahu nûrussemâvâti velardi."

buyurmuşlardır. Bunun anlamı: Allah Teâlâ yerlerin ve göklerin nurudur, burada Allah nurunun sıfatını açıklamaktadır. Bu kandil, kandil içinde yanan ve cam içinde cam bir çerag gibi ışıldayan bir nurdur. Mübarek zeytin ağacına benzer bir ağaçta yanan elmastan bir kevkep gibidir. Ateşe temas etmeden bunun yağı yanmaktadır. Sonra Hak Teâlâ misal getirerek:

وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Vallâhu bikülli şey'in a'lîmün

buyurmaktadır. Bu da özel bir çerağ veya ışıldayan bir kandildir. Burada Allah nurunun yalnız bir kandil gibi ışıldadığım söylemek arzu edilmez. Çünkü görüş sahibi, kandil yağının ta-

zelendikçe yandığım görür. Hak Teâlâ'nın nuru ise tazelenmez ve buna benzemez, sıfatı da bunun gibi değildir.

Daima edebimizi ve ahlâkımızı koyalım. Hak Teâlâ insanlara misal getirir, bizler de bu sınırlarda duralım, ilâhi edep bunu emretmektedir.

Allah'ın insanlar için getirdiği misalleri bulamaz isek o vakit insanlar üzerine misaller getiririz ki, bir şey bilmeyen bu insanlar bu misallerle bir şey öğrenmiş olurlar.

İnsaf edelim ki, Allah bu misallerin hepsini bilmektedir. Şen fikir ve itibar sahibi isen doğru ve sevap olan şeyleri söyleyelim.

Keşif ve şehadet sahibi isen bir şey araştırmaya bakma, çünkü sende rabbinin beyyineleri vardır.

İşte evliyaların darbı mesellerdeki halleri böyledir. Eshabı kehif sayıları hakkında ihtilâfta olan insanlar içinde ezbere dedikleri gibi Hak Teâlâ:

سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ

"Seyekûlûne selâsetün."

ve yine:

قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ

"Kul rabbî a'lemu bi i'dtihim."

sayıları üçtür diyorlar. Bunların sayılarını ancak Rabbim bilir diye şöyle buyurmaktadır.

Bunlann sayıları aynı cinsten olması lâzımdır. Dörttür beşincisi, köpekleridir diye söylemiş durmuşlardır.

Hayır dört kişi değil beştir altıncısı köpekleridir, bazdan da altıdır yedincisi köpekleridir, bazıları ise yedidir, sekizincisi köpekleridir, demişlerdir. Bunun doğrusunu ancak Allah bilir.

Hak Teâlâ adlarındaki âyetlerini bizlere de gösterecekti çünkü bu bizim miras hakkımızdı.

Bunları göstermek üzere beni de yerimden alarak, ve rükünlerinin içine sıkıştırarak, beni imkânımla birlikte Burak ile urue ettirdi. Bu sırada yerim olan arzımızın benimle beraber olduğunu görmüyordum. Bunu Allâh'ın topraktan halk ettiği aslî peder almıştır, demişlerdir.

Su rüknünden ayrıldıktan sonra kendimi kaybettim. Bana bu sefer, sen hafif ve basit sudan halk olmuşsun dendi. Bunu kendine zillet bilerek toprağa yapışmıştır, onun için onu bıraktım, o anda ben de iki şey eksilmişti, beni haya rüknüne getirince, severek değişmişti.

Hava bana hitaben, sen de ben yoktum, bende zeval yoktur, senden bir isteğim var, seni korkutup ufunetlendireceğim. Ben zat olarak iyiyim. Benimle komşu olan ve benimle sohbet edene de kötüyüm dedi. O bu sıfatla sıfatlanmıştı, koklayan kişilere benim kokumu o değiştirmişti.

Ona, bunu ne için sende bırakayım dedim. O da bana, senin suyundan ve çamurdan senin ufunetinden bu bozukluk ondan gitsin diye alıkoyacağım dedi.

Bende bunun üzerine onları onda bırakarak ateş rüknüne vardım. Orada bir söz duydum, biri diyor ki: Pişmek üzere bize bir çamur geldi, zaten bunun için gönderildi dendi. Diğerleri evet doğrudur dediler ve bir ses bize beraberinde kim vardı diye soruldu, İslah een ve ikrah ettiren Cebrail vardır beraberinde gitmektedir ve bünyesinden ayrılmak mecburiyetindedir. Onun yanında bana: Onun neşetinde bende onda az bir kısım vardır ki şayet benim meleğimin ve iktidarımın ve nüfuzumu tasarruf ettiğim ve zuhur edeceğim çevreye ulaştığı vakit onu onunla bırakmayacağım dedi.

Böylelikle birinci semaya nüfuz edip çıktım. Artık kendi bedeni neşetimde bende bir şey kalmamıştı.

Pederim Âdem Aleyhisselâma selâm verdim, toprağımı sordu bende olanlardır. Arz bende olan emaneti aldığından çamurumu, suyumu, orada bırakarak ayrıldım dedim.

Bunun üzerine bana: Evlâdım babanda da böyle olmuştu, dedi, hakkını talep etmiş, hiç bir yere taaddi etmemiş idi. Nitekim sen de bu şekilde oradan aynlmış oldun. Acaba oraya dönecek misin? Dönmeyecekmisin, bunu bilemezsin ki? Hak Teâlâ'nın ne murat ettiğini kimse bilmez. Ancak Hak Teâlâ bildirdiği vakit insan o şeyi öğrenmiş ve bilmiş olur.

O esnada bir yöne dönünce kendimi onun elleri arasında buldum. Sağında yakın hısımları, ona dedim ki, işte bu gördüğüm benim, o bu söze gülmüştü ve yine ben, ellerinin arasındayım ve senin sağında durmaktayım. Evet dedi, işte Hak Teâlâ ellerini uzattığı vakit bende nefsimi böylece hakkm iki elleri arasmda bulmuştum demişti.

Evet bunu gördüm diğer elinde ne vardı diye sordum, âlem vardır dedi. Şunu anladımki hakkın sağ kolu mutluluğu işaret etmektedir öyle mi dedim. Bana evet mutluluğu iktiza etmektedir dedi, Ona cevap olarak, demek Hak Teâlâ bizleri sağ ve sol ehli olarak ikiye ayırmıştır dedim.

Bana: Ey evlâdım, babanın sağı odur solu da budur hiç bir şekilde değişmez, bu iki yönde Allah'ın yönü ve Allah'ın elleridir, sağım mübarektir, benim çocuklarım sağunda ve solumdadır, ben ve yakınlarım hakkın sağındayız, diğer âlemden kalanlarda haklan sol ilâhî elindedir.

Öyle ise bizler kedere ve şekavete düşmeyeceğiz dedim. Babam da bana, şayet ilâhî gazap devam etseydi, şekavet keder, ve yeis içinde kalırdık. Meskenler değişmiş olsa da mutluluk devamlıdır.

Allah Teâlâ hiç bir ev nimetsiz yaratmamıştır, o evin ehli bulundukları evin mimarıdırlar. Onlar bu evleri inşa ederler. Snır hattının yapılmasiyle büyük geçid günü Allah'ın gazabı sona ermiş olur.

İşte bu sınır çizildiği an gazapta kalmamış olur. Artık ortada her şeyi içine alan rıza ve rahmetten başka bir şey kalmaz.

Bu sınırlama sona erdiği vakit genellikle ilâhi hüküm umumî rahmete dönmüş olur. İşte babam olan Âdem bütün bunları

bana öğretmiştir. Bunları daha evvel bilmiyordum. Bu öğrendiklerim ahirette benimle son bulacak bu bana dünya hayatında büyük bir müjde olmuştu ve kıyamette zamanla nihayet bulacaktır. Hak Teâlâ'nın dediğ gibi 50 bin sen işte sınırın müddet ve zamanı bu kadarır.

Bu müddet bittikten sonra artık hüküm ve keyfiyyet esmaülhüsna ile birlikte rahm olan rahmana kalmış olur.

O güzeldir, kime hükmünü yöneltse, rahim, rahmetiyle gazaptan öcünü almış olur. Rahmet gazabı şiddetle çarpıp ezer ve tezlil eder. Hakikate erişmeye mani olur. Hüküm orada adlarla ve neseblerle karşılaşmış olur. Hulk ise rahmetle dolup taşmış olmakla beraber adların hükümleri, karşı gelmekte berdevamdır. Bunu böyle bil, bu ilim çok acayip, ince ve yabancıdır.

Saklı olduğu iin insanlar bunu bilmezler, şunu bil ki, vücud bulan her şey rahmettir.

Pederim bana hayır dua okuduktan sonra oradan uzaklaşarak İsâ Aleyhisselâmın bulunduğu ikinci semaya inmiş oldum. Onun yanında teyzezadesi Yahya Aleyhisselâmı gördüm. O hayvani bir yaşantıca idi. Teyzezadesi olmakla beraber kendisi ruh idi. Hayvanî yaşantı ruha birlikte, bulunacağından Yahya Aleyhisselâmı Allah'ın ruhu İsa'nın yanında buldum. Hiç şüphesiz ruhmar ölmez ve yaşar. Her hayatta olan da ruh değildir. Onlara selâm verdim. Allah'ın ruhu olmakla beraber bizden ileri ne ile bizleri geçtin diye sordum. Bana cevap olarak anneme beni bağışlayanın kim olduğunu görmüyor musun? Tabiatiyle bir man veri bende anlayacağımı anlamış oldum ve bana: Bu öyle olmasaydı ben ölüleri diriltemezdim.

Ona cevap olarak: Neşetleri senin gibi olmayanlardan ölüleri diriltenleri bizler görmüş olduk. Bunun üzerne bana, onlar tam olarak kendiliklerinden ölüleri diriltmediler, yalnız benden varis oldukları kadr ölüleri diriltebilmişlerdir.

Onlar benim makamımda olmadıkları gibi bende ölüleri ihya etmek için bu ruhu verenin makamında değilim. Buyurdular. Bana bunu hibe eden Cebrail Aleyhisselâm bir yere basmaz

ki orası yaşamasın, özellile o suretlerin ruhlarına hâkim olur. Bana hibe edilen ruhdur ki oraya basında hayatı vermiş olur, bunu böyle bil buyurdular.

Bundan sonra yüzü Yahya Aleyhisselâma çevirdim ve ona hitaben: Hak Teâlâ'nın emirleriyle kıyamet günü sen ölümü bir küç şeklinde, Cennet ile Cehennem arasında getirerek orada onu keskin bir bıçakla boğazladığını haber almışımdır. Bu getirilen ölüm sureti bir koça benzemektedir, her iki taraf görsün diye on o arada kesimş olacaksın öyle mi,

Bana cevap olarak: Evet doğrudur, arzu edilmez amma benim addım benimle kalmaz, çünkü ben Yahya'yım. Yani yaşayan bir kimseyim, o ise hayat evindedir, yani yaşanılan yerde bulunuyor, bu sebepten bu ölümü yok etmek icab etmektedir, bunu benden başka kimse yok edemez.

Bende cevap olarak, bana söylediklerinin ve işaret ettiklerinin doğruluğunu tasdik ederim, fakat âlemde yaşayan Yahyalar çoktur dedim, o da bana: Ben bu adı başlangıçta ilk olarak aldım, ilkte olsun ister sonda olsun kim yaşarsa benimle beraber yaşar

Hak Teâlâ bundan evvel bana bir ad vermişti, bu sebeple her Yahya bana tabi olmuştur. Benim zuhurumla onların bir hükmü kalmamıştır. Bana yanımda olmayan bir şeyi hatırlatıp tenbihte bulundu, bundan dolayı kendisine teşekkür ettim ve onlara hitaben: Allah'a hamdederim ki Allah'ın Ruhu İsa ile Yahya Aleyhisselâmları yani her ikinizi de bir semada bir araya getirmiştir, sizlere bir meseleyi soracağım ki cevabı önünüzde oluyordu. Her ikiniz de hakkı selâmlama ile ihtisas sahibisiniz, İsa beşikte iken:

وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا

"Vesselâmü a'leyye yevm vülidtü ve yevme emûtü ve yevme eba'sü hayen."

söylemiştir. Yahya Aleyhisselâm içinde:

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا

"Ve selâmün a'leyhi yevme vülide ve yevme yemût ve yevme yüba'sü hayyen"

dediğini duyduk. Bunun hakkında bana bir açıklama yapar mısınız, dedim, İsa Aleyhisselâm, kendi nefsine olan Allah'ın selâmını haber verdiği gibi, Yahya Aleyhisselâm da, Hak Teâlâ'nın selâmını haber verdiğini söyledi. Ve yine bana, ben Kur'an ehlinden değil miyim diye bana sordu, bende, evet hepimiz yani bizler Kur'an ehlindeniz dedim.

İsa Aleyhisselâm bana, benimle teyzeoğlu arasını Hak Teâlâ'nın nasıl birleştirdiğine bak Hak Teâlâ benim için:

وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ

"Ve nebiyyen minessâlihîne."

yani iyi ve salih olan peygamberlerdendir dedi. Bende ona cevap olarak, evet doğrudur dedim, Yahya bana: İsa hakkında teyzezadem salihlerdendir demiyor dedi. Sonra ilâve etti, İsa'nın beşikteki kelâmı, teyzemin ve onlara tensip edilen şeylerden temize çıkmasına, beraet etmesine, sebep olmuştur, böylece her şeyi bana izah etmiş oldular.

Yahya Aleyhisselâm bana, İsa'yı ziyaretimin sebebi akraba olduğum içindir. Bu sebeple ziyaretine geldim, ayrıca da Haruna da ziyarete giderim. Çünkü teyzem onu dininde ve nesebinde kandırmıştır. Bende ona o onun kardeşi değildir, ve aralarında da uzun bir zaman vardır dedim. Bunun üzerine bana Hak Teâlâ'nın sözünü hatırlattı:

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا

"Ve ilâ semûde ehâhüm sâlihan."

bu nasıl kardeşliktir, o bir babadan bir annedendir. Semudun kardeşi olduğunu görmüyor musun O kabilenin adını Semud

koymuştur, burada Salih peygamber Semudun neslindendir, hiç şüphesiz kardeş sayılırlar, benim onlara olan ziyaretim sevdiğimden ve merhametimdendir. Benim İsa'ya olan yakınlığım benim Harun'a olan yakınlığımdan daha yakındır, demişti.

Sonra beni alarak beraberce üçüncü semaya yükselmiş olduk, orada Yusuf Aleyhisselâm vardı, ona selâm verdim ve selâmım aldı ve beni hoş karşıladı. Ve onunla da kendi hayat hikâyesi üzerine bir çok şeyler konuştuk. Ve kendisinden bir çok bilgiler alarak, kendisine teşekkür ederek ayrıldık. Oradan İdris Aleyhisselâma vardım, kendisine selâm verdim, beni hoş karşılayarak selâmımı aldı ve bana, Ey Muhammedin varisi hoş geldin sefalar getirdin diyerek beni kucakladı. Kendisine, bunu nasıl ve nerden biliyorsun dedim, bizler her şeyi biliriz ve her şeyden haberimiz olur buyurdular, böylelikle ondan da bir çok gerçekleri öğrenmiş oldum. Kendisine teşekkür ederek ayrıldım, oradan Harun Aleyhisselâmın yerine vardım. Orada Yahya Aleyhisselâmı gördüm, beni geçmiş ve benden evvel oraya varmıştı. Kendisine: Yolda size rastlamadım, acaba başka bir yoldanım geldiniz diye sordum, bana cevap olarak herkesin bir yolu vardır ki kendine mahsustur. Ancak oradan gider ve gelir, bir diğeri o yolu bilmez ve görmez buyurdular.

Harun Aleyhisselâmla, selâmlattıktan sonra bana: Ey mükemmel ve kemâl sahibi varis hoş geldin, diyerek bana iltifatta bulundu, ben de onu selâmlayarak, peygamber ve elçi olmakla sen halifenin hülâfasısın, selâmım sana olsun dedim. O bana: Ben asli hükümle bir peygamberim, Allah elçiliğini kardeşimin sorusuyla almış oldum. Buyurdu, ondan da birçok gerçekleri öğrenerek kendisine teşekkür ettikten sonra vedalaşarak ayrıldık, oradan Musa Aleyhisselâm'ın katma indim. Kendisini selâmladım, ve teşekkür ettim, kendisiyle uzun uzadıya konuştuk. Hakkımda Peygamberimiz efendimizle anlaştıkları şeylere teşekkür ettim. Ondan birçok şeyleri öğrenmiş oldum Musa Aleyhisselâmla vedalaşarak ayrıldım. Oradan doğruca İbrahim Halil Aleyhisselâmın semasına indim. Selâm verdim, ve beni

hoş karşılayarak selâmladı, ve ona ey pederim, putları kırdığın vakit onlara tapanlara, bu kırma işini büyük put yaptı dedin, bunu ne için böyle söyledin? Çünkü onlar Hakkın büyüklüğüne inanmıyorlardı, putlarına inanıyorlardı, bu sebeple böyle dedim, buyurdular.

Böylelikle kendisinden birçok bilmediğim şeyleri öğrendim, kendisi bu bildikleriyle ilmine ilim kattı, burada birçok ilâh ilimler buldum. Burada gayp ilmini ve yakınlık ilimlerini bulmuş oldum. Ayrıca burada fazladan birçok ilim hazineleri gördüm. Bu ilim hazineleri ancak ariflerin kalplerine varabilir. Orada Hak Teâlâ'nın eliyle yazdığı hakikî Tevratı gördüm. Hayret ettim. Bunu Hak Teâlâ nasıl eliyle yazmıştı ki, o Tevrat yahudilerin elinde değiştirilmiş ve bozulmuştu.

Böylelikle burada cebir ilmini ricat ilmini gördüm, bu ilim yeni baştan baise ve ahiretteki cesedlerin haşri idi.

Çünkü insan dünyadan ayrıldı mı artık dünyaya dönmesi imkânsızdır. Buradan ayrılanlar, iki yere giderler ya Cennet evine veya Cehennem evine gitmiş olurlar.

Dünya insanları iki ev üzere ayrılacaklardır. Ya ateş evinde veya mutluluk evinde payidar olacaklardır.

Sahabelerden bazıları şöyle derlerdi, ey deniz ne vakit ateş olacaksın? İşte bu içilmeyen deniz ateşe dönecek ve Cehenneme girecekler bu ateşten içeceklerdir. Resülullah efendimiz Cennetteki dört nehir hakkında şunları bildirir, bu nehirlerden Seyhan Ceyhan, Nil ve Fırat'tan bahsederdi. Minberim ile kabrim arasında Cennetlerde bir bahçe ve Cennet vardır buyurmuşlardır.

Bizler taklitçi cemaatlardan değiliz, bunlardan bir çok bahis ve haberler vardır. Ona inandığımız gibi Allah'a şükür emir bizdendir. Yine burada Peygamberimizin şu dediği ilmi de gördüm. Sizinle ümmetleri çoğaltacağım buyurmuşlardır. Bu bizim için bir şeref ve iftihar vesilesi olmuştur. Sizlere ne söyleyeyim? öyle ilimler ve bilgiler edendim ki, bu anlatmakla biti-

rilmez, dinleme adabı ilmini gördüm, erkeklerin dişilere olan rüçhaniyyet ilmini gördüm. Âyetlerden faydalanma ilmini, söz ve terk ilmini gördüm. Ve daha neler neler gördüm. Allah'ın kuluna ve kulun da Allah'ına karşı hitap ilmini gördüm. İşte bunların tümünü burada gördüm ve öğrendim.

Sadık olanların ahiret gününde ilâhi çevreye nasıl gireceklerini ve çıkacaklarını ve nasıl hareket edeceklerini gördüm. Ayrıca burada dokuzların mertebe ilmini gördüm. Burada iki hasımın karşılaşma ilmini gördüm.

Bunlar acaba bir vücud emrimi idi? veya Âdemi bir emir mi idi? Burada Hakkın mahlûktu yarattığı ilmi gördüm ve öğrendim, burada tahmidlerin mertebe ve neticelerini gördüm. İşte ruhen ve manen esrada iken vardığım ve gördüğüm şeyler bunlardı. Allah doğruyu söyler ve hidâyete eriştirir.

ALLAH YOLUNDA YÜRÜYEREK FAYDALANMAK İSTEYENLERE HÜKMİ VASİYETLER

1 — Ey müslüman kardeşim, İslâm kelimesi üzerinde sebat sahibi ol. La ilahe illallah zikrini ağzından bırakma. Resülullah efendimizin bir sözünde, gerek ben gerek peygamberlerin en faziletli hitab ve konuşması isbat ve nefi yönünden La ilahe illallah telâffuzudur.

Bunun ihtivâ ettiği ve taşıdığı manayı bunun tartısını veya veznini ancak bilenler anlar, öğrendiğimize göre ve bunu isbatlayan ve gelen haberler de, bu telâffuzun bir kelimei tevhid olduğunu bildirir. Bu kelime ile her şey kıyaslanmaz, ölçülmez, bununla kıyaslanacak birşey olsaydı, bunun iki üç çeşidi olurdu.

Fakat buna imkân olmadığından buna muadil ve bu tartıda bir kelime olmadığından bu kelimei tevhidin bir kaç türlü söylemek imkânsız olmaktadır. Umumiyetle bilginler, şirkin karşılığının tevhid olduğunu söylemektedirler. Bu yönü daha evvelki derslerimizde anlatmıştık.

Bir insan ya müşrik veya muvahhid olur. Terazide tevhidi ancak şirk tartar. Bundan dolayı terazide ikisi bir araya gelemezler.

Bizim bildiğimiz, ve Hak Teâlâ'dan verilen en doğru haberlerde bu yedi gök ve yedi yeri yapan benden başka biri yapmış olsaydı, terazinin bir kefesine onu, bir kefesine de Lailahe illallah kelimei tevhidini koyacak olursanız, Lailahe illallah kelimei tevhid kefesi dana ağır bastığını görmüş olursunuz. Çünkü terazinin yeri ve mevkii belli değildir. Kul amellerinin vardığı Sidrei Muntehanın sabit kevkeplerinin bulunduğu mukalar bir felek içindedir.

Kulların bu âmellerine karşılık bir terazi icab eder, bu terazi amellerin tecavüz etmediği nesneleri tartmakla tecavüz etmez, ne eksik tartar ve ne de ağır tartar. Bu yedi gök ve yeri Hak Teâlâ'dan gayri başkası yapmış olsaydı böyle mi olurdu? Bundan da katiyyetle anlaşılıyorki, bunların haliki ve vazii Hak Teâlâ'dır. Sonra şu bilinmelidir ki, Hak Teâlâ umumun menfaatına, en faziletli ve en ağır, ve en faydalı şeyleri vazetmiştir.

Bu sebeple Allah her şeyin bir zıddını ve karşılığını eşit olarak yaratmıştır. Bu yönde (Sallallahü Aleyhi ve sellem) efendimiz yukarda anlattığımız gibi, ben ve diğer Peygamberlerin konuştuğu en faziletli şey «Lailahe illâllahtır.» buyurmuşlardır.

Ey Allahın muhipleri, sabit olan zikri bırakmayın, çünkü bu zikir bir kuvvettir. En çok ışığı olan bir nurdur. Bunun ulvi bir makamı vardır. Bunu ancak bununla amel edenler bilir. Şayet kurtuluşu arzuluyorsanız, Mizan sahibi yer ve göklerin yapıcısı olan Allah'ını bu kelimei tevhid ile zikret..

2 — Ey kardeşim, hastaları git yokla ve onları ziyaret et! Bunda hem iyi niyyet ve hem de itibar vardır. Allah insanı hastalıklı olarak yaratmıştır. Nazarını hastaya çevirir isen kendi hastalığına bakmış gibi olursun. Şunu bil ki kul hastalandığı vakit Allah onun yanında olur. Hasta olan kişi hastalığından acı çekmekte iken kalb ve diliyle Allah dediğini ve Allahı zikrettiğini duymazmısın.

Doktor tarafından tedavi edilerek ilâcı verilmesine rağmen hasta daima Allah'a tevekkül eder, onun yardımıyle iyi olacağını bilerek, onun adını ağzından hiç bir zaman düşürmez. Çünkü Hak Teâlâ hastasının yanındadır. Kıyamet günü Hak Teâlâ Âdem oğluna seslenerek: Ey Âdem oğlu ben hastalandım, sen beni ziyaret etmedin? O da ona cevap olarak: Ey Rabbim sen Âlemlerin Rabbisin ben seni nasıl ziyaret edebilirim? Hak Teâlâ ona: Filanca hastalanmıştı duymadın mı? Onu ne sebeple ziyaret etmedin? Şayet ziyaret etmiş onun hatırını sorumş olsaydın beni orada bulacakdın? İşte bu hadis doğrudur. Burada beni yanında bulaçaktın sözü, hasta olanın namına gıyaben ve-

ya aleni olarak Allah tarafından söylenmiş sözdür; Ey kardeşim, şayet sana kullardan yediren içiren olursa, bundan sana bir şeref ve iftihar gelmeyecek olsa dahi sen de ona, onu bulursan on karşılık ver, o kişiyi yedir, içir. Çünkü yedirip içirmek ve ikram etmek seni Hak menzilesine sokmuş olur.

Bir dilenci dilenirken sesini yükselterek Allah için bana verin diye bağırır, bunu kendi söylemez, senin ona yardım etmen için ve sana halini duyurmak için bunu ona Allah söyletir. Dikkat edecek olursanız o dilenci, Allah'ın adiyle sana iltica etmiş durumdadır. O seni Allah menzilesine indirmiş oluyor. Bundan dolayı senin ona yardım edip vermen ve onu memnun etmen icab eder. İş olarak ve amel olarak bundan daha şerefli ne vardır?

Yukarda anlattığımız hadis de yine Hak Teâlâ der ki: Ey Âdem oğlu sana verdim ve yedirdim, sen bana bir şey yedirmedin, kul buna hitaben ey! Âlemlerin Rabbi olan Allah'ını, ben seni nasıl yediririm? Deyince, seni filanca kulum doyurmuştu ve yedirmişti, sen ona bir şey ikram edip yedirmedin, şayet yedirmiş olsaydın beni orada bulacaktın. Buyururlar, ve yine Hak Teâlâ, ey Âdem oğlu susamıştın sana su verip içirdim, sen bana bir şey içirmedin? Kul cevap olarak: Ey Âlemlerin Rabbı olan Allah'ım sana ben nasıl bir şey içirebilirim. Hak Teâlâ, kullarından filanca sana içirdiğini bilmiyor musun? Şayet sen ona bir şey içirmiş olsaydın beni onun yanında bulacaktın. Bu hadisi Müslim Muhammed bin Hatemden, o da Behizden, o da Hammad bin selmeden, oda Sabitten, oda ebâ Nafiden, oda Hüreyreden alarak Resulüllah efendimiz der ki: Bu habere göre Allah Teâlâ nefsini kendisiyle beraber olanlarla ve Allah adını zikredenlerle ve ona seslenenlerin seviyesine indirmiş olur.

Bundan dolayı kıyamet günü, yukarda anlattığımız şekilde hareket edenleri Hak Teâlâ mükafatlandırır. Yedirdiği ve içirdiği şeyleri Hak Teâlâ'nın yanında bulur. Ey kardeşim bu sebeple yardım maksadiyle uzanan elleri hiç bir şekilde boş çevirme, bir şey veremeyecek durumunda isen ona güzel sözle

mukabele et. Bunu unutma. Verdiğin mükâfatını alırsın. Hazreti Hasan ve Hüseyin efendilerimiz bir fakir gördülermi, koşarak ve iyi sözle elindekilerini ona verirler, hatıran alarak gönderirlerdi.

Hazreti Hasan efendimiz şöyle der, verilen sadaka ve yapılan yardım ahiret gününde o fukara tarafından yükümün hafifliğine sebep olur.

*

3 — Ey kardeşlerim kullara zulüm etmekten kaçının, zulüm kıyamet gününün karanlıklarıdır. Hak Teâlâ'nın verdiği bir hakkı kuldan alır, ve ondan esirger isen o kula zulüm etmiş olursun. Sen kudret sahibi isen o kulun hakkını korursun. Çünkü o hak sana verildiği gibi aynen ona da verilmiştir. O kulun hakkını kurtarmak veya ona iade etmek kudretin olduğu halde bundan uzaklaşmak ve yüz çevirmekle aynı zalimin zulüm ortaklığına düşmüş olursun. Yani Allah katında zalim sıfatını ve sicilini almış olursun.

Bilhassa muhtaç olana yardım mü'minin ödev ve sıfatlarındandır. Çünkü mü'minler kardeştir. Bir mü'min bir ihtiyaç ve zaruretten ölürse, mü'min komşusu da Allah katında sorumludur. Hayır yapmaktan daha faziletli bir şey yoktur. Ata ve ihsan sahibi kul dünya ve ahirette mutludur.

*

4 — Ey veli olacak kimse, dünyada yükselmekten çekin? kendini küçük gör. Senin sözün yükselirse bunu Allah'tan bil. Halkın kalbinde sana incelik ululuk ve sana rızık vermiş seni sevdirmiş ise bunu Allahtan bil. Ey dostum! sana tevazu zillet ve inkisar yaraşır. Çünkü sen yerdeki topraktan neş'et ettin, sakın onun üstünde yükselmeye kalkma, çünkü o senin anandır. Anasına karşı büyüklük gösteren kimse ona asi olmuş demektir. Anaya, babaya isyan etmek haramdır. Allah katında da af edilmeyecek suçlardandır.

Şunu sana tavsiye ederim ki, yerde yükselmeyi arzu etme, bu yükselmeyi sen Allah'ından isteme, bırak o seni yükseltsin.

Sen arzu edip istersen kıyamet günü hüsrana uğrar nadim olursun.

Resulüllah efendimizin bu yöndeki hadisi şöyledir: Yeryüzünde yükselmeyi arzu edenler velayet veya tahakküm etmeyi arzulamış olacaklarından, kıyamet günü bu çabalarından ötürü pişmanlık duyacaklardır.

*

5 — Ey kardeşim! Bir müslüman her Cuma günü yıkanmalıdır. Bu yıkanma namazdan evvel olmalıdır. Bu gusülle üzerine düşen vacibi yapmış olursun.

Sahihden öğrendiğimize göre Cuma guslü müminlere vacip olmuş tur. Resulüllah efendimizden öğrendiğimize göre her müslüman haftada bir gün yıkanmalıdır Hafta yedi gün olduğuna göre Cuma günü ikinci haftanın başlangıcı ve bir önceki haftanın da son günüdür. Bu gusül ile, müslüman temizliğini yapmış olacağından Allah'ının rızasını da almış olur.

Temizlikde Allah emriyle imandan olduğuna göre, bu emri yapmak her müslüman için şarttır.

*

6 — Ey müslüman kardeşim! Ahlâk sahibi olmaya bakın? Bunun faziletlerini unutmayın.

Yüce peygamberimiz (sallâllahü aleyhi ve sellem efendimiz), ben ahlâk faziletlerini tamamlamak için gönderildim buyurmuşlardır. Ahlâkı güzel olan Cennette kendine yüksek bir ev hazırlamış olur demişlerdir.

Ahlâkı bize Hak Teâlâ verdiğinden onun ahlâkiyle ahlâklanmak icab etmektedir ve bu ahlâk karşılıklı olur. Birisini memnun etmek için diğerini kırmamak icab eder. İnsan öyle bir hûlk ve ahlâk sahibi olmalıki, cümle etrafındakileri ahlâk ve nezahetiyle etrafında toplamalı ve aralarını bulmalıdır.

Demek burada ahlâk bahsinde Hak Teâlâ nefsini kullarıyla sohbete sokmuştur. Sabit olan ve resullüllah efendimizden öğrendiğimize göre bu yönden: Sen seferde iken vekilin de cümle

insanlara ve ailene sahiptir. Hak Teâlâ ona hitaben nerede olursanız olun o sizlerle beraberdir.

Allah'ın sohbetinde bilhassa ahlâk faziletlerini sarf etmek lâzımdır. Allah'ın rızasını kazanacak her şeyi yapmak lâzımdır. Onun rızası olmayan bir şeyden içtinap edilmelidir.

Bilhassa Allah tecavüz ve teaddiyi hiç bir şekilde kabul etmez ve buna razı olmaz. Mü'min kimse Allah'ın razı olmadığı bir şeyi yapmaz. Allah'ın düşmanı ise onun bizce itibarı yoktur. Çünkü Hak Teâlâ mü'minlerin kardeş olduğunu bildirir ve yine:

لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ

"Lâ tettehizû a'düvvî ve a'düvveküm evliyâe tülkûne ileyhim bilmeveddeti."

Allah tarafı iltizam edilirse bütün mü'minler bundan fayda görür, kazançlı çıkarlar.

Bundan dolayı her mü'min kul, Allah'ın mahlûkatından olan, başkasına karşı Melâikeye, cinne, insan, hayvan, nebat ve cemadata hatta mü'min olan ve olmayanlara karşı mekarimi ahlâkla çıkmalı ve onlara ona göre muamele etmelidir.

Bu ahlâk ilmi gizli fakat şerefli bir ilimdir. Bunu elde etmeye bak!

*

7 — Ey müslüman kardeşim! Haya sahibi olmaya bak! Çünkü Allah Haydır. Hayanın kökü imandır. Hayanın tümü hayırlıdır.

Hak Teâlâ kıyamet gününde lekeli ve şaibe taşıyanlardan utanır. Bir kul haya ile sıfatlanırsa Allah'ın nzası olmayan şeyleri bırakmış, Allahını ve Resulünü memnun etmiş olur. Hayanın manası terk etmek veya bırakmaktır. Haya insana hayır getirir, haya sahibi bir insandan, kendini mahcup edecek ve küçük düşürecek bir şey çıkmaz. Mü'minin sıfatlarından birisi de hayadır. Haya olmayanda iman da bulunmaz. Bunu böylece bilmelidir.

8 — Ey müslüman kardeşim! Etrafına daima nasihatta bulun. Çünkü nasihat borçtur ve din görevidir. Müslüman sahibinde, peygamber efendimiz: Nasihat borçtur, buyuruyorlar. Kime diye sorduklarında, Allah'a, peygamberine ve bütün müslümanlaradır buyurdular.

Şunu bil ki, nasihat etmek nasihat mevzuu da iğneye, nasihat edende elbise biçen ve diken bir terziye benzer.

Kullarının arasını bulan ve onların Allah katında mutluluklarını temin eden, Allah ve din uğrunda çaba gösteren, nasihatta bulunan kişidir. Müslüman ümmetlere nasihat edenler şunlardır. Mahallin amirleri, halkın dini görevlerini idare edenler, hâkimler, din âlimlerinden olup fetva veren ulemâ, bunların tümü İslâmın önderleri ve imamları sayılır. Bunlar dünya ve ahirette insana nelerden fayda geleceğini, ve nelerden zarar göreceğini verecekleri nasihatlarla, mensup oldukları cemiyeti uyarırlar, bu uyarmaların cemiyet üzerinde büyük etkileri vardır. Meselâ yük taşıyan ve susamış bir hayvanın susuzluğunu gidermek için kendiliğinden suya doğru gittiğini görürsün, bu hayvanın su içmesine mani olan varsa, onu bizzat suya doğru yürütmen ve sahibine nasihat etmen senin vazifendir. Bu aynı zamanda dinî bir vecibedir.

İslâm olsun olmasın veya İslâm olmayandan ahlâk ve edep haricî bir hareket veya fiil görülmüş olsa ona nasihat etmek ve doğru yolu göstermek şarttır.

Hatta İslâm örf ve âdetlerine göre, İslâm olmayanlarla bir muharebeye tutuşmadan önce hasmım İslama davet edip nasihat etmek icab eder. Nasihat ve ihtarı kabul etmiyecek olursa onunla dövüşebilirsiniz. Bunun aksine sizin haberleriniz ve nasihatlarınız üzerine sulh yani barış talep edilirse ve şayet bunda menfaatiniz varsa dövüşmeyip barışa gidileceğini Hak Teâlâ kitabında bildirmektedir.

Yalnız, nasihat eden kişi ilimle bezenmiş olmalı ki, karşısındakini ikna edebilsin. Meselâ: Umumî ilimlerle şeriatının inceliklerini bilmiş olmalı, nasihatini da zamana ve bulunduğu me-

kâna göre yapmalıdır. Bazen rastgele düşünülmeden yapılan nasihatlar (öğütler) aksi etkiler yapar. Nasihat eden kişi, ilim sahibi, ahlâk sahibi, haya sahibi, görüş sahibi, mutedil mizaçlı insan olmalı, bunlar olmadı mı yapılan öğütlerden hiç bir fayda görülmeyeceği gibi, hataların süratle artmasına da sebebiyet vermiş olur!..

9 — Ey müslüman kardeşim, Allah'tan fakir olmaya bak! Bu tavsiye tenbel ol, çalışma, sefil ol, muhtaç vaziyete gel, çoluk çocuğun aç kalsın, miskinlik ve tenbellikle çalışmayıp sefil kalman demek değildir. Dünyada her insan çalışmakla mükelleftir. Allah ve Peygamberi tembel çalışmayan kulunu sevmez.

Biz burada fakirliği manen ve maddeten Allah yönünden anlatmağa çalışacağız.

Ey insan oğlu çünkü sen her an Allah'a muhtaçsın. Ona nisbetle, hiç bir şey değilsin elbette fakirsin. Her şeyi sana veren o olduğu gibi olur olmaz her şeyi de ondan istersin. Allah'dan fakir ve muhtaç olmak ne demektir? Anlamı ise, Hak Teâlâ senden rububiyet kokusunu almamalıdır. Ancak senden ubudiyyet ve kulluk kokusunu koklamak ister ve bekler. Allah rahmet eylesin Şeyhim ve hocam olan Ebül Abbas Elureybi bana: Sen kıymetini tuttuğun davada değil bulunduğun haldeki tasarrufunda ara, derdi.

Sen sen ol! Nefsin sana, Allah ile zengin ol derse, sana tahakkümü emretmiştir demektir. Sende ona, ben Allah'a muhtaç ve fakirim, hamurumdaki tuza varıncaya kadar ona muhtacım, ve ona karşı fakirim, o beni neye muhtaç bıraktı? Dersin?..

10 — Ey müslüman kardeşim! Fatiha suresini okuduğun vakit besmeleyi Fatihaya bağlayıp, kesmeden bir nefes ile okuman iktiza eder. Allah'ın azametine yemin ederek bunun katiyetini tevsik ve isbat eden Musullu şeyh Ebul Hasan tarafından bana nakil edilmişti. Bunu bana 601 hicri senesinde Musulu ziyaretimde nakil etmişti. O da bunu yeminle isbatlayarak şeyhi olan Abdullah Tusi Elhatipten dinlemiş, o da bunu

babası Ahmetten, o da bunu Mübarek Nisaburiden, o da bunu Ebâ Bekir fazıl Elhüreviden o da bunu Muhammed bin Ali El-cası gafiiden o da bunu Abdullah Serhasiden o da bunu Ebû Bekir Muhammed bin Fazıldan o da bunu Muhammed bin Ali Elverrak Fakihden o da bunu Fakih Muhammed Tavilden, o da bunu Muhammed Zahit Elaleviden o da bunu Musa Bin isadan o da bunu Ebû Bekir Elracüden, o da bunu Ammar Elbermekiden o da bunu Enes bin Malikten, o da bunu Hazreti Aliden, o da bunu Ebû Bekir Elsıddikten, o da bunu Resulüllah efendimizden o da bunu Cebrail Aleyhisselâmdan o da bunu Mikail Aleyhisselâmdan o da bunu İsrafil Alevhisselâmdan, İsrafil Aleyhisselâma Hak Teâlâ dedi ki: İzzetime, Celâlime, keremime, vücuduma yemin ederim ki, kim ki besmeleyi fatiha ile birleştirerek bir kez okursa bu sözüme şahit olun ki, onu gufranıma nail edip kötülüklerini ondan uzaklaştırıp, iyiliklerini kabul edeceğim, dilini ateşte yakmayacağım, onu kabir azabından, Cehennem azabından, kıyamet azabından, duruşma gününün dehşetinden koruyacağım. Benimle de cümle Enbiya ve evliyalardan önce buluşacağını vait ederim...

KUR'AN TEFSİRİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Arablar İslâmiyetin başlangıcında Resulüllah efendimiz tarafından bir sure veya bir ayet tilâvet buyuruldukça o sure veya âyeti gerek müfredat elfaz, gerek kelime terkibi itibariyle anlayarak mana neye şamil ise, o cihetleri de idrak ederlerdi. Çünkü o sûre ve âyetler kendi lisanlariyle ve kendi lisanlarının belagat tarzı ile inmiş olmakta idi. Fazla olarak o sûre ve âyetler, ekseriyetle öyle bir takım olaylar esnasında inmiş idi ki mezkûr olaylar inen âyetleri anlamakta karine teşkil ediyordu.

Bununla beraber bir âyetin anlaşılmasında müşkülâta düşünce peygamber efendimize müracaat ederlerdi. Cenab-ı Peygamber onlara anlayamadıkları şeyleri tefsir eder, ve âyetlerden mensuh bir şey varsa nasihi göstererek müşküllerini hal ederdi.

İşte Eshabı Kiram hazreti Peygamberden bu izahatı alarak ezberlerlerdi. Kendisinden sonra gelen tabiin ve bunların tabiini sahabei kiramdan Kur'an ilmini almışlardı.

En sonunda islâmiyet devlet sekline girerek kanun ve nizamlara ihtiyaç olunca Kur'an-ı azimüşşan istenilen kanun ve nizamlara bir menba ve doğuş yeri olarak görülmüş Kur'an'ın tefsirine bir kat daha ehemmiyet verilmiş hafızlar ve müfessirler, o ahkâmı çıkarmakta İslamların bas vuracağı yer olmuştur.

Şu halde hafızlar ve müfessirler İslâmın ilk zamanlarında fükaha Bayılırdı. İslâmlar birinci asrı hicrinin sonlarına kadar tefsiri şifahen ezber olarak bellemiş ve nakil etmişlerdir.

Kur'an tefsirini yazı ile ilk tesbit edip yazan zat 104 hicri senesinde vefat eden Mücahit bin Cübeyr idi. Daha sonra pek çok zevat, tefsire dair eser yazmışlar ve nihayet 207 senesinde ve-

fat eden Vakidiy ve 310 senesinde vefat eden Taberi, gibi zatlar yetişmişlerdir. Vakidiye gelince o meşhur Arap müverrihlerindendi 130 hicri senesinde Medinei Münevvere'de doğmuş ve 207 senesinde Bağdatta vefat etmiştir. Kendisine halife Memun zamanında Bağdad'ın Kesafe denilen doğu kesimi kadılığına getirilmişti,

Futuha dair bir kaç kitabı vardır, özellikle Şam'ın fethini pek uzunca yazmıştır. Fakat hadis ilminde pek itimade şayan değildir.

Tabariye gelince, Arabın büyük ve ileri tarih yazan idi. Fıkıh, hadis ve tefsirde ve diğer ililmlerde yerini doldurur kişi yoktu. Büyük bir tefsir kitabı vardır.

Yazdığı tarihler de bitaraf olarak geniş bir şümulle yazılmıştır. Bu tarih kitabı âlemin hilkatinden 300 hicri senesine kadar olan vukuatı ihtiva eder (kapsar). Taberi 224 senesinde Taberistanın Âmil şehrinde doğup 310 senesinde Bağdat'ta vefat etmiştir.

Bu sıralarda Araplar ekseriyetle okuma ve yazma bilmezlerdi. Merak ettikleri şeyleri anlamak isteyince kendi aralarmda oturan ve kendilerinden evvel kitap'ehlinden olan, Musevî ve hıristiyanlardan sorarlardı. Bunlar ekseriyetle museviliği kabul eden yemenlilerden ibaretti. Bu musevi ve hıristiyanlar, o sırada her ne kadar İslâm olmuşlarsa da kendi din ve kitaplarının tesirinden kurtulamamışlardı.

Bunlara bir şey sorulunca tevrattan hatırlarında kalan hikâyeler anlatılırdı.

Bu sebeple tefsir kitabları bu nevinden menkûlât ile dolmuştu. Hazreti Ömer zamanında İslâm olan Kaıp bin Mani musevilerin en şöhret sahiplerinden birisiydi.

Keza hazreti Peygamberin, Medineye hicreti sırasında İslâm olan Abdullah bin Selâm bin Elharis dahi bu kişilerdendi.

Bundan başka Sabiilerden ve Mecusilerden bir çok kimseler İslâm olmuşlardı.

Bunlardan bazıları büyük bir mevki ihraz etmiş, bunlara dahi bir müşkül hakkında bir soru sorulunca eski mezheplerinde hafızalarında kalan malûmatı söylerlerdi.

Bu kabilede olan zevatın en meşhuru Vehep bin Müneyye idi. Bunun büyük babası Yemen'i istilâ eden habeşlileri memleketten çıkarmak için İran hükümdarı tarafından mezkûr kıtaya gönderilen yardım kuvveti efradından bir İranlı idi.

Bu İranlılar Yemen'de kalarak çoluk çocuk sahibi olmuşlar ve İran oğulları namiyle isim almışlardı.

Bunlar Yemen'de museviler arasında oturduklarından musevilere ait bir çok âdet ve malûmatı onlardan almışlar, diğer cihetten Habeşliler ile karıştıklarından bunlardan da hıristiyanlığa ait bir çok şeyleri öğrenmişerdir.

Bu cihetle İslâmiyetin ilk asırlarında yazılan tefsir kitapları bu neviden bir çok malûmatı kapsamaktadır. Nitekim hıristiyanlık dahi ilk asırlarında bu gibi hallere düşmekten kurtulamamıştı.

Fakat bir zaman sonra ilimler dili zuhur ederek İslâmlar bu ilimlerle uğraşıp mantık ve felsefî kitapları okuyunca delil ve kıyas aramağa alışarak tefsire dair olan kitapları incelemişler, bunları esaslı incelemeden sonra akıl ve mantığa muvafık bir hale koymuşlardır.

Bu zevatın en şöhretlileri Kurtubah (Endülüslü) İbin Atiyye ile (bu zatın adı ebû Muhammed Abdülhak bin Atiyyedir). Keşşaf eserinin sahibi Zamahşeridir.

Yukarda ismi geçen İbni Atiyye, Endülüste, Kurtuba'da yetişen en büyük ve ileri ulemadandır. 481 hicri senesinde doğmuş 546 Lorne kasabasında vefat etmiş ve oraya gömülmüştür.

Elveciz adlı meşhur ve muteber bir tefsir eseri vardır. Allah rahmet eylesin..

FÜTUHATI MEKKİYE MÜELLİFİNİN HAYAT HİKAYESİ

Bu kitabın müellifi, güzeller güzeli, büyük şeyh ve veli, Ehlullah ve arifibillah Halifetul hülafa, elmusel ilallah, gavsülvasılin, mesnedilkamilin, Esseyyidiül Mesut, ve şeyhul Mahmud, büyük mutasavvif şeyh, Muhammed bin Ali, bin Muhammed bin Ahmet, bin Abdullah Elhatemi Taiy'dir. Kendisi şeyh Mühiddin lakabiyle anılır. Çünkü şark müslümanlarından bu lakapla anılan Kadı Ebâ Bekir Bin El'arabî mevcut olduğundan ve lakapları da birbirine benzediği cihetle, hazreti şeyhin lakabından Elif ve Lam harfleri çıkarılmak suretiyle İbin Arabi lakabı vermişlerdir.

Halbuki bu zat islâm diyarı Mağripte Elif ve Lam harfleriyle birlikte lakabı ibin Elarabi, Endülüste ise ibin Serake diye anlıyordu. İşte bu iki büyük zatı birbirinden ayırmak için kitabımız müellifinin lakabından Elif ve Lam harfleri kaldırılmak suretiyle ibin Arabi olarak kısaltılmıştır. Ve asırlar boyu bu şekilde anılmıştır.

Şeyh Muhittin hazretleri 560 hicri senesinin Ramazan ayının 17 günü gecesinin ilk saatlarında Endülüsün Mürsiye kasabasında dünyaya gelmiştir. Bu kent bidayette Endülüs Emevileri zamanında İslâmlar tarafından vücuda getirilmiştir. Bu kasabanın yeri Endülüsün doğu kesimindedir. Bunun batısında İşbilya denilen tarihî ve güzel bir şehir vardır. Burası Cennet misali bağ ve bahçelerle bezenmiş, bir yerdir. İşte bu mürsiye cennet diyarı gibi güzel ve Endülüs Emevileri tarafından tesis ve inşa edilmiş Endülüsün en şirin bir kasabasıdır.

Hazreti şeyh küçük bir yaşta İşbilye'deki hocası şeyh Ebâ Bekir bin Halef'den Kur'an dersi almış, hadis derslerinde babası yerine kaim olan Ebâ Elhasan şüreyh bin Muhammed şüt-

reyh Elrainiy'den öğrenmişti, Ve yine bazı din adabı ve derslerinde Şeyh Ebâ Elkasun Elşarrat Elkurtubiden almıştı. O vakitler için İşbilya şehri Endülüsün en hareketli ve bereketli namlı merkezlerinden biri sayılırdı. Bu şehrin 15 kapısı vardı. Burası da Endülüsün batı kesiminde bir yerdi. Bunun güneyinde Kurtuba merkez şehri bulunuyordu. Orası da İslâmın azametli bir ülkesi idi. Bu iki baş şehir arasında yaya olarak dört günlük bir uzaşlık vardı. Bu şehrin lugâtça anlamı yayılmış şehir anlamına gelir. Bu zeki ve anlayışlı küçük çocuk, bu ufak yaşta gerek Pasta ve gerekse Endülüsteki bütün hocalarının nazar, takdir ve hayretini çekiyordu.

Değişik âlim hocalardan hadis, şiir, edebiyat, fıkıh, ve din ilmini öğrenip ikmal ediyor, günden güne şöhreti dört bir yana yayılmış oluyordu. ibâdetinde Mezhebi zahiri, itikatlarında ise mezhebi batınî idi. İlk hocalarından Muhammed bin Şüreyh ve Îbin Mesedi'nin anlattığına göre sonsuz zekâsiyle ilim deryasına doğru bu çocuğun akıp gittiğini, bildirmişlerdir. Keskin zekâsiyle her şeyi inceden inceye düşünür, ve az konuşurdu. Konuştuğu her şeyde bir hikmet vardı. İçinde hazineler saklamış gibi halleri vardı. Bunun sırrını ancak Hak Teâlâ biliyordu. Kendisi hadislere pek düşkündü. Bir çok hadisleri Ebalkasım Elhazestani'den işitmiş ve bellemişti.

Müslimin sahihini de şeyh Ebalhasan bin Ebâ Nasırdan 606 hicri senesinin Şevvalinde dinlemişti.

Bu yönde Eba Tahir Elselefi'den umumî icazetname almıştır. Hazreti Şeyh bilhassa Tasavvufta pek ileri gitmiş ve büyük bir isim bırakmaya başlamıştır. Tasavvuf babında bir çok kitaplar ve telifleri vardır. Bunlardan Elcemi vettafdil, hakaİkul Tenzil, Velcezyel Muktebise, Velhatral Muhtalisa, ve yine Keşfülmana Fi Tefsir Esmaülhüsna, gibi nam almış eser ve telifleri vardır. Ve yine kendisinin İlâhi bilgiler, Elesra ila Makamül Esra gibi tasavvufi düşüncelerle yüklü eserleri ve astronomiyi ilgilendiren Mevakiulmıcum, Ve Matali Ehilet Esrarülulum gibi meşhur telifi vardır. Ve yine müellefatından Ankaül Mağrip, ve yi-

ne Hatimülevliya sıfa-tıyle yazdığı Mağrip Güneşi ve Faziletler adındaki şöhret bulmuş eserleri vardır. Ve yine namlı eserlerinden Elesran Kudsiyye ve Matali, Envar-ı İlahiyye Bundan sonra en azametli eserlerinden biri de Fusus ile Medeni fetihler kitabıdır. En nihayet en büyük ve azametli eserlerinden biri olan Fütuhatı Mekkiyesiyle şöhreti yedi cihana varmıştır. Bu kitabı 973 hicri senesinde büyük üstad ve hoca olan şeyh Abdülvehhab bin Ahmet Şerani Hazretleri yeni baştan mütalâa etmiş, fütuhatı Mekkiyenin içine ve Şeyh Ekbere ait olmayan bir takım aleyhte yabancı yazılan içinden ayıklayarak hülasa etmiş ve bunun adını da Kırmızı Kibrit koymuştur.

Ehli sünnet ve cemaat aleyhine yazılı olan bu yazıları, bu şeyhi çekemeyenler ve onun tasavvufî felsefesini hazım edemiyenler, bu kitaba sokmuş ve bu büyük zatı kötülemeye ve gözden düşürmeye çalışmışlardı. İşte yukarda ismi geçen âlim zat 955 senesinde vefat eden Elşerif Şemseddin Esseyit Mıhammed bin Esseyit Eba Tayyip Elmedenî ile görüşerek ve onda bulunan ve bizzat şeyh Mühiddin İbni Arabinin elyazısiyle Konya'da yazılan fütuhatı, Mısır'da bulunan fütuhatla karşılaştırmak suretiyle hakikî fütuhatı Mekkiyeyi ortaya çıkarmış oldular. Konyadaki asıl nüshasında ehli sünnet ve cemaatı aleyhinde hiç bir şeyin mevcud olmadığını müşahede ve tesbit ettiler. Vaktiyle Mısır'da iktibas olarak yazılan Fütuhatı Mekkiye'ye bir çok muhalif akideler ve düşüncelerin kasden sokulduğu anlaşıldığından Konyadaki nüsha esas tutularak yeni baştan bu kitabın tabı ve teksirine ve şeyhi ekberi bu süfli mahlûkların şerrinden korumak kasdiyle doğru olarak yeni baştan kaleme alınmış ve tabı ve teksiri yapılmıştır. Kendisi bir çok mesnedli ve isbatlı hadisleri toplamış ve tesbit etmiştir.

Şeyh Ekberin hadis ve İlahî gizlilikler hakkında bir çok eserleri olduğu gibi, maarifte, ilimde, fende sayılmayacak kadar da eserleri vardır. Bütün ömrünce yazı yazmış, etrafını uyarmış, muhitine ve İslama faydalı olmuş büyük şahsiyetlerden biridir. Kendisi sekiz yaşına kadar vatanı olan Mürsiyede

oturmuş, 568 hicri senesinde oradan ayrılarak İşbilye'ye gelmiş 598 hicri senesine kadar orada tahsilini yapmış, ilim ve irfanını ikmal etmiş, bu olgunluğa bu Endülüs kasabasında erişmiştir. Bu tarihten sonra hac ödevini yapmak üzre hazırlığa başlamış hafız Elselifiy ve İbin, Asakir ve Abülferej bin Elcevziy gibi zamanın şöhretli âlimlerinden icazet alarak, vatanına bir daha dönmemek üzre Hicaza doğru yola çıkmıştır. Mısıra gelmiş, Hicazda oturmuş, Bağdadi, Musulu, ve Rum diyarı Anadoluyu gezmiş hatta bir müddet Konya, Malatya, Erzincan gibi Selçukların hâkimiyyetinde bulunan şehirlerde dinlenmiş ve oturmuştur. Etrafına bir çok seçkin âlimleri, müridleri, cemaatları toplamış, cümlenin hayranlığını ve sevgisini üzerine çekmiştir. 601 senesinde ilk Bağda'da gidişinde orada 12 gün oturmuş sonradan ikinci defa olarak 608 senesinde Bağda'da varmış orada bir müddet oturmuştur. Nefis cihadında, riyazette ileri gitmiş, tasavvuf babında ve bu yönde bir çok yazılar yazmıştır. Kendisi aynı zamanda lirik bir şair ve edip idi. Eli açık ecdadı gibi cömert hayır sever bir zat idi. Şairliği akıcı ve sonsuzdu, tasavvufî bapta yüzlerce hattâ binlerce şiir yazmıştır. Lisanı açış, tatlı ve çekici konuşması vardı. Onu dinleyen bir daha dinlemek isterdi. Natıkası kuvvetli çekici bir üslubu vardı.

Kendisi çok heybetli celâl sahibi ve suretli bir insandı. Kendisi lâtîfeden hoşlanır, etrafını sıkmazdı, inanmayanları çabuk ikna eder kimseyi sıkmadan sözlerini dinletirdi. Şeyh Mühiddin hazretleri ibin Seraka adiyle anılırdı. Endülüsteki lakabı bu idi. Dili çok açık, anlayışı çok kuvvetli iradesi yüksek zekâsı keskin idi. Son olarak Hacca gitmek üzere Mısır'a gelip bir şey konuşmadan ayrılmışlardır. Şeyhi Ekbere Sühreverdiyi nasıl buldun sözünü ve yazısını tenkit ettiler, hakaret ve tecavüz ettiler. Fakat Hak Teâlâ onu bu bilgisiz ham ve sofu diyardan şeyh Eba elhasan elbicaiy eliyle ve yardımiyle kurtarmıştır.

Bu şeyh bu kötülüğü yapmak isteyenlere karşı çıkmış, yanlış düşündüklerini ve bunun çok kıymetli büyük bir şahsiyyet

ve Allah ehli evliya olduğunu anlatarak, binbir güçlükle merhum şeyhi ekberi mutlak bir kötülük ve ölümden kurtarmıştır.

Yemenli Abdullah bin sair elyafiiy şeyh ekber hakkında şunları bizlere bildirir. Şeyhi ekber, İranlı şeyh Sühreverdi ile buluşmuştur. Birbirlerini tanımışlar ve bir saat karşılıklı beraber oturmuşlar ve sonradan bir şey konuşmadan ayrılmışlardır. Şeyhi Ekbere «Sühreverdiyi nasıl buldunuz» sorusuna, Şeyhi Ekber: «Tepeden tırnağa kadar sünnetle doludur» buyurmuşlardır. Bu sefer İranlı şeyhe: «Şeyhi Ekberi nasıl buldunuz» sorusuna karşılık, sühreverdi: Hakikatlar denizidir, buyurmuşlardır.

Şeyh Muhittin hazretleri anlaşılması zor büyük bir şahsiyyet idi. Çünkü, Hızır Aleyhisselâm onun hocası idi. Onunla bir çok defalar buluşmuş ve görüşmüşlerdi. Kendisi yukarda anlatıldığı üzre artık mezkur tarihten sonra vatanı olan Endülüse dönmemiş ve Şam'da ikamete karar vermiş ölünceye kadar orada oturmuştur. Tekke ve zaviyesini de orada kurmuş, bir çok ilim erbabı etrafını sarmış binlerce talebe ve mürid yetiştirmiş. Allah yolunda durmadan cehdi nefs etmiş etrafına islâmiyet nurunu yaymıştır. Bu cümleden Mevlanâ Celâleddin Rumiye de genç yaşında hocalık etmiş ve bir iki kez buluşmuşlardır. Artık Şam onun gençlik ve yaşlılık çağının ikinci vatanı olmuştur. Mevlanâ Celâleddin Rumi Hazretleri Konya'ya gelmeden babasiyle Hicaz yoluyla Şam'a geldiğinde, ilk genç yaşının dersini bu şöhretli Şeyhten almıştır.

Demek Mevlanâ Hazretleri, tasavvuf da babasından aldığı feyzle kalmamış temel bilgilerini Şam'da genç yaşında şeyhi Ekber'den almıştır. Mevlanâ'nın olgun çağında da şeyhi Ekber Konya'ya Mevlanâ'nın davetlisi olarak gelmiş ve bir müddet onunla görüşmüştür.

Hatta bu sırada Selçuk hükümdarı şeyhi Ekber'in ikameti için ikram olarak kendisine Konya'da bir köşk hediye etmiş ve orada bir müddet oturmuştur. Günün birinde fakir bir derviş bu köşkün önünden geçerken durup bu güzel kâşaneyi seyre

dalmış, bu hal Şeyhi Ekber'in dikkat nazarını çekmiş ve bu fakir tanımadığı şeyhi Ekber'e, ne güzel köşk, bunun gibi bir köşküm olsaydı ne olurdu diye söylenmiş, fakirin bu sözü şeyhi Ekberin içinde fırtına estirmiş o fakiri çağırarak derhal o köşkü bütün eşyasiyle birlikte o fakire hediye ederek içinden çıkıp gitmiştir.

Şeyh Muhiddin Hazretleri bir kaç izdivaç yapmış, bu evlenmelerden çocukları olmuştur. İki çocuğunun adı biliniyorsa da, bir kaç çocuğunun adı bilinmemektedir.

Kendisi 638 hicri senesinin Rebiül Ahirin 18'ci Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece Şam'da Salihiye'de vefat etmiş kasyun dağının eteğinde Salihiye mevkiine defin edilmiştir.

Yavuz Sultan Selim Şam'ı fethettiğinde yarı kaybolmuş olan bu ulu şeyhin mezarını tesbit ettirmiş ve yeni baştan türbesini yaptırmış ve oraya bir cami de ilâve etmiştir. Şeyh ardında iki çocuk bırakmış bunlardan 618 de Malatya'da doğan Sadettin Muhammed adındaki oğlu, iyi yetişmiş, hadisleri bellemiş şair ruhlu bir gençti. Kendisinin büyükçe şiir divanı vardır. 656 hicri senesinde henüz genç yaşında iken Şam'da vefat etmiş babasının yanma gömülmüştür. Bu tarih Hulağunun Bağda'da girip Halife Mustasımı öldürdüğü tarihtir. İkinci oğlu ise İmadeddin Ebu Abdullah Muhammed, Şam'da yetişmiş 667 senesinde vefat etmiş, babası ve kardeşinin yanına defn edilmiştir. Allahın rahmeti üzerlerine olsun.

ENDÜLÜS ULEMASI

Felsefe ilmi Endülüse hükümdar Abdurrahman Evsat tarafından sokulmuştu. Endülüslüler felsefi ilimlerin bazılariyle uğraşarak yeni ilimlerde ve ilmi nucumda şöhretli alimler yetiştirdiler, bunların ilki kıble sahibi namiyle ün almış üçüncü asrı hicrinin sonlarında vefat edenebu Ubeyde Mülim bin Ahmet idi. Bundan sonra İbni semine lakabiyle anılan ve 315 senesinde vefat eden şöhretli tabiblerden Kurtubalı Yahya bin Yahya ile Merhiti denilen ve 398 senesinde ölen endülüsteki asrının riyazi ilimler imamı olan Ebulkasım Mesleme bin Ahmettir. Bu son olarak adı geçen zat üç kıymetli talebe yetiştirmiştir ki, en meşhurları, Gırnatalı mühendis İbin Semahtır, diğeri riyaziyeci ibnisafferdir. Ve diğe«ri de hesab hendese ve tıp alimi (kitabül erkan filmuamelat alâ tarikilburhan) sahibi Abulhasan Ali bin Süleyman Zihravidir. Ve yine meşhur mühendislerden Abülhakem Amru bin Abdurrahman kirmani'dir. Bunlar ulumu dahile ile uğraşırlardı. Bu zat şarka seyahat ederek Harran da ikametle orada hendese ve tıbbı öğrendikten sonra Endülüseavdetle 458 senesinde Seragostada vefat etmiştir. Bu ulema eski alimlerin uğraştıkları, riyaziye, heyet, hendese ve emsalı şeylerle uğraşmışlardır.

Felsefeye gelince buna ancak İhvani sefa risalelerinin endülüse girmesinden sonra ehemmiyet vermişler, endülüs emevi padişahlarından hakem bin Nasır, daha evvel şarktan felsefe kitaplarını endülüse getirtmişti. İbni Saeğ namiyle tanınmış ve 533 tarihinde vefat eden Ebu Bekir bin Bace bu devrin yetiştirdiği, büyük feylesoflardandı. Kurtubalı kadı Ebulvelid ibnirrüşt de onun talebesindendi. Ayrıca ibin Tufeyl, ibin Hud gibi feylesof ve hekimler de yetişmiştir.

İbin Hace ile İbin Rüşd'ün yazdığı eserler, bu günkü Avrupalıların başlangıçtaki uyanmalanna esas olmuştur. İbin Cel-

cel'in yazdığı tıb nebatlarının adlarını eskiler dahi bilmezlerdi. Ediplerden ibin Cübeyr de edebî yâzılâriyle şöhret yapmıştı. Endülüs kütüphanelerine gelince, 350 hicri senesinden 366 senesine kadar hüküm süren endülüs padişahlarından Hakem bin Nasır, Abbasi halifesi Memunu kendine rehber yapmıştı; bu zat kitab toplamayı severdi. Ulemaya da düşkündü, kitap toplamada şöhret yapmıştı. Kendisi şimdi Abbasilerle yarışa çıkmış bulunuyordu. Her tarafa adamlar göndererek ve büyük masraflar yaparak, kütüphaneler tesis etmişti. Bilhassa Ağanı kitabı sahibi Abulferec esbehani hükümdarı gibi Emevi aslından idi. İşte bu hükümdar bu alimi ve kitaplarını Endülüs'e getirtti. Ve daha bir çok kitaplar cem etti. Bu kitaplar Kurtuba Sarayı'nda husussî salonlara konarak muhafaza edildi. Buradaki şiir divanları sayısı 44 binden fazla idi. Gerçek olarak da bu saray kütüphanelerindeki cild sayısının 400 bin olduğu îbni Haldun'un eserinden anlaşılmaktadır. Bu kütüphaneler halkın kendi evlerinde merakla tesis ettikleri kütüphanelerden ayrıdır. Bilhassa Kurtuba'da bunlardan başka binlerce eseri olan özel kütüphaneler vardı.

(İzleri bu güne kadar gelen yapılar ve kalıntılar)

Bulunduğu kent:	Yapının cinsi:
Gırnatada	Meşhur Elhamra Sarayı
Gırnatada	Elhamra camii
Kurtubada	Kurtuba sarayı
Sokoviyyede	Elkasır sarayı
Tuleytulede	Santiyago kilisesinin Arab kulesi
İşbiyada	Elkasır sarayı

Ve daha binlerce irili ufaklı mescid imaret ve hamamlar vardır. Endülüs din ulemasına gelince, Fütuhatı Mekkiyede bunların adlan hazreti şeyh tarafından gösterildiğinden ayrıca burada tekrarlamayı doğru bulmadım. Bu kitabın böylece sonuna gelmiş bulunmaktayım takdir sizden hidayet yüce mevlada amin.

İsmi "Şeyhül Ebubekir Muhiddin'dir. Lâkabı çoktur. Şeyhül Ekber, Hatemül Evliya, Şeyhül âzam, Kutbul arifin, İmamül muvahhidin, Rehberü âlem... vesaire...

560 yılı (Hicri) Ramazan ayının on yedinci pazartesi günü İspanya'da "Endülüs" vilâyetinin "Mersiyye" şehrinde dünyaya gelmişlerdir. Pederinin ismi "Mehmet bin Ali ibni Arabî" dir. Sekiz yaşlarında (568) tarihinde Mersiyye'den 'Sevil"e gitmiş ve o zamanın Alim ve muhaddislerinden olan "Ebu Muhammed" ve "İbni Beşgül"den ilim tahsil etmiştir. Hicri 598 yılında hacca gitmiş. Mısır, Irak ve Şam'ı dolaşarak Konya'ya gelmiş. Orada meşhur ulemadan "Sadreddini Konyevî" ye rastlamış. Onun validesi evlenmiş ve Sadreddin'den maddî ve manevî ilimlerle süslenip Şam'a dönmüştür. Batın ilmini "Gavsül Azam Abdülkadir Geylânî, Şeyh Ebu Medyeni Mağribî, Ebu Abdullahil Temimî, Ebu Hasan ibni Camî, Cemaleddin Yûnus"dan öğrenmiştir. Zamanın meşhur âlimlerinden İmam Fahreddini Râzî ile mektuplaşmış ve bir müddet sonra da buluşmuşlardır.

Meşhur İbni Cezvî der ki: Kur'an-ı Kerim'de gizli olan İsm-i Azamı o bilirdi ve ilmi Simyaya da vakıftı.

Hafız İbni Neccar der ki:

— Şam'a gittiğimde Muhiddini Arabî ile görüştüm ve bütün anlattıklarını yazdım. Vallah ne güzel Şeyhi Kâmildir!.

Şeyh Sadeddin Hamevî de:

— Muhiddin, sahili bulunmaz bir marifet denizidir.. diyor.

Muhiddini Arabî, zamanının en büyük zatlarından Hazreti Ebül Hasanil Şazelî ile konuşarak ehli hakikatin ahvaline vakıf olduğunu söyler. Beşyüzden fazla eseri vardır, (Bunlardan bazılarını bu faslın sonunda gösterdik). Eserleri muhtelif lisana tercüme olunmaktadır. Meşhur kâşif Edison bile ona eserinde "Üstadım" der.

Hicrî 638 yılı Rabiülahır ayının 22 ci Cuma gecesi 78 yaşında vefat etmiş ve Şam'da "Kasyon" dağı eteğindeki "Salihiye" nam mevkîye gömülmüştür. Mezarı o zamanın taassubu yü-

zünden kaybolmuş ve Osmanlı Türk padişahı Yavuz Sultan Selim tarafından bulunarak meydana çıkarılmış ve üzerine muazzam bir türbe yaptırmıştır. İki tane evlâdı vardır.

1 — cisi: Şeyh Muhammed Sadeddin.. Hicrî 618 yılı Ramazan ayında Malatya şehrinde doğmuş. Hadis ilminde üstad olmuş.

2 — cisi: Ebu Abdullah lâkabile anılan Şeyh Mehemmed İmadeddindir. 667 Hicrî yılında Şam'da vefat etmiş ve pederinin yanına gömülmüştür.

*
* *

MENKIBELER

Muhiddini Arabî'nin pederi Bağdat'a gelmişti, kendisinde ihtiyarlık alâmetleri baş göstermişti. Her fani insan gibi o da bu âlemden gideceğini biliyor ve yerine bir tek evlât bırakmak istiyordu. Bağdat'ta Büyük Evliya Gavsül âzam Hz. Muhiddin Abdülkadir Geylânî'yi ziyarete gitti. Hazreti Bazül Eşhebe Cenabı Haktan kendisine bir erkek evlât lütfetmesi için duâ etmesini rica etti. Hz. Gavs murakabeye dalıp:

— Yâ Mehmet bin Ali, ben âlemi misâle nazar ettim, senin sulbün kesilmiş.. Beyhude yorulma.

— Aman sultanım sizin duanızı Cenabı Allah red etmez. Hazreti Abdülkadir bir kere daha dalıp:

— Benim kısmetimde, sulbümden gelecek bir erkek evlât var. İstersen onu sana vereyim.

— Evet, lütfedin..

— O halde gel!..

Sultan Evliya Hazreti Abdülkadir, Mehmed'in arkasına geçti kendi de sırtını çevirip arkadan kolkola tutuştular. Şeyh Mehmet bin Ali Endülüs'te bu hâdiseyi anlatırken der ki:

— Vaktaki Hazreti Gavsül azamla sırtsırta verdik ensemden belime sıcak bir şeyin aktığını hissettim. Ve bir müddet sonrada bir evlâdım oldu ve ismi Hazreti Abdülkadir'in emrettiği veçhile Muhiddin kodum.

Muhiddin Arabî Endülüs'ten Hicaz'a doğru yola çıktığı vakit Allah'a yalvarmış:

— Yâ Rabbi.. ne olur bana ömrümün sonuna kadar geçecek zahiri ve batını ahvali göster. Cenabı Hak onun bu duasını kabul etmiş. Murakabeye dalan Şeyhül Ekbere gayip âlemini açmış ve birçok acayibat göstermiş. Hazreti Muhiddin, der ki:

— Kıyamete kadar gelen Kutupları isim ve nesepleri ile ifşa edebilirim. Fakat her asrın halkına merhameten gizledim, çünkü, aşikâr olan şeye itiraz etmek insanı felâkete sürükler.

Hazreti Şeyhül Ekber Hızır ile karşılaşmasını şöyle hikâye eder:

"— Sülûkûmun iptidaî zamanlarında idi... Şeyhim Ebul Abbas'ın bir zat hakkında söylemiş olduğu sözleri kabul etmemiştim. O gün boyuna itiraz ediyordum. Yanından ayrılıp haneme avdet ederken tanımadığım nurlu bir kimse ile karşılaştım. O şahıs benimle selâmlaştı ve:

— Şeyh Ebul Abbas'ın o zat hakkında söylediği şeyler doğrudur, onu tasdik et., dedi. Ben hayretle geriye dönüp meseleyi Şeyhime anlattım o:

— Sana söylediğim sözün doğru olduğunu isbat etmek için Hızır Aleyhisselâmdan yardım istedim.. dedi. Ben de bir daha itirazda bulunmayacağıma tövbe ettim.

Muhiddin Arabî ikinci defa olarak Hızır'la mülakatını şöyle nakleder:

— Tunus limanında bir gemide bulunuyordum. Gece uykum kaçmıştı. Güverteye çıkmıştım. Ayı bütün güzelliğile denizden seyrediyordum. Dalmıştım, birden ürperdim. Geminin yan cihetinden uzun boylu beyaz sakallı bir zatın suyun üzerine basa basa geldiğini gördüm. Gözlerimi oğuşturdum, acaba bu bir hayal mıydı? Bu zat yanıma yaklaştı, ayağının birini kaldırıp diğerinin üzerine koydu. Ayağına dikkat ettim, ayağı ıslak değildi! Bana selâm verdi, bir iki söz söyleyip bir tepe üzerinde bulunan Menare şehri tarafına doğru gitmiye başladı. Fakat hayret!. Her adımda bir mil katediyordu. Çok uzaklardan onun ilâhi zikrini işitip gaşy oldum.. Ertesi gün şehre çıkmıştım. Bir Şeyh yanıma yaklaşıp:

— Gemide Hızır ile geçen gece nasıl idi. O sana ne dedi ve sen ona ne cevap verdin ?, dedi.

*
**

Rivayete nazaran Şeyhül Ekber Büyük Okyanusta seyahat ederken bir memlekete uğramış. Öğle vakti imiş. Harap bir mescide namaz kılmak için girmiş. Yanında mucize, keramet gibi harikulade şeyleri inkâr eden birisi varmış.. Birkaç seyyah da mescide gelmişler. Şeyh denizde gördüğü ve sonradan Hızır olduğunu öğrendiği zatında onların arasında olduğunu görmüş. Hızır yerde mihrapta duran küçük bir hasırı yerden yedi arşın hava üzerinde muallâkta durdurup üstünde namaz kılmış ve Şeyhe: Ben bunu şu inkâr eden şahıs için yaptım demiştir.

*
* *

Bir vakit gelmiş ki Muhiddini Arabî Hz. leri Şeyh Ebül Abbas'a bir mektup yazmış:

— Bana batınınla teveccüh et ben sana batınımla soracağın suallerin cevaplarını vereyim demiş.. Bir müddet sonra Ebul Abbas'tan bir mektup almış. Ebul Abbas:

— Geçen gece Evliyaları bir daire şeklinde toplanmış gördüm. Ortalarında iki zat var idi. Bunların biri "Ebul Hasan bin Siban" diğeri "Endülüslü" idi. Bana bir ses dedi ki:

— Şu dairenin ortasında bulunan iki şahıstan birisi Gavistir!. Bir âyeti kerime okundu ikisi birden secdeye kapandılar. Hangisi başını secdeden evvel kaldırırsa Kutup ve Gavis odur denildi. Evvelâ Endülüs başını secdeden kaldırdı. Kendisine harfi ve kelimesi olmıyan bir suâl sordum. Bana doğru bir defa üfürmekle cevabını verdi. Bu nefeste bütün sorduğum suallerin cevabı vardı. Bu nefes beni kendimden geçirdi. Diğer velilerde o nefesten gaşyolmuşlardı, Endülüslünün yüzüne dikkatle baktım sen idin!..

Soğuk bir kış günü idi. Muhiddini Arabî bir evde üç kişiyle sohbet ediyordu. Bu adamlardan biri inatçı biri filozof idi. Diyordu ki:

— Cahil insanlar Kur'an'daki İbrahim Peygamber kıssasını yanlış anlarlar..

— Ne gibi?..

— İbrahim Aleyhisselâm ateşe atıldı, ateş onu yakmadı derler. Halbuki, ateş yanıcı cisimleri muhakkak yakar, Kur'an'daki ateşi Nemrud demek ona gazap ve hiddetinden ibarettir. Ateşe fırlatılması hiddetinin kendi üzerine gelmesini ve ateşin yakmaması bu gazabın kendisine dokunmamasıdır, yoksa ateş yakmaz mı?.. Muhiddin Arabî dedi ki:

— Eğer ben size ateşin Hazreti İbrahim Halilûllahı yakmadığını ve Kur'an-ı Kerimdeki sözlerin doğru olduğunu bizzat gösterirsem imana gelir misin?.

— Bu imkânsız bir şeydir.

— Ban burada İbrahim Peygamberin dâvasını isbat etmek için onun yerine geçerim ve göstereceğim harikulade mucize keramet olmaz.

— Bu mümkün değildir..

— Evet..

— Şimdi onun yakıp yakmadığını bizzat kendin görürsün.. Muhiddin Arabî Filozofun "aman ne yapıyorsun" demesine kalmadan mangaldaki ateşi filozofun kucağına boşalttı. Filozofun rengi kül gibi olmuştu. Fakat hayret ateş onun kucağını yakmıyordu. Elile tuttu yakmıyordu.. Gözlerini açtı.

— Bu şayanı hayret bir şey!., dedi ve ateşi mangala doldurdu. Hz. Muhiddin Arabî:

— Tekrar ateşi bir tut bakalım.. dedi Filozofun elini uzatmasile:

— Ay!., diye çekmesi bir oldu.. Ateş elini yakmıştı. Muhiddini Arabî tennan sesile dedi ki:

— Ey Filozof, ne oldun.. Hani ateş yakardı. Sonra yakmaz oldu. Tekrar yaktı..

— !!..

— İşte şöyle oldu. Ateş emir ile yakar. Ve Emri ilâhile yakmaz. Cenabı Allah dilediğini işler...

*
**

Muhiddinî Arâbî Hazretleri Şeyh Şahabeddinî Sühreverdî ile buluşmuşlardı. Her ikisi murakabe edip kunuşmaksızın ayrılırlar.. Onları seyreden İhvanı kiram; Şeyhül Ekber'in yanına giderler, ve Hazreti Sühreverdî'yi nasıl bulduğunu sorarlar: Hz. Muhiddin:

— Cenabı Sühreverdî, tepeden tırnağa kadar sünneti peygamberi ile muttasıf, zahiri ve batını nuru Ahmediye ile parlamaktadır... buyurur..

Bu sefer Hazreti Sühreverdî'ye giderler ona Şeyhül Ekber hakkında ne düşündüğünü sorarlar. O şu cevabı verir:

— Muhiddinî Arabî uçsuz bucaksız bir hakikattir!..

*
* *

Hazreti Gavsül Azam Abdülkadir Geylâni halifelerinden Şeyh Cemaleddin Yûnus bin Yahya'yı yanına çağırmış ve:

— Benden sonra benim künyem olan "Muhiddin" ismini taşıyan azizül vücut bir zât çıkacaktır. Şimdi vereceğim hırkayı ona teslim ediniz., demiştir. Bilâhare o hırkai Gavsiyye Hazreti Muhiddine ulaşmış ve Muhiddin Arabî Hazretleri ömrünün son günlerinde o hırkaî mübareki evlâdı manevisi Sadrettini Konyevî Hazretlerine giydirmiştir.

*
* *

Mehabettini Taberî Validesinden şu hâdiseyi hikâye eder;

"— Muhiddinî Arabî bir gün Kâbe'de Kâbe'nin mânası hakkında bir vaaz veriyordu. İçimden onun dediklerini inkâr ettim. O gece mânamda Kâbe'nin Şeyhül Ekberi tavaf ettiğini gördüm!.."

Büyük İslâm âlimlerinden Fahreddinî Râzî büyük bir debdebe ile Kâbe'ye gelmişti. Kâbe'yi tavaf ediyordu. O sırada ihramına bürünmüş bir adamın kendisine ayağa kalkmadığını gördü. İçinden:

— Benim gibi bir âlime hürmet etmemek, tazim yapmamak ne ayıp şey!., dedi.

Biraz sonra büyük camide vaaza çıkıyordu. Bütün Mekke ahalisi Tefsiri Kebi'ri yazan bu büyük âlimin vaazını dinlemek için camiye dolmuştu. Fahreddini Râzî ağır ağır kürsiye çıktı.

— Ey cemaati müslimin dedi.. Fakat birden kafası durur gibi oldu. Aklındaki bilgiler o anda silinmişti. Ter içinde kaldı..

— Bugün biraz rahatsızım konuşamıyacağım dedi. Ve kürsüden indi. Hanesine vardığı vakit başını secdeye koydu ağlamaya başladı:

— Yâ Rabbi ne işledim de, ne gibi bir kusur yaptım da beni kepaze ettin. O gece mânasında ona Muhiddin'i gösterdiler. Evet o içinden kızdığı adam Muhiddini Arabî Hazretleri idi. Onu günlerce aradı. Ümit kesmiş bir vaziyette iken kapısı çalındı. Koştu açtı. Bir de baktıki Şeyhül Ekber karşısında. Ondan af diledi, o da Hakka dua edip Fahrî Râzî'ye bilgisini iade ettirdi.

*
* *

Muhiddinî Arabi'nin yüksek sözlerini kimse anlamıyordu. Bir gün Cebele çıkıp:

— Ey Şam ahalisi sizin taptığınız mabut benim ayağım altındadır!, deyince halk onu hapsetti, öldüreceklerdi, fakat Şeyh Ebul Hasan onun sözlerini değiştirmiş ve onu hapisten kurtarmış. Muhiddin'e:

— Kendisinden dolayı Nasut âlemine Lâhut âleminin girmiş olduğu bir kimse nasıl hapis edilir?., deyince Muhiddin:

— Benim sözlerim sekir halinde söylenmiş sözlerdir. Bunlar suç teşkil eder mi?..

Heyhat, Muhiddinî Arabî'nin sözleri, eserleri muhitinde büyük bir suç addolunuyordu. Cahil halk onun vefatından sonra mezarını yıktılar, nişanını bırakmadılar. O hazretin mezarı Yavuz Sultan Selimin Şam'ı istilâsına kadar devam etti. Yavuz Zembilli Ali Efendiden, Muhiddinî Arabî'ye aid birçok malûmat almıştı. Onun bir eserindeki:

"İza dahallesîni ilâ şın yazharu kabri Muhiddin" ibaresidir.

"Selim Şam'a dahil olunca Muhiddi'nin kabri meydana çıkar" olarak çözdü. Ve Şam âlimlerini toplayıp Muhiddi'nin nerede:

"— Sizin taptığınız benim ayağımın altındadır" sözünü söylemiş olduğunu sordu. Onlar, Cebeldeki yeri gösterdiler. Orayı kazdırdı ve orada bir çok paralar çıkarttı. Demek ki Muhiddin onlara paraya tapmakta olduğunu söylemiş. Muhiddin'in, yerini keşfettirip mezarını buldurdu. Ve üzerine muazzam bir türbe inşa ettirdi.

*
* *

Muhiddini Arabî Hazretlerinin manevî evlâdı Sadrettin Şeyhin kabrini ziyaret edip avdet ediyordu. Sıcak bir gündü.. Tarsus ovasında yürüyordu. Çiçekleri seyre başladı. Onlardan bir iki tane koparıp kokladı. Onlara bakıp kudreti ilâhiyeyi düşünmiye başladı. Allah'ın sevgi ateşi kalbini yakmaya başladı. Yavaşça söylendi:

— Bu dünyanın cefası neden çekilir. Şeyhim, Sultanım Muhiddin bu dünyadan gittikten sonra ben niçin yaşıyorum..

O anda ölmeyi arzu etmişti. Birden karşısında bir nur belirdi içinden Muhiddini Arabî belirip elini uzattı:

— Bana bak!., dedi. Bu anda Sadrettin kendisini kaybetti. Gözünü açtığı vakit Muhiddini Arabî yanındaydı.

— Gülümsedi.. Evlâdım, biz ebediyiz ölmeyiz!..

Şeyh Sadrettin, Muhiddini Arabînin ruhuyla bunun gibi bir çok defalar konuşmuş ve ilmî batını inkişaf etmiştir.

*
* *

Muhiddi'ne birisi yüz bin kuruş değerinde bir ev bağışlamış idi, içinde oturuyordu. Bir gün bir fakir gelip:

— Allah rızası için bana bir şey ver!., deyince Muhiddin:

— Bu evden başka bir şeyim yoktur. Al onu da sana verdim., demiş. Ve evi terketmiştir.

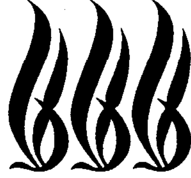
Kendisine sormuşlar:

— Bir salike*[Salik İlmi Tasavvufu tatbik ederek öğrenmiye çalışan kimsedir. Şeyh onun üstadıdır.]* ne lâzımdır..

— Bir salike uyku halinde huzur üzerine olup uyanıklık halinde nasıl aklı hayaline tasarruf ediyorsa rüyasında dahi öyle tasarruf etmelidir.. Bir kulda bu rahatlık meydana gelirse âlemi berzahta*[Alemî berzah bu dünyadan sonra ruhun gideceği alemdir. 2 nci alemi misâldir. 1 inci alemi misâl âlemi Ervah ile dünya arasında 2 ncisi dünya alemi ile kıyamet alemî arasındadır. İzahı Eserleri kısmında mufassalan verilecektir.]* çalışmasının meyvasını bulup fayda görür.. Cevabını vermiş.

— Ervah ile ne şekilde görüşüyorsun?

— Üç şekilde., cevabını vermiş. 1 — Rüyada. 2 — Onları bu fanî âleme davet ile. 3 — Ben bu kalıbı terkedip ruhumla onların yanına varmakla.

ESERLERİ

Muhiddini Arabî'nin 500 ü geçen eseri vardır. Bunların ismini anmak bile insana hayret verir. En büyük eseri Fütuhatı Mekkiye'dir. Ondan sonra meşhur olan Füsusül Hikem'dir. Yüze yakın muhtelif mevzular üzerine yazılmış risaleler vardır. Muhiddin Arabî'nin yazdığı eserlerden meşhurlarını yazıyoruz:

"Fütuhatı Mekkiyye, Neticetül Hak, Vesayatil Kudsiyye, Levamiünnûr, Netayicüt Tevhîd, Barbut Tevhîd, Tecelliyül İşare, Eddevrü Âlâ, Risalei Keyfiyetüssülûk, Risalei Kutub ve Nukba, Tasfiri Adem, Kudreti Ulûmet Hakayık, Ricali Gayb, Esrarı Uluhiyye ve Miraç, Kitabül Beyan fi hakikatül insan, Maricül bâb fi keşfül evtad vel Aktap, Tuhfetül Sefere, Kitabül Kürsî, Arş, Levh, Felek, Cisim, Zaman, Mekân, Sücudel Kalb, Risaleti Nübüvveti Vilâyeti vel Marifet, Kitabı Nâr, Cennet, Aşk, Elmenazzaratül Beynel İnsanü vel Hayvan, İnsanı Kâmil, El Ruh vel Nefis, El Talib ve Meczup, El İfna vel Baka, Sehivvel Sekir, İstihare, Risalei fi Esraril Zât, Şakkal cîb ve Sefi Hicacül Gayb, El Makamat Fit Tasavvuf, Ennecatü Min Esrari Sıfat, Sırrıl Esmail Hüsnâ, Cilâil Kulûb, Sıracil Vehhab, Hakikatül İnsan, Kitabı Taaşşuk El Nefsi Ba Cisim, İşaretü Kur'an Fi Ellemel İnsan, Kitabül Nûr Kitabül Anka, Ravzatül Aşıkın, İttihadül Kevnî, Mekârimül Ahlâk, Câmiül Ahkâm, Cifrül Cami, Kitabı Elîf, Nûn, Ruhül Kudüs, Şeceretül Vücût Vel Bahril Mev'ut, El Kenzil Tılsım Minessıril Âzam Fi İlmel Hurûf, Esrail Mektûm, Hurufil Kelimat, Eldürretül Nasiyettül Minel Cifir, Keşfül Esrar, Keşfür Settar an Havasül Esrar, El Mevalidül Cismanî Verruhani, Nevmü Vel Yakaza, Tefsiri Suretil Fatiha, Mevakiünnücûm, Füsûsül Hikem,"

Biz bu kitabımızda Muhiddini Arabi Hz. lerini iyice anlıyabilmemiz ve onun ileri görüşleriyle aydınlanmamız için muhtelif kitap ve risalelerinden topladığımız yazıları ayrı birer konu halinde sunuyoruz.

"VÜCUT"

Vücut birdir. O da Cenabı Hakkın varlığıdır. Onun varlığı kendi zatından ibarettir. Ve bütün mevcudatın varlığı ondadır. Onun iledir. Hakikatta Cenabı Haktan başka hariçte hiç bir mevcut yoktur. Bu vücudu ilâhinin evvelide kendisidir ahiri de (Hüvel Evvelü Vel Ahirü) Vücuda bir menşe aramak boşunadır. Çünkü, evvelce var olan vücut şimdide vardır. Yok olan bir şey hiç bir vakit var olmaz. Var olan, mevcut olan şeyde yok olmaz. Ve yokluk (Adem) denilen bir şey öyle bir ebedî ve sonsuz bir karanlıktır ki; ondan hiçbir vakit bir şey çıkmaz. Bir hareket görülmez. Vücut namütenahi olduğundan yokluk denilen şey mevcut değildir. Bu görünen mevcudat vücudu ilâhinin muhtelif mertebelere tenezzül tecelliyatından ibarettir. Vücutü ilâhinin 7 tecelliyat mertebesi vardır:

1 — Ahadiyyet: (Bu mertebe vücudu ilâhinin esasıdır. Cenabı Hakkın bu mertebesine insanlar vakıf olamazlar.

Çünkü insanlardaki akıl, rehini, fikir, havas ve kıyas gibi kabiliyetler bilinmiyen nurani büyük varlığı anlamağa yetmez. Çünkü, bu idrâk kabiliyetleri o büyük varlığın yanında büyük bir kesafet halindedir. Kesif lâtifin halinden anlar mı?..

Bu mutlak vücut gizli bir hazinedir. Kendi Cenabı zatisinde müstağraktır. Sonradan vücut bulan insan Cenabı Hakkın Ahadiyyet halini anlıyamaz. Büyük Peygamberimiz ("Lâ Tetefekkerû bi zatıllâh Allah'ın hakikatini düşünmeyiniz buyurmuşlardır.

2 — Taayyüni evvel mertebesidir.

Bu mertebede Cenabı Hak kendisindeki Esma ve sıfatı toplu olarak bilir. Bu mertebede bütün Esma ve sıfatile tezahür eder. Bütün Esma ve sıfat burada toplu olduğu için "Allah" denir. Bu mertebeye Tecellii Evvel de derler. Çünki, Ahadiyyette gizli olan burada aşikâr oldu. Cenabı Hak buyurdu: "Ben bir gizli hazine

idim bilinmekliğimi istedim. Zatımdan Zatına tecelli ettiğim vakit Habibim Muhammedim meydana geldi ve ona olan aşkımdan bu kâinatı halkettim." Bu mertebenin zahiri (dışı) ve batını (içi) vardır. Zahirine Nübüvveti mutlaka, batınına Velâyetil mutlaka derler. Hazreti Fahri kâinat buyurdu. "Küntü Nebiyyen ve âdemi beynel mai vettiyn" (Ademin çamuru halkolunmadan ben Nebî idim). Bütün Nebi ve Veliler onun ruhu mübarekinden halkolundular. Nübüvvet ve vilâyet ışığını ondan aldılar. Bu mertebeye Hakikati Muhammediye ismi de verilmiştir.

3 cü mertebe — Taayyünü sanî 2 ci mertebedir.

Bundan evvelki mertebede toplu olan Esma ve sıfat ve bunların icap ettirdiği bütün mâna ve suretler bu mertebede yekdiğerinden ayrılırlar. Yaradılan eşyanın hakikatlerinden ibaret olan bu suretler kendi hakikatini ve etrafını bilmezler, sınırları yoktur. Çünkü onların vücutları ilmidir. Vücut bu mertebede bu ilmi suretler sebebile müteaddit olur. Kesretin başlangıcı burasıdır. Tasavvuf lisanında bu ilmî suretlere "Ayani Sabite" denir. Bu mertebede bütün eşya, varlıklar yekdiğerinden ayrılmışlar fakat şekle bürünmemişlerdir. Bu ayani sabitelerin harici bir vücutları yoktur. Bunlar şuunatı zatiyeden ibarettirler: Hakkın vücud ile mevcutturlar. Buayanı sabitelerin her birinin kendisine göre bir kabiliyeti ve istidatı vardır. Hiçbir vakit biri diğerine benzemez. Mutlak vücut bu ayanı sabitelerin (ilmî suretlerin) herbirinin istidatına uygun olarak herbir ayın ile görünür.

4 üncü mertebe: Mertebei Ervahtır.

Bu mertebede ilmî suretlerin herbiri bir basit cevher olarak meydana çıkar. Bu basit cevherlerin herbirinin rengi ve şekli olmadığı gibi zaman ve mekân ile de vasıflanmamışlardır. Çünkü zaman ve mekân cisme göredir, bunlar ise cisim değillerdir.

Bu mertebede her bir ruh kendini ve kendi mislini ve kendinin mebdei olan Cenabı Hakkı bilir. Ervah Cenabı Hakkın askerleridir. Burada tanışması olanlar dünyada da anlaşılırlar, burada uzlaşamıyanlar dünyada da uzlaşamazlar. Her Ruh kendi zatı ile mevcut olup baka hususunda bedene muhtaç değildir.

Kur'an-ı Kerim'deki (Elestü birabbiküm) "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" hitabı bu mertebede olmuş ve ruhlar "Kalû belâ" "Evet sen bizim Rabbimizsin" deyip Cenabı Hakkı tasdik etmişlerdir.*[Cenabı Allah, o alemde kendisine secde eden ruhların sözünde sadık olup olmadıklarını meydana çıkartmak için bu alemî imtihan olan dünyaya sevketmiştir.]*

5 inci Mertebe Âlemi Misâldir.

Bu mertebeye âlemi misâl denmesinin sebebi: Âlemi Ervahtan zahir olan her bir ferdin bu âlemden sonra gideceği Âlemi Ecsam (cisimler âlemi) da meydana getireceği surete benzer bir şekil bu âlemde gözükmesi, nasıl olmasındandır. (İnsanda âlemi misâlin müşabihi hayaldir.) Burada eşya mürekkep ve lâtiftir, bunlar yırtılmaz ve parçalanmaz, yapıştırılmaz. Aynada ve rüyada görülen hayali suretler gibidir. Evliyayı kiram hazretlerinin daima nazar ettikleri (baktıkları) âlem âlemi Misâldir. Bu âleme Levhi mahfuz da denir. Rüyada olacak şeylerin bir numunesi bu âlemde mevcuttur (nasılki bir ressamın yapacağı resim bütün manzarası ve teferrüatile hayalinde mevcuttur), bu âlemde de dünyada "vuku bu acak ve bulan her bir hâdise bütün teferrüatile mevcuttur. Kendinden geçebilen yani dünyanın kesretinden sıyrılıp ruhlarını bu âleme sevkedenler ruhlarının temizliğine göre o âlemi görür ve olacak hâdisattan haberleri olur. Onlar için kayıp birşey yoktur.

Muhiddin Arabi Hz. leri de böyle büyük şahıslardandır, acayibattan söyledikleri herbir söz çıkmıştır. Telgrafın icadından yüzlerce yıl evvel "iki demir birbirine vurunca uzaktan ses gelir, demir yere düşünce uzak yakın olur" diye bu günkü dünyayı birbirine bağlıyan demiryollarını anlatmıştır.

— Size kıyamete kadar gelecek velî ve kutupların ismini ve şeklini gösterebilirim diyen de o büyük kâmildir. Muhiddini Arabî Hazretlerinin istikbal hakkında söylediklerinin hepsi çıkmıştır ve çıkmaktadır.

6 ncı meratip - Alemi Ecsam (Alemi Şahadet) dir.

Bu alemde suretler Alemi misâldeki suretlerin aksine olarak ayrılırlar, parçalanırlar, yanarlar ve dağılırlar. (Alemi misâldeki bir şekli el ile tutup başkasına gösteremediğimiz halde Alemi Şahadette tutup göstermek kabildir.

Bazı âlimler alemi canlı ve cansız olarak ikiye bölerlersede hakikatte hepsi canlıdır. Hepsinin mertebei taayyünü sanide (3 üncü mertebe) sabit olan bir hakikati vardır. Ve bu hakikat onun ruhudur.

7 ncisi Dünya aleminde görülen insan - mertebesidir. (Buradaki insan lafzı insanı kâmil içindir. İnsanı kâmili ayrı birbahis halinde sunacağımız için burada kısaca anlattık.) Bu mertebe vücudu mutlakın son tecellisi ve son büründüğü elbisedir.

Böylelikle 7 mertebe halinde vücut bahsini tamamladık.

***

ÂLEMİN OLUŞU

İki cihan serveri Peygamberimiz bir hadisinde buyururlar-ki["*İnnallahe halaka dürretün beydaün fe nazare ilel Celâli vel heybeti fesabet hayaün fesare nisfüha raaen ve nisfüha naren fe hasüle minha duhanün fe halâkas semavati mindu hanin vel arda zebedühü fe kâne arşühu alel mâ.*"] "Hak Teâlâ evvelâ büyük bir beyaz inci yarattı. Heybet ve Celâl bakışlariyle ona baktı. O inci hayadan eridi. Onun yarısı su ve yarısı ateş oldu. Ve ondan bir duman meydana çıktı. Gök yüzünü dumandan ve yeryüzünü onun köpüğünden yarattı. Onun arşı su üzerinde oldu."

Bu Hadisi Şerifteki mâna şudur: "Allah'tan murat vücudu ilâhinin yukarda gösterdiğimiz mertebei vahdetidir. Büyük beyaz inciden maksat hakikati insaniyye (Taayyünü Sani) mertebesidir. Bu mertebeye Heybet ve Celâl nazarlarile bakmak hakikati insaniyye Alemi Ervah mertebesine tenezzülüdür. Ve bu tenezzülden hasıl olan gayriyyet mukabelesi olarak vücudu ilâhinin örtünmesidir. (Çünkü Cemâl bakışı Hakkın kendi nurile Bu apaçıktır. Nazarı Celâlim ile gayriyyet elbisesi le örtünmek vardır, yani gayriyetten maksat 1 ci meratipten 2 ci ve diğer mertebelere vücudun tenezzülüdür.

Beyaz incinin hayadan erimesinden maksat vücut bahsinde izah ettiğimiz veçhile "Kün" ol emrile muhtelif ayanı sabitenin muhtelif devrelerden geçip Alemi Ecsama varması ve orada vücudu harici meydan bulmasıdır. Ve nefesi Rahmanile ortasında ateş ve etrafının rutubet ve su olmasına işarettir (seyyaremizin bu duman halindeki sehabı muzideh ve kürei arzın onun tekâlüs etmesinden meydana geldiği) Arş; mülk ve bina mânasındadır. Bütün alemler Allah'ın birer emlâkidir.

Bu hadisi şeriften anlaşıldığı üzere Arz ve Gökyüzü iptidai yaradılışta bitişik bir madde idi. Sonra birbirlerinden ayrıldılar ve ecsamın olması sudandır. (Bu hadisi şerif şu âyeti kerimenin tefsiridir: "Evelem yerellezine keferû ennes semavatî vel arda kâneta ratkan fefeteknahüma ve cealna minel maikülle şey'in hay efelâ yüminûn."

Güneş kendi manzumesinin kalbi gibidir. Ve Cenabı Allah'ın ismi ARAPÇA "Muhyî" "Dîri, hayat verici" nin mazharıdır. Onun için kendine tabi olan seyyarelere hayat saçar.

Cenabı Allah bir ayeti kerimesinde yedi kat semavatın ve Arzın iki günde yaratıldığını söylüyor*[Ayet "Allahüllezi halakas semavati vel arda vema beynehüma fi sitteki eyyamin sümmes teva alel arş" Kulinküntüm letekfürûne lillezi halakal arda fi yevmeyni." Secde 416 Ayet 4]*.

Bu Âyetteki gün kelimesi büyük devre demektir, 1 inci devrede semavat ve Arz bitişiktir. 2 nci devrede ise Sema ve Arz biıbirinden ayrıldılar. Ve şu ayeti kerime*["Vecaale fihâ revasiye min fevkiha ve bereke fihave kadere fihâ akvataha fi erbaati eyyam." Fussilet 478 Ayet 10]* mucibince dünyamız dört devrede tekâmül etmiştir:

Gök yüzünde gördüğümüz veya görmediğimiz bir çok yıldızlar, varlıklar vardır ki, bir taraftan meydana gelir ve diğer taraftan dağılırlar. Bunların dağılışları ve oluşları hakkın vücudu dahilindedir. Çünkü o, her şeyin evveli ve sonudur. Ve herşeyi muhittir. (Hazreti Abdülkadir Geylâni Sultanı enbiya Cenabı Hak ile konuşmasında şöyle anlatır "— Yâ Rabbi senin için bir mekân var mıdır? Tarafı ilâhiden şu cevap gelir: "— Yâ Gavsül âzam ben mekânların mekânıyım benim için mekân yoktur ve ben insanın sırrıyım.)

Arzdan evvel yaradılan seyyareler seyyarei ulviyye ve on-

1 — Devri ateş 2 — Su devri 3 — Toprak devri 5 — Nebatat ve hayatat devridir.

Gök yüzünde sayılamıyacak derecede âlemler mevcuttur. Hazreti Resulü Ekrem S. A . bir hadisinde şöyle buyurur:*["İnnallahe teâlâ halâka miete elfi elfi kandilin ve alâka bil arşi vessemavati vel ardi vema fiha hattel cennete vennar. Küllaha fil kandilin vahidin velâ yâlemü âkâdün ma fil kandili illallahü teâlâ."]*

Allahü Taâlâ milyonlarca kandil yaratıp onları Arşa çiviledi Arz ve Semavat ve onlarda olan şeyler, cennet ve cehennem hepsi bir kandilin içindedir. Kandillerde olan şeyi Cenabı Haktan başka hiç bir kimse vakıf değildir. (Bu Hadisi şerifteki kandilden murat yıldızlardır.)

Diğer bir hadisi şerifte *["Lemâ süile Mûsâ aleyyisselâm rüyetillahi teâlâ ve kâne magşiyyen aleyhi keşefel gıtaü anhü ferea seb'ine elfitûrin alâ vahidün minha Musâ yekulu rabbi erini - ilâhır."].*

'Vaktaki Musa Peygamber Allahı görmekliği istedi Ve onun üzerine kendisinden geçti. (Cenabı Musa A. S. Hakkı görmek istemişti. Cenabı Hak "beni göremezsin varlığın sana perde oluyor" demişti. Hazreti Musa ısrar etti. O vakit Cenabı Hak Tûr dağında tecelli etti tûr parçalandı. Buradaki Tûr Hz. Musanın vücududur.) Hazreti Musa'nın gözünden perde kalktı ve herbirinin üzerinde "Rabbi erini" diyen, bir Musa bulunan yetmiş bin tûr gördü!.

Muhiddinî Arabî Hz. leri "Füsüs" nam eserinde her Peygamberi bir kelimei ruhiyye ile anmıştır. Hurufu nefsi Rahmaniden her Nebi bir heyeti içtimaiyle harfi olduğundan, ruhu Enbiyaya Kelimat denmiştir.

Bütün mevcudatta Allah'ın bir kelimesinden ibarettir. Ayet (Kul levkânel bahri midaden li kelimatı rabbi) Kâinat Allah'ın (Kün) Ol emrinden vücut bulmuştur. Mertebei Adem âlemde olan bütün mertebeleri kendisinde toplar. Binaeneleyh Adem ayinei mertebei ilâhiyeye ve bütün esmai rabbaniyyenin zuhruur.

Allah'ı Teâlâ bu alemi büyük bir ceset halinde vücuda getirdi. Ve o cesede ruh olarak Ademi koydu. Ve Adem bu alemden maksat ve netice oldu. (Buradaki Ademden maksat insanı kâmildir.) Allah insanı kâmile bütün isimlerini öğretti. (Esmai ilâhiyiye insan kâmile ruhani ve cismani kuvvetler yerindedir.) Görünüşte bu alem insanı kebir (büyük insan) ve Adem de insani sagir (Küçük insan) dır. Halbuki manen Ademi sağir alem ve Ademi kebir insandır. Binaenaleyh alemde mufassalen ne varsa Ademin vücudunda toplu özlü olarak mevcuttur. Aleme insanı kebir tabiri doğru değildir. Fakat; insanı kâmilin o alemde olması sebebile onada denilebilir. (Çünkü, alemi bir ceset farzettik. İnsanda onun içindeki rûh olmasile ikisine birden büyük insan denilebilir.) İnsan arzın, melekütûn, ceberut ve lâhûtun özü ve mânâsıdır.*[Bazı sufiler Ahadiyyet ve Taayyünü Evvel mertebelerine Ceberût, Alemi Taayyünü Sani ve alemi Ervaha lâhut ve alemi misâle melekût ve dünyaya Nasût tabir ederler.]*

Allah'ın okunması en güç olan ve sırlarını hikmetlerini taşıyan bir kitabıdır. İnsanı kâmil esmalarını taşıyan bir kitabı ilâhi olduğu için sureti Rahman üzerine halkolundu. (Hadisi şerifteki Allah'ın insanı kendi sureti üzerine halketmesi demek; Cenabı Hakkın esma ve sıfatı üzerine halketmesi demektir. Yani insan sureti şekli ile nasıl görünüyorsa Cenabı Hakta esma ve sıfatile biliniyor, işte insan o esma ve sıfatı üzerine yarattı.) Cenabı Hak insanı kâmilde tecelli etti.

İnsan cisminin sekli unsuriyle meydanda göründü. Onun için peygamberlerimiz (bende sizin gibiyim) buyurdu. Cenabı Hak kendi merifetinin bilinmesi içn peygamberler ve veliler gönderdi. Peygamberler diğer insanlardan ziyade Alemi Lâhût Ceberüt ve Melekûtun esrarını ve Allah'ın emanetini taşımaktadır. Ayet (innel aradnel emanete alessemavati.. ilâhirdir.) Bazı insanlar kendilerinde olan Cenabı Hakkın kudretini görüp bunları kendisinden çıkıyor zan etti. Firavun ve Nemrut gibiler Uluhiyet iddia ettiler.

Bütün Esmai İlâhiyye insanın hakikatına taliptirler. İnsanın iki yüzü vardır. Dışı aleme ve içi Hakka dönüktür. İnsanın bir yüzü yükseklere ve bir yüzü yere uzanır. Onun için insan Şeytanı ve Meleği Ulviyyi ve süfleyyi kendisinde topluyan bir (Mecmaul bahreyni yeltekıyan)*[İki denizin birleştiği yer.]* dır.

Cenabı Hak bir ayeti kerimesinde diyor ki:*["Yâ mâşerel cini vel insi inistetatüm en tenfüzû min aktarissemavati vel ardi fenfüzû lha tenfüzûne illâ bi sultân."]*.

'Ey insan ve cin [Kur'anı Kerim'in bir çok yerlerinde Cenabı Hak Cin tabir edilen bir takım mahlûkattan bahsetmiştir. Surei Cinin, inzali şöyle olmuştur. Hz. Ali ve İbni Mes'ut R.A. Hazreti Fahri alem bir gün yanına alarak bir semte götürmüş. Onlara bir yeri işaret etmiş:

— Burada durunuz! Buyurmuş. Ve kendisi ilerlemiş Gökten güvercin sürüleri gibi bir taife belirmiş, bunlar Peygamberin etrafını sarmışlar. Hepsi genç kimselermiş. Bunlara büyük Peygamber Sureî Cini okumuş. Bu vak'ayı Hazreti Ali ve İbni Mes'ut gözleri seyretmişler. (Bu gün bile bazı şeyler var ki onların varlığı yeni yeni anlaşılıyor. Meselâ mikroplar. Pestörün mikroskobu keşfetmesile görülmeye başlamadı mı. Bugün İspiritizme ile ilmî ile ruhlarla temas etmeğe çalışıyor, belki günün birinde cinlerde gözle görülebilecektir. Büyük Peygamber "ben insanların ve cinlerin Peygamberiyim" buyuruyor... taifesi: Semavat ve arzın hudutlarından çıkabilirseniz çıkın bakalım. Hayır sizin kuvvet ve kudretiniz yetmez. Ancak kuvveti ilâhîyye ile benim kudretimle çıkabilirsiniz.

Hazreti Muhiddinî Arabi Fütuhatı Mekkiyye isimli kitabında kendisinin bizim bilmediğimiz alemleri seyrettiğini söyler: "Alemi Simsime" tabir edilen yere ruhumla gittim. Cesedim dünyada kalmıştı. O alemin, sakinleri beni karşıladılar. Ruhum o alemin cinsine göre yeni bir kalıba bürünmüştü.

O alemde çok hayret edilecek şeyler gördüm. Toprağı yumuşak kırmızı altındandı. Ağaçları ve meyvaları hepsi altındandı. Bir kimse o meyvalardan alıp yese öyle bir zevk içinde kalır

ki!. Orada bir yer daha var ki, gümüştendir. Onun meyvaları da ânlatılamıyacak kadar kokulu ve lezzetlidir. Ve beyaz kâfurdan bir yer daha vardır ki, orası ateş gibi yanar gözükür. Fakat içine girildiği vakit yakmaz. Ve bazı yerleri mutedil ve bazı yerleri soğuktur.

Ve yine zafirandan bir yer vardır ki, oranın ferahlığı hiçbir arzda yoktur. Ve oranın meyvalarından biri koparıldımı hemen yerine yenisi biter. Koparan farkına varmaz bile. Kadınlarının güzelliği; cennetteki hurilerin güzelliğinin arzdaki güzellere nisbeti gibidir.

O alemde Teklifi ilâhi yoktur. Onlar Allah'ın tanzimi üzerine hareket ederler.

O alemde ayrılacağım vakit o alemin mahlûkları beni selametlediler. Arkamdan o arzın elbisesini çıkardım ve arza döndüm.. Aklın dünyamızda mümkün görmediğini o alemde mümkün olduğunu gördüm.

(Muhiddinî Arabî Hazretleri alemi Simsine tabir edilen yerde bir çok acayibatlar naklediyor. Altından ve Gümüşten, Zafiran ve kâfurdan yerler ve ateş gibi şiddetli yanar bir şey olduğu halde içine girildiği vakit insanı yakmaması ve koparılan meyvenin yerinde ani olarak bitmesi hayret edilecek ve aklımızın alamıyacağı şeylerdir. Fakat dikkat edersek bizim dünyamızın bile muhtelif bölgelerinde bile muazzam farklar vardır. Şimal kutbunda yaşıyan insanlarla orta iklim bölgesinde yaşıyan insanların durumu bir değildir. Orada 6 ay geçe ve 6 ay gündüz olur. Hattı üstüvada yaşıyan insanların vücutları o 60-70 derece (gölgede) hararete nasıl tahammül ediyorlar. Bunlar bizi hayrete sevkeder. Düşündürür. Yâ arzı bizden olan diğer yıldızlarda kimbilir ne gibi ahvâl vardır. Bugün Merih ve Zühre gibi yıldızlarda hayat olduğunu fen âlimleri isbat ediyorlar. Senenin muhtelif zamanlarında o âlemlere teleskopla baktıkları zaman o dünyaların kutuplarında beyazlık ve yeşillik görüyorlar. O dünyanın etrafında havai nesimi olmasile orada da hayat olduğuna kabul ediyorlar. Ve hattâ o alemlere gitmek için proje hazırlıyorlar...)

İNSANI KAMİL

İnsanı Kâmil, yukarda beyan ettiğimiz yedi mertebeyi vücudunda toplanmıştır. İnsanı Kâmil Kur'anı 'Kerimdeki İsmi Azâm*[İsmi azam Kur'anı kerimin içinde gizlidir. Kadir gecesi nasıl gecelerin içinde gizli ise İsmi Azam da öyledir. Fakat ekseri ulemanın ittifakiyla "Allah" ismi İsmi Azamdır. Çünkü Allah ismi doksan dokuz Esmai İlâhiyi nefsinde toplamıştır. Muhiddin Arabi Hz. leri de onu kastediyor.]* yerindedir. Ve ismi Azam bütün Allah'ın Esmasını nasıl kendinde toplamışsa zahiri ve batini bütün mertebeleri insanı Kâmil havidir. İnsanı Kâmil onsekiz bin alemin özüdür, insanı Kâmil onsekiz bin âlemi onsekiz bin gözle seyreder. (Her aleme dahil olup o alemin gözüle görür, His alemini his gözüyle görür.)

İnsanı Kâmilin kalbi bütün mekânları içine alır, insanı Kâmilin kalbi Allah'ın aynasıdır.

Şu nihayeti olmıyan varlık ki, onu yaratan, meydana getiren, varlığın yanında ne kadar olabilir? O sonu bulunmıyan, kâinatı icad eyliyen aynı kalb Arifte olsa idi, Arif ona doymaz idi. Eğer cümle ağaçlar ve nebatlar kalem olsa bütün denizler mürekkep olsa ve bütün cinlerle melâikeîer insanı Kâmilin büyüklüğünü ve ahvalini yazmağa kalkarlar kıyamete kadar bitiremezlerdi... Nitekim Kur'anı Kerimde Cenabı Hak Habibine buyurdu "Yâ Habibim; Sen söyleki, benim Rabbimin kelimelerini yazmada bütün denizler mürekkep olsaydı denizler bitip Rabbimin sözleri bitmezdi.*["Kul levkânel bahri midade likelimatı râbbi enfedel bahri kalbe en tevfüd kelimatırabbi velev cîynâ bî mûslihi medâdâ."]*

Bu insanı kâmilin bir adı "Alem" dir. "İnsanı kâmille Kuran bir kardeştir*[Hadisi şerif "El insanu vel Kur'an tevâman."]*" Yukarıda söylemiş olduğumuz bütün alemler birbirinin aynasıdır.

Ve bütün alemlerin aynası insanı kâmildir. Ve insanı kâmil Âllah'ın Halifesidir. Hazreti Şeyhül Ekber buyurur ki:

"Eğer Arif kendi hakikatini bilseydi kendini bir itikatla mükellef tutmazdı. Eğer Arif kendi hakikatini bilirse kâmil olurdu. Ve İnsanı Kâmil olunca kalbi Hakkın mutlaka aynası olur. Ve Cenabı Hak ne suretle tecelli ederse onu itirazsız kabul ederdi.

Bir insan Arifi billâh olmak için üç sefer eder.

1 incisi — Her kimsenin zatı ilâhide bir hakikati vardır. Cenabı Allah o hakikatin dünyaya gelip aşikâr olmasını dilese o hakikat Aklı külde tasarruf eder ve oradan Nefsi küle gelir. Ve sonra Arş ve Kürsiden geçip yedi kat göklerden (1) geçip Feleki kamere gelir ve sonra kürrei nâra, (Ateşe) ve kürrei hava, su ve toprağa gelir ve orada, maden nebat, hayvan'a geçip oradan insana gelir. İnsana gelince yarım dairesi tamam olur. (İnsanda tekrar bir rehberi kâmille geldiği noktaya varırsa daire tamam olur.)

2 ncisi aklı külle gelip ve seferi manevi ile gelmek lâzım ki ona hakikati Muhammediye de derler. (Bu mertebeye varınca bütün geçmiş olduğu mertebelerden birer hûy, birer renk, birer sıfatı reddiye getirmiştir. Onların fena olanlarını mürşid attırmıştır bir salikin buluğa erme aklı külle gelmesidir ve ilk Evliyalık mertebesi buradan başlar.) Bu makamda Renksiz olur. Bu makamda, aklı, aklı kül, nefsi, nefsi kül, ruhu, ruhu mukaddes olur. Ve bu makama cemi ve badel fark dahi derler. Meczup ve Hak makamıdır. Salik bu makamda kalıp bu makamdan geçmeğe gayret etmezse kimseye rehberlik yapamaz. Ve tekmil olamaz. Burası seyri fillâh mertebesidir. Burada ne kendisinden ve nede alemden haberdardır. Ve şeriat emrinide tutamaz, çünkü kendini kayib etmiştir. Bu fena fillâh mertebesinden geçmesi lâzımdır.

3 üncü seyir: Bakabillâh mertebesidir.

Burada salik. "Hak" dan halka döner. Cemi makamından fark makamına gelir. İnsanları irşat etmek için bu mertebeden

manevi nüzul ile inib beşeriyet elbisesine bürünür. -Büyük Peygamberimiz Hz. Resulü Ekrem buyurur*["İnnema ene beşerün mislüküm yûhâ ileyye"]* "Ben de sizin gibi insanım."

Bu avdetten sonra o kimsenin bütün işleri itidal üzerinedir. Dünyanın hevesatına kaptırmaz. Ve şeriatı Muhammediyeden ayrılmaz. O kimselerin (yani yukarıdaki 3 seyirden geçip kâmil olanların) dışı halk ile ve kalbi Hak ile meşgul olur. Kamilin bu makama inişi onun terakkisidir. Bunlar bir kimsenin Tanrısı hakkında olan itikadatını inkâr ve red etmezler çünkü onlar bütün itikatların ne şekilde meydana geldiğini bilirler.

Cenabı Allah habibine buyurur:

"Senin Rabbin böyle hüküm ve takdir etmiştir ki, kendisinden başkasına ibadet etmiyesin*["Ve kaadâ rabbuke ellâ tâbüdu illâ iyâyâh]*"

Hattâ puta tapanların dahi hakikatte ibadeti Tanrıyadır. Çünkü onların varlığı Cenabı Hak iledir.

Bu makamda Arife*["Fe eynema tüvellû fe semme vechullâh]* "Hangi tarafa zahiren ve batınan dönerseniz orada Hakkın yüzünü görürsünüz" mânası tecelli eder.

Fakat*["Külle yevmin hüve fi şe'n"]* "Her anda ve bir şanda" yani daima yeni başka, bir oluşta, terakkide ayetine göre yeni yeni makamat ve ilerleyiş vardır. Bu makamda Aşık, kâmil insan sevgilisi Cenabı Hakkın türlü türlü naz ve cilvelerini görür. Başka başka imtihanlara maruz kalır. Bazan Kabız (durgunluk, sıkıntı) ve Celâl halleri ve hazanda basit (açıklık, ferahlık) ve Cemal hallerine düşer. Her kime bakarsa, ondaki kabiliyeti ezeliyeyi*[Yukarda vücut bahsinde izah ettimiz veçhile ayani sabitelerine nazar eder.]* görür. Ona göre hareket eder, O kimsenin hangi ismi ilâhiyyenin tesiriyle hareket ettiğini bilir. Nitekim Kur'anı Kerimde gelir;

[Vemâ min dâbbetin fil ârdi illâ hüve ahsen bî nâsiyetihi inne râbbi âlâ sıraten müstakiym"] "— Dünyada hareket, eden bütün varlık Cenabı Hakkın tahtı ve tasarrufu, altındadır. O nasıl isterse öyle yapar. Benim rabbim doğru yol üzeredir."

Bütün herkes bir ismi ilahinin mâzharıdır. Onun tesirile hareket ederler. Ve ona mazhar düşen ismi ilâhi (Celâl, Cemal; Hadi,) o ismin sıratı müstakimidir. (Yayın doğruluğu eğriliğindedir. Dalâlet ismi Mûdile göre doğrudur. Yani o isimden olmalıdır. Halbuki dalâlet ismi Hadi (Yâ Hadi) ismine göre eğri görünür) Onun için kâmil insan kimsenin dinine karışmaz.

Cenabı Allah buyurur: "— Ey Habibim sen dinimi yalnız tebliğ et Onları (insanları) kendi haline bırak..

Vücut "isim ve resim ve sıfat" tan münezzeh iken bu makamda beşeriyete tenezzül etmiştir. Hadisi kudside*["Meradtü lem teadeni ve cââtülem tatamâni" (Nitekim Gasiyyede Hazreti Abdülkadir Geylâni Hakka sorar) "— Yârâbbi sen yer içermisin?. Hak Teâlâ buyurur: "— Fakirlerin yediği benim yemeğimdir.")* "Hasta oldum sormıya gelmedin. Aç kaldım doyurmadın" buyurulur.

Hazreti Muhiddinî Arabî buyurur ki: Bu Kâmil, Arif olan insanların sonu şudur ki: "Onlar Cenabı Mutlak Hz. lerine ibadet ederler, diğer insanlar ise zihninde tasavvur ettiği Tanrıya ibadet yaparlar. Nitekim Allah buyurur*["Limenilmülkül yevm lillahil vahidil kahhar."]* (lillâhil vahidil kahhar) "Benden başka hükmedici bir Tanrı varmıdır. Yoktur." O vakit Kahhar olan Allah bir sevdiğine Kahhar sıfatile tecelli eylerse o kimsenin nazarında bütün eşya mahvolup yalnız Allah kalır. Ve bir müddet sonra Hak kendi varlığına yeni bir varlık katıp hayat verir. Allah boyasile boyanır*["Sıbgatallah" Ayet..]* İçinde ve dışında olan bütün karakteri değişir. Ehli keşf bütün makamatı ve ilmi bilir. Hiç bir şeyin cahili değildir ve keşfi tam.. olan kâînil insan herhangi bir sözün ne için söylenmiş olduğunu ve onu söyliyen zatın hangi makarada olduğunu bilir. Ve söylenilen sözüde bunun için mazur görür. Ve çirkin görmez çünkü: bilir ki, Cenabı Allah hiç bir şeyi boşuna yere yaratmamıştır. Arif cümle makamat ve mertebelerin bir Esmanın tecellisi olduğunu bilir. O kimse "Ölmeden evvel ölünüz.*["Mûtû Kable entemûtû" Hadis..]* "sırrına erişmiştir. O kimse kendini Hakkın deryasına bı-

rakmış o deryadaki katresini ummana karıştırmıştır. Bir insanın ruhu bedeninden ayrılırsa o ruh renksiz iken şahsın itikadı ve fikrine göre bir renk alır ve elbiseye bürünür.

Allah hakikatte kendi fikrini taşıyamıyan kimsenin gönlüne gelmez. Gönül ve fikir Allah olursa o kul müsafirinin hakkına riayet etmiş olur. Eğer hakkın emri kalbe nazil olduğu vakit Hakkın yerine melâike ile buluşursa bu buluşmadan bir sureti melekiye hasıl olub Ervahın yükseldiği yoldan, yükselib sidreyi müntehaya kadar varır, oradan ileri geçemez. Ve kalbine Emri hak geldiği vakit kendisine şeytan yoldaş ederse onunla buluşmasında bir siyah kuş gibi ruhanî vücut peydahlar ve Feleki Kamere kadar yükselir oradan ileri geçemez.*[Bir çok büyük mutasavvifler Cennet ve Cehennemin yıldızlar âleminde kurulacağını söylerler.*

Bir insanın ölümünde ruhu eğer dünyadan almış olduğu fena ahlâkları atamamışsa Kürrei arzla Ayın arasındaki mıntıkada kalır, yer yüzünde yapılan fenalıkları görür onlarla ıztırap çeker. Ruhu kabrinde cesedine sokulan, saldıran hayvanat tarafından ve ölmeden evvel yapmış onunla mübadele eder. İztirap çeker.

Dünyada fen ahlâklarından sıyrılıp tertemiz ölünlerin ruhu semalara kolaylıkla yükselir. Kamer mıntıkasını geçib diğer yıldızlara giderler.]

Alemi şehadet her nekadar Allah'ın esmasının zuhuruna müsait ise de tamamile parlak bir ayna olmadığından sureti ilâhiyye bütün kemalile onda görünmez. Bunun için insan yaradılmıştır. Alem insan vücudile bir parlak ayna olur ve "oraya ilâhi suret akseder. Fakat bu aksetmek kelimesi uzaktan veya hariçten birşeyin aksetmesi demek değildir bütün zerrelerde bizzat zuhur ve rahatlık ile görmek zevkidir. Bunu Kur'anı mü bin ne güzel söyler.

"La tüdrikühül ebsar ve hüve yüdrikül ebsâr ve hüvellâtiful hâbir".

Lâtif vücud eşya suretile görününce onlarda zahir olan ahval lâtif zatın zevk ve görmesile makamı olur. Ayeti kerimede onun için "Habir" ve "Lâtif" ismi zikredilmiştir.

Bu kâinatta Allah can ve kâinat ceset hükmündedir. Ve Melekler, Felekiyyat, Anasır (Ateş, su, hava, toprak, mevalid (Nebat, maden, hayvan) hepsinin hülâsası ye özü Adem olduğundan yerin ve göklerin yaradılması onun için olmuştur. Cenabı Allah buyurur*["Levlâk levlâk lemâ halektül eflâk" "Vemâ erselmâke illâ rahmeten lil âlemin."]* (Ey habibim ben bu alemleri senin için yarattım, sen alemin rahmetisin.)

Esmai ilâhiyyenin toplu olmasından ibaret bulunan emaneti ilâhiyyeyi kabul etmeğe ve taşımağa Semavat ve Arz, nebatat ve hayvanat razı olmadılar. Yâni bunların taayyünleri yapılışları müsait olmayıp ancak Ademin, insanın yapılışı müsait oldu. Ayeti kerimede buyurulur:*["İnna aradnel emanete alessemavati vel ardi vel cibâle feebeyne en yahmilnehâ ve eşfakne minhâ ve hamelehel insân"]* "Ben Emaneti ilâhiyyemi Semavata ve Arza, dağlara teklif ettim onlar red ettiler. Ancak onu insan kabul etti."

Cenabı Allah güneşi kalb ve diğer seyyareleri aza olmak üzere mahzumei güneşi halketti ve insanı da bütün varlıkların aynası yaptı. Onda kendisi tecelli etti. (Buradaki insandan ademden maksat İnsanı Kâmildir.).

İnsanı Kâmilin kemali yalnız ilmen değildir. Belki bütün sıfat ve Esmai İlâhhiyenin ahkâmı kendisinde bizzat meydana çıkar. Kendisinde sıfatı halk görünmiyen yani kendisinde bütün mertebelerde halk kudreti olmayıbta başka sıfatın icraatı görünen insanı kâmil değildir. İnsanı Kâmilde idam ve icad (yok etmek ve yeniden var etmek) imate ve ihya (öldürmek ve diriltmek) gibi kuvvetler sıfat ilâhiyye filen görülür.

Vücut mertebei uluhiyyete tenezzülünde Esma ve Sıfat sahibidir. Fakat ef'al yoktur. Mertebei şehadete tenezzüliyle hareket meydana çıkar. Ve mertebei şahadette (dünya âlemi) kesif bir elbiseye büründüğü için Esma ve sıfatı ziyade olur. Bina-

enaleyh "Allah" ismi bütün esmanın toplandığı bir öz İsim olur. Alemsiz ve Ademsiz Allah'ı görmek mümkün olamaz. Bunun için însanı Kâmilde Zat, Sıfat ve Esma topludur.

Bu mertebe vücudu ilâhinin yedinci ve son mertebesidir. Vücudu mutlakı ilâhinin İnsanı Kâmil mertebesindeki olgunluğu hiçbir mertebe ve harekâtında görülemez. Hak İnsanı Kâmil ile bilir, görür, işitir ve bütün sıfatı yaradılış ile vasıflanır. İnsanı Kâmilin zevki, görüşü hakkın görüşü ve zevkidir. Bu bahiste insanı kâmil diye andığımız zat Cenabı Fahri Kâinattır. Çünkü; onun hakikati bütün hakikatleri toplamış olan mertebei ulûhiyyettir. (Yukarda Vücûd bahsinde de görüldüğü üzere) "Allah" ismi onun mürebbiidir. Ve bu isim altında toplanmış olan bütün esmada itidal vardır yani birinin diğerine galebesi esmanın tesirinde olup o isimler onun terbiyecisidir, Onun için yoktur. Hepsi müsavidir. Fakat diğer peygamberler ve veliler mazharı de "Allah" isminin mazharı olduğu halde, onlarda itidal yoktur.

Meselâ Hazreti Salih Peygamber "Yâ Fettah" isminin mazharı olduğundan (yani bu isim diğer isimlerden fazla tesir ettiğinden tabiî burada vücudun aynası sabitelerinin iktizasıdır) mucizesi fetih suretile meydana çıktı. Hazreti İsa'da ismi hayya mazharı olduğu için ölüleri diriltti ve kör gözleri açtı. Diğer peygamberan da bunun gibidir.

İnsanı Kâmil; Allah'ı tenzihte teşbih, eder*["İnnemâ ene beşerün mîslüküm"]*. (Ben de sizin gibi bir beşerim) Ve Teşbihte tenzih eder,*["Men reani fakat reel Hak" "yedullahi fevka eydihim"]* "Beni gören Allah'ı görmüştür. Bu el Hakkın elidir." Bir insanı kâmil için hem tenzih ve hem teşbih yapması lâzımdır.

***

ADEM VE HAVVA'NIN YARADILIŞI

Vücudun mutlak mertebei vahidiyetten dördüncü mertebe olan mertebeye tenezzül ettiği vakit üç marifet meydana geldi

1 — Nefis marifeti: Kendi hakikatini ve aslını bilmek.

2 — Mübdi marifeti: Kendisinin, kimin tarafından meydana geldiğini bilmek.

3 — Rabbisine karşı vücudunun yok olduğunu bilmek. Resulü. Ekrem S. A. bir hadisinde buyururlar:

"Cenabı Hak evvelâ Kalemi ve benim ruhumu halketti*["Evvelü ma halakallahül kaleme rûhi"*

Diğer bir hadis (Evvelü ma halakallahül akle ven nefs) "İlk defa aklı ve nefsi halkettim".]

Onun için diğer ruhlar ondan çıkmadır. Peygamber Efendimize bunun için ruhların babası (Ebul ervah) da derler.

Buradaki ruh toplu akıldır, hakiki Ademdir. Vücut bu aklı küllin sağ yanı, imkân sol yanıdır. Ve Havva toplu nefsin (nefsi kül) suretidir ki Aklı evvelin sol kenarından yaradıldı. Ve bu görünen mevcudatın ve mahlûkatın doğuşu Aklı kül ile Nefsi küllün izdivacından meydana geldi.

Cenabı Hak, Kur'an-ı Aziyminde buyurur:

"Yâ Eyyühennasüttekû rabbeküm.. Halekaküm min nefsin vahidetin ve halâka minha zevceha ilhahır..." (Ben sizi evvelâ tek bir nefisten size eş vererek çoğalttım.)

Bu erkek ve kadınlar ahseni takvim (en güzel) suretinde yaratıldı Ayet: "Biz insanı ahseni takvim suretinde halkettik." *["Lekad haleknelisane fi ahsenti takvim sümme redednâha esfele safilin"]*

İşte bütün insanların ceddi hakikisi, ilk babası ve annesi; Ademi hakiki olan Aklı kül ile Havvayı hakiki olan nefsi küldür. Ve bunlar Cennette yani Allah'ın vücudu pakinde gizli örtülü idiler. Kendileri memnu meyvaya el uzatmadıkça cennette kaldılar. Memnu ağaç; Şu gördüğünüz çokluk ki Cenabı Hakk'ın

varlığına nazaran bir hayal ve rüyadır. Bu çokluk alemi Ervahtan, Arştan yerlere bir ağaç gibi uzanmıştır. Ve bunun meyvasını yiyenler haktan uzak kalırlar. Bunun meyvası tabiat karanlığıdır. Teki çift gösterir. İşte Kur'anı Kerimde Allah'ın anlattığı Adem ve Havva hakikî mânasile (Aklı kül ile nefsi kül) şeytanın (Vehim ile hayal kuvvetinin birleşmesi) Havvayı aldatıp onun vasıtasile men edilen meyvayı Ademin yemesi (Ve bu vehim ile hayalin nefsi külde ve nefsi külün aklı küle galip gel-mesile vahdetten kesrete koşdular) cennetten dünyaya indiler. Ayet:

"Ey büyük peygamberim, şu vakti insanlara anlat ki; biz sana söyledik (muhakkak senin Rabbin İnsanları Ülûhiyeti ile icaplar. (Onların hakiki vücutları yoktur. Cümlesi Esmai ilâhiyyemden ibarettir. Gölge ise hayeldir.) Bizim sana göstermiş olduğumuz rüya ve Kur'an-ı Kerim'deki olan mel'un ağaç insanlara fitnedir. (Bu gösterdiğimiz çokluk taayyünatı rüyadan ibarettir, onlara hakiki gözle irfan gözüle bakmak lâzımdır.[*"Ve iz kulna leke inne rabbeke ehatabinnasi vemâ cealnerrüyelleti eraynake inne fitneten nasi veşşeceretel melûneti fil kur'ani ve muhavvifehüm femâ yezüdühüm illâ tuğyanen kebirâ"]*

Cenabı Hak Nefis ve ruhtan ibaret olan insanlara *["Velâ tekrabâ hazihiş şecereten"*

Muhiddini Arabî Hz. leri Fusûnunda Ademi anlatırken "gözbebeği insan için ne mesabede ise Cenabı Hakka nisbetle Adem dahı o mesabededir" diyor. Buradaki Adem'den murad ayrı bir bahis halinde sunduğumuz İnsanı Kâmil'dir. Ve Muhittini Arabî de insanı Kâmil olarak Hazreti Muhammedül Mustafa S.A. efendimizi gösteriyor."] "Bu şecereci mel'uneye yaklaşmayın" buyuruyor. Onlara yaklaşan insanların yani tabiatın karanlığında kalıp kendi zevk ve sefalarına dalıp aslını, Hakkı unutan insanların örtüsü kalınlaşıyor. Büyük bir tuğyan içinde kalıyorlar.

Ademin yaradılışı hakkında bugüne kadar belli başlı dört nazariye vardır:

1 incisi Kur'anı Kerim ve diğer kütübü semaviyyenin anlattığı şekilde, Kur'an-ı Kerim'de Cenabı Allah kâinatı halk ettikten sonra Adem'in cesedini kokmuş çamurdan meydana getirip

ona ruh verdi. Melâikelerine secde ile emretti. Şeytan "Ben Adem'den hayırlıyım çünkü sana yıllarca ibadetim var vücudum ateşten halkolunmuştur o ise topraktır. Ateş topraktan üstündür" diyerek secde etmedi ve huzuru ilâhiden tard edildi.

Kur'an-ı Kerim'deki iblis, şeytan Esmai ilâhiyyeden ismi Mudilbin mazhardır. Ve mertebei ervahtan zatın hariçteki huzurundan ibarettir. Ve tek olan vücudun iki olarak görünmesidir. Bu ise halkı şaşırtır yoldan çıkarır. Ve bu şekilde görüş hayalden ibarettir. İblis, şeytan ikidir. 1 incisi afaki şeytan 2 ncisi enfüsü şeytandır.

Peygamber efendimiz: "Şeytan insanın damarlarında kan dîlbin mazharıdır. Ve mertebei ervahtan zatın hariçteki zuhurunle doğan şeytanı müslüman yaptım." buyurmuştur. Buradaki şeytandan maksat insandaki nefse işarettir. Nefiste hasıl olan kuvvei vehmiyye daima vücudun bütün kuvvetlerini istilâ etmek ister. Ve vücudda eseri olmıyan bir şeyi var ve var olan "bir nesneyi de yok gösterir. Eğer insandaki kuvvei fikriyye vehmiyeye tabi olursa ona mütehayyile denir iblis, nefis insanı haktan ayrı görüp "ben ondan hayırlıyım"*["Ene hayrün münhü."]* dedi. Cevab kendisine ayrı bir vücut vermek dernektir.

İşte şeytan aklı külle tabi olmayıp var yok, yokudâ var gördüğü için Hak katından "Fahrüç inneke mines sağırin" hitabile koğuldu. Hakkın kuvvetinden bir kuvvet olan şeytan afakta ve Enfüste bir çok insanları yoldan çıkarmak için faaliyete geçti. Bilhassa ahitlere ve ehli sülûka musallat oldu. Onları yoldan çıkarmak için sema ve arz şekline girdi. Hattâ bazı yerde bir nur şeklinde görünüp:

— Ben Allah'ım... dedi*[Büyük Evliyaullah Abdülkadir Geylâni Hazretleri şöyle anlatır.*

"— Bir gün çölde gidiyorduk, bir nur göründü ve arkasında bir ses duyuldu.

— Yâ Abdülkadir ben senden ibaadeti kaldırdım, ben senin Rabbinim "ye, iç" ben onun şeytan olduğnu Allah'ın emirlerni inkâr etmesinden ve sesinin bir taraftarn gelmesinden anladım. Çünkü Allah chitten münezzehtir. Şeytanı kovdum."] Fakat hiç

bir vakit Peygamber Efendimizin şekline giremedi. Onun yolundan giden varisi kâmillerin bile.. çünkü: Hazretleri Resulü Ekrem ve anda yok olan kâmiller "İsmi Hadi"nin mazharıdır. Halbuki şeytan ve onun askerleri "İsmi Mudil"in mazharıdır.

Şeytanın Allah'ın tecelliyatna karışması kendini Allah diye göstermesi Cenabı Hakta "Hadi" ve "Müdil" isimlerini ikisinin toplanmış olmasındandır. Sonra Ademin sol ege kemiğinden Havvayı yarattı. (Bunun hakikatını yukarda anlattık). Yiyip içerek Cennette gezinmelerini fakat şecerei mel'uneye yaklaşmamalarını emretti. Şeytanın aldatmasile bu ağaca yaklaşıldı. Allah'ta onları emrile cennetten düyaya sevketti ve bu Adem'le Havva'dan bugünkü insanlar türedi.

2 nci Nazariye: Ehli mutasavvufa ve batın alimlerinin fikirleridir. Hazreti Mevlâna mesnevi şerifinde şöyle buyuruyor.

"Cematlıktan öldün ve nebat oldun. Ve nebatlıktan ölüp hayvan mertebesinde göründün ve ondan da geçip Âdem oldun. Ve Adem olunca artık ölmedin."

Ayeti Kerime :*[Surei secdede "— Ve bedee halakal insana min tinin sümme ceâlâ meslühü min sülâtin min main mehinin sümme sevvahü ve nefahtü fihi min rûhi"]* "Ademi cıvık, kokmuş çamurdan halkettim ve onun neslini sudan yaptım ve ruhu gönderdim."

Bu Ayeti Kerime şöyle tefsir olunur "Hazreti Adem'in vücut bulması pıhtılaşmış çamurdan oldu. Onun vücudundan Havva yaratıldı ve Adem topraktan çıkan nebatatı ve nebatatı yiyen hayvanatı yedi. Bu gıdalar insanın vücudunda nûtfe (su) oldu. Bu su Havvanın rahmine aktı ve orada muhtelif devre geçirdikten sonra insan sureti oldu ve dünyaya doğdu, (Muhittini Arabî insanın oluşunu, hakikatini şöyle anlatır:)

Her kimsenin ilmî ilâhide bir aynı hakikati vardır, Bu hakikat Alemi ervahta ve Alemi misalde şeklini alır ve Arş, kürri ve yedi felekten geçip Ayın semasına ve ondan dünyaya gelir. Dünyada Ateş su, havadan toprağa geçer. Topraktan nebat olur, nebatı hayvan yer ve hayvandan insanın midesine girip mûtfe olur. Bu oradan rahmi madere (ana karnı) düşüp insan olur. Bu nazariyeye devir nazariyesi denilir.

3 üncü nazariye: Adem'in muntelif devreler geçirerek yaradılması kabul edilmez. Bunlara göre Adem Adem olarak dünyada yaradılmıştır.

4 üncü nazariye: Bu günkü tabiiye âlimlerinin tezidir. Onlar "İptidai varlık basit veya mürekkep hüceyreler halindeydiler. Eşmiye fasilesinden nebatatı mevaddi jelâtiniyye hayvanatı naimeden, maden ve hayvan ve nebat vasfına haiz olan mercanlar ve süngerlerden ve hayvanatın kabuklarından ibaret idi. Arzın tekâmül etmesile hayat olgunlaştı. Karada ve denizde yaşıyan hayvanlar zuhur etti. Sonra havada uçan kuşlar görüldü ve bir zaman sonra maymunlar zuhur etti. Ve onlana tekâmülü ile insan zuhur etti. (Darvin nazariyesi) Son zamanlarda yapılan tetkiklerde ise Darvin nazariyesi çürütülmüş ve insanın kendine has bir neviden meydana geldiği isbat olunmuştur.

Bu dört; nazariyeden hangisi olursa olsun insanın bütün mahlûkattan şerefli ve olgun olduğu meydandadır. Cenabı Allah:*["Velekad kerremnâ beni ademe."]* "Ben beni ademi bütün mahlûkata üstün ve şerefli halkettim" buyuruyor.

Muhiddini Arabî Hazretleri, Adem faslında buyuruyor:

"Biz Rabbimizi bir şeyle tavsif etmedik fakat o vasfın aynı olduk. Cenabı Hak nefsini bize tavsif etti. Onu ne zaman görürsek kendimizi görmüş oluruz ve ne zaman kendimizi görürsek o kendi nefsini görür buyurmuştur.

Bundan maksat kendimizi Cenabı Hakkın bizde tecelli eden sıfatları ile biliriz. Ve ilim, kudret, hayat, irade, kelâm, görmek ve işitmek gibi kendimize nisbet ettiğimiz sıfatı ona nisbefc ederiz. Fakat bizde zerre olan o sıfatlar Cenabı Hakda küldür..

Muhiddini Arabî Hazretleri yukardaki sözlerile kendisinin Cenabı Hakda ifnayı vücut ettiğini gösteriyor. Ve kendinde Allah'tan başka bir şey görmüyor. Zaten hakikatte Allah'tan başka bir varlık varmı. Şu gördüğünüz alem denizdeki dalga ve aynadaki akis gibi değilmi? Muhittinin vücudundan kendini kim seyrediyor?. Cenabı hak buyuruyor ki "Ben bir hâl gelir kuluma öyle yakın olurum ki; onun gözünden ben görürüm, Elinde ben kuvvetimi gösteririm. (Ayet) "Ey habibim düşmanın üzerine attığın toprağı sen attığını zan ediyorsun? Onu ben attım!.."

"KIYAMET CENNET VE CEHENNEMİN HAKİKATLERİ"

Kıyamet :

Kıyametin muhtelif çeşitleri vardır.

1 — ci kıyamet: Ölüm ile yani herkesin mev'ut eceli gelmesile ruhunun bu cesedi bırakması ile olur. Peygamber S.A. efendimiz buyururlar:*["Men mate fakad kamet kıyametühü"]* "Ölen kimsenin kıyameti kopar."

2 — ci kıyamet: Her an ve her dakikada vukubulan kıyamettir. Çünkü varlıklar her anda gayıp, gizli alemden (misâl aleminden) şehadet (dünya) alemine ve dünyadan da alemi berzaha (Alemi berzah ikinci misâl alemdir.) Alemi berzah denilmesinin sebebi kıyamet üe alemi şehadetin arasında olmasındandır. Alemi berzaha ceset değil ruh intikal eder. Ruh ise dünya da hangi ahlâkla alâka peydan etmişse o huyun tecessüm eden şeklinde bir latif kalıba düşürür. Meselâ çok, şehvetli olan insanlar, zinaya düşkün olanlar ve hasis olan kimseler ayı şekline; kıskanç ve nankör olanlar kedi şekline; dünyada herkese fenalık edenler ısıranlar köpek ve akrep şeklindeki lâtif cesede bürünürler. Şurada yalnız dikkat edeceğimiz bir nokta var. Oda bu bahsettiğimiz hayvani kalıpların dünya alemine geriye dönerek tenasüh nazariyesindeki gibi değil, berzah, misâl aleminde o aleme mahsus bir lâtif kalıp içine girer. Dünya alemi "ismi zahir" in ve alemi berzah ise "ismi batın" in mazharıdır. Her fena huydan temizlenmiş insan böyle acayib bir kalıba bürünmez o aleme insan olarak intikal eder.

Bu alemi berzahta (kabir aleminde) herkese kendi hakikatinin keşfinden sorulur. Kur'an-ı Kerim'de cenabı Hak buyurur:

["Ve caet küllü nefsin maaha saikun ve şehit lâkat künte fi gafletihi min haza fe keşefne anke gıtâeke fe basarükel yevmel

hadîd"] "Her bir nefis kendisi ile beraber saik ve şahit olduğu halde gelir ve ona denir ki, sen bu halinden gaflette idin, biz senden perdeyi kaldırdık bu gün de senin kazanç günündür." Perdenin kalkması bir tecelli ilâhi ile meydana gelir. Herkesin suali ve cevabı bu tecelli içinde sür'atle vuku bulur. Çünki Allah*[İnnallahe seriül hisâb']* "O günde hesabınız süratle görülür" buyuruyor.*[Muhittinî Arabi Hz. lerinin vefatından sonra bazı ehli keşif sahipleri onun kabir alemindeki halin nazar etmişler ve şu vak'a ile karşılaşmışlar: "Sorgu melekleri Muhittinin yanına gelmişler ve herkese sorulan sorguyu sormuşlar o:*

— Biz bizimle bizde idik, biz bizimle bize geldik bizi bizimle bizden mi sorarlar!.. deyince melekler bu cevaptan bir şey anlamamışlar. Tarafı İlâhiden bir ses gelmiş.

— Muhittinimi rahat bırakın. Onun sözlerini dünyada bile anlıyan azdır. Sözleri doğrudur!..]

3 — cü kıyamet: İrade ve istekle ölüm tarını bu alemde tatmaktadır. Buna küçük kıyamet denir. Bir de kümmeliyni Evlîya ullah Hazeratının fenafillah ve bakabillâh mertebelerinden sonra tam vahdet haline erişmeleridir, burada kıyameti kübra (büyük kıyamet) denir.

4 — cü kıyamet: Bütün kâinat için günün birinde kopacak olan kıyamettir. İsra suresinde Cenabı Hak (Allah sizleri muhakkak kopacak olan kıyamet gününde toplayacaktır*["Le yecmaannekûm"]*" buyuruyor. Mezardan doğrulup hesap yerine gideceğimiz için bugüne kıyamet yani halk huzura dur manasına gelir. Bu güne saat günü de denir (ve ennes saate atiyetün lâ reybe fiha) Muhiddin Arabi Hazretleri Fütühatı Mekkiyesinin (64) cü babında buyuruyor ki: "Kıyamet günü bütün insanlar mezarlarından silkinip huzur rabbil alemine çıktığı için bu güne kıyamet ismi verilmiştir. O günde arzımış başka bir arzla değiştirilecek, o yeni arz gayet büyük ve geniş olacak*["Yevme tübeddelül ardı"]* mahşer gününde dünyada yapılan büyük, küçük günah ve işlerden suâl sorulacak. Bu sulaller sırulurken mahşerdeki insanlardan çok fazla olarak birinci semadan inen

melekler ve diğer semalardan inan melekler cebrailin emrinde olmak üzere yedi daire olmak üzere mahşer halkının etrafını çevirirler. Muhiddini Arabî Hazretleri Fütühatının (37) babında der ki:

"O gün tahtı ilâhiyi yüklenen sekiz melek bu tahtı Cehennemle Cennet arasına getirir. Cennet sağda ve Cehennem sol taraftab bulunur. Cenabı Maliki yevmiddinin azamet ve heybetinden bütün insanların dilleri söylemeş olur.

"Yükşefü.." Ayeti kerimesi mucibince birinci perde kaldırılır. İnsanları bir melek secdeye çağırır. Bütün insanlar secdeye kapanırlar. Fakat burada riyakârane bir surette secde etmek istiyenlerin muvazeneleri bozulur ve arka üstü yuvarlanırlar. Secdeyi bir türlü yapamazlar. Vücutları kendilerinin cehennemlik olduğunu adeta haykırır.

Bu yerde Cenabı Hak peygamberlerine sorarak:*["Yevme yecmeullahürrüsüle"]*

— "Sizlere emrettiğim dini tebliğ ettiğiniz vakit ümmetlerinizden ne cevapla karşılaştınız?..

— Yâ Rabbi sen bütün işimizi, halimizi bilirsin diyecekler. Cenabı Allah bütün peygambeleri dünyaya geliş sırasıile çağıracak. İlk sorguya gelen Nûh Aleyhisselâmdır. (emirleri mi tebliğ ettin mi denilecek Nûh Aleyhisselâm:

— "Evvet yarabbi!" diyecek. Onun ümmetleri inkâr edecekler. Bir müddet sonra Hazreti İsa'ya sorulacak:

— Sen vâhdani ilâhiyyetini onlara anlatacakken ben onun oğluyum, Meryem annemdir. dedin mi? Hazreti İsa bu sual karşısında titriyecek:

— Yâ rabbi onlara böyle bir şey söylemedim. Onlar bunu kedilerinden uydurdular, diyecek.

Bu mahşer gününde dünyanın hücra bir köşesinde olup ta kendilerine bir peygamber vasıl olmıyanlar ile akıl baliğ olmadan evvel ölen umum çocuklar ayrı bir yerde toplanacaklar. İç-

lerinde en akıllı, alim bilinen kişi Hakkın emrile peygamberliğini ilân edecek ortaya bir ateş yakacak ve:

— Ben Cenabı Allah tarafından şu an için gönderilmiş bir peygamberim. Size Hak namına emrediyorum. Bana itaat gösterin ve şu ateşin içinde girin!.. kim bu ateşin içine gir emrine itaat edrek gierse Cennete de girer. Ateşe girmiyenler cehenneme girecektir!. diyecek, bir kısmı sözünü yapmıyacaklar ve ateşe atılmıyacakla. Diğerleri de sözünü tasdik edip ateşe girecekler ve ateş Hz. ti İbrahim peygamberi nasıl yakmadıysa o girenleri de yakmıyacak ve girenler o büyük aeşin öbür tarafından Cennete gidecekler. Diğerleri ise Cehenneme."

Muhittin Hz. leri Ahiret aleminde kurulacak nizamdan şöyle bahsediyor: "Mizan insanlar ile cinlerin amellerin tartmak içindir. Burada iyi işler, huylar tartılacaktır.*["Vema nünezzilluhu illâ bi kaderin mâlum" (Biz onu ancak idare ve durumuna göre tayin edilmiş bir ölçü dairesinde göndeririz."]* Manevi işlerin terazisi akıl değil midir?" Buna mantık tabir edilmez mi, cenabı Allah insanın şeklini, cesedini terazi şeklinde halketmiştir. Sağ ve sol eller bu terazinin kefeleridir. O ceset mizanın insanın dili kaldırır. Bu dil hangi tarafa dönerse ondan iyilik ve fenalık meydana çıkar. Ahiretteki amellerin (sevap ve günahları), fiillerin tartılışları misalidir. Çünki, bu işler dünya aleminde birer haldi. Ahirette ise bu haller şahsiyet olurlar. Hiç bir hakikat değişemez, burada misâlî olarak bir şekle girerler. Bu anlatılanların hepsi misâlîdir. Bir hadisi şerifde peygamberimiz "bir zaman sonra ahiret alimende ölüm beyaz bir koç şeklinde getirilip boğazlanacak" buyuruyor. Bu mir misâl olarak anlatıştır. Kıyametteki mizan dünyadaki mizanın şeklindedir. Kefenin ikisinin ya müsavi gelmesi veya bunlardan birinin ağır gelmesiyle olur. Cenabı Allah bir sevabı on sevab olarak kaydettirir. Halbuki, bir fenalığı bir fenalık olarak kaydedilir. Bunun iin kötü insanların fenalık gözleri ağır ve iyilik gözleri hafif olur.

Ahiret aleminde yedi geçit vardır. (Fütühatı Mekkiye 64 cü bap) arz, defter verilme, mizan Sırat, Araf Ölümün boğazlanması Cennete (ve Cenabı Hakkı görmek).

1 — cisi Dünyada yapılan işler mahşerde halka birbir arz olunur.

2— cisi Dünyada yapmış oldukları iyilik ve fenalıkları yazılmış bulunan (Kiramen kâtibin adlı mekelrein her anda yazmış bulundukları) defterler kendilerine verilir. Ve kendilerine*["İkrâ kitabek"]* "Kitabın oku ve kendi kararını kendin ver denilir." (Bu gün bu hal acaba olur mu? diye sorulamaz bile. Çünki Kur'an-ı Kerim'in tefsiri olan fen bunu göstermiştir. Bir sinema filmi bile insanların yıllarca evvel yaşadıkları sahneleri göstermiyor mu? Kauçuktan yapılma bir plâk bize yıllarca evvel söylenmiş şarkıları dinletmiyor mu?..) Dünyada nefsi hevası peşinde koşanlar, boyuna hırsla mal biriktirip Allah'ın emirlerini unutanlar o günde unutacaklar, kitapları arkalarından verilecek. Daha onlar kitapların kendilerine sunulmasından vaziyetlerinin vahim olduklarını anlayacak ve sararıp solacaklar.

3— cüzü Mizan: Bütün ameller teraziye konulup tartılacak, insanın bütün sözleri temessül edip tartıya konulacak. "Elhamdülillâh" diyenin sevap gözü ağır gelecektir. Çünki Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. (Elhamdülillâh mizanı doldurur.)

Bütün sözler terazi gözüne konacak fakat "Lâ ilâhe İllallah" kelimesi tevhidi tam manasıile ömründe bir kere söylemiş bulunan insan iyiler zümresine ayrılıp Cennete girecek (peygamberimiz öyle buyurmuştur. "Ömründe bir kere lâ ilâhe illâllah diyen Cennete girecektir" Fakat efendim birçok insanlar var ki boyuna tevhit çekiyorlar yapmadıkları fenalıkta kalmıyor. Onlar zahiren kelimeyi söyliyorlar. "Vaktile bir kâmilin birisi dervişi ile birlikte bir nehir kenarına gelmişler. Şeyh demişki:

— Evlâdım, ben yâ Allah! der karşıya suya basarak geçerim sen de.

— Destûr ya Şeyhim! dersin ve suya basarak geçersin. Talip peki demiş Şeyh:

— Destûr yâ Allah!.. demiş ve suya basarak geçmiş (Bir insan kesafetini letâfete kalbederse yani cesedini nur yaparsa rüyadaki gibi denizde yürür.) Dervişte:

— Destur yâ Şeyhim! demiş kendisini suyun ortasında bulmuş. O sırada aklına gelmiş.

— "Şeyhim mi büyük yoksa Allah mı? Tabii Allah! O halde ben de Allah der geçerim.

— Destûr yâ Allah!. Talip batmış ve boğulmasına ramak kalmışken kurtarılmış. Şeyh ona demiş ki:

— Be hey aptal. Benim nasıl Allah dediğimi biliyor musun? Ben kırk sene Allah diye diye bu kelimenin tam hakkını şimdi verdim. Allah dediğim vakit Allah tecelli etti. Ve beni batırmadı sen de destur yâ Şeyhim dediğin vakit benim söylediğim kelime yüzü suyu hürmetine Allah seni de suya batırmadı..." İşte o kimselerin çektikleri kelimei tevhit tam kelimei tevhit değildir. O tam kelimei tevhidi söyliyebilmeleri, kelimei tevhidin tam hakkını verebilmeleri için bütün fena ahlâklardan soyunmaları lâzımdır. Zaten Peygamberimiz "Ben ahlâkı tamamlamak, düzeltmek için geldim" buyurmuşlardır.)

4 — cüsü Sırat: Dünyada göze görünmeyen manevî köprü ahiret aleminde göze görülüyor. Bu köprü mahşer meydanı ile Cennet arasında kurulmuştur. Altı Cehennem vardır. Bir kısım insanlar yıldırım hızile, bir kısımları uçarak ve kısımları yürüyerek bu kıl kadar olan manevi köprüden geçerler. İnsanların nurları bu köprü üzerinde rehberlik eder." Muhittini Arabi Hazretleri buyuruyor ki: Havada birer cisim olan kuşları tutmaya kadir olan Allah o ince sıratın üzerinde insanları tutmaya kadirdir. (Ehli mutasavafeye göre bu sırat Feleki kamerdir. Dünya cehennemdir, fena huylarını atabilmiş olanlar bu feleki kameri geçerler ve Cennetlere (7 yıldıza) giderler. Gidemiyenler tekrar ateş, su ve hava toprak, nebat ve maden, hayvan

arasına avdet ederler.) Sıratın ince ve keskin oluşu amellerin iyice elenmesi ve tahkik edilmesi demektir.

5 — cisi Araf: Cennet ile Cehennemin ortasındaki bir yerdir. Bu yerin Cennete bakan tarafı onlar için bir sefâ cehenneme bakan kısmı azap olur. (Cehennemin içinden gelen haykırışları duyarak).

6 — cısı Ölümün boğazlanması: Kıyamet günü Cenabı Allah ölümü temsili bir surette (koç şeklinde) yaratıp cehennem ile Cennetin ortasına getirip iki taraf halkının gözleri önünde Yahya peygamberin elile boğazlatacak, bundan sonra ölüm diye bir şey ortada kalmıyacak. (Yukarlarda izah olunduğu veçhile ölüm diye olan şeyin hakikatına nüfuz edilmediği için o korkunçtur. Her şey canlıdır. Cenabı Allah "Hay" diri olduğu için o esmanın tevellisi kıyamet anında zuhur edecek ve ölüm denen koç şeklindeki temessül eden mefhum iradei ilâhile zihinlerden silinecektir.)

7 — cisi: Cenette girenlere verilecek ziyafettir. Cennetteki ziyafette (Nun tâbir olunan bir deniz hayvanının ciğeri burada yenilecektir. Cehennemde ise öküz dalağı çıkartılacatır. Öküz bir kuru ve soğuk hayvandır. Dalakta vücudun bütün kirlerini muhafaza eder. Vücudun yaramıyan maddeleri fena kanlar orada toplanır) Bu öküz dalağını yiyen cehennem ahalisinin iztirapları artacak.

Cennet ve Cehennemin her alem de misâli mevcuttur. Allah yanında ayanı sabiteleri vardır. Dünya aleminde misalleri elem ve zevktir. (Dünyadaki bütün elem veren şeyler bir cehennem hayatı değil midir? Bir geçimsizlik, hakaret, açlık, hastalık, bunlar Cehennemden bir nümunedir. Bir diş ağrısına tahammül edemiyen insan Cehennem cezalarına nasıl tahammül eder? Dünyadaki iyilik, güzellik, güleryüzlülük cennetin misâlidir.) Peygambeimiz onun için buyurmuşlar "Asık yüzlü olmayın, asık suratsız yüz Cehennemdeki zebanilerin yüzleridir."

İnsandaki kalp ve ruhun kemâlât bulması Cennet ve nefsin kuvvetiyle cesede ve ruha hükmetmesi Cehennemdir. Cenabı

Hak buyuruyor*["Yâ eyyütühennefsel mutmainne..."]* "Ey nefislerini terbiye edip, ruhi sultanilerinin emrine tabi olarak Mutmainne makamına çıkmış olanlar." (Makamı mutmainne inanmış kimselerin, tam manasile herşeyin Cenabı Hak tarafından olduğunu bilen kimselerin yolundan Cennete giriniz. Duanız kabul olunmuştur. Cennet sizindir." (Radiye mertebesi razı olan insanların yani üzerlerine gelen her türlü belâ ve sıkıntılara sabreden onların hak tarafından kendisini imtihan için gönderildiğni bilen kimselerin makamıdır.) Merdiyye kimseleri hakkın emirlerin tuttukları için muratlarına erişmiler ve ebedi olarak Cenneti hakikiye ki Cenneti zata dahil olmuşlardır. Yunus Emre ne güzel der:

"Cennet cennet dedikleri bir kaç köşkle birkaç huri istiyene versen anı seni isterim seni" Cehennem kârfirlerin yeridir.*["İnne cehenneme le muhitatün bil kâfirin"]* Ahirete insanların duhulü ruhani ve cismani olarakvuku bulacaktır. Yani dünyadaki gibi. Ruhu o alemde mahsus bir kabba girecktir. Hadisi kudside buyurulur: "Ben mütteki kulları için gözüm görmediği ve kulağım işitmediği ve beşerin kalbine, hayaline gelmedik şeyler hazırladım." Gözlerin görmediği ve kulakların işitmediği ve akla hayale gelmeyen şeyler dünyadaki tahayyülâtımızın haricinde ve fevkında olacaktır. Allah ne yapmaya kadir değildir? Cennetin manası: Ağacı çok, güzel döşemeli bir yer demektir.

Cennet bir kaç kısımdır. Ef'al Cenneti, Amâl Cenneti, Sıfât Cenneti; o kulun Allah'ın güzel sıfat ve o ahlâklarına bürünmesi olur*["Tahallüku bi ahlâkillâh vettasifû bi sıfatillâh"]* "Allah'ın ahlakiyle ahlâklarımız onun sıfatiyle sıfatlanınız" Müşahede makamına erişmeyen her bir mümin kendi hayatinde siuretlere "Allah" demiştir. Halbuki Allah bütün bu şekillerden münezzehtir. İnsan şah damarından yakındır.*["Ve nahnü akrebün ileyhi nün kablil verîd"]* Zaten bu yakınlığı onu göstermez.

Cenneti sıfattan başka Cenneti Zât vardır. (O da fena fillah, Allah'ta fâni olan insanların gireceği yahut girdiği Cennettir). Bu Cenneti zât üç kısımdır.

1 — cisi Ayani Sabite Cenneti: Cenabı Allah onunla örtülmüştür.

2 — cisi Cenneti Rûh: Cenabı Allah Alemi Ervahta (vücut bahsine ve bakınız) kendisini gizlemiştir.

3 — cüsü Yaradılmış alemlerdeki Cennettir. (Dünyada Cennete giren. Hakkı gören Ahirettede Cennete girer hakkı müşanede eder.)

Cennet ahalisi Hak tarafından verilen nimet içinde ebedî olarak yaşarlar (Allah'ın seyrine nihayet var mıdır?)

Cehennem iki kısımdır.

1 cisi: Muvakkat Cehennem

2 cisi: Ebedi olan Cehennem

1 — ci Cehenneme kabiliyeti ezeliyeleri temiz olupta sonrdan fena huylar almış olanlar girerler. (Yani bu fena huylar. Kibir, hırs, azamet, şehvet, rüya yalancılık, çekiştiricilik birer cehennemdir. O huylarından kurtulurlarsa o huylarını gözyaşı ile, fenalıklarını iyiliğe çevirerek atalarsa rahata kavuşurlar.)

Eebedi olarak girenler: Allah'a şirk (ikilik) koşanlar, küfür ve nifak ehlidir. Bunlar hiçbir vakit Cehennemden çıkmazlar. Çünki kabiliyeti ezeliyleri öledir. Onlar Cenabı Hakka karşı istiğfar ve ibadetlerin Cehennemde yaparlar. Fakat ahiret aleminde bir zaman gelir ki, Cehennemin ateşi Allah'ın rahmeti ile soğur*["Sebekat rahmeti âlâ gadabı"]* "Hakkın rahmeti gadabını bastırır." Bu hal Cehennem ahalisi hakkında büyük bir nimettir. Şeyhül Ekber Muhittin Arabi Hz. leri Fütühatı Mekkisinde buyururlar ki: Cehennem havayı nariden (Ateş havası) ibarettir. İçinde ayrıca ateş yoktur. Mücrim olanlar orada ateş gibi yanarlar. Ve onların vücudu bu havaya göre yapılmış olduğundan*["Küllema nadiçet cülûdühüm cedde'mahün cüluden gayrehâ bi nezukul âzab"]* ce tamamiyle mahvolmazlar. Bunlar Cehennemde yana yana vücutları liyakat kesbeder ve Cennete sokulsa istemezler. (İnsan bir gülü koklamaktan nasıl hoşlanırsa Cennet ahalisi de Cennetteki güzel kokuları koklamak-

tan öylece hoşlanırlar ve bir pislik görseler onun kokusuna burunlarını tıkayıp kaçalar. Halbuki bok böceği gülden nefret edip kaçar. Cehnnemdekiler de öyledir.

Muhitini Arabi Hazretleri buyuruyor ki: Cehennemde azap duyanlar Cehennemin esrarına vakıf olmadıkları için azaptadırlar Cehennemin hakkın (Müdil) isminin mazharı olduğunu anladıkları an feraha ererler (Dünyada bir nevi cehennemdir. Fakat bu hakikati bilmiyenler içindir. Çünkü dünyadaki bütün işler cenabı hakkın emriyle yapılır. Ondan başka faili hakikı yoktur.*["la file illallah."]* Dünyada elem ve sıkıntı bir şeyi haktan ayrı görmek ile başlar. Bir yeri ağrıyan kimse (of) diye bağırır. Halbuki halk arasında bir tabire göre "bir insan of" dediği vakit şeytan onun tepesine Şeytanın ismi oftur." Bu tabir ne güzeldir. Bir insan bir sıkıntıdan of derse bedbinleşir. Yüzünün şekli değişir, yürüyüşü, oturuş kalkışı değişir, bir takım evhamat onu sarmıştır. O hiç bir vakıt bu fena durumdan kultulamıyacağı zan eder. İşte bu yeis en büyük küfürdür. Hakiki Allah adamı bütün sıkıntı ve belâ hallerinde "— Oh! Yarabbi şükür!.. der. Ve Cenabı Hak onu manen terakki ettirir. O nikbin olan kimsenin dünyası cennettir. Çünki hakta ayrılmamış ve ikilikte kalıp şeytana (vehme) uymamıştır. Onun yemiş olduğu kupkuru yemek, zengin insanların yemiş oldukları tatlı yemeklerden tatlıdır. Mısri Niyazi Hazretlerine güzel buyuruyor: "Kahrı lûtfu şeyhi vahit bilmeyen çekti azap. "Ol azaptan kurtulup sultan olan anlar bizi.."

"İşte cehennemliklerde azabın hakikatini ismi Mudil olduğunu anlarsa (kendi sırlarını çözerlerse, Cehennemin ateşi onları yakmaz.)

***

ESMA VE SIFAT

Vücudu ilâhi birdir. Fakat sıfatı çoktur. Vücut bu esma sıfat ile bir çok suretlerde tecelli eder. Bu tecelli zatından zatınadır. Bu Esmali ilâhiyye ve Sıfat sayılmıyacak dar çoktur. Fakat asli sıfat 8 dir. Bunlar:

"Hayat, ilim, kudret, irade, yaratmak, semi (işitici), kelâm (söyleyici), basar (gören) dir. Bunlar Kemâl sıfatı da derler. Bütün eşyanın esası, başlangıcı olan vücud Hayatın kendisidir. Müteharriktir sükûn hali hiçbir vakit yoktur. Eğer sükûn hali olsaydı yokluk olurduve ondan bir şey zuhur etmezdi. (Fizik kanununa göre hiçbir şey bilâ sebep hareketini sükûnete ve sükûnetinide harekete değiştirmez.) Hareketinden vücudun muhtelif devrelerdeki tecelliyat meydana gelmiştir. Hareket olan yerde hareket ettiren vardır. Ve o hareket ettiren Hay (diri) dir. Hayat bi sıfattır ve sıfat kendinden ayrılmadığından onun aynıdır.

Vücut hayat ile sıfata bürünce kendi zatını ve nefsini bilmesi lâzım gelir. Bu ise onun aslına olan bilgisi (ilim) dir. Ve bu ilim, Hayat gibi bir sıfattır. Hayat ve ilim ile sıfatlanan vücudun kudret ve irade ile sıfatlanmması olamaz. Çünkü bunlar onların levazımıdır. Bu vücutta bu sıfatlarla beraber Kelâm, Basaı, Semi, Tekvin, gibi sıfatların olması lâzımdır. Bu sıfatı Zatiyenin başı Hayattır.. Çünki hayatın olmadığı yerde ne ilim, ne hareket ne kudret hiç bir şey bulunmaz.

Zat sıfat ile ve sıfat isim ile meydana çıkar. Bunun için isim sıfatın ve sıfat zatın zahiri ve zat sıfatın ve sıfatta esmanın batını olur.

Esma ve sıfatı ilâhiyye külliyatı itibarile sayılır. (En'am şeriflerde mevcut olan doksandokuz isim.) Fakat cüz'iyete hesab ile sonsuzdur.

Esmai ilâhinin hepsinde iki itibar vardır:

1 incisi Zate 2 incisi kendisinin manayı hususisine delâlet eder. Meselâ Hayat, Kudret isimleri zate delalet ettikleri gibi kendilerinin hususi mânalarına da delâlet ederler. "Hayat, kudret sahibi kimdir?" diye sorduğunuz vakitte;

— Zâti ilâhidir.. denilir.

Cenabı Hak alemi esmai ilâhiyyesini, saltanatını meydana çıkması için yaratmıştır.

Biz hakkın muhtelif mertebelere tenezzülünden (yukarıda bahsetmiştik) meydana gelen arzdaki gördüğümüz muhtelif mahlûkata ve eserlere bakarak şu hükmü veririz. "Allah Hây dır çünkü onun vücudunun delili olan kâinatın her yerinde hayat görünüyor. Ve kendimizde diriyiz. Bu dirliğimiz Hakkın diri olduğuna bir işarettir (Dekart'ın dediği gibi, mademki ben varım Allah'ta vardır.) Hak ilim sahibidir. İcat yapar, görür, işitir, söyler insanda da bu sıfat vardır. İnsan da görür, söyler, işitir icat eder. Fakat Cenabı Hakka nazaran onun sıfatları ancak bir zerredir. Cenabı Hakkın diriliği bozulmaz. Ebedidir. İnsan ise 60, 70 yıllık tabiî ömrünü bitirince ölür. Yani vücudun zahirisi dünya aleminden kaybolur.

İnsan görür. Fakat güzünün kuvveti, takatı kadar görür. Önüne çıkan bir setin arkasını göremez. Cenabı Allah ise bir bakışta kâinatı her zerresini bütün teferrüatile görür. Hiçbir şey onun bakışından kaçamaz. Cenabı Allah işitir. Fakat insanın işittiği kadar değil.. Gece karanlığında siyah karıncanın karataş üzerinde gezerken çıkardığı ayak sesini bile duyar. Onun dinlemesi bizimki gibi değildir; o kâinatın her ilini bilir. Ve kâinata istediği dilde hitap eder. Onun yaratması bizim icat etmekliğimiz gibi değildir. Biz vakitle Cenabı Allah tarafından meydana getirilmiş bir maddeyi, bir şeyi şeklini değiştirip yepyeni bir şekle sokarız. Bizim icadımız budur. Yoksa maddei asliyesi olmadan bir şeyi meydna getiremeyiz. Maddei asliyesi olmadan bir şeyi meydana getirmek ancak Cenabı Hakka mah-

sustur. Ve buna yaratmak denir. Zaten maddei aslıye kendisi değil midir?

Onun kudretile insanın ve diğer mahlûkatın kudreti bir midir? Bir insan ne kadar zeki olsa, kudreti olsa onun çizdiği kanunlardan dışarı çıkamaz. Ömrü tabiîyesi azalınca vücudu çöker, demarı azalır ve günün birinde aslına toprağa rüvû eder. Onu Allah'tan başka hiçbir kuvvet dönüşten men edemez. (Büyük Peygamberimiz Hazreti Fahri alem bir gün mescitte otururken bir genç görmüş ve ona bakmış. O genç gidice yanındakilere demiş ki:

— Şe genç yarın ölecek, Lehvi mahfuzda öyle gördüm.

Ertesi gün olmuş genç yine görünmüş. Ve bu görünüş uzun zaman devam etmiş. ashabı kiram şaşırmışlar. Çünki Fahri Nebi bu genç için ölecek buyurmuştu. Bu nasıl oldu da yaşıyor. Sordular:

— Yâ Resulû âzam bu genç için dün ölecek buyurmuştunuz? Büyük Peygamber temessüm etti:

— Evet öyle demiştim. Fakat genç dün evine giderken bir fakire sadaka verdi. Bu fakir ona içten:

— Allah senden râzı olsun. Ömrünü uzun etsin! diye dua etti. Allah'ta onun ömrünü uzattı.

— Peki yâ Resülâllah bir adamın ömrü nasıl uzar?

— Allah dünyada herkese bir yaşama müddeti tayin etmiştir. Fakat o insanın bir de kabir alemi vardır. Bu kabir alemin kıyamete kadar sürer. İşte o gencin kabir alemindeki ömründen Cenabı Hak dünya alemindeki ömrüne zam yapmıştır. (Yani burada Hazreti Nebiyyi Zişan buruyor ki: İnsanın ömrü yalnız dünyaya mahsus değildir bi de alemi berzah 2 nci misâl) denilen bir yer vardır. Dünya alemiyle alemi bezah bir tutulur. Yani berzah dünya aleminin devamıdır. Burada eksik olarak vefat eden müminler alemi berzahta ibadetine devamla tekmil olunurlar) büyük Peygamber sözünü şu hadisi şerifle bitirdi:

"Essadakatü terüddül belâ ve tezyidil ömür" (Sadaka belâyı defeder ve ömrü uzatır.)

(Şurada şunu da söyliyelim ki; insanda bir çok sıfatlar mevcuttur. Fakat onlar hakkın sıfatına nazaran cüzüdür. Yalnız bir insan kendi cüzü olan sıfatların Kûl olan Cenabı Hakkın sıfatlarında fâni kalırsa, o vakit Cenabı Hak (İnsanı Kamil)in gzünde ve sair azalarında tecelli eder. (İnsan Hak ile görür ve Hak ile işitir ilâahır... Ve o vakit insan Hakdan gayri bir vücudun olmadığını bizatihi anlar) Cenabı Allah yanında bu sıfatlar topluolduğu bir halde Mahlûkatın yanında muhtelif şekilde, derecede meydana çıkarlar. Mahlûkat Hakkın vücudile vardır. Ayrıca bir müstakil vücutları yoktur. Bundan dolayı onlarda görülen ilim, kelâm, görmek, işitmek, söylemek gibi Hakka nazaran cüzi olan sıfatlar gine Hakdan ayrı bizatihi o şahsın değildir. Nasıl ki İnsan 7 nci devrede (1 inci vücudun tenezzülâtı bahsinde yazmıştık) vücuda gelmiş haktan ayrı değilse o sıfatlarda (Hakkın o sıfatlarının) 7 nci tenezzülâtı Hakkındır. Yalnız insanlarda alemi süflide kesif, kalın bir örtü ile örtüldüğü için (yani cesette hapsedildiği için) Külliyette tasarruf edemez. Ne vakit vücut şişesini taşa çalıp kırarsa (yani nefsini fena huylarından kurtulup dünyada iken ruhunu cesedine hakim kılıp ve ruhi sultanını ruhi külli (Muhammedül Mustafa S.A.) de fani kılarsa) o vakit Hak ile dilediğine erer. Muhittini Arabi Hz. leri buyuruyor ki:*[Faslı Şuayıp]* "Kendini, nefsini bilen rabbisini de bilir*["Menarefe nefsehü fakat arafe rabbe"]* Hâdisi şerifinde mâna şudur ki: "Esmai ilâhiyyenin hakikatleri muhtelif ve çoktur. Fakat esası, aslı birdir. O kimse kesrete baktığı vakit onları bir olarak görür. Muhtelif şekiller birlik mertebesinde kaybolur. Cenabı Hak o arifi kendi sureti üzerine halk etti*["Ennellahe halâka ademi alâ sûrtihi"]* belki o arefin hüviyet ve hakikatının aynıdır."

Burada "Allah insanı kendi sureti üzerinde halk etti" Yani Allah insanı kendi esma ve sıfat üzerine halkette demektir. (Fakat yukarda da izah edildiği üzere insan ile Tanrının ara-

sındaki fark aşikârdır. Hakikatta Rabdan başka bir şey yoktur. Fakat alemi farka gelinince bu aşikâr olarak meydana çıkar. İmamıRabbaniye göre. "Dünyadaki görülen vücudun gölgeleri vehim ve hayalden doğma bir varlık değildir. Elle tutulur gözle görülür bunlar. Hakka nazaran zayıf bir varlıktır. Allah Hayat, Kudret, İrade, Semi, Basar, İlim sıfatlariyle sıfatlanmış olduğu gibi insanda bu sıfat ile muttasıftır. Fakat insandaki ilim sıfatı Cenabı Allah'ın ilmine nazaran bir hiçtir. İlâhır" Fakat Muhittini Arabi'de buyuruyor ki, "Bu görülen vücût, bir de onun gölgesi olamaz. Vücut yalnız hakkındır ve onun muhtelif mertebeye tenezzülünden olmuştur. (Kar ve buz suyun bir donmuş şekli değil midir?. Su tekâsüf edince bululut olmuyor mu? Fakat hakikatta b muhtelif şekillerde su değil midir? Bu mertebeye işareten bir çok ayetler vardır. Ezcümle;*["Felem taktulûhüm velâ kinnallahe kateluhüm vema remeyte izrmeyte velâkinallahe remâ."]* Onları siz atmadınız. Allah attı ve o kâfirleri siz katletmediniz ben katlettim."

["Ve mekerallahe vallahü hayrül makirin"]"Allah mekir edicilerin hayırlısıdır."

["Yedullahi fevka eydihim"]"Bu el onun elidir."

Bir çok da hadisi şerif vardır.

["Meridate felem teadeni"]"Hasta oldum ziyarete gelmedin."

*["Hadisi kûdsi" vema takreb ilâ abdi bişey'i "ilâhir..."]*Kulum bana emretmiş olduğum şeylerle, ibadet ile yakınlık ettiği vaki onu severim ve onu sevdiğimde; onunla (işittiği kulağı ve gördüğü gözü ve tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı) olurum ve gördüğü gözü ve tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı olurum ve benden bir şey isterse veririm ve bana sığınırsa onu saklarım.)

Bu insan kâmil mertebesidir (İnsanı Kâmil bahsinde izah edilmiştir.) Cenabı hakkın insana böyle hitabı insan için büyük bir lûtuftur. Cenabı Allah hiç bir mahlûkatına yukardaki hadisi şerifler ve ayetdeki gibi hitap etmemiştir. Ancak Ahsenî Takvim olarak halkettiği insana söylemiştir.

Bu bahsi bitirmeden evvel sofiler lisanında ekseriyetle söylenilen "Cem" ve "Fark" ne demektir. Ondan bahsedelim.

Cem: Bütün yaratılmış eşyada yalnız Cenabı Hakkı görmek..

Fark: Vücut aynasına akseden çokluk ile meşgul olmak. (Yukarda da izah olunduğu üzere bu çok görülen varlık birdir. Bir büyük ayna kılırsa insan kendisini muhtelif kırık aynacıklar üzerinde görmez mi, Şaşı olan kâinatı iki görür. Fakat azası tamam olan insan iki gözle baktığı halde bir, iki kulakla işittiği halde bir duyar.)

Büyük mutasavvıflar "Faksız Cem'i zındıklık ve Cemisiz fark fısık ve küfürdür" demişlerdir.

Cem makamına ermiyen kimsede marifet ve farkı olmıyan kimsede de ubudiyet yoktur. Arif olan kiseler ikisini de birleştirirler.

Yukarda Farksız Cem zındıklıktır demiştik. Çünkü bu makam Ahadiyyet makamıdır. Ve o makama mahsustur. Dünyada zahir olursa şeriata aykırı olur.

Fark makamında ikilik makamıdır. İnsan nefsinin (Şeytan) hoşlandığı bu dünya suretleri vaktini geçirirse, bu varlıklara Haktan ayrı bir vücut verirse Şirk etmiş olur. Ve küfür karanlığı içinde yuvarlanır gider. İşbu keserata bakıp Allahı görmek (yani zahirde halk ile, işi ile meşgul olup batında Hakkı zikretmek düşünmek) teferrür etmektir.

KAZA VE KADER

Vahidiyet mertebesinde (Vücut bahsinde 3 üncü mertebedir. 1 inci mertebe Ahadiyyet, 2 ncisi Taayyünü evvel ve 3 cüsü Taayyüni sani, yani vahidiyet, hakikatı insaniye mertebesi.) Ayani sabiteler. (Her canlı varlığın özleri, meselâ ağacın çekirdeği, tohumu gibi o alemde de herkesin şekil almamış bir özü vardır. Yukarıki bahiste geçmiştir) Kendi istidatı ve kabiliyetlerine göre meydana çıkmayı isterler yani beni dünya alemine indir de kendimi şöyle bir göreyim derler. Onların halleriyle Cenabı Allah'tan bu istekleri üzerine Cenabı Hak kabul etti ve onların meydana çıkmalarını istedi. İşte Cenabı Hakkın bu ayanı sabitelerin kendi kabiliyetlerine göre muhtelif mertebelerde aşikâr olmasına hümük vermesi "Kaza"dır. Fakat bu emirde Cebir yoktur. Çünkü bunu ayanı sabiteler kendileri istemiştir. (Yâ Rabbi beni meydana çıkar da marifetimin iyiliğini veya fenalığını göstereyim demişlerdir.) Binaenaleyh Kazai ilâhi Allah'ın eşya üzerindeki verdiği kararıdır. Ve Cenabı Hak her eşyayı olduğu gibi çıkmasına karar vermiş ve onları kendi kabiliyet ve meziyetlerie göre tekemmül ettirerek beşer alemine kadar eriştirmiştir. Hiçbir vakit Cenabı Hak kendi aslı temiz olan bir ferdi zorla tutup fenalğıa sürüklememiştir. Bu alemde herkes vücudunun istidadını yapmıya koyulmuşlardır.

Kazai ilâhi iki kısma ayrılır:

1— Kazai mübrem, 2— Kazai muâllak.

1— Kazi mübrem: Muhakkak olması lâzım gelen kazadır. Bu kaza hiçbir dua ile ve tedbir ile giderilmez.

2— Kazai muâllak: Kayıt ve şarta göre meydana gelir (Meselâ; dünya âlemine geleceksin orada Peygamberlerin sözünü dinleyeceksin. Ona tabi olursan felhah bulacak iki cihanda da saadete ereceksin. Eğer sözünü tutmazsan azaba düçar olacaksın. Peygamberimiz bir hadisinde "Kaza kaza ile red olunur." buyuruyor. Bunun için aklımızı iyi kullanıp adımımıza ona göre atmalıyız. Eğer biz Cenabı Allah'ın emirlerini tutarsak el-

bette o da bizi kollıyacak ve iyi hükümler verecektir. Cenabı Hak dilediğ vakit bizim isteğimizi yerine getirir. "Üd'ûnî istecib lekûm." Yani benden isteyiniz size vereyim.. buyuruyor. Fakat istemesini bilmeli. Herkesin bir mesele hakkında yazdığı dilekçe bir olur mu. Bazılarınınki bir anda kabul olur. Bazı kimselerinki de haftalar, aylar sürer. Bu yazının yazılış şeklinde ve maharetindedir.)

Kader kazanın tafsilâtıdır. Kazai ilâhide yalnız hüküm verilir. Meselâ: Halil saadet ehlidir. Mervan şakidir. Bunların meydana çıkması emrolunur. Fakat ne şekilde zuhur edeceği kadere aittir. Yani kaderde, filân zat filân saatte filân yerde dünyaya gelecek dünyada ömrü şöyle geçecek ilâh gibi.. (Büyük Veliler bir din telkin etmek istediler mi karşılarındaki insanın istidadı zatilerine yani Ayani Sabitelerine bakarlar, istıtadı temiz düzgün olmıyan kimseler Cevheri Muhammediyeyi sunmazlar. Çünkü onların kabiliyeti ezeliyeleri bozuktur. Ne söylesen para etmez. Peygamberimiz S.A. herkesin kabiliyetini bildiği halde onlara dini tebliğ ediyordu. Çünkü Allah onu beşeriyete büyük bir Nebî olarak göndermişti, ona: "Ey Habibim, sen dini tebliğ ile mükellefsin, oları kabul edip etmemesi bana aittir." buyurdu. Yani "ben onların hakikadelirin kabiliyeti ezeliyelerini bilir ve onlara göre, o kimselere hidayet veririm" demektir. Kıyamet gününde kâfirler ve sapkınlar üzerine azap ile karar verildiği vakit onlar:

Yâ rabbi sen bizi dünya âleminde istediğin gibi hareket ettirdin. Bizim kabahatimiz ne? Cenabı Hak:

— Ben sizin kabiliyeti ezeliyenize göre ve isteğinize göre hadisat vücuda getirdim. Siz benim gönderdiğim peygamber ve kitaplara inanmadınız. Alemi ervahta Elestü birabbiküm "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?.." hitabında hepiniz "Kâlû Belâ"

— Evet sen bizim Rabbimizsin ve bu sözümüzde biz sabit kalacak ve senin emirlerini tutacağız. Bizi dünyaya sevket demediniz mi? Ben de sizi hiç değiştirmeden yani filânın şakilik halini beriki saitin haline çevirmeden alemi imtihan olan dünyaya sevkettim. Siz orada sözünüzü tutmadınız ve kendi vü-

cutlarınıza benden ayrı olarak bir varlık verdiniz, şerik koştunuz ve bu gün de cezanızı çekeceksiniz.

Bir hadisi şerifte "Bütün doğan çocuklar islâm dini üzerine doğarlar. Fakat onları ana ve babaları kendi dinlerine sokarlar," buyuruluyor. Bütün insanların islâm dini üzerine dünyaya gelişleri bir müsavatı ilâhiyye değil midir?. (Müslümanlık yalnız bizim zamanımıza mahsus bir din değildir? Tâ Adem Peygamberin dünyaya gelişinden beri mevcuttur. Müslümanlık: Allah'ın bir olduğunu ve ondan başka tapacak bir mevcut olmadığını bildiren bir dinî ilâhidir. Hazreti Adem, Nuh ve diğer bizce bilinen 28 Peygamber bu vahdaniyeti ilâhiyeyi yaymıya çalışmışlardır. Fakat herbiri zamanında yeni yeni kanunlar ortaya koymuşlardır. Yeni bir kanun çıkınca kendinden evvelki kanunlar kalkmaz, fesholmaz mı?.. Bu da öyle olmuş. Cenabı Hak beşeriyetin icabatına göre kitaplar, kanunlar göndermiştir. Yani kanunları tanımayıp kendilerine varlık verip eski dinlerinde ısrar edenler yoldan ayrılmışlardır. Vaktile Musevilik ve Hıristiyanlık bir müslüman dini iken kendi kitaplarında bizzat kendi peygamberlerinin haber verdiği veçhile "Yuhanna İncilinin 16 cı babında peygamberimiz Hazreti Muhemmedin geleceğini tebşir eder. Ve orada peygamberimizden "peraklit" diye bahsolunur. Peraklit - seçilmiş mânasına gelen Ahmed'in yani Hz. Muhammed'in ismidir. Ve onun ne büyük bir debdebe ve tantana ile yere ineceğinden ve dünyayı cehil ve karanlığından kurtaracağından bahseder. Bu gün İtalya'da bulunan "Bernaba" İncili de peygamberimizi tafsilâtla anlatır. Gelecek olan kurtarıcı peygamberimizi tanımadılar ve böylelikle Müslümanlık yolundan çıktılar.)

Peygamber efendimizin üç ciheti vardır:

1 — cisi — Ciheti Risalettir; Ahkâmı ilâhiyyeyi tebliğ eder.

2 — cisi — Cihedi Vilâyettir; Onun fenafillah mertebesidir ki, sıfatını sıfatı ilâhide ifna etmişlerdir. Ve bundan dolayı Peygambr ef. mizde bütün ahlâk ve sıfat, isim en yüksek şekilde görünmüştür, zaten kendisi "Ben iyi ahlâkı tamamlamak için geldim" buyuruyor.

3 — cü — Ciheti Nübüvvettir. Bu cihet Ciheti Vilâyetin zahiridir. Ve Ciheti Vilâyet bunun batınıdır. Ve Nebi Allah Tealânın habercisidir.

Peygamberler kendi vücutlarının iktizası üzerine diğer halk üzerine üstün tutulmuşlardır. (Vallahü faddale bâdeküm âla bâd fil rızkı) "Allah sizin bazınızı diğeriniz üzerine rızıkta üstün, hayırlı tuttu." Buradaki rızık iki kişidir. 1 incisi: Rızkı ruhaniye... İlâhi ilim gibi...

2 ncisi maddi rızıktır. Bütün insanlar kendi vücutlarının kabiliyetlerine göre Haktan rızık talep ettiler ve Hak da onlara verdi. Çünkü Allah her şeyin hakkını verir. Yani ezelde her ayın istidatı ile istemiş oluduğu şeyi Cenabı Hak ona lûtfedip verdi. O varlık Semavat ve Arzdan maddî gıdasını ve dünyaya gelmeden seçmiş olduğu Alemi Ervah ve misâldende ruhani gıdasını aldı. Kaza ve kader iradeti meşiyyete ve iradeti meşiyyet ilmi ilâhiye ve ilmi ilâhi malûm olan kadere tabidir.

Sırrı kader bahsi büyü bir ilimdir. Hak Teâlâ herkese aşikâr olarak bildizmez, çünkü herkes ne olacağını bilip kedere ve sevince düşerler. Şeriatten (Allah'ın emirlerinden) ayrılırlar. Benim şanım madem ki şakiliktir deyip şakiliğini fazlasile yapıp ortalığın nizamını bozarlar. Ve herkes bir isme mazhar düşmüştür. Bu mazhar olduğu esmanın tesirinde hareket eder. Fakat kabiliyetlerinin dışına çıkmazlar. Kabiliyetleri olduğu kadar ismi ilâhi tahtında çalışırlar. Ve bu ebediyen devam eder. Meselâ ayanı sabitleri bozuk olanlar ismi (Mudil) in; sert , haşin olanlar ismi Kahhar'ın; yumuşak affedici olanlar ismi Rahman'ın hükmündedirler.

Yukarıdan beri yazdığımıza göre Cenabı Hak bir varlık üzerine bir işle, bir sıfat ve hâl ile hüküm etmez. Ancak onun ilmi ezeliyesindeki haline göre hüküm eder.

Hazreti Üzeyir Peygamber Cenabı Haktan kendisine kaza ve kader bildirmesini yalvardı. Cenabı Hak ona sert davrandı, reddetti. Çünkü Üzeyir A.S. Vahiy yolile öğrenmek istemişti. Çünkü vahyi ilâhi Resûllere ve Velilere halkı davet içindir. Halka sırrı kaderi anlatmak olmaz. Onun için Cenabı Hak va-

hiy ile istenilen Kader sırrını bildirmedi. Kaderi bilmek bir zevki ve isteği ilâhidir. Yani Hakkın hoşlanması ile ve aşk ile olur. Bu ise bir kabiliyet meselesidir. Bu zevken olur. Bunun üzerine Üzeyir A.S. Cenabı Haktan ölmek ve dirilmek hâdisesini kendi vücudunda göstermesini diledi. Bu isteyiş Hazreti İbrahim'in isteği şekildeydi. Hak Teâlâ onun bu isteğini kabul etti. Birden onu öldürdü ve diriltti. O vakit Üzeyir Aleyhisselâm kendisinin ne şekilde vücut bulduğunu bizatihi gördü. Hayatı ezelisini devir, devir müşahade etti. Fakat Vahiy yolile istemiş olduğu sırrı kader verilmedi, çünkü sırrı kader halk için zevken vücudu olmıyan bir şeydir. (Nezle olan bir kimseye güzel kokular koklat duyar mı? Sağır olan bir kimseye güzel şarkılar söyle işitir ve zevkini anlar mı? Anlamaz.) Halkta o seviyede yani kabiliyetleri kaza ve kadere aykırı olduğu cihetle Cenabı Hak kaza ve kaderi Üzeyir A.S. halka bildirmesi için tebliğ etmedi. Bu azarlama hali Üzeyir peygamber için hayırlı oldu ve Hak dedi ki:

— Eğer bu kaderi öğrenmek işinde israr edersen senden Nebîlik vazifesini geri alırım. Bu vilâyet (Velîlik işidir).

Nebili iki kısımdır. 1 incisi batını Nübüvvet, 2 ncisi zahiri Nübüvvet. Velilikde iki kısma ayrılır.

1 — Zahiri Vilâyet, 2 ncisi batını Vilâyet.

2 — Vilâyeti zahiri insanlığın tekâmülü ile vücut bulmuştur. İki kısma ayrılır:

1— Umumî Vilâyet, 2 — Hususî Vilâyet.

Umumla ait olan vilâyet üçe ayrılabilir:

1 — cisi Peygamberlerin vilâyeti.

2 — cisi Evliyaullah vilâyeti

3 — cüsü Tevhit ehline mahsus vilâyet.

2 nci kısım vilâyet yani Vilâyeti hususiye de ikiye ayrılır:

1 — Hazreti Muhammedül Mustafa efendimize ve onda ifnai vücut eden kutuplara mahsustur. 2 ncisi sülûk gören müminlerin vilâyetidir.

Vilâyet Muhiddini Arabî Hz. lerine göre Nübüvvetten efdaldir (üstün). Çünkü Vilâyet; Allah'ın sıfatındandır. Ve özdür. Allah'ın yanındadır. Bir kul Hakda fani olmadan velî olamaz. Risalet, Nebilik beşeriyete tenezzüldür. Vilâyet Allah'ın ismidir (yâ Velî) bu Esmai ilâhiye iki alemde de ebedi kalacağına göre Vilâyette Dünyada ve alemi ahirette baki kalacaktır. Vilâyet öyle bir kalbdır ki kâinatı içinden ve dışından kaplar. Peygamberimizle peygamberlik sona ermiştir. Peygamberlerde hem Velilik ve hem Nebilik mevcuttur. Fakat Velîlerde yalnız vilâyet vardır. Vilâyeti ve Nübüvveti nefsinde toplamış olan Nebî tabî yalnız Nebî olandan üstündür. Çünkü kendisinde hem Vilâyet ve hem risalet vardır. İşte o peygamberin Vilâyeti kendi Nübüvvetinden üstündür.

Nübüvvet ve Risâlet Vilâyette mertebei hassadır. Vilâyet bütün feleği kaplar ve sıfatı ilâhiyedir. Nübüvvet ve Risâlet dünyadaki insanların harekâtı için peygamber olan Evliyada sıfat arizidir ve vilâyette has bir rütbedir. Ve Resulde Nübüvvet ve Risalet onun vilâyetine nisbetle hâs bir rütbedir. Nebînin hakka müracatı kendi vilâyet cihetiledir ve Nübüvvet ve Risalet ona sonradan konmuştur. (Bundan evvelki Vücut bahsinde de izah olunduğu üzere insanın tekevvün etmesi vücudun yedi mertebe üzerine tenezzül etmesinden meydana gelmiştir. İkinci ilâhide şekli şemaili olmıyan varlıklar, kendi isteklerine yani vücutlarının kabiliyetlerinin meydana çıkmağa teşebbüs etmeleriyle, Alemi Ervah ve misalde yekdiğerinden ayrılmış muhtelif latif suret ve şekillere bürünmüştür. Ve Alemi Ecsamda ise bu lâtif suretler kesiflenmiş ve gördüğümüz varlıklar medana gelmiştir. Bu kadar çok eşya ilmi ilâhide yekvücut idi. İşte orası velilik mertebesidir. Orada kahır ve lûtuf birleşmiştir. Hz. Musa ve Firavun, Hz. İbrahim ve Nemrut bir yerdedir. Fakat alemi beşeriyeye gelince Hz. İbrahim ve Musa A.S. Nübüvvetlerini izhar etmiştir, Firavun ve Nemrut da melanetlerini göstermişlerdir.)

MUHİDDİNİ ARABÎ'YE KARŞI YAPILAN İTİRAZLAR

Muhiddini Arabî Hz. lerinin kitapları dünyanın dört bir yanına dağılmıştır. Onun zamanında ve ondan sonraki yıllarda eserleri okunuyor. Lehinde ve aleyhinde yazılar yazılıyor ve yazılar veriliyordu. İşte ülemadan Aliyyül Kari de Şeyhül Ekberin eserlerini okumuş ve ona karşı aşağıdaki yazılan itirazları yapmıştı.

Aliyyül Kari'nin yaptığı itirazlar:

1 — Adem peygamberi anlatırken "Biz Allahı bir şeyle tavsif etmedik. Fakat o vasfın aynı olduk. Tahkikan Cenabı Hak nefsini bize tavsif etti. Ne vakit onu görürsek kendimizi görürüz. Ne zaman kendimize bakarsak o kendi nefsini seyreder." diye bahsetmiştir. Bu bir açık küfürdür. Çünkü insanın zat ve sıfatı ancak hulûliye ve vücudiye mezhebine Cenabı Hakkın kendisi ve sıfatıdır.

1 — nci suale cevabımız: Bu sualin cevabını insanı kâmil ve- Kaza ve Kader bahislerinde vermiştik. Şurada şunu tekrar edelim.. "Cenabı Haktan başka bir mevcut yoktur ve o insanı kâmilde seyir eder. Be insanı kâmil doğrudan doğruya iki cihan Fahri Muhammet Mustafa Aleyhisselâmdır. Hakikî büyük adem odur. Ve Tanrı Ademin vücuduna hariçten girmiş veya onunla birleşmiş değildir ki hulûl etmiş olsun. Adem Hakkın en son tecellisidir."

2 — Gine Adem Peygamber bahsinde: "Göz bebeği insan için ne mertebede ise Adem da Hak yanında Cenabı Allaha nisbetle o mesafededir" diyor.

Cevap: İnsanı kâmil ve Adem bahislerinde verilmiştir.

3 — Adem fassında insan hakkında "İnsan ezeli ve ebedidir" denmiştir. Alemin kıdemine hüküm vermek küfürdür.

Cevap; Vücut ve İnsanı kâmil bahsinde de yazdığımız üzere insan taayyünü evvel yani hakikatı Muhammediye makamına göre bütün olan varlıkların başı, özüdür. Dünya alemindeki cesedi itibarile de sonra halkolunmuştur. Ve Ademin (Hakikî Adem Muhammed A.S. dır) lisanı ezeli ve ebedidir. Çünkü ondan söyliyen Hakdır.*["Vema yentiku anıl heva inhüve illâ vahyi yûhun Surei Necm."]*

4 — Şit A.S. fassına bu alem yalnız son Peygamber ve son batını Evliyanındır ve onu Evliya ve Mürselinden hiç birisi görmez. Ancak Hatemi Resulün kalb hücresinden görür ve onu Evliyadan hiç bir göremez ancak hatem olan velinin kalb hücresinden görür*[Muhiddinî Arabî ve Vahdeti vücut S. 175.]* Ve keza aynı yerde "Rüyada Beyti muazzamada (Kâbe'de) biri gümüş ve diğeri altın olarak noksan kalan iki kerpiçin birini kendisinin doldurduğunu söylüyor."

Cevap: Her peygamber ilmini ve feyzini Hakikatı Muhammediyeden alır. Bu tavır Hatemi Enbiyanın kalb hücresi (Mişkat) mertebesidir. Ve bütün Evliya da nurlarını ve feyizlerini ayni yerden (Hz. Fahrî kâinattan) alırlar. Onlar için de mişkat mertebesidir. Hz. Fahrî âlem batında hatemi vilâyet ve zahirde de Hatemi Risâlet ve Hatemi Nübüvvettir*[Bir hadisi şerif vardır: "Benim ümmetimin üleması beni israilin peygamberleri gibidir." Bu hadise göre bütün peygamberler ışığını Fahri Alemden alırlar, onların ülemaları ise kendi peygamberlerinden alırlar. Hakiki islâm üleması da ışığını doğrudan doğruya Fahri Alemden altığı için yukariki hadisi şerife mazhar olurlar.]* (Kaza ve kader bahsine bakınız) Muhiddin de feyzini ve ilmini Cenabı Resulü Ekrem Ef. den almıştır. (Bunu Füsûs adlı kitabının başında yazar. "Bu eserimi bana iki cihanın Fahri rüyamda bahşetti. Onun söylediklerini harfiyyen yazdım.")

Muhiddini Arabi Fütühatı Mekkiyesinde peygamberimizin bir hâdisi şerifinde "Nübüvveti duvara ve Enbiyayı duvarın kerpiçlerine benzettiği ve işte ben bu duvarda noksan kalan kerpicim, benden sonra Nebi ve Resül gelmiyecektir." buyurdu-

ğu gün ve kendisinin Kâbe'de bulunduğu sırada şöyle bir rüya gördüğünü; "Kâbe'nin bir dizisi altın ve bir dizisi gümüşten olan kerpiçlerden yapıldığını bunun bir yerinde bir altın ve bir gümüşün eksi olduğunu anlatıp: İşte o altın ve gümüş benim, buradaki altın batını vilâyetim ve gümüş zahirî şeriatimdir. Ben bunları ikmâl ettim," demiştir.

Muhiddini Arabî Hazretleri "Ben hatemi Evliyayım" buyurmuş. Ve eserlerinin birçok yerlerinde bu hatem kelimesini izah etmiştir: Evliyanın Hatemi Fahri Alemdir. Hatem demek kendinden evvel gelenlerin sonu demektir. Muhiddin de kendinden evvel gelen Velilerin (Hz. Cüneydi Bağdadı, Hz. Abdül Kadir Geylâni, Seyit Ahmed Rüfai) sonunda gelmiştir.

Şeyhül Ekber bir eserinde ehli keşif hakkında şöyle buyuruyor:

"Evliyayı kiram Hazretlerinin keşifleri tek, ayrı evlerde gece yanan kandillere ve Peygamberlerin keşifleri gündüzün bütün kâinata ışık, nur veren güneşe benzer. Ve insanlar her birine verilen kuvvete göre yekdiğerinin üstünde uçan kuşlar gibidir. Süfli nur ile cüz'i surette bakan bir insan ile ulvî nur ile külli olarak bakan şahsın arasında pek büyük fark vardır."

5 — Musa Peygamberi anlatırken "Firavun mümin olarak öldü ve temiz olarak ruhu alındı. Ve Firavun Musa'ya Allah nedir? diye sorması doğrudur" demesi küfürdür.

Cevab: Bir çok ülema Firavunun imansız olarak vefat ettiğini ve onun tam boğulacağı sıradaki, imanını kabul etmezler. Buna imanı ye's derler. Yani öleceğini anlayıp can korkusile iman etti derler. Muhiddini Arabî ise "Bu bir yeis imanı değildir. Çünkü iman ettiği anda öleceğini biliyordu. Kurtulacağından emin idi. Çünkü o sırada Hz. Musa peygamber Asasile Kızıl denize vurmuş ve iki tarafa ayrılan suların arasından kendine iman edenlerle birlikte geçip kurtulmuştu. Firavun bunu görmüş ve inanmıştı ki, ben de iman edersem ben de kurtulurum.

Bosnavî Abdullah efendi: "Şeyhül Ekber kâmillerin varisidir maziyi olduğu gibi müşahede eder ve bilir. Meydana açıkladığı esrar peygamberimizin işaretile olmuştur. Peygamberimiz ona öyle söylemiş ve o da hükmünü öyle vermiştir.

Fahri kâinat efendimiz, alemlere rahmet etmek için gelmiştir. "Senden sonra geleceklere ibret ve nişan olmaklık için bu gün seni bedeninle kurtarırız." Kavli Celili Firavuna rahmet etmiştir. "Bu insanlar için bir numunedir" demiştir. (İki cihan Fahrinden bütün ilmini rüyada öğrenmesi doğrudur.) Muhiddini Arabî Hz. leri hayatında bir kere bile yalan söylememiştir. Rüyasında peygamberimizi görmüş olduğu sahihtir. Çünkü Şeytan her şekle girer fakat ismi Hadi'nin mazharı olan peygamberimizin şekline temessül edemez. Onun için Peygamberimiz*["Men reani fakad reani fe innşşeytan lâ yetemesselü bi"]* «Her kim beni gördüyse muhakkak beni görmüştür. Çünkü şeytan benim suretime giremez buyurmuştur. Hazreti Gavsül Azam Abdülkadirül Geylâni **Esrarül esrar** adlı kitabında; bazı ilim vardır ki avama gizlidir. Onu ancak Allah'ın bildiği Veli kulları bilir, ve onu anlattıkları vakit yalnız Allahtan haberi olmıyanlar inanmazlar, Hadisi şerifinden bahseder.

Bu hadiste bahsolunan ilim Hazreti Resulü Ekrem Efendimize miraç gecesi tevdi edilen sırdır ki, onu yakın olan ashabı, Ashabı soffa (yakın olan Ashabı Hazreti Ali, Hz. Ebubekir ve Hz, Ömer ve Hz. Osman ilâhır.. Aşereyi müheşşere ve peygamberin muayyen zamanlarında hususî olarak görüştüğü 4 kişi, bunlara Ashabı soffe denir) dan başka halktan hiç kimseye söylememiştir buyuruyor.

6 — İshak Peygamberi anlatırken; İbrahim Peygamber oğlu İsmail A. S.'a (rüyamda seni kurban etiğimi gördüm, seni kurban yapacağım) dedi. Halbuki rüya âlemi misaldendir. Hayal âlemindendir, bunu o aleme uygun olarak tabir etmeli idi. Çünkü peygamberimiz rüyada gördüğü sütü ilim diye ve Yusuf A. S. da Firavunun görmüş olduğu yedi ineği*[Hazreti Yusuf zindanda iken Firavun bir rüya gördü rüyasında 7 zayıf inek 7*

şişman ineği yedi, bunu kimseye tabir ettiremedi. Hz. Yusufun iyi rüya tabir ettiğini öğrenince onu çağırttı. Rüyasını ona *anlattı. O "yedi yıl bolluk olacak, bolluk yıllarında ambarlarınızı zahire ile doldurun. Çünkü onu takip edecek 7 yıl kıtlık olacaktır. Sıkıntıya düşmeyesiniz dedi ve dediği de çıktı.]* yedi yıl diye tabir etmiştir. Koyun İbrahim Peygamberin oğlu şeklinde göründü. Kendisi bunu bir koyunun kurban edilmesi lâzım, diye tabir etmeliydi. Halbuki bunu zahirine yormuştur" Demiştir. Bu bir hata değil midir?

Cevap — Allah kitabı muazzamı Kur'an-ı Kerim'inde Hazreti İbrahime oğlunu kurban etmesi hakkında bir rüya gösterdiğini ve Hazreti İbrahim bunu zahire yorarak oğlu İsmaili kurban etmeğe götürdüğü fakat o sırada Hak tarafından bir koç gönderilerek o koçun kurban edilmesi bildirildi. Demek Hazreti İbrahimin görmüş olduğu rüyasında oğlunun kurban edilmesini tabiri dünyada bir koçun kurban edilmesi hakkındaydı. Fakat Hazreti İbrahimi o şekilde hareket ettiren Allah, Hazreti İsmailin Hakka teslimini kâinata göstermek istiyordu. (Her müslüman zahiren kurban kesmekle mükelleftir. Batınen ise nefsini Hakka kurban vermelidir.)

7 — Musa Peygamber babında "İnsan rütbesi itibarile yer ve gök meleklerinin üstündedir. Melâikeî illiyyin unsurlardan (Ateş, Su, Hava, Toprak) halkedilmiş, onların hepsinden efdaldir, diyor. Melekler nasıl insandan efdal olur?.

Cevap: Füsusu şerh eden Bâli efendi: "İnsan ve Melâikeyi illyyinden her biri bir cihetle birbirinden üstün ve efdal olurlar. İnsan bütün mertebeleri nefsinde toplamasiyle mevcudatı unsuriye ve tabiiyyeden üstündür. Bunun için insan melâikeyi illiyinden de üstündür.

Melâikeyi illiyyin*[Bu meleklere Melâikeyi Müheymun dahi derler. Bu melekler başkalarından ve kendi nefislerinden haberdar değillerdir. Bunlar Allahın Celâl ve Cemaline aşıktırlar. Bunlar dört meleğın (Cebrail, İsrafil Azrail, Mikail) in ve diğer yakın meleklerin de üstündedir. Bunları ancak veliler bilir.*

Çünkü onlar peygamberlerin ilimlerine, sırlarına varis olmuşlardır.] ise letafetleri, unsûri bedenleri olmaması itibarile insandan üstündür." demiştir.

8 inci itiraz — Şeyhül Ekber Fütuhatı Mekkiyesinde "Eşyayı meydana getireni zikrederim. O eşyanın aynıdır." Diyor, bu bir açık küfürdür. Bunun tevili de yoktur. Eşya eşyadır nasıl olur da vacibül vücudun zuhurda olsun aynı olsun.

Eşyanın oluşu sıfatın tecellisi ve Esmai ilâhiye mazhar olmaları içindir. Fakat Allah'ın zatını gözler görmez ve büyük ulemadan hiçbirinin ilmi çevirmez. Biz Muhiddin'in küfrüne kail olanlardan değiliz.. Zira Şeyhül Ekber'in işi kat'i olarak belli değildir. Biz şeriat ve Tarikate aykırı söz söyliyenlerin küfrüne hüküm veririz. Onun kitaplarını okuyanlar batıl itikatlardan beri kalıyorlar, bu Tanrının bir lûtfudur. Ve ona dalâlet yolunda uydukları halde bunun böyle oluşu kaza ve kaderindir. Bununla beraber Muhiddin'in kitaplarını okumak ümmeti müslümana haramdır. Çünkü onun hileleri bazı vakit Velilere bile gizli kalır. Nitekim Şeyh Celâl Süyûtîde böyleder. Şeyhül Ekber'e gelince, ben onun hakkında bir hareket yapmam, onun işini Rabbime havale ederim. Bütün sözleri zındıklığa delâlet ederse de bir çoklarının söylediği gibi ben zındıktır diyemem. Kendisi için iyi düşünürüm. Sözlerindeki manayı araştırmadan ve keramete *[Keramet: Velilerin gösterdiği harikulâde hallerdir. Bu harikulâde haller eğer bir peygamberden oluyorsa mucize denir. Eğer bir din adamı tarafından gösteriliyorsa istidraç tabir olur. Bir veli ile bir sihirbazın (istidraç yapan) arasında ne fark vardır. Fark şu: Nebî ve Velî bulundumuz arzdan 7 kat sema dahilinde harikulâde işlerini gösterebilirler. Halbuki istidraç yapan ancak Kamere kadar olan saha dahilinde kuvvetini gösterebilir. Ve bir Velî ile karşılaştığı zaman daima altta kalır. Kur'an-ı Kerim'de bunun misali Hz. Musa ile firavunun sihirbazları arasında geçmiştir.]* benzer bazı vak'aları işitildiği halde ve bir çok ulema ona doğrudur dedikleri halde ben tasdikte etmem.

Cevap — "Cenabı Hak hakikati ve zatı itibarile eşyanın aynı" demesi: Cenabı Hakkın Esma ve sıfatı ile vücut itibarile ayrı değildir. Aynıdır demektir. Cenabı Allah her vücudun batınıdır. Ve herşey ona dönmektedir. Ayet "İnnalillâhi ve innâ ileyhi raciûn." Allahtan başka ezeli ve ebedi olan birşey var mıdır!. Cenabı Allah'ın vücudundan başka bir vücut mevcut mudur? Görünen şu varlıkların dışı halk ve içi Hakdır. Cenabı Allah vücut ve Esma ve sıfatının mahlûkatta görünmesi itibarile mahlûkatın aynıdır. Ve zatı hususiyesi ve eşyada görünen eksik sıfatlar itibarile (Çünkü Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. Ve Allah dediğimiz vakit bir kül ismî zikretmiş oluruz. Allah ismi doksan dokuz ismî ilâhinin toplanmışıdır. Meselâ Hak ismi Cenabı Allah'ın bir ismidir. Hak olan, Hay olan kimdir? diye sorunca Allah'tır diye ceap veririz. Fakat; Allah kimdir? deyince onu tam mânasile tarif edecek başka bir isim bulamayız. Allah Alah'tır. Eski Türk lisanında Tanrı, Çalab gibi kelimeler "Allah!" isminin yerini tutabilir mi? Onun verdiği kuvvet ve kudreti verebilir mi? Denilebilir ki bu bir inanış meselesidir. Bir insan hangi isme inandıysa onun tesiri altındadır. Bu bir cihetten doğrudur. Fakat "Allah" ismi itibarile değildir. Muharebe alanlarında "Allah!" "Allah!" diye zikrederek düşmana saldıran yiğitlerde bu husus görülmüştür. Onlar bu ismi şerifle on kat daha kuvvetlendiğini hissetmişler ve kendilerinden geçerek düşmanlarına hamle yapmışlardı, Düşmanları onların zikrettiği bu ismi uzaktan işittikleri vakit yürekleri korku ile dolmuştu. Bunun tecrübesi meydandadır. Canı gönülden "Allah!" diyen bir insan kendini her cihetten kuvvetli bulur. Fakat diğer isimler bunun gibi midir?) ayni değildir. Muhiddini Arabî Hazretleri **Fütuhatı Mekkiye**'nin 205 ci babında "O oluş itibarile her şeyin aynıdır, Fakat eşyanın ayrılığında ayni değildir. Cenabı Hak bundan münezzehtir. Allah'a Allah'tır» buyurmuştur. Ve 558 ci babda da: "Bu gördüğünüz âlemin Hakkın aynı olmayıp ancak Allah'ın vücudunda göründüğünü gösterir. Eğer Hakkın aynı olsa idi Cenabı Allah'ın bir mevcudatı nu-

mune ve misli olmadan yaratması sahih olmazdı. Ben eşyayı yoktan var eden (Şekli yokken şekil veren ona vücut içinde vücut bahşeden) Cenabı Allah'ı tesbih ederim." demiştir. Cenabı Hak Zatı vücutları itibarile eşyadan münezzehtir. Yalnız vücut itbariyle onun aynıdır. Vahdeti Vücudu kabul etti diye Şeyhimizin Şeyhi diye bahsettiği Celâlettini Suyutî'yi hoş görmüyor. Fakat Aliyül Kari Muhiddini Arabî Hazretlerinin bir çok kerametlerini işitiğini söyliyerek; ben ona bir şey söyliyemem diyerek bâtınen ondan korktuğunu açıklıyor. Ve orta bir yol takip ediyor. Birçok büyük adamların onun tutmuş olduğu Vahdeti vücut nazariyesini kabul ettiklerini söyliyor (Vahdeti vücut - Vücut birliği demektir. Yani Hakkın vücudundan başka bir vücut yoktur. Buna delâlet eden birçok Ayeti kerime ve Hadisi şerifler mevcuttur. Zaten kâmil olan insanlar ve bilhassa Hz. Muhiddini Arabî o Kur'an-ı Kerim'den ve Ahadisten gayrı bir şey söylememiştir. Rüyasında ve yakaza yani uyku ile uyanıklık arasında iki cihan servetinden aldığı emir ve ilhamat ile bu kitapları yazmıştır. Ve sonra kendisi ifnâyı vücut ettiği yani vücudunu Hazreti Fahri Alemde yok ettiği için sözleri asla Kur'an'a ve hadisi şerife aykırı olmamıştır. Bilâkis onun tersidir. Hz. Mevlânanın Mesnevîsi'nde böyledir. Zaten bu Ayeti kerimeler ve Ahadisi şerifler okunulduğu ve onun sözlerine tatbik olunduğu vakit onun sözleri asla Ayete ve ahadise aykırı çıkmaz. Bir kimsenin velî olduğu ne ile anlaşılır? Sözleri ve amelleri Kitabullaha uygunsa o velidir. Kur'an-ı Kerim kalbin mihenk taşıdır. Hakkın biz insanlara lütfettiği bir saadet deryasıdır. O denizin içine garkolan insanlara ne mutlu...

Vahdeti vücudu gösteren ayeti kerimelerden bazıları:

["Allahü nûrüs semavatı velarz"]"Allah yerlerin ve göklerin nurudur".

[Hûvelevvelü, velahir, vellzahiri vel batın"]"Evvel ve son iç ve dış odur".

["Küllü şey'in halikün illâ veçhe"]"Her şey halikindir. Ancak onun kendisinin halik; yaratıcısı yoktur.

["Ve kânallahü bikülli şeyin muhit"]"Allah her şeyi kaplar, çevirir."

["Ve ileyhi yerciû ilâ emri küllihi"]"İşlerin hepsi ona döner."

["Fe eynema tüvellû fesemme veçhullah"]"Yüzünüzü hangi cihete çevirirseniz çevirin Allah'ın veçhi oradadır."

["İnnehû hüvessemiül alîym"]"İşiten ve bilen odur."

["Ve nahnü akrebü ileyhi minküm velâkin la tübsirûn"]"Ey habibim, kullarım sana benden sordukları vakit ben onlara yakınım."

["Ve nahnü akrebü ileyhi minküm velâkin la tübsirûn"]"Biz ona sizden daha yakınız fakat siz göremezsiniz"

["Felem taktülûhüm velâkinnallahe katelehüm ve rameyte iz rameyte velâkinnallahe ramâ"]"Onları siz öldürmediniz, Allah katletti. Ve attığın vakitte atan sen değildin. Allah attı. (Bedir savaşında Resulü Ekrem Efendimiz bu ayeti okuyarak yerden bir avuç taş aldı ve müşriklerin üzerine attı.)

["Hüvellezi yüsavvirüküm fil erham"]"Size ana karnında şekil veren odur"

*["Kulhüvellahü ahad, Allahüssamed lemyelid velem yûled velem yekün lehû küfüven ahad"]*Allah ahaddir" (Allah'tan başka bir vücut yoktur, yukarda vücut bahsinde gösterdiğimiz üzere mertebeyi Ahaddiyyet vücudu ilâhinin 1 nci mertebesi olup hakikatidir. Esasıdır, Ondan başka bir vücut yok ki sayılsın.

Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Zaten bütün ihtiyaçları ve istekleri o verir, o halkeder. Ne oğlu ve ne de kızı vardır. Diğer bazı din kitaplarında görüldüğü üzere Hazreti İsa ve Zübeyir Allah'ın evlâdı, akrabası değildir. Çünkü eğer Hazreti İsa'yı Hakkın oğlu kabul edersek. Onun bir de annesi olması lâzım gelecek. Ve o baba ile zevcenin bittabi pederleri ve valideleri olması lâzım gelecek ve bu ilâ nihaye gidecek. İşte kulların bu gibi yanlış düşünceye sapmamaları için Allah kitabında ilân ediyor. Ben doğmuş ve doğurmuş değilim. Benim oğlum ve kızım

yoktur. Bu günkü elimizde bulunan bazı İncillerde Hazreti İsa "Ben rabbime, babama gideceğim" diyor, Hazreti İsa'nın bu sözü, Cenabı Hakkı baba gibi sevmesindendir. Yoksa onu baba olarak saymasından değildir. Cenabı Allah'ın hiçbir eşi de yoktur ve olamaz.

["İnnellezine yübayiûneke innemâ yübayiûnallah yedullahi fevka eydihim"]"Sana biat edenler ancak Alah'a biat ederler. Allah'ın eli onların eli üstündedir."

["Ve nahnü akrebü ileyhi min hablil verid"]"Ve biz insana şah damarından yakınız"

["Yes'elühü menfis semavati velardi külli yevmin hüve fi şe'n"] 'Onu yerde ve semada olan kimseler ister. O hergün bir şandadır, Hergün yeni bir şekilde tecelli eder.

["Ve fil ardi âyâtün lil mûkinîn ve fi enfüsiküm efelâ tübsirün"]"İmanlarında kuvvet bulup eşyayı, kâinatı aynel yakın olarak görenler için yer yüzünde ayet ve alâmet vardır." (Cenabı Hak üç şekilde bilinir. 1 incisi İlmel yakın, yani İlim ile misâl olarak. Arabistan'da bir Kabe varmış ve oraya bir çok müslümanlar giderek onu tavaf ediyorlarmış. Orası dört tarafı siyah örtüyle çevrili muazzam bir yermiş. Bu ilmel yakındır. 2 ncisi Aynel yakın: Görerek. Tabii Cenabı Hakkın tecelliyatını görerek. Misal olarak 1 cide duyduğumuz Kâbe-i Şerifi bizzat Mekke-i Mükerreme'ye gidip gözlerimizle görmek. 3 cüsü Hakkal yakın. Hakta ifnâyı vücut ederek. Misâl; o dört tarafı örtüyle çevrili Kâbe'nin içine, esrarına vâkıf olmakla.)

Vahdeti vücuda delâlet eden Ahadisi şerifler:

["Menreâni fekad reyülhak"]"Beni gören şüphesiz Hakkı gördü." Arifin biri ne güzel söylemiştir:

"Ayîneniz bu alem her şeyi Hak ile kaim
Mir'atı Muhammedden Allah görünür daim"

Burada mir'at ayna demektir. Hakkın aynası...

Başka bir aşıkta ne güzel demiş:

"Muhammetten muhabbet oldu hâsıl

Muhammetsiz muhabbetten ne hasıl?"

["Kânallahü velâ şey'i meâ"]"Allah var idi ve onunla beraber bir şey mevcut değildi.'"

["Lâ tahzen innallahe meana."]"Allah bizimle beraberdir, müteessir, mahsun olma."

Hazreti Ebubekir'e mağarada Peygamberi zişanımız buyurmuştur.

["Mamin recülün yetasaddaku bi sadakatihi illâ vak'atı fi yedûllah kable en taka fi yedüssail. Ennallahe hüve yakbil el tevbetihi an ibade veya hazessadakat."]"Bir adam sadakayı fukaraya verirken o sadaka fukaranın eline düşmeden evvel Allah'ın eline düşer ve kullarından tövbeyi kabul eden ve sadakayı alan Cenabı Haktır."

["Küntü kenzen mahfiyyen"]"Ben bir gizli hazine idim. Bilinmekliğimi istedim ve zâtımdan zatıma tecelli ederek bu halkı yarattım."

["En ehadüküm izakame ilessalavatı feennema yenacı rabbe fe ennerabbe beyne ve beynel kıble" Buhari şeriftedir.] "Birimiz namaz için kıyamettiği yani kalktığı vakitte ancak rabbine yalvarır. Çünkü onun Rabbi onunla kıble anasındadır."

["Vellezî nefsü Muhammed biyede levenneküm.. ilâhır.." Bu hadisi Şerifi Tirmizi Ebu Hüreyre R.H. dan rivayet etmiştir.] "Muhammedin nefsî onun elinde olan Cenabı Allah'a yemin ederim ki, eğer süfli olan arza bir iplik sarkıtsanız Allah'ın üzerine düşerdi."

[İmallahe yekulü yevme kıyametin yâ ibni adem, meridtü felem teadeni. Kale yârab keyfe endün ve ente rabbül alemin kale ema alemet ene abdi filâna merîde felem teadehu ema alimet inneke levudetihi lev ceddeteni.. ilâhır.." Bu hadisi Şerif Sahihi Müslimin Kitabül berinde Eba Hüreyre'den rivayettir.]"Cenabı Rabbül-alemin kıyamet gününde diyecek ki: Ey Adem oğlu... Hasta oldum beni dolaşmadın..

Kul:

— Yâ Rabbi, Sen alemlerin Rabbi olduğun halde hen seni nasıl dolaşırım?.. der. Cenabı Hak:

— Bilmiyor musun filân kulum hasta olmuştu. Eğer onu ziyaret etmiş olsa idin beni onun yanında bulmuş olacaktın.

— Ey insan oğlu, Senden yiyecek istedim beni doyurmadın.

— Sen Alemlerin Rabbi olduğun Halde ben seni nasıl doyururum?

— Bilmiyor musun, ki filân kulum senden yiyecek istemişti sen onu doyurmadın. Eğer sen onu doyursa idin bunu benim yanımda bulacak idin.

— Ey Adem oğlu, senden su istedim bana vermedin..

— Sen alemlerin Rabbi olduğun halde ben sana suyu nasıl verebilirim?

— Bilmiyor musun ki, filân kulum senden su talep etmişti sen ona vermedin. Eğer ona suyu verse idin, bunu benim yanımda bulacak idin!.."

Muhiddini Arabi Vahdeti vücut için kitabının bir yerinde şöyle der:

"Kâinatın satırlarını düşün, çünkü onlar sana meleî âlâdan gelen sayfalardır. Eğer onların satırlarını okuyabilirsen onlarda (İyi bil ki Allah'tan başka herşey batıldır) sözleri yazılmıştır. Bil ki alem Tanrının gayri olan şeylerin cümlesinden ibarettir. Ve vücut bulunsun bulunmasın mümkünattan başka bir şey değildir. Çünkü mümkünat bize Allah'ı öğretir. İmkân mümkünatın yokluk ve varlık halinde lâzım olan hükmüdür. Mümkünatın olması yokluğuna tercih edilmelidir ve tercih eden de Cenabı Allah'tır. Bunun için Alem dendi. Bunu öğren ve hal vücudunda alem (âma) kabul ettiği suretlerden başka bir şey değildir. Onda meydana çıkmıştır. Bunun için âlemin hakikatına bakacak olursan bu alemin bir gölgeden ibaret olduğunu anlarsın. Bunun için Cenabı Allah **"Külli şeyin halikun illâ veçhe"** buyurdu.

Tevhidin üç mertebesi vardır:

1 cisi Tevhidi ef'âl: Bir fiili tecelli olup, arifin gerek insandan gerek melekten ve gerek şeytandan husule gelen bütün ahvâl ve harekâtı masivallahtan ayrılarak Allah'tan görmesidir. (Masiva Haktan alıkoyan şeylerdir. Peygamber Efendimiz *"Ve neheytü kalbi an masivallah."* Allah kalbimizi["Kalb: Lugat itibarile manası; bir şeyi geri döndürmek ve çevirmek veyahut bir kimsenin yüreğine vurmak ve dokunmak manasına gelir ki (gerek hakiki ve gerek manevî olsun) bir de bir nesneyi tersine çevirmek manasına da gelir.Bunun da beş sureti vardır.

1 —Aşağı ve yukarıya 2 — Öne, arkaya 3 — Sağa, sola 4 — Arkaya öne döndürmektedir. Vücuttaki yüreğe kalb denir. Kalb ve Fuat birdir. Fuat fariside dil, Türkçede gönül manasına gelir. Fuat yüreğin yani kalbin ortasına denir. Fuat kalbin habbei süveydasından ibarettir. Ve bütün kuvveti havasın mebdeidir. Nitekim dimağda cesii havassın mebdedir. Bu hakikati insaniyyedir ki, buna nefsi natıka ve ruhu batına derler. Ve kalb nefsi natıkanın tahtı saltanatıdır. Hadis *"Adem oğlunda bir et parçası vardır. O et parçası salâh bulursa cesedin küllüsü salah bulur."* Hazreti peygamber S.A. efendimize sormuşlar:

"— O et parçası nedir?."

"—Kalbtir.." çevabını vermiş. Kalb yedi tabakadır:

1 — Sadır mahalli (Burası doğruluğun ve eyriliğin yani melek ve şeytanın yeridir), 2 — Mahallî iması 3 — Şugaf (Mahallî muhabbetil hakktır), 4 — Fuat (Mahallî niyetül Haktır), 5 — Habbetül kalb (Mahallî mahabbetil hakdır), 6 — Süveyda (dini ilimler mahallidir), 7 — Mehcetil kalb (sıfatı ilâhinin tecelli ettiği yer) *Mâsivadan muhafaza etsin diye dua edin"* buyurmuştur.

Bu mertebede olan insan "la fâ île illallah" der. Yâni bütün olan işler senden'dir der. İbrahim Hakkı Erzurûmi Hazretleri-ne ne güzel der:

"Hakdan olacak işler, boştur kamu teşvişler

Ol bildiğin işler, Mevlâ görelim neyler.

Deme niçin bu böyle, yerindedir o öyle

Bak sonunu seyreyle, Mevlâ görelim neyler."

Tevhidin 2 nci mertebesi: Tevhidi sıfattır. Sıfattan masivahtan ayırmaktır. Allah'ın her tecelli ve sıfatında Haktan gayriyi görmemektedir. Arif burada "lâ mevsûfe illallah" der.

Tevhidin 3 cü mertebesi: Tevhidi zattır..

Tevhidi zat, vücutta yalnız bir zatı, yani Allah'ı görmektir. Ve onun muhtelif mertebelerindeki tecelliyatını görmektedir. Arif bu makamda "lâ maşuka illallah" Allah'tan başka maşuk yoktur ve "Lâ mevcude illallah" Allah'tan başka mevcut yoktur der.

Ben bilmez idim gizli ayan hep sen imişsin

Tenlerde ve canlarda nihan hep sen imişsin

Senden bu cihan içre nişan isterdim ben

Âhir bunu bildim ki cihan hep sen imişsin

Muhiddini Arabî Hazretlerine göre:

Arifler katında yedi derece, yedi tur vardır.

1 inci Tur: Bir kimse kendi cisminde ve cesedinde tasarruf eden ruhi cüz'isini (Yani ona Nefsi natıka derler. Fakat vahdet ehli indinde nefsine, kalbine, ruha ve akla ve sırra cümlesine şey'i vahid derler. Ancak sıfatı değiştikçe birer itibarla birerisini verirler. Nefsi natıka cisim ve cismanî değildir. Cesedinin içinde ve dışında tedbir ve tasarruf eden (düşünen ve kuvvetini istediği gibi kullanan) onun mekânı ve nişanı yoktur. İstediği yerde bilkülliye mevcuttur. Cesedin elinden tutan ve gözünden göreni ve dilinden söyliyen ve bütün uzuvları kullanan, işleten odur. Ve bedeninin her yerinde bizatihi ve bil külliye mevcuttur. Cümle bedeni çevirmiştir. Herşeyden münezzehtir her an merkezinde durur.) bilmektir.

2 ncisi: Afakta olan nefsi külle nazaran ona Akıl ve izafi ruhi külli dahi denir. Halifetullahtır. O da cisim ve cismani değildir. Bütün yerlerin ve göklerin dahilinde ve dışında değildir.Ve cümle mevcut olan varlığı ihata ve tasarruf eden odur. Onda hiçbir zaman zeval ve fenâ yoktur. Bu izafî ruh kemakân sabit olup merkezinde durur. Bunu öğrense.

3 cüsü: Birinci ve ikinci mertebelerden geçip cüzi ruhunu külli ruhta fani ve mahvettiğini görüp ruhi izafi ile dinç olan yani nuhunun ruhu külli ve aklının aklı külli olduğunu Hakkal yakın müşahede etmek.

4 cüsü: Kendi ruhunu ruhu izafide yok edip ve ruhu izafiyi Hakkın zatında ifna edip cüziyetten ve külliyetten kurtulup cümle ef'al ve harekâtı Hakta ve Cümle Esma ve sıfatı Hakta ve Cümle zatı Hakta ifnâ ettiğini ilmel yakin ve Hakkel yakin olarak görmesidir. Bu mertebede *"lâ mevcude ilâ hû"* mânasını zevkle ve hali ile anlayıp *"Limenil mülkül yevm Lillâhil vahidil kahhar,* yani kimin mülkü ve vücudu vardır. Ancak bir olan kahhâr Allah mevcuttur." mânasını anlayıp Allah'tan başka bir mevcudun olmadığını bilmek. (Burada anlatılan turların biri enfüsi, biri afaki ve biri 2 sinin cemidir. Ve bir turda hepsinin Allah'ta fâni olduğnu bilmetir)

5 inci tur: Yukarda sayılan dört turu toplayıp, bir yerde görmektir. Bu makam sahibine ibnil vakit derler.

6 ncı tur: Burada cümle eşyada kendini görür, ve kendisi cümle eşyaya aynadır. Bütün eşyayı kendine bağlı görür. (Burada Cüneydi Bağdadi Hazretlerinin dediği gibi (Cübbemin altında Hakdan başka kimse bulunmaz ve iki alemde benden başka kimse mevcut değildir der) Bu mertebede "Lâ mevcude illâ ene" der ve bu makama "Ebül vakit" derler.

7 nci tur: Burada Salih fenai külli ile mahvolup ne halle ve ne makamla mevsuf olur. Ve ne müşahede ve ne marifeti bil külliyesi yok olup halini anlatamaz. Çünkü mahvü kül makamıdır. Ve bu mertebenin sahibi makamsızdır ve nişanı yoktur. Bu makama arifler yanında "Cem" makamı derler. Kendi hakikatini öğrenip arif olur.

9 cu itiraz — Azab, şeriata ve lûgata aykırı bir şekilde anlatılmıştır. "Cehennem ahalisi cehennemde su içinde balık gibi hareket ederler. Yerler, içerler." diyor.

Cevap: Muhiddinî Arabî *Fütuhatı Mekkiye*'sinin 301 rinci babında şöyle buyuruyor:

"Cehennem halkı Cehennemde Cenabı Allah'ın delâleti (Adil oluşuyla Cenabı Hak adillerin adilidir, hiçbir vakit bir mazlum kulunun hakkını almamazlık etmez, Eskiden şöyle bir levha vardı. "Zalimin zulmü var ise mazlumun da Allah'ı var." Bu ne güzeldir. Alemi kıyametin, zuhuru da mazlumların (ah) larının hesapları verilmesi için olacaktır. Bazan Cenabı Hak öbür dünyaya bile bırakmıyor.. Nefsini güçlükle veren insanlara çok tesadüf olunmuştur. Cenabı Allah benim yanıma kul hakkı ile gelmezseniz sizi affederim buyuruyor. Peygamberimiz "Küllü müminin îhve" bütün müslümanlar birbirile kardeştir buyuruyor. Ve o kardeşlerin yükselmeleri için Zekât emir ediyor. "Komşusu aç olduğu halde karnını doyuran müslüman değildir" buyuruyor) ile kalırlar. Ve cennette lutfu ilâhi ile kalırlar. Allah'ın yarattıklarından hiçbirisi onun mahlukatı hakkındaki düşüncesini, kararını bilmez. Ancak Allah'ın bildirmesile bilir. Görmüyor musun ki iyi kullar, cennetlikler hakkında*[Atâen gayri meczuz.]* Arkası kesilmez lütuf buyurmuştur. Suret ve müddet birdir. Fakat azab hakkında böyle dememiştir.

Yalnız onların, cehennem halkının ateşten çıkmıyacaklarına kafi surette hüküm verilebilirse de Allah rahmeti sebebile bazılarının belki affeder. Çünkü onun rahmeti gazabını bastırır. Cennet ehli hakkında öyle değildir. Onlar hakkında cehennem halkı hakkında öyle değildir. Onlar hakkında ehli keşif sahihleri Hakkın kendilerine bildirdiği kadar haber alırlar. Ayet "Eşkıya oldular ateş içindedirler onlar için orada zayıf ve şiddetli azap vardır. İptida kuvvetli ve sonra zayıf bir sesle çağırırlar. Gök ve yer durdukça orada ebedî olarak kalırlar. Ancak Allah'ın dilediği kimse müstesnadır. Çünki Allah'ın istediği şeyi işler. Saadet ehli olanlar Cennet içindedirler, Arkası kesilme-

yen bir lûtfu ilâhî olarak yer ve gök daim durdukça orada ebedî olarak kalırlar. Ancak Rafbbimin dilediği şey müstesnadır."

Cehennemde ancak ateşe liyakat kesbetmiş olanlar kalır. Cehennem ahalisinin ateş ile azap görmeleri lâzım gelmez. Çünkü: Cehennem de bulunan melek (zebani) ve burada bulunan haşerata ateş azap vermez. Ve ehli nar bir vakit gelir ki ateşten zevk almıya başlarlar. Onları cennete koysalar istemezler. (Cennet ve Cehnnem bahsinde izah olunmuştur.) İşte o kimseler istediklerile orada kalır.

10 cu itiraz: Putlara tapan insanların Alah'tan başka bir şeye tapmadıklarını ve uluhiyet (Allahlık) iddiasında bulunan kimselerin dâvasında doğru olduklarını söylüyor, bu nasıl olur?

Cevap: Bütün eşya Hakkın tecellisinden ibarettir, (yukarda vücut bahsında bu izah edilmiştir. Bütün, eşyadan gören ve işiten Cenabı Hak'dır.

Muhiddinî Arabî Hazretleri "Rabbim ancak kendisine ibadet etmenizi takdir ve kaza etti." "Ayet[*"Ve kaza rabbüke ellâ ta'büdû"]* celilesini şöyle tefsir ediyor: Alim olan şahıs kime ibadet olduğunu ve hangi surette işiyle meydana çıkıp ta taki kendisine ibadet olunduğunu ayırmak ve bu kesretin vahdete zarar vermediğini bilir. Her mabutta Allah'tan başkasına ibadet olunmaz. Abidlerin cahil taptığı şeyde ulûbiyyet tecelli edendir. Eğer bu tecelli olmazsa taşa, toprağa ibadet yapmazdı. Cenabı Allah "onların isimlerini söyleyiniz" buyurdu. Eğer insanlar tapmış oldukları putların isimlerini söyleselerdi, taş, toprak derlerdi, ve eğer kendilerine sorulsa:

"Kime ibadet ediyorsunuz,"

"Mukıd olan ilaha ibadet ediyoruz demezlerdi. Arif olan abid "putlarda ulûhiyet tecelli etmeyip bu Hakkın bir tecellisinden ibarettir" der ve bu mabudu Allah'ın tecelli etmiş olduğu bir eşya farzeder. Cahil abid "biz onlara mertebemizi ancak Allaha yaklaşdırsınlar diye taparız" ve yüksek olan abîd "sizin taptığınız ancak bir ilâhtır her nerede görünse ona teslim olunuz" der.

Kâmillere göre putlar Hakkın vücudunun görünen fani suretlerinden ibarettir. Yoksa doksan dokuz esmayı cami olan Allah değil. Kâmiller bu fani suretlerin arkacına bakarak onları hareket ettireni görürler. (Putların en büyüğü insanın nefsidir. Peygamber efendimiz bir muharebeden avdet ettiklerinde:

— "Küçük muharebelerden döndük, büyük muharebe şimdi başlıyacak. O evvelkine nazaran daha mühimdir, o da nefsinizle olan savaştır." buyurmuşlardır. Nefis insanlara ne putlar çıkarır. Hırs putu, istek putu, kadın putu, para putu ilâhır... Bazı insanlar yaptıkları ibadetle Cennete gireceklerini zannederler. Cenabı Allah bana şirk koşmayın da yanıma ne ile gelirseniz geliniz buyurur. Cenabı Hakka lâf ile şirk koşmamak, yani onu iki bilmemek olmaz. Allah Hâl ile bilinir. En büyük putlardan birisi de tahayyül putudur. O Allah'ı kendi havsalası ve fikrine göre bir şekilde canlandırmıştır. Hızır da öyle.. Meselâ Hızır Aleyhisselâm karşısına bir genç çocuk şeklinde çıksa: "Ben hızırım" dese inanmaz. Çünkü o Hızırı başka şekilde yeşil kavuklu, cübbeli ve uzun sakallı olarak tahayyül etmiştir, Halbuki hakikatler daima tahayyülden uzaktır. Nefsinin isteklerini tepeleyip hakikat şehrine girmiş olanlar her şeye baktıkları vakit o şeyin esasını görürler. Meselâ bir salonda oynanan kukla ve karagözle meşgul olmayıp onları oynatan şahısla meşgul olurlar.) Putlara tapanlar Hakkın esrarına vakıf olmadıklarından yapmış oldukları ibadet batıldır, boşunadır. Hazreti Şeyhülekber der ki: "Bu insanlar surette kaldıklarından dolayı küfür içindedirler. Eğer hakikata vakıf olsalardı imanları doğru olurdu. Fakat bununla beraber, Cenabı Allah kendisi varken bizim böyle putlarla uğraşmamızın doğru olmadığını söyler. Çünki Allah **"Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etmeleri için yarattım"** diyor. Muhiddinî Arabî onun için buyuruyor ki: "Allahü Teâlâ bütün isteklerin yalnız kendisinden istenmesini emreder. Başka kimselerden taleb edilmesini sevmez. Ondan başkasından zahiri lisanla istenilirse, isterken kalbi Cenabı Hak ile beraber olmalı ve her şeyi Allah'tan iste-

diğini asla fikrinden çıkarmamalıdır. (Adamın biri gece gündüz Rabbisine ibadet ediyormuş. Günün birinde şöyle bir hitap karşısında kalmış.

— Yâ kulum bu kapı sana kapanmıştır. Kendine başka bir kapı ara!..

Fakat âbit yine ibadet ve aşkında berdevam etmektedir. Bu sefer ibadetini fazlalaştırmıştır bile... Bir müddet sonra kendisine yine ayni hitap vaki olur. O gine aldırmaz, üçüncüsünde:

— Ben sana git başka kapı ara. Demedim mi? Deyince secdeye kapanır. Gözlerinden bir inci yağmuru boşanır.

— Yâ Râbbi!. der. Senin kapından başka bir kapı mevcut mu ki ben ona gideyim... Ve bu suretle Cenabı Hakkın iltifatına nail olur.)

Allahlık iddiasında bulunan her kimsenin iddiasının doğru olması meselesine gelince; böyle birşey mevcut değildir. Bilhassa kâmil insanlar böyle söz söylememeğe çok dikkat ederler. Daha doğrusu bu söz kendilerini Hakda ifna eden şahısların tecelliyatı külliye anında söylemiş oldukları sözdür. Fakat o halde söyleyen kendileri değildir. Yukarıdaki "Âbid bir hale gelir ki onun dilinde ben söylerim, kulağından ben işitir ve gözünden ben görürüm" hadisi buna işarettir. Mansur böyle bir aşka duçar oldu ve onun için "Enel Hak" "Ben Hakkım" dedi. Mansur hocaların taassubu yüzünden asıldı. O hiç bir vakit sözünden dönmedi. Bir arife sordukları vakit "Mansur tabiî doğru söylemiş ben Hakkım demiş ben batılım mı? diyecekti!.." Demek ki kâmillerin konuşmasında bile bir hikmet vardır. Muhiddini Arabî'nin Füsus'unun Musa peygamber bahsında; "Sihirbazlar firavuna sen yalnız dünyada Hükmünü sürersin, devlet sana aittir." Firavun onlara:

— O halde ben sizin Rabbinizim demesi doğrudur. Kelimesi Firavunun bilmiyerek söylemiş olduğu sözdür. Çünkü Hak herkesin hakikatidir. Fakat Firavun bunun farkında değildi. Ve sonra bu sözü söylediğine pişman oldu ve sihirbazlarının ellerini ve ayaklarını kestirdi.

11 ci itiraz: Hûd peygamberler faslında: Şeyhül Ekber "Bizim vücudumuz Hakkın gıdasıdır. O da bizim gıdamızdır" diyor. Malûm olduğu üzere gıda bizi baki tutacak olan şeydir. Halbuki Hak Teâlâ bundan münezzehtir, nitekim "o doyurur, doyurulmaz" ayeti buna delildir. Şeyhül Ekber "Hakkın bakası vücuduna sebep olduğundan şüphesiz o bizim gıdamızdır. Ve yaratmak rızık vermek ve diğer esmaî ilâhiye mahlûksuz olursa ne derece doğru olur. O esmaî ilâhiye nerede hükmünü gösterir. Elbette biz Esmaî olmasının sebebiyiz. Bu hale göre onun efal ve esmasının sükûtunda onun gıdasıyız" sözü bir mezhebi batıldır.

Cevap: Buradaki gıda ve yemek sözü misaldir. Gıda yiyenlerin vücudunda gizlenir ve diğer taraftan da onun şeklinde meydana çıkar. (Meselâ; bir insan bir nebat veya hayvanı gıdayı yerse vücudu ondan kuvvet bulur. Vücuduna fazla gelen kısmı kazurat vasıtasiyle def olur. Özü insanda kalır. Ve bu kalan öz günün birinde nutfe şeklini alır ve o nutfe ana karnında kan pıhtısına ve kan pıhtısı et paçasına tahvil olarak kendine benzer bir evlât meydana çıkar..) Bunun için Hak göründüğü yani tecelli ettiği vakit abit kaybolur batına çekilir. Nitekim Alemi ahadiyette Abit batında idi. Hakkın murat etmesile aşikâra çıktı. Aşikâra çıkınca Hak batın oldu. Muhiddini Arabi Hazretleri de bunu kasdediyor, yani gıda nasıl insanın içinde gizliyse Hak ta kâinatın içinde kendisine öyle perde çekiliştir. Perde açılırsa Hak meydana çıkar. Var görülen şeyler, Hakikatta bir hiçten ibarettir. Var olan ancak Allah'tır.

12ci itiraz: Hazreti İsa bahsinde "Vaktaki İsa A. S. ölüyü diriltir olduysa bazıları Cenabı Hakkın ona hulul ettiğine ve bazıları onun Rab olduğuna inanmaları ile küfür içinde kaldılar. Cenab Hak *"Allah Mesih Meryemin oğludur diyenler şüphesiz küfür içindedirler"* buyurdu. Bu ayete göre onlar hata ile küfürü sözün tamamında topladılar. Çünkü onların küfürleri yalnız Allah demeleri değildir. Çünkü bu söz tek olarak Hakdır küfür değildir ve yalnız Meryemin oğlu Mesih demeleri de değildir.

Çünkü Mesih şüphesiz Meryemin oğludur belki sözün mecmuu ile küfür ettiler" diyor.

Cevap: Şeyhin muradı bu sözdeki "Mesih Meryemin oğludur" lâfının küfür oluşu değil küfürün "Allah Meryemin oğludur" demesi olduğudur. Hz, Muhiddine göre Allah İsa peygamber suretinde tecelli etmiştir. Ve ölüyü diriltmek ve kör gözleri açmak gibi hallerile İsa peygamberdir. Çünkü o anda İsanın vücudu zahirisi Hakkın vücudunda ifnâ etmiştir. Diriltmek Allah'a mahsustur. Fakat Allah hiçbir vakit Meryem anadan doğan İsa değildir. Çünkü İsa kendisile Rabbi arasını ayırmak istedi taki kendisinin İsa ve onda icraat yapanın Hak olduğu meydana çıksın diye. (Bu sözümüzden anlaşılacağı üzere Hz. Muhiddini Arabî Hazreti İsa'dan görünenin Hak olduğunu, çünkü onun ifnâyı hak etmiş bir vücuda sahip olduğunu ve böylece ölüleri diriltti̇ğini ve bu diriltenin Hak olduğunu ve Asla Alla-h'ın ona hülûl etmediğini söylüyor. Zaten Muhiddin'in sözlerini defaatle okuyanlar onun maksadını meramını çabuk anlarlar. Muhiddini Arabî, Vahdeti vücudcudur. Hakdan başka bir şeyi tanımaz.

NÜBÜVVET, RİSÂLET VE VİLÂYET MAKAMI MUHABBET

Nebi şu kimseye denir ki, Allah ona Vahyi ilâhi ile emirlerini bildirir. O vahiy bir şeriatı gösterir. O kendi nefsinde o şeriatla ibadet eder. Eğer Hakkın emirlerini, şeriatını Halka dirmekle vazifelenirse ona Resul denir.

Nübüvvet iki kısımdır. 1 cisi Nübüvveti batınî 2 cisi nübüvveti zahirî

1 — Nübüvveti batınî: Hazreti Fahri Kâinat efendimiz ismi batında ve alemi gayıbda hakikati ruhu ile Enbiya ve Evliya ve Müminlerin hakikatlarına ve ruhlarına imam oldu. Nitekim-Hadisi şerifte gelir.[*"Küntü nebiyyen ve ademe beynel mai vettîyn"]* "Ben Âdemin çamuru halkolmadan Nebi idim." İşte bu Resulü Ekrem efendimizin Nübüvveti Hassasına işarettir.

2 — Nübüvveti Zahiri: İki kısımdır: 1 ci kısmı Nübüvveti Teşriiye, 2 nci kısmı Nübüvveti Tarifiyyedir.

Nübüvveti Teşriyye de 2 kısma ayrılır:

1 — Şeriatı müceddede ile emredilen Nebinin, 2 cisi — Şeriatı hassa ile mükellef olan.

Birincisi de 2 kısma ayrılır. 1 — Nübüvveti mutlakai külliyei âmme, 2 — Nübüvveti mukidei cüzüyeyi hassadır.

1 — cisi (Nübüvveti mutlakai külliyei âmme) Hazreti Muhammed A.S. nin Nübüvvetidir. 2 cisi (Nübüvveti mukîdei cüsiyei hassa) Hazreti Adem Peygamberden Hz. Fahri Aleme kadar gelen Enbiyanın nübüvvetidir.

Nübüveti Tarifiyye de 2 kısımdır:

1 cisi Enbiya Aleyhisselâmın ulûmu Vilâyet cihetile vasıtasız olarak Hakdan almalarıdır. 2 cisi Keşfî Rabbani ile Enbiya ve Evliyanın ilimlerini alemi gayibdan almalarıdır.

Hızırın dahî Nübüvveti bu kısımdandır. Ve Nübüvveti Teşriiyye Vilâyeti ilâhiyyei mutlakının mertebesinden bir mertebedir. Ve onun dışıdır. Nübüvveti Tesmiye peygamberimiz ile biter. Ondan sonra şeriatı müceddede ile olan Resul gelmez fakat dünyada ve ahirette Nübüvveti Tarifiyye vardır.

Vilâyet, sıfatı ilâhiyyedir. Nübüvveti ise Ciheti Melekiyyedir. Risalet, Ciheti beşeriyedir. Ve bir cihetten Risalet Nübüvvet ve Vilâyetten âlâdır. Nübüvvet de Vilâyetten âlâdır. Ve Resul Nebiden ve Veliden âlâdır. Çünkü Resul kitap ile gönderilmiştir. Ve Nebî Velîden, âlâdır. Çünkü Velî şeriat itibarile tabidir. Enbiyanın başlangıcı Evliyanın Nihayetidir. Ve Aklı turun nihayeti Vilâyet turunun başlangıcıdır. Diğer cihetten Vilâyet ilâhi bir sıfat olduğu için daima ebedîdir. (Allah'ın bir ismi yâ Velîyyüdür) Ve Vilâyet bütün ilâhi mertebeleri nefsinde toplar. Alemi muhittir. Ve Nübüvvet onun külli olan mertebelerinden birisidir. Vilâyet kula nisbet edildiği vakit Hakkın vücudunda kulun yok olmasından ibarettir. Velîye kendi nefsile zuhur yoktur. Ve Veli abdi mahzdir. Eğer Hak isterse meydana çıkar. İstemezse gizli kalır. Kendi kendine meydana çıkar kul zahiri bir kuldur. Allah'ın abdi olan kimse kendi kendine zahiri ve batini olamaz, Allah isterse olur.

Vilâyet iki kısımdır:

1 — Vilâyeti ilâhiyyei Muhammediyei külliyeyi batına

2 — Zahiri Vilâyettir.

Zahiri vilâyet beşeriyetin mazhariyetine göredir. İki kısma ayrılırı. 1 cisi Vilâyeti âmme ve bir kısmı vilâyeti hassadır.

Vilâyeti âmme de iki kısma ayrılır. 1 — Adem peygamberden iki cihan Fahrine kadar gelen peygamberlerin vilâyetidir, (Kutupların en sair Evliyanın vilâyetidir.) Ehli Tevhidin vilâyeti. Vilâyet hassada ikiye ayrılır. 1 cisi Vilâyeti hassai küliyei Muhammediyyedir. Bu beşerin vücudunda Resul A. S. in mübarek nefsine ve onun rüesası olan Aktaba mahsustur. 2 ci kısmı Ehli süluktan havvası mümininin vilâyetidir.

Her bir mertebede vaki olan vilâyet o mertebeye göre isim alır. Her bir mertebede ve her bir makamında müteayyin olan Veli o mertebeye göre kendini hakka verir. Hakdaki o mertebe ve makam dolayısile onun üzerine mütevellidir. Tâ Vilâyeti hassaî Muhammediyye ile mütehakkık oluncaya kadar. Çünkü zevki Muhammedide Velî her şeyden fanidir. Allah Teâlâ ile bir şeyi müşahede etmez belki vücudu ile yok olup Hakkın vücudu ile baki olduktan sonra her şeyde baki olur. Ve her Hakkın vücudu ile Hakkı görür. Hazreti Fahri kâinata kadar olan makamatın her bir yerinde vuku'a gelen Vilâyet Vilâyeti hassai Muhammediyedir. Hazreti Muhammedin makamından makamı Kabı kavseyndekki makam insanı kâmildir.

Müteayyin olan Evliya da iki kısımdır:

1 — cisi Evliyayı mükemmeledir. 2 cisi Evliyayı Kâmiliyindir. 2 ciler beşeriyet darlık ve sıkıntılarından kurtulup kabı kavseyn ahadiyyetinde gark olunmuşlardır. Onlar kendi varlıklarını bilmezler. Onlar daima hakkın zikrederler. Bunlar halkı Hakka davet etmezler fakat halkı davet edenlere 1 cilere Hilâfet ve icazet verirler. Makam kabı kavseyn de mütüeayyine olan vilâyeti Hassai Muhammediyye Mehdi A. S. ile zuhur etmesidir. (Çekirdek şekli mahvolmak, Nübüvvet hatmine temsil zuhur etmek, şecer şekli. Vilâyettir bu temsilât vilâyet hatmidir fehmet. Kemali meyvanın şekli olur tecdidi şekliyle mezahir içre tahvilât)

Ve Vilâyeti ilâhiyyei zatiyyei Muhammediyeyi külliyye; en olgun ve mükemmel olan Muhammed Mustafa A.S.'ın en mükemmel varisi ile görünür. Ve bu kitab sahibi Şeyh Muhiddini Arabidir. O Hatemül vilâyettir. Vilâyette hatemden maksat; devrei zahiriyyei Muhammediyye ve beşeriyei insaniyyede vilâyetin hülâsa ve özünün ve batında olan kümmeliyenin zuhur etmesidir.

Hak Teâlâ hem zahir ve hem batındır. Zahir zahir ile bilinir. Batın da batın ile öğrenilir. İlmi zahir iki kısımdır: 1 cisi Kur'anı Kerimin zahirinden ibaret olan alemdir. Bu alem bir

vücud, beden gibidir. 2 ci kısım zahiri havas ve insanın azası ile hasıl olur. Görmek kuvveti, işitmek kuvveti gibi..

Ve Batın ilmi iki kısımdır. Bir kısmı Kur'anın batınından ibaret olan alemdir. Ve o alemde tevhiddir. Bir çok esrarı ilâhiyyeyi ve gaybiyyeyi havidir. 2 ci kısım; Havassı batına ve ruhanî kuvvetler ile hasıldır. Ruhu hayvanı ve ruhu akli ve ruhu fikri ve ruhu kudsî ile parlamış olan kaibdir.

Kemali Muhammedi zahiri ve batını nefsinde toplamaktır. Ve zahir ve batını tam manası ile cem eden insanı kâmildir. Ve mertebeî hilâfettir ki, kavsi zahir ve batın ve kavsi vücub ve imkân ve kavsi halk onda toplu bir vaziyettedir. Ve insanı kâmil kavsiyenin arasında ve ortada durur.

Makamı Muhabbet bütün makamların üstündedir. Çünkü Allah sevgisi bütün makamata sirayet etmiştir. Ve bütün eşyanın meydana gelmesi Allah'ın sevgisindendir. Muhabbet vücudun aslıdır. Ve kâinatın mebdei olan Hazreti Muhammet Mustafa S. A.'in makamıdır. Allah'ı Teâlâ makamatın aslı olan makamı muhabbeti mevcudatın aslı olan Muhammet S. A.'e hediye etti.*["Kul inküntüm tühibbunallah fettebiuni yuhbibkümüllah"]* Hazreti Muhammed Allah'ın sevgisinin suretidir. Eğer sende hakikî sevgilinin yüzünü müşahede etmek istersen Allah'ın sevgisini kazanmaya bak. Çünkü Allah*[Hadisi kudsi: "Küntü kenzen mahfiyen fe ahbebtü en uğrefe ve halâktül halkali uğref"]* "Ben bir gizli hazine idim. Bilinmek istedim. Muhabbetimden halkı yarattım" Kavli üzere kâinatı sevgisinden dolayı yarattığını bildirir. Vüsûlda Allah sevgisiyle olur*["Ayet: Vallahü yehdi men yeşâ ilâ sıratın müstakim"]*

Şöyle bilmelidir ki, Allah gaybi hüviyetin müstakim olan kemâlinin cemalini meydana çıkarmak için insanı Ahseni takvim üzere yaradıp esfeli safıline indirmiştir.

Risalet ile Nübüvveti Teşrikiyye Peygamber efendimizle hitam bulur. Hazreti Resulü Ekrem S. A. den sonra Nebi gelmez. Fakat Vilâyeti Ammei Muhammediyye dünyada ve ahirette berdevamdır. Onlar kutuplar ve hülâfadır. Hakikati vahide onlarda tecelli eder.

"RAHMANÂ HİKMETLER"

Hazreti Muhiddini Arabî Süleyman peygamber bahsinde rahmeti evvelâ iki kısma ayırıyor:

1— Rahmeti zatiyye, 2 — Rahmeti sıfatiye ve bunlar da iki kısma ayrılır. 1 — Umuma mahsus olan rahmet, 2 cisi hususa olan rahmettir.

Besmelede olan rahmet umuma ve hususa olan zatiyei rahmettir. Fatihada olan rahmet ise umumî ve hususî olan rahmet umumî rahmeti sıfatiyyedir. Hazreti Süleymana verilen rahmet umumî rahmet sıfatiyyedir. Ve bu rahmet eşyanın umumuna sirayet eden umumî zati rahmetin hükmüdür. Süleyman aleyhisselâm bundan dolayı kâinatta büyük bir tasarruf sahibi oldu. Cenabı Hak ona ulvî ve süfli alemleri teshir etmek kudretini verdi. Ve süfli olan alemde Cin ve İnsanlarda kara, deniz ve hava hayvanatında onun tahakkümü sebebile rahmeti ilâhi ondan anasıra (ateş, su, hava, toprak) geçti. Rüzgârı emrile estirtti. Ve sular da emrile akarlardı. Hakkın ona alemi ulviyi teshir etmesi buradan gayet açık olarak bildirilmektedir. Bu alemde Süleyman A. S.'ın tasarruf ve hükmetmesi Hak tarafından dandır ve Süleyman A. S. teshiri umumî rahmete mahsus olan umumî hükmün eseridir. Hak Teâlâ sevdiği kullarına bu hassaları verir. Hızır hakkında "Ateynahü rahmeten min indina ve alimnahü minledünna ilmâ" "Hızıra bizdeki rahmeti ilâhiyyeden verdik ve ledün ilmini öğrettik" buyurdu. Süleyman için saadeti buldu denildi. Onun saadeti ve rahmeti dünyada olan muvakkat rahmet ve saadet değildir. Belki ebedidir. Ehli kuvvetin rahmeti ebedidir. Süleyman A. S. Seba melikesi Belkıs'ı tacı ve tahtı ile nezdine celbettirdi. Belkıs Yurep bia Kahtan neslinden Şerhiyalin kızıdır. Şerhiyal büyük bir hükümdardı. Belkıs'dan başka Şerhiyal'in evlâdı yoktu. Bazılarına göre Bel-

kıs'ın babası Şerhiyal'in veziri Melik bin Seb'a idi. Ve anası padişah Ümeyr bin Heymin kızı Umeyre banû idi. Bir vakit sonra Belkıs Şerhiyal'in başını kesti ve onun yerine hükümdar oldu. Belkıs'ın güzelliği dillerde dolaşıyordu. Ülkesi bütün ülkelerden zengindi. Fakat Belkıs Halikten başkasına secde ediyordu. Hazreti Süleyman onun haline vakıftı. Ona Hakkın lisanile yazılı bir kitab hazırladı. Ve kitaba Besmele ile başladı. İmana davet etti. Kitabı yüzüğüyle mühürleyip Enfası rahmaniyye ve nafahatü ilâhiyye ile müeyyid olan Hüdhüt kuşuyla gönderdi. Kitap Belkıs'ın görmediği ve bilmediği bir yoldan yani havadan Belkıs'ın bulunduğu yere vasıl oldu. Belkıs hayret etti. "Kitabda Süleyman A. S. in ismi ismi ilâhiyye ile beraber yazılmıştı, (İnnehu min Süleymane ve innehu bismillâhirrahmanirrahim) bundan dolayı. Belkıs hürmet etti. Yoksa başka padişahlara yaptığı gibi kitabı veya nâmeyi yakar ve elçiyi öldürürdü. Ona bir heybet arız oldu, Kitap onu teshir etti. O kitaba nasıl hürmet edeceğini şaşırdı. Halbuki imansızın biri idi. Bu böyle nasıl olmuştu?.. Kitabı başından sonuna kadar okudu. Muhiddini Arabî Hazretleri buyuruyor ki: Süleyman peygamberin kitaba kendi ismiyle başlayıp sonra Hakkın ismini zikretmesi (innehü min Süleymane ve innehu bismillâhirrahmanirrahim) demesi, kendi büyüklüğünün Allah'ın büyüklüğü ile meydana çıkmasıdır. Hazreti Süleyman kitabında ismi ilâhiden sonra rahmet sahibi olduğu Hakkın o sıfatıle sıfatlanmış bulunduğunu bildiriyordu.

Belkıs vaziyeti kimseye haberdar etmedi. Hazreti Süleyman veziri Asaf'a emredip Belkıs'ı buraya getir dedi. Asafı Berhiya:

"— Ben onu yanına bir anda getiririm" dedi. Asaf ilmi ile arşı Belkıs'de tasarruf etti. Onu bir anda Seb'ada yok edip Süleyman'ın yanında varetti. (Muhiddine göre onu orada idam etti, dağıttı, yani atomuna ayırdı. Ve Süleyman'ın yanında bir araya topladı) Süleyman A. S. Nebi idi ve zamanının kutbu idi. Bütün işlerini Hakkın emrine göre yapıyordu. Hazreti Süleyman'ın huzurunda Belkıs'ın anide zuhuru icad ve idamile ol-

duysa, Belkıs'ın Seb'a'da yok oluşule Hz. Süleyman yanında vücut bulması ayni zamanda oldu. *[Hazreti Muhiddin heranda mevcudatın ölüp dirildiğinden ve aydınlığın geceye, galebesi ve hayatın (Hây) ölüme üstünlğünden dolayı her an öleni görmüyor. Onları diri zannediyoruz diyor. (Muhiddini Arabî'nin bu sözünden meşhur alim Edison istifade etmiş ve saniyede 60 defa yanıp söndüğü halde yanıyor gözüken elektrik ampulünü icat etmiştir. Kendisi Muhiddin'den üstadım diye bahseder. Bu günkü tıp alimleri yedi yılda bir insanın vücudunun değiştiğini söylüyorlar.]*

Hazreti Süleyman ve Asaftan bu şekilde bir hâl görünmesi Süleyman Peygamberin Davut Peygambere Allah'ın bir hediyesi olmasıdır. Yani Allah Süleyman'ı Davud'a hediye olarak lütfetmiştir. (Süleyman A. S. Davut Peygamberin oğludur) bu *"Ve vehebna li Dâvude Süleymane"* âyetinden çıkmıştır. Süleymanın vücudu Davud hakkında Allah'ın bir inayeti sebakat ve rahmeti idi. Çünkü Davut ile Süleyman'ın ayanı sabitleri onu iktiza ediyordu. Süleyman Davut A. S.'a bir nimettir. Davud'un ekmeliyeti Süleyman'da meydana çıktı. Süieyman'ın ilmi Hakkın ilmidir. Âyet *"Külle âteynahü hükmen ve ilmâ"* ve Hz. ti Muhiddin der ki:

"Tecelliî zât katında Süleyman'ın beşeriyeti fâni idi Ve sureti Süleymanide hakim olan Hak idi." Ve "Ümmeti Muhammedden Müçtehidiyn olanlara hükümde Süleyman'ın mertebesi verildi."

Belkıs bir anda kendini Hz. Süleyman'ın yanında bulunca şaşırdı, kaldı. Kendi tahtı üzerinde duruyordu. Yoksa Süleyman Peygamber onun yanına mı gelmişti?.. O hâlâ kendini memleketi Seb'ada zannediyordu. Hakikati öğrenince şimdiye kadar yaptığı günahlardan istiğfar etti:

4 — "Ya Rabbi, ben kendi nefsime zulüm ettim. Şimdi tövbe ediyorum, İslâmiyeti Süleyman ile Rabbil alemin olan senin emrine boyun eğiyorum!.." dedi. Ve Süleyman'a tabi oldu.

Cenabı Hak buyuruyor ki "biz rüzgârı Süleyman'ın emrine verdik."

(Hak Teâlâ rüzgâr ve yıldızların vesairenin teshirini zikir etti ki, bunların hepsi bize musahhardır. Fakat bizim emrimizde değildir. Emri ilâhile bize müsahhar olurlar. Çünkü "Ve Sahhirleküm"*["Ve sahhirleküm ma fissimavati ve ma fil ardi cemien minhü."]* dedi. Hz. Süleyman bu ilmi Rabbinden istedi ve Rabbi lütfetti. Sen de Allah'tan iste. Çünkü Cenabı peygamber -'Yarabbi benim ilmimi arttır"*["Rabbi zidni ilma."]* diye dua etmiştir.

Süleyman Aleyhisselâm mertebe hilâfetin ekmeliyyetinde mütehakkık idi. Ve Hak mazhariyeti Süleymanide mertebeî hilâfetin ekmeliyetinde (olgun şeklinde) Sırrı Rahmaniyyenin ekmeliyeti üzere tecelli etmişti. Ve ekmeli ubudiyyeti Hakla kaim idi (Gece gündüz ibadet yapardı.) Süleyman A. S. bu kemâl üzere Rakibinin ayni şuhudunda azam olan esmasiyle görünüyorken gece gündüz çalışır, kendi kazancından yer idi. Ve Fukara ve ulemaya hürmet ve ikram ederdi.

PEYGAMBERLER

Dünyada peygamberlerin meydana çıkması ve vücutları lâzımdır. Eksik insanda yani aklı az olan kimsede vücudun istiklâli ve kendisini başka gösteren vahim galip olduğundan kendisinde görülen sıfat ve harekâtı nefsinden bilir. Kendine benlik verir. Bu ise büyük bir zulümdür. Ayet *"İnneş şirke lezülmül aziym."* Şirk en büyük zulümdür. Lügat itibarile şirk, bir şeyi yerinden başka bir yere koymaktır. Buda vücutta vehim kuvvetinin galebesile olur. O vakit şirkin yâni kendini Haktan ayrı görmenin menşei kendi nefsinden ve çevresindeki eşyanın hakikatlarından ve onları icad edenden cehalet sebebile agah olunarak tabiat karanlığına gömülmektedir.

Dünyada (Alemi şahadette) ayanı sabitelerin istidat ve kabiliyetleri dolayısiyle temiz bir vücut kesbetmiş olanlara tarafı ilâhiden rütbe verilip asılları temiz olup karanlıkta (cehil ve ahlâk karanlığında) kalan insanlara Allah'ı bildirmek ve onları iki alemde (dünya ve ahirette) selâmete ve saadete eriştirmek için hakikati öğretirler. Yani onları tabiat karanlığından, şirk koşmaktan kurtarıp aslı hakikiye çevirirler.

Peygamberanın gönderilmesinin diğer sebebi: Cenabı Hak kullarının bazısından razıdır, ve bazısından razı değildir. Nitekim âyatı kerimede buyurur[*"Velâ yerda li ibadihil küfür"*] "Allah kulları için küfüre razı değildir."

Küfür Mudil isminin (yâ Mudillü) mazharı olup diğer esma gibi vücut bulmak ister. Cenabı Allah Rahmeti ranmaniyesile ona da vücut verir. Çünkü Cenabı Allah'ın rahmeti rahmaniyyesi umuma şamildir. (Kur'an-ı Kerim'in başındaki fatihayı kitapta besmelei şerifte bunu gösterir. Besmeledeki "Rahman" ismi şerifi dünyadaki bütün insanlara şamildir. Bütün insanlara

Cenabı Hak rızkın ve isteğini verir, Peygamberlerimiz Hz. Muhammed A.S. hatemün nebi olduğundan ondan sonra kıyamete kadar gelen insanlar onun ümmetidir. Ümmette iki kısma ayrılır. 1 cisi Ümmeti davet, 2 cisi Ümmeti icabettir. İslâmiyetin bütün icabatı bir hikmete mebni kurulmuştur. Müezzinin ezan okurken sağa dönüp namaza davet etmesi Hazreti Fahri kâinata tabi olan Ümmeti Muhammedi ibadete, tevhid sofrasına çağırmaktadır. Müezzinin sola dönüp "Felaha" daveti, bütün insanlar içindir. Yani siz de şirkten vazgeçin, kâinatı şaşı görmeyin, eğer bu sözlerimi işitirseniz, Ruhunuz ve vücudunuzla Cenabı Allah'a secde ederseniz dünya ve ahirette azaptan kurtulursunuz. Zaten azap her şeyi haktan ayrı görmekle olur. demektir. Besmelei Şerifteki "Errâhim" ismi şerifi ise ahiret aleminde dünyada Hakkı tanıyan kullarına verilecek nişandır. Orada Cenabı Hak Rahîm ismile tecelli edip müslümanların cehennemin yakan ateşinden muhafaza edecektir. Kâfirlerin ahirette bu ismi şeriften hisseleri yoktur.) Cenabı Allah rahmeti Rahmaniyyesine göre imana ve küfüre meydan verdiği halde rahmeti Rahimiyyesine göre imandan razıdır ve küfürden hoşlanmaz. İşte Cenabı Hak kendisinden razı olduğu ve olmadığı işleri mertebei risalete tenezzül edip koymuş olduğu, şeriatla kullarına ilânetti.

İlâhi suret üzerine yaradılan insan kendi nefsini araştıracak olursa Cenabı Hakkın razı olduğu veya olmadığı işlerin ne olduğunu zevk hali ile bilir. Çünkü insanda bazı işler olurki ondan kendisi razı olmaz. Fakat bir işin olması vücudunun icabatındandır onu bir türlü terkedemez.

Peygamber gönderilmesindeki diğer hikmet, her biri birer has olan, Esmai ilâhiyyenin ahkâmından iyilerin ve kötülerin ayrılmaları emir edilir. Bu ise dünyada zahir olmasından sonra olur. Dünya bir alemi imtihandır. "Ayet*["Ellezi halâkal mevte vel hayate li yeblüveküm eyyüküm ahsenü amelâ"]*" Eğer dünyada Resul gönderilmeyip iyi ve fena yol tarif edilmemiş olsay-

dı. Her ayanı sabitenin istidatı ve kabiliyeti filen meydana çıkmazdı. Ayet[*"Fe keyfe izâ ci'nâ min küli ümmetin bi şehidin ve ci'na bike alâ hâülâi şehiden"*] Ümmetten peygamberlerini şahit getirdiğimiz vakit onların hali nasıl olur. Ya habibim, seni de onların üzerine şahit getirdik. Ve diğer ayette[*"Ve yevme tüb'asü min külli ümmetin şehiden sümme lâ yüzemmillezine keferû"*] (Biz o günde her ümmetten bir şahit gösterdiğimiz vakit kâfirler itiraz edemezler.)

(Felillâhil hüccetül bâliga) Ayeti kerimesi mucibince dünya ile herkesin istidatı ve kabiliyeti meydana çıkar. Hakka yakın olanlarla, ondan ayrılanlar seçilir. *"Ferîkun fil cenneti ve ferîkun fissaîr."* Cennet ehli ile Cehennem ehli birbirinden ayrılır. Cennet ehli olanlar yürümüş oldukları doğru yol üzerinden doğruca Cennete, diğerleri de tuttukları eğri yolda Cehenneme varırlar. Hakka davet için gönderilen peygamberlere sırrı kader perdesi bildirilmemiştir. Yani onlar istidadı olsun olmasın bütün insanlara emri ilâhiyi tebliğ ile mükelleftirler. (Bu beyanattan anlaşılıyor ki, peygamberler gönderilmesi zaruret icabındandır. Zamanımızdaki kendini âlim sanan, bazı kimseler peygamberlere ehemmiyet vermemekte ve kendilerini onlarla bir tutmaktadır. Fakat onlar biliniyorlar ki peygamberlerin ortaya koymuş oldukları dini mübin sayesinde bugünkü kemalâta erişmişlerdir. Yoksa o karanlık günlerde gelselerdi acaba bu günkü vaziyetlerini bulurlar mı idi. Kendilerine ruhlardan ilhâm geldiğini söyliyenler ve bu ilham ve tebliğleri peygamberlerin sunmuş oldukları tebliğlerle ölçenler ne kadar zavallı ve acınacak kimselerdir. Fakat güneş örtülemediği gibi Hakkın kitabı da örtülemez. O kitap bir zaman için değil ebed ve ezel için yazılmıştır. Çünkü yazan Haktır ve Hakkın evveli ve âhırı yoktur. Ebedidir.)

Muhiddini Arabî Hazretleri *Füsus* nam eserinde yirmisekiz Peygamberden bahsetmiş, onların havi oldukları esrarı ilâhiyi açıklamıştır. Biz de bu bahsimizde bu (28) peygamberi sıra ile bildirmeye çalışacağız. Muhiddini Arabî Hazretleri bu tertibi mânasında Hazreti Fahri kâinat efendimizden aldığını söylüyor

[Muhiddini Arabî'nin peygamberânı âlişana ait olan bu bahisler. Füsûs şârihi Bosnavî Abdüllatif ef.den ve şârihi Mesnevi İsmail Hakkı Ankaravinin Zübtetül Füsus adlı eserlerinden alınmıştır.]

ADEM PEYGAMBER

1 ci peygamber Hazreti Adem'dir: İlâhi hikmetlere mazhar olmuştur. (Hazreti Adem hakkında Adem ve Havva ve hilkat bahislerinde tafsilât verdiğimizden burada yazmadık.)

ŞİT PEYGAMBER

2 ci Peygamber Şit A. S:

Hikmeti Nefsiyye yani Şit Aleyhisselâma verilen ulûmi vehbiyye gibi Cenabı Hakkın lütfetmiş olduğu ilimlerdir. (Şit İbrani dilinde Allah'ın hediyesi ve öz insan demektir, Cenabı Hak ona ilimlerini hediye etmiştir. Hazreti Şit Hazreti Âdeme Cenabı Hakkın bir hediyesidir. Adem A. S. kendinden evvel gelen, bütün mertebelerini nefsinde toplamıştı, Taayyünü Evvel mertebesinin (Vücut bahsinde izah edilmiştir) icmalidir. Bu mertebeye yakın olan mertebe Nefesi Rahmani ve Füyüzatı sübhani mertebeleridir. Şit A.S. Adem'den sonra Cenabı Hakkın tecellisine mazhar olmuştur. Onun için Şit Aleyhisselâmda nefesi Rahmani tecelli etti. Allah'ın kullarına hediyesi bir çok kısım üzeredir: 1 incisi "Enne yûti" Hak kendisine şükür ve hamd etmeden kullarına rızık (maddi ve manevi rızık verir. 2 ncisi: sual ve hesap sormaksızın (yani bu verdiği rızırları nerede harcadığını ne yaptığını sormadan) "Vehhap" ismile verir. Bu Vehhap ismile verdiği hediye iki kısma ayrılır:

1 ncisi Zata mahsustur. Başlangıçta zat olana atiyei zatiyye denilir. Atiyyei zatiyye Esma ve Sıfat vasıtasile meydana gelir. Çünkü Cenabı Hak Esma perdesinden tecelli eder. Zatından tecelli etmez. 2 nci kısım: Muhabbetü Esmaiyyedir. Başlangıcı

Allah'ın Sıfatından bir sıfat olana denilir ve bu zatından görülür.

Zati hediye tecelli ilâhi iledir. Hakkın zatı tecelli etse kendinde bütün Esmayı toplamış bulunan Allah ismiyle tecelli edeceğinden zatı uluhiyyetin tecellisile muttasıf olan zata muzaf olan kulun sureti ve istidadı üzere olur.

Çünkü Hakkın bir muayyen sureti yoktur ki onunla görüne. Zatı ilâhiyye bir parlak ayna gibidir. Ona bakan istidatına göre suret görür. Nitekim hak bu görünen eşyada istidatlarına göre zahir olur.

Zatî hediyenin bir çok aynası vardır. Evvelâ Feyzi akdes gelir. Yani Feyzi kendinden kendinedir. Zatından zatına olan bu feyizden Ayanı sabite ve onun istidatları meydana gelir. İkincisi: Ayanı sabiteden tabiat üzerine akan feyizdir. 3 üncüsü: Tabiattan mevcut olan şahıslar üzerine akan feyzdir o da onların mertebelerine göre olur.

Atayayı Esmaiyye bunun aksidir. Atai zatiyenin mastarı Esmai zatiyyedir.

Atayayı Esmaiyye bir isminin örtüsü ile olup o isime son gelen isminden meydana gelir. Şuhut ehli olan kimseler her ismin tecellisini fark ederler. Tecelli üç kısımdır:

1 incisi Tecelli zâtdır. Alâmeti nuru satvet iledir. Telâş ve şaşkınlık olur. Hazreti Musa'ya bu tecelli oldukta kendisini uzun zaman kaybetti. Ama bazı kimseler Hak ile baki olup zatın nuru ile Cemali zatı görürler. Zatın tecellisi onları telâşa düşürmez. Bu makam Hazreti Resûlü Ekrem Efendimizin ve ona varis olanların, onda ifnayı vücut etmişlerin makamıdır.

2 ncisi Tecellii sıfattır:

Bunun alâmeti; eğer zat kadim sıfatı Celâl ile tecelli ederse onda hüzû ve hüşü hasıl olur. Eğer Cemâl sıfatı ile tecelli ederse onda keramet, sevinç, yumuşaklık hasıl olur.

3 üncü Tecellii Efâl:

Halktan ne görürse ve bilirse gerek hayır ve gerek şer olsun Haktan bilir.

Hakdan olan bu hediyeler herkesin istidadına göredir. Cenabı Hak her şeye istidadına göre tecelli eder. (Cenabı Hak her şeyi yerli yerinde yaratmıştır. Bu niçin herkesi ısırıyor. Bu neden haydutluk yapıyor. Bu karınca olmasaydı gibi sözler boştur. Cenabı Hak bütün mahlûkatın istidati ezeliyesine göre halketmiştir. Ondan ancak o vücuda gelebilir. Eğer o insanda iyiliğe doğru bir temayül varsa bilinmelidir. Kabiliyeti temindir. İnsanın kabiliyeti, kaderi kendisini mıknatıs gibi çeker. Ben yıkıp yakmak istiyorum fakat vicdanım mani oluyor der. "Bir türlü şu işi yapamıyorum acaba niçin?." Çünkü sen bir elmassın çamura düşmüşsün. Senin yerin kuyumcu dükkânıdır. Sen o işi yapamazsın çünkü kabiliyeti ezeliyen temizdir.)

Bazan Hakkın tecellisi olana lisanı istidat ile Esmai ilâhiyye ve ayanı sabitenin suali sorulur, istidat ile yaratan arasında farkı istidat sahibi olanların ekserisi istidat ve kabiliyetlerini bilmezler. Fakat Ehli keşif, kutup veya Arif olanlar, sırrı kaza ve kadere vakıf olanlar bilir. Sual bazan lisanı kal ile olur, meselâ "Yâ Rabbi ilmimi artır" demek gibi veya isteğini tayin etmeyib sevdiğini bırakmak.

Sual iki kısımdır, 1 incisi; tabiidir, insan acele halkolundu tabirince süalde acele etmek. Eğer sual istidadına uygun gelirse o sual cevaplanır, (duası kabul olur) yoksa olmaz. Her emir bir vakte ve her kâr bir saate mahsustur. Binaenaleyh onun oluş saatini beklemek lâzımdır. (Bazı insanlar "ben gece gündüz ibadet ile dua ediyorum, olmuyor" diyorlar. Her duanın kabulü için bir an ve şart vardır, onları bilmek lâzımdır. Hava yağmurlu olduğu vakitte, seher vaktinde olan dualar ekseriya hüsul bulur. Babaların ve validelerin evlâtları için yaptıkları dualar çıkar. Yalnız Muhiddini Arabî Hazretlerinin buyurdukları veçhile, herkes istidatına göre dua yapmalı söz söylemelidir. Zaten dua kalpten çıkmazsa kabul olmaz. Şunu da bilmeliyiz ki kâinatta hiçbir söz kaybolmuyor. Herkes söylemiş olduğu sözün hükmünü beklemelidir. Çünkü her söylenen söz vücut

bulur. Bazı kimseler fena söz sarfettikleri için karşılarındakini rahatsız ederler. Onları vesveseye ve korkuya düşürürler. Çünkü Peygamber Efendimizin buyurduğu veçhile "Söz büyüdür." Fesat kalpten çıkan söz fesat bir hava, ve sana meydana getirir. İyi, temiz kalpten çıkan bir söz iyi ve ferah verici bir hava vücuda getirir. İyi ve fena fikirlerimizi, sözlerimizi kullanırken bunların kâinatta kaybolmadığını ve bunları bilen ve gören bir Allah'ın mevcut olduğunu bilip ona göre adımlarımızı atmalıyız.)

Bir sual de Allah'ın emrine uymak ve onu yerine getirmektir. Yani Cenabı Hak "isteyiniz benden vereyim" der. Bu suale maruz kalan kimse âbdimahzdir. İsteği ve muradı Allah'ın isteği ve muradıdır. Eğer kul lisanı kal (yani içinden değilde ağzından) ile sual ederse isteği Hakkın isteği olmadığından vermez. (Yani yukarda da söylediğimiz üzere bir şeyi Haktan istedimi onu kalbi ile ruhu ile istemeli ki Hak onu versin.)

NUH PEYGAMBER

"Nuh" ismi Kudusü mukaddes manalarına gelir. Nuh peygamberin meşrebinde tenzih galip idi. Yani Cenabı Hakkı bütün her şeyden başka, temiz ve büyük olarak görürdü. Nuh'un zamanında kavmi putlara tapıyordu. Nuh A. S. bunlara boyuna nasihat eder, "Kendi eliniz ve kendi icadınızla yaptığınız bu putlara tapmayın" derdi.

Tenzih ve teşbihi bir araya getiren kimse arifi muhakkik ve kâmil olur. Arifi muhakkik olan kimse Hakkın nuru ile Hakkı müşahede eder. Cenabı Allah kullarından kendini bilmek istediği yol Hak enbiya ve mürseline münzel olan şeriat ahkâmı getirdiği burhan ve irad ettiği esrarı irfandır. Hakkın tenzille teşbihi bir yere toplamak lâzımdır. Çünkü Cenabı Allah bir ayette *"Leyse kemislihi şeyün"* buyurdu. Diğer *"Vehüvessemiül*

basîr" "O görücü ve işiticidir" Ayeti teşbihtir, çünkü bu sıfatlar hem Cenabı Hakka ve hem de kullarına atfolunur. Bu alem sureti Hak ve Hale bu aleme nisbeten kuvvetini istediği gibi kullanabilen bir ruh mesafesindedir. Onun içm Hz. Fahri Kâinat Efendimiz marifeti Hakkı nefsine raptedip *"Nefsini bilen Rabbini bilir"* dedi

Arif iki marifet sahibidir:

1 incisi, İdrak ve irfandır ki onunla Cenabı Allah'ı tenzih eder. (Yâ rabbi sen hiç bir şeye benzemezsin. Cümle görülen şeylerden güzel ve üstünsün der.)

2 ncisi; Şeriatı Kur'an'dan ve onu şerhedenden aldığı ve öğrendiği tenzihi ve teşbihi bir araya toplamasıdır.

İDRİS PEYGAMBER

Hikmeti Kudsiyeye mazhardır. Hazreti İdris Aleyhisselâm büyük bir riyazetle*[Riyazet: Ruhu bedene galip kılmak için bedeni nefsi bir takım eziyetlere sokmaktır. Meselâ: Riyazat yapan bir insan kat'iyyen hayvanattan çıkan gıdaları yemez. Bütün yiyecekleri nebatidir. Halktan uzaklaşır ve az uyur, çok ibadet eder.]* meşgul olup zikri ibadetle ruhunu bedenine galip kıldığından ekseriya ruhu ulviyete, gökyüzüne yükselir ve Ervahı mücerrede ve Melekler ile görüşürdü. Muhiddini Arabî Hazretleri ulviyeti iki kısma ayırır:

1 — Ulvî mekândır. Eğer bu ulvî mekân Hakka nisbet edilse bu sözü Rahman Arş üstündedir demek olur. Arş bütün yıldızlan ve kâinatı çeviren, bir felektir. Bütün mekânlar orada toplanmıştır. Rahman ona müstevidir.

2 ncisi Ulvî mertebedir. Bundan dolayı Cenabı Hak *"Küllü şey'in halikün illâ veçhe"*. Her şey helâktir. Ancak Allah'ın zatı değildir. Her zerresi mahvolup Hakkın sıfatı ile baki kalmak en büyük bir mertebedir.

Mekân cesedin mekânet ruhudur. Amelin ilme nisbeti cesedin ruha nisbeti gibidir. İlim amelin ruhu ve amel onun cesedidir.

Cenabı Hak buyurdu: "Yâ ümmeti Muhammed, sizin mertebeniz diğer ümmetlerin mertebesinden ulvidir[*"Ve entümü-la'levn"*]

Ve Ey habibim sizin amalinizi dininiz azaltmaz ve kaldırmaz, belki sizi yüksek dereceler eriştirir. Siz ulvî mekân ve mekâneti şamil olursunuz." dedi.

İBRAHİM PEYGAMBER

Hikmeti müheymine mazhardır. Yani Hazreti İbrahim Cenabı Hakka aşkı ve muhabbeti ziyade idi. Kula lâzımdır ki makamı Fenâfillâhta sabit ve baki olsun. Fenâdan murat: Kulun tamamile dağılması ve mahvolması demek değildir. Yıldızların güneş göründüğü vakit kaybolmaları gibidir. Yani o göründüğü vakit yalnız onun rızası tesir eder. Işığı ortalığı kaplar. Fakat bununla beraber diğer şeylerde mevcuttur. Fakat hükmü yoktur. Cenabı Hak da bir yere tecelli edince yalnız onun isteği hüküm sürer. Kendilerinden geçip yani çalışmakla "kötü" ahlâklarını iyi ahlâka çevirmek, tebdil etmek suretile Hak da fâni olunca Hak ondan zahir olur. (İnsan kâmil bahsinde bu mevzuya ait olan ahadisi şerifler anlatılmıştır.) Cenabı İbrahim'in aşkı dolayısiyledir ki, Nemrut onu ateşe attığı vakit yanmadı. (Dünya da bir ateştir. Kim ki bu ikilik ateşine kendi aslından haberi olmadan, Nemrud'un yâni nefsinin arzusile girerse yanar. Eğer İbrahim Peygamber gibi Hak aşkında fâni olup yani kendi aslını kâinatta ondan başka bir mevcut olmadığını bilirse yanmaz.)

İSHAK PEYGAMBER

Hazreti Şeyhül Ekber bu fasta Alemi hayali ikiye ayırır. Bir kısmına mutlak hayâl ve âlemi misâl denir. Bu alemi kebirin hayalidir. İkinci kısım Hayâli mukiddir. Alemi misâle bitişiktir. Onun bir cetveli gibidir ki insanın vücudundaki haydir. Bu alemi hayal ruhani ve nurani bir cevher ve alemdir. Nurani olmasıyla tek cevheri ruhaniye benzer. Yalnız maddî bir cevher değildir. Bütün Alemi ecsamı nefsinde toplamıştır. İnsan hayalinin bir yüzü Alemi misâle (Alemi misâl vücut mertebesinin 5 incisidir. Vücut bahsinde tafsilât verilmiştir.) ve diğer tarafı kendi vücuduna bitişiktir. Yani hayalin bir yanı ulvî Aleme ve diğer tarafı süfli aleme bitişiktir. (Muhiddini Arabî Hazretleri ruhu temiz olan insanları kalbine Alemi mislin aksedip onlara ilerde olacak rüyalar gösterdiğini ve Ruhu fena ahlâklarla bedeninden uruç edemiyenlerin uyuduğu vakit sathı arzda dolaştığını ve fena ahlâklarının korkunç hayvan ve şekillerile rüyasına girdiğini söyler.*[Muhiddini Arabî'nin rüya ve ruh hakkındaki sözleri "Ruh ve ölüm ötesi" adlı kitabında yazılır.]*

İSMAİL PEYGAMBER

Cenabı Hakkın yüksek hikmetlerine mazhardır. Muhiddini Arabi bu fasda kâinatın oluş şekillerinden ve istidatlarından bahseder (Vücut ve Kaza ve kader bahislerinde anlatılmıştır.)

YAKUP PEYGAMBER

Hazreti Yakub'un meşrebine ruhi kuvvetler galip idi. Onun için evlâdı Hazreti Yusuf'un kokusunu uzaktan aldı. Bir kimse Allah'ın emirlerin tutarsa dünyada ve ahirette saadete nail

olur. Dinî hakiki İslâm dinidir*["İnnelddîne indallahil islâm"]* Din arabca lûgatta bir çok manalara gelir. Boyun eğmek ve adet manasına da gelir. Onun için din kulun zahiren ve batınan Cenabı Allah'a boyun eğmesi, itaat etmesidir. Kalp gözü ile bütün yaradılmışlara bakarsak hepsi Cenabı Hakka itaat halindedirler. Çünkü, her şey Cenabı Allah'ın bir isminin mazharıdır. O isim ona galiptir.

Dini iki kısma ayrılır: 1 incisi Emir olunan din. 2 ncisi Emri ilâhi olmıyan fakat insanları Hakka, hakikate götüren din-(Emri ilâhi olmayan din demek Evliyaullâhın Hakka vasıl etmek için kurmuş oldukları tarikler ve usullerdir.)

Emri ilâhi iki kısımdır: 1 incisi Emri icabi vasıta ile, 2 ncisi vasıtasız olan emirdir. Bu ikinci kısma emri iradi ve icadi de denilir. Ezelde kazai ilâhide olan emirdir.*["İnnemâ emrühû izâ erade şey'en en yekule lehû kün fe yekûn."]*

YUSUF PEYGAMBER

Nurani hikmetlere mazhar olmuştur. Nurani hikmetlerden murat tabir ilmidir. Hazreti Yusuf bu alemi ve alemi misâli iyi bildiğinden güzel rüya tabir ederdi. Nûr bir keyfiyettir ki nefse keşif ve mazhar olur ve onunla diğer eşya keşfedilir ve görülür. Alemi Misâlde görülen şekiller, dünyada olan şeylere nazaran aykırıdır. (Rüyada ağlamak gülmeğe işarettir.)

Hazreti Yusuf zindanda iken zindanda olan kimselerden ikisi gelip rüyalarını ona anlattılar. 1 incisi dediki:

"— Ben rüyamda kendimi şarap yapar gördüm." 2 ncisi:

"— Ben de başımın üzerindeki ekmeğin kuşlar tarafından yendiğini gördüm".

Yusuf A.S. bunların rüyasını şöyle tabir etti:

— Şarap yapan gene efendisine sakilik yapacak. Ekmeği kuşlar yiyen ise asılacak ve başından kuşlar yiyecek!.

Yusuf peygamberin dediği gbi de çıktı. Bu iki adamın birisi hapisten kutulup efendisi yanına döndü, diğeri bir iftiraya uğrayıp asıldı. Allah'ın tecellisini keşfeyleyen nura tâbir denir.

Rüya tabircileri nasıl rüyada görülen şeyleri nasıl fark edip tabir ediyorlarsa, Kâmiller de bu dünyada gördükleri muhtelif şekil ve hâdiseleri tabir ederler. Çünkü bu dünyada olan hadisat alemi misâlde olan hâdiselerin eseridir. Alemi misâl ise Alemi ervahın şekli büründüğü sahadır.

Dünya âlemi bir rüya âlemi gibidir. Onun için Fahri kâinat Efendimiz:

"— *Nas uykudadır. Öldükleri vakit uyanırlar*" buyurmuştur.

HÛD PEYGAMBER

Hikmeti Ahadiyyetin mazhardır. Bütün yollar netice itibarile Hakka vasıl olur. Hakka giden yollar çoktur. (Hakkı bildiren on iki büyük yol vardır. Diğer yollar bunlardan ayrılmadır. Bu on iki yolu on iki pîran kurmuşlardır. Gök yüzünü nasıl on iki burç süslemişse, ilmî ledünnüde bu on iki pîr süslemiştir. Bunlar Âbı hayat havuzunun on iki musluğudur. Bunlar tasavvuf âleminin solmıyan çiçekleridir. Cenabı Hakkın On iki esmasının tecellisidir. Bunlar ve kurdukları tasavvuf okullarını teberrüken yazıyorum.

Hazreti Fahri Alem zamanında Ashabı Soffa denilen kırk kişi vardı. Bunlar Resûlü Ekrem S.A. Efendimizin batınlarına agâhtılar. Dört Halife de bunlara dahildi. Bunlardan Hazreti Aliye âşikâr olarak Hakkın isimlerini söylemesi talim edilmişti. Hazreti Ebubekir ise kalbî zikir talim edildi. Her üstad kendi talebesine ilmini öğretti. Hazreti Ali Evlâtları Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyine ve Hasanül Basrî'ye batın ilmini öğretti. Onlar da kendi talebelerine öğrettiler. Böylelikle Hakkı bildirmeye koyuldular. Zamanın ilim ve fennine, gidişatına göre on

iki pîran on iki yol tesis etti. 1 — Hazreti Abdülkadir Geylânî, Kadirî, 2 — Hazreti Ahmeder Rüfaî, Rüfaî, 3 — Hazreti İbrahim Dissukî, Dissukiye, 4 — Ahmedül Bedevî, Bedeviye, 5 — Hazreti Bahattin Nakşibent Nakşiye, 6 — Hz. Hacı Bektaşi Velî, Bektaşiyye, 7 — Hazreti Mevlâna Celâlettin Rûmî, Mevleviyye, 8 — Hazreti İmam Aliyyüş Şazilî, Şaziliyye, 9 — Hazreti Şaban Velî, Şabaniye, 10 — Hazreti Hacı Bayram Velî, Bayramiyye, 11 — Hazreti Hudâî, Celvetiyye, 12 — Hazreti Sünbül Sinan Sübnüliyye batını okullarını açtı. Bunların herbirinden muhtelif yollar çıktı. Bunlardan Hacı Bayram Veli'nin Bayramiyye ve Hazreti Muhiddini Arabî'nin tesis ettiği Ekberiye isimli mektepleri bir ara toplıyanlar Melâmiyye diye bir mektep meydana getirdiler. Fakat haddi zatında Melâmiyye bir yol değildir. Her yolun nihayetinde varacığı bir makamdır.

Bütün bu yolların hedefi Hakka vasıl olmaktır. Fakat her birinin kendisine göre bir usulü vardır. Umumiyet itibarile tasnif edilecek olursa Nefsi Terbiye eden üç yol vardır:

1 — incisi Ahyar yolu.

2 — ncisi Ebrar yolu.

3 — üncüsü Şettar yoludur.

1 — inci yolun mensupları gece gündüz ibadet ve taat ile meşgul olurlar. Yolları gayet ağırdır. Salikleri 2 nci yola nisbeten azdır.

2 — ncisi ebrar yoludur. Bunlar riyazat ile meşgul olup nefislerine eza vermek ve bu suretle nefislerini zayıf düşürüp ruhun emrine geçirmek isterler.

3 — üncüsü Şettar yoludur. Bu yolun mensupları evvelkilere nazaran fazladır. Bu yolda nefis kendi haline bırakılır, bütün kuvvet ruha verilir. Ruh esma ve murakabe ile kuvvetlendirilir. Ruh kuvvetlenince nefse hakim olur. Onu istediği gibi kullanır. Bütün bu yolların gayesi vahdet şehrine varmaktır. Oraya erice bütün yollar birleşmiş olur.

Cenabı Hakkın rahmeti her şeyi muhittir. İntikam, gazap, kahır insanlara bir cihetten rahmettir. Hakkın Rahmeti gazabını bastırır...

Muhaddini Arabî Hazretleri buyuruyor ki:

"Kurtuba şehrinde iken şöyle bir mâna gördüm. Bütün Peygamberler toplanmışlardı, Hazreti Hûd Aleyhisselâm yanıma geldi selâm verdi selâmını aldım. Bana niçin toplandıklarının sebebini anlattı.

— Bizim buraya toplanmamızın sebebi Hallacı Mansur'un affolunması içindir. Zira Hallacı Mansur hayatta iken şöyle bir söz sarfetmişti. (Resulü Ekrem Hazretlerinin himmeti mansabının altındadır.) Allah'ı Teâlâ "Velesevfe yûtike rabbüke feterdâ" buyurmuştur. Hazreti Fahri Alemin her sözü Cenabı Rabbül alemin tarafından kabul edilir. O bütün müminler ve kâfirler hakkında mağfiret dilese Allah hepsini affederdi. Fakat o "Şafaatim ancak ümmetimin ehli kebâirinedir" dedi*["Şefaati li ehlil kebâiri min ümmeti"]*. Hazreti Resulü ekrem efendimiz Mansur'a rüyasında göründü. Ona dedi ki:

— Yâ Mansur, Şefaat hakkında benim arzum senin lisanından tuhaf bir şekilde inkâr şeklinde çıkmıştır..

— Öyle oldu yâ Resûl..

— Yâ Mansur. Sen şu hadisi kudsiyi işitmedin mi? Cenabı Hak buyuruyor: *"İza ahbebtü abden küntü lehu sem'an ve basaren lisanen ve bedenen"* (Ben bir kulumu sevdiğim vakit onun kulağı, gözü, lisanı olurum.)

— Peki yâ Mansur. Ben Allah'ın habibi değil miyim. Cenabı Hak Kur'an-ı Kerim'de*["Ene silün min haza femâ kefaretün zenbi"]* "Habibim ne söylerse nefsinden söylemez. Benim vahyi ilâhiyemle, emrimle söyler demedi mi?

Benden söyliyen o değil midir? Mansur:

— Yâ Resulûllah*["Uktülû nefsike bi seyfi şeriati"]* "Söylediklerim büyük bir hatadır ondan tövbe ve istiğfar ediyorum. Benim bu suçumun affolması için vereceğim kefaret nedir?"

— Yâ Mansur bu hususta senin vereceğin kefaret ancak nefsini kurban etmekle olur.

— Bu nasıl olmalıdır?.. Diye sounca Hazreti Fahri kâinatın mübarek lisanından:

[Surei necm "Vema yentiku anlil hevâ inhüve illâ vakyil yûhâ"] — "Yâ Mansur senin cismin şeriat kılıcı ile katl edilecek emri çıktı. Ve alemi manada verilen bu emir dünyada zuhura geldi ve Mansur bilinen şekilde katledildi (Hallacı Mansur "Enel Hak" dediği için şeriat ehli tarafından katl edildi.) Hûd A.S. sözüne devamla:

"Mansur zamanında şu ana kadar üç yüz yıllık bir müddet geçmiştir. Ve o zamandan beri Mansur'un ruhu Fahri Alemi görmemiştir. Şuraya toplanmaklığımızın sebebi Mansur'un suçunu bağışlamasi içindir. Sen de bizlere katıl, öyle ümid ediyorum ki bu sefer inşallah affa uğrıyacaktır. (Görülüyor ki Hak yolunda yükselmiş, Hakkı tanımış bir adamın ağzından çıkan yanlış bir söz büyük bir günah teşkil ediyor. Ve onu hayatile ödüyor. Bu bizlere ders olmalıdır.)

SALİH PEYGAMBER

Salih A.S. ismi Fettahın mazharıdır. Onun için Muhiddin Arabî Hazretleri bu bahiste Fethi ilâhiyyenin esrarından bahsetti. Kâinat Cenabı Allah'ın 1. Zatından 2. irade etmesinden ve 3. "Kün" (ol) emrinden meydana geldi. Bu görünen üçlük Cenabı Hakkın birliğine halel getirmez, çünkü zât birdir. Bu bize anlatmak içindir. (Yani kâinat mertebei ahadiyyete bir tohum gibi gizli iken Cenabı Hak onun olmasını istedi ve kâinat meydana geldi. Bu görünen çokluk onun birliğine halel getirmez. Çünkü Cenabı Allah haddi zatında birdir.) Üç görünen şey evvelki tekdir. Her şeye irfan gözüyle bakmalı ki onun hakikatına vakıf olalım. (Bazı İslâm yollarında Alem üç şeyden

hasıl olmadır derler. 1. Allah 2. Muhammed A.S. 3. Hazreti Ali'den. Bu sözün de hakikatına nazar edecek olursak hakikatte bu üç görünen birdir. Yâni Hz. Muhammed A.S. kendini Hakta ifna etmiştir. Hz. Ali de kendini Cenabı Hakta yok olmuşlardır. Onun için yalnız Cenabı Allah mevcuttur, birdir.) Salih peygamber mertebesine vasıl olanlar vücutta büyük fetihlere nail olurlar.

ŞUAYIP PEYGAMBER

Kalbin bir çok sırlarına agâh oldu. Kalbden maksat nefsi natıkadır (Kalbe ait olan malûmat ayrı bir bahis halinde bundan evvelki yazılarda verilmiştir.)

Cenabı Allah bir hadisi kudside buyuruyor*["Ve inkâne mevcuden min rahmetillah"]* Kalb Allah'ın rahmetinden vücuda gelmiştir.*["Fe innehu evsîâ min rahmetihi velâ semai velâkin vasîni kalbi abdülmümin"]* Arifin kalbi Tanrının rahmetinden gelmiştir.

Cenabı Allah buyuruyor*["Ennel kalbi abid vesia ve rahmetel tes'ahû ma vasiâni ardi]* "Ben yerlere ve göklere sığmam ancak müminin kalbine sığarım." Kalbi Arif Hakkın bir nurudur. Arş ve ne kadar eşya var ise onun kalbinin bir köşesine konulsa hardal tanesi kadar bile olmaz. Hakikatte Arş ve beytullah Arifi billâhın kalbidir. (Arifi bulanın kalbi yerleri ve gökleri ihata eder.) daha doğrusu bu bir sırrı ilâhidir.

Cenabı Allah muhtelif şekilde tecelli eder. Kıyamet anında Cenabı Hak halkın inkâr ettikleri bir şekilde görünecek:

"Ben, sizin Allah'ınızım": diyecek onlar, inkâr edecekler.

Çünkü onlar Tanrıyı kendi kafalarında başka bir şekilde tasavvur etmişlerdi. Cenabı Hak bu sefer onların istediği gibi görününce secdeye kapanacaklar. Halbuki haddi zatında her şekilde tecelli eden Cenabı Haktır. Fakat hakikatte Cenabı Allah

değişmemiştir ve değişemez de. Tecelli cihetinden değişik olması suyun içinde bulunduğu kaba nazaran muhtelif şekilde görülmesi gibidir. Hakkın tecellisi asla tekerrür etmez*["Külle yevmin hüve fi şên"]* "O her an bir yeniliktedir." Kalb yalnız istidadına göre tecelliye tabidir. (Yani kalbi vesvese ve hayalât ve dünya sıkıntıları, kesret gibi şeyler tıkar oraya Hakkın tecellisi az olur. Halbuki kalbini zikir çeşmesinde tevhid suyu ile yıkıyanlar pak olur, ayna gibi parlaklaşıp oraya Hak külliyetle tecelli eder). Hakkı her yerde müşahede eden kimseler temiz kalbi olan insanlardır.

LÛT PEYGAMBER

Hazreti Lût'un kavmi gayet kuvvetli, şiddet sahibi kimselerdi. Onun için Lût A.S. Cenabı Hakdan kendisine kuvvet ve kudret ihsan etmesini yalvardı. Cenabı Hak duasını kabul etti. Cenabı Resûlü Ekrem efendimiz: Kuvvete iltica eden kardeşim Lût'a rahmet olsun buyurdu. Kuvvet zaten Rabbin bir ismidir (yâ kavi). Lût A.S. bildi ki kâinatta bütün işler Cenabı Hakkın kuvvet ve kudretile meydana geliyor, onun için oraya baş vurdu.

Cenabı Hak buyuruyor "Ben insanı zaaftan halkettim ve sonra ona geçici kuvvet vererek kavi yaptım ve sonra onu gine ilk kuvvetsiz haline döndürdüm." İnsan doğduğu vakit ufacık ve kuvvetsizdir. Zamanla kuvvet kesbeder, arslanlarla boy ölçüşmeye kalkar ve ihtiyarlayınca gine eski kuvvetsiz haline döner. Zaten Tanrının kuvveti yanında insanın kuvveti nedir. Hakikatteyalnız onun kuvveti vardır. *(Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh).* Marifet Nefse hakim olma zahirde insanı kuvvetsiz düşürürse de batında kuvvetli yapar. Muhiddinî Arabi Hazretleri buyurur ki: Arifi billâh beşeriyet halinden kurtulup her halde Hakkı vekili mutlak bilip meşiyyeti ilâhide el, alet mesabesinde olmuşlardır.

ÜZEYİR PEYGAMBER

Sırrı kadere vakıf olmak istemiştir. (Kaza ve kader bahsinde tafsilâtiyle anlatmıştır.)

İSA PEYGAMBER

Hazreti İsa vilâyet neticesi Nübüvveti Amme ile nebidir. Kemali ruhaniyetleri meşrebine galipti.

Ruh ismi "Rab"in mazharıdır. Cenabı Hak bu ismi ile eşyayı terbiye eder. Eşyaya her şeyden evvel lâzım olan hayattır. Onun için ismi "Hay" (ya Hayyü) beşinci esma olarak sunulmuştur. (Sülûkta ismi Hây 5 ci esmâdır) Rûh bir şeyin üstünden geçtiği vakit onu diriltir. İtidalde olduğu vakit bütün havassile meydana çıkar. İnsandaki gibi itidalde olmazsa bazı emareleriyle görülür. Nebattaki gibi...

Ruh bir kudsi emirdir. Bütün eşyaya mizacına göre hükmeder. *"Onu düzelttiğinde ona ruhumdan üfledim"* Ayeti kerimesi buna işarettir.

Bir Samiri (Samiri beni İsrail kabilelerinden birinin ismidir. Bu Samiri'nin namı Musâ bin Zâfir'dir. Hazreti Musâ peygambere hizmet ederdi.) Cebrail A.S. "Fersül hayat" isimli atı ile Hazreti Musa'ya geldiği vakit görmüştü ki Cebraililin atı nereye basmışsa orada hayat görünürdü. Samiri Cebrailin atının ayağını bastığı (Cebrail dört büyük melekten birisidir. Bir ismi de "Ruh" dur) yerden bir avuç toprak aldı ve sakladı. Musa Peygamber Tûr'a gittiği vakit bir çok altın ve gümüşü toplayıp onlardan bir dana yaptı. O bir avuç toprağı serpince o dana canlandı. Ve acayip bir sesle bağırdı. Çünkü istidadı ona göreydi. Eğer o toprak bir insan cesedine tesadüf etseydi onu diriltir ve konuştururdu. (Yani kâinatta bütün harekât ve canlılık Ce-

nabı Hakkın Hây isminin tecellisidir. Ve o ismin kuvveti Cebraildir. Hz. İsa dünyaya gelmiştir. Onun için kime elini sürdüyse orası şenleşmiş, ölüleri diriltmiş ve kör gözleri açmıştır. Zahiren böyle mana verdiğimiz gibi diğer cihetten batınan da deriz ki Hazreti İsa Cenabı Hakkın ismini anmakla birçok ölü gibi olan kalpleri diriltmiş ve Alemi Hakdan ayrı gören, şaşı, kör gözleri tevhit ışığıyle açmıştır.)

SÜLEYMAN PEYGAMBER

(Rahmani Hikmetler bahsinde mufassalan izah edilmiştir.)

DAVUD PEYGAMBER

Hikmeti vücudiyyetin Davut A.S.'a isnad olunmasındaki sebep tamam olduğundandır. Cenabı Hak ancak Davud'a "Halifem" dedi. Âyet *["Yâ davûd inna ceâlnâke halifeten fil ardi.. ilâhir..."]* Hazreti Davud'a zatından bir çok mertebe isim ve sıfat, marifet hediye etti. Davud'a ismi "Vehhab" dan hediye idi. Bu hediyeler, ona ameli karşılığı verilmemişti. Ondan yalnız Cenabı Hakka şükür etmesi istendi. (Hilâfeti maneviye erişen kimseye keramet, vilâyet ve harikulade gibi şeyler de verilir. Çünkü Hilâfet cümleye şamildir.) Davut ile beraber kuşlar ve dağlar, taşlar Hakkı çağırırlar, tesbih ederlerdi. Hülâsa: Vaktaki Davut A. S. ruhu zikir ile Allah'a teveccüh ettiyse Allah'ın nuru onun bütün kuvvetlerine sirayet edip her azası ruhu ile beraber tesbih etti. Bu görülen zahiri mahlukât alemin azası gibidir. Hakikatı insaniye ruh, alem onun cesedi mevzilerin'dedir. (İnsan da hakikati insaniye mertebesine erince ruhu külli olur.) Onun zikrile kâffe eşya zikir eder.

YÛNUS PEYGAMBER

Hikmeti Nefsiyyeye mazhardır. Hazreti Yûnus peygamber balığın karnında mahbus kaldı. Fakat orada Cenabı Hakkı zikir ve tesbih etti. Burada tabiat bir balığa benzetilmiştir. İnsanın ruhu tabiatte, cesedinde mahbustur, buradan kurtulabilmesi için Cenabı Allah'a gece gündüz yalvarması lâzımdır. Cenabı Hak buyuruyor ki: *"Kim ki bana sığınırsa onu muhafaza ederim. Kim beni çağırırsa ona yardım eder, sıkıntılarını feraha tebdil ederim. Kim günahlarına tövbe ederse ben onu affederim."* (Hazreti Abdülkadir Geylâni buyuruyor ki: "Tövbe ederken günah işlemeği hatırından çıkart öyle tövbe et.")

EYYÛB PEYGAMBER

Hikmeti Gaybiyeye mazhardır. Bunun sebebi Hazreti Eyyûb A.S. Ayağını yere yurduğu vakit oradan bir su çıktı. Eyyûb A.S. hastalığı bununla geçti. Bunun batın manası şudur ki Eyyûb peygamber üzerine gelen hastalıklara, felâketlere nasıl şükredip netice de kurtuldu ise. Hak yolunda yürüyen bir sabık kendi üzerine gelen çileye tahammül etmelidir. Eyyûb gibi sabretmeli ve nefsinin arzularına gem vurmamalıdır ki netice de Hak ona lutfuyla nazar etsin. Velileri arasına davet etsin. Ariflere göre sabır kendi halinden başka kimseye şikâyette bulunmamaktır. Tanrıdan halinin düzelmesini istemelidir. Cenabı Hak kendine yalvaran kulunu boş çevirmez.

YAHYA PEYGAMBER

Hikmeti Cellâliyyeye mazhardır. Hazreti Yahya A.S.'ın vücudunda Celal sıfatı galip idi. Onun için daima Celâlli havf ve

hüzün içinde idi. Zekeriyya Peygamberin duasile dünyaya geldi. Zekeriyya peygamberdeki güzel ahlâk onda meydana çıktı. Pederinin himmeti Yahya'da göründü. Babasının validesile birleşme anındaki iyi tahayyülü Yahya'yı meydana getirdi. Bunun için bazı alimler dediler ki: İnzalde en iyi vücut hayale getirilsin ki çıkan çocuk öyle bir şekil alsın. (Hazreti Muhiddinî Arabî'nin bu sözü şâyanı dikkattir. Bu gün doğan çocukların üzerinde muhakkak ki ana ve babasının ilk birleşme anındaki düşünce ve hayallerinin tesiri vardır. Şeriat demiştir ki üç kere bir insan şehvet nazarı ile bir kadının gözüne bakarsa onunla zina etmiş olur. Bu bir hakikattir. Avrupa'da şöyle bir vak'a olmuş: Büyük kimselerden birinin beyaz renkli ailesi, simsiyah renkli bir çocuk doğurmuş. Adamcağız telâşa düşmüş. Tahkikat yapmış, ailesinin başka bir kimse ile temasda bulunmadığını ve gerek kendi ve gerek bayanının sülâlesinde siyah renkli bir kimsenin olmadığını öğrenmiş Netice itibarile bir de bakmış ki kendi yatak odalarında bir zenci resmi var. Karısı kendisile yattığı vakit daima o zenciyi tahayyül ettiğini anlamış. Demek ki çocuk o tahayyülünsesebi ile siyah olmuş. Bu gün şu neticeye varılmştır ki doğan çocuk üzerinde peder ve validelerinin tesirleri vardır.

Sakat ve cılız bütün ömrünü meyhane ve fuhuşla geçiren insanları çocukları hastalıklı ve sakat olarak doğuyorlar. Bazı çocuklar da pederlerinde gizli kalan ve tatmin olunamıyan istekleri tezahür ediyor. Meselâ içki içmeyip te içkiye hırsla bakanların çocukları içkiye müptelâ oluyorlar. Bir de her hangi bir sebeple başkasını fena görenler aynı ilette tutuluyorlar. Onun için çocuk ana ve babasının mahsülüdür.) Şeriat Muhammediyyeyi tam tatbik edenler, Onun emirlerini tam veçhile tutanların evlâtları arslanlar gibi oluyor. Onlardan büyük insanlar yetişiyor. Kadının vazifesi cemiyete çocuk yetiştirmektir. Çünkü onun yaradılışı, tabiatı öyledir. Erkeğe nazaran narindir, yumuşaktır. Çünkü ismi cemalin mazharıdır. Erkek ise ismi celâ-

lin mazharıdır. Herkes tabiatının iktizasını yapmalıdır. Erkeğin vazifesi karısını ve yavrusunu korumaktar. Bir aile yuvası hoş olursa o insan dünyada cennettedir. Eğer hoş değilse cehennemdedir. Hazreti Ali: Çocuğunuzu gelecek zaman için hazırlayınız" buyuruyor. Çünkü o zaman erişecektir. O zaman ise sizin bulunduğunuz zaman değildir.

ZEKERİYYA PEYGAMBER

Hikmeti melekkiyyenin mazharıdır. İhtiyarlık vaktinde Cenabı Haktan çocuk istedi. Cenabı Allah ona Yahya A.S.'ı vereceğini mücedeledi. O:

— Yâ Rabbi karım kısırdır, dedi. Fakat Cenabı Allah'tan bu isteğini kimseye açmadı. (Dualar gizli olursa makbüldür. Bir işe teşebbüs edildiği vakit o iş halktan gizlenirse o gizleyen şahıs için iyi olur ve ekseriya o iş o dua zuhura gelir. Çünkü bir işinin olacağını etrafa yaymak kendisine karşı bir hased ve kıskançlık uyandırır. Ve bu fena düşünceye ve meseleler sebebile işi bozulur.) Cenabı Allah Zekeriyya peygamberin duasını kabul edip Yahya'yı ona verdi. Hazreti Meryem de Yahya'ya benzedi. Hazreti Meryem dünyaya geldiği vakit validesi Mescidi Aksa önüne götürüp, bunu alın bu nezir Beytül mukaddesindir demişti. Zekeriyya peygamber "Halası benim yanımdadır, bana verin" dediyse de kabul etmediler. Aralarında bir kur'a çekmeye karar verdiler. Beytül Mukaddesin yermi yedi büyüğü isimleri birer demir kabın üzerine yazıp su içine attılar. Zekeriyya A.S.'ın kalemi Cenabı Allah'ın kudreti melekiyyesile batmadı. Ve Hazreti Meryem de ona verildi. Hazreti Meryem bir köşeye çekilip dünyevi arzu ve şehvetlerden fani oldu.

İLYAS PEYGAMBER

İlyas Peygamberin meşrebine kemali ruhaniyet ve kuvvai melekiyye galip idi. Kavmine dedi ki:

— Bâl mabuduna taparsınız da yaradıcıların en mükemmeli en güzeli olan Allah'a ibadet etmezsiniz. Bir şeyi vücut bulmadan, maddei aslisi olmadan halkeden Allah ile bir midir? O sizin mabutlarınız kendi aklınızın yaptığı putlardır. Cenabı Allah her an yaratmıya kadirdir. Halbuki sizin putunuz bir şey yaratamaz. Hak Teâlâ kendisinden yardım istiyenlere ve sevdiği kullarının imdadına koşar. Sizin putunuz ise yerinden kımıldanmaktan âcizdir. (Cenabı Allah Hazreti İlyas'a imdada yetişme kuvvetini verdi. Bir rivayete göre Hızır'ın diğer ismidir, diğer rivayete göre Hızır'ın kardeşidir. Hızır A.S. karada ve İlyas peygamber denizde meleki vücutları itibarile Cenabı Allah'ın emrile imdada yetişirler.)

LOKMAN PEYGAMBER

Lokman A.S. meşrebine ihsan galipti. İhsan üçe ayırılır:

1 cisi Lügavi: Bir kimseye iyilik ve yardım edip ona şefkat göstermek.

2 cisi Şeriata göre: Cenabı Hakka yaptığın ibadetini halisane yap. (Camide tazim ve tekrimle kılmış olduğun namazla evinde kimse yokken kılmış olduğun namaz arasında fark olmasın. Yani halk beni görsün diye değil. İbadetini Hak için yap. Ve yapmış olduğun ibadette Hakkın gayrısını kalbinden sil. Sen Cenabı Hakkı görmüyorsan o seni her an görmektedir. Namaz dinin direği ve müminin miracıdır. Namazın her hareketi büyük hikmetlere bağlıdır. Namaza başlarden iki elini kulağının hizasına kaldırmak. "Yâ Rabbi şu anda dünya muhab-

betini kalbimden çıkardım. Senin büyüklüğünden, sevginden başka bir şey bırakmadım. Huzurunda el bağlıyor ve boyun büküyorum." Der ve hemen "Eûzübillâhi mineşşeytanirracim" senin huzurunda rahatça durabilmek için sana perde olacak şeytanın nefsimin şerrinden sana sığınıyorum. Sen beni muhafaza et, der. Ve arkadan kalb şehirin anahtarı olan besmeleyi okur. Arkadan yedi ayet, yedi tavru ihtiva eden Fatihayı söyler.. Kur'an okuyan Hak ile konuşur. Ondan bir ayet okuyunca:

— Huzurumda böyle dimdik durulmaz iyil! denir ve kul rükûa eyilip:

— Azim, büyük olan Rabbimi tesbih ederim... der. Ve tekrar doğrulup:

— Sen benim hamdini işittin, sana yalnız eyilmek olmaz secde lâzımdır der ve yere kapanır. Secde de her şeyden âlâ, güzel olan Allah'ını zikreder. Ve hakikatte de onun üzerine rahmeti ilâhi yağar. Kendisinden geçer, Resulünde ve Hakta fani olur. O şimdi miraçta'dır. Hak ile ve melekleri ile konuşur. Ümmeti Muhammed'e Peygamberlere dua eder. O anda namaz kılanın çevresini bir takım ruhani varlıklar sarmıştır. Onlara selâm verir. Onlar da selâmlarını alırlar.)

3 cüsü Hakiki İhsân: Her şeyde Allah'ı görmek. Lokman A.S. büyük hikmet ve ilim sahibidir. Ayet*["Ve Lekad âteyna lokmamül hikmete"]* "Biz Lokman'a hikmet verdik." Hikmet verilene beraber bir çok hayır da verilir. (Lokman peygambere denilir ki doktorların pîridir. Zamanının en büyük ilâhi doktoru idi. Tabiidir ki bir kimseye Cenabı Allah ilim verirse o ilimden birçok kimseler istifade eder ve o kimse hayıra nail olur.)

Lokman Allah'a eş koşmanın en büyük bir zulûm olduğunu biliyordu. O Cenabı Allah'ın verdiğ hikmetle hekim oldu. Batında kendi vücudunu öğrendi. Peygamber efendimiz buyuruyor ki: "Bütün ilimlerin başı beden ilmidir."*["El ilmül ebdan sümme ilmül edyân."]* Bir kimse kendi nefsini vücudunu bilir,

ona hakim olursa diğerlerini de bilir. İnsan vücudu kâinatın bir hülâsasıdır. Allah ölmüş kalblere hikmet suyu ile hayat verir. Onun için Alim olanlarla düşüp kalkmalıdır.

HARUN PEYGAMBER

Harun peygamber hikmetlerin imamı idi. Musa peygamber Tur'a gittiği vakit:

— Kale ahlifnî fi kavmî! (Bu kavme seni yerime halife yani vekil bıraktım) demiştir. Hazreti Muhiddinî Arabî buyuruyor ki: .

"Hazreti Muhammet A. S.'ın da vekili Hazreti Ali kerremallahü veçhedir. Çünkü Hazreti Fahri kâinat şöyle buyurmuştur:*["Yâ Ali ente minnî fi menziyeti Harûn.. ilâhır"]* "Yâ Ali Musa peygambere Harun nasıl vekil olduysa sen de benim öylece vekilimsin." Varis olan kimse mal sahibinden ölmeden evvel veya mal sahibinin vefatından sonra ondan kalan şeyi alır. Hazreti Ali de Hazreti Fahri alemin ilmine, esrarına varis oldu. Ondan ilim ve hikmet aldı.

"Geldi dördüncüsü Hayder
Hülefai dînin
Kütübü münzilenin
Hazreti Kur'anı gibi..."

Diğer peygamberlerin varislerinden Hazreti Muhammed'in varisleri üstündür. Onun için Fahri âlem "ümmetimin âlimleri, büyükleri Beni İsrailin nebileri gibidir." buyurdu. (Hakikat Fahri kâinat S.A. efendimizin vekilleri olan sahabe ve Evliyaûllah Hazeratı beni israilin peygamberlerinin gösterdikleri mucize gibi büyük keramet gösterdiler. Çünkü onlar da diğer peygamberan gibi ışıklarını hazreti Fahri alemden alıyorlardı. İşte Muhiddinî Arabî Hazretleri de bu büyük evliyadan biridir. Bir insanın onun eserlerini yazmak için ömrü yetmez. Beşyüzü

geçkin ilmi eseri vardır. Ve her biri de birçok harikatleri sırları açıklar, bu bir keramet değil midir?)

Hazreti Muhiddinî Arabî Fütühat'ın dördüncü babında dedi ki:

Ülema üçe ayrılır:

1 cisi Sahabenin âlimleri:

Bunlardan esrarı ilmi muhafaza edenler: Hazreti Ali, İbni Abbas, Hûzeyfe, Selman Farisi, Ebu Hüreyre R. Anhdır.

2 ncisi Tabiin gelir.

"Onlarda Hasanül Basrîı, Malik İbni Dinar (Hazreti Hasanül Basri Hazreti Ali'nin talebesidir. Hazreti Ali'den ilmi ledünnü öğrendi.), Cüneydi Bağdadî. (Tasavvuf mektebini ilk kuranlardandır) Zünnûni Mısrî, Şeybanı Râi, Fazıl bin Ayaz, Testûri gibi...

3 cüsü Tabiine tabi olanlar: Sevrî, İbni Sirin, İbni Aynî, İmamı Şâfi, İmamı Hanbel, İmamı Ebu Hanife, İmamı Malik gibi olan kimselerdir.

MUSA PEYGAMBER

Hikmeti Ûlviyye mazhardır. Sebebi Allah yanında büyük mertebeye haiz olduğu içindir. (Musa sudan kurtulmuş manasına gelir. Rivayete göre Firavun, zamanının âlimleri olan mıneccimlere göre işlerini tanzim ediyormuş. Birgün müneccimler ona bir çocuğun filân vakitte doğacağını ve o çocuk büyüdüğü vakit kendi tahtın başına geçireceğini bildirirler. Firavun da emir verir. O gün doğan çocukları öldürtmeye başlarlar. Kadının biri evlâdını öldürmesinler diye, bir sandığa koyup Nile atar. Bu sandık Firavun'un sarayının önünden geçerken Firavun'un kızı Asiye tarafından görülür ve içinden çıkan çocuğu saraya alır. Ona sudan kurtulmuş manasına "Musa" denir. Ve

Firavun bilmeden kendi hayatına mal olan bu ilâhi çocuğu yanında büyütür.)

Firavun'un katlettiği çocukların ruhu Hazreti Musa'ya görünürler ve "Firavun'dan intikamımızı al" derler. Hz. Musa Cenabı Allah'la vasıtasız olarak konuştu. Evliyanın ruhları Evrakı külliyedir, bütün ümmetlerinin ruhunu nefsinde toplar. Batıni teveccüh bir himmettir, bir insan iyi şey yapmağa himmet etmeli yani çalışmalıdır. (Bir insan neye çalışırsa Cenabı Hak ona o şeyi verir. Para kazanmaya veya ilim öğrenmeye çalışan kendini ona veren para sahibi ve ilimde üstad olur. Çalışmayan insan bir şeye malik olamaz. Çünkü bu alem çalışmak yeridir. Cenabı Hak bu imtihan aleminde kullarının istediklerini verir. Nasıl ki bir imtihan odasında talebeye kâğıt verilir. Ve düşünmesinde serbestiyet verilirse dünyada öyledir. Herkes düşünmesinde serbesttir. Tanrı suallerine verdikleri cevap miktarınca ulvi sınıflara terfi ederler. Dünyadaki sorulardan bazısı: Sana verdiğimiz melekî (Akıl gibi) ve unsurî kuvvetleri nereye sarfettin? "(Burada nereye kuvvet sarfettiysen onu sana vermedik mi?. Sen bizden neden gönlünü çevirdin?.)

HALİT BİN SİNAN

Hikmeti Samediyyeye mazhardır.

Onun peygamber olduğu zamanında bilinmiyordu. Fakat vefatından sonra kızı hazreti Resulü Ekrem'in yanına gelince:

"— Kavminin kaybetmiş olduğu Nebinin kızı, hoş geldin!" buyurdular. Onun kabrini halk açıp görmek arzu etti ise evlâtları açtırtmadılar.

Halit Bin Sinan çok mubarek ve tevazu bir azamdı. Nebîliğini halktan gizlemişti. (Bu kubbe altında hakkın ne büyük kulları vardır ki onları Hakdan başkası bilmez.)

SON PEYGAMBER HAZRETİ MUHAMMED A.S.

Hikmeti Ferdiyyeye mazhardır. Yani onun fevkinde başka makam yoktur. Onun eriştiği makama kimse erişmemiştir. Bütün kâinat ondan vücuda gelmiştir. Bütün ayanı sabiteler ondan hasıl olmadır. (Taayyünü evvel mertebesine bak.) Hazreti Fahri kâinat[*"Evvelü mâ hâlâkallahül rûhi"*] "İlk önce benim ruhum halkedildi" demiştir. Onun en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. (Her Peygambere zamanın ahkâmına göre bir mucize verilmiştir. Hazreti Musa zamanında gizli ilimler, sihirbazlık ilerlemişti. Onun için Hazreti Musa da Asasını attığı vakit ecder şeklinde gözüktü.Ve o asayı şap denizine vurunca deniz ikiye ayrıldı ve ümmeti geçti. Tasavvuf uleması derler ki: Hazreti Musa'nın Asası nefsi idi. Ona dayanıyordu. Cenabı Allah onu attırınca nefsinin ne büyük bir ecder olduğunu öğrendi. Çünkü Rabbi Musa'ya sormuştu:

— Elindeki nedir?.

— Asadır Yarabbi!

— Onu ne yapıyorsun?.

— Ona dayanıyorum.

— Benden başka dayanacak, sığınacak bir şey olmadığını bilmiyor musun? At onu elinden!.. Hazreti Musa değneği atınca onun hakikatini görmüştü. Fakat o nefsini islâh etmesile, onun hakikatini bilmesile kavmini yola getirmiş ve sihirbazları aciz bırakmıştı. Hazreti İsa zamanında ise tıp ilmi ilerlemişti. Fakat o tıp âlimleri ortalığı kırıp geçiren cüzzam hastalığını iyi edemiyorlar ve kör gözleri açamıyorlardı. Cenabı Allah Hazreti İsa'ya tecelli etti. O da mucize olarak bir çok cüzzamlıyı iyi etti ve kör gözleri açtı: Hazreti Muhammed S. A. zamanında ise Hitabet ve Şiriyet, yani şiir söylemek ve kaside yapmak modasıydı. Arabistan'da kim güzel ve yüksek şiir söylerse onun şiiri cahiliyet zamanında Kâbe'ye asılırdı. O şiirden daha üstün bir şi-

ir söylenmeden o orada asılı dururdu. Vaktaki Hazreti Muhammed bu aleme teşrif etti. Ortaya Kur'an-ı Kerim'i çıkardı. Kâbe'de bütün şiirler yerlerinden indirildi. Çümkü Kur'an-ı Kerim hepsine üstün gelmişti. Zira Allah'ın sözü idi. Allah'ın sözü, belâgati ile kulların belagatı sözleri bir olur mu idi. Olamazdı ve olmadı. Kur'an-ı Kerim Cibrili emin vasıtasiyle Hazreti Muhammed'e vahiy olundu. Cibril emin Muhammed A. S.'ın hakikatinin tecessum etmiş bir şeklidir.) Kur'an-ı Kerim Allah'ın Esrarını ve hikmetlerini bildirir. Kur'an-ı Kerim'e benzesin diye birçok kimseler çalıştılar. Fakat tek bir ayetine bile benzetemediler. (Avrupa'da islâm düşmanları Kaytano gibi insanlar Kur'an'a dil uzatmak istediler. Ona benzesin diye ayet uydurmıya kalktılar. Fakat kendileri hemcinsleri arasında rezil oldular. "Rönan" onu kepaze etti. Dedi ki:

"Sizin uydurduğunuz ayet bir hikmeti ifade etmiyor. O doğrudan doğruya nefse hitap ediyor. Onun için onu dinlerken kimse gaşyolmuyor. Halbuki Allah'ın hikmetleri ile dolu olan Kur'an-ı Kerim okunurken mânası bilinsin bilinmesin, ruha hoş geliyor ve insan kendini onun cazibesine kaptırıyor, sağa sola sallanıyor. Bizim meclisimiz ilim meclisidir. İlim meclisinde ise Hazreti Muhammed'e hürmet edilir. Ona saygı göstermiyenlerin aramızda işi yoktur!.." Yakın zamanda Müslüman olan İngiliz prensesi "Saravak" kendisine neden dolayı Müslüman oldun diye yapılan müracaatlara yazı ile cevap vermek mümkün; olmadığından cevabını radyo ile ilân etti. Cevabında: "İçimde aşkı ilâhi ateşi yanıyordu. Hiç bir din beni tatmin etmedi, ancak islâm dini benim derdime deva oldu. Kur'an-ı Kerim batmıyan bir güneştir. Yegâne hak Peygamberi Hazreti Muhammed'dir. Eğer aklınız varsa, dünya ve ahirette saadete ermek istiyorsanız siz de müslüman olun" dedi. Bugün Avrupalılar Müslümanlığı bizden daha iyi tetkik edip onun ebedî aşığı oluyorlar.) Hazreti Ali buyurmuştur ki: "Ene el Kuran ve Seb'al mesani" Ben canlı Kur'anım (Hazreti Ali Şam valisi ile yaptığı muharebede onu mağlup etti. Fakat Yezid'in babası bir hile

yaptı, Kur'an sayfalarını mızrakların ucuna astırıp (Aramızda hakem olsun) dedi. Hazreti Ali onun sözlerine kananlara:

— Ben Kur'an'ın canlısıyım. Bunların hilesine aldanmayın, diye bağırmıştır. Evet Kur'an-ı Kerim insanı kâmili bildirir. İnsanı, kâinatı, Allah'ı öğretir.) Hazreti Ali Ali der ki: "İnsanda çok büyük hakikatler gizlenmiştir. İnsan kendi hakikatini kendi kuvvetlerini bilirse ve onları toplu olarak bir yere teveccüh ederse o iş harika şeklinde olur."

Hazreti Resulü Ekrem bir takım gizli sırları açıklamış, ilâhi bilgileri insanlara sunmuştur. Allah'ın hazinesi onun elindedir. İstiyen insanlara cömertçe sunar. (Cenabı Hak Kur'an-ı Kerim'de buyuruyor ki:*["Surei kevser"]* "Biz sâna kevseri yani hazinei ilâhimizi verdik. Kalk bu nimete şükret. Bu Hazine "ilâhimiz senin, Âli ve Evlâdına ve onların yolundan gelenlere varis olacaktır. Hakka bu nimetimize karşı namaz kıl ve nefsine mukabil kurban kes senin zürriyetin kıyamete kadar baki kalacak ve dünyayı ziynettendirecektir. Çünkü onlar emaneti ilâhimizi taşımaktadırlar.

En ileri makam makamı hayrettir. Oraya eren insan devri hareketlerle hareket eder ve böyle yapmasile isteğini oradan seyrederler. Hazreti Muhammed'in sülüku dairesindedir. (Onlar Hakdan gelip Hakka giderler. Zaten hakikî müminler ondan başka bir mevcudu hakikiyi tanımazlar.)

Makamı Hayret ikiye ayrılır:

1 — incisi Makamı Mahmud: Tanrı ve nimetlerini sıfat ve Sıfat ve Esmasını görrek hasıl olur. (O makama erdiğinde bütün Esmai İlâhiyi toplu olarak görür. Ve kendinden geçip hakda Fani olur. Kendi varlığına var görünen şeylere ve Hakkın kuvvet ve kudretine hayret eder. (Cenabı Hakkın kudretine hayret etmemek elde midir? Gittikce büyüyen alemlere, yıldızlara ve gittikçe küçülen ve insanın bilgisi arttıkça meydana çıkan mikroplar alemine şaşmamak olur mu?. Her zerrede bir alem yaratan Cenabı Hakkı öğrenmek bu asrın insanına yakı-

şır mı?. İnsan Cenabı Hakkı onun sözüyle anlıyabilir. Ve Kur'an'da azamet ve kudretini seyredebilir. O Kur'an ki yalnız zamanının ilminden bahsetmemiş kıyamete kadar olacak hadisatı nakletmiştir. Orta zamanda Avrupa âlimleri daha güneşin ve dünyanın kendi mihveri etrafında döndüklerini bilmezken Kur'an-ı Kerim bunu haykırıyordu. Ayet*[Surei yasin "Leşşemsü yenbağı leha en tüdrikel kamere velelleylü sabikan nehar ve kullün fi felekin yesbehûn"]* "Ay ve güneş kendi mihverinde muayyen devre içinde seyir ederler." Surei Nurda elektiriği anlatıyordu. Hel Eta suretinde ve surei İkrada insanı nasıl meydana getirdiğini insanlık alemine söylüyordu. Dikkat edilirse Kur'an'ın her harfi mucizedir. İş onu kendi vücuduna tatbik edebilmek ve onun ummanına dalmaktır.) Hazreti Muhammed A.S.:

"— Yâ Rabbi, sana karşı duymuş olduğum hayreti çoğalt!" diye dua etti.

Hayretin ikinci makamı Makamı mezmumedir. Bir nefis ki kendi isteği ve havasına uyarsa, o mezmum yani kötü yere varır. Ve sonra da kendi kendine hayret eder. "Acaba ben niçin böyle fena yerlere sürükleniyorum. Yâ Rabbi niçin beni böyle yapıyorsun?" der. Halbuki bilmez ki Cenabı Hak onun düşmanı değil, dostudur. Ona asıl düşmanlık eden şeytanı yani nefsidir. Nefsi ona vücut verdirir ve Hakkı göstermeye bir perde olur.

Hazreti Muhiddini Arabî Füsû'sunun sonunda şöyle dua eder:

"Yâ Rabbi, beni sana muhabbet ederek ve sıfatı ilâhiyyenin karşısında hayret edicilerden ve gönlü yalnız seninle beraber olanlardan yap. Bu duamı aşıkların, Sadıkların, Nebilerin ve Nebilerin büyüğü Habibin hürmetine kabul et..."

Muhiddini Arabî kabı kavseyni birleştirmiş, Hızır'dan abı Hayatı yani "Lâ ilâhe illâllah Muhammedürresulûllah"ın hakikatını içmiştir. Bu ibaredeki harfleri şeddesile sayarsak yirmi sekizdir. Zaten alfabe de yirmi sekiz harften ibarettir. Kur'an'da ki zikrolunan Peygamberler de yirmi sekizdir. Velhasıl ke-

lâm kâinata "lâ ilâhe illâllah Muhammederresulûllah" sözünü söyliyerek devretmektedir. Hazreti Muhiddini Arabî Fahri kâinatın âşığıdır. Onun için Hazreti Muhammedi sever. Çünkü Muhiddini Arabî'nin vücudu yoktur ki.

Onun eserleri Kur'anın ve insanın en büyük ve en olgun bir tefsiridir. Zamanla onun eserleri daha iyi anlaşılacak ve Hazreti Muhiddin'in kıymeti dünyada artacaktır.

Kendisinin bir çok arapça eserleri vardır. Bunların bazılarını ayrıca gösterdik. Kendisi ilmi cifirde ve havasda üstaddı. İlmi cifir, harflerinin esrarına vakıf olup onları yerinde kullanıp onlardan ahkâm çıkarmaktır. İlmi havas ise Kur'an'ın bazı ayetlerini bir araya toplıyarak onların hükmünce bir şeyin meydana gelmesi için dua etmektir. Muhiddini Arabî'nin bu hususta yazdığı ve bizde yayılan eseri "Devri Alâdır [Mecmuatil Ahzab'da ve Şemsül Maarif, Kenzül Havasda mevcuttur.] Bu gibi ciltleri okumak insanın kararmış kalplerine ışık verir. İnsan o büyük insanlarla Tanrıya yükseltir. Bakınız Büyük Muhiddin Devri Alâ'sında nasıl dua ediyor:

"Ey hayatın kendisi ve bu mülkün sahibi olan Allah, sana sığınırım. Sen bizi himaye et, koru. Bize sen yetişirsin. Senin ismin bizim en güzel sığınacak yerimizdir. Evvellerin evveli ve sonların sonu olan Mevlâ, bize gayıp hazinelerini aç... Ey güzellerin güzeli, merhametlerin merhametlisi olan Rabbim. Bizlere ferahlık, sükûnet ver. Kalplerimizi zikrullah ile tatmin et. Lâ ilâhe illâllah ile bizleri ahadiyyet sırrına eriştir. Bizlere rahmetin ile şefkatin ile muamele et. Bizlere Ümmeti Muhammede selâmet ver. İki cihan serverine ve onun Âline ve Eshaplarına sonsuz selâm olsun.

الحمد لله على التمام والصلاة والسلام على نبيه
وسيدنا محمد خير الأنام وعلى آله الكرام وصحابته
الفخام ومن اتبعوهم بإحسان إلى يوم القيام

Son Dua

Elhamdülillahi rabbil âlemîn. Ve's-salâtu vesselâmu alâ seyyidina Muhammedin ve alâ âlihi ve ashâbihi ecmaîn.

Ey Yüce Rabbimiz, dünyanın sıkıntılarıyla, günahlarıyla bunalan ruhlarımızı, kararan kalplerimizi Kur'ân ile huzura, duruluğa ulaştır, bizi senin ve sevgili resulünün aşkına yaklaştır.

Ettiklerimize binlerce tevbeler olsun Rabbimiz, büyük Allah'ımız. Beşer âcizdir; şaşar, ayakları doğru yoldan kayar. Hidayet de, reşâd da senin elindedir. Bizi daima doğru yolunda tut, şeytanın kalbimize girip bizi saptırmasına fırsat verme, zikrinle kalblerimizi cilâlandır, daima aşkını içimizde yandır. Âmin, bihurmeti seyyidîl mürselin, velhamdülillâhi rabbil-âlemîn.

Mustafa VARLI